

Volly István

KARÁCSONYI
ÉS
MÁRIA-ÉNEKEK

VOLLY ISTVÁN
KARÁCSONYI ÉS MÁRIA-ÉNEKEK

VOLLY ISTVÁN

KARÁCSONYI
ÉS
MÁRIA-ÉNEKEK

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST 1982.

LEKTORÁLTA ÉS GONDOZTA

ERDÉLYI ZSUZSANNA

ELŐSZÓ

Jelen kötet 277 karácsonyi és 101 Mária-éneket tartalmaz. Az első rész most lát napvilágot, a második egy 1948-ban megjelent, de terjesztésre már nem kerülhetett könyv újrakiadása. Valójában a szerző doktori értekezése, amelyet vallásos néprajzi tárgykörben újszerű témaválasztással elsőként írt s elsőként Bálint Sándorhoz, az akkor kinevezett egyetemi tanárhoz. Az 1948-ban közrebocsátott kötetet a közelmúltban elhunyt nagy tudós iránti tiszteletből Volly István szinte utánnyomásként, majdnem eredeti formájában adja, s nem változtat a mű mai szemmel nézve „időszerűtlenség”-ein. Megjelenésekor a 101 Mária-ének különben is jelentős vállalkozás volt. Szepe azóta sem csökkent. Az akkori jelenből már múlt lett, így a gyűjtemény negyven-ötven év távlatából tekintve már történeti énekállapotot rögzít. A mában is van szepe, mivel — mind ez ideig ilyen jellegű kiadvány nem lévén — közigényt elégít ki. Az eredeti anyagban Volly István csak ott változtat, bővít, netán szűkít valamit, ahol a nyomdai hibák, elírások, pontosítások miatt erre föltétlen szükség van, vagy ahol a mondanivaló logikája, főleg a bevezetésben, összegezést, máig nyúló áttekintést kíván. Ezeket az 1948 utáni vonatkozásokat az olvasó értelemszerűen tudja követni. A könnyebb eligazodás kedvéért a pótlásokat csillag jelzi, és a főszövegtől eltérő betűtípus érzékelteti.

A kötetben tehát nemcsak két különböző témakör kerül terítékre, a karácsonyi és Mária-énekek, hanem időbeliségében is eltérő két énekanyag. Míg a Mária-éneket Volly István 1948-ig gyűjtötte, addig a karácsonyi énekeket szinte napjainkig szedte össze. Ez utóbbiak egy egész életpálya gyűjtői tevékenységét tükrözik, az előbbiek a pályakezdet évtizednyi munkáját. Ebből következik, hogy a Mária-énekeknel a szerző időben jól lehatárolható énekgyakorlatot mutat be, mégpedig nagyon is bensőséges Mária-kultuszról kiterelődött énekörökségről szólhat. Ez időbeli lehatárolás a karácsonyi énekekre már nem lehet jellemző, mert Volly István a közelmúltig folyamatosan élő anyaggal dolgozott, mindmáig gyűjtögette, bolygatta, ellenőrizte azt. E máig való munkálkodását elárulja a karácsonyi énekek modernebb tálalása is: nemcsak a pusztai énekhagyományt adja, hanem a nép életében játszott szerepét, ünnepi szokásainak bőségében jelentkező funkcióját is. Ezt célozzák a karácsonyi ünnepkör hat hetének, advent első vasárnapjától vízkeresztig tartó időszakának, énekes szokásleírásai és helyi jellegzetességeinek ábrázolása.

A közrebocsátott gyűjtemény időbeli egységet nem mutat, annál inkább területi egységet. Volly István az egész magyar nyelvterület zenei örökségéből merít, nem a közigazgatási, hanem a nyelvi határokat tekinti. Sőt még messzebbre,

az emigrációba is követi a hagyomány vonulási irányát, s eljut az amerikai magyarokhoz, az első háború előtt „kitántorgók” közösségeihez. Így kerülhetett gyűjtési térképére Erdély, Moldva, Bukovina, Felvidék, Délvidék, Burgenland mellé az USA is.

Már e néhány előzetes jelzésből is következik, hogy Volly István énekgyűjteménye rendhagyó énekeskönyv.

Nem valamiféle népénektár vagy kántorkönyv. Annál több. Nem tudományos kiadvány, nem a vallásos népi énekhagyomány valamely meghatározott részének szakmai követelmények szerinti összefoglalása. Annál kevesebb. A Mária-énekek rész doktori disszertációnak készült, és a karácsonyi énekek sem nélkülözik a tudományos jegyzetelést, sok tekintetben a Mária-énekekhez képest alaposabb háttérrel, a jegyzetelés azonban összességében, az egységet nélkülöző alapállásból eredően, egyenetlen. Az énekek időbeli kötődéseit a szerző egy-egy ismert és forgatott történeti énektárban-gyűjteményben való előfordulásaik föltüntetésével jelzi. Az adatolási rendszer mégsem tekinthető következetesnek. Mivel azonban a kiadó egy ilyen fölmérő jellegű gyűjteménynél nem a történeti háttérrelést vélte elsődleges feladatnak, hanem a gyűjtött énekanyag folklorisztikus értékét nézte, ezért megjelenését szorgalmazta és eltekintett attól, hogy adott szempontok szerinti hosszú munkát igénylő filológiai böngészgetést kívánjon meg a szerzőtől. Végül is az említett egyenetlenség jórészt a kétféle anyagegység létrejötte és kialakítása közötti több mint háromévtizedes időkülönbség rovására írható. Ilyen nagy idő s különösen egy gyorsan fejlődő tudományágban nagy idő, jelentős változásokat okozhat emberben, szemléletben, szakmai, módszertani követelményekben.

Ezekkel számolnunk kell s tényként elfogadnunk.

A kötet nem hozza a teljes népi énekgyakorlatot, „csak” a már említett karácsonyi-ciklus és a Mária-kultusz énekeiből sorjáztat, de azokból aztán bőségesen.

Ha meg akarnók határozni Volly István kötetének jellegét, azt mondhatnók, hogy vallási szférába tartozó zenefolklorisztikus művel van dolgunk, amely az egyházi népének világába, az utolsó évtizedekben erősen elhanyagolt területére visz, indokoltan ismeretterjesztő céllal vezet. A magyar egyházi népénekhagyomány teljesebb megismertetését segíti, helyel-közzel fejlődésében és századok élő-alakuló-izmosodó gyakorlatában. Megmutatja azt, amit a Krisztus születését megjelenítő ünneplő énekanyagban az elmúlt félévszázadnyi időben ő talált a magyar nép körében, s megmutatja Máriasisztelő-búcsújáró népünk legkedveltebb énekeit, amelyeket az időben bárhol, bárki hallhatott. Hallhatta, mert a búcsújáró helyek nagy forgalma lehetővé tette ez énekek cserélgetését, ezzel szétterjedését. E cserebere még ma is, sőt éppen a megfelelő énekeskönyv hiányában, egyre inkább jellemző mozzanata búcsúinknak. Az érdeklődő tehát útikönyvnek tekintheti jelen kötetet. Útikönyvnek két nagy népzenei tartomány bejárásában, ugyanakkor családi házi énektárnak kedv szerinti fölhasználásra.

A jelekből ítélve sokan sokféleképpen élnek majd vele: az énekek fölhangozhatnak a búcsúkon és a karácsonyfa alatt, a hittanórák és egyházi iskolák betlehemezése, a hívek ünnepi áhítatai, a falusi énekkörök pásztorjátékai, köszöntői alkalmával, vagy akár az egyes ember csöndes dúdolásai során is. És még sok helyen. Ma is.

A történelem — igaz — öles léptekkel, és e léptek nyomán hatalmas társadalmi-gazdasági változásokkal haladt közben előre, népünknek jól ismert éneklési kedvét ez a tény azonban nem, vagy csak alig érintette. A világi éneklési kedv meglétére és erejére jó példa a Röpülj páva-mozgalom népszerűsége. A vallásos énekkedv meglétének próbáját ilyesféle szemle nem adhatta meg. Közvetve viszont jelezheti az a, jó énekgyűjtemények-könyvek iránti, nagy érdeklődés, amellyel lépten-nyomon találkozunk.

Olyan énekanyag, iránti érdeklődés, amelyből ki-ki hangulata szerint mazsolázhat, s amely a liturgikus téren-kereten kívüli jámbor alkalmak számára a néphagyományban gyökerező, tehát sajátjának érzett énekeket biztosít. Mi több, nemcsak a jámbor házi kegyeskedések számára, hanem a korunkban oly mérvű népi kulturális értékek iránti érdeklődés kielégítésére is, amely még a vallásos hagyomány—énekanyag esetében is, mondhatni világnézettől függetlenül, mutatkozik. A Kerényi György gondozta Jeles napok (1953) vaskos és nemes gyűjteménye jól szolgálná nevezett közigényt. Sajnos ma már jóformán hozzáférhetetlen, vele rendelkezni tudósok, könyvtárak privilégiuma.

Volly István könyve részint e hiányt kívánja pótolni s nevezett éneklési kedvhez anyagot adni akkor, amikor a magyar egyházi népének hagyomány két, talán legszínesebb s „legnépszerűbb” területét képviselő énekekből tesz közzé többszázat. Teljességre nem törekszik. Nem is teheti. E terület túl gazdag ahhoz, hogy egy gyűjtő mindent láttasson. Jól példázza ezt éppen az említett Jeles napok anyaga, mely csak karácsonyi énekekből mintegy 450-et közöl, s ezzel távolról sem találja a magyar falu teljes ünnepi énekkészletét. Mindez a bőség is mutatja, hogy a nép szeret énekelni, ahogy erre már a Gellért-legenda is utal. Mivel a nép szeret és szeretett énekelni, gondoskodott arról is, hogy ily kedvét tölthesse, magát jól kiénekelhesse. Ennek a „magát jól kiénekelhesse” — örömmek, belső oldódásnak folyamatát is érzékelteti ez a könyv, és többé-kevésbé azt is, hogy az egyes vidékeken és egyes emberekben mily énekek révén következett ez be. Mi mindennel találkozhatott a szerző félévszázados gyűjtői tevékenysége során, s mi az, ami saját magának is az első meghatározó élményt szerezte. Volly István ugyanis szintén a nép köréből jött, egy gazdag örökségű falu — a Pest megyei Pereg — zenei életével nőtt össze. E kötettel azoknak adja vissza az énekeket, akiktől gyűjtötte, még ha közülük, vagy leszármazottaik közül, sokan már városokban élnek is, és elhagyták falujuk egyékvárossá válását.

A magyar karácsonyi énekhagyománynak a szerző-főlvázolta képe az egyik lehetséges láttatása. A lehetőségek e széles köre jól jelzi a szakrális énekörökség sokrétűségét és bőségét. Ha egyszer megjelenne például a Lajtha László-féle gazdag nyugat-dunántúli énekgyűjtemény, megállapítható lenne a másféleség ténye, a különbözőség, még akkor is, ha azonos énekekre bukkannánk mindkettőben. E különbözőség (differenciáltság), amely a hagyomány és a gyűjtőegyeniség megszabta sajátosságok eredménye, már első perctől kezdve jelentkezik a gyűjtés minden szakaszában éppen úgy, mint a könyvvé válás menetében. Ennek ellenére, vagy talán ezért, a magyar vallásos énekörökség sokarcúságának szemrevételezését jól szolgálja a különféle törekvés — csak legyen! — anélkül, hogy a lényegen, magán a meglevő zenei állományon, változtatna.

Az egyik ilyen törekvés a Volly Istváné, amelyről most számot ad.

A következőkben néhány gyakorlati megjegyzést kívánunk tenni.

A karácsonyi énekek rendjét nem az ünnepkör liturgikus menete határozza meg, nem a bibliai történet kialakította kapcsolódó szokásanyag logikája, hanem — akárcsak a Mária-énekeknél — az énekek belső szerkezeti fölépítése, azaz szótagszám szerinti tagolódása. A könyv rendezési elvéről és módjáról a szerző részletesen szól bevezetőjében.

A kötet két részegysége, ahogy erről már szólottunk, különböző időben jött létre. Az ilyen időbeli különbség, amint láttuk, nehezíti az egységes koncepció kialakítását, ám más gonddal is járhat. Nemcsak emberben, szemléletben, szakmai követelményekben okozhat változást, hanem külső körülményekben is, pl. az ország- s megyehatárok, helységnevek módosulásában. Ezért nem volt könnyű a földrajzi adatolás egységesítése sem. Volly István gyűjtőtevékenysége során többször rajzolták át az országhatárokat, és összevonásokat hajtottak végre a közigazgatási egységekben is. Megyéket kapcsoltak egybe, községeket olvasztottak össze, ezzel történeti helységneveket szüntettek meg, vagy torzult, erőszakolt szószülötteket alkottak a nyelvtörténet, a történeti földrajz, a folklór nagy kárára, bosszúságára. Az anyag földrajzi jelzéseinél végül is, hosszas töprengés után, a trianoni, illetőleg a mai határokat vette Volly István alapul, függetlenül attól, hogy egyes helységek a gyűjtés idején, pl. a bécsi döntés utáni megnagyobbodott Magyarországon, hova tartoztak. A jobb tájékoztatás végett azonban föltüntette a történeti megyetagolást: pl. Kide, Kolozs m., de jelzi, hogy: Románia. Még azon esetben is így jár el, ha nevezetesen a gyűjtés idején, a 40-es évek első felében Kide Magyarországhoz tartozott is. Hasonlóan a mából indul ki szerző a belső közigazgatási változások jelzésénél, és a mai állapotokat tükrözteti a községeket követő megyejelölésekben, pl. az eredetileg Sopron megyéhez tartozó Vitnyéd már az új rend szerinti Győr-Sopron m. meghatározást kap. Bonyolultabb a helyzet, ha egy-egy község változtatja, kényszerűen, megyei hovatartozását. Pl. Aszófő a Mária-énekek gyűjtése idején Zala megyéhez tartozott, most Veszprém megye vallja magáénak. S így áll elő az a különös helyzet, hogy a 30—40 év előtti aszófő-i énekes, jóllehet Zala megyeinek született, Veszprém megyei földben nyugszik egykoron. Veszprém megyei földben, de *h a z a i* földben, s ez a lényeg.

(e. zs.)

BARTÓK BÉLA EMLÉKÉRE

A KARÁCSONYI ÉNEKEK ÉLETE, GYŰJTÉSE, HAGYOMÁNYOZÁSA

Bevezetés 277 karácsonyi ének jegyzeteihez.¹

A népének és népdal évszázadok óta együtt él a hagyományban. Az írásbeliség terjedésével gazdagodik főleg a szöveganyag, de korlátozódik a változtathatóság, variálás: a néphagyomány irodalomba foglalásával fokozatosan megszűnik.²

A népénekkel *ünnepe*l a közösség: ünnepi alkalmakon, előírt időben, rendelt helyen rendszerint közösen énekelik. Az ünnepek, jeles napok népénekei aránylag rövid ideig szólnak, néha egyetlen napon, vagy pár hétig, hónapig, azután az év hátralevő idejében jobbára pihennek az emlékezetben, a szövegek írásban is. A karácsonyi éneket vízkereszt után már csak akkor hallottuk, ha külön kértük az énekestől, a templomban vagy a népszokásban nem.

A népéneknek általában több versszaka van, a régebbieknek 20 – 30, a maiaknak is többnyire 4 – 5 versszakát őrzik az énekeskönyvek. Megszokott jelenség, hogy az énekes előveszi könyvét, kéziratát, vagy régebből őrzött pár oldalas nyomtatványát, és abból olvassa éneklés közben a sokversszakos szöveget. Újabban gépelt lapocskák terjednek.

Szemben a népénekkel — szabadabban él a népdal, a nóta. Túlnyomó többsége nincs időhöz kötve, sem alkalomhoz, sem közösséghez. Bárki bármikor dalolhatja, időzhet, mulatozhat hangjainál, ahogy Erdélyben mondják: „*mulatja az időt*”. Van aki leírja, vagy nyomtatásban őrzi a szöveget — manapság már a dallamokat is gyűjtik —, de a népdalt sohasem szokták írásból betűzgetve dalolgatni, ahogyan ez a templomi, sőt a búcsús és temetési népéneknél is szinte hagyományos.

*A karácsonyi-karácsonytáji népének*ek feltűnően nagy száma is összefügg azzal, hogy a népének ünnepi jelenség. A kereszténység felvétele után a karácsony lett a magyar nép „*legnagyobb ünnepe*”. Így említi Szerémi György Budán, 1545 – 1547 táján írt krónikájában.³ Az volt már a középkorban is. Tiszteletére még a hadi események is szüneteltek. Manapság is a békesség, a család és a szeretet jeles napja a karácsony.

Máté és Lukács evangéliuma,⁴ „Jézus születése”, „Jézus születésének híradása” és „A pásztorkok hódolata” bibliai szövege ihletője sok-sok karácsonyi versszaknak. Idézik az angyalt, a Szűzanyát kisdédével és a pásztorokat. A *karácsonyeste* történetét zengik: ezek a szűkebb értelemben vett karácsonyi énekek. Máté evangéliuma szól „A napkeleti bölcsek”-ről is.

Az egyházi gyakorlatban régi hagyomány, hogy a karácsony nem csupán egy nap, vagy szenteste, hanem *karácsonyi ünnepkör*, mely felöleli az advent 1. vasárnapjától vízkeresztig tartó hat hetes időszakot.⁵ Tágabb értelemben tehát a kará-

csónyi ének az adventi, a karácsonyesti, az újévi, a vízkereshti és a közbeeső egyéb ünnepi ének, kántáló.

A dallamok első forrásai a gregorián és a középkori zsoltárok, himnuszok. Beleolvadhattak az ősi napfordulói szokáshagyományok dallamtörédei, a reneszánsz és barokkori karácsonyi, újévi, vízkereshti népi játékok énekei és hangszeres dallamai, népi és neves szerzői alkotások. A téli, hat hetes karácsonyi ünnepkörhöz kötődik ma már a *legtöbb katolikus, protestáns és görögkatolikus népének*, a gyűjteményünknek 277 éneke.

Évszázadok során jónéhány karácsonyi ének cserélődött a vallásfelekezetek között. Manapság is vannak kölcsönzések. Kiterjesztettük tehát a gyűjtést és vizsgálódást a protestáns területekre is, majd a görögkatolikusokra. Így kerültek e gyűjteménybe — a teljesség igénye nélkül — főleg olyan protestáns és görögkatolikus karácsonyi énekek, amelyek időnként itt is, ott is előfordulnak.

Egyházi népénekeskönyvekkel már a XVI. század óta találkozunk Magyarországon. A protestánsok kezdik meg kiadásukat. Első jelentős gyűjteményük az 1566-os Váradi Énekeskönyv. 115 ének tartalmaz: alkalmi énekeket, zsoltárokat, dicséreteket.⁶ A katolikusok első kottás énektára a Cantus Catholici 1651-ben Nagyszombatban jelent meg. 129 dallamot, 200 énekszöveget közöl. Az előszó a hagyományra hivatkozik: „Az Anyaszentegháznak régi szokása az, hogy Templomokban, Processiókban, és egyéb ajátatosságokban: Psalmusokkal, Hymnusokkal, Litániákkal, és egyéb Isteni dicsiretekkel éllyen.”⁷ Az egyházi év rendje szerint közli a kötet az adventi, karácsonyi, vízkereshti, húsvéti, Úr mennybe meneteli napjára, pünkösdi, úrnapi processzióra, oltáriszentségi, Boldogságos Szűzről, Boldogasszonyról, szentekről, prédikációra, reggeli és estvéli énekeket, zsoltárokat, litániákat, bűnbánatról, halálról, pokolról, ítélet napjáról szóló énekeket.

A jóváhagyott népénektár célja, hogy szabályozza, egységesítse a templomban és körzetében történő vallásgyakorlatok, szertartások énekeit. Összefoglaló jellegűek vagy új anyagot közlők váltakozva jelentek meg.

A válogatott, egyházilag jóváhagyott népénekek száma évszázadok óta 300 körül korlátozódik. A protestánsoké számra kisebb, de zsoltáraik, dicséreteik jórészt a nyugati eredetű, nagyobb dallamformák, terjedelmesebb versekkel.

Az 1930-as évek népénekgyűjtése csakhamar bebizonyította, hogy az élő hagyomány gazdagabb, mélyebben gyökerezik, messzebb ágazó, mintsem azt a népénektárak korlátozott terjedelme feltárhatná. Ismeretlen, szép karácsonyi énekeket énekeltünk szülőfalumban. Szinte már-már eltűnésre voltak ítélve. Lajtha László, a Néprajzi Múzeum fonográfára vezetője javasolta a falu szorosan vett karácsonyi népénekének teljes felgyűjtését, többszöri helyszíni kutatással, főleg az 50–80 évesek ismételt visszaemlékeztetésével, a legrégebb rétegekig. Évtizedekkel később munkamódszerét így fogalmazta: „gyűjteni annyit jelent, mint újra vizsgaszamenni ahhoz az énekeshez, akitől gyűjtöttünk”.⁸

Pereg kiskunsági, szíkatolikus faluban (1952 óta a jobbára protestáns Kiskunlacháza II. kerülete) összegyűjtöttünk 54 karácsonyi éneket, 284 versszakkal, 44 dallammal (az önálló változatokat is számítálva). Mindez csakis a szorosan vett

karácsonyeste költészete, a tágabb karácsonyi ünnepkör többi éneke nincs benne. Az anyagnak több mint a fele eddig ismeretlen volt.⁹

A gyűjtést érdemes volt kiterjeszteni az írott adatokra is.

Öregbetűs ima- és énekkönyvecskék, bele helyezve kézzel írt szövegek, népiratok kerültek elő a parasztház zugaiból, a templomi kórusokon pedig múlt századi kéziratos kántorkönyvek. Peregi kántorkönyv töredékében fedeztük fel A kis Jézus megszületett dallamát is. Még metszett lúdtollal írt a kántor, de már jó kotta-helyesírással.¹⁰ Az éneket 1930-ig sehol sem találtuk, nem ismerték. Énekkarok a rádióan át megkedveltették még a határokon túl is. Vitnyédén 1935-ben öt éves kislány és nagyanyja együtt énekelte fonográfom tölcsérébe: – „Ezt gyűjtse, nagyon szép!” – mondták. A teljes szöveg 6 és fél versszak – fél évszázad múlva – csak most jelenik meg. Helyenként paraszténekeseknek is volt kéziratos „szentegyházi énekes könyv”-e, 500–600 oldalon minden ünnepre, vasárnapra került odaillő, összesen 300–400 énekszöveg.¹¹ Haszonnal forgattuk ezeket, mert rávezettek lapangó vándordallamokra, gazdag szöveganyagra. Hiszen Boldogasszony anyánk és Ah hol vagy magyarok első szövegföljegyzését is ilyenféle kéziratosok őrizték.

A szerzők alkotásait hosszú időn át a közhit nem tartotta népdalnak, népéneknek. Az 1950–1960-as években még az énektankönyv is így fogalmazott: „népdal az, aminek nincs szerzője.” Ez a meghatározás mindinkább tarthatatlan, hiszen tudományos népdalkiadványokban is rejtőznek szerzői alkotások, jegyzettel vagy jegyzet nélkül.¹² Bartók Béla nyomán népdalként értékeljük és kezeljük a szerzői alkotást, ha „sokan és sokáig” énekeltek és ösztönös kedvvel változtatnak rajta, „variánsai” keletkeznek.¹³ A szerzői alkotásokat jegyzettel közöljük, felhívjuk a figyelmet a variálásra. De lesz mindig, amelyikről csak ezután kerülnek elő adatok. Minden variáns sorozat kezdetén szerzői alkotást kell keresnünk.

Ismert szerző alkotása különösen érdekes, ha azon a falusi, városi közösségek előadásmódja, akárcsak a tájszólása, ejtése, a megegyező tempóvétele, ösztönös éneklési kedve, esetleg átalakító, javító kezdeményezése mutatkozik. Ezen, miként az idegenből jött dallamokon, évek, évtizedek vagy századok során figyelemmel kísérhető népünk alakítgató törekvése éppen úgy, mint hagyományozó szándéka.

Az éneklő közösség – úgy tűnik – manapság is szívesen fogad új éneket, de ritka egy-egy újdonság tartós terjedése, ez többnyire meg is magyarázható.¹⁴

Ezernyi népének volt becslésünk szerint még nemrég is a népi gyakorlatban. Legalábbis ezernyi énekszöveget, kisebb-nagyobb népéneket forgatott az a korszak, amely az 1920–1940-es években a templomokban karácsonyt, húsvétot, pünkösdöt ünnepelt, vasárnapjait és vallásos társulati összejöveteleit végig énekelte, körmenetre, búcsúkra járt, kántált, betlehemezett, általában ünnepi népi játékait, szokásait ápolta, és akik között az Őrségtől Erdélyig, Bácskától Felvidékig gyűjthettünk itthon, és négy szomszédos országban, ahol őslakosként magyarság él, végül még az Óceánon túlra kivándoroltak között is az 1970-es években.

Az ezernyi népének meglétét valószínűsíti két régebbi „nagy” kiadványunk is. Egy történeti: 1676-ban Kájoni János ferences 820 magyar és latin himnuszt, zsoltárt, litániát, passiót, közte 537 ízes magyar énekszöveget tudott összeszedni, gyűjteni, Csiksomlyón saját nyomdában kinyomtatni. A Cationale Catholicum-

ját három évszázad múlva is féltő gonddal forgatták Erdélyben, Bukovinában, Moldvában és megőrizték többek között a Szép violácska kezdetű híres énekét. Ápolta, erősítette a katolikus magyarságot hitében, nyelvében. A gyűjteményünket érintő adventi, karácsonyi, újévi, vízkereszti énekszövegeinek száma 103.

Egy újkori: 1903-ban Molnár József kunszentmiklósi kántortanító 950 *ének-szöveget* gyűjtött, főleg a régi Magyarország kántoraitól, levelezéssel. Közreadta Budapesten a hazai katolikusság számára és New Yorkban az akkortájt tömegesen kivándorló magyarok épülésére. 1918-ig 14 kiadása fogyott el az 1024 oldalas „nagy” Orgona hangoknak, melyben az adventi—vízkereszti ünnepkör szövegeinek száma 126-ra nőtt, — látszólag.¹⁵ Molnár kántortól gyűjtött népénekünk a 204. Már négyezer esztendeig állott a világ... Sehol másutt nem hallottuk.

Gyűjtöttünk helyszíni lejegyzéssel, fonográffal, hanglemezen, magnón és gyűjtő társakkal.

Mások gyűjtésével — mint nyomravezetővel — nemcsak az első lelőhelyen, hanem egyebütt is rákérdezve újra meghallgattam a népéneket. Ha már nem élt, nem közöltem. Ha élt — változott is —, változásaival közlöm, hivatkozva az első gyűjtőre. Ötven éven át — a folyamatos gyűjtéseim során — erre nemcsak időm és alkalmam volt, de a variálás folyamatát így tanulmányozhattam.

Hanglemezre kerülhetett gyűjtéseink első évtizedében jelentős számú. főleg recitáló és gazdagon díszített parlando rubato népénekünk. Parasztasszonyokat, öreg előénekeseket, bölcsőskéző, pünkösödölő tizenéves, népviseletes leánykákat hoztunk a rádió mikrofonja elé. A próbaéneklésen Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László és Bárdos Lajos választotta ki a felvételre legalkalmasabb népénekeket. Ortutay Gyula szervezete és hozta a mesemondóit. A lemezeket a Pátria-cég gyártotta, a Magyar Rádió és a Néprajzi Múzeum adta ki.¹⁶ 560 népi dallam került hanglemezre, közte félszáznál több vallásos népének. A gyűjteményünkben szerepel 23 olyan ének, amelyről népzenei hanglemez készült az 1937—1938-as években. Sorrendben ezek:

1. Harmatozzatok egek onnan felül	adventi
10. Gyermekek születék Betlehemben	újévi
38. Mária, Mária, jön Isten követe	adventi
54. Született szív leánytól	karácsonyi
63. Keljetek fel sietséggel pásztorok	karácsonyi
67. Jertek menjünk (Menjünk mi is) Betlehembe	karácsonyi bölcsőske játék
70. Betlehem kis falucskában	karácsonyi bölcsőske játék
72. Megjövendőlvé volt régen	adventi
80. Karácsonyi éjszakája (dudán)	karácsonyi
96. Betlehemben a Krisztusnak	karácsonyi
132. Mostan kinyílt egy gyönyörű (szép rózsza) virág	karácsonyi
160. A kis Jézus megszületett	karácsonyi

176. Gyönyörű szép leány (Egy gyönyörű)	karácsonyi
192. Betlehem, Betlehem, a te határidba	karácsonyi bölcsőske játék
217. Dicséretes a gyermek	karácsonyi
229. Midőn a szűz magzatát (moldvai)	karácsonyi
236. Szent Jánosnak tizenkettő volt a hivatala	János-napi
243. Óh, te áldott Jutka asszony (dudán)	karácsonyi betlehemes játék
250. Szűz Mária e világra nekünk (moldvai, bukovinai)	karácsonyi
266. Bárányt vivő Jancsika (dudán)	karácsonyi betlehemes játék
268. Mennyből alászállott	adventi
269. Betlehem városban	karácsonyi bölcsőske játék
65/a Ó áldott Szűzanya (moldvai)	Mária-ének

A népzenei hanglemez a népének pillanatnyi életét örökítette meg, amit ugyanúgy talán sosem ismételt többé az énekes. Viszont rögzítve van az eredeti népi hangsúlyozás, változó gyorsulások, hangvétel, díszítő hangok, a kántáló beszéd, nyelvjárási színezés — tehát sok, kottával és betűvel szinte megfoghatatlan sajátosság — a lemezeiről tanulmányozható. Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László Rajeczky Benjamin szinte utólérhetetlenül pontos, aprólékos betű- és kottalejegyzéseit közli Kerényi György: *Jeles napok*, 1953, Szendrei Janka — Dobszay László — Rajeczky Benjamin: XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben. 1979. és egyéb tudományos kiadvány.

Kottaközléseink egy része fonográf-, hanglemez- vagy magnófelvételtől készült, rendszerint az 1. versszakról. Figyelembe vettük a helyszínen lejegyzett szöveg- és dallamváltozatokat is. A „többszöri előadásból leszűrődött átlag-formát”¹⁷ kerestünk, melyre a többi versszak is ráénekelhető és közös éneklésre alkalmas. Így készültek helyszíni lejegyzéseink is. Tudományos vizsgálódásra rendelkezésre állnak a gépi felvételek.

Emlékszem erdélyi öreg énekesemre, aki utánozhatatlanul gazdag díszítőhangjaival, egyéni rubátókkal zendítette a Szép violácská-t. Fonográf hiányában csak csodáltam múltó remeklését. Aztán megkértem, hogy tanítson a népénekre, ahogyan az előénekes tanítja híveit. Így nyertem gyakran a közösségi kottaképet, ahogyan azt „többen együtt énekelik”. „Minden ritmus biztosabb, ha többen és lassabban éneklük” — írta Lajtha László.¹⁸

Tapasztaltam, hogy összeszokott közös éneklésben a rögtönzött díszítések, változatok összecsengenek. A legkiválóbb rubátókat, díszítő hangokat rögtönző énekes egyéniség is — mihelyt kisebb csoporttal énekelt együtt — beleolvadt a fiatalabb korosztály által elfogadott hajlításba, ritmusba, egybeolvadó közénekbe. Gyűjtésemben ilyenképpen szaporodtak a mához közeledő és továbbélést ígérő — a több versszak ráéneklésére is alkalmas — dallamváltozataink.

Jelen gyűjtemény az élő, öröklődő régi és formálódó új dallam- és szövegtermés mennyiségét, milyenségét, mozgásirányát és bizonyos rendjét kívánja felmutatni.

Négysoros szerkezet jellemző a magyar népdalra¹⁹ és népénekre és általában vonzódás a négy egyforma hosszúságú sorhoz. Figyelemre méltó, hogy az ettől eltérő dallamszerkezetek variálódása rendszerint a négysoros felé tart.

Háromsoros dallamnak a zárósort megismétlik, így válhat négysorossá (50. *Jer mindnyájan örüljünk.*).

Ötsoros dallamnak a harmadik-negyedik dallamsorát ikersoroknak tekinthetjük (14. *Üdvözlégy szent szűz*), mégpedig az új stílusú parasztdalok példájára, ahol a harmadik sor gyakran két sorból, azaz ikersorokból áll. Ötsoros versszerkezet feltűnik a kvintváltó, visszatérő és a tercváltó, visszatérő dallamszerkezettel is (17. *Harmatozzatok*, 18. *Hozzád emelem*), méginkább erősíti az új stílusú parasztdalhoz hasonulást (Érik a ropogós cseresznye, 9, 9, 14+14, 15 szótagú, dūr dallam, katonanóta, 1941).

Hatsoros versszerkezet ikersorokkal és félsorral átalakul, ha a variáló kedv megismétli a félsort, mintegy kiteljesíti a vonzó négysorosságot (119. *Mennyből az angyal*, 146. *Ó gyönyörű szép, titokzatos éj*, 186. *Óh, boldog Betlehem*). Gyakran külön válnak dallamsorok és azokból lesz a kisebb, de mindig négysoros forma (260. *Betlehemnek pusztájában*, 261. *Istállóban, kint a pusztán*).

Nyolcsoros versszerkezet aa bb cc dd rímmel, a dallamsorai mind ikersorok, tehát négysoros szerkezet, belső rímekkel (191. *Pásztorok, keljünk fel*). A pasztorellákra jellemző szerkezet. Ugyanígy négysorosra visszavezethető néhány különös szerkezetű, ikersorokkal, echószerű ütemismétléssel élénkített forma (154. *Karácsony van ma*, 5+5, 13, 7+7, 11., 169. *Kegyetlen Heródes*, 12, 11, 6+6, 11+11., 265. *Ne féljetek, pásztorok, pásztorok*, 16, 7+7, 6+6, 12 szótagú), mely hét-, kilenc-, tízsorosnak is számolható. A „négysorosság keretébe” beilleszthetők ilyenképpen a bonyolultan legnagyobb formák is. Számbelileg olyan ritkák, hogy külön csoportosításukat mellőzhetjük. Növekvő jelentőségük a jövőben nincsen kizárva.

Pasztorella — azaz pásztorének — a karácsonyi dallamok nagyobb csoportja. Jellemzi 1. a dūr hangsor, nem túl nagy ambitus, az 5. fok „gregorián domináns” értelmében vett kiemelkedő szerepe (Bárdos), gyakori a „karácsonyi dūr-sext” ugrás felfelé és a záró sorban lépcsős fel- s lefutás, 2. népies, egyszerű, bottal a földön jól kiverhető ritmika, főleg 7-szótagos sorok, melyek a kanásztáncokra is jellemzők (Bartók); 3. 2/4-es ütempár, vagy háromütemes motívum ismétlésével (ikersorokkal) építkező szerkezet, mely a gyermekdalokra és a regösénekre is jellemző (Kodály); 4. nemzetközi „pásztori” hangszeres jelleg.²⁰

A SZÖVEGEK SOROLÁSA

A szövegrendet őrzik az egyházi népénektárak. Hagyományosan az egyházi év ünnepei sorrendjében adják ki a népénekeket. Az énekszövegnek az ünnephez illőnek kell lennie. Kötöttebben, mint a dallamok, amelyeknek egy része ünnepről-ünnepre vándorol szövegcserevel.

A *karácsonyi ünnepkör* népénekeivel kezdődik a népénektár.²¹ Elöl vannak az adventi, a karácsonyi, az újévi és vízkereszti énekek, közöttük egy-egy névnap, szentek és aprószentek, évvégi hálaadás éneke. Színezik a téli népszokásokat, népi játékokat is. A karácsonyi időszak a lehangosabb a népénekektől. Ide tartozik az év összes ünnepi énekének mintegy 20%-a. December elejétől zengenek január közepéig, azután csendesebb évközi idő van ugyancsak másfél hónapig.

A *húsvéti ünnepkör* énekei következnek tavasszal: a bűnbánati, a nagyböjti és nagyheti csendesebb énekek, a húsvét és áldozócsütörtök ismét hangosabb énekei. Külön figyelmet érdemel a csak Közép-Európában ismerős föltámadási körmenet és a búzaszentelés parlando rubáto népéneke. Március – április – május hónapokra esik a változó idejük.

A *pünkösdi ünnepkör* ideje a legrövidebb, éneke is a kevesebb. Pünkösdi, szent-háromság-vasárnapi és úrnapi énekek szólnak nyárelőig. A régi idők templomi éneke gyakran tovább él a népszokásokban, népi játékokban, a húsvétoló, a pünkösdlő és a szentivánéji énekek között is.

A naptárhoz kevésbé vagy nem kötődő énekek: az oltáriszentségi, a Jézus- és Mária-ünnepi énekek, angyalok és szentek énekei, litániák, antifónák, passiók, miseénekek, temetési, hálaadó és hazafias énekek. Ezek teszik a népénektár nagyobb felét.

Az évközi időre esik Péter és Pál ünnepe, ezután zendül az aratási ének. Nagybaldogasszony, Kisbaldogasszony táján a búcsújáró helyek lehangosabbak. Szent István napja az 1700-as évek óta vallásos és nemzeti ünnep is, éneke 1763 után került a népénektárba.

Könyvünk is az egyházi év szövegrendjében csoportosít, de azon belül dallamrendet is ad a dallamsorok növekvő szótagszáma szerint.

I. rész a karácsonyi ünnepkör dallamait állítja sorba, 3 szótagtól 26 szótagig. Itt vannak az advent, a szentcsaládjárás, a lucázó, a regös misztérium, a betlehemes és bölcsőske, a karácsonyjéj, a kántáló, az újév, a háromkirályok, a házszentelés népénekei, összesen 277 ének.

II. rész – a 101 Mária-ének – mintegy időrendi folytatásként nagyhétre a „fájdalmas” Mária-énekek – Mária-siralom, Mária-balladák, Mária siratók –, tovább az adventig folyamatos időre, a „boldogságos” Mária-énekek, a Mária-himnuszok, Mária-köszöntők és énekelt Mária-legendák. Ezt a csoportot is ugyancsak a dallamok szótagszáma növekvő rendjében 3 szótagostól 15 szótagosig soroltuk.

A magyar népénekek e két nagy csoportja zeneileg is eléggé elkülönül. A karácsonyikat különösképpen élénkítik a pasztorellák.

Egy következő kötetbe tervezzük az év egyéb ünnepeinek énekeit, vagyis III. csoportba a húsvét, a pünkösdi, a magyar szentek, IV. csoportba a naptárhoz nem kötött népénekeket, a reggeli és estvéli énektől a temetési énekekig, az esőért könyörgéstől a hálaadó énekekig.

A DALLAMOK SOROLÁSA

A *dallamrendet* a dallamsorok hossza, pontosabban „dallam a szótagszámmal mérve” szabja meg. Bartók Béla alkalmazta először 1924-ben. A magyar népdal című alapvető munkájában; 6-tól 12 szótagsorig sorolt 77 parasztdalt. Bálint Sándor irányításával 1948-ban ezt a dallamrendet vezettük be 101 Mária-ének sorolásánál is, 3 – 15 szótagosig. (Könyvünk második részében találja az olvasó.) 1953-ban a Magyar Tudományos Akadémia Népzene kutató Csoportja is alkalmazta Kerényi György: Jeles napok ezernyi dallamának sorolásánál. Lajtha László 1956-ban Sopron megyei virrasztó énekek monográfiájának 259 dallamát sorolta 5 – 15 szótagosig. A végére helyezte a szabad szótagszámú, recitáló dallamokat, melyekről gyűjtés közben megállapíthatta, hogy kötött szótagszámúakból származtak. A karácsonyi énekeknél viszont tapasztaltuk, hogy régebbi recitáló dallamból szinte napjainkban fejlődött kötött szótagszámú, ez indokolta, hogy előbb a recitáló és aztán a 3 – 26-ig emelkedő szótagszámúakat soroltuk.

1. A *záróhang* a népzene kiadványokban Bartók által bevezetett „g” helyett itt a „d”. Gyakorlati szempontból ez jobb, mert énekelhető magasságba kerülnek a dallamok. (Néhány indokolt kivétel van!)

2. *Hány szótagos a kezdő dallamsor?* Előbbre kerülnek a kisebb szótagszámúak, majd még előbbre az, amelyiknél a második sor szótagszáma csökken. Az első-második sor után a harmadik szótagszáma sorol, végül a negyediké. Megismétlődő rövidebb rimes sorokat (pl. pasztorelláknál – egy sornak) „ikersoroknak” vesszük, és + jellel kapcsoljuk a két számot, mely tehát egybe olvasandó, pl $7+7 = 14$.

A további sorolás csak a 101 Mária-éneknél:

3. Az egyforma szótagszámúak közül az sorol előbb, amelyeknek a *főzárata* (a második sor utolsó hangja) mélyebben fekszik. Amikor ez is egyezik két dallamnál, akkor a harmadik sor zárata sorol, majd legutoljára az első soré.

4. Végül, ha ez is egyforma volna két dallamnál, akkor a sorolásban a nagyobb *ambitusú* kerül hátrább.

A rendszerben ily módon bármelyik népének fellelhető, vagy beilleszthető. megtalálható a pontos helye. Legelőbb a kezdősor szótagszámát kell tudni.

A növekvő szótagszámokat bal oldalon jelezzük a kották felett.

*

Az egyes könyvészeti adatokhoz a következő megjegyezni valóm volna még: általában puszta számmal jelölöm a hivatkozott könyv oldalszámát. Néhány indokolt esetben azonban az ének sorszámát adja a szóban levő kötet bevett gyakorlatként pl. a Szent vagy Uram esetében. Ugyanígy járok el a Jeles napok énekei idézésénél, mivel itt egy-egy oldalon több ének is szerepel. Tehát az ének-számra hivatkozást jelzi a számjegy után található sz. betű, pl. Jeles napok 1953. 548. sz. E rövidítés nélkül a föltüntetett számjegy az oldalra vonatkozik. pl. Kájoni 1676. 405.

A KÖTETBEN GYAKRAN SZEREPLŐ ÉNEKESKÖNYVEK ÉS MŰVEK

Szölösy Benedek Cantus Catholici (Lőcse), 1651; az 1674-es Szegedi Lénárd Ferenc féle kassai Cantus Catholici, a Szelepcsényi György féle nagyszombati Cantus Catholici 1675-ből, majd ennek 1703-as változata. Jelzéseik CC és a megfelelő évszám, illetve néha – régi gyakorlatként, főleg a 101 Mária-ének-nél – név és évszám. Kájoni János: Cationale Catholicum 1676-, 1719- és 1805-ös kiadása, majd a Domokos Pál Péter összeállításában 1979-ben megjelent „... édes Hazámnak akartam szolgálni” már dallamokkal is ellátott kötet. Jelzései: Kájoni és megfelelő évszám – első sorban 1676, mivel jobbra ezt használtam, illetve DPP édes Hazámnak, 1979,

Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv. Vác. 1797.

Jelzése: Bozóki 1797.

Zsaskovszky – Tárkányi: Katholikus egyházi énektár, Eger. 1855. Jelzése név és évszám.

Kapossy – Szemenyei: Római katolikus egyházi énekek. I – II. Eger, 1887. 1890. Jelzése név és évszám.

Bogisich Mihály: Őseink buzgósága. 1888. Jelzése név és évszám.

Molnár József: Orgona hangok. Budapest – New-York. 1903 – 1918-ig 14 kiadásban változatlanul. Jelzése cím.

Jósvay Gábor: Lelki gyöngyök, Eger (1913). Jelzése: név, évszám.

Harmat Artúr – Sík Sándor: Szent vagy Uram, Budapest, 1932. Jelzése: SzvU 1932.

Alaputatási művek, melyek segítségével tájékozódtam az énekek múltjáról. (Miután történeti adataimat belőlük merítettem, külön külön nem hivatkoztam rájuk, csak ha más összefüggésben idézzük.)

Csomasz Tóth Kálmán: A XVI. század magyar dallamai, Budapest, 1958. Régi magyar dallamok Tára. I. Jelzése: RMDT. I. 1958.

Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai, Budapest, 1970. Régi magyar dallamok tára II. Jelzése: RMDT. II. 1970.

Szendrei Janka – Dobszay László – Rajeczky Benjamin: XVI – XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben. Budapest, 1979. Hivatkozás esetén kiírjuk a mű fontosabb adatait.

Kerényi György: Jeles napok. Budapest, 1953. A Magyar Népzene Tára II. Jelzése: Jeles napok, 1953.

A szövegben előforduló Ethn. rövidítés: Ethnographia c. néprajzi folyóiratra vonatkozik.

A kötetben gyakran történik hivatkozás

Népi játékszín, 1935., Népi játékok I. II. 1938. és Népi leányjátékok, 1944. c. munkáimra. Jelzésük: cím és évszám.

BEVEZETÉS JEGYZETEI

1. Bevezetésként ajánljuk a 101 Mária ének jegyzeteihez írottakat is, lásd oldalon!

2. A népének és népdal elnevezés irodalmi szóalkotás, gyűjtéseink kezdetén, az 1920–1930-as években az idősebbek ajkán nemigen hangzott el. Ilyenféléképp szóltak: Ez „istenes ének”, az pedig „világi nóta!” Az „istenes ének” felidézésére sok szép szó került elő: szent ének, vallásos, templomi, egyházi, szentegyházi ének, — protestánsoknál: zsoltár, dicséret,- adventi, karácsonyi, István, János, aprószentek napjára, év utolsó estéjére való, újévi, vízkereshti ének, farsang három napjára, hamvazó szerdára, kereszttjáró napokra való, kereszttúti, bűnbánati, böjti, nagyböjti, búzaszentelői, virágvasárnapi, nagycsütörtöki, nagyszombati ének, „nagypénteki siralom”, feltámadási, húsvéti, pünkösd, áldozó csütörtöki, úrnapi, Mária-ének, Jézus nevére, oltáriszentségről, miseének, rorátára, hajnali, éjféli misére, litániára, kimenőre, körmenetre való ének, — protestánsoknál: istentiszteleti, vasárnapi, kezdő és záró ének —, reggeli és esti ének, újhold vasárnapi, katekizmusi ének, névnapi köszöntő, kántáló, kánta, szálláskereső, betlehemes, bölcsőringató, háromkirály, húsvétoló, pünkösdölő, János (Iván) napi, aratási, rózsafüzéres, halottas, sirató, virrasztó, temetési, búcsús ének, esőért, békéért, elöljárókért, hazánkért könyörgő, nemzeti ének, hálaének, Te Deum. Külön nevet kapott a mise, az istentisztelet egyes részéhez kapcsolódó ének vagy énekversszak:

— kezdetre, szenteltvíz hintésre, dicsőségre, glóriára, angyali énekre, evangéliomra, szentleckére, „üdvíratra”, szentbeszédre, prédikációra, hiszekegyre, krédóra, felajánlásra, offertóriumra, első csendítésre, szent-szentre, úrfelmutatásra, áldozásra, szentség kitételre való ének. A protestánsoknál is volt litánia, passió, Te Deum 1808-ig. (Csomasz Tóth Kálmán: A református gyülekezeti éneklés, 1950. 84.)

3. „Bizony rosszul tette Bodó Ferenc, hogy a legnagyobb ünnepet nem ünnepelte meg”. Ugyanis Bodó 1527 karácsony hajnalán Egerbe indult Szántóról (Abaúj) hogy a várost „János király pártjára vonja.” Fogságba esett, börtönbe vetették — Bécsben — ahol három év múlva meg is halt. (Szerémi György: Magyarország romlásáról. Erdélyi László fordítása, 1979. 188.)

4. Máté, a kafarnaumi vámos „példaadó hűséggel követte az Úr szavát”. Az 50-es évek táján írta az első evangéliumot, „Jézus születése” és „A napkeleti bölcsek”

fejezetét. (Békés Gellért – Dalos Patrik: Újszövetségi Szentírás, Róma, 1972. 11.) Lukács, – Szíria akkori fővárosában, Antiochiában nevelkedett görög orvos, – Pál apostolnak lett követője. Az ő evangéliuma költészetben és drámai megjelenítő erőben „felülmúlja a többi evangélistát”. (Biblia, Budapest, 1979, 1079.) „Jézus születésének hírüladása”, „Jézus születése” és „A pásztorok hódolata” fejezete különösképpen hatott a magyar karácsonyi énekköltészetre és a népi játékok kibontakozására. Szövegeiket az első magyar bibliafordításokból közöljük, hasonmásban.

5. Az egyház tanácsa szerint az advent (adventus Domini) „négyhetes böjti előkészület karácsony ünnepére”. „Karácsony a niceai zsinat határozata értelmében Jézus Krisztus földi születésének emléknapja.” Egybeesik a téli napfordulóval: december 24-től hosszabbodnak a nappalok. „A napot nem véletlenül választották ki, ugyanis a Mithras-kultusz ekkor ünnepelte a Nap születésnapját.” Az elhalványuló napimádás pogány dalai feltehetően összefonódtak a gyermekszületés éjszakájának ujjongó énekeivel: Szép, s jeles, szép Czillag, szép napunk támadt.” (CC 1675. 72.) Hogy mennyi a középkori, vagy régebbi eredetű karácsonyi ének, azt a nemzetközi dallamkutatásnak kell még felderíteni. Gergely pápa naptár-reformja 1582-ben karácsonytól különválasztotta az újévet. A népének máig utal karácsony és újév középkori egységére, amikor „Nagykarácsony éccakája”-t énekel, az újév pedig „Kis Karácsonnak hivattaték” (CC 1651. 44.) Vízkereszttel kezdődött a keleti egyházi év. „A magyar vízkereszt éppen a keleti egyház liturgikus évkezdő hatását tükrözi.” (Az idézetek Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd, 1973. 15. 18. 137.)

6. A dallamok jórésze: a Kolozsvári Énekeskönyv 1744. 103 dallamot közölt. (RMDT. I. 1958. 43.) Megtalálhatók az újabb kiadásokban is.

7. Cantus Catholici, jele CC 1651. Szőlősy Benedek (1609–1656) szerkesztette. Kisdi Benedek egri püspök költségén jelent meg Lőcsén. Nehezen hozzáférhető volta miatt újra kiadásra került az 1675-ös és az 1703-as CC anyagával együtt, részint hasonmásban, 1935–38 között a budapesti Ranolder-intézeti r. k. tanítónőképző növendékei közreműködésével Raffaelli R. Rafaela nővér, tanár gondozásában. (Magyar Irodalmi Ritkaságok 35. 38. 39. sz. szerkesztő Vajthó László.)

8. Lajtha László: Sopron megyei virrasztó énekek, 1956. 27.

9. Volly István: Peregi karácsonyi népénekek, Ethn, 1931, 176.

A Magyar Néprajzi Társaságban 1931. január 28-án tartott előadás. Az énekeket bemutatta a budapesti József-Fiárvaház gyermekkara. Nyomban ezután terjedt el mint „új ének”. A kis Jézus megszületett és – Peregén megtalált versekkel – Kirje, kirje, kisdedecske, Bálint Sándor gyűjtése, Szegedi kis kalendárium az 1931. évre 48.

10. Gerecs István (1803–1903) valószínűleg a 48-as szabadságharc utántól Pereg kántortanítója. Vaskos kántorkönyvét négy „bérmakörösztfia” örökölte, négyfelé

osztották, egynegyedét láttam, aztán azt is, az elhunyt örökösnek feje alá téve, a koporsójával eltemették.

11. Pereg községben használt paraszti kéziratos énekszöveg-könyvek az 1930-as évekig:

1. *Horák János* több töredékből egybekötött szövegkönyve, kb. 600 oldal, beírá-sok 1861, 1880 és 1920 évszámmal, tamburás és fúvószenészek voltak a Horák család, közöttük kettő kottaismerő.
2. „Asztalos / Lakatos Istvány Énekes / Könyve vettem 1880 / évben virág Peregen / Ha eltalálja Veszteti / aki megtalálja / Adja neki vissza mert / igaz jóság / Irtam November / 14 én 1886”. Töredék, 144 lapon 60 – 70 újévi, böjti, húsvéti, pün-kösi ének- szöveg, írta 1880 – 1882 között.
3. *Pokornyik Béla* „Szent Egyházi könyv Virág Pereg 1885” keménykötésben 485 oldalon 312 adventi, karácsonyi, újévi, böjti, húsvéti, pünkösti és „külön-böző Időkre való Énekek”, „Tiszta időért”. Külön füzetben 96 oldalon vir-rasztó- és temetési énekszövegek: „Öreg Halotnál Ének / Megszabadultam már / Én a testi Haláltól” / stb. „Bucsuztató Ének” „Kis Dedek Temetésére Ének” „Ének a Rózsafüzér tagjaihoz ária Jéz kegy már” „menyasszonynak” temeté-sére kb. 50 szöveg.
4. „*Gránicz Péter* / énekes könyve / ha eltalálja veszteni / kezébe adasék / mert igaz jósága. / Irtam 1903 Január 8 dik napján / Kötöte Füstös Pál. ” 1—156 oldalon adventi, karácsonyi, újévi, vízkereszt, 157—204 oldalon Mária énekek, mintegy 200 énekszöveg. 205—502 oldal elveszett, az 505. oldalon „Gránicz Péter született 1887-ben / május hó 25 dik napján ” Tegyük hozzá: népzenei hang-lemezre énekelt 1938-ban Bartók Béla, Lajtha László jelenlétében. A török-irtotta Kiskunságba jónéhány szlovák családot telepítettek az 1700-as években; innen a több szlovák családnév. Átvették a helyi nyelvet és hagyományokat, mint Petőfi szülei a Kiskunságban, s az átvevő mintegy száz évvel meghosszab-bítja a hagyomány éltét. Hiányos írástudással 5 – 6000 versszakot leírtak!

12. Népdallá vált szerzői alkotások közül különösképpen érdekes Bartók Béla: A magyar népdal, 1924. 80. sz. Tollfosztóban voltam az este, eredetileg Csak egy szép lány van a világon, Szentirmay Elemér szövege és zenéje, az 1860-as évekből; 285. sz. Szépen szól a kis pacsirta „Alighanem egy, Erkel »Hunyadi László«-ból való jól ismert témának 2. részéből származik” (Meghalt a cselszövő), ; 320. sz. Nézd a bakát, mikor az masírozik, ugyancsak Erkel-témából származtatható. Kodály Zoltán—Vargyas Lajos: A magyar népzene, 1952. 291. sz. A jó lovas katonának, eredetileg Amade László (1703—1764) A szép fényes katonának kez-detű költeménye, valószínűleg a dallam is tőle, vagy egykorú; Járdányi Pál: Magyar népdaltípusok, II., 1961. 116. Jó dolga van a bakának, eredetileg Dóczy József szövege és zenéje, Temesvár, 1908. 159. Vadvirágos erdő szélén rózsabokor Sándor Jenő szövege és zenéje, színpadi bemutatója Szeged, 1937. Bartók és Kodály tudatosan közölte a szerzői alkotások népdalválozatát, Járdányi Pál nem, de szóbeli megjegyzése szerint mint szerzői alkotásnak is ott van a helye!

13. Bartók Béla: Népzene és a szomszéd népek népzeneje, 1934. 3. Mi a népzene? c. fejezete.

14. A szerzői alkotásoknak többnyire megbízható rostája a népi gyakorlat. Száz év karácsonyi énekterméséből mindössze 3—4 vált magyarságszerte kedvelt népdénekké és ennek az oka is megsejthető. Gárdonyi Géza: Fel nagy örömré (1882) emelkedő dallamszerkezetével az első és egyetlen a karácsonyi népdénekeink sorában; Szemenyei Mihály—Kaposy György: Óh, boldog Betlehem (1887. 325.), a népies dallamrokonsággal színesít. Pakots Károly szövege régi népi dallammal: Istengyermek (1932) a népi játékba is elterjedt, Czikéné Lovich Ilona szövege ugyancsak régi népi dallammal: Ó gyönyörű szép, titokzatos éj (1932) a romantikájával vonzó, mint a Stille Nacht, amely viszont eközben nem tudott meghonosodni számtalan fordítás-kísérlettel és dallamtorzulások árán sem. Újabban elterjedt Szigeti Kilián: Isten Báránya, egyversszakos éneke. A dallamindítása Szegény vagyok, szegénynek születtem, szerencsés találkozás a népdali hanggal.

15. Kájoni gyűjteményét földuzzasztotta sok latin szöveg, Molnárét az értéktelen, alkalmi szerzemények, amit a kántorok beküldtek. Négy évszázad népdénektáiraiban és „nagy” szöveggyűjteményeiben csökkenő a karácsonyi ünnepkör énekeinek a száma, illetve az összeshez viszonyított aránya. A CC 1651-ben megjelent 105 magyar énekszöveg. Ebből 5 adventi, 17 karácsonyi, 2 újévi és 1 vízkereszti, összesen 25, az összkiadás 24%-a. Ekkor még karácsony a „legnagyobb ünnep”. Kájoninál 1676-ban 537 magyar énekszövegből 103 karácsonyi ünnepközi, 19%-a. Molnárnál 1903-ban 950 énekszövegből 126, 15%-a. Végül a SzvU 1932-ben kiadott 306 népdéneket, ebből 14 adventi, 22 karácsonyi, 2 évvégi hálaadásra való. 3 újévi és 5 vízkereszti, összesen 46 karácsonyi ünnepközi, az összkiadás 15%-a. Csaknem fele az 1651. évi kezdetinek.

16. A népzenei hanglemezeket Bartók Béla és Lajtha László sürgette leginkább. Bartha Dénes készített először 2 lemezt, Repülj páva stb. anyagi fedezete többre nem futotta. (Bartha Dénes: Magyar népzenei gramafonfelvételek, 1937.) Ortutay Gyula érdeme, hogy „Kozma Miklós elnökgazgató elhatározásából és kezdeményezésére” —, a Rádió magára vállalta e munkával járó áldozatok jelentős részét” és megbízta őt a szervezéssel, hogy „a magyar folklórnak közös munkája legyen. Így a Néprajzi Múzeum kitűnő fiatal kutatói (mint Balla Péter, Veress Sándor, Volly István, Dincser Oszkár) végezték népzenei vonatkozásban az előzetes kutatómunkát. Ebből a népzenei anyagból Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László válogatták ki a hanglemezre kerülő anyagot (a vallásos népi énekek anyagát Bárdos Lajos bírálja el) és ennek a kiválasztott népzenei anyagnak a felvételeit is irányítják. A népmese- és szokásanyagnak a gyűjtése és rostálása az én feladatom, valamint a felvételek irányítása” (Ortutay Gyula: Népmese-, népdal-, néprajzi hanglemez, 1942. 8.) Pátria hanglemez, 332 lemezoldalon kb. 1000 perc népköltészeti anyag, 560 magyar népi dallam és 20 népmese. Határokon kívüli gyűjtést végzett Domokos Pál Péter és Manga János.

Népi játék hanglemezek is készültek, melyen gyermekek énekelték az 56. Új

esztendő, vígságszerő, 60. Midőn a szűz bepólyázza gyermekét stb. Pátia-Kristály lemezeken, nem tudományos célra.

17. Lajtha László már 1931-ben hangsúlyozta, hogy „a sokarcú melódiának csak egyik formáját” adja vissza a gépi felvétel. (Zenei lexikon, 1931, II. 234.) A népszerűsítő kiadványokban mellőzhető, célszerűbb, ha „a közlés vázlatosabb csak azt adja, ami a mindig változó előadás mögött állandó: a dallamnak a tudatban élő képét” — írja Vargyas Lajos (A magyar népzene, 1952. 84.) „Jelentősége van szakemberek számára is: többszöri előadásból leszűrődött, átlag-formát képvisel.”

18. Lajtha László: Sopron-megyei virrasztó énekek, 1956. 22.

19. „A dallamversszak négy izoritmikus sorból áll.” — állapítja meg Bartók Béla a régi stílusú magyar népdalok elemzésénél és „a dallamversszak négyesoros” az új stílusúaknál is. A magyar népdal, 1924. XV. és XXXVIII. oldal.

20. Bárdos Lajos: Magyar karácsonyi dalok a XVIII. századból, Zenei Szemle, 1929. II. 59., Bartók Béla: A magyar népdal, 1924. 179–181. sz. dallampélda és Hétszótagúak jegyzet az L. oldalon.

Kodály Zoltán: A magyar népzene, 1952. 34. „Gyermekdal és regösének”.

21. CC 1951. 1–47. oldalon és Appendix (Függelék)-ben további karácsonyi énekek: SzvU 1932. 1–46. sz. népének.

E hagyományos rendtől csak néhány népénektár tért el.

277 KARÁCSONYI ÉNEK

Szabad szótagszámúak

1.

HARMATOZZATOK EGEK

Parlando

1. Har-ma-toz-za - tok e - gek on - nan fe - lül,

És a fel - hők es - sék az i - ga - zat

2. Nyilatkozzék meg a Föld, És teremje az üdvözi - tőt!

3. Az e - gek az Is - ten dicső - sé - gét be - szé - lik

És az ő keze - i munká - it hirdeti az e - rős - ség!

4. Dicső - ség az Atyá - nak és Fi - ú - nak

És a Szent - lé - lek Is - ten - nek,

5. Mikép - pen kezdet - ben va - la most és min - den ko - ron

És mindö - rök - kön ö - rök - ké a - men.

— Dicsértessék a Jézus Krisztus! — Mindö - rökké a - men!

2.

A TE SZÜLETÉSED, KRISZTUS I

Ungvár

Parlando

A te szü - le - té - sed, Krisztus Is - te - nünk,

föl - de - rít - tet - te a vi - lágnak az isten - isme - ret vi - lá - gos -

sá - gát, mert a csillag - i - má - dó bölcseket a csillag meg -

ta - ní - tá, hogy té - ged, mint az i - gaz - ság Napját,

le-borul-va imád - ja - nak és mint a magasságbe-li

Napke-le-tet tisz - telje - nek: U - ram, dicső - ség néked!

szólóénekes = 45mp
templomi sokaság = 1perc 34mp

3.

A TE SZÜLETÉSED KRISZTUS II

Bodrogsadány

Parlando

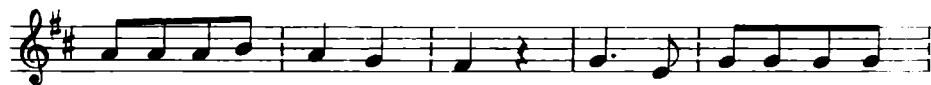
A te szüle - té - sed, Krisztus Urunk Is - te - nünk,

Fel - de - ri - tet - te a vi - lát - ra az Is - ten - is - me -

ret vi-lá-gos - sá - gát, És a csillag-imá-dó

bölcseket meg - ta - ní - tá, (hogy) Té-ged, mint az i - gaz -

ság - nak nap-ját, le - bo - rul - va imád - junk és

tisz - tel - jünk. Urunk, di-cső - ség né - ked!

4.

VIGAN ZENGEDEZZETEK CITERÁK I.

Parlando

Vigan zengedezzetek ci - terák, Jé - zus szü - le - tett.

Har - sog - ja - tok dob s trombi - ták, Is - ten em - ber

lett! A - kit a szűz mé - hé - ben fo - ga - dá,

24-26mp

Azt a Gábri - el angyal ál - dott - nak mon - dá!

5.

JÓNAPOT KÍVÁNOK EZEN NEMES HÁZNAK

I nemes ember énekbeszéde a Lövétei Betlehemesben:

Parlando

1. Jó na - pot kí - vá - nok e - zen ne - mes ház - nak,
Mi légyen a cél - ja, hogy pászto - rok jár - nak,
Itt is megmu - tat - juk, hogyha bé - bocsájt - nak:

Mi vá - laszt ad gaz - da, kö - rül ké - szen vár - nak?!

34 mp

2. Ezen tekintetes háznak szép népei, / Isteni formának eleven képei, / Miként Jézus Krisztus könnyező szemei / Áradnak e napra, mint gyöngyök szépei.
 3. Legyen békességes a bejövetelünk, / Ez úri szép háznál kevés ittlételünk, / Melyben Krisztus Jézus születése velünk / Előmutattatik, amelyről beszélünk.
 4. Legyen békessége a juhásztoroknak, / Mint szelíd, együgyű, kegyes jámboroknak, / Kik az Úr Jézushoz elsőbben járulnak, / Buzgó tisztelettel lábához borulnak.
 5. Retteg a természet az okos lélekben, / Fél az emlékezet ily nagy erejében, / Megtompul az elme együtt értelemmel, / Az emberi nyelv is megnémul ezekkel.
 6. Mert a természetnek nagyon van ellene, / Szűzen tiszta szűztől Krisztus születése, / Még az értelem is nehezen fér erre, / A nagy emlékezet fel nem érhet ide.
 7. Hát én bűnös lélek erről mit szólhatok, / Kinek okossági nem nagyok s fontosok? / Segítséget tehát én csak attól várok, / Ki váltságunkra jött, néki áldást mondok.
 8. Fordítsd gondolatját habozó elmédnek, / Vizsgáld meg rejtekét, oh ember, éltednek, / Tekintsd állapotját egész életednek, / Mert hálaadásul tartozol Istennek.
 9. Íme hozzánk való buzgó szeretete / Az örökkévaló Istent mire vitte, / Ádám atyánknak a vétkeit nem nézte, / Hanem megváltásra Szent Fiát küldötte.
 10. Melyről buzgó szívvel, midőn erről szólunk, / Két-három szép példát előtökbe adunk, / Jézus szerelmére, hogy felindíthassunk, / Figyelmetességet töletek kívánunk!
- (Következik a Huszár II nemes ember és Kócsár rigmusa, József és Mária szálláskeresése, a pásztorok és Angyal éneke), majd
 Angyal (Angyal és Mária rendszerint 4 hanggal magasabban éneкли dallamát) énekbeszéde:
11. E széles világnak ma üdvözítője, / Bűnnek és halálnak ki megrettentője, / A Szentháromságnak második személye, / Az Atya Istennek megjelent igéje.
 12. Nagy örömet mondok néktek, ne féljete, / Mert a Krisztus Jézus ma született néktek, / Mindnyájan Ádámában, akik vétkeztetek, / Általa hogy legyen örök üdvösségetek.
 13. Menjete el azért gyorsan a városba, / De ne keressétek cifra palotában, / Mert nem lőn szállása vendégfogadóban, / Hanem születeték egy rongyos pajtában.
 14. Itt vagyon, nem fekszik puhán vetett ágyban, / Nem is született cifra palotában, / Mert nem lőn szállása vendégfogadóban, / Hanem születeték egy rongyos pajtában.
- Veresőves pásztor:
15. Serkentsd fel a Jézust, Szent Fiadat nekünk, / Mert szent angyalidtól hozzája küldettünk, / Hogy megváltónk lenne nem is kételkedünk.
- Mária:
16. Serkenj fel szülöttem, pásztorok eljöttek, / Kik szent angyalidtól tehozzád küldettek, / Hogy megváltójuk légy. nem is kételkednek.

(Pásztorok tréfás beszélgetése, énekei, ajándékozása és táncai után búcsúznak.)
I nemes ember:

17. Halljátok rendszerint e rövid példában, / Miként Jézus Krisztus romlott istállóban / Született s tétetett a hideg jászolba, / Ottan takartatott a kórós szalmába.
18. Ez mindnyájatoknak lőn ma látására, / Miként a pásztorok angyalnak szavára / Jövének Krisztusnak látogatására / Miként gyulladoznak e nagy igazságban.
19. És nem is ok nélkül méltán vígadoznak, / Mert ma tölt be szavok a szent prófétáknak, / Ma lett nagy örömük a meghalt atyáknak, / Mivel megnyittaték kapuja Limbusnak.
20. Mert nem tréfáságnak okáért fáradtunk, / Sem hogy e világi muzsikát indítsunk, / Hanem megtérésre hogy példát mutassunk, / Boldog mennyországban együtt vigadhassunk.
21. Vigadj te is méltán, imé bűnös világ, / Mert Áron vesszején nőtt ma egy szép virág, / Mely általa nyílék a bezárt mennyország, / Megszégyenül pokol ördögi sokaság.
22. Ti is hát mindnyájan, akik jelen vagytok, / Csekély verseinkből, amit tanulhattok, / A kised Jézusnak mind fejet hajtsatok, / Hogy szállása legyen mindenkor nálatok.
23. Nemes házigazda, maradj békeességben, / Megbocsáss, ha véttünk csekély verseinkben, / Mind kedves házaddal élj jó egészségben, / Azután örvendezz a fényes egekben.
24. Dicséret, dicsőség a kised Jézusnak, / Ki magára vette terhét e világnak, / Áldás Szent Józseffel a Szűz Máriának, / Kik gondját viselték e világ urának.
Kócsár:
25. Nemes házigazdánk, hogy szállást adátok, / Semminémű átok ne szálljon reátok, / Úr Jézus áldása terjedjen reátok, / Mi immár elmegyünk, frissen maradjatok!
(Köszönnek és azon módon, ahogyan érkeztek énekszóval távoznak.)

6.

A MENNYBÉLI ISTEN

József (lassan, vontatottan):

Parlando

1. A mennybé - li Is - ten, Kit ma - gasz - tal min - den
Az Is - ten ked - vé - ért, Drá - ga szent ne - vé - ért

*) Áld - ja meg ke - gyel - me - det!

A **) al jelzett zárósorok
dallama

*) Hallja meg ké - ré - sün - ket!

2. Parancsolatjára Augusztus császárnak / Jöttünk Betlehembe a beiratásra,
/ Hogy nevünk béírná nékem s Máriának, / A császár könyvébe, amint meg-
mondottam.
3. De a kemény télnek setét éjszakája / Minket befedezett Betlen városába,
/ Messze földről jöttünk, meg vagyunk fáradva / Szükség azért mennünk
nékünk már szállásra.
4. Uram, az Úristen megáld mindenekben (*) Csak fogadj be ez éjjel, Az erős
hidegben, szörnyű fergetegben (*) Ne haljunk meg hidegben!
(II nemes ember elutasító szavai után)
József:
5. Jaj, menjünk máshová, talán ez a gazda(*) Nem lesz oly mostoha. / Az Isten
tekintvén, rajtunk könyörülvén(*) Házához befogadna.
6. / Hozzád, uram, jöttünk mi is búsítani, / Hogyha méltóztatnál nékünk szál-
lást adni(**) Ez egy éjszakáról meg fognánk fizetni.
(I nemes ember is elutasítja)
József:
7. Uram, ez városban majd minden utcákon / Házról házra jártunk, szállást
nem találtunk:**) Hideggel kell meghalnunk, ha nem könyörülsz rajtunk.
(I nemes ember ismét elutasítja)
József:
6. Ah, elfordult itten törvények tartása, / Nincsen Betlehemben Isten imádsága,
/ Gazdagnak érkeztek van nagy udvarlása, /**/ Nem adatik itten szegénynek
szállása.

9. Elfáradt Mária, rendelt Isten anyja / Nincs kihez járuljon, az Úr akarátja / Íme, Szűz Mária, induljunk az útra, / Talán az Úristen, kit hordozsz méhedben, (*) Nem hágy el szükségünkben.
Mária (gyenge, fáradt hangon énekel. Dallama ugyanaz, mint Józsefé, de 4 hanggal magasabban: tehát „a” helyett felső „d”-n kezd. A fiú szoprán hangszínével teljesen a női hang hatását kelti):
10. Jaj, mint elfáradtam, szerelmes jegyesem, / Meg nem gondolhattam, mit kelljen művelnem, / Ily hideg éjszakán mért jutok végemhez, / Nem gondoltam volna Betlehem népéhez (**) Oly idegen legyen az ő Istenéhez.
(Mária kendőbe takarja arcát és sír)
József (az eredeti hangmagasságon):
11. Szerelmes jegyesem, ne sírj, ne bánkódjál, / Mert itt nem hagy az Úr, hogy ártson az halál, / Semmi dér és hideg itt helyet nem talál, /**/ Ha személyed szerint Krisztus közénkbe száll!
12. Azért csak szálljunk be ezen istállóba, / Mivel számot arra senki ez városban / Nem tart, s maradhatunk itten bátorságban, /**/ Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

7.

LUCA, LUCA KITTY-KOTTY (LUCÁZÁS)

Luca, Lu-ca, kitty-kotty, kitty-kotty Szá-raz körtét vá - rom!
Gele - genye ket - tö - há - rom,

Ha nem adnak szalon-nát Ha nem adnak hurkát, ↓ = kissé mélyebb
le-vágom a gerendát! Elviszem a Julcsát! hang

(A jókívánságokat az utolsó hang magasságán recitálják, csak a mondóka utolsó szótagjain kanyarodnak egy-két hanggal mélyebbre:)

2. Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Gelegénye kettő-három, / Száraz körtét várom, / Ha nem adnak hurkát, / Elviszem a Julcsát, / Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Gelegénye kettő-három.
3. Ennek a gazdának annyi disznója legyen: egyik olból kifusson, a másikba befusson, a harmadikba is jusson. Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Gelegénye kettő-három!
4. Ennek a gazdának akkora disznója legyen, mint egy ház, akkora szalonnája, mint a mestergerenda, annyi zsírja, mint a kútban a víz, annyi töpörtője, mint a Dunában a fővény! / Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Gelegénye kettő-három!
5. Ennek az asszonynak annyi tojása legyen, mint az égen a csillag, annyi csibéje legyen, mint a földön a kövecs! / Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Gelegénye kettő-három!
6. Ennek a lánynak akkora nyelve legyen, mint egy tepszi, úgy forogjon, mint a nagypénteki kereplő! / Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty, / Gelegénye kettő-három!
7. Doktor, patika éhen haljon! A barmuk a zsírtól megfulladjon! A gazdasszony sohse lustálkodjon! / Luca, Luca, kitty-kotty, kitty-kotty! / Gelegénye kettő-három! / Száraz körtét várom! / Amit adtok elveszem, / Van tarisznym, elteszem.

8.

ERRE LELTÜK „Regős-mysterium”

Erre lel-tük földnek nyomát: – Ki há - za ez? – Jámbor - re - é?
Jámbor ember lakik benné.

Hadnagy (szóval az ajtó előtt, kívül):

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Eljöttek Szent István király szolgái régi szokás szerint. Készek a szolgálatukra akár kívül, akár belül. Mondjuk-é, vagy nyomjuk?
– Mondjátok (– felel a gazda bentről. Ha azt mondják, hogy – Nyomjátok!
– akkor a regőcsapat mehet egy házzal tovább, nyomhatja a havat. . .)

1. Ül asztalnál gaz - da uram, Hej, regő rejtem, rej - tem!

2. Mellette ül felesége, gyenge hölgye,	Hej, regő rejtem, rej-tem!
3. Selyem övön bársony erszény,	Hej, regő rejtem, rej-tem!
4. Szita szegen azon vagyon,	Hej, regő rejtem, rej-tem!
5. Abban vagyon háromszáz garas,	Hej, regő rejtem, rej-tem!
6. Százat adjon regösök-nek,	Hej, regő rejtem, rej-tem!
7. Százat lelkünknek üdvére,	Hej, regő rejtem, rej-tem!
8. Századikkal élünk-halunk!	Hej, regő rejtem, rej-tem!

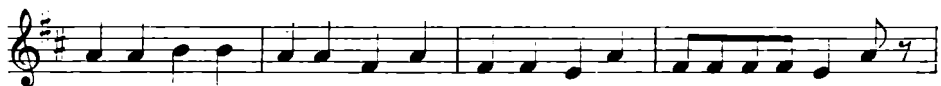
1. Előbb,előbb az örömmön - dó, O - lasz asszony ab - la - ká-ra!

Mondjunk új ö - rö - met! Mihelyt hallá o-lasz asszony,

Költö - ge - ti i - ját - fi - át: Monjunk új ö - rö - met!

Kelj föl,kejl föl ijam - fi - am, l-me mondják: Boldog Betlehemben,

A zsi - da - i vár - ban, a jó ház - ban, Kis - ded gyermek,

mi u - runk Jé - zus! Mondjunk új ö - rö - met!

2. Előbb, előbb az örömondó / Német asszony ablakára! / Mondjunk új örömet! / Mondjunk új örömet! / Mihelyt hallá német asszony, költögeti iját-fiját! / Mondjunk új örömet! / Mondjunk új örömet! / – Kelj föl, kelj föl ijam-fijam, Íme mondják: Boldog Betlehemben, A zsidai várban, a jó házbán, Kisded gyermek, mi urunk Jézus! Mondjunk új örömet! Mondjunk új örömet!

3. Magyar asz-szony nem imígy - amúgy ad - ja Kisded gyermek

ál - do - má - sát Mondjunk új ö - rö - met!

Le - vá - gat - ja ma - gyar asz - szony Vá - gó ök - rét,
Ki - vo - nat - ja ma - gyar asz - szony Hor - dó bo - rát,

Mondjunk új ö - rö - met! Kisze - de - ti magyar asszony
Mondjunk új ö - rö - met!

Kemence ci - pó - ját, véka mogyoró - ját, Sárgalá - bú kappanát.

ka - to - na forint - ját, Mondjunk új ö - rö - met!

S a - hol az é - gen há - rom szép ma - dár:

1. Az el - sö szép ma - dár A - ra - nyos.
Az ki - nek az fe - je

Még az is úgy volna, Kelj fel Hold ne menj be!
Mi u - runk Ur - is - ten,

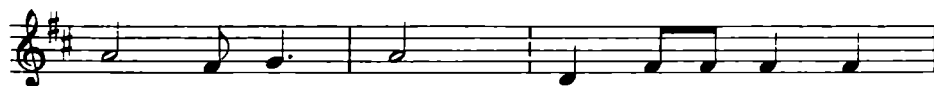

Vi - lágo - sít - sad magos menyországot, Úgy menj Jeruzsá - lem - be!

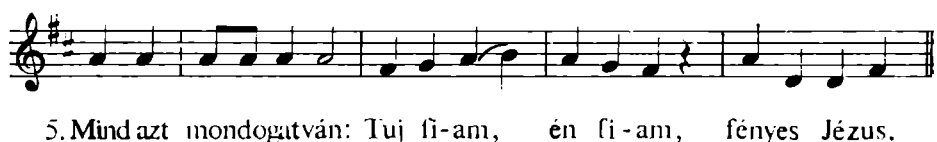
2. Második szép madár, Az kinek a tolla / Tollbársos. / Még az is úgy volna, Szent Péter apostol, / Kelj fel Hold, ne menj be! / Világosítsad magos mennyországot, / Úgy menj Jeruzsálembe! Úgy menj Jeruzsálembe!
3. Harmadik szép madár, Az kinek a farka / Főrendes, / Még az is úgy volna, Szent Mihály arkangyal, / Kelj fel Hold, ne menj be! / Világosítsad magos mennyországot / Úgy menj Jeruzsálembe! Úgy menj Jeruzsálembe!

1. A - mott va - gyon egy lö - vis tölgy - fa.

Jó ke - mény, jó, az ke - mény al - ját

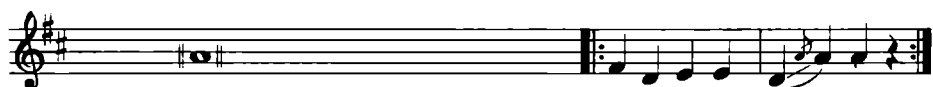
1. Amott vagyon egy tó - ál - lás, Hadd legelész - ges - sen!

2. Azt föl - ve - ré ap - ró sá - sos, Hadd legelész - ges - sen!

3. Arra is rászokván csoda-fi - ú szar - vas, Hadd legelész - ges - sen!

4. Azt is meglátván Urunk Szent István király, Hadd legelész - ges - sen!

5. Ne siess, ne siess, Urunk Szent István király! Hadd legelész - ges - sen!

6. Én nem vagyok Úr-is-ten köve - te, Hadd legelész - ges - sen!

7. Hanem vagyok csoda-fi - ú szar - vas, Hadd legelész - ges - sen!

8. Szarvam vagyon e - zer va - gyon, Hadd legelész - ges - sen!

9. Szarvam hegyén e-zer é-gő gyertya, Hadd legelész - ges - sen!

10. Két ve-sé - mer két arany ke - reszt, Hadd legelész - ges - sen!

Hadnagy (szóval): Isten tartsa... borral, búzával, léleküdvösséggel!

9.

GYERMEK SZÜLETÉK BETLEHEMBEN I

Erdély

—Gyermek szü-le - ték Betle-hem- ben! Szü-le - ték Betlehemben!

— Kin ö-rü-le Je-ruzsálem! Kin ö - rü-le Je-ruzsá - lem!

2. — Emberi testet / fel-ve-ve / — Test-tet / fel-véve / — Atyaistennek igéje, /
— Atyaistennek igéje.
3. — Gáb-ri-el-tül / i-zen-te-ték / * — I-zen-te-ték * / — Isten szüztől fogan-
taték, / — Isten szüztől fogantaték.
4. — Mint vőlegény / ő ágyából, / * — ő ágyából, * / — Úgy születék szent
anyjától, / — Úgy születék szent anyjától.
5. — Ím a jászolban / fe-kü-szik / — Jászolban / fe-kü-szik / — Ki örökké ural-
kodik, / — Ki örökké uralkodik.
6. — Ökör, szamár / meg-is-me-rik / * — Meg-is-me-rik * / — Hogy úr legyen
ki itt fek-szik, / — Hogy úr legyen, ki itt fekszik.
7. — Királyok Sá-bá / ból jönnek / -Sá-bá / ból jönnek, / — Aranyt, tömjént,
mirrhát visznek, / — Aranyt, tömjént, mirrhát visznek.
8. — Egyszersmind házba / bemennek, / — Házba / bemennek / — Az új király-
nak köszönnek, / — Az új királynak köszönnek.
9. — Az egy örök nagy / Istennek / — Örök nagy / Istennek, / — Adjunk hálát
Teremtőnknek, / — Adjunk hálát Teremtőnknek!

10.

GYERMEK SZÜLETÉK BETLEHEMBEN II.

Menyhe

Parlando

Gyermekek szüle - ték Betle - hem - ben Kin örü - le Je - ruzsálem.

Örvendez - zünk és vi - gad - junk Ez új esz - ten - dő - ben!

2. Emberi testet felvéve, / Kin örüle Jeruzsálem, / Örvendezzünk és vigadjunk / Ez új esztendőben!
3. Atyaistennek igéje, / Kin örüle Jeruzsálem, / Örvendezzünk és vigadjunk / Ez új esztendőben!

Kezdősor 3-szótagú

3, 3, 8+8, 3

11.

KIRIE ELEJSZON I

Ráckeresztúr

Kiri - e Elej - szon! Óh, Istenünk örvendezni Jöttünk most.
És háladalt zengedezni

2. Kriiszte / Elejszon! / Betlehemben szült fiadat, Kit fogadtunk megváltónak / Mai nap.

3. Kiriye / Elejszon! / Kit szűz anyja a jászolban, Ápolgatott a pólyában / Egykoron.
4. Szent hitünk / Minekünk, / Hogy Isten egyszülött fia, A jászolig megalázza / Önmagát.

Kezdősor 4-szótagú

4, 4, 8, 7

12.

SZÉNA, SZALMA

— Szé - na, szal - ma, — Szé - na, szal-ma, kó - ré,
Kó - ré, pely - va,

pely - va Kis Jé - zus de - rék al - ja. 24 mp

2. — Posztó széle / A pólyája, / — Posztó széle a pólyája / Vászongy a paplanja.
3. — Óh szent József / Mit gondoltál, / Hogy istállót választottál / Ilyen kemény hidegben?
4. — Szállj be hozzánk / Máriával, / Született kis Jézuskával, / Lakozzál mi szívünkben.

Kezdősor 5-szótagú
5, 5, 6, 5+6

13.

AZ ÚRISTENNEK CSUDA HATALMA

Parlando

Az Úristen - nek Csuda hatalma Im, mit csele - ke - de:

Áb - rá - za - tá - ra Mert embert te - rem - te.

2. Igen ékesen / Halál s bűn nélkül / És nagy okossággal, / Hogy Teremtőjét / Ismerhesse azzal.
3. És hogy lakozzék, / Ott uralkodjék / A paradicsomban, / Csakhogy ne egyék / A tiltott almában!
4. A gonosz ördög / E sok drága jót / Ottan megirigylé, / Hogy Isten embert / Így nagyra teremté!
5. Tört veté néki, / Hogy hamarsággal / Őtet megcsalhatná, / Gyönyörűségtől / Éppen megfoszthatná.
6. Az éber kígyó / Az embert ejté / Íme, nagy veszélybe, / Az egy almának / Hogy kóstolt ízébe.
7. Míg nem bé nem tölt, / Amit jövendőt / Régen a próféta, / Hogy megváltónak / Szűz lészen az anyja.
8. Dicsérjük azért / Úrjézust, Krisztust, / Ki velünk tett sok jót, / Jobbakat kik-nél / Ember nem is hallott.

5, 5, 6+6, 8

14.

ÜDVÖZLÉGY SZENT SZŰZ

Parlando rubato

Üdvözlégy szent szűz, Tel-jes malaszt-tal, Így köszönté angyal

A szép Szűz Má-ri - át, Krisztusnak vá - lasztott any - ját.

2. És monda tovább: / Úr van teveled / Imé fogansz fiat, Akin fog örülni, / Menny és a föld álmélni.
3. Óh, angyal — úgy mond — / Miként lehet ez, / Mert én szűz lány vagyok, / Férjet nem ismerek, / Bizonyosságom ím az egek!
4. A Szentléleknek / Rád száll ereje, / Mert miként a harmat, Reggel száll e földre, / Úgy léssen az ő szülése.
5. Angyal szavának / Hívén a szent szűz, / Magát megalázza, Szolgálónak mondja: / — Légyen úgy mint szavad mondja!
6. Szűzek virága, / Szép Szűz Mária / Örülj és örvendezz, Mert nagy anyaságra / Választattál méltóságra.
7. Engeszteld értünk / Könyörgésseddel / A te szent fiadat, Hogy testesülése / Légyen nekünk örömünkre.

5, 5, 6+6, 8

15.

ISTEN BÁRÁNYA, BŰNNEK RONTÓJA

Üdvözlégy szent szűz dallamára

1. Isten báránya, / Bűnnek rontója, / Vedd el vétkeinket,
Áldd meg híveidet, / Kegyelmesen hallgass minket!
2. Isten báránya, / Bűn bocsánatja, / Halld meg kérésünket.
Adj szent békességet, / Holtunk után üdvösséget.

5, 5, 6+6, 8

16.

JÖJJ EL MEGVÁLTÓNK

Parlando rubato

Jöjj el Megváltónk, Hozzád kiál - tok, Kelj föl fényes napunk,

Hogy lenne nap - vi - lág, Terád vár az e - gész vi - lág.

2. Jöjj, légy vezérünk, / Benned remélünk, / Győzd le a bűnt s halált, Óh, jöjj el
Messiás, / Kit megígért a Szentírás.
3. Jöjj el nagy Isten, / Légy Kisdéd itt lenn, / Nemünket meg ne vesd,
Az ég mézzel csepeg, / Úgy várja a te jöttödét!
4. Imádva kérünk, / Jer, légy testvérünk, / Hozd le óh, szeretet,
Nagy örökségedet, / Oszd meg velünk a mennyedet.
5. Jöjj kis báránka, / A föld kitárta / Ölelő karjait, Jöjj el, lakjál velünk, /
Nyitva áll már hő kebelünk.
6. Jöjj el szép Jézus, / A föld gyász és bús, / Borítsd ránk mennyedet, Hogy itt
a nemzetek / Áldják örök szerelmedet.
7. Jöjj el királyunk, / Epedve várunk / Hozd le szép országod, Mely drága
véreden / Majd egy egész világ leszen.
8. Utánnad esznek, / Szolgáid lesznek / A föld királyai, Királyi korona /
Lesz majd trónod fényzsámolya.
9. De már a vágynak / Szemével látlak / Közelgni drága hős, Itt a tavasz jele: /
Bimbózik Jessze vesszeje.

5, 5, 6+6, 8

17.

HARMATOZZATOK ÉGI MAGASOK

Harma - tozza - tok É - gi maga - sok! Téged vár e - ped - ve

A ha - landók lel - ke, Jőjj el, é - des üdvö - zi - tőnk!

2. Mert az emberek, / Ott tévelyegnek, / Hol te égi fényed
Útján nem vezérled / Őket, édes Üdvözítőnk.
3. Áldás, dicséret, / És hála neked, / Mert igaz világunk.
Legfőbb boldogságunk / Te vagy, édes Üdvözítőnk!
4. A prófétáknak / Lelkei látnak / Szent jelenésekben /
S téged békességben / Vártak, édes Üdvözítőnk.
5. Te ember lettél, / S új tant hirdettél, / A jövődölések, /
Beteljesedének / Rólad, édes Üdvözítőnk.
6. Hiszünk Tebenned, / Égi szent követ, / Út, igazság, élet.
Hittel vallunk téged / Istenünknek, Üdvözítőnk!
7. Ím az áldozat, / Melyet bemutat, / Szolgád felségednek,
Jőjj el és szenteld meg, Óh, kegyelmes Üdvözítőnk!
8. Szent az egy Isten, / Három személyben, / Az Atyaistennel,
És a Szentlélekkel / Szent vagy édes Üdvözítőnk!

5, 5, 6+6, 8

18.

HOZZÁD EMELEM

Hoz-zád e - me - lem Szó-mat Is - te - nem

Té - ge - det vár lel - kem, Hogy ol - tal-mat nyer -

jen, Jőjj el é - des üd - vö - zí - tőnk!

2. Áldás, dicséret / És hála neked, / Mert igaz világunk,
Legfőbb boldogságunk / Te vagy, édes Üdvözítőnk.
3. Hiszünk tebenned / Égi szent követ, / Út, igazság, élet
Vagy és áldva néped / Istennek vall, Üdvözítőnk!
4. Ím az áldozat, / Mit most bemutat / Szolgád felségednek,
Jőjj el és szenteld meg, / Óh, imádott Üdvözítőnk.
5. Szent az egy Isten / Három személyben, / Az Atyaistennel
És a Szentlélekkel / Szent vagy, édes Üdvözítőnk.

5, 6, 5, 6 (6)

19.

CSORDAPÁSZTOROK I.

Dunántúl

Csor - da - pász - to - rok, Midőn Betle - hem - ben,

Csor - dát ő - riz - nek Éj - jel a me - ző - ben.

2. Isten angyali, / Jövének melléjük, / Nagy félelemmel /
Telék meg ő szívük. /
 3. Örömet mondok / Néktek, ne féljete, / Mert ma született /
A ti üdvösségetek.
 4. Menjete el hát / Gyorsan a városba, / Ott találjátok /
Jézust a jászolban.
 5. Elindulának, / És el is jutának, / Szent hajlékába, /
Az ég s föld urának.
- (A 6. verset csak a betlehemesek éneklík, amikor elköszönnek a játék végén:)
6. Jaj de sötét van, / Elvétjük az utat, / Addig a tolvajok /
Meglopják nyájunkat. / Meglopják nyájunkat.

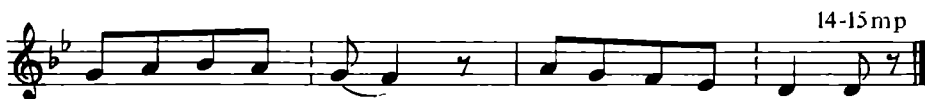
CSORDAPÁSZTOROK II.

Nagyalföld

Parlando rubato

Csor-da - pászto - rok, Mi-dőn Bet-le - hem - ben,

Csordát ő - riz - nek Éj-jel a ne - ző - ben.

2. Isten angyali / Jövének melléjük, / Nagy félelemmel / Telék meg ő szívök.
3. — Örömet mondok / Néktek, ne féljetek, / Mert ma született /
A ti üdvösségetek.
4. — Menjete el-bé / Gyorsan a városba, / Ott találjátok /
Jézust a jászolban.
5. — Elindulának, / És el-béjutának, / Szűz Máriának / Jónapot mondának.
6. — Hol fekszik Jézus, / Mondd meg az jászolban / Kit bétakartál /
Mostan a pólyában?
7. — Isten titeket / Hozott uratokhoz, / De nem szólhatok /
Mostan szent fiamhoz.
8. Mert ő aluszik, / Pólyában nyugoszik / Hideg jászolban /
Szénán bágyadozik.
9. — Nem fekszik ágyban, / Sem Friss Palotában, / Hanem jászolban /
Romlott istállóban.
10. Serkentsd fel Jézust, / Szent fiadat nekünk, / Mert angyaloktól /
Hozzája küldettünk!
11. — Serkenj fel fiam, / Pásztorok eljöttek, / Szent angyalidtól /
Kik hozzád küldettek.
12. — Idvez légy Jézus, / Pásztorok pásztora, / Mennynek és Földnek /
Teremtő szent ura!
13. — Ha nem utálsz meg, / Te szolgálid vagyunk / És azért jöttünk, /
Hogy téged imádjunk.

14. – Kérünk tégedet, / Mint üdvözítőnket, / Bűnünkért tőled / El ne űzz bennünket!
15. – Mária, te is, / könyörögj érettünk, / Hogy ez világból / Boldogul kimenjünk!
16. – Dicséret néked, / Örök Atyaisten, / Kicsinded Jézus / És Szentlélek Isten!
A dallam második felére: Kicsinded Jézus / És Szentlélek Isten!

5, 6, 5, 6

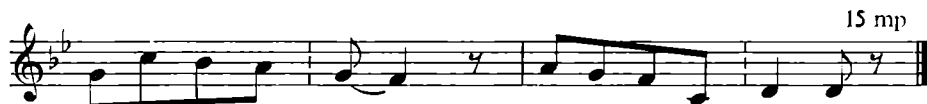
21.

CSORDAPÁSZTOROK III. Ungvár, Felső-Tiszatáj, Pert Amboy USA

Parlando rubato

Csordapász-to - rok, Mi - dőn Bet - le - hem - ben,

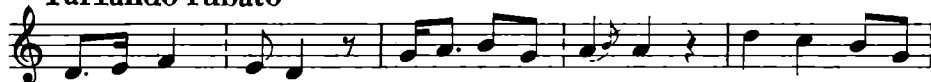
Csordát ő - riz - nek Éj - jel a me - ző - ben.

2. Isten angyali / Jövének melléjük, / Nagy félelemmel / Telék meg ő szívök.
3. Örömet mondok / Néktek, ne féljete, / Mert ma született / A ti üdvösségetek.
4. Menjete el csak / Gyorsan a városba, / Ott találjátok / Jézust a jászolban!
5. Elindulának / És el is jutának / Szent hajlékához / Az ég s föld urának.
6. Nem találták őt / Fényes palotába, / Hanem istálló / Szegény jászolában.

CSORDAPÁSZTOROK IV.

Erdély, Moldva, Bukovina

Parlando rubato

Csorda pász - to - rok, Midőn Betle - hemben Csordát ő - ri -

zé - nek Éj - jel a me - ző - ben, Éj - jel a me - ző - ben.

2. Isten angyali, / Jövének melléjük, / És nagy félelemmel / Telék meg ő szívök, / Telék meg ő szívök.
3. – Örömet mondok / Néktek, ne féljete, / Mert ma megszületett / A ti üdvösségetek, / A ti üdvösségetek.
4. Menjete el - bé / Gyorsan a városba, / És ott találjátok / Jézust a jászolban, / Jézust a jászolban!
5. Elindulának, / És el - béjutának, / A Szűz Máriának / Jónapot mondának, / Jónapot mondának.
6. – Hol fekszik Jézus, / Mondd meg, a jászolban, / Akit bétakartál / Mostan a pólában, / Mostan a pólában.
7. – Isten titeket, / Hozott uratokhoz, / De én nem szólhatok / Mostan szent fiamhoz, / Mostan szent fiamhoz.
8. Mert ő aluszik, / Pólában nyugoszik, / A hideg jászolban / Szénán bágyadozik, / Szénán bágyadozik.
9. Nem fekszik ágyban, / Sem Friss Palotában, / Hanem a jászolban, / Romlott istállóban, / Romlott istállóban.
10. – Aki az ég s föld / Sarkait föltartja, / Nem lel egy kis helyet, / Hol fejét lehajtsa, / Hol fejét lehajtsa.
11. – Serkentsd fel Jézust, / Szent fiadat nekünk, / Mert szent angyaloktól, / Hozzája küldettünk, / Hozzája küldettünk!
12. – Serkenj fel fiam, / Pásztorok eljöttek, / Kik szent angyalidtól / Tehozzád küldettek, / Tehozzád küldettek!
13. – Üdvözlégy Jézus, / Pásztorok pásztora, / Mennynek és a földnek / Teremtő szent ura, / Teremtő szent ura!
14. – Ha nem utálsz meg / Te szolgálid vagyunk, / És mi azért jöttünk, / Hogy téged imádjunk, / Hogy téged imádjunk.

15. – Kérünk tégedet, / Mint Üdvözítőnket, / Bűnünkért előled / El ne úzz bennünket, / El ne úzz bennünket!
16. – Mária, te is, / Könyörögj érettünk, / Hogy ezen világból / Boldogul kimenjünk / Boldogul kimenjünk!
17. – Dicséret néked, / Örök Atyaisten, / Kicsinded Kisjézus / És Szentlélekisten, / És Szentlélekisten.

5, 7, 5, 6

23.

VELÜNK AZ ISTEN

Izaiás próféta éneke

Parlando rubato

Velünk az Is - ten, Ért-sé - tek meg nemze - tek,

És térje-tek meg, Mert vélünk az Isten! Vélünk az Is - ten,

Kezdősor 6-szótagú

6, 6, 6, 6

24.

RÉGI SZENT PRÓFÉTÁK

Oh, én elhagyatott, fájdalmas, dallamára

101 Mária-ének, 6 sz.

1. Régi szent próféták / Jóslati beteltek, / Vége lesz az ősi / Fájdalmas keservnek.
2. Zalogát az Isten / Kegyes irgalmának, / Leküldi méhébe / Szép Szűz Máriának.
3. Angyali jelenség / Kisdéd Názáretben, / Gábrriel, a szűzhöz / Mint szent követ megy be.
4. Elpirul szép arca, / Mint a rózsza, hajnalt, / Amidőn köszönté / Őt Gábor fő-angyal.
5. És nagy alázattal / Mária így szóla: / Én vagyok az Úrnak / Leghűbb szolgálója.

6. Legyen mint akarja, / Teljesedjék kedve, / Az én összes lényem / Néki van szentelve.
7. Emberi alakot / Így veve magára, / Az Isten szent fia, / Világ váltságára.
8. Látszik már az égen / A pirosuló hajnal, / Környezve ezernyi / Ezer csillag-rajjal.
9. Örvendnek a népek / Szent vággyal, kik látják, / Aranyos napfénytől / Tündöklő palástját.
10. Mária e titkos, / Bájoló, szép hajnal, / Környezve ezernyi / Ezer csillag-rajjal.
11. Nincs felhő, s máris hull / Mennyégből a harmat, / Fölkel majd ragyogva / A rég várt arany nap.
12. Jézus az arany nap, / Lelkünk fényes napja, / Elménk fényvilágát / Szent hitétől kapja.
13. Út, igazság, élet, / Jézus, te vagy nekünk, / Jöjj el és légy a mi / Örök üdvösségünk!

6, 6, 6, 6

25.

BETLEHEM BETLEHEM I.

Felvidék

Bet - le - hem, Bet - le - hem, A te ha - tá - rid - ban

Ér - ke - zett Má - ri - a, Rongyos is - tál - ló - ba.

2. Leül a szénába, / Mint egy bús gerlice, / Elkészíté magát / A boldog szülésre.
3. Egy angyal, egy angyal / Újságot hirdetett: / Betlehem várában / Kis Jézus született!
4. Hideg szél fújdogál, / Jaj de nagyon fázik, / A kised Jézuska / Értünk siránkozik.
5. Istenem, Istenem, / De megaláztattál, / Hogy az emberek közt / Szállást nem találtál.
6. Az ökör és szamár / Megismeri urát, / Ember nem ismeri / Világ megváltóját.

6, 6, 6, 6

25. b

BETLEHEM, BETLEHEM II.

Koronc

Bet - le - hem, Bet - le - hem, A te ha - tá - rid - ban

Ér - ke - zett Má - ri - a Rongyos is - tál - ló - ba.

2. Leülvén szénára, / Mint egy bús gerlice, / Elkészíté magát / A boldog szülésre.
3. Istenem, Istenem, / De megaláztattál, / Hogy az emberek közt / Szállást nem adattál!
4. Házakat, kocsmákat / Mindenhol bejárták, / De a Szűz Máriát / Mindenhol kizárták.
5. Mindenhol ezt mondták; / – Nem adhatunk szállást, / Mert sok vendégünk van, / Oda be nem fér más!
6. Sírt a Szűz Mária / Szülőfájdalmában, / Hol lészen szállása / Sötét éjszakában?
7. El is ment Mária / Rongyos istállóba, / Megszülte szent fiát / Szénán a jászolban.
8. Ökör és a szamár / Elismeri urát, /

De az ember nem isme - ri a Vi - lág megvál - tó - ját.

A HÁROMKIRÁLYOK BETLEHEMBE

Poco parlando

A há - rom ki - rá - lyok, Bet - le - hembe men - nek,

É - des Jé - zu - sunkhoz, A - ján - dé - kot visz - nek.

12 mp

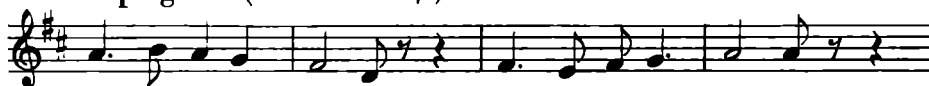
2. Aranyt, tömjént, mirrhát, / Buzgó imádságot, / Mert ők megismerték / Édes Jézusunkot.
3. Mindenki örül a / Mennyei királynak, / Örültek a népek / Lelkünk váltásának.
4. Csupán Heródes volt / Akinek nem tetszett, / Akit megöletni / Magában fel is tett.
5. Mentek a hóhérok, / Ama szent vidékre, / Kisdedeket ölni / Minden községbe.
6. Azt hitte Heródes, / Megöleti Jézust, / De elvitték onnan / Az áldott Úr Krisztust.
7. Szamárháton ülve, / Fáradalmas útban / Vezette Szent József / Egész Egyiptomba.
8. Egypár-ezer kisdéd / Jutott a vérpadra, / Jézuskáért mentek / Mindnyájan halálra.
9. – Édes Üdvözítőnk, / Úgy szeretlek téged, / Hogy talán meghalnék / Mint azok Teérted!

6, 6, 6, 6

27.

NOSZA PÁSZTORTÁRSIM

Tempo giusto (Lassú csárdás) ♩=96

— No-sza, pástor tár-sim, Ha ti hal-la - ná - tok,

A-mit én hal - lot - tam, Biz nem a-lud - ná - tok!

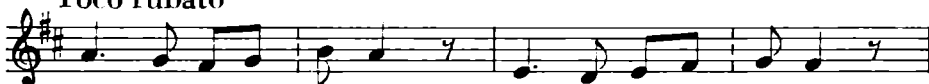
2. — Ne-ne-ne-nem pajtás. / Nem messze hallatszik, / Ím a muzsikások / Gyönyörű zengése!
3. — Micsoda az, pajtás, / Micsoda oly csoda? / Talán biz farkasok / Jöttek nyájainkra?
4. — Angyalok azt mondják: / Glória, glória, / Istennek szent fia, / In ex celzisz Deo!

6, 6, 6, 6

28.

MENNYORSZÁG PIACA

Poco rubato

Meny-ország pi - a - ca Gyé-mántból van rak-va,

An - nak kö - ze - pén áll Egy a - rany - al ma - fa.

2. Pirossal virágzik, / Zölddel leveledzik, / Annak bimbóját / az Angyalok szedik.

3. Költik a bokrétát / Az apró angyalkák, / Mi csak énekelünk, / Csak úgy zeng mennyország!
4. Csija el, buja el, / Ártatlan kis Jézus / Mi csak énekelünk, / Csak úgy zeng mennyország!

Boldog karácsonyi ünnepeket kíván a Rózi!
 Boldog karácsonyi ünnepeket kíván az Éva!
 Boldog karácsonyi ünnepeket kíván a Mari!

6. 6. 7. 12

29.

A SZŰZ EGY FIAT SZÜLT I.

Lővéte

Poco rubato

A szűz egy fi - at szült, Pász - to - rok ö - rül - je - tek,
 Kinmenny - ben ö - röm gyűlt,
 Sza - ba - dí - tó föld - re száll - lott, ör - vend - je - tek! 17 mp

2. Szent atya küldötte, / Gábrriel elvitte, / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!
3. Elhagyta országát, / Ő nagy gazdagságát, / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!
4. Ádám vétkét váltja, / Felszóval kiáltja: / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!
5. Poklot megrontotta, / Hatalmát elvonta, / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!
6. A testet meggyőzte, / Halált megkötözte, / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!
7. Szent anyja előtt sír, / Noha mindennel bír; / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!
8. Megváltva világot, / Ő hozott váltságot; / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!
9. Örül a szép ég is, / Limbus sötétség is, / Pásztorok örüljete, / Szabadító földre szállott, örvendjete!

10. Atyák szabadultak, / Mennyekbe indultak, / Pásztorok örüljeteK, / Szabadító földre szállott, örvendjeteK / !
11. Dicsőség Istennek, / Ki adója ennek, / Békesség földi népeknek, / Szabadító földre szállott, örvendjeteK! Ámen.

6, 6, 8, 6

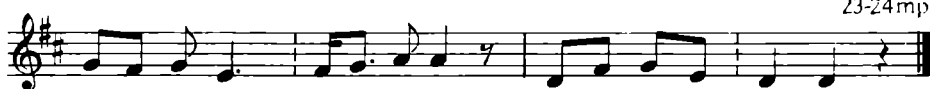
30.

CSODÁKNAK CSODÁJA

Poco rubato

Csodáknek cso - dá - ja : A szűz fi - at szült ma,

Bet le hemben szegény helyen A boldog Má - ri - a.

2. Nem királyi lakban, / Tiszta istállóban, / Bölcsője a barmok között / Kicsiny jászolban van.
3. — Aludj, fiam, szentem, / Mindig is légy vélem, / Hisz egyetlen szűz anyáddá / Választottál engem.
4. Te elérhetetlen, / Megfoghatlan Isten, / Pihenj hosszan, édesdeden, / S növekedj békében!
5. Ott szüli, neveli, / A helyét sem leli, / Mint legszentebb szűzi anya, / Istennek neveli.
6. Karjain hordozza, / Énekkal altatja, / Mindenható teremtként, / Uraként imádja.
7. Benned bizodal mam, / Én jótevő uram, / Csak oda vigy engemet is, / Hol a te helyed van.
8. Igaz bíró, mondd meg, / Híveid hol lesznek, / Hadd állhassunk ott előtted, / Én és az emberek.
9. És imádjunk téged, / Fohász kodva néked, / Add meg Urunk a mennyei / Örök békességet!

ELINDULT MÁRIA

2. -- Jó estét, bőkovács, / Nem adhatnál szállást, / Nem adhatnál éjszakára, / Egy éjjelre szállást?
3. -- Nem adhatok szállást, / Mert sok vendégem van, / Nem adhatok éjszakára / Egy éjjelre szállást!
4. Volt a bőkovácsnak / Egy szép vak leánya, / Elvezette Szűzanyánkat / Barmok jászolához.
5. Tizenkét órákor / Megszületett Jézus, / Tizenkét szép őrző angyal / Fonja a koszorút.
6. Arra járt Szent József, / Befogta szamarát, / Elvezette Szűzanyánkat / A gazdag kovács-hoz.
7. -- Jó reggelt, bőkovács, / Mért nem adtál szállást, / Mért nem adtál Máriának / Egy éjjelre szállást?
8. -- Óh, ha tudtam volna, / Hogy ő volt Mária, / Aranyból és ezüstből is / Ágyat adtam volna
Én pedig a hideg földre / Lefeküdtem volna.
9. -- Süllyedjen el házad, / Barmod és jószágod, / Csak a te szép vak leányod / Legyen holtig boldog!
A dallam második felére.

6, 6, 8, 6

32.

ÜDVÖZLÉGY, MÁRIA

Elindult Mária dallamára

1. Üdvözlégy, Mária, / Kit az Isten fia / Öröktől fogva magának / Választott anyjának.
2. Malasztal vagy teljes, / Irgalmas és kegyes, / Példája minden szentségnek, / Tökéletességnek.
3. Úr vagyon teveled, / Nyitva szűz kebeled, / És minden asszonyok felett / Nagy a te érdemed.
4. Áldott vagy, óh, anya, / Szentlélek temploma, / Áldott szűz méhed gyümölcse, / Jézus, lelkünk kincse.
5. Asszonyunk, Mária, / Istennek szent anyja, / Bűnösöknek szószólója, / Hazánk pártfogója.
6. Tekints ránk mennyégből, / Királyi székedből, / Védelmezd örökségedet, / Te magyar népedet.

6, 6, 6+6, 6

33.

MEGSZÁLLOTTUK HÁZÁT

Megszál - lot-tuk há - zát, Mint hí - res pa-lo- tát :

Áld - juk a kis Jé-zust! Szé-nán és a szal - mán!

6, 6, 8+8, 5

34. a

KIRIE, ELEJSZON II.

Ráckeresztúr

Ki - ri - e, e - lej - szon! Minden nép vi - gad - jon

Szü - letett kis Jézus - kának, Ki - ri - e e - lej - szon!

Ki - nek barmok udvar - lá - nak

2. Kriszte Isten fia, / Kit szült Szűz Mária, / Betlehemi istállóban, Barmok között a pajtában / Világnak ura.
3. Kirie Szentlélek, / Téged azon kérlek, / Világosítsd szíveinket, Imádhassuk kisdédünket, / Mi Istenünket.
4. Glória, dicsőség, / E földön fényesség, / Békesség földi népeknek, Jóakaratu híveknek, / Kik örvendeznek.
5. Dicsőség! – Kiáltjuk, / Térdeink meghajtjuk, / Ma született Kisjézusnak, Jászoznál álló anyának, / Szűz Máriának.

6, 6, 8+8, 5

34. b

KIRIE, ELEJSZON III.

Ráckeresztúr

Ki - ri - e e - lej - szon! Szüle - tett kis Jézuskának,

Minden nép vi - gad - jon

Ki - nek barmok udvar - lá - nak, Ki - ri - e e - lej - szon!

2. Kriszte Isten fia, / Kit szült Szűz Mária / Betlehemi istállóban, A bármoknak pajtájában, / Világnak ura.
3. Kirie Szentlélek, / Téged azon kérlek / Világosítsd szíveinket, Imádhassuk kisedünket, / Mi Istenünket.
4. – Glória, dicsőség, / E földön fényesség, / Békesség földi népeknek, Jóakarató híveknek, / Kik örvendeznek.
5. – Dicsőség! ä kiáltjuk, / Térdeink meghajtjuk, / Ma született Kisjézusnak, Jászolban álló anyának, / Szűz Máriának.

6, 6, 8+8, 6

35.

KIRIE, ELEJSZON IV.

Menyhe

2. Kriiszte elejszon! / Kriiszte elejszon! / Betlehembben szült fiadat, Kit fogadunk megváltónknak / Mai nap, mai nap.
3. Kirie, elejszon! / Kirie, elejszon! / Kit Szűzanya a jászolban Ápolgatott a pólyában / Egykoron, egykoron.

6, 9, 5+5, 8

36.

KIRIE, ELEJSZON V.

Csikszentmiklós

Ki-ri - e e - lejszon! Szüle - tett vi - lág megvál - tó - ja.

Pásztorok jöt - tek, Bet-le-hemben, Bet-le-hemben.
Új hírt hir - det - tek

2. Kriszte elejszon! / Az egek dicső nagy királya, / Jászolban fekszik, Szénában nyugszik / Betlehemben, Betlehemben.

6, 9, 6+6, 3

37.

KIRIE, ELEJSZON VI.

Koroncó

Ki-ri - e e - lej - szon! Fekszik a Jé-zus a jászoly-ban,

pásztorok, jőj-je-tek I-mádni is - tentek, E - lej - szon!

2. Kriszte elejszon! / Nincs palotája, vetett ágya: / Rongyos istállóban Nyugszik a jászolban / Elejszon.

6, /:6, 6, 6+3:/

38.

MÁRIA, MÁRIA, JÖN ISTEN KÖVETE

Mária, Mária, fényesb a csillagnál dallamára,

101 Mária-ének 18. sz.

1. Mária, Mária, / Jön Isten követje, / Gáriel a neve, / És hozzád beméne Mária! / Az angyal megállván, / E köszöntést mondván: / – Teljes vagy malaszttal, Mária!
 2. Mária, Mária, / Úr vagyon teveled, / Beszédim megértted, / Isten szeret téged, Mária! / Isten akaratja, / Hogy fiának anyja / Légy, mert vagy választva, Mária!
 3. Mária, Mária, / Fiat fogsz fogadni, / És azt szűzen szülni, / Jézusnak nevezni, Mária! / Ezen szókat hallván, / Nagyon megfontolván, / És elálmélkodván, Mária!
 4. Mária, Mária, / Hogy magában félvén, / Szent szókat megértvén, / – Mint lesz! – azt kérdezővén, Mária. / Az angyal felele: / – Szentlélek ereje / Reád száll ereje, Mária!
 5. Mária, Mária, / Erre megalázván / És magát meghajtván, / Szolgálónak vallván, Mária! / Óh, mely szerencsés lett, / Hogy ige testté lett, / Mert Isten ember lett, Mária!
- Amen.

Kezdősor 7-szótagú

7, 6, 7, 6

39.

TISZTA CSENDES ÉJ VALA

Tiszta, csendes éj va - la Bet - le - hem kö - ré - ben,

Csorda ő - rök ül - te - nek Éb - ren a me - ző - ben.

2. Ím, az Úrnak angyala / Száll alá a földre, / Égi fény sugározik / Szerzte a vidékre.

3. – Pásztorok ne féljeteK, / Örömet jelentek, / Szűztől ím ma született /
Údvadó tinékteK!
4. Ezt vegyéteK ím jelül / Dávid városában, / Fekszik urunk jászolban, /
Pólyaburkolatban.
5. Akkoron sok angyalok / Rögtön ott termettek, / Zengve hálaéneket /
Ímígy énekeltek:
6. – Hála és magasztalás / Mennyben Istenünknek, / Béke itt az ég alatt /
Jámbor embereknek!

7, 6, 7, 6

40.

ÍME, MIDŐN MINDENEK

Poco rubato

Í-me midőn minde-nek, Bírsággal hí - vat - nak,

Az A-gusztus könyvé - be Számszerint í - rat - nak.

28-30mp

2. Cireneus küldeték / Betlehem városba, / Hogy az egész tartományt /
Venné egy summába.
3. Elindula József is / Szép Szűz Máriával, / Istennek erejéből /
Terhes mátkájával.
4. Betlehembe hogy juta / Fáradt állapottal, / Szállásról kérdezkedvén, /
Minden embert ural.
5. De a sok vendég miatt / Nincs senki barátja, / Az ki távol meglátja, /
Ajtaját bészárja.
6. Szállni kényszerítették / Egy rongyos pajtába, / Városon kívül hagyott /
Barmok hajlékába.
7. Itt éjfélnék idején / Lőn nagy hallgatásban, / Midőn az ég és a föld /
Fémленék magában.
8. A szűz szülé szent fiát, / Válságunknak díját, / Jászolba helyezteté /
Szerelmes magzatát.
9. Az ökör és a szamár / Táplálja meleggel, / Nem hagyják a kisedet /
Meghalni hideggel.

10. Óh, kegyetlen tigrisek / Betlehem városban, / Hogy lehet tinálatok /
Jézusnak így sorsa?!
11. Jézus, József, Mária, / Hogyha méltóztattok, / Jöjjetek be énhozzám / Szívem-
ben szállástok.

7, 6, 8, 7

41.

ÉNEKELJÜNK MINDNYÁJAN

É - ne - kel - jünk mindnyá - jan Vigan s nagy ö - röm - mel,

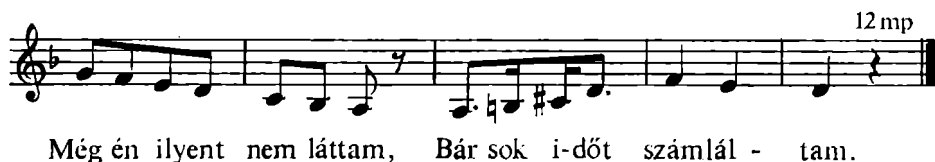
Zengedez - ze - nek a felhők Krisztus jöve - te - lé - nek!

- Szóval: Szanktus, szanktus, szanktus,
Dominusz Deusz Szabaoth!
2. Földön levő állatok / Nagy fenn kiáltsátok, / Dicsérvén őtet mindnyájan /
Néki már ezt mondjátok:
- szóval: Szanktus, szanktus, szanktus,
Dominusz Deusz Szabaoth!
3. Teljes az ég és a föld / Te dicsőségeddel, / Hozsanna a magosságban /
Isteni felségeddel:
- szóval: Szanktus, szanktus, szanktus,
Dominusz Deusz Szabaoth!
4. Mi atyáink Limbusban / Messiást óhajtván, / Kívánták egyenlőképpen /
Felszóval ezt kiáltván:
- szóval: Szanktus, szanktus, szanktus,
Dominusz Deusz Szabaoth!

7, 7, 7, 7

42.

PÁSZTORTÁRSÁK MIT JELENT

2. Ha én gazdag lehetnék, / Kincset, aranyat vinnék, / Aranyat nem adhatok, / Mert szegény pásztor vagyok.
3. Viszek neki túrócskát, / Tejet, vaját, sajtocskát, / Feláldozom szívesen, / Vegye tőlem kedvesen.

7, 7, 7, 7

43.

SZERETETT PÁSZTORTÁRSÁK

2. Duda, furulya szóljon, / Pásztorsereg táncoljon, / Minden lélek vigadjon / E drága mai napon!
3. Hoztam egy kis sajtocskát, / Jancsika meg báránykát, / Aranyat nem adhatok, / Mert szegény pásztor vagyok.

44. a

PÁSZTOROK VIGADJATOK I. Bő

Pászto rok, vi - gad - ja - tok, Kik nyáj mellett vi - gyáztok,

Zen - ge - dez - zen torko - tok, Harsog - jon trom - bi - tá - tok!

2. – Én már meg is aggottam, / Öregségre jutottam, / Öregségre jutottam, /
Ily örömben nem voltam.
3. – Megszületett messiás, / Kiről szólott az írás, / Kiről szólott az írás, /
A régi prófétálás.
4. – Fogj bojtár egy fazokat, / Vigyünk Jézusnak vaját, / Tejet, vaját, írócskát, /
Egy kis gyöngé sajtocskát!

7, 7, 7, 7

44. b

PÁSZTOROK VIGADJATOK II. Bő

Pásztorok vigadjatok dallamára

1. Pásztorok, vigadjatok, / Kik a nyájra vigyáztok, / Zengedezzen torkotok, /
Harsogjon trombitátok!
2. Az éjjel azt álmodtam, / Alig hogy elszunnyadtam, / Angyal szavát hallottam, /
Mindjárt talpra ugrottam.
3. Angyalok énekeltek, / Madarak zengedeztek, / Újdon új hírt hirdettek, /
Nagy örömet jelentnek.
4. – Nosza pajtás, keljünk fel, / Ajándékink vigyük el, / Tejet, vaját, sajtocskát, /
Egy kis göndör báránycskát.
5. – Hol az ékes nyoszolya, / Aranyból szövött pólya, / Bársony paplan,
vánkoska, / Csinos kis kárpitocská?
6. Dicsőség az Atyának, / Aki jót tett Ádámnak, / Szent fiát elküldötte, /
Pokoltól megmentette / Szent fiát elküldötte, / Pokoltól megmentette.

JERTEK AZÉRT KELJÜNK FEL

Parlando rubato

Jer - tek a - zért kel - jünk fel, Bet-le-hembe menjünk el,

Dicsérjük mi u-runkat, I-mádjuk meg - vál - tónkat!

2. – Betlehemi városban, / Egy rongyos istállóban, / Hol valának pásztorok, / Isenfélő jámborok,
3. – Szűz Mária szent fiát, / Szülte világ váltóját, / Jászolyba helyeztették, / Barmok közt melengeték.
4. – Vigyünk gyapjat takarni / És ötet melengetni, / Hogy ne fázzék szent teste / És aludjék kedvére.
5. – Téged Jézus, imádunk, / Szívből hálákat adunk, / Hogy világot váltani / Jöttél szabadítani.
6. – Dicséret és dicsőség / Az Atyának, ki felség, / Szent fiának tisztesség, / Mondja minden nemzetség!

Rubato, „mars”

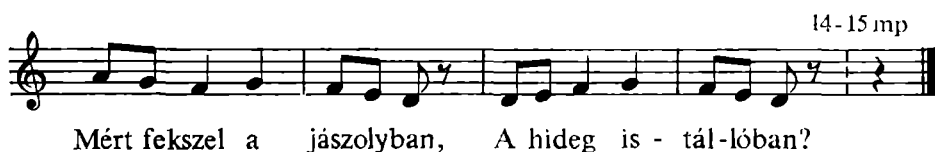
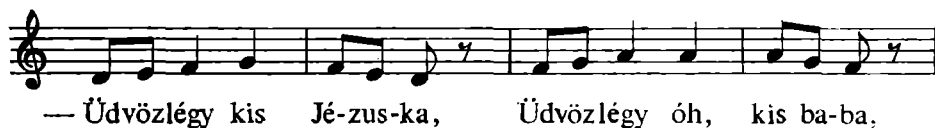
Furulya közjáték

7, 7, 7, 7

46.

ÜDVÖZLÉGY KIS JÉZUSKA

2. Hol a fényes palota, / Hol a kényes nyoszolya, / Hol a lépes mézecske. / Vajjal mázolt kecsge?
3. — Óh, ha Magyarországon, / Bicske mezővárosban / Jöttél volna világra, / Akadnál jobb országra,
4. Mert adnánk jó mézecskrét, / Vajat, édes tejecskrét, / Szükségedet megszánánk, / Párnácskánkba takarnánk.

7, 7, 7, 7

47.

JÓ HÍRT, PAJTÁS, MOND NÉKÜNK

2. Fogjad azért a dudát, / Fújjál egy víg nótácskát, / Hogy kedvére ez napon. / A kis Jézus vigadjon!
3. — Széna, szalma párnája, / Jászoly a nyoszolyája, / Kit az ég fel nem foghat, / Most a pólya takargat.

4. Fogjad azért a dudát, / Fújjál még egy nótácskát, / Hogy kedvére ez napon /
A kis Jézus vigadjon!

7, 7, 7, 7

48.

ELMÚLT AZ Ó-ESZTENDŐ

Óh, Mária aranyág dallamára,
101 Mária-ének 23. sz.

1. Elmúlt az ó-esztendő, / Hála néked, Teremtő, / Hajnalán az újévnek /
Gyermekeid dicsérnek.
2. Hálát mondunk ezerszer, / Ezernyi százezerszer, / Hogy eddig meg nem hal-
tunk, / Téged áldhat még ajkunk.
4. Bűncinket felejtse el, / Malasztiddal szereld fel, / Örök jószág, legszentebb, /
Adj új szívet és lelket!
5. Izraelt ki megszántad, / Szánd meg, Jézus, hazánkat, / Hogy a jólét ölében /
Jövője szebb s jobb legyen!
6. Vedd Szent Péter örökét, / Rajta szemed örökdíjék, / Alázd meg, kik gyalázzák /
Jézus igaz egyházát.
7. Óh, hármas-egy Istenség, / Dicsérjen a mindenség / Ez új évben s örökké, /
Mindörökkön örökké!

7, 7, 7, 7

49.

MENNYBŐL AZ ÚR ANGYALA

Poco rubato

Mennyből az Úr angya-la,

Mári - ához leszá - la,

E-képpen kö - szöntöt-te:

— Üdvözlégy Szűz Mári - a!

2. Elválasztott az Isten, / Hogy anyja légy te itten, / Szent fiát, akit régen /
Vártak, fogadd méhedben.

3. Zárd fel tiszta kebledet, / Fogadd üdvöztőnket, / Szűzen szülsz, mert Szentlélek / Ereje száll meg téged!
4. – Ezt, ha Isten akarja, / Légyen, mint szavad mondja, / Leszek teremő atyám / Hűséges szolgálója.
5. Így az ige testté lett, / Melynek az ég örvendett, / Örvendj te is, föld népe, / Ennek mindenk felett!

7, 7, 9, (9)

50.

JER, MINDNYÁJAN ÖRÜLJÜNK I.

Kide

Jer, mindnyájan ö - rül - jünk, És szívünkben vi - gad - junk,
Mert szü - le - tett Úr - je - zus ne - künk.

2. Úristennek szent fia / Születék e világra, / Eljött lelkünk boldogsága.
3. A jó Isten tanácsa, / Régtől fogva ez vala, / Hogy minékünk megváltót adna.
4. Céltalanul bujdosánk, / Bujdosánk, s nem volt hazánk, / Istenem, de árvák is valánk!
5. Fényes csillag támad, / Hit. reményük csillaga, / Szenvedőknek lelki balzsama.
6. Hajnal támad, napkelet, / Árnynak, éjnek vége lett, / Eltévednünk már sosem lehet.
7. Bujdosásunk véget ért, / Csüggedés már nem kísért, / Mert hajónk a biztos révbe ért.
8. Vert út vár, ha útra kelsz, / Sebzett szív gyógyírra lelsz, / Tépett lelkem, higgy amíg lehelsz!

7, 7, 9

51.

JER, MINDNYÁJAN ÖRÜLJÜNK II.

Kide, régi szöveg

1. Jer, mindnyájan örüljünk, / És szívünkben vigadjunk, / Mert született Úrjézus nekünk.
2. Kit az Atyaúrsten / Könyörülven emberen, / Elbocsájta teljes időben.

3. Mert meg vala ígérve, / Még az első időben, / Teremtésnek ő kezdetiben.
4. A mi első Atyánknak, / Ádámnak fiainak, / És utána maradékinak.
5. Azután Ábrahámnak, / Jákob pátriarchának, / Végezetre Dávid királynak.
6. Kinek nemzetségéből / Méhének gyümölcseiből, / Születék szeplőtelen szűztől.
7. Kinek neve Mária, / Úrjézusnak szent anyja, / És őnéki szolgálólánya.
8. Hirdetvén pásztoroknak, / Juh mellett vigyázóknak, / Vigadnának az Úr-jézusnak.
9. Elhagyná gazdagságát, / Véghetetlen országát, / Hogy érettünk adja önmagát.
10. Óh, életnek adója, / Hívek vigasztalója, / Lelkünk megvilágosítója.
11. Azért jöve, hogy éljünk, / Isten kedvébe essünk, / Érdeméből kegyelmet nyerjünk.
12. Nagy szeretet mindenhez, / Hogy Isten emberekhez / Jöve fertelmes bűnösökhöz.
13. Akik benne nem bíznak, / Sőt bízni nem akarnak, / Örök halállal mind meghalnak.

7, 7, 9

52.

KEZDET BEN VOLT AZ IGE

Jer mindgyájan örüljünk dallamára

1. Kezdetben volt az Ige, / A Krisztus ő felsége, / Szent Atyjának egyetlenegyje.
2. Leszálla mennyországból, / Atyja akaratjából, / Istenségnek szent tanácsából.
3. E világra adaték, / És minékünk születék, / Emberi nem hogy megváltassék.
4. Mint Ádámban kesergünk, / A Krisztusban vigadjunk, / Mert ő nekünk minden örömmünk.
5. Mert Ádámban meghaltunk, / De lőn Krisztus mi urunk, / Ki által ismét feltámadunk.
6. Örvendjünk és vigadjunk, / Istennek hálát adjunk, / Hogy halálból életre jutunk.

POGÁNYOK, NEMZETSÉGEK

Po - gá - nyok, nem - zet - sé - gek,
 Nyel - vek és min - den né - pek,
 Az Úr - is - tent no di - csér - já - tek !

16-18 mp

2. Víg orcával nékie / Járuljunk eleibe, / Mert született üdvösségünkre.
3. Eufrát határában, / Betlehem városában, / Dávid király egyik házában.
4. Bölcsék napkelet felől, / Tiszta buzgó örömből / Hozzá mennek nagy messze földről.
5. Kik nemes ajándékkal / Menének hamarsággal, / Hogy tisztelnék nagy buzgósággal.
6. Imádják a gyermeket, / Mint a mi Istenünket, / Mennyből szállott üdvösségünket.
7. Angyaloktól intének, / Hogy vissza ne térnének, / De más úton haza menének.
8. Mert kegyetlen Heródész / A gyermeket keresné, / Jövendőre hogy elvesztené.
9. A bölcsék, hogy értették / Jobbra útjuk téríték. / A kis Jézust ottan hirdették.
10. Dicséret Úristennek, / Született kis gyermeknek. / Egyetemben a Szentléleknek! A M E N

SZÜLETETT SZŰZ LEÁNYTÓL

The musical score is written on two staves. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). It contains two measures of music, each followed by a double bar line and repeat dots. The lyrics are: 'Szü-le - tett szűz - le -ány-tól, Bet-le-hem vá - ro-sá-ban, Kis Jé - zus Má - ri - á - tól, Rongyos istál - locská-ban,'. The second staff also has a treble clef and a key signature of one flat. It contains four measures of music, each followed by a double bar line and repeat dots. The lyrics are: 'Ez éj - jel , éj - fél -ben, ez éj - jel, éj -fél -ben.' The tempo marking '20mp' is written above the final measure of the second staff.

2. Mely szívesen szolgálnak / Márja, József forgódnak, / Rázogatják szalmáját
Puhítgatják szénáját, / Úgy vetnek ágyacskát, Úgy vetnek ágyacskát.
3. De csak sír a Jézuska, / Kesereg Szűz Mária :/ — Talán széna tagocskád,
Szalma szúrja lábacskád, / Fiacskám, Jézuskám, Fiacskám, Jézuskám?
4. Ti mennyei angyalok / Jertek, mennyei karok, / Bennünket segéljetek, A hideg-
től mentsétek / Fiacskám, Jézuskám, Fiacskám, Jézuskám!
5. Pásztorok elérkezvén, / Kis Jézuskát köszöntvén, / Hogy sírását meghallják,
Szívökben megsajnálván / Ezt mondván, így szólván, Ezt mondván, így
szólván: /
6. — Márja, van jó furulyánk, / Szépen szóló sípocskánk, / Engedd, fújjunk egy
nótát. Engeszteljük fiacskád, / Fiacskád, Jézuskád, Fiacskád, Jézuskád!
7. Tüstént indul a nóta, / De csak sír a Jézuska, / Mária örömében Vigadoz ő
szívében, / Ingatja, ringatja, Ingatja, ringatja.
8. Ti is keresztény lelkek, / Akik ide gyűltetek, / Bennünket segéljetek, Ti a bün-
től mentsétek, / Hogy véle majd végre, Juthassunk egekbe!

NOSZA PAJTÁS, KELJÜNK FEL

Poco rubato

No-sza paj-tás, kel - jünk fel, Ott szü - le - tett
Bet - le - hem-be men - jünk el! Kit meg - jö - ven -

Tempo primo

a mes - si - ás, Mel - let - te van Má - ri - a ,
dőlt az í - rás,

28-30 mp

Má - ri - a , Szé - nán, szal - mán szent fi - a !

2. — Csuda dolog mit beszélsz, / Álom-é ez vagy mesélsz? / Hogy a Messiás született, Betlehembe helyeztetett, / Egy rongyos istállóba, jászolba, Béta-karva pólyába.
3. — Hidd el, hogy nem mesélek, / Igazságot beszélek, / Mert az angyal szava hirdet, Igazságot, békességet, / Mihelyt mondja: Glória! Glória! Nékünk szerencsés óra.
4. — Immár hallom a szép szót, / Amely még nem hallatszott / Sem angyaltól, sem embertől, Hanem csak éppen Istentől / Adatott szent óra ez, óra ez, Dicsérjük őt szívünkben.
5. — Hiszünk mi az Atyában, / Ma született Jézusban, / Aki szent szüztől született, És miértünk emberré lett, / Oltalmaz a pokoltól, rabságtól, Mindenféle gonosztól.

Kezdősor 8-szótagú

8, 5, 8, 5

56.

ÚJ ESZTENDŐ, VÍGSÁGSZERZŐ I.

Nagyszalonta

Új esz-ten-dő, vígság-szer-ző Most kezd ú-jul - ni,

Ú - ju - lás-kor víg ö-römmel Most kezd hirdet - ni. 15-16 mp

2. Hirdeti már a Messiást / Eljöttek lenni, / Legyetek a nagy Istennek / Buzgó hívei!
3. Alsó szépek, felső kékek / Dicsérd uradat, / Urad áldja menny, föld, tenger, / Te megtartódat.
4. Megtartódat, táplálódat, / Te hozsannádat, / Hozsánna néked Úristen, / Adj új napokat!
5. Új napokkal, bor-búzával / Látogass minket, / Mi is neked úgy szentelünk / Vig esztendőket.
6. Elmúlt tőlünk az az idő, / Melyben bánkódtunk, / Bánkódással, siralommal / Glóriát mondjunk!

8, 5, 8, 5

57.

ÚJ ESZTENDŐ, VÍGSÁGSZERZŐ II.

Esztergom

Új esz-ten-dő, vígság-szer-ző Most kezd ú-jul - ni,

Ú - ju - lás-kor víg ö - rö-mét Kez-di hir-det - ni. 14-15 mp

2. Hirdeti már a Messiás / Az új esztendőt, / Legyenek az Úrjézusnak / Áldott hívei!

3. Dicső Krisztus, dicső Jézus / Nevel most minket, / Mi is néki úgy szentelünk /
Több új éveket.

- Boldog új évet kíván a Rózi!
- Boldog új évet kíván a Mária!
- Boldog új évet kíván az Etel!

8. 5, 8, 5

58.

ÚJ ESZTENDŐ, VÍGSÁGSZERZŐ III.

Fonyódi regösének

Új esz-ten-dő, víg-ság-szer-ző Most kezd ú - jul - ni,
Ú - ju - lás - nak víg ö - rö - mét kez-di hír-det - ni. 10 mp

2. Hirdeti már: a Messiás / El akar jönni, / Legyenek hát az Istennek / Áldott hívei!
3. Alsó kékség, felső szépség, / Dicsérd Uradat, Te meg csillag, te meg csillag, / Te Megváltódat.
4. Dicső Jézus, dicső Krisztus, / Volt ez időben, / Ki született Betlehembe / Nagy szegénységben.

1. Kel-jen fel a gaz - da, Is - ten száll a
há - zá - ra, Ve - tett asz-ta - lá - ra!
Ré - gi tő - ke, ré - gi tör-vény, Sej, re - gő rej - tem
Azt is meg - en - ged - te Az a nagy Úr - is - ten! 15 mp

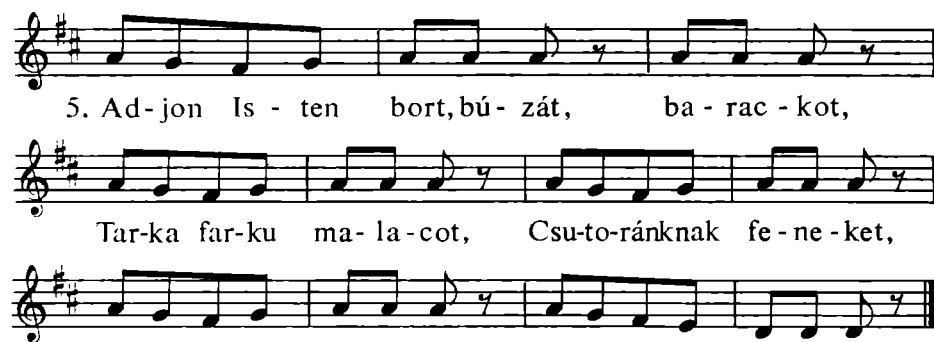

2. Ad-jon az Úr - is - ten En - nek a gaz -
 dá - nak Egy hold föl - dön Száz kö - röszt
 bú - zát, Egy hold föl - dön Száz köröszt ár - pát!

Régi tőke, régi törvény, / Sej, regő rejtem, / Azt is megengedte / Az a nagy Úristen.

3. Adjon az Úristen / Ennek a gazdának / Két pár ökröt / Egy jó bérest / Arany ostort a kezébe! / Régi tőke, régi törvény, / Sej, regő rejtem, / Azt is megengedte / Az a nagy Úristen.

4. Adjon az Úristen / Ennek az asszonynak / Egy tik alatt / Száz csibe-fiat, / Egy lúd alatt / Száz zsiba-fiat! / Régi tőke régi törvény / Sej regő rejtem, / Azt is megengedte / Az a nagy Úristen.

5. Ad-jon Is - ten bort, bú - zát, ba - rac - kot,
 Tar-ka far-ku ma - la - cot, Csu-to-ránknak fe - ne - ket,
 Sze-ke-rünkbe ke - re - ket, Kereshes-sünk e - le - get!

Dicsértessék a Jézus neve!

8, 6, 8, 6

59.

RESZKET, FÁZIK KEZE-LÁBA

Musical score for 'Reszket, fázik keze-lába'. The score is written on two staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The melody is simple and folk-like. The lyrics are written below the notes. The first staff ends with a double bar line and a final chord. The second staff ends with a double bar line and a final chord. The tempo marking '18 mp' is at the end of the second staff.

Reszket, fá- zik, ke-ze- lá- ba, Gyenge te- tecs - ké - je,
A hi-deg-től di-de-reg a Szűz szent de decs-ké - je.

2. Elaludna, de a hideg / Elúzi az álmát, / Barmok szája lehel rája / Melegítő párát.
3. Nincs párnája, nincs dunnája, / Elhagyottan fekszik, / Barmok szája lehel rája, / Jaj, csak úgy melegszik.
4. Meleg szobát nem pótolja / Rozoga istálló, / Ringó bölcső, bölcső helyett / Jászol a szolgáló.
5. — Kicsi virág, szép, gyenge ág, / Drága gerlicécske, / Édes-kedves, kis Jézus-ka, / Mindnyájunknak éke,
6. Szálljon reád édes álom, / Selyem szempilládra, / Álmodd magad menny-országba, / Isten báránykája!
(Ismétli az 5–6. verset, végül szóval: Dicsértessék!)

8, 6, 8, 6

60.

MIDŐN A SZŰZ BEPÓLYÁZZA

Musical score for 'Midőn a szűz bepólyázza'. The score is written on two staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The melody is simple and folk-like. The lyrics are written below the notes. The first staff ends with a double bar line and a final chord. The second staff ends with a double bar line and a final chord. The tempo marking '16-18 mp' is at the end of the second staff.

Mi-dőn a szűz be-pó-lyázza Gyerme - két; gyerme-két,
Ö-rö-mében így kezdé el É - ne - két, é - ne - két:

2. — Óh, én szerelmes Jézusom, / Buj-buj-buj. buj-buj-buj, / Aludj szívemnek öröme, / Csuj-csuj-csuj, csuj-csuj-csuj!

3. — Nem alhatom édesanyám, / Jaj-jaj-jaj, jaj-jaj-jaj, / Mert érkezett a szívemre / Baj-baj-baj, baj-baj-baj.
4. — Mi bajod hát én gyönyörű / Jézusom, Jézusom, / Mondd meg nekem, te anyádnak / Krisztusom, Krisztusom!
5. — Látod anyám az egeket / Elhagytam, elhagytam / És egy rongyos istállóba / Szállottam, szállottam.

8, 6, 8, 6

61.

ÓH, SZERENCSES, ELÉRKEZETT ÉJSZAKA

Midőn a szűz bepólyázza dallamára

1. Óh, szerencsés, elérkezett / Éjszaka, éjszaka, / Melyen drága kisdedet szült / Mária, Mária,
2. Kit azonnal takargatott / Pólyában, pólyában, / És szénára helyezett a / Jászolyban, jászolyban.
3. Ha látnátok mely szívesen / Szolgál!nak, szolgál!nak / Szűz Mária és Szent József / Jézusnak, Jézusnak.
4. Mind a ketten rázogatják / Szalmáját, szalmáját, / Kemény kóró meg ne sértse / Jézuskát, Jézuskát.

További versei a 11 szótagosaknál!

8, 6, 8, 9

62.

UJJONGJATOK, ÖRÜLJETEK GYERMEKEK

Midőn a szűz bepólyázza apró kottás dallamára

Ujjongjatok. örüljetek / Gyermekek, gyermekek, / Megszületett a kis Jézus / A pólyában nyugszik értetek!

8, 6, 8+3, 8+3

63.

KELJETEK FEL SIETSÉGGEL PÁSZTOROK

Kel-je - tek fel si - et - ség - gel Pászto - rok, pásztó -
rok, Is - ten - nek szent an - gya - la jött hoz - zá -
tok, Is - ten - nek szent an - gya - la jött hoz - zá - tok! 18-20mp

2. Menjetek el Betlehembe, / Lássátok, lássátok, / Most született kisded Jézus / Áldjátok, / Most született kisded Jézus, / Áldjátok!
3. Íme, rongyos istállóban / Jászolyban, jászolyban, / Ökör, szamár között fekszik / Akolban, / Ökör szamár között fekszik / Akolban.
4. Szénában fekszik, pólyázott / Posztóban, posztóban, / Ártatlan kisded Jézusunk / Pólyában, / Ártatlan kisded Jézusunk / Pólyában.
5. Így köszöntjük a mi kisded / Urunkat, urunkat, / Mondjunk vigasztaló verset, / Jézusnak, / Mondjunk vigasztaló verset / Jézusnak!

8, 7, 8, 7

64.

KIS JÉZUSKA BETLEHEMBEN

Kis Jé - zus - ka Bet - le - hemben Is - tál - ló - ban szüle - tett,
Szűz Mári - a szé - nán szalmán Adott né - ki fek - he - lyet. 15mp

2. Egy kis angyal, hogy meglátta / Jézuskát, megsajnálta, / Esdve kérte Szűz Máriát, / Tegye őt selyem ágyba.

3. Szólt könnyezve Szűz Mária; / – Selyem ágyom nincs nekem, / Azért fekszik szénán-szalmán / Szerelmes szép gyermekem.
4. – Óh, Jézuska, de szegény vagy / Pedig ég, föld a tied, / Barmok között istállóban / Van legelső fekhelyed.
5. Majd ha azt a kis fejecskét / Födi töviskorona, / Akkor majd egy kis angyalka / Selyem ágygal száll oda.

8, 8, 5, 5

65.

MEGSZÜLETETT A JÉZUSKA

Meg-szü - le-tett a Jé - zuska, Bet-le- hembben az éj- sza-ka,
Sze-ren - csés ó - ra, Bol-dog éj - sza - ka!

2. A kis Jézus igaz Isten, / Ki született Betlehembben, / Szerencsés óra, / Boldog éjszaka!
3. Gyertek, menjünk pásztorokkal, / Imádni az angyalokkal, / Szerencsés óra, / Boldog éjszaka!

8, 8, 7, 7

66.

A KIS JÉZUS ARANYALMA

A kis Jé-zus a-rany al-ma, Boldogsá-gos szűz az any-ja,
Két ke-zé-vel á-pol-ja, Lá-ba - i - val rin-gat - ja.

2. Óh, te dudás, mért szundikálsz, / Fényes az ég, nem kell lámpás, / Fujd fel gyorsan a dudát, / Zeng Jézusnak víg nótát,
3. Hogy mi is az angyalokkal, / Az együgyű pásztorokkal / Dicséretet mond-hassunk, / Tiszteletet adhassunk!

8, 8, 7, 7

67.

JERTEK MENJÜNK BETLEHEMBE I.

Vitnyéd

helyes kezdet: Menjünk mi is Betlehembe

Jer-tek menjünk Betlehembe, Részt venni a nagy ö-röm-be,
Me-lyet mennye - i a-tyánk Á-rasztott az ég-ből ránk.

2. A pásztorok is ott vannak, / Térdre hullva imádkoznak, / Ma született kisdednek / Ajándékokat visznek.
3. Egyik tejet másik sajtot, / A harmadik vaját hozott. / Amaz egy kosár almát, / Ez koszorús báránykát.

8, 8, 7, 7

68.

SZÁLLJ BE JÓZSEF MÁRIÁVAL

Szállj be József Máriával, Szü-le-tett kis Jé-zuskával,
Száll-ja-tok be szí-vünkbe, Szállja-tok be szí-vünkbe!

2. Óh, te József, mit gondoltál, / Hogy istállót választottál / Ilyen kemény időben, / Jézus születésére?
3. Megszállták a felházakat, / És a vendégfogadókat, / Nincs helye a Jézusnak, / Nincs helye a Jézusnak.

8, 8, 7, 7

69.

AZ IGE MÁR MEGTESTESÜLT

Az i - ge már megtestesült, A-kit Má-ri - a szüzen szült,
Itt va-gyon ke - nyér színben, Az ol-tá - ri szentségben.

2. Áldott testté lett az ige, / Országunknak nincsen vége, / Itt vagyon kenyér színben, / Az oltári szentségben.
3. Hogy Betlehemben született, / A jászolban helyeztetett, / Itt vagyon kenyér színben, / Az oltári szentségben.
4. Ott született ő éjfélkor, / Ezen templomban mindenkor / Itt vagyon kenyér színben, / Az oltári szentségben.
5. E karácsonyi lépesméz, / Mannánál szentségesebb rész, / Itt vagyon kenyér színben, / Az oltári szentségben.
6. Óh, kisded Jézus messiás, / A bűnösöknek megbocsáss, / Itt örülünk hát neki, / Énekeljen most ki-ki!
A dallam második felére:
Itt vagyon kenyér színben, / Az oltári szentségben.

8, 8, 7, 7

70.

BETLEHEM KIS FALUCSKÁBAN I.

Vitnyéd

Bet-le-hemkis fa-lucská-ban, Ka-rá-csonykor, éj-fél-táj-ban
Fi-ú - is-ten ember lett, Mint kis-gyermek szü-le - tett.

2. Őt nevezték Jézuskának, / Édesanyját Máriának. / Ki pólyába takarta, / Befektette jászolba.

3. Az angyalok fön­n az é­gben, / Men­nyi nagy dicső­ségben, / Zen­gették az éneket, / Dicső­ség az Isten­nek!
4. Pász­torok a falu mel­lett, / Báránykákat legeltet­tek, / Hallották az éneket, / Jé­zuskához siet­tek.
5. Ájtato­san le­ter­del­tek, / Jé­zuskának jászla mel­lett, / Hogy őt szépen imádják, / Égnek, földnek királyát.
6. Azután meg napkeletről / Ragyogó szép csillag tűnt föl / És elindult Nyugatra, / Három király utána.
7. Imádták a Kisjé­zuskát, / Köszöntötték Szűz Máriát, / Aján­de­kot adtak át, / Aranyt, tömjént és mirrhát.
8. Jé­zust so­kan nem szeret­tek, / A rossz em­berek üldöz­tek, / Egy éjjel meg elfogták, / Iszonyúan kínozták.
9. El is vit­tek csűf halálra, / Felszegezték keresztfára, / Ott meghalt sok kín után, / Nagy­pén­te­ken délu­tán.
10. Levették a keresztfáról, / Sírt csináltak kősziklából, / Testét oda temet­tek, / És katonák őrizték.
11. De csak három nap maradt ott, / Húsvét napján feltámadott, / Végre negyven nap múlva, / Mennyszo­g­ba ment vissza.
12. Elküldötte a Szent­le­ket, / Ki meg­szen­tel minden lelket, / Pünkösd napján szállott le, / És ittmaradt örökre.

8, 8, 7, 7

71.

BETLEHEM KIS FALUCSKÁBAN II.

Erdély és Nyírség

Bet-le-hem kis fa-lucs-ká - ban, Ka-rá-csony-kor, éj-fél-táj - ban

Fi - ú - is - ten ember lett, Mint kis gyer-mek szü-le-tett.

15-16 mp

8, 8, 7, 7

72.

MEGJÖVENDÖLVE VOLT RÉGEN

Poco parlando

Megjövendöl - ve volt ré-gen , Föl is tündök - lött az é-gen,
Hogyszüle-tik egyszűztől, Fo-gan a Szent - lé-lek-től.

The musical notation consists of two staves in G major (one sharp). The first staff has a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a simple, folk-like style with eighth and quarter notes. The second staff continues the melody and includes a double bar line at the end.

2. Mária ezt nem gondolta, / Próféták könyvét forgatta, / Midőn az angyal szóla: / – Üdvözlégy Szűz Mária! –
3. Mondván tovább az arkangyal: / – Szent szűz vagy teljes malasztal, / Téged az örök Atya / Öröktől kiválaszta.
4. Régen várják a szent atyák / A világ szabadítóját, / Ne halaszd már továbbra, / Óh, drága Szűz Mária!
5. – Íme az Úr szolgálója, / Légyen úgy mint szavad mondja, / Leszek anyja Jézusnak, / Világ megváltójának.
6. Az Ige már megtestesült, / Kit Mária most szűzen szült / Akit várt egész világ, / És a fényes mennyország.
7. Dicsőség légyen Istennek, / Fiúnak és Szentléleknek, / Tisztelet a szent szűz-nek, / Kitől Jézus született.

8, 8, 8, 6

73.

SERKENJETEK FEL PÁSZTOROK

Poco rubato

Ser-ken-je-tek fel pásztorok, Kik nyáj mellett jól vi-gyáz-tok,
Mert szü-le-tett az éj-sza-ka Ti sza-ba-dí - tó - tok.

The musical notation consists of two staves in G major (one sharp). The first staff has a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is written in a simple, folk-like style with eighth and quarter notes. The second staff continues the melody and includes a double bar line at the end. The tempo marking '28-30 mp' is written above the second staff.

2. Egy szent szűztől Betlehemben, / Városon kült a mezőben, / Ki barmok közt, sötétségben / Van a nagy hidegben. /
3. — Oda azért elmenjete / És ottan felkeressétek, / Jászol előtt térdre hullva / Őtet tiszteljétek!
4. Ottan vagyon Szűz Mária, / Szent Józseffel istállóba, / Szűz Mária Jézus anyja, / Szent József dajkája.

8, 8

74.

FELJÖTT IMMÁR AZ A CSILLAG

Parlando 8 mp

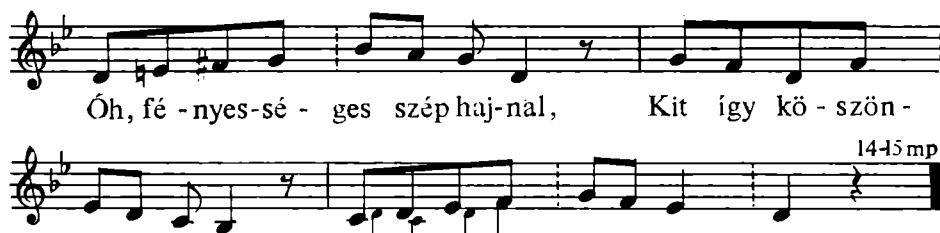
Fel-jött immár az a csillag, Kel-je-nek föl, kik a-lusznak!

2. A fák, füvek lengedeznek, / Az angyalok énekelnek.
3. Paradicsom kis kertjében / Piros ponyva leterítve,
4. Azon felül ring a bölcső, / Abban nyugszik a Teremtő.
5. Jobb kezében aranyalma, / Bal kezében aranyvessző,
6. Amikor azt megzúdítja, / Zúg az erdő, zeng a mező.
7. Sosem láttam oly termőfát, / Mint Krisztusnak keresztfáját,
8. Piros vérrel virágozik, / Szentlélekkel illatozik.

8, 8, 8

75.

ÓH, FÉNYESSÉGES SZÉP HAJNAL

Óh, fé - nyes - sé - ges szép haj - nal, Kit így kö - szön -

tött az angyal, Üd - vöz - légy tel - jes ma - lasz - tal. 14-15 mp

2. Dicsőséges Szűz Mária, / Atyaistennek leánya, / És Szentléleknek mátkája!
3. Tehozzád küldetett mennyből / Gabriel angyal követül, / Istennek rendeléséből,
4. Mert fiat fogansz méhedben / Isten-embert egy személyben, / És megmaradsz szüzességben.
5. Anyja lészesz teremődnek / Dajkája üdvözítődnek / Szüléje te Istenednek.
6. Óh dicsérendő szüzesség / Kihez hasonló ékesség / Nem volt, nem is léssen szépség!
7. Oh szüzességes anyaság / Kihez hasonló méltóság / Nem volt, nem is léssen nagyság!
8. Dicséret Szentháromságnak, / Böcsület Szűz Máriának, / Mint üdvözítőnk anyjának!

8. 8. 8

76.

HISZEK ÉN AZ EGY ISTENBEN

Hi - szek én az egy Is - ten - ben,

Menny és föld te - rem - tő - jé - ben,

És min - de - nek szer - ző - jé - ben .

16-18 mp

2. És az Úr Jézus Krisztusban, / Istennek ő egy fiában, / Világ szabadítójában.
3. Ki az Atyától született, / Minek előtte világ lett, / És soha kezdetet nem vett.
4. Ki miértünk, emberekért, / És a mi üdvösségünkért, / Elhagyá mennyet a földet.
5. És Szentlélektől testet vön, / Kit Mária méhébe tőn, / Onnan születvén, ember lőn.
6. Értünk meg is feszítették, / Pilátustól ítéltették, / És koporsóba tétették.
7. Feltámad a harmadnapra, / Amint az írás tartotta, / A próféta megmondotta.
8. És a mennyekbe felméne, / Atyja jobbjára felül üle, / Kin mennyország megörüle.
9. Onnan jó az ítéletre, / Holtakra s elevenekre, / Országának nem lesz vége.

10. Hiszek Szentlélekistenben, / Ki elevenít mindenben, / Isten harmadik személyben.
11. Ki ő Atyától s Fiútól jó, / Azokkal imádtatik ő / Dicsőségek mind egyenlő.
12. Apostoli Szentegyházban / Hiszek keresztséget abban, / A bűnök bocsánatjában.
13. És hogy test földből fölkeljen, / Jobb élet jó s ez elmenjen, / Kit engedjen Isten, AMEN.

8, 8, 8, 8

77.

ÉBREDJ EMBER MÉLY ÁLMODBÓL

Éb-redj ember mély ál-modból, Meg-sza-ba-dulsz rabságodtól,

Kö-ze-lit már üd-vösséged El-tör-lik már mindenvét - ked.

2. Elküldé az Úr angyalát, / Hogy köszöntse Szűz Máriát, / Kinek tiszta szűz méhében / Alászállt az örök Ige.
3. A Szűzhöz így szólt az angyal: / – Üdvözlégy teljes malaszttal, – A Szentlélek megárnýékoz, / S áldott méhed gyümölcsöt hoz.
4. Fiad Jézus néven hívod, / Ő váltja meg a világot, / Melyet oly rég tart a Sátán / Fogságban a bűnnek láncán.

ÜDVÖZLÉGY ÓHAJTOTT VENDÉG

Kezdetre

The musical score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of eighth and sixteenth notes. Below the first staff, the lyrics 'Üdvöz-légy ó - haj-tott vendég, Kit ma küldött a ke-gyesség,' are written. The second staff continues the melody, ending with a double bar line. Above the second staff, the tempo marking '22-24 mp' is indicated. Below the second staff, the lyrics 'Üdvöz légy é - let a - dó-ja Em-be - reknek meg-váltó-ja.' are written.

2. Vigadozzunk új fényednél, / Leborulunk szent színednél, /
Áldjuk akitől küldettél, / S téged, aki ma születél.
3. Bár a szénáig alázva / Látunk posztóval ruházva, / Édes örömkönnyet öntünk.
/ Tégedet ezzel köszöntünk.

Angyali énekre

4. Jön a földre nagy fényesség, / Angyal kiáltja: Dicsőség! / Néked pedig, égi
szálló, / Templomod lett egy istálló.
5. Néma csillag udvarolni / Siet, lábához borulni. / Csak azokban van hideg szív,
/ Kikhez öröktől voltál hív.
6. Föld öröme, Szűz Mária, / Itt a szüzességed díja, / Már karodon van szülöt-
ted, / Kiben üdvünket megszülted.
7. Földve van nekünk orcája, / De hittel nézünk reája, / Add, hogy életünk
határán / Lássuk az égnek oltárán!

Hiszekegyre

8. Óh. egeknek ékessége, / Óh, királyok dicsősége. / Angyalidat mi felváltjuk,
Istenünk vagy! — ezt kiáltjuk.
9. Megismerünk jászolodban, / És imádunk istállódban. / Bár homályba rejtez-
tél is, / Igaz Isten vagy te mégis!

8, 8, 8, 8

79.

ÜDVÖZÍTŐNKNEK SZENT ANYJA

Üd-vö-zí-tők-nek szent any-ja , Mennyeknek meg-nyílt ka-pu - ja ,

Tengeren-já - rók csil-la-ga , Bol-dogsá-gos Szűz Má-ri - a !

30-32 mp

2. Légy segítsége népednek, / Az elesett bűnösöknek, / Ki szülője Istenednek /
S anyja lettél teremődnek.

8, 8, 8, 8

80.

KARÁCSONYI ÉJSZAKÁJA 1.

Pereg

Karácsonyi éj-sza- ká - ja Krisztus szüle-té - se nap - ja ,

Örül-je-tek , ör-vend-je - tek ; Mert ma szüle-tett ti - nék - tek !

18-19 mp

2. Ádám pajtás fuss előre, / Nyájaidat fordítsd erre. / Mivel István hogy öreg vagy,
/ Nyájad után lassan ballagj!
3. Márja viszi lisztecskáját, / Szolgálója mézecskejét, / Rakjunk szívünk-ből tüze-
cskét, / Készítsünk friss ebédecskét.
4. A Kiszűz aranyalma, / Boldogságos Szűz az anyja, / Lábaival ringatja. Két
kezével ápolgatja.
5. — Aludj, aludj kisededcske, / Betlehemi hercegecske. / Nem királynő a te
anyád. / Szolgálóból lettem dajkád.

6. Nincs a Jézusnak paplanja, / Megfázik az ártatlanka, / Takargatja édesanyja, / Dirib-darab posztócskába.
7. Nincs a Jézusnak subája, / Sem sarkantyús kis csizmája, / Miből volna subácskája, / Ha elveszett báránycájája ?!
8. Óh, te dudás, mért szundikálsz, / Fényes az éj, nem kell lámpás, / Verjed, verjed a citerát, / Zengj Jézusnak egy szép nótát!

8, 8, 8, 8

81.

TEGNAP JÉZUS KÖZÉNK LESZÁLLT

Karácsonyi éjszakája I. dallamára

1. Tegnap Jézus közénk leszállt, / Ma Szent István halálra vált, / Jézus jászolyba tétetett, / Szent István mennybe vitetett,
2. Jézus szerelme betölték, / Szent Istvánt zsidók megölték, / Jézus a jászolyban vagon, / Istvánt kővel verték agyon.
3. Jézus magára testet vett, / Szent István lélekben szent lett, / Jézust az egek kiadták, / De Szent Istvánt befogadták.
4. Jézus előnkbe tétetett, / Szent István hitért mártír lett, / Istvánt Jézus hogy szerette, / Jézus azért mennybe vitte.
5. Óh, Szent István mely boldog vagy, / A te dicsőséged mely nagy, / Mert egy szent kéz rólad úgy ír, / Hogy te vagy az első mártír, AMEN.

8, 8, 8, 8

82.

KIRJE, KIRJE KISDEDŐCSKE

$\text{♩} = 80$

Kir-je, kir-je, kis- de - dőcske, Betlehemi her-ce - göcs-ke,

Hogymí-ér-tünk sok jót töt-té', A pokoltu' mögmen - töt -té'.

2. Jézus ágyán nincsen paplan, / Jaj, de fázik az ártatlan, / Hogy is lehetne bundája, / É-veszött a báránycájája.
... Aluggy, aluggy, drága ... — mondja szóval.
További verseit lásd a peregi gyűjtésből (80 sz.)

8, 8, 8, 8

83.

KARÁCSONYI ÉCCAKÁJA II.

Doroszló

Ka-rá-cso-nyi éc-ca-ká-ja, Jé-zus szüle - té - se napja,
Ö-rül-je-tek, ör-vendje-tek, A kis Jézust di-csérjé-tek!

2. A kis Jézus aranyalma, / Boldogságos Szűz az anyja, / Két kezével ápolgatja, / Két lábával ringatgatja.
3. Aludj, aludj én kisdedem, / Aludj gyönyörű gyermekem! Nem királyné a te anyád, / Szolgálóból lettem dajkád.
4. Nincs a Jézus ágyn paplan, / Csak úgy fekszik azártatlan, / Fázik az ő fejcskéje, / Hideg szélről testecskeje.
5. — Nosza pajtás, menj előre, / Te meg András kő utána, / Mivel már te öregebb vagy, / Nyájad után elballagatsz.
6. Mennyi csillag van az égön, / Annyi fűszál van a földön, / Jézus annyszor áldassék, / Szűz Mária tiszteltessék.
7. Adjon Isten jó éjszakát, / Köszönjük az alamizsnát, A kis Jézus ajándékát, / Adja reánk szent áldását!

8, 8, 8, 8

84.

KARÁCSONYI BIBLIÁJA

Ka-rá-cso-nyi bib-li - á - ja, Jé-zus Krisztus megváltá-sa,
Nem szüle - tett pa-lo-tá-ban, Csakegyrongyos is-tál-ló-ban.

2. Eridj, eridj, nézd meg jobban, / Ki fekszik ott a jászolban? / — Jézus Krisztus Isten fia, / Nyugszik szegény pólýácskában!
...Jaj, de szegény! — mondja szóval.

8, 8, 8, 8

85.

KIS JÉZUSNAK NINCS KÁLYHÁJA

Four staves of music in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody is simple and folk-like. The lyrics are written below the notes.

Kis - Jé - zus - nak nincs kály - há - ja,
Posz - tó - ba van be - pó - lyáz - va,
Ö - kör, sza - már le - hel rá - ja,
Me - le - gi - ti a pá - rá - ja.

15-17 mp

2. A kis Jézus aranyalma, / Szűz Mária édesanyja, / Szent az asszony, ki szoptatja, / Szűz a leány, ki ringatja.
3. Óh, te dudás, mit szundikálsz? / Fényes az ég, nem kell lámpás! / Verjed, verjed a citerát, / Zengj Jézusnak egy szép nótát!

8, 8, 8, 8

86.

E MAI NAP EGY KIS GYERMEK

Two staves of music in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody is simple and folk-like. The lyrics are written below the notes.

E ma - i nap egy kis gyermek, Szép szűztől szü - le - tett néktek,
A gyermek szép és oly é - kes, Mint a ró - zsa, kel - le - me - tes.

35-36 mp

2. Jertek tehát, örvendezzünk, / Pásztorokkal oda menjünk, / Lássuk mit adott az Isten / Hozzánk való szerelmében!
3. — Mindeneknek teremtője, / Mért vagy olyan szegénységben? / Jöjj, el, csinálj csendes ágyat, / Szívemben magadnak házat!

8, 8, 8, 8, 8

87.

NAGYKARÁCSONY ÉCCAKÁJA I.

Dunántúl Felvidék, Alföld

Nagy ka-rá-csony éc-ca-ká- ja Szűz Mári - a é-des- any - ja
Krisztus Jé - zus szüle - té - se
Mely gondo-san á-pol-gat-ja. ... leszünka Jé - zus- nál.

2. Nincs a Jézusnak subája, / Sem sarkantyús kis csizmája, / Miből volna subácskája, / Ha elveszett báránykája.
3. János pajtás menj előre, / Nyájaidat fordítsd erre, / Mivel Márton nagyon öreg, / Nyája után lassan lépked.
4. Vedd fel Panka ködmönkédet, / Kösd be bolyhos fejecskédet, / Maradj itthon te a nyájnál, / Míg mi oda leszünk a Jézusnál.
További régi versei a jegyzetekben.

8, 8, 8, 8

88.

KISKARÁCSONY, NAGYKARÁCSONY

Nagykarácsony éccakája I. dallamára

Kiskarácsony, Nagykarácsony, / Kisült-é már a kalácsom, / Ha kisült már, ide véle, / Had egyem meg melegében!
További újabb versei a jegyzetekben.

8, 8, 4+4, 8

89.

NAGYKARÁCSONY ÉCCAKÁJÁN II.

Almásmálom, Károlyfalva

Maestro's musical score for the hymn 'NAGYKARÁCSONY ÉCCAKÁJÁN II.' in D major (two sharps). The score is written on four staves. The lyrics are: Nagy-ka-rá - csony éc-ca - ká - ján, Jé - zus szü - le - té - se nap - ján, Ma ör - vend - jünk, ma vi - gad - junk, Ma szü - le - tett kis Jé - zu - sunk. The tempo marking '30-32mp' is placed above the final staff.

Nagy-ka-rá - csony éc-ca - ká - ján

Jé - zus szü - le - té - se nap - ján,

Ma ör - vend - jünk, ma vi - gad - junk,

Ma szü - le - tett kis Jé - zu - sunk.

30-32mp

2. Jézus ágyán nincsen paplan, / Megfázik a kis ártatlan, / A szemei könnyedeznek, / A könnyei esedeznek.

8, 8, 8, 8

90.

BOLDOG HÁZ HOL KRISZTUS LAKIK

Parlando rubato

Maestro's musical score for the hymn 'BOLDOG HÁZ HOL KRISZTUS LAKIK' in D major (two sharps). The tempo/style marking 'Parlando rubato' is above the first staff. The score is written on two staves. The lyrics are: Bol-dog ház,hol Krisztus lakik, Onnan Sá- tán el-tá-vozik, Ha van is ott ke-se-rű-ség, Ott van a lel - ki é-des-ség. The tempo marking '30-32mp' is placed above the final staff.

Bol-dog ház,hol Krisztus lakik, Onnan Sá- tán el-tá-vozik,

Ha van is ott ke-se-rű-ség, Ott van a lel - ki é-des-ség.

30-32mp

8, 8, 8, 8

91.

HEJ, VÍG JUHÁSZOK, CSORDÁSOK I.

Pereg

Hej, víg ju-há-szok, csor - dá - sok, Mint csö -
rög-nek a for - rá - sok, Mily szép gyö-nyö-rű ez
éj - jel, Bár csak te - kint-se - tek széj - jel.

20-22mp

2. Nézd, amott Betlehem felett / Látok egy nagy fényességet, / Ott egy csillag is leszállott, / Romlott pajtánál megállott.
3. Hogy felébredtem álmomból, / Láttam csillagot Jákobból, / Hogy felkeltem láttam tüzet, / Mely jelentett egyszülöttet.
4. Amint ülünk a nyáj mellett, / Egy fehér angyal megjelent, / Hirdet glóriát, örömet, / Földön nekünk békeséget.
5. Régen hallatszik már híre, / Bizony ez annak a jele, / Hogy született a Messiás, / Kit megjövendölt az írás.
6. Menjünk, ne is késsünk semmit, / Nézzük meg hogy ki született, / Az lesz az isteni gyermek, / Aki a jászolyban fekszik.
7. Oh te kegyetlen Betlehem, / Nagy kevélység a szíveden, / Bé nem fogadtad uradat, / A te kegyes megváltódat.
8. Kis Jézus, megsajnálalak, / Jöjj hozzám, én befogadlak, / Tiszta szívembe beveszlek, / Abban maradhatsz míg élek.

8, 8, 8, 8

92.

HEJ, VÍG JUHÁSZOK, CSORDÁSOK II.

Kunszentmiklós

1. Hej, víg juhászok, csordások, / Mint csörögnek a források, / Mily szép gyö-nyörű ez éjjel, / Bár tekintetek csak széjjel.
2. Nézd amott Betlehem felett, / Látok egy nagy fényességet, / Ott egy csillag is leszállott, / Egy rongy pajtánál megállott.

3. Mint felébredtem álmomból, / Láttam csillagot Jákobból, / Hogy felkeltem, láttam tüzet, / Mely jelentett egy szülöttet.
4. Ott van bizonynal megláttam, / Néztem, hogy oda jutottam, / Jaj, ott fekszik a szénában, / Bétakarva pólyácskában.
5. Üdvözlégy áldott pásztorunk, / Kit szegénységben imádunk, / Vedd kedvesen szíveinket, / Véle együtt mindenünket.

8, 8, 8, 8

93.

HEJ, VÍG JUHÁSZOK, CSORDÁSOK III.

Boldog

Hej! víg ju - há - szok, csor - dá - sok, Mint csö -

rög-nek a for - rá - sok, Mily gyö - nyö-rű ez az

éj - jel, Hát te - kint-se - tek csak széj - jel.

2. Amott, a Betlehem felett, / Látok egy nagy fényességet, / Ott egy csillag is leszállott, / Egy rossz pajtánál megállott.
3. Ott van a szép Szűz Mária, / Karján van a kis Jézuska, / Szent József most vigyáz rájuk, / Hogy szép csendes legyen álmuk.
4. Gyertek, köszöntsük Máriát, / Ma született kicsi fiát, / Ajándékba szívünk adjuk, / Őket azzal vigasztaljuk.

8, 8, 8, 8

94.

AZ ISTENNEK SZENT ANGYALA I.

Református elővers és dallam Luther énekéhez

Az Is-ten-nek szent angyala Mennyekből hogy a - lá szálla,
És a pász to - rokhoz ju - ta, Né - ki - ek e - ké - pen szó - la.

A szöveg folytatása: Mennből jövök most hozzátok. . . . stb. (95)

8, 8, 8, 8

95.

MENNYBŐL JÖVŐK MOST HOZZÁTOK

Lövéte

Poco rubato

Mennyből jövök most hozzátok, És í - me nagy jó hírt mondok,
Nagy ö - rö - met majd hir - de - tek, Melyen örvend ti szí - ve - tek.

2. E mai nap egy kis gyermek / Szűztől született tinéktek, / A gyermek szép és oly ékes. / Vigasságra kellemetes.
3. Már lehozta az életet, / Mely Istennél volt készített. / Hogy ti is véle éljetek, / Boldogságnak örvendjetek.
4. Ez lesz néktek a jegy róla / : Ímé fekszik a jászolba / Ott megtaláljátok őtet, / Kitől menny, föld teremtetett.
5. Ez Úr Krisztus, mi Istenünk, / Nyavalyáinkból kimentőnk. / Ő léssen az idvezítő. / Minden bűnünkből kivévő.
6. Nyílj meg szívem, lásd meg jobban / Ki fekszik itt e jászolban, / Ez a gyermek bizonyára / Az Úrjézus Isten fia.

7. Jertek hát mi is örvendjünk, / A pásztorokkal bémenjünk, / Lássuk mit adott az Isten / Hozzánk való szerelmében!
8. Mindeneknek teremtője, / Miért vagy ily szegénységben, / Hogy fekszel az aszu szénán, / Szamár s ökör közt aludván?
9. Nincs-é senki e világon, / Ki tégedet befogadjon, / Nincsen-é meleg helyecskéd, / Sem gyengén rengő bölcsőcskéd?
10. Néked bársonyod s tafotád / Aszu széna lágy párnácskád, / Noha nagy, dicső király vagy / Mostan, ímé, mily szegény vagy.
11. Óh én szerelmes Jézusom / Édes megváltó Krisztusom / Jövel csinálj csendes ágyat / Szívemben magadnak házat.
12. Óh, kedves vendég, nálam szállj, / Bűnömtől ne iszonyodjál, / Jöjj be hozzám, te szolgálhoz, / Szegény, megtérő juhodhoz!
13. Én lelkemnek rejtékébe / Zárkózzál bé szekrényébe, / Hogy el ne felejthesselek, / Sőt örökké dicsérjelek.
14. A mennyei magas égben / Istennek dicsőség légyen, / Ki szent fiát küldéértünk, / Hogy megváltónk lenne nekünk.

8, 8, 8, 8

96.

BETLEHEMBEN A KRISZTUSNAK

Parlando rubato

Bet - le - hem - ben a Krisz - tus - nak,

Az an - gya - lok vi - ga - doz - nak;

Ki - rá - lyok a - ján - dé - koz - nak,

Pász - to - rok bá - rány - kát hoz - nak.

20-22mp

2. Nem volt oly virág az ágon, / Mint Mária e világon, / Szüzességes anyaságot, / Kapott ily fehér virágot. /

3. Üdvözlégy, óh, nagy Istenség, / Imádott isteni fölség, / Örül néked a menny-ország, / Vigadoz az egész világ. /
4. Ordít pokol nagy bujában, / Hogy kis Jézus a jászolban, / Ördögök a földet nyalják, / Hogy a Jézus nevét hallják.

8, 8, 8, 8

97.

SZÁLLÁST KERES A SZENT CSALÁD

Poco parlando

Szál-lást ke-res a szent család, De senki sincs ki he-lyet ad,

Nin - csen a - ki be-fo-gadja, Őt, ki égnek, földnek u-ra.

2. Az idő már későre jár, / A madár is fészkére száll, / Csak a szent szűz vár hiába, / Nincsen aki befogadja.
3. Legelőbb ti, jó emberek, / Szánjátok meg a kisdedet, / Házatokra szent áldás száll, / Ha betér az égi király.
4. Ne sírj tovább Szűz Mária / Ne menjetek ma máshova, / Szállásunkat mi megosztjuk, / A kis Jézust befogadjuk. — Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!

8, 8, 8, 11

98.

CSILLAG GYULLAD MAGAS ÉGEN

Csil-lag gyullad magas é - gen, É - gi se - reg jön az éj - ben,

Ö-röm hí-rét hozzák nekünk, Ma született üdvössé-günk, Megváltónk!

2. Betlehem kis városában, / Elhagyatott istállóban, / Született a kis Jézuska, / Mindnyájunknak megváltója valóban.
3. Nem királyi fényes lakban, / Hideg szalmán, a jászolban, / Fekszik a gyermek Jézuska, / Melengeti édesanyja, Mária.
4. Nincsen bíbor, hanem jászoly, / Hideg szénán nagyon fázol, / Istengyermek, értem szenvedsz, / Már mint kised, nagyon szeress, Jézusom!
5. Mit adhatnék vissza érte, / Mi legyen a hála érte? / Itt a szívem, néked szánom, / Lépj be rajta, ím kitárom, légy ura!

8, 8, 6+6, 4

99. a

ISTEN FIA SZÜLETETT MA

Poco rubato

Is - ten fi - a szü - le - tett ma, Tiszta szűz
Hozzánk magát le - a - láz - ta,
a - nyá - tól Szeplőtlen a - rá - tól Meg - tes - te - sült.

2. Megszülte az Isten-igét, / Nemzetségre Dávid vérét, / Isten menyasszonya, Szeplőtlen Mária, / J'ákim lánya.

8, 8, 6+6, 4

99. b

ÖRÖK ISTEN MA SZÜLETETT

Isten fia született ma dallamára

1. Örök Isten ma született, / A nagy Isten emberré lett, / Mennyekből leszálla, Világ váltságára, / Örvendjete!
2. — Hová mentek, három király? / — Csillag mutat nekünk irányt! / Megyünk Betlehembe, Megváltót keresve, / Vágyó szívvel.
3. A kisedet félve-féltvén, / Más utakon visszatérvén, / Heródes királynak, Vérontó pogánynak / Hírt nem adtak.

8, 8, 6+6, 4

100.

HOVÁ MENTEK, HÁROM KIRÁLY?

—Ho-vá men-tek há - rom ki - rály? Megyünk Bet -
—Csillag mu-tat né - künk i - rányt:

le-hem-be, Ki-ván-juk, épségben Tér - je - tek meg!

2. A kisedet féltve-féltvén, / Más utakon visszatérvén, / Heródes királynak, Vérontó pogánynak / Hírt nem visznek!
3. Örök Isten most született, / A nagy Isten emberré lett, / Dávidnak véréből, Tiszta szűz méhéből / Testett fölvelt.
4. Napkeletről csillag támadt, Ragyog a három királynak, / Vezet sötét éjjel, Jámbor embereket, / Betlehembe.

8, 8, 6+6, 8

101.

REPÜLJ SZELLŐ LÁGYAN, LÁGYAN

Re-pülj szel-lő lá-gyan,lá-gyan, Ringasd,ringasd, lá-bam,lá - bam,

A - lud - jál, ál - mod - jál,
A - lud - jál, ál - mod - jál,

É-des kin-csem, kis vi- rá- gom, ál - mod - jál!

2. Kicsi karod, ha kitárod, / Egész világot bezárod, / Aludjál, álmodjál, / Aludjál, álmodjál, / Édes kincsem, kis virágom, álmodjál!
3. Az én karom vigyáz reád, / Lágyan ringat édesanyád, / Aludjál, álmodjál, Aludjál, álmodjál, / Édes kincsem, kis violám, álmodjál!

PÁSZTORTÁRSÁK, ÚJ HÍRT MONDOK I.

Koroncó

Pász-tor - tár - sak új hírt mon - dok,
Gyer-tek vé - lem , csu-dát lát - tok ,

Egy szép szűz az éj-sza-kán, Fi-acskát szült a szé-nán,

Hej , hej , hej-hej-hej ! Lett szűz em-lő - jé-ben tej. 22 mp

2. És az angyal azt hirdette, / Pásztoroknak jelentette, / Nosza mi is keljünk fel.
Betlehembe menjünk el, / Haj-haj, haj-haj-haj, úgy repüljünk mint a raj!
3. Íme a jászolban fekszik, / Barmok között szendén nyugszik, / Vannak ott sok
angyalok, Melengetik a barmok, / Ó, ó, ó-ó-ó, boldog az az istálló!
4. Üdvözlégy óh, kisdedecske, / Betlehemi hercegecske, / Ez élet után kérünk,
Légy mindenkor vezérünk, / Úgy, úgy, úgy-úgy-úgy, áldott Kisjézus aludj!

PÁSZTORTÁRSOK ÚJ HÍRT MONDOK II.

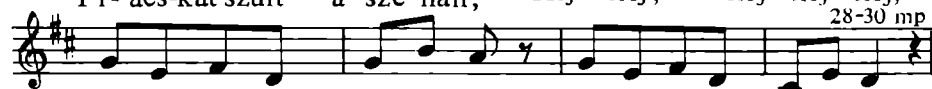
Lövete

Poco parlando rubato

Pásztor társak új hírt mondok, Gyertek vé-lem, csudát lát-tok,

Tempo giusto

Egyszépszűz az éj-sza-kán,
Fi-acs-kát szült a szé-nán; Hej - hej, hej - hej - hej,

lettszűz em-lő - jé - ben tej, lettszűz em-lő - jé - ben tej!

2. Az angyal is ezt hirdeti, / Pásztorokat elvezeti, / Nosza mi is keljünk fel,
Betlehembe menjünk el, / Haj-haj, haj-haj-haj, úgy repülünk mint a raj, úgy
repülünk mint a raj!
3. Íme a jászolban fekszik, / Barmok között szénán nyugszik / Körülötte angya-
lok, Melengetik a barmok, / Óh, óh, óh, óh, óh, boldog az az istálló. boldog
az az istálló!
4. Üdvözlégy szép gyermekecske, / Betlehemi hercegecske, / Ez élet után kérünk,
Légy mennyekben vezérünk, / Úgy-úgy, úgy-úgy-úgy. áldott Kisjézus aludj,
áldott Kisjézus aludj!

8, 8, 14, 14

104.

JERTEK, MENJÜNK BETLEHEMBE II.

Sajópetri

Poco rubato

Jertek, menjünk Betle-hembe, Kis Jé-zushoz örömtel-ve,
Ki-vi-rágzott Jessze á-ga, Jézus a vi - rá - ga,
Óh, tekintsünk jászo-lyá-ra, mely hideg az á - gya. 25 mp

2. A meleg Nap alkotóját / Fagytól vékony rongyok óvják, / Nincs párnája, nincs dunnája, jaj, csak úgy melegszik, / Barmok szája lehel rája, ő csak úgy melegszik.
3. Akit be nem foghat föld s ég, / Jászolban van a nagy fölség, / Mindent eltűr, az nem bántja, hogy szűk a kis jászol, / Mert nem vagyunk jók hozzája, ő csak azért gyászol.

8, 8, 10+7; 7+7

105.

CSÖNDES, CSÖNDES AZ ÉJSZAKA

Csön - des, csön - des az éj - sza - ka,
Ju - ha - im - nál vol - nék va - la,
Hall - juk az an-gya-lo - kat zen - ge - ni, gló - ri -

át ki - ál - ta - ni. Ki - ált - ják a

gló - ri - át, szentsé - ges Szűz Má - ri - át!

35 mp

8, 8, 10 + 10, 8

106.

NOSZA JANKÓ, NÉZZ AZ ÉGRE

No - sza Jan - kó, nézz az ég - re,
Mi tün - dök - lik fenn a menny - ben?

Bet - le - hem tün - dök - lik, mi do - log ez?
Ta - lán a Mes - si - ást je - len - ti ez,

Héj - héj, héj - héj, je - len - ti ez?

20-22 mp

2. Dicsőség fenn az egekben, / Békesség lenn mindeneknek! / Vedd fel a furulyát és a dudát, Majd én egyet ugrok, húzz egy nótát, / Héj-héj, héj-héj, egy szép nótát!

KELJ FEL KÉRLEK, BŰNÖS LÉLEK

Kelj fel kér-lek bűnös lé-lek, Te-kints a já-szolyba,
 Bet-le-hem-be si-ess kérlek, Ott lá-tod u-ra-dat,

is-tál-ló - ba, Barmok közt, ott fekszik a pó-lyá - ban. 36-38mp

2. Lásd miként a hideg szélről / Reszket, fázik a nagy dértől, / Nincs nyugta a nedves, hideg szénán, Nem alhat, csak jajgat kemény szalmán, / Csordulnak könnyi arcocskáján.
3. Mellette az édesanyja, / Énekel a Szűz Mária, / Óh, aludj, óh, aludj én kisdédem, Ringatlak csendesen szép gyermekem, / Angyalok öröme, aludj kincsem!
4. A pásztorok hamarsággal / Elindulnak vigassággal, / Ajándékot visznek szíves-séggel, Áldozván, tisztelven szép énekkel, / Sípólnak, dudálnak víg verseket.
5. Pásztorokkal egyetemben / Mi is menjünk Betlehembe, / Szívünket ajálván lakó-helynek, Lelkünket áldozván bölcsőjének, / Mondjunk víg verseket a kisdédnek!

AZ ÚRISTEN ÁDÁM ATYÁNKNAK

Az Ur - Is - ten Á-dám a-tyánk - nak,
Ke - gyes ví- gasz-ta-lás - nak Meg-i - gér-te
jö - ve - te - lét A Mes- si - ás - nak.

15-16mp

2. És az álnok kígyónak mondta / A szép Paradicsomba /: – Megtöri majd kemény fejét / Egy asszony magva. –
3. Megmondotta Bálám próféta: / – Csillag kél e világra / A Jákobnak nemzetéből / Világ javára.
4. Zsoltárokbán szent Dávid ajka / Ekkép szólott biztatva: / – Székében fog uralkodni / Királyi magva.
5. Izajás is így jövendöle: / – Ímé Jessze gyökere / Vesszőt terem új virágnak / Nevelésére.
6. A vesszőnek drága virága / Csillagtiszta világa, / Dávid magva, Máriától / Jött e világra.
7. Ám arról is megemlékezünk, / Bízó szívvel készülünk, / Eljön újra világ végén / S megítéltetünk.
8. Kérjük ezért mindnyájunk urát, / Lelkünk kegyes bíróját, / Állítsa majd jobbjára felől / Hívei nyáját.

DICSÉRTESSÉK A KISDED JÉZUS

Di - csér - tes - sék a kis-ded Jé - zus,
A - ki ne - künk mennyben ö - rök juss,
A - ki a - dott egy új esz - ten - dőt,
Az el - múlt - ból ér - tünkjö - ven - dőt!

30 mp

2. Ki hát eme új évet érte, / Legyen néki szíve öröme, / Jézus Krisztus szent születése / Lelkünk szennyét mossa örökre.
3. Áldd meg Isten e magyar hazát, / Vedd le róla ezt a rabigát, / Adjál néki szabad életet, / A Jézussal örök életet!
4. Első szóban és én versemben / Dicsértessék a Jézus neve, / Utolját is azzal végzem be: / Dicsértessék a Jézus neve!
– Boldog új évet adjon Isten!

EZ ÚJ ÉVBEN ISTEN ÉLTESSE

Ez új évben[az]Istenéltes - se, Mindenjával szerencséltes-se!
Hogy él - jen so - ka - kat, Sok szá -
mos na-po - kat, Sok, sok számos na-po - kat!

35mp

2. Ha az élted alkonyatra száll, / Az Úrjézus színe elé állj, / Vezesse lelkedet az irgalmas Isten / A fényes mennyországba!
3. Azt is kértem, beeresztesz-e, / Azt is mondd meg, szívesen látsz-e? / Mert ha nem, elmegyünk, Más szállást keresünk, / Mennyünk, ahonnan jöttünk!

9, 9, 10, 9

111.

ÚJ ESZTENDŐBEN MI VIGADJUNK I.

Apáti

Új esz-ten - dő-ben mi ví-gad - junk, Régen megmondták
Szü-le-tett Jé-zus, kit i-mád - junk! 24 mp

ezt a pró-fé - ták, Hogy fi-at szül e nemes vi - lág.

9, 9, 5+5, 9

112.

ÚJ ESZTENDŐBEN MI VIGADJUNK II.

Vitka

Új esz-ten - dő - ben mi ví-gad - junk,
Szü - le - tett Jé - zust mi i - mád - juk!
Ré-gen megmond - ták Ezt a pró-fé - ták,
Hogy fi - at szül e ne-mes vi - lág! 20 mp

9, 9, 6+6, 9

113.

MÁRIA, MÁRIA SZŰZ MÉHE

Má - ri - a Má - ri - a szűz mé - he E vi - lág - ra
A kis - ded Jé - zus - kát meg - szül - te, A mi váltsá -
hoz - ta gunk - ra Má - ri - a Má - ri - a szűz mé - he.

26-28mp

2. Mária, Mária szent ajka, / A kisdéd Jézuskát csókolja, / Kipirul kis arca, Amint éri ajka, / Mária, Mária szent ajka.
3. Mária, Mária szent szeme / A kis Jézusra van függesztve, / Fázik a kisdédke, Könnyezik fölötté / Mária, Mária szent szeme.
4. Mária, Mária szent karja / A kisdéd Jézuskát átfogja, / Ott pihenget rajta, Gyengéden ringatja / Mária, Mária szent karja.
5. Mária, Mária szűz keble / A kisdéd Jézusnak fekhelye, / Ott van az ölében, Melengeti szépen / Mária, Mária szűz keble.

9, 9, 7+7, 4

114.

TIZENKETTŐT VERT MÁR AZ ÓRA

— Ti - zen - ket - tőt vert már az ó - ra,
Kelj föl paj - tás, nézz a csil - lag - ra, Mily nagy ragyo -
gás lát - szik, Nap, Hold, csillag - gal játszik, Menjünk ar - ra!

18-20mp

2. Betlehemnek áll a sugara, / Tán valamit jelent ez óra? / Mit gondolsz, hogy mit jelent, Avagy miért áll ott fent, / Nézz csak rája!
3. — Ha jól látok, látok angyalkát, / Ha jól hallok, hallok muzsikát: / Olyan szépek, ékesek, Szerelmesek, kényesek / Mind fényesek.
4. Azt kiáltja, békeesség nekünk, / És vigadjunk, semmit se féljünk, / Üdvözítőnk ő nekünk, Ki fenntartja életünk, / E kisdedünk.
5. — Kis Jézuska, szépen köszönjük, / Hogy e napot meg hagyta érnünk, / Ez éjfélnben köszöntünk, És köszönjük, hogy élünk, / Üdvözülünk.

9, 9, 7+7, 6

115.

ÓH ÉDES, MENNYBŐL SZÁLLOTT GYERMEK

Óh é - des mennyből szállott gyermek, Ez új évben
A - kit ma Jézusnak ne - vez - nek, Zengnéped új

28-30 mp

im ne-ked Kis Jé - zus, szép Jé - zus!
é - ne-ke-t,

2. Óh hisszük, egek drága gyöngye, / Hogy értünk jöttél le a földre. / Így lett a por gyermeke, Alkotásod remeke, / Kis Jézus, szép Jézus!
3. Végtelen fölségű Teremtő, / Ránk virradt a szép újesztendő, / Véren váltott híveid, Áldást kérnek csdve itt, / Kis Jézus, szép Jézus!
4. Szent, szent vagy, ki minket megszántál, / Érettünk a földre leszálltál, / Angyalok és emberek, Néked hálát zengenek, / Kis Jézus, szép Jézus!

DICSŐSÉG MENNYBEN AZ ISTENNEK

Dí - cső - ség mennyben az Is - ten - nek!
Dí - cső - ség mennyben az Is - ten - nek!

Az an-gya-li se-re-gek, Ví-gan így é - ne-ke- nek:

Dí- cső - ség, dí- cső - ség Is - ten - nek! 28-30mp

2. Békesség földön az embernek, / Békesség földön az embernek, / Kit az igaz szeretet a kis Jézushoz vezet, / Békesség, békesség embernek!
3. Dicsérjük a szent angyalokkal, / Imádjuk a hív pásztorokkal / Az isteni gyermeket, Ki minket így szeretett, / Dicsérjük, imádjuk és áldjuk.
4. Kis Jézus, ne vess meg bennünket, / Hallgasd meg buzgó kérésünket, / Jászolodnál fogadjuk, Hogy a vétket elhagyjuk / Óh, Jézus, ne vess meg, hallgass meg!
5. Dicsőség az örök Atyának, / És értünk született fiának, / S mind kettő Szent-lelkének, Áldások kútfejének / Dicsőség, dicsőség Istennek!

ÓH, AKI SZENT MIKLÓST SZERETI

Oh, a - ki Szent Miklóst sze - re - ti,
És a - ki hí - ven szol - gál né - ki,
Azt bármi - kor megse - gí - ti, Védel - mé - ben része - sí - ti
Szent Mik - lós, Szent Mik - lós. 32-34 mp

2. Ki az ő udvarában pihen, / Segíti szárazon és vizen, / Ellenségtől azt meg-
menti, Nem hagyja őt bűnbe esni / Szent Miklós, Szent Miklós.
3. Óh, aki oltalmába térül, / És nevét hívja segítségül, / Kiépül a bűn sebéből,
Megmenti a lelki vészből / Szent Miklós, Szent Miklós.
4. Pásztor a szellemi nyájnak, / Ne adj át poklok bősz hadának, / Bal oldaltól
ments meg minket, Jobb oldalra állíts minket, / Szent Miklós, Szent Miklós!
5. Tipord le elleninket szerte, / A vészben te védj, Isten szentje, / Akik reánk tör-
nek egyre, Ajkaikat csukd le rendre, / Szent Miklós, Szent Miklós!
6. Szent Miklós, óh, könyörögj értünk, / Mindnyájan könnyeinkkel kérünk, /
Mi dicsérni fogunk fenn, Magasztalni szent nevedben, / Örökké. Örökké!

Kezdősor 10-szótagú

10, 6, 10, 6

118.

SZÉP VIOLÁCSKA

Parlando rubato

Szép vi - o - lács-ka, kedves ró-zsács - ka,
Sze-rel - mes Jé - zu-som, Vi-lág - ra jöt - tél,
vált - sa - gunk let - tél, Én lel - ki or - vo-som.

2. Szívemet vond el, bűnöm töröld el, / Szerelmes Jézusom, / Igen kedvellek, szívből szeretlek, / Irgalmazz minekünk!
3. Vigasztalj minket, foglald szívünket, / Szerelmes Jézusom, / Néked szolgálunk, és hálát adjunk, / Irgalmazz minékünk!
4. Jászolban látlak, szívembe várlak, / Szerelmes Jézusom, / Tüzeid nagyok, im tiéd vagyok / Irgalmazz minekünk!
5. Én szent teremtőm és üdvözítőm, / Szerelmes Jézusom, / Dicséret neked, Melyet mond néped, / Irgalmazz minekünk!

5+5, 3+3, 5+5, 3+3

119.

MENNYBŐL AZ ANGYAL

Mennyből az an - gyal le - jött hoz - zá - tok,
Pász - to - rok, pász - to - rok,

2. Istennek fia, aki született / Jászolban, jászolban / Ő leszen néktek üdvözítő-
tők / Valóban, valóban.
3. Mellette vagy az édesanyja, / Mária, Mária, / Barmok közt fekszik, jászol-
ban nyugszik / Szent fia, Szent fia.
4. El is menének köszöntésére / Azonnal, azonnal, / Szép ajándékot vivén szí-
vükben / Magukkal, magukkal.
5. A kisded Jézust egyenlőképpen / Imádják, imádják, / A nagy Úristent ilyen
nagy jóért / Mind áldják, mind áldják.
6. Visszatérének ők hazájukba / Nagy vígan, nagy vígan, / Ezt a nagy titkot
mindennek mondják / Nagy bátran, nagy bátran.

5+5, 6, 5+5, 6

120.

KIRIE-LEJSZON, EMBER VIGADJON

Mennyből az angyal dallamára

1. Kirie-lejszon, ember vigadjon, / Ez napon, ez napon, / Ki-ki Jézushoz, meg-
váltójához / Forduljon, forduljon!
2. Kriszte elejszon, muzsika szóljon, / Nagyszépen, nagyszépen, / Orgona és dob,
hegedű hangja / Most zengjen, most zengjen!
3. Kriszte elejszon, áldást ránk adjon / Ez gyermek, ez gyermek, / Ki ma szüle-
tett, üdvösségünkre / Embernek, embernek.

ÓH, LELKÜNKET ÉBRESZTŐ ÚJ CSILLAG

Parlando

Óh lelkünket ébresztő új csillag, Ki ez nap tá-ma-dál,
 Ki-nek fé - nye ez vi - lá-got mind széjjel be - já - rá,
 Ez vi - lát - nak se - tét - sé - gét el - tá - voz - ta - tá.

20-22mp

2. Világ végén három szent királyok / Szíveket felgerjeszték, / Három-némű ajándékkal ők eleredének, / E világnak áldott urát megkeresnéjek.
3. Minekután ők eleredének, / Mind Betlehemiglen, / A ház felett megállanék, ahol Szűz Mária / Tartja vala ő szent fiát, e világ urát.
4. Egyetemben házba beménének / Ékest köszönének, / Megismernék hogy a gyermek ő istenség volna, / Bizony ember e világért halandó volna.
5. Arannyal és szent ajándékkal / Királysága voltát, / Szent temjénnel megmutatják istensége voltát, / Szentkenettel megmutatják halandó voltát.
6. Más utakon haza eredének, / Angyalszózat miatt, / Hogy Heródes elfeledné az ő nagy haragját, / Kit a gyermek felől hallván, szívébe vött volna.
7. Ezt tinéktek csak például mondjuk, / Hogy megtanuljátok, / Szent királyok járásából ezt ti így higgyétek, / Hivén Krisztust, bizony embert, és bizony Istent.

A M E N !

NÉKÜNK SZÜLETETT MENNYEI KIRÁLY I.

Ráckeresztúr

Né - künszü - le - tett mennye - i ki - rály
Szűz Má - ri - á - nak tisz - ta mé - hé - ből !

Új esz - ten - dő - ben ví - gad - junk,

Szü - le - tett Jé - zust i - mád - junk!

2. Régen megírták ezt a próféták, / Hogy fiat szülne egy nemes virág / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!
3. Szűz Máriától gyermek születék, / Mert Szentlélektől ő fogantaték: / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!
4. És nyolcad napon körülmetszették, / A nagy Istennek törvénye szerint: / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!
5. Nagy s hatalmas lőn a kisdéd gyermek, / Megtérnének a sok ellenségek: / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!
6. Győzedelmet vett a kárhozon, / Győzedelmet vett örök halálon: / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!
7. Nincsen a bűnnek hatalma rajtunk, / Kiknek e gyermek lészen oltalmunk: / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!
8. Hálát adjunk az Atyaistennek, / Jézus Krisztusnak és Szentléleknek: / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!
9. Dicsőítség a Szentháromság, / Adja minékünk szent ajándékát: / Új esztendőben vigadjunk, / Született Jézust imádjuk!

NÉKÜNK SZÜLETETT MENNYEI KIRÁLY II.

Pereg

Poco parlando

Né - künk szü - le - tett meny - nye - i ki - rály
 Szűz Má - ri - á - nak tisz - ta mé - hé - ből.

Új esz - ten - dő - ben mi ví - gad - junk,

Szü - le - tett Jé - zust mi i - mád - juk !

20 mp

2. Ötet követvén boldog szent István, / Ki első mártír, hitért meghalván. / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!
3. Szent János vala választott edény, / Tiszta étellel, tündöklő napfény. / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!
4. Az aprószenetek megöletének, / Kis Jézus helyett, ők szenvedének. / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!
5. Szent Tamás püspök Anglia szélén / Jézusért halván sokakat túrvén, / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!
6. Szilveszter pápát Isten kedvelé, / Az első királyt megkeresztelé, / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!
7. Kiskarácsony-nap körülmetélik / A kisdéd Jézust, ó-törvény múlik / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!
8. Háromkirályok hogy eljutának, / Aranyat, tömjént, mirrhát hozának, / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!
9. Dicsértessék hát a Szentháromság, / Nékünk adassék örök boldogság, / Új esztendőben mi vigadjunk, / Született Jézust mi imádjuk!

10, 10, 9, 9

124.

SZÉP KELET, SZÉP NAP

Musical score for 'SZÉP KELET, SZÉP NAP' in G major (one sharp) and 4/4 time. The melody is written on a single staff with a treble clef. The lyrics are in Hungarian. The tempo is marked '27-28mp'.

Szép ke - let, szép nap, nincs benned ho - mály,
Mert az ö - rök nap ben-ned a ki - rály:
Új esz - ten - dő - ben új szí - vek - kel
Dí - csér - jük Jé - zust é - ne - kek - kel!

2. Már a bölcsőnél törlöd bűnünket, / Szűz anyád keblén mosod lelkünket: / Új esztendőben új szívekkel / Dicsérjük Jézust énekekkel!
3. E napon ontod az első csepp vért, / Mit a jó Isten váltságul ígért: / Új esztendőben új szívekkel / Dicsérjük Jézust énekekkel!
4. Óh, tarts meg minket még több időkre, / Virradjunk boldog, szebb jövőre: / Új esztendőben új szívekkel / Dicsérjük Jézust énekekkel!

10, 10, 9, 9+7

125.

MILY RAGYOGÓ FÉNY

Musical score for 'MILY RAGYOGÓ FÉNY' in D major (two sharps) and 4/4 time. The melody is written on a single staff with a treble clef. The lyrics are in Hungarian. The tempo is marked '124'.

Mily ra-gyo - gó fény á - rad az é - gen,
Bet - le - hem ú - szik fény ö - zön - é - ben,

124

É - gi cso - dá - ra nyílt meg az ég,
 Szent ö - rö - möt zeng an - gya - li lény:
Parlando
 Meg szü-le-tett a Jé - zus!

2. Ébred a pásztor mennyei szóra, / Hálaímát zeng drága valóra, / — Menjetek ott, hol glória zeng, / A piciny hajlék fényben dereng: / Megszületett a Jézus!
 3. A mi szívünk is gyúljon örökre, / Szent fia köztünk itt van örökre, / Zengjen az Úrnak hálaímát, / Megszabadítva már a világ: / Megszületett a Jézus!

(A gkat. énekszöveg a 2. verssel így zárul:)

Ébred a pásztor mennyei szóra, / Hálaímát zeng drága valóra, / Mintha a föld is zsongna imát, / Mintha susogna fű, fa, virág: / Megszületett a Jézus!

10. 10, 9, 13

126.

JÉZUS SZÜLETTÉL IDVESSÉGÜNKRE

Jé - zus szü - let - tél, id - ves - sé - günk - re,
 A - mint ré - gen - ten va - la i - gér - ve,
 A - tyá - Is - ten - nek nagy sze - rel - me,
 Em - be - ri nem - hez tet - szik eb - ben kegyes - sé - ge.

2. Első szüleink vétkei miatt, / És az ördögi csalárdság miatt, / Hoztunk magunkra örök halált / És kárhozatot, pokol kínját, sok nyavalyát.
3. Nem volt senki sem ki megmentene, / Ám de szent atyád megkönyörüle, / Téged ígére, s idő telvén, / Szabadítóul nekünk mennyből alakülde.
4. Értünk felvétel a Szűztől testet, / Melyben szenvedtél tőle eleget, / Elvevél a mi bűneinket, / Nyervén minékünk örök éltet, dicsőséget.
5. Siess már hozzánk, megváltó Urunk, / Adjad, hogy végig benned bízhassunk, / És szent Atyáddal megláthassunk, / Mennyben tevéled lakozhassunk. vigad-hassunk.
6. Légyen tisztesség te Felségednek, / És szent Atyánknak, mi teremtőnknek, / És egyetemben Szentléleknek, / Dicsőség a Szentháromságnak, egy Istennek!

10, 10, 8, 8

127.

SZAPORÁN KELJETEK, TI BOJTÁROK I.

Mezőkövesd

Sza-po - rán kel - je - tek, ti boj - tá - rok,
Mit mon-dott az an - gyal, hal - lot - tá - tok,
Hogy szü-le-tett Is-ten fi-a, A vi-lágnak megváltó - ja.

2. Azt se tudjuk, gazda, merre menjünk, / Mégis csak sürgetget, hogy siessünk, / Angyalszóból úgy értettem, / Születése hogy Betlehem.
3. Amott látok egy nagy fényességet, / Bizony, isteni nagy jelenséget, / Menj csak Jancsi, nézd meg jobban, / Több hitelem / van te benned /, mint Bandiban!
4. Bizonnyal úgy vagyon, jól megnéztem, / Midőn az ajtón bétékintettem, / Láttam szüzet a jászolban, / Kis gyermeket a pólyában.
5. Alig tudtam onnan visszajönni, / Úgy kívántam volna ottmaradni. Több pásztort is odajönni, / Sípót, dudát odahozni.
6. Nosza hát, pajtásim, most siessünk, / Hogy mi az utolsók ne lehessünk, / Fogd fel Jancsi sípod, dudád /, Úgy köszöntsük a messiást!
7. Üdvözlégy pásztorok főpásztora, / Minden nemzedéknek kegyes ura. / Ne utálj meg, arra kérünk, / Kik köszöntésedre jöttünk.

SZAPORÁN KELJETEK FEL, BOJTÁROK II.

The musical score is written on four staves, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The melody is simple and folk-like, with a mix of eighth and quarter notes. The lyrics are written below each staff, aligned with the notes. The tempo marking '26-28mp' is placed above the final staff.

Sza-po-rán kel - je - tek fel, boj - tá - rok,
 Az an-gyal azt mond - ja hal - lot - tá - tok?
 Üd - vö - zí - tőt ti ma lát - tok,
 Vé - lem e - gyütt i - mád - já - tok!

26-28mp

2. – Azt se tudjuk, gazda, merre menjünk, / Mégis csak sürget kend, hogy sies-sünk, / Angyalszóból úgy értettem, / Születése hogy Betlehem.
3. – Ne is késsünk semmit, csak induljunk, / A nyerges számárra felrakodjunk, / De mit vigyünk a gyermeknek, / Kit az égből kijelentnek?
4. – Majd én viszek néki kis tejcskét! / – Én is viszek néki kis vajacsját! / Majd én viszek egy báránycát, / Mivel jól tartom szent anyját!
5. – Amott látok egy nagy fényességet, / Bizonyos isteni jelenséget. / Nézd meg, Bandi, ott vagyon-e, / Bízvást odamehetünk-e?
6. – Ott vagyon bizonynal, már megnéztem, / Bétekin tettem, hogy odaértem: / Jaj ott fekszik a jászolyban, / Bétakarva posztócskában.
7. – Üdvözlégy óh, Jézus, kis királyunk, / Kit nagy szegénységben itt találunk, / Légy mindenkor mi oltalmunk, / Halálunkkor diadalmunk!

10, 10, 8, 8

129.

SZAPORÁN KELJETEK FEL BOJTÁROK III.

Doroszló

Sza-po- rán kel - je - tek fel boj- tá - rok,
Az an- gyal je - le - tést hal- lot- tá - tok.
Jaj, mit vi - szünk a gyer- mek - nek;
Kit az ég - ből je - len- te t - tek ?

2. — Amit lehet, viszek én tejecskét, / — Én meg viszek sajtot, kenyerecskét, /
— Én meg viszek egy báránycát, / Mivel jóltartom szűz anyját.
3. Üdvözlégy kis Jézus, mi királyunk, / Akit szegénységben itt találunk, / Vedd
kedvesen ajándékunk, / Légy mindenkor mi oltalmunk.

10, 10, 8, 8

130.

AMODA LÁTOK EGY FÉNYESSÉGET

A - mo - da lá - tok egy fé - nyes - sé - get,
Bi - zo - nyos is - te - ni je - len - sé - get,

Nézd meg Ban - di, ott va - gyon - e,
 Biz - vást o - da me - he - tünk - e?'

20mp

2. Bizonnyal ott vagy, mert megnéztem, / Bétékintettem hogy odaértem, /
 Hát ott fekszik a jászolyban, / Bé vagy takarva posztócskában.
3. Ej, József, József, te vagy az ács, / Ej, kis bölcsőcskét mért nem csinálsz, /
 Kiben Jézus fejét hajtsa, / Kiben a kis Jézus fejét hajtsa.

10, 10, 10, 8

131.

KELJ FEL PAJTÁS, NÉZD MEG

Kelj föl paj-tás nézd meg hány az ó - ra,
 Jut - e még az i - dő vir - ra - dó - ra?
 Nézd csak milyen ső - tét a ma - gas ég,
 Nézd hon - nan jön a fē - nyes - ség!

20-22 mp

2. Vedd fel immár fejed, ne aludjál, / Gyönyörű szóatról álmodozzál, / Nem
 volt világ teremtése óta / Betlehemből ez a csoda!

10, 10, 10, 8

132.

MOSTAN KINYÍLT EGY GYÖNYÖRŰ VIRÁG I.

Pereg

Parlando rubato

Mos - tan ki - nyílt egy gyö - nyö - rű vi - rág

A - kit ré - gen várt az e - gész vi - lág,

Bet - le - hem - ben ki - bim - bózott zöld ág

Ki - rály - nem - ből nagy méltó - ság.

30-40mp

Detailed description: The musical score is written on four staves. The first staff begins with the tempo marking 'Parlando rubato'. The melody is in G major, starting on G4. The lyrics are written below the notes. The fourth staff ends with a double bar line and the tempo marking '30-40mp'.

2. Még sem talált szállást a városban, / Maradása volt egy istállóban, / Jajj, ott fekszik a hideg jászolban, / Bétakarva posztócskában.
3. Szűz Mária Jézus édesanyja, / És Szent József Ő nevelőapja. / Mely gondosan ötet ápolgatja, / Szent orcáját csókolgatja.
4. Édes Jézus, mért fekszel jászolban? / Értünk jöttél mennyből ez világra, / Üdvözítőnk, tekints le ránk, kérlek, / Áldd meg én gyenge szívemet!

10, 10, 10, 8

133.

MOSTAN KINYÍLT EGY SZÉP RÓZSAVIRÁG II.

Pereg

1. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág, / Akit régen várt az egész világ. / Betlehembben kibimbózott zöld ág, / Királyi nemből méltóság.
2. De nem talált szállást a városban, / Menedéke volt egy istállóban. / Ottan fekszik egy hideg jászolban, / Bétakargatva pólában.
3. Szűz Mária Jézus édesanyja, / És Szent József ő nevelőapja, / Mely gondosan ötet ápolgatja, / Szent orcáját csókolgatja.

4. Ökör, számár rája lehelének, / Mert tagjai hidegtől reszketnek, / Madárcák, kik fölötté repdesnek, / És mindnyájan örvendeznek.
 5. A pásztorok midőn megértették, / Angyal által hogy Jézus születék, / Sietve mentek őt megtisztelni, / A kisded Jézust imádni.
 6. Mindenik vitt néki ajándékot, / Egyik vajat, a másik meg sajtot, / Harmadik áldozott néki barmot, / A negyedik tejet adott.
 7. A három királyok is megtudták, / Hogy született Jézus, meghallották, / Elindultak hát tiszteletére, / Csillag által vezettetve.
 8. Ők is visznek néki ajándékot, / Gáspár aranyt, Menyhért tömjént adott, / Boldizsár mirhát áldozott, / Mellé igaz szívet hozott.
 9. Betlehembe midőn eljutának, / Az istállóra ráakadának, / A kis Jézust jászolban találják, / Leborulván, úgy imádják.
 10. Kis Jézusom, ki fekszel jászolban, / Értünk jöttél mennyből e világra, / Imádlak én is, mint istenemet, / Áldd meg én bűnös lelkemet.
 11. Hogy parancsid híven teljesítsem, / Szép példáid örömmel kövessem, / Hogy jámborul, tetszésedre éljek, / Egykor mennyben örvendhessek.
- A M E N !

10, 10, 8, 8

134.

KELJ FEL BŰNÖS EMBER

Mostan kinyílt egy gyönyörű virág dallamára

1. Kelj fel, bűnös ember mély álmodból, / Elmékedjél lelked sárlakából, / Üdvözítőd született ma, / Megszűnt az ördög hatalma.
2. Íme, az ég és föld nagy királya, / Éretted magát mint megalázza, / Ökör, számár közepette / Isten létét helyhezette.
3. A szegény, együgyű pásztoroknak / Reád öröm szava angyaloknak. / Jámbor lelkek, ti valátok, / Kik őt elsőbben láttátok.
4. Félre hát világnak álpompája, / Nagyravágyás büszke hiúsága, / Üdvözítőnk ma tanítja, / Hogy a szegényt boldogítja.
5. Nem az arany, bíbor tűnő fénye, / Az örök üdvösség szent reménye, / Ti szegények, Betlehemben / Vesztek részt a nagy örömben.
6. Jászolban leszállott nagy istenség, / Ökör, számár között áldott fölség, / Jámbor pásztorok sorában / Imád lelkünk buzgósa.
7. Add, hogy születésed új szülésre / Hozza életünket megtérésre, / Add, hogy annak érdemében / Áldjunk vég nélkül mennyégben!

10, 10, 8, 8, (8, 10)

135.

EZ ÚJ ESZTENDŐBEN ÖRVENDEZZÜNK

Mostan kinyílt egy gyönyörű virág dallamára

1. Ez új esztendőben örvendezzünk, / Hálaénekeket zengedezzünk, / Adjunk hálát az Istennek, / Hogy nekünk megkegyelmezett.
 2. A múlt esztendőben hányan voltak, / Akik velünk itten vigadoztak, / Íme, ütött nekik a végóra, / El köllött menni a hívó szóra.
 3. Hány özvegy és árvák keseregnek, / Hamván a kedves párnak, szülőknek, / Hánynak arcát a könny halványítja, / Az elveszett párját siratgatja.
 4. Íme, minket hív az új esztendő, / Háladásra jöjjön minden élő, / Köszöntsük meg Mária magzatát, / Ki a szénán, szalmán lelte ágyát.
 5. Üdvözlégy, óh Jézus, kis királyunk, / Kit nagy szegénységben most találunk, / Vedd kedvesen a mi ajándékunk, / Légy mindenkor mi oltalmunk!
 6. Nincs arany-ezüstöm. kis Jézuskám, / Fogadd tőlem ezen csekély hálám, / Hála annak, aki köldött, / És néked is, égi szülött!
 7. Add, hogy születésed új szülésre / Hozza életünket, megtérésre, / Add, hogy téged színről-színre / Áldhassunk végre mennyégben!
- A M E N.

10, 10, 10, 10 (8)

136.

MIDŐN A PÁSZTOROK BETLEHEMBEN

Mostan kinyílt egy gyönyörű virág dallamára
ritkábban az alábbi dallamra:

Parlando

Mi - dőn a pász - to - rok Bet - le - hem - ben
Kér - dék egy - más - tól, mi le - het az ott,

Nyá - jat le - gel - tet - tek a me - ző - ben
Mi nem láttunk még oly szép csil - la - got!

20-22mp

2. Ez bizony a Jákob csillaga, / Pásztortársim ugorjunk hát talpra, / Mert megszületett a várt messiás, / Kiről oly szépen szólt Izaiás.

3. Zengő szóval kiáltja az angyal, / Hogy feltűnt már az a dicső hajnal, / Melyben Szűz Mária ő szent fiát / Szülte a világnak megváltóját.
4. El is mentek már a látására, / Pásztorok az ő imádására, / Menjünk el mi is a pásztorokkal / Imádni őt a szent angyalokkal!
5. Isteni szent gyermek, édes Jézus, / Vesd ránk szemeidet, kegyes Krisztus, / Bocsáss meg minékünk, bűnösöknek, / Légy kegyes, irgalmas híveidnek!

10, 10, 10, 10 (8)

137. a

KINYÍLOTT A LEGÉKESEBB RÓZSA

Parlando rubato

Kinyilott a leg-é-kesebb ró-zsa, Fiut szült a Szentlélek-mát-
A vi-lá-got át be-il-la - tozza

ká - ja Az el-bu-kott vi-lág váltsá - gá-ra.

2. Négyezer év boldog reménysége / Ment ezáltal szent teljesedésbe; / Kit úgy vártak jámbor, bölcs atyáink, / Most kegyének sugarából ránk hint.
3. Ím, sugárzik Dávid király tornya, / Izaiás amint megjósolta, / Ím, földerült, világ csodájára, / Négyezer év sötét éjszakája.
4. Minden nemzet áldja ezt az éjelt, / A próféták szava melyen bételt, / Ez az éjjel fényesb milljó napnál, / Messiásunk, melyen közénk szálltál.
5. Zendüljön hát diadalmi ének, / Reményeink valókká levének, / Vigadozzunk, s örömkönnyünk árja / Folyjon a kis Jézus jászolyára.
6. Óh, isteni gyönyörű szép gyermek, / Szállj szívébe a szelíd embernek, / Ki életünk napjait kimérted, / Kis Jézuska, halljad a te néped!
7. Térdre hullva kérünk téged mostan, / Légy irgalmas jászolytrónusodban, / Miérettünk jöttél le a földre, / Szemeinkről a könnyet töröld le.
8. Születésed érdemét tekintsed, / És bocsájtss meg a mi bűneinket, / Óh, vezérelj, Jessze áldott sarja, / Hogy tiéd legyünk élve s halva!

10, 10, 10, 8

137. b

MOSTAN KINYÍLT EGY SZÉP RÓZSAVIRÁG III.

Kunszentmiklós

Kinyílt a legékesebb rózsza dallamára

1. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág, / Akit régen várt az egész világ, /
Betlehemben kibimbózott zöld ág, / Királyi nemből méltóság.
2. De nem talált szállást a városban, / Maradása volt egy istállóban, / Szalmán
fekszik a hideg jászolban, / Betakarva pólyácskába.

10. 10. 10, 7+7

138.

MOSTAN KINYÍLT EGY SZÉP RÓZSAVIRÁG IV.

Nagyszalonta

Poco rubato

Mostan kinyílt egy szép rózsavirág, Akit régen
várt az egész világ, Betlehemben kibimbózott zöld ág,
Király-nemből méltóság, Király-nemből méltóság!

2. De nem talált szállást a városban, / Maradása lészen a pusztában, / Ökör.
számár állanak a jászlon, / Csodálkozván Jézuson, Csodálkozván Jézuson.
3. Bölcsöd volnék, gyengén ringatnálak, / A hidegnek csípni nem hagynálak, /
Bétakarván úgy ápolgatnálak, / Szolgálnék, mint uramnak, Szolgálnék, mint
uramnak.
4. Óh. én édes, gyöngé alakocskám, / Jó illattal teljes patikácskám, / Szűz tejemet
szopó kis báránykám. / Sorsom tekintsd. violám, Sorsom tekintsd. violám!

10, 10, 10, 10

139.

SZÁLL AZ ANGYAL FALURÓL VÁROSRA

Two staves of music in G major (one sharp). The first staff contains the first line of the melody with lyrics: "Száll az angyal fa-lu-ról vá-ros-ra, Nagy ö-rö-met". The second staff contains the second line of the melody with lyrics: "Hir-de-ti, hogy boldog ez az ó-ra, hirdet Mári-á - nak, Nyugvóhelyet készít szent fi-á - nak." The tempo marking "21-24mp" is placed above the second staff.

Száll az angyal fa-lu-ról vá-ros-ra, Nagy ö-rö-met
Hir-de-ti, hogy boldog ez az ó-ra,
hirdet Mári-á - nak, Nyugvóhelyet készít szent fi-á - nak.

21-24mp

10, 10, 10, 10

140.

PÁSZTOROK, PÁSZTOROK ÖRVENDEZVE I.

Nagydém

Four staves of music in G major (one sharp). The first staff contains the first line of the melody with lyrics: "Pászto-rok, pászto-rok ör-vendez - ve". The second staff contains the second line of the melody with lyrics: "Si-et-nek Jé-zus-hoz Bet-le-hem - be,". The third staff contains the third line of the melody with lyrics: "Köszöntést monda-nak a kis-ded - nek,". The fourth staff contains the fourth line of the melody with lyrics: "Ki vált-sá - got ho-zott az em-ber - nek." The tempo marking "25mp" is placed above the fourth staff.

Pászto-rok, pászto-rok ör-vendez - ve
Si-et-nek Jé-zus-hoz Bet-le-hem - be,
Köszöntést monda-nak a kis-ded - nek,
Ki vált-sá - got ho-zott az em-ber - nek.

25mp

2. Angyalok szózata minket is hív, / Értse meg ezt tehát minden hú szív, / A kised Jézuskát mi is áldjuk, / Mint a hív pásztorok, magasztaljuk.
3. Üdvözlégy kis Jézus, ki miértünk / Születtél, váltságot hoztál nekünk. / Meg-hoztad az igaz hit világát, / Megnyitád szent atyád mennyországát.
4. Dicsőség, imádás az Atyának, / Érettünk született Szent Fiának, / És a vigasz-taló Szentléleknek, / A Szentháromságban egy Istennek!

10, 10, 10, 10

141.

PÁSZTOROK, PÁSZTOROK ÖRVENDEZVE II.

Felső-Tiszatáj

Pászto - rok , pász-to -rok ör-ven-dez - ve
Si - et - nek Jé - zus - hoz Bet-le - hem - be ,
Kö - szöntést mon-da - nak a kis-ded - nek ,
Ki vált-sá - got ho - zott az em-ber - nek .

25mp

10, 10, 10, 10

142.

ÓH, GYÖNYÖRŰSÉGES SZENT ÉJSZAKA

Óh gyönyörű - sé-ges szent éj-sza - ka, Csillag támadt
Melyen kide - det szült Szűz Má - ri - a,
a ke-le - ti é - gen, Három király Betle - hembe mégyen.

20mp

2. Csillag mutatá az istállócskát, / Ahol Szűz Mária szülte fiát, / Csillag támadt a keleti égen, / Három király Betlehembe mégyen.

10, 10, 6+6, 4

143.

JÉZUS SZÜLETÉSÉN ÖRVENDJETEK

Poco parlando

Jézus szü - le - té - sén örvendje - tek, Kereszté - nyek ötét tiszteljé -
tek A szent angyalokkal és a pásztorokkal Dicsérjé - tek. 20mp

2. Áldozátok itt fel lelketeket, / Lelketekkel együtt szíveteket, / Néki, mert megváltott, Bűntől szabadított / Ő titeket!
3. Nem szükséges menni Betlehembe, / Jelen van itt Jézus e szent helyen. / Oltárra nézzetek, Ott szemlélhetitek / Kenyér színben.
4. Óh, kisded Jézusunk, reánk tekints, / Mennyből alászállott legdrágább kincs, / A te jóvoltodból, Irgalmasságodból / Ránk áldást hints.
5. Szent orcádat látni engedd végre, / Megváltónk, hallgasd meg kérésünket / Halálunk óráján, Éltünk végső napján / Vigy örömbé!

10, 10, 6+6, 4

144.

A SZÉP SZŰZ MÁRIA SZENT FIÁNAK

A szép Szűz Má - ri - a szent fi - á - nak,
Így é - ne - kel va - la kis Jé - zus - nak,
Ö - rö - mest rin - gat - lak, A - ludj, a - ludj!
Szí - vem - ből ó - hajt - lak, 20 mp

2. Aludj el magzatom, napom fénye, / Az én életemnek egy reménye! / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Aludj, aludj!
3. Aludj el fiacskám, rózsaszálam, / Aludj el violám, szép zöld ágam, / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Aludj, aludj!

4. Barmok jászolyában, én gyermekem, / Aludj el a szénán én kisdedem, / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Alud, aludj!
5. Nem tudom mit mondjak örömben, / Hogy téged láthatlak ez életben! / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Aludj, aludj!
6. Magamhoz szorítlak, megcsókollak, / Tégedet szívemből úgy imádlak, / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Aludj, aludj!
7. Nyugodj, míg Heródes, a kegyetlen / Fel nem kél és nem tör élted ellen. / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Aludj, aludj!
8. Úgy is majd az idő elérkezik, / Melyben szívem s szíved, jaj, úgy vérzik! / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Aludj, aludj!
9. Azért most aludjál békességben, / Hív anyád karjain csöndességben: / Örömet ringatlak, Szívemből óhajtlak, / Aludj, aludj!

10, 10, 6+6, 10

145.

AZ ISTEN FIA EZ HIDEG TÉLBE

Az Is - ten fi - a ez hideg télben, Mostan szüle - tett éppen éj -
félben, Mihelyt vi - lágra jött, Hogy Bet - le - hem - ben gyermek született.

2. Posztó pólyába beszorított, / Mely a hó által elborított, / Szent József az atyja, Imádván ringatja, / Szűz emlőjéből anyja szoptatja.
3. A szent angyalok mennyből leszálltak, / Lábcskájához urunknak álltak. / Imádják felségét, Igaz istenségét / , Áldván csodálják nagy szegénységét.

10, 10, 7+7, 6(+6)

146.

ÓH, GYÖNYÖRŰ SZÉP, TITOKZATOS ÉJ

Óh gyö - nyö - rű szép, ti - tok - za - tos éj,
Ég - sze - mű gyer - mek csöpp ró - zsa - le - vél,

Kisded kép az é - des Úr já - szo - lyá - ban meg - si - mul,

Szent ka - rácsony éj - jel ! [Szent ka - rácsony éj - jel.]

2. Óh, fogyhatatlan csodálatos ér! / Hópehely ostya, csöpp búzakenyér, / Benne, lásd: az édes Úr / Téged szomjaz, rádborul, / Egy világgal ér fel. / Szent Karácsony éjjel. /

10. 10. 7+7, 10

147.

NAGY ÖRÖMET HIRDET A MENNYORSZÁG

Nagy ö - rö - met hír - det a meny - or - szág,
Ma szü - le - tett az i - gaz bol - dog - ság!

Bet - le - hem vá - ro - sá - ban Rongyos is tál - lócská - ban

Szü - le - tett a vi - lág megvál - tó - ja.

2. Mellette van szűz anyja, Mária, / Édesdeden fiát ringatgatja, / – Aludjál én magzatomb, Rózsabimbóm, hajnalom, / Aludj, aludj, ártatlan Jézusom!

BÁRCSAK RÉGEN FÖLÉBREDTEM VOLNA

Bár csak ré - gen föl - éb - rem - tem vol - na,
 Lá - tod paj - tás most ál - lot - tam talp - ra,
 Már is csendül a fű - lem - be angyalnak mon - dá - sa ,
 Hogy a Jé - zus meg - szü - le - tett rongyos is - tál - ló - ban.

2. Odamenni vagyon bátorságom, / Azt remélem, kis Jézust meglátom, / Gyere pajtás, induljunk el, te is légyél társunk, / Vélünk van a jó furulyás, a régi bojtárunk.
3. Látod, pajtás, hogy többen is vagyunk, / Jánoskával szépen furuglálunk. / Míg a bárányt megfogjátok, addig is mulatunk. / Jézuskának, Máriának dicséretet mondunk.
4. Állhatatlan, ne csintalankodjál, / Elég légyen már amit mulattál, / Köszönd meg a Jézuskának, véle hogy mulattál, / Add néki az ajándékot, amit vélem hoztál!
5. Várákozzál, még egy verset mondok, / Azután még egy kicsinyt mulatok. / Azután a jászol felé közelebb ballagok, / Jézuskának a kedvéért egy szép lejtőt járok.

10, 10, 8+8, 10

149.

SZERENCSES ÓRA, BOLDOG ÉJSZAKA

Parlando rubato

Szeren - csés ó - ra , bol - dog éj - sza - ka !
Szeren - csés ó - ra , bol - dog éj - sz - ka !

Megszüle - tett a Jézuska , Betlehemben az éj - szaka !

Sze - ren - csés ó - ra , bol - dog éj - sza - ka ! 23-25mp

2. Szép Szűz Mária, Dávid leánya, / Szép Szűz Mária, Dávid leánya, / Jézust méhébe fogadta, Szűzen a világra hozta / Szerencsés óra, boldog éjszaka!
3. Nincs palotája, sem takarója, / Nincs palotája, sem takarója, / Sír és fázik, mint a bárány, Szenved ő a hideg szalmán, / Szerencsés óra, boldog éjszaka!

10, 10, 8+8, 10

150.

SÖTÉT ÉJJEL BETLEHEM TÁJÁRA I.

Doroszló

Poco rubato

Sö - tét éj - jel Bet - le - hem tá - já - ra

An - gyal szál - lott a pász - tor ta - nyá - ra

Mennye - i fény ter - jedt széj - jel, El - osz - lott a

sötét éj - jel, Földre szállt az e - gek nagy ki - rá - lya.

- 24-26 mp
2. Ott a tanyán pásztorok valának, / Kik virrasztva őrizék a nyáját. / Láttára e csodás fénynek Szívökben megfélemlének, / De az angyal így szólt édes ajkkal:
 3. Dicsőség fenn a magas Istennek, / Szent békesség földön az embernek! / Jó pásztorok, miért féltek? Nagy örömhírt hoztam néktek: / Ím, halljátok, eljött messiástok!
 4. Keljetek fel, induljatok gyorsan, / Föllelitek pusztá istállóban, / Nem palota a lakása, Barmok között a szállása, / Ő hoz néktek örök üdvösséget.
 5. A pásztorok sietve elmentek, / A jászolyban szép kisedet lettek. / Adtak néki ajándékot, Tiszta szívet, jószándékot, / És e mellett ami tőlük tellett.

10, 10, 8+8, 4+4

151.

PÁSZTOROK NYÁJAKTÓL

Pásztó - rok nyá - jak - tól kel - je - tek fel,
Gyorsan a vá - ros - ba men - je - tek el!

Fu - ru - lyá - tok megfuj - já - tok, A kis Jé - zust úgy áld - já - tok

A já - szoly - ban A pó - lyá - ban.

10, 10, 12 + 12, (:10:)

152.

HEJ, PÁSZTORTÁRSAKKAL EGYETEMBEN

Hej, pász - tor tár - sak - kal e - gye - tem - ben,

In - dul - junk mind - nyá - jan Bet - le - hem - be

Ott szü - le - tett egy kis gyermecs - ke, de - decs - ke,

Mel - let - te va - gyon egy szü - zecs - ke, gyengécs - ke,

Bű - nös em - be - rek - nek üd - vös - sé - ge.

32-34mp

2. Mellette vagyon az édesanyja, / Ártatlan kis fiát ápolgatja / Hogy a rossz pajtában ne ázzon, ne fázzon, És a nagy hidegben ne sírjon, ne ríjjon, / Jászolban a szénán elnyugodjon.
3. Óh, kegyes mennybéli nagy Úristen, / Kinek Betlehemben nem volt helye, / kit az / Angyalok mindnyájan tisztelnek, dicsérnek, / és a / Pásztorok mindnyájan köszöntnek, örvendnek, / Víg szívvel glóriát énekelnek!

A SZŰZ EGY FIAT SZÜLT, ALLELUJA II.

Csíkszereda

Parlando rubato

A szűz egy fi - at szült, al - le lu - ja!

Új reménység mi-be-lénk gyűlt, al le lu ja!

A szűzet fi - á - val, Vig é - nek sza - vá - val

Áld - juk, al - le lu - ja!

2. Válságunkra született, alleluja! / Üdvösségünkre küldetett, alleluja! / A szűzet fiával, Vig ének szavával / Áldjuk, alleluja!
3. Éva bűnös fiait, alleluja! / Váltja, rontván bűn kulcsait, alleluja! / A szűzet fiával, Vig ének szavával / Áldjuk, alleluja!
4. Mennyégből leszállott, alleluja! / Hideg istállóba állott, alleluja! / A szűzet fiával, Vig ének szavával / Áldjuk, alleluja!
5. Ádám vétkének foka, alleluja! / Lőn születésének oka, alleluja! / A szűzet fiával, Vig ének szavával / Áldjuk, alleluja!
6. Reménységed légyen, alleluja! / Ember, hogy kedvébe vegyen, alleluja! / A szűzet fiával, Vig ének szavával / Áldjuk, alleluja!
7. Jézusunk, áldott vagy, alleluja! / Hozzánk irgalmasságod nagy, alleluja! / A szűzet fiával, Vig ének szavával, / Áldjuk, alleluja!
8. Áldott légy Mária, alleluja! / Kinek embert váltott fia, alleluja! / A szűzet fiával, Vig ének szavával, / Áldjuk, alleluja!

A versfők: A V E MÁRJA

5+5, 13, 7+7, 11

154.

KARÁCSONY VAN MA

Ka - rácsony van ma, Krisztus Ú - runk szü - le - té - se
Ez ö - röm nap - ja, ün - ne - pe nap - ja. Mindnyájan ör - vendez - zünk,
Ez tiszta szí - vünkből Istent di - csér - jük! 30 mp

2. Karácsony van ma, Ez öröm napja, / Mely a bűnnek és halálnak megfogyasz-
tója. / Mindnyájan örvendezzünk, És vígan énekeljünk, / És tiszta szívünkből
Istent dicsérjük!
3. Karácsony van ma, Ez öröm napja, / Melyen eljött az ördögnek pokolrontója. /
Mindnyájan örvendezzünk, És vígan énekeljünk, / És tiszta szívünkből Istent
dicsérjük!

Kezdősor 11 szótagú

11, 9, 10, 11

155. a

JER, MI DICSÉRJÜK A SZÉP SZŰZ MÁRIÁT

Parlando rubato

Jer, mi di - csér - jük a szép Szűz Má - ri - át,
Mennyek - nek ki - rály - né asz - szo - nyát.

Ö - rök - től fog - va kit ő lá - nyá - nak

Válasz - tott az Úr Jé - zus haj - lé - ká - nak.

2. Szentül és tisztán te fiat fogadtál, / Noha elmédben háborodtál, / Az angyal által megbátorodtál, / Megváltó Krisztust e világra hozál.

11, 9, 10, 11

155. b

NÉKÜNK SZÜLETETT MENNYEI KIRÁLYUNK III.

Kide

Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát dallamára

1. Nékünk született mennyei királyunk, / Kit szegénységben itt találunk, / Te légy mindenkor mi nagy oltalmunk, / Új esztendőben erős bizodalmunk.
2. Dicsőség mennyben az Atyaistennek, / Békesség földön embereknek, / Jóakarátú kegyes híveknek, / Kik tiszta szívvel Istenben örvendnek.

11, 11, 7, 7

156.

BETLEHEMI KISDED

Bet - le - he - mi kis - ded, kegyes Is - te - nünk,

Ki ke - nyérs bor - szín - ben je - len vagy ve - lünk,

E szent - ség - ben halld i - mánk,

Ál - dá - so - dat öntsd ki rá - nk.

2. Leszállottál egykor, testesült ige, / Egy szeplőtlen szent szűz tiszta méhibe, / Ide szálltál most alá / E kenyér s borszín alá.
3. Imádtak pólyában a szent angyalok, / Földig leborultak a jó pásztorok. / Mi is térdre borulunk, / Úgy imádunk főurunk.
4. Legelső oltárod szűk jászoly vala, / Melybe helyeztetett a boldog anya, / Most, én édes Istenem / E szentségben vagy jelen.
5. Názáretben köztünk laktál, alkotóm, / Itten lakol most is oltártrónodon. / Kitarva áll két karod, / Mert üdvünket akarod.
6. Kenyér színben rejlő mennyei király, / Látlak nagy hitemnek fénysugarinál, / Óh, én édes kisedem, / Ittlétedet hirdetem.

11, 11, 7, 7

157.

FÁZIK A KIS JÉZUS

Fázik a kis Jé - zus, kemény hideg - ben,
Nincsen ne - ki ked - ve jászolyban fek - ve.

Kinek volna jó-kedve Ilyen kemény hi-degben?!

11, 11, 10, 10

158.

AZ IGE MEGTESTESÜLT

Az i - ge meg - tes - te - sült Ná - zá - ret - ben,
Kit Mári - a szűzen szült Bet - le - hem - ben

Itt va - gyon el - rejt - ve ke - nyér - szín - ben,

I - mádjuk mind - nyá - jan e - gye - tem - ben. 30mp

2. Ezt az igaz nagy Isten bölcsessége, / Mindeneknek javára cselekedte, / E dolgon angyalok csodálkoznak, / Emberek állatok álmélkodnak.
3. Betlehembe ne menjünk, föltaláljuk / Jelen e szent oltáron s magasztaljuk, / Mert szívünk ha tiszta és ártatlan / Kedvesebb az neki, mint az arany.
4. Dicsőség és dicséret az Atyának, / E világra született Szent Fiának, / És vele a kegyes Szentléleknek. / Szentháromságban az egy Istennek!

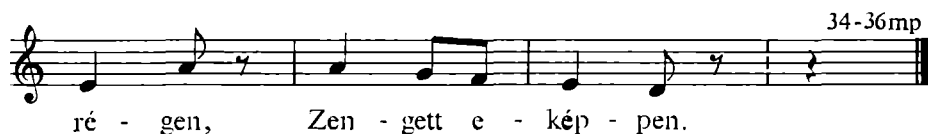
11, 11, 11, 5

159.

KRISZTUS URUNKNAK ÁLDOTT SZÜLETÉSÉN

Krisz - tus U - runk - nak ál - dott szü - le -

té - sén, An - gya - li ver - set mondjunk szent ün -

2. A magasságban dicsőség Istennek, / Békesség legyen földön embereknek, / És jóakarát mindenféle népnek, / És nemzetségnek.
3. Óh, nemes Betlehemnek városában, / Gyermeke született szűztől e világra, / Örömet hozott Ádám árváira, / Maradékra.
4. Eljött már akit a szent atyák vártak, / A szent királyok akit óhajtottak, / Kiről jövődöt próféták mondtak, / Nyilván szólottak.
5. Ez az Úr Jézus, igaz Messiásunk, / Általa vagyunk bűnökből váltságunk, / A mennyországban örökös lakásunk, / Boldogulásunk.
6. Hála legyen a mennybéli Atyának, / Hála legyen született Jézusunknak, / És Szentléleknek, mi vigasztalónknak, / Bölcs oktatóknak.
7. Óh, örök Isten, dicső Szentháromság, / Szálljon mireánk mennyei vigasság, / Távozzék tőlünk minden szomorúság, / Légyen vidámság!

11, 11, 11, 11

160.

A KIS JÉZUS MEGSZÜLETETT

El - kül - döt - te ő szent fi - át Is - te - nünk,

2. Pásztorokhoz jön először a követ, / Hozzájuk szól az angyali üzenet, / Megrettenve földre esnek mindnyájan, / Nem tudják, hogy mi rejlik a sugárban.
 3. De az angyal bátorítá mindnyáját, / Megmutatá a szent helynek tájékát, / Hogy Betlehem városába menjenek, / Ott egy rongyos istállócskát nézzenek.
 4. Az istálló jászolában meglátják / A messiást, leborulva imádják, / Meg is lelték az istállót, a jászolt, / Hol Jézusunk, Kis királyunk nyugodott.
 5. Eleibe térdepelnek mindnyájan, / Dudáikat megfújják nagy vígságban, / Szűzanyának ajándékot osztanak, / Jézuskának mindenfélét áldoznak.
 6. Egyik bárányt, másik sajtot, tejecskét, / Virágokat, madárcákát, mézececskét, / – Hát én ugyan mit áldozzak, Jézuskám, / Mit áldozzak ma született Krisztuskám?
- A dallam második felére: Néked adom szívemet és lelkemet, / Néked adom égi s földi létemet!

11, 11, 11, 11

161.

ÓH, SZERENCSES, ELÉRKEZETT ÉJSZAKA

A kis Jézus megszületett dallamára

1. Óh, szerencsés, elérkezett éjszaka, / Melyen drága kisedet szült Mária, / Kit azonnal takargatott pólyába, / És szénára helyezett a jászolba.
 2. Ha látnátok, mily szívesen szolgálnak / Szent József és Szűz Mária Jézusnak, / Mind a ketten rázogatták szalmáját, / Kemény kóró meg ne sértse Jézuskát.
 3. Az ökör és a számmárral lehelnek, / Noha oktalán barmocskák mindezek, / Mégis ezen áldott Jézus kisednek, / Nagy szívesen, szerelmesen fizetnek.
 4. Az angyal is fényességgel hirdeti, / Csordásoknak, pásztoroknak jelenti, / Betlehemi szép pusztába vezeti, / Hogy született a kis Jézus jelenti.
 5. A pásztorok ezen szóra indulnak, / Ajándékot: bárányt, juhot fogdosnak, / Gyenge sajtot, túrót, vajat nyújtanak, / Odaérvén, egész földig borulnak.
 6. Muzsika, duda, furulya náluk van, / A Petinek nagy dudája harsogja, / Egymás között nagy fennszóval kiáltsuk, / Muzsikáljunk a kisednek, nyugodjon...
 7. Kegyes Jézus, jászolodhoz járulunk, / Színed előtt leborulva imádunk, / Alázatos szívvel néked hódolunk, / Szívbeli töredelemmel áldozunk.
- A dallam második felére: Szívbeli töredelemmel esdeklünk, / Imádd Istent, --
-- nemzetünkért, -- könyörgünk.

11, 11, 11, 11

162.

TÉLI ÉJSZAKÁBAN ALSZIK BETLEHEM

Té - li éj - sza - ká - ban alszik Bet - le - hem,
Csillag van az é - gen, csend van i - de - lenn,
Dérlep - te me - ző - ben bir - ka - nyáj pi - hen,
Köz - te né - hány pász - tor ő - r - kö - dik hí - ven.

2. Ím, az éjféleben Betlehem felett / Égi fény sugárzik, ugyan mi lehet? / És a pásztornép közt kél nagy riadal, / A csillagos égen megcsendül a dal:
3. — Istennek az égben dicsőség legyen, / A jó embereknek béke idelenn, / Régen várt messiás szüztől született, / Betlehembe látni őt siessetek!
4. — Betlehemi jászoly, nem cseréllek el / Királyi bölcsővel, trónnal, semmivel, / Fenn a magasságban zeng a glória, / Ma született Jézus, az Isten fia!

11, 11, 11, 11

163.

HÓRUHÁBA ÖLTÖZKÖDÖTT

Parlando rubato

Hó - ru - há - ba öl - töz - kö - dött a ta - laj,
Vig ö - rö - met hir - det Gáb - ri - el angyal,

8---7

Oly hi - deg és zuz - ma - rás az éj - sza - ka,

Nincs Jé - zus - nak nyu - go - dal - mas szál - lá - sa.

2. Beutazták már az egész Keletet, / Nem találtak ennél sehol jobb helyet, / Szűz Mária azért búsul oly nagyon, / Hogy ilyen alkalmatlan helye vagyon.
3. Szent József is búsul nagyon, kesereg, / Elvégezett mindent, amit lehetett, / Kisöpörte a barmok istállóját, / Úgy várta a mennynek-földnek királyát.
4. Lejöttek már az angyalok ezrei, / A mennyei kisdedet köszönteni, / Zápormódra hullanak a könnyei, / Hogy nem tudott jobb szállásra találni.

11, 11, 6+6, 7

164.

KRISZTUS JÉZUS SZÜLETETT

Krisztus Jé - zus szü - le - tett, ör - vendez - zünk,

Né - ki ö - röm - é - ne - ket zenge - dez - zünk,

Dá - vid - nak vé - ré - ből, Tiszta szűz mé - hé - ből,

Szü - le - tett Krisztus né - künk.

2. A szüzesség liljoma kivirágzott, / Megtermé a mennyei szép virágot, / A kegyes Jézuska, Minékünk meghozta / Születvén, a világot.
3. Dicsőség legyen égben az Istennek, / Békesség földön a jó embereknek, / Zengjünk angyalokkal, A hív pásztorokkal, / Dicsőség az Istennek!
4. Hisszük, hogy Betlehemnek jászolyában / Az út, élet és örök igazság van, / Az irgalmas Isten Rejlik a kisdédben, / Ezt valljuk igazságban.
5. Zengje velünk ég és föld: Szent az Isten! / Zengje tiszta örömmel: Szent az Isten! / Zengjük Jézuskának, Kit ég s föld imádnak: / Szent, szent, szent az Uristen!

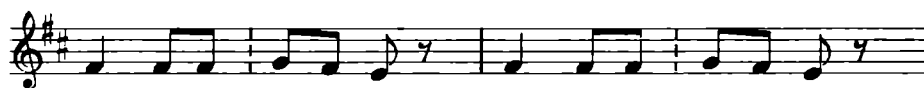
11, 11, 6+6, 5+5

165.

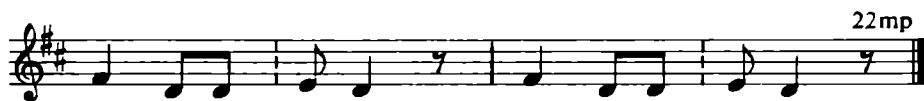
NINCSEN MÁR HELYE

Nin - csen már he - lye se - hol a bá - natnak,
Mert szü - le - té - sén megvál - tó Krisz - tusnak

Új esz - ten - dőt értünk, Az ót el - töl - tenünk

Is - ten en - ged - te! Is - ten en - ged - te!

2. Új esztendő ez, amelyben kívánjuk / Isten áldásán bort, búzát láthassunk, / Békesség hazánkban, Sok áldás házunkon, / Légyen kívánjuk! Légyen kívánjuk!
3. Juttassa Isten sok új esztendőkre, / Ezen ház népét, sok arany időkre, / Békével virrasszon, Holtig el se hagyjon / Sőt takargasson! Sőt takargasson!

ÁLDOTT LÉGY RÉGEN VÁRT

Ál-dott légy ré-gen várt szeren-csés ó - ra,
 Mely minden lel-ki kárt fordít a jó - ra.
 Mi - vel e szent éj - fél táj - ban
 Ö - kör-sza - már já - szo - lyá - ban
 Úr Jé-zus szü - le - tett, üdvös - sé - günk lett.

32 - 34 mp

2. Mária szent fiát téven pólyába, / Már a hú barmok közt helye szénában. / A szűz szépen bekötöze, Téven ökör-szamar közé / Az ég és föld urát, kised Jézuskát.
3. Üdvözlégy miértünk született király, / Elődbe borulunk, minket ne utálj, / Vég-hetetlen kegyelmedért, És hozzánk jövedeledért / Nékünk irgalmat adj, minket el ne hagyj!

KELTÜNK KERESZTÉNYEK

Kel - tünk ke - resz - té - nyek a nagy ö - röm - re,

Egy i - de - gen vendég ér - ke - zett a föld - re,

Bet - le - hemek vá - ro - sá - ban, Is - tál - ló - ban a jászolyban

lékszik sza - ba - dí - tó, ré - gen várt meg - vál - tó.

2. Menjünk, lássuk meg hát az urak urát, / A messiást, vezért, királyok királyát, / Betlehemi istállóban Szalmán nyugszik a jászolyban / Akit régtől fogva vártunk szívszorongva.
3. Kilenc hónapig szíve alatt hordta, / Szűz Mária nekünk e világra hozta, / Befűzván tiszta pólyába, Tette barmok jászolyába, / Mert szállást hasztalan kért volt a városban.
4. Üdvözlégy Jézusunk, imádunk szívből, / Ki szeretve minket leszálltál égből, / Legkedvesebb kincseinket Néked adjuk hát szívünket, / Fogunk is tégedet szeretni, követni.
5. Dicsőség Istennek a magas mennyben, / Ki tett ígéretet alkalmas időben, / Híven beteljesítette, Szent fiát a földre küldte, / Már boldogok lesznek, kik őbenne hisznek.
6. Békesség a földön jó embereknek, / Szívünkben örvendjünk mindnyájan a hírnek, / Hogy Betlehem városában Istállóban a jászolyban / Született megváltó, rég várt szabadító. Amen.

11, 12, 7+7, 8+8+6

168.

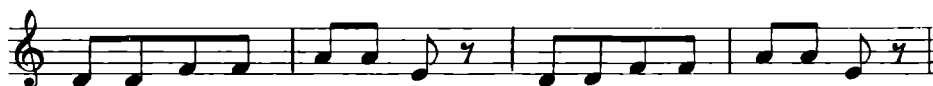
HEJ! ANDRÁS PAJTÁS

Hej! András paj - tás, veddrád a bun - dá - dat,

Te meg pő - re - ga - tyás, a pő - re - ga - tyá - dat!

Menjünk a pász - to - rok - kal, Kik si - et - nek bo - tokkal,

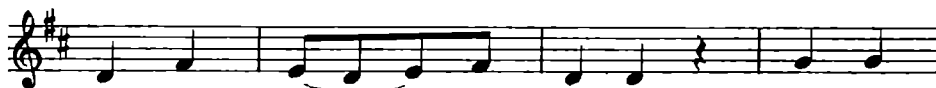
Vegyed András a bundádat, Jós - ka tarisz - nyá - dat!
Palkó, te meg furug - lá - dat,

Kezdősor 12-szótagú

12, 11, 6+6, 11+11

169.

KEGYETLEN HERÓDES

Ke - gyet - len He - ró - des hall - ja

Ju - de - á - ban, Hogy gyer - mek szü -

2. Felkiált rettegve a hírmondóknak, / - Halál-kardnak éle kised Jézusnak! / Fel, nosza. drabantok, Élest ragadjatok, / Minden kisededérből vért kionszatok! Minden kisededérből vért kionszatok!
3. Telnek már a bölcsők piros patakokkal, / Ezt nézik a szülők síró ajakkal. / - Ártatlan kisededek, Óh, mi a vétketek, / Hogy így ontatik ki bíbor véretek?! Hogy így ontatik ki bíbor véretek?!
4. A kised Jézusért, ki mi vezérünk, / Judeába felment minden reményünk, / Vérünket ontottuk, Kardélre hányattunk, / Heródes mérgének ezzel áldoztunk! Heródes mérgének ezzel áldoztunk!
5. Kegyetlen Betlehem, Júda városa, / Melyben sok kisedet hóhér pallosa / Kegyetlen sújtással, Halálos vágással / Hálóba kerített, sírba rekesztett. Hálóba kerített. sírba rekesztett.

VIGASSÁGOS, HANGOS

Vi - gas - sá - gos, han - gos, nagy ö - rö - münk tá - madt,

Megszü - le - tett Jé - zus a be - teg vi - lát - nak,

Fel - ra - gyog im - má - ron, Fé - nyes - sé - ges

nap - ja Is - ten ir - gal - má - nak.

2. Örvez a Nap, Hold, csillagok vigadnak, / Ő nagy örömben fényesen ragyognak, / Hogy immár itt vagy a mennyei válság, földi halandóknak.
3. Ádám, Éva egykor ízelették az almát, / Megízeltük értük a bűnnek siralmát. Míg e nap minékünk / Megmutatta Jézus, mennyei irgalmát.
4. Fénylik az új csillag, angyalok röpdösnek, / Ékes dicséretet mondanak Istennek, / Békesség örömet, / Örök üdvösségét, a jó embereknek.
5. Azért mi is néki mindnyájan örvendjünk, / Született Krisztusnak vígan énekeljünk, / És az angyalokkal / És a pásztorokkal, glóriát hirdessünk!

12, 12, 6, 12

171.

ÉN NAGY VIGASSÁGOS

Vigasságos, hangos dallamára

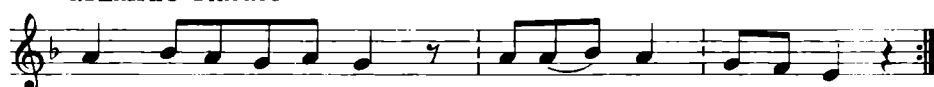
1. Én nagy vigasságos örömet hirdetek, / Mert a Krisztus Jézus szűztől ma született, / Mennyei királyunk, / Mennynek, földnek ura megjelenék nékünk.
2. Nap, Hold és Csillagok ragyogva örülnek, / Született Krisztusnak új éneket mondjunk, / A szent angyalokkal, / Együtt vigadozván, alleluját zengjünk!

12, 12, 10, 8, 12

172.

AZ ÚRNAK ANGYALA KÖSZÖNTÉ

Parlando rubato

Az Úrnak angya - la köszön - té Má - ri - át,
És a Szentlé - lek - től fo - ga - dá szent fi - át,

Szűz mé - hé - ben vi - lát megvál - tó - ját

Al - le - lu - ja, al - le - lu - ja,

Üdvöz - légy Má - ri - a, Krisztus - nak szent anyja.

2. – Íme, én az Úrnak szolgáló leánya, / Légyen igéd szerint, az ő akaratja! /
– Így szólt a szűz, angyal szavaira, / Alleluja, alleluja, / Üdvözlégy Mária, Krisztusnak szent anyja!

3. Az ige testté lett, és bennünk lakozék, / Szentlélek malasztja imígy harmatozék, / A tiszta szűz anyává változék. / Alleluja, alleluja, / Üdvözlégy Mária! Krisztusnak szent anyja!
4. Imádkozzál értünk Isten szent szülője, / Hogy az Úrjézusnak szent ígéretire / Méltók legyünk az örök életre. / Alleluja, alleluja, / Üdvözlégy Mária, Krisztusnak szent anyja!
5. Irgalmas Úristen, nyújtsd ki szent kezedet, / A szegény lelkekre fordítsd szemeidet, / Óh, vedd hozzád megholt híveidet! Adj irgalmat, szent vigalmat / Engedj nekik mennyben örök nyugodalmát!

12, 12, 12, 6

173.

TEGNAP A KRISZTUSNAK

Parlando rubato

Tegnap a Krisztus-nak szü-le-té-se napját,

Ma pe-dig Szent István ő márti-rom-sá-gát

Ü-li-vi-gas-ság-gal, lel-ki buz-gó-

ság-gal 24-26 mp Az a-nyaszent-egyház.

2. Tegnap szűz méhéből Jézus világra jött, / Ma pedig Szent István világtól búcsút vett, / Jézus énekekkel, Szent István kövekkel / Dicsőséggé lett.
3. Jézust szent angyalok tegnap köszöntötték, / Ma pedig Szent Istvánt mennyégbe föl vitték, / Azt dicsőségesen, ezt győzedelmesen / Mindnyájan tisztelik.
4. Áldassék az egek hatalmas nagy ura, / Ki szűztől született a mi váltságunkra, / Engedjen nekünk is erőt minden jóra, / Vigyen országába! Amen.

GÁBRIEL ARKANGYAL LESZÁLLOTT I.

Pereg

Gáb-ri - el ark - angyal le-szál-lott a földre
Mint a pi - ros hajnal mennye - i nagy fényben.

Ve - ri a ci - te - rät, zen-gi a szép fohászt,

Ezzel vigasz - tal - ja dicső - ült Szent An - nát. 32 mp

2. Hamuszínű szárnyát egekre terjeszti / Gyö yörű orcáját a földre függeszti, / Égszínű palástban, rózsaszín ruhában, / Leszállott Gáriel Názáret városban.
3. Ím, Szent Anna asszony ülven az ő székén, / Szíve nagyon örül isteni gyümölcsén, / Lábával ringatja, szájával ezt mondja: / Aludj el, aludj el egek királynéja!
4. Az arany bölcsőben tiszta hófehérben / Alszik Szűz Mária mennyei nagy fényben, / Szemeit lehunyja, kezeit kinyújtja, / Gáriel angyallal beszélget álmában.
5. Gáriel arkangyal mondja Máriának: / — Te leszel az anyja világ váltságának, / Te fogod megszülni te fogod nevelni, / Kegyes karjaidon kis Jézust tartani.
6. Mária ezt mondja Gáriel angyalnak: / — Én leszek az anyja világ váltságának / Alig hogy születtem, pólyába tettem, / Már Isten anyjának én eljegyeztettem.
7. Így beszél Mária Gáriel angyallal, / Éjjeli álmában őrző angyalával, / Nyílik szép orcája, mosolyog a szája: / Kisdedekre maradt az ő mosolygása.

12, 12, 12, 12

175.

GÁBRIEL ARKANGYAL LESZÁLLOTT II.

Sajópetri

Parlando rubato

Gáb-ri - el ark - an - gyal leszál - lott a föld - re,
Mint a pi - ros hajnal, mennye - i nagy fény - ben.

Ékszín - kék ru - há - ban, rózsá - szín pa - lástban,

Leszál - lott Gáb - ri - el Bet - le - hem vá - ros - ban.

12, 12, 12, 12

176.

GYÖNYÖRŰ SZÉP LEÁNY

Poco rubato

Gyönyö - rű szép le - ány de na - gyon sir - do - gál,
Arany pár - ta fe - jén karkö - tő a - ranyszál,

Szüeszég ró - zsá - ja kinyílt a pó - lyában,

Menyország ki - rá - lya fá - zik a jászolyban.

2. Jönnek jó királyok aranyos ruhákban, / Az áldott pásztorok, szép selyem subákban, / Tisztán tiszta gyolcsban hajadon leányok, / Üdvözlégy kis Jézus! Amen! – ezt mondjátok.
3. Örvend sok-sok angyal, mint a raj méhecske, / Köszönték a szüzet: – Üdvözlégy, menyecske! / Jézusnak szent anyja jászolyának szélén / Örvend szent fiának mosolygó két szemén.

12, 12, 12, 12

177.

EZ ÖRVENDETES NAP

Gyönyörű szép leány dallamára.

1. Ez örvendetes nap a több napok között, / Szent István napjára víg színbe öltözött, / Melyet hogy megértél több jó barátiddal / Köszöndd meg az Úrnak hálaadásiddal.
2. Szívedet kitisztítsd minden bús gondoktól, / És pedig lelkedet borító haboktól, / Minthogy pátronusod nevenapját érted, / Amelyért az Istent tiszta szívből kérted.
3. Azt kívánom néked, élj számos esztendő, / Ne láss életedben legkisebb veszendőt, / Semmi keserűség szíved ne epossza, / Bánatot fejedre reá ne eressze!
4. Szent István napjára virradj fel épségben, / És állandó kívánt friss, jó egészségben, / Én is, szívednek egy igaz jóbarátja, / Kinek a vigasság s öröm a sajátja.
5. Ha pedig elérted napjaidnak végét, / Adja meg az Isten lelked üdvösségét, / Adja meg tenéked a te jó Istened, / Hogy békesség légyen tenéked mindened!
6. Veszedelem és kár tőled távozzanak, / Fejedre bút és bajt sohase hozzanak, / Amidőn a földi napjaid elmúlnak, / Árváid a hideg testedre borulnak. Amen.

12, 12, 6+6, 12

178.

ÉN SZERENCSES KÖVET

Poco rubato

2. A városon kívül kerestétek őtet, / Ott láttok a mezőn egy kis puszta helyet, / Abba helyeztetett angyaloknak ura, / Ökör és a szamár párája kályhája.
3. Nem kell néki kastély, sem pedig kulcsos vár, / Sem testlegeltető gyönyörű kincses tár, / E helyett fergeteg veri szent orcáját, / Sűrű könnyű áztatja kemény szalmaágyát.
4. Jönnek a pásztorok, akik őt imádják, / Szép ajándékokkal tisztelik, kínálják, / Ő, hozzátok való nagy szeretetéből, / Elhagyta országát, leszállott mennyégből.
5. Azért szíveteket néki szenteljétek, / Születése napját örömmel üljétek, / Hogy születésének hasznát vehessétek, / Örökké ővéle örvendezhessetek.

12, 12, 12, 12

179.

A FALU KÖZEPÉN

Parlando rubato

KEDVES ÁLMOT HOGY SZEREZNE

Poco parlando rubato

Kedves ál-mot hogysze-rez-ne szü-löt - té - nek,
Így é - ne - kel a szűz anya gyerme - ké - nek:

Szálljon re - ád é - des á - lom, gyöngyvi - rá - gom,

A - ludjál el szép bá - rá - nyom, a - rany - á - gom!

2. Óh, fagyos tél szép virága kis Jézuskám, / Te vagy lelkem boldogsága itt a pusztán. / Aludjál el én reményem, gyöngyvirágom, / Magas mennyből szállt napfényem, aranyágom!
3. A pásztorok üdvözlnek térdre esve, / Az angyalok énekelnek örvendezve. / Én is szép dalt zengek néked, gyöngyvirágom, / Hunyd be fényes szemecskédet, aranyágom!
4. Meleg tanyán vannak mások, kis Jézuskám, / Néked barlang a szállásod kint a pusztán. / Aludj szívem, menny királya gyöngyvirágom, / Szüzességem koronája, aranyágom!
5. — Köszöntlek a pásztorokkal, Kis kis fiacskám, / Imádlak az angyalokkal, szép Jézuskám! / Óh, aludjál, édes szépem, gyöngyvirágom, / Kedves anyád szűz ölében, aranyágom!

12, 12, 12, 12

181.

DICSÉRTESSEK A JÉZUS DRÁGA SZENT NEVE

Di-csér-tes-sék a Jé-zus drá-ga szent ne-ve!
Az ó-év szent es-té-je már el-ér-ke-zett.

Azért jer-tek most i-de ol-tá-ra e-lé,

I-mád-ni az Ur-jé-zust nagy jó-sá-gá-ért!

2. A szentegyház harangja ide hív minket, / — Jertek ide öregek, jertek szegények! /
Ki gondunkat viselte a lefolyt évben, / Őnéki hálát adni jertek örömmel!
3. Óh, nagy Isten, hallgasd meg a mi kérésünk, / Reád bízunk községünk, reád
mindenünk. / Bocsásd meg bűneinket, kik megbántottunk, / Engedd, a jövő
évben. megjavulhassunk.

12, 12, 12, 12

182.

MIKOR MÁRIÁHOZ I.

Kide

Parlando rubato

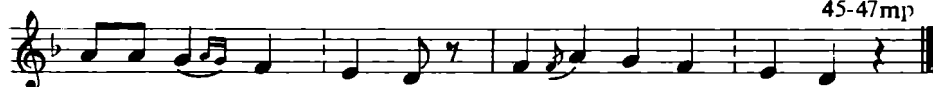
Mi-kor Má-ri-á-hoz az Isten an-gya-la

Názá-ret vá-ros-ban az égből le-szál-la,

Kit szent i - mád - ság - ban Gábri - el ta - lá - la,

É - kes kö - szön - tés - sel szent szűzhöz így szó - la:

2. Az irgalmas Isten örök végzetének / Hirdetője volt ő, ki a föld népének / Kegyelmet engedett hogy mind megtérnének, / Új életet nyervén, csak ebben élnének.
3. Az ígért megváltó Jézus, Isten fia, / Hogy szabadságunkat a bűntől kivíta, / A Szentlélek által szállott Máriának / Szűz méhébe, s úgy lőn lelkünk váltásá - díja.

183. ritmusával is éneklik.

12, 12, 12, 12

183.

MIKOR MÁRIÁHOZ II.

Pereg

Parlando

Mi - kor Má - ri - á - hoz az Is - ten an - gya - la

É - kes kö - szön - tés - sel a szűzhöz így szó - la,

El - kül - de - tett va - la Ná - zá - ret vá - ros - ba

A nagy Ur - is - ten - nek ta - ná - csát meg - mondta.

2. -- Üdvözlégy te kedves, Isten szép leánya, / Jesszétől származott Ádám uno - kája, / Az Éva asszonynak legtisztább rajzata, / Áron vesszejének megújult virága /

3. Téged az Úristen legfennebb szeretett, / Sok nemzetek közül magának eljegyzett, / Tizenkét angyali koronát készített / Hogy fejedre tegyed, engem azért küldött.
4. Azért készíts szállást az Isten fiának, / Mert téged választott szolgálólányának! / – Ha úgy van, engedel parancsolatának, / Légyen betöltése szent akaratának!
5. A mennyei mannát örömet elvárom, / Az Istennek fiát én örömmel várom, / Kisded hajlékomban jószívvel fogadom, / Míg tetszik itt légyen szállása énnálom.
6. Világosítsa meg setétes házamat, / Ragyogó fáklyákkal rakja udvaromat, / Piros hajnalkorban hozza fel napomat, / Hadd lássam meg én is az én Krisztusomat!

12, 12, 12, 14

184.

KICSINY BETLEHEMBEN

Parlando rubato

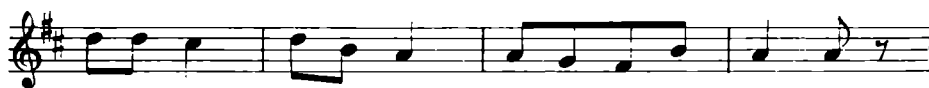
2. Zengjen ajkunkról is hálaadó ének, / Estején karácsony áldott ünnepének, / És ki bűneinkért földre alászálla, / Szívesen várt vendég legyen lelkünk messiása.

12, 12, 6+7, 6

185.

ÓH, BOLDOG BETLEHEM I.

Alsópáhok

Óh, boldog Bet-le - hem, ál - dá - sok vá - ro - sa,

Ott sir a védte - len, bús ár-vák tá - ma - sza,

Föl - di - ek ö - rö - me, é - gi - ek szent

gyö - nyö - re: Ne sírj kis Jé - zus - kám!

2. Még a vész, fergeteg nem zúg fejed felett, / Ölelő szeretet dajkál, enyelt véled, / Védnek az angyalok, Őrt állnak a pásztorok, / Ne sírj, kis Jézuskám!
3. Nem Judás az, ki most csókokkal elborít, / Szűzanyád az, ki most hő keblére szorít, / Ringatnak karjai, Befödöznek szárnyai, / Ne sírj, kis Jézuskám!
4. Mért zokogsz oly nagyon, messze van még a nap, / Midőn gyászorsodon vérbe borul a Nap. / Nincs kereszt válladon, Melyre bűnünk karja von, / Ne sírj, kis Jézuskám!
5. Még gyilkos vérbakók nem tudnak felüled, / Most szelíd állatok állanak körülled. / Még hűtlen nemzedet Kínfára nem feszeget, / Ne sírj kis Jézuskám!
6. Szent József megveti szalmából az ágyat, / Palástját rád teszi, szeméből könny ár. / Előtted meghajol, Máriával udvarol, / Ne sírj, kis Jézuskám!
7. Én is leroskadok jászol-trónod előtt, / Szánd meg a bánkódót, kérlek, ne üzd el őt! / Bűneim bár nagyok, De irgalmad még nagyobb, / Ne sírj, kis Jézuskám!

12, 12, 6+7, 6+6

186.

ÓH, BOLDOG BETLEHEM II.

Hévíz

Óh, boldog Bet-le - hem, ál - dá - sok vá - ro - sa,
Ott sír a védte - len, bús ár - vák tá - ma - sza,

Földi - ek ö - rö-me, é - gi - ek szent gyönyö-re,

Ne sírj, kis Jé zus kám! Ne sírj, kis Jé - zus - kám!

12, 12, 8+8, 6

187.

ALUDJ ÉN VIRÁGOM

A - ludj én vi - rá - gom vi - lág bé-kes - sé - ge,
Nyugodj kis mag-za - tom a - nyád é - kes - sé - ge,

A - ludj fi - am, ki - nyílt ró - zsám,
Nyugodj lel - kem, al - tat - gat szám,

A - ludj szűz ko - ro - nám!

2. Nyugodj el aranyom, karjaim ölelnek, / Aludj, kis magzatom, barmok rád lehelnek. / Aludj, kincsem, szép virágom, Nyugodj gyöngyöm, aranyágom, / Aludj én Jézusom!

12, 12, 8+8, 6

188.

PÁSZTOROK, KELJETEK FEL

Parlando

Pászto - rok, kel - je - tek fel, készül - je - tek el,
Bet - le - hembe menje - tek, el ne kés - se - tek!

Mert egy szép szűz az éj - sza - ka,
Gyer - me - ket szült is - tál - ló - ba,

I - mád - ni men - je - tek!

2. Azért bűnös emberek, most örvendjete! / Jézus, Istennek fia, értünk született, / Hideg. rongyos istállóban. Barmok közös jászolában / Értünk emberré lett.

12, 12, 8+8, 6+6

189. a

ÓH, MILY SZERENCSESEN I.

Gyöngyös-vidék

Poco parlando rubato

Óh, mily szeren - csé - sen én most feléb - red - tem,
Álmom szaka - dá - sát mily ö - römmel ve - szem,

A - mi - ket csak megál - modtam, Óh, de meg - ö -
l - ga - zán lát - tam, hallot - tam,

rül - tem! Óh, de meg - ö - rül - tem!

2. Egy angyal álmomban mily titkot jelentett, / Szeplőtelen szűznek hogy fia született: / Jézuskának hivattatik, Nem nagy pompa kívántatik, / Isten gyermekének, Isten gyermekének.
3. Rongyos istállóban, a jászolban fekszik, / Barmok párájától, széna közt melegszik, / Szűz Mária dajkálgatja, Dallal csókkal csucsujgatja, / Az áldott kisdedet, Az áldott kisdedet.
4. Menjünk hát pajtásim, hamar, örvendezzünk, / Született Jézusnak dicséretet tegyünk, / Tejet, sajtot és gomolyát, Vigyünk néki kis báránykát. / Mikért áldást kérjünk, Mikért áldást kérjünk.

12, 12, 8+8, 6+6

189. b

ÓH, MILY SZERENCSESEN II.

Galgahévíz

Óh, mily szerencsésen I. dallamára

1. Óh, mily szerencsésen én most fölébredtem, / Álmom szakadását mily boldogul értem, / Mert amit csak megálmodtam, Igazán láttam, hallottam, / Hogy ide beértem, Hogy ide beértem.

2. Egy szép szűz mellette dalol gyermekének, / Így zeng ékessége kegyes énekének; /
– Aludj, aludj, szép violám, Nincs kis dunnám, sem nyoszolyám, / Aludj szép
anyalkám, Zengő szép madárkám.
3. Hideg jászolykádiban karjaim ölelnek, / Meleg kályha gyanánt barmok rád
lehelnek, / Aludj csendes vidámságom, Te vagy minden boldogságom, / Édes
anyaságom, Örök vidámságom.
4. Pásztorok eljönnek, vigasztalásodra, / Muzsikát rendelnek majd imádásodra, /
Ajándékkal kedveskednek, Jászolykádhoz ereszkednek, / Vígan zengedeznek,
Szent istenségednek.
5. Szelid, kegyes Jézus, bár mi nem láthatunk, / Az igaz hit által mégis imádha-
tunk, / Fogadd el buzgótságunkat, Mint égő áldozatunkat, / Melyet éjféli tájban
Nyújtunk itt homályban.

12. 12. 8+8, 6+6

190.

ÓH MELY SZERENCSESEN III.

Bodrogzsádány

Oh, mely szeren - csé - sen én ma föl - éb - red - tem,
Álmom szakaj - tá - sát mily bol - do - gul vet - tem,

Mert a mit én megál - mod - tam Hogy i - de be -
I - ga - zán lát - tam, hal - lot - tam 35-40 mp

lép - tem! Hogy i - de be - lép - tem!

2. Íme, hogy magzatja született a szűznek, / Ez a valósága álomban a tűznek, /
Jézuskának hívattatik, Nem nagy pompa kívántatik, / Isten gyermekének, Isten
gyermekének.
3. A jászolyban fekszik, ott a születése, / Sír az istengyermek, nincs ágymegvetése, /
Párna helyett széna szalma, Nincs szegénynek nyugodalma, / Isten gyermeké-
nek, Ez a fizetése.
4. Gyorsan keljünk pajtás, menjünk Betlehembe, / Angyal éneklése most is zeng
fülemben, / Halmon, völgyön általkeljük, Hogy hamarabb ott lehessünk, / Most
semmit se késsünk, Most semmit se késsünk.

5. Úgy, úgy, Gábor bácsi, de könnyen beszél kend, / Zsombékba ha esnék, csak úgy nevetné kend! / – Most is kétszer hasra estem, Talán lélek sincsen bennem, / Óh, de megijedtem! Óh, de megijedtem!
6. Ejnye, Gyurka bácsi, ugyancsak siet kend, / Hozza-e a sajtot, vagy elfelejtette? / – Itt van a sajt meg a túró, Meg egy kulacs drága savó, / Írós vaj egy csomó, Írós vaj egy csomó.
7. Uccu, Imre bácsi, kend menjen előre, / Húzza ki a mellét, ne legyen oly görbe! / – Menjünk be az istállóba, Íme, itt van a jászolban / Királyok királya, Világ megváltója.

6+6, 7+7, 3+3, 11+11

191.

PÁSZTOROK, KELJÜNK FEL

Pász - to - rok, kel - jünk fel,
Gyor - san in - dul - junk el,

Bet - le - hem vá - ro - szá - ba,
Ron-gyos is - tál - lócs - ká - ba,

Si - es - sünk, Ne kés - sünk,

Hogymég e - zen éj - jel o - da - ér - hes - sünk,
Mi u - runknak tiszt - e - le - tet te - hes - sünk!

1 perc

2. Íme már nincs messze, Fényesség a jele / Az angyalok hirdetik, Hogy messiás születik, / Jászolban, Pólyában, / Bé vagyontakargatva posztócskába, Áldott gyermek szenved már kiskorában.
3. Jaj, szegény mint fázik, Könnyeitől ázik, / Mert nincs neki párnája, Sem vetett nyoszolyája, / Csak széna, Csak szalma, / Barmok szája melegítő párája, Ökör, szamar lehelete reája.

4. Nosza hát, jöjjetek, Vélem siessetek, / Vigyünk néki báránykát, Egy kis írósvajacskát, / Tik monyát, Turócskát, / Én pediglen egy csutora borocskát, Így köszöntsük a született Jézuskát!

12, 12, 12, 12

13, 12, 12, 12

14, 14

192.

BETLEHEM, BETLEHEM A TE HATÁRIDBA III.

Vitnyéd

1) Bet-le - hem, Betle - hem, a te ha-tá - rid - ba

Ér - ke - zett Má - ri - a rongyos is - tál - ló - ba.

Ott ülvén mindegyre el - hagyott ger - li - ce

El - ké - szí - ti ma - gát a bol - dog szü - lés - re.

2) Körü - löt - te Szent József szorgalmatos - ko - dik,

Hogy mit te - het - hes - sen, a - zon ipar - ko - dik,

Az ö - kör és számár megis - meri u - rát,
Azért te - hát embe - rek, kik e vi - lág - ban éltek

Em - ber nem is - me - ri vi - lág megvál - tó - ját.
Di - csér - je - tek az Úr nevét, mindö - rökké a - men!

12, 20, 13, 14

193.

BETLEHEMI PUSZTÁN

Bet - le - he - mi pusztán örven - de - tes hír van, Az angya -

lok szava ez i - dőben így szóla, ez i - dőben így szóla:

Bet - le - he - mek ma - jor - já - ban Jé - zus szü - le - tett!

—Pásztor - társ nagy ö - röm ez, pásztor - társ nagy ö - röm ez!

2. Pásztorok, keljeteek és gyorsan menjeteek, / Közel itt e helyhez, pásztor - társ mi dolog ez, pásztor - társ mi dolog ez? / — Betlehemnek majorjában Jézus szü - lett, / Pásztor - társ nagy öröm ez, pásztor - társ nagy öröm ez!

3. A jel, melyet letek, jászolban egy gyermek, / Ott fekszik a szénán, hódoljuk meg ott méltán! / — Betlehemnek majorjában Jézus született, / Pásztortárs, nagy öröm ez, pásztortárs, nagy öröm ez!
4. Szűz anyja mellette, örvendez felette, / Pólyába takarja, pásztortársak, el hozzá, pásztortársak, el hozzá! Légyen dicsőség Istennek, béke embernek! / Ki-ki örüljön ennek, ki-ki örüljön ennek!

Kezdősor — 13 szótagú

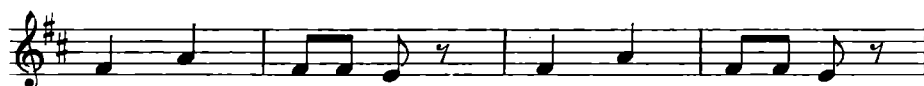
13, 13, 5+5, 13

194.

A KIS JÉZUS A JÁSZOLYBAN

A kis Jé-zus a jászolyban, sír az ár-tat - lan,
Pa-lo - ta he - lyett nyugo-szik barmok jászlá - ban.

I - mé megvetvén A ke - vé-lye-ket,

A jászoly-ba tet-te magát, ottan szü - le - tett.

2. Nem kívánta palotáját a nagy uraknak, / Sem pehelyből töltött ágát a gazdagoknak, / Ímé, megvetvén a kevélyeket, / A jászolba tette magát, ottan született.

13, 13, 5+5, 13

195.

HALLOD EMBER, ANGYAL SZÓLAL

Hallod ember angyal szó-lal, ö- rö-met hir - det,
Hogy a megí - gért messi - ás már megszü - le - tett.

— Hol ta - lál - juk fel E sö - tét éj - jel?

— Bet - le - hemben ta - lál - já - tok teljes ö - röm - ben!

2. Nem kívánja palotáját a nagy uraknak, / Sem pehelyből töltött ágát a gazdagoknak. / Szalma az ágya, Nincsen párnája, / Gyenge testét kemény szalma óh, be szurkálja.

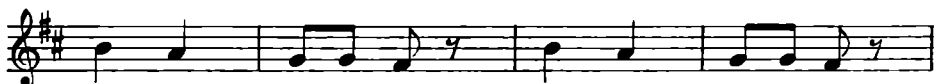
13, 13, 5+5, 13

196.

JÉZUS ÁGYÁN NINCSEN PAPAN

Jé - zus ágyán nincsen paplan, sír az ár - tat - lan,
Nincs palo - ta, ha - nem nyugszik barmok jászlá - ban.

Szal - ma az á - gya, Nin - csen pár - ná - ja,

Kemény szalma gyöngé testét, óh mely kínoz - za!

2. Nem kívánja palotáját a nagy uraknak, / Sem pehellyel töltött ágyát a gazdagoknak, / Megvetvén őket, A kevélyeket, / Egy rongyos pajtában talált nyugovóhelyet.

13, 13, 13

197.

KIRÁLYOKNAK KIRÁLYÁNAK

Parlando

Ki - rá - lyoknak ki - rá - lyá - nak, Jé - zus Krisztus - nak,

Má - ri - á - nak, szent fi - á - nak, mi egy U - runk - nak,

Jer, mi mondjunk dicsé - re - tet mi megváltónk - nak!

2. Jer, dicsérjük őfelségét istenségében, / És tiszteljük csodálatos emberségében, / Hogy juthassunk őáltala a dicsőségbe!
3. Nyolcad napja a gyermeknek midőn betelék, / Salamonnak templomában körülmétélék, / Üdvözítő Úrjézusnak ötet nevezék.
4. Három király messzeföldről hogy elérkezék, / Jeruzsálemben új királyt igen kérdezék, / Gáspár, Menyhért és Boldizsár igen keresék.
5. Ezt hogy hallá a Heródes, megháborodék, / És a város azon igen elcsodálkozék, / A gyerekről a Heródes így tudakozék:
6. A városból behivatá a főpapokat, / Szentírásból tanult, okos, bölcs doktorokat, Parancsolá, hogy látnának szentírásokat.
7. A doktorok szentírásban ám megkeresék, / A zsidóknak ő királyát ekképpen lelék, / Hogy a híres Betlehemben Krisztus születék.
8. Doktoroktól a Heródes hogy ezt megtudá, / Nagy haragra az ő szívét ottan indítá, / Mert a Jézust elveszteni, ölteni akará.
9. Királyokat a Heródes hozzá hivatá, / Barátságát, szeretetét nékik mutatá, / De szívének nagy haragját nékik nem mondá.
10. — Menyjetek el jó királyok a Betlehembe, / Az új királyt keressétek ott a főhelyben, / Mert az írás odamutat a mi könyvünkben.

11. — Kérlek azért, jó királyok, ha megelétek, / Ajándékkal, imádsággal, megtiszteljétek, / Hogy megtértek, azt tegyétek, hozzám jöjjetek!
12. Mert kívánom én is őtet látnom, hallanom, / Ajándékkal, tisztességgel meglátogatnom, / Mint Istentől adott királyt látnom, s imádnom.

13, 13, 13, 13

198.

DICSÉRTESSEK A JÉZUS, AKI MA SZÜLETETT I.

Bodrogzsadány

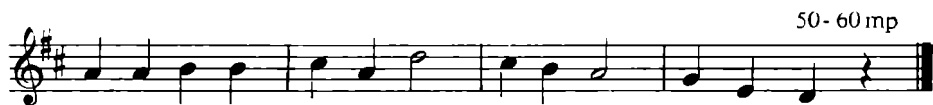
Di-csértes - sék a Jé - zus, a - ki ma szüle - tett

A mi üdvös - sé - gүн - kért mennyből le - küldé - tett

Szü - le - tett Bet - le - he - mek rongyos paj - tá - já - ban,

Szü - le - tett de nem fényes vendég - fo - ga - dó - ban.

2. Senki sem fogadta be a szép Szűz Máriát, / Nem tudta hol megszülni szentséges szent fiát. / Talált egy rossz istállót, kénytelen betérni, / A szállást megtagadták, nincs többé hol kérni.
3. Eljött a boldog óra, megszülte szent fiát, / Mily nagy öröm lepte meg a szép Szűz Máriát, / Midőn az ő szülöttjét karjain szemlélvén, / Mint istenét és urát imádván, dicsérvén.
4. Nyáját őrző pásztorok az angyal szavára / Jöttek a kised Jézus föltalálására. / Föltalálták barmok közt, keskeny jászolyában, / Imádták leborulva rongyos pólójában.

DICSÉRTESSEK A JÉZUS, AKI MA SZÜLETETT II.

Sajópetri

Di-csér-tes-sék a Jé - zus, a - ki ma szü - le - tett,
A - ki a mi üdvünk - re mennyből lekül - de - tett,

Parlando

Bet - le - hem vá - ro - sá - ba rongyos is - tál - ló - ba,

Szüle - tett kis Jé - zus - ka, vi - lág megvál - tó - ja!

38 mp

2. Senki sem fogadta be a szép Szűz Máriát, / Nem tudta hol megszülni szentséges
szent fiát, / Talált egy rossz istállót, kénytelen betérni, / A szállást megtagadták,
nincs több hely, hol kérni.
3. Eljött a boldog óra, megszülte szent fiát, / Mily nagy öröm tölté el a szép Szűz
Máriát, / Midőn az ő szülöttjét karjain szemlélte, / Mint urát és istenét, szívéből
dicsérte.

SZÁLLJ A FÖLDRE SZÁRNYAT ÖLTVE

Parlando

Szállj a földre szárnyat öltve, Gábor angya - lom,
Ó-ra kondul, jó-ra fordul földi si - ra - lom.

Ná - zá - ret - ben szépszüecske, ne - ve Má - ri - a

Ke - be - lé - be köl - tö - zik le az Is - ten fi - a . 30-32 mp

2. E meghittnek a hírt vidd el, még ma oda menj, / Szent örömtől összezendül a föld és a menny, / E nagy szóra meghajolva, Gábor iziben / Csillagon száll, liliomszál van a kezében.
3. Ottan térdel, kulcsolt kézzel, a szép rózsaszál, / Hogy az angyal, mint a hajnal, sebtén odaszáll. / — Légy köszöntve, szüzek gyöngye, az Úr van veled, / Szép magzattal felmagasztal, ez az üzenet!
4. A szüecske kérdi esdve: — Anya hogy legyek, / Hisz én férjet nem ismerek, tudják az egek! / — Menny kedveltje, az Úr lelke száll reád, ne félj, / Kebled vágyát, tisztaságát nem éri veszély.
5. — Ne döbbenj meg az Istennek e szava miatt. / Az egeknél kedvet nyertél. Jézus lesz fiad. / E liljomszál jegyként szolgál, tiszta szűz, vegyed, / Vőlegényed a Szentlélek küldi ezt neked.
6. — Ég irgalma, mint akarja, légyen aszerint! / A szüecske térdre esve az égre tekint. / Most leszáll a menny királya, és megtestesül, / Víg örömben, szent gyönyörben ég s föld egyesül.

MÁRIA, TISZTELETEDRE
Szállj a földre szárnyat öltve dallamára

1. Mária, tiszteletedre hív néped itt áll, / Ki a világ megváltóját szülni kész voltál, / Üdvözlégy szép Szűz Mária, drága szűzvirág, / Így köszöntünk Gábriellel, kegyes pátronánk (I. refr.)

2. Mennyben az örök atyánál el volt rendelve, / Hogy a világ megváltója tőled születne. / Üdvözlégy szép Szűz Mária, drága szűzvirág, / Méltóztassál meghallgatni, kegyes asszonyság! (II. refr.).
 3. A sokezer szűzek közül téged választott, / A Szentlélek miért titkon megárménykozott. / Üdvözlégy (I.)
 4. Elküldötte mennyből hozzád legfőbb angyalát, / Hogy a világ megváltóját médben (méhedben) fogadnád. / Üdvözlégy (II.)
 5. Az éghajnal hasadtára érkezik angyal, / Titkos követséget hozván, ekképpen szóla: / Üdvözlégy (I.)
 6. Megijedvén ezen hírre szép Szűz Mária, / De azért tovább folytatja az Úr angyala: / Üdvözlégy (II.)
 7. Azt kívántad, hogy csak látnád a Jézus anyját, / Azért fogadd szűz méhedbe az Isten fiát! / Üdvözlégy (I.)
 8. — Óh, arkangyal, honnét lehet e köszöntésed, / Én Istennek felszenteltem a szüzességem. / Üdvözlégy (II.)
 9. Én vagyok az Úristennek csekély szolgája, / És az én tisztaságomat az Isten látja. / Üdvözlégy (I.)
 10. Tetszék az örök Atyának szép tisztaságod, / Szülsz és mégis szüzen maradsz, azt jól tudhatod. / Üdvözlégy (II.)
 11. Íme, az Úr kiválasztott hív szolgálója, / Légyen meg úgy, amint a te szép szavad mondja, / Üdvözlégy (I.)
- Az 1. és 2. vers refrénje váltakozik a versekben.

13, 13, 13, 13

202.

GÁBRIEL ANGYAL KÜLDETETT ATYAISTENTŐL

Parlando

Gábri - el an - gyal küldetett A - ty a - is - ten - től,
Szűz le - ányhoz Má - ri - á - hoz se - ré - nyen re - pül.

Ná - zá - ret - ben fel - ta - lál - ta hogy i - mát - ko - zott,

Szűz le - ány nak, Má - ri - á - nak e - képpen szó - lott:

28-30 mp

2. – Vedd el tőlem, Szűz Mária, e liliomot, / Melyet néked Szentháromság ajándékozott, / Üdvözlégy szép Szűz Mária, Úr van teveled, / Szűz méhedbe száll az ige, ez az üzenet!
3. A szűz leány álmélkodik, s erre így felel: / – Mondd meg nekem, miként lehet, angyal Gábriel, / Mert szüzességem Istennek följánlottam, / Bizonyára ez ideig meg is tartottam.
4. Mondá angyal Máriának: – Igen jól vagyon, / Hogy szűz voltál, az is maradsz, ez tetszik nagyon. / A Szentlélek árnyékozott, méhedbe szállott! / Szűz Mária nagy hálákat ezekért mondott.

13, 13, 13, 13

203.

KÜLDETÉK A SZENT SZÜZHÖZ

Parlando rubato

Kül-de-ték a szent szűzhöz Is-ten e-rős-sé-ge,

Gáb-ri-el ki ál-tal lett az Úr kö-vet-sé-ge.

Hogy Á-dámnak e-se-tét ál-lít-sa ép-ség-be,

A-ki kö-töz-ve va-la nagy bú'sötét-ség-ben.

2. Üdvözlégy, Szűz Mária! – ezt mondá az angyal, / Ím, az Úr van teveled, teljes vagy malasztal. / Hallván a szűz, megretten, ámde őt azonnal / Bátorítá Gábriel ily égi szózatall:
3. – Szentlélek erejéből fogadod méhedbe / A királyok királyát, szülöd emberségben. / De azért szüzességed megmarad épségben, / Isten így rendelé ezt örök végzésében!
4. – Isteni szülöttednek Jézus leend neve, / Égen s földön nagy leend hatalma s ereje. / Az Úr hű szolgálója erre így felele: / – Légyen igéje szerint, mint Isten rende.

5. Áldjuk az örök Atyát, ki ily kegyelmes lett, / Áldjuk véle szent fiát, ki értünk testet vett. / Ki által ez végbement, áldjuk a Szentlelket, / Kérjük a szüzet, nyerjen nekünk is kegyelmet!

13, 13, 13, 13

204.

MÁR NÉGYEZER ESZTENDEIG

Parlando

Már négy-e-zer esz-ten-de - ig ál-lott a vi - lág,
Mi - dőn Gáb-ri - el ark-angyal mennyégből le - szállt

Rubato

Má - ri - á - hoz Ná - zá - ret - be s így i - mát - ko - zék;

Egek, csepeg - jé - tek Jé - zust! — így só - haj - to - zék.

2. Az egész föld kerekségén az ő sóhaja / Isten trónjáig hatolt fel az ő imája, / Nála az ige testesült, s kilenc hónapra / Szülte nekünk a Megváltót ezen éjszaka.
3. De Betlehem egész népe tele vendéggel, / A kis Jézus Szűz Anyával és Szent Józseffel / Nem fér bele, mivel szegény, de mindezekkel / Nem törődik, sőt öröm közt küzd a hideggel.
4. Óh, bár jönnél Betlehemből mi hajlékunkba, / Befogadnánk s szállást adnánk nem egy éjszaka, / Sőt a világ végeztéig maradnál velünk, / Megölelnénk, melengetnénk, édes Istenünk!

ISTEN, KI AZ IDŐKNEK

Is-ten, ki az i-dők-nek ha-tá-rát ki - mér - ted,
Ö-rök böl-ces- ségeddel sorsun-kat in - téz - ted,
Elődbe most az évnek estéjén i - mád - va Jő néped és
egy szívvel, lé-lekkel ki - ált - ja: Há - la te - né - ked!

2. Mindenható, te láttad minden lépteinket, / Erős jobbod megőrizött a veszélytől minket. / Az élet, az egészség s malasztodnak árja / Mind jószágod s hatalmad kegyes adománya: Hála tenéked!
3. Hívásodat követvén, jobbulást ígérünk, / Hogy ebben az új évben csak tenéked élünk. / Segíts meg szándékunkban, hogy azt megtarthassuk, / Élet esténk ha eljő, nyugodtan mond hassuk: Hála tenéked!

VÍGAN ZENGJETEK CITERÁK II.

Alsóór

Ví-gan zengje - tek ci-te - rák, Jé-zus szü-le - tett,
Harsog-ja-tok dob, trombi - ták, Is-ten ember lett.
Egy szűznek vé-ré-ből, Szüle - tett urunk né - künk.

VÍGAN ZENGJETEREK CITERÁK III.

Bugyi

Ví - gan zengje - tek ci - te-rák, Jé - zus szü - le - tett,

Harsog - ja - tok dob, trombiták Is - ten em - ber lett !

A szűz ki őt el - hoz - ta, És mé - hé - be fogad - ta,

Azt a Gábri - el ark - angyal ál - dott - nak mond - ta.

2. Ím az egek tanítója jászolban fekszik, / Mindeneknek földesura barmok közt nyugszik, / Ő udvarló szolgálai, Juhok, barmok pásztora, / Nem is tündér ez világnak földesurai.
3. Cifra, pompás palotákat íme, megvetett, / Az istállót választotta, abban született, / Titóletek nem kincset, Csak tiszta szívet s lelket / Kívánja ő, s megadja az örök életet.
4. Örvend a menny, vigad a föld eljövételén, / Az angyalok a pásztorok ő születésén / Glóriát énekelnek, Dicsőség az Istennek, / Békesség legyen a földön a jó embernek.

KICSODA AZ, KI OLY NAGYON

Vigan zengjeterék citerák II. dallamára

1. Kicsoda az, ki oly nagyon kiált felettünk, / Mind azt mondja: Betlehembe hamar siessünk! / Mert kis Jézus született, Nékünk Üdvözítőnk lett, / Ajándékot vigyünk néki, imádjuk őtet!
2. Vigan zengjeterék citerák, Jézus született, / Harsogjatok dob s trombiták, Isten ember lett. / A szűz ki őt elhozta, És pólyába takarta, / Azt a Gábritel arkangyal áldottnak mondta!

HALLOD PAJTÁS, MI AZ ÚJSÁG

Vígan zengjetez citerák II. dallamára

1. — Hallod pajtás, mi az újság, angyal mit hirdet, / Ezen éjjel a Messiás hogy megszületett, / Betlehem városában, Rongyos istállócskában, / A kisgyermek ott sírdogál hideg jászolban.
2. Tizenkét óra van éppen, hallod-e pajtás, / Mi dolog hogy nekünk nem kell fáklya, sem lámpás, / Ily csudát nem hallottam, Éjjel bár sokat jártam, / Éjfél táján fényességet sohasem láttam.
3. Kelj fel Gyurka, hamar fogd meg a legjobb bárányt, / Te meg Jancsi addig híven őrizd a nyáját, / Angyal hirdet, elmegyünk, Betlehembe siessünk, / Megnézzük, hogy megszületett a mi Istenünk!
4. — Jancsi pajtás, az ajándék bárányt elvittem, / Ma született kis Jézus elébe letettem, / Úgy mosolygott ajaka, Mintha köszönte volna, / Ebből is lehet ismerni, hogy égnek ura.
5. Édesanyja Szűz Mária őt ringatgatja, / Gyenge hideg két orcáját megcsókolgatja, / Mondván: — Aludj fiacskám, Ma kinyílt szép tulipán / Szívemnek kinyílt bimbója, én kedves rózsám.
6. — Igaz pajtás, megjelentünk kis Jézus előtt, / Betlehemi istállóban hol Mária szült, / Barmok között jászolban, Bétakarva pólyában, / A kisgyermek ott sírdogál, száraz szénában.
7. Szent József a kisdéd Jézust híven dajkálja, / Szűz Mária énekszóval így altatgatja: / — Aludj égi gyermecske, Mennyei hercegecske, / Szívemnek drága bimbója, szép kisdedecske.
8. Jámbor hívek, kérjük szépen Mária fiát, / Ma született királyunkat a kis Jézuskát, / Mondjunk el egy szép nótát, Úgy dicsérjük szent napját, / Nyissa meg minékünk egykor mennynek kapuját.

13, 13, 7+7, 13

209.

ÉNEKELJÜNK VÍG ÖRÖMMEL I.

Galgahévíz

Parlando

É - ne - kel - jünk víg ö - rømmel há - lát Is - ten - nek,
El - küldöt - te ő szent fi - át üd - vö - zi - tőnk - nek !

Ör - vendje - tek bús szivek, É - gi - ek és föl - di - ek,
É - ne - kel - jünk víg ö - rømmel há - lát Is - ten - nek !

13, 13, 7+7, 13

210.

ÉNEKELJÜNK VÍG ÖRÖMMEL II.

Pereg

É - ne - kel - jünk víg ö - rømmel há - lát Is - ten - nek,
Mert el - küldte ő szent fi - át üd - vö - zi - tő - nek.

Ör - vendje - tek bús szi - vek, É - gi - ek és föl - di - ek,
É - ne - kel - jünk víg ö - rømmel há - lát Is - ten - nek !

2. Feljött azon hajnalcsillag, amely fényével / Minket, bűnös embereket, kegyes-
ségével / Világosít örömmel, Örökös dicsőséggel: / Feljött azon hajnalcsillag
teljes fényével.

3. Mint sírdogál a jászolban világ váltója, / Hideg szénán bágyadozva éltünk adója, / Ápolgatja szűz anyja, József nevelőapja, / Pásztoroktól körülvéve Istennek fia.
4. Ez nap az örömnök napja, melyet Úr keze / Nékünk, bűnös embereknek adott s készíté. / Örvendjünk tehát ebben, Dicsérjük őt szívünkben! / Ez nap az örömnök napja, örvendjünk ebben!

13, 13, 7+7, 13

211.

DICSÉRTESSÉK AZ ÚRJÉZUS DRÁGA SZENT NEVE

Di-csér-tes-sék az Úr-jé-zus drá-ga szent ne - ve ,

El - ér - ke - zett Ná - zá - ret - be az Úr kö - vet - je ,

— Űd-vöz-légyszűz Má-ri - a , — úgy mond az Úr an-gya - la ,

Té-ged jöt-tünk köszön-te-ni , szép Szűz Má-ri - a !

28-30mp

2. Mennyből az Atyaúrsten tehozzád küldött, / Hogy megvigyem néked mennyből az üzenetet, / — Űdvözlégyszűz Mária, — Úgy mond az Úr angyala, -- / Téged jöttünk köszönteni, szép Szűz Mária!
3. A sok ezer szűzek közül téged választott, / Néked küldte ajándékban e lilíomot, / — Űdvözlégyszűz Mária, — Úgy mond az Úr angyala, -- / Téged jöttünk köszönteni, szép Szűz Mária!
4. Tetőled kíván születni az Isten fia, / Kinek Jézus lesz a neve, világ váltója. / — Űdvözlégyszűz Mária, — Úgy mond az Úr angyala, / — Téged jöttünk köszönteni, szép Szűz Mária!
5. Arra kérlek, óh kegyes szűz, felelj énnekem, / Hogy ezen örvendetes hírt mennybe vihessem. / — Űdvözlégyszűz Mária, — Úgy mond az Úr angyala. -- / Téged jöttünk köszönteni, szép Szűz Mária!

6. Ezen szóra alázatos szüzek példája / Az angyalnak szavaira ajkát megnyitja: /
 – Óh, arkangyal, nem lehet, Mert én szüzességemet / El nem vesztem, meg-
 őrizem drága kincsemet.
7. Mondá angyal Máriának: – Igen jól vagyon, / Hogy szűz voltál, az is maradsz,
 az tetszik nagyon. / A Szentlélek ereje Megárnyékoz kegyelme. / Így telik be
 prófétáknak jövendölése.

13, 13, 7+7, 13

212.

AZ ISTENNEK SZENT ANGYALA MENNYBŐL I.

Az Is-ten-nek szent angya-la mennyből le-jö-ve,
 Pászto-roknak a me-ző-be ö-röm hírt vi-ve,
 Hogy szü-le-tett Mes-si-ás, Kit jö-ven-dőlt az í-rás,
 Melyben szó-lott Iz-ra-el-hez ősz I-za-i-ás.

2. A pásztorok, e hírt hallván, földre esének, / Nagy fényétől az angyalnak meg-
 félemlének, / De az angyal biztatja, Őket fölbátorítja, / Betlehembe hogy men-
 nének inti s oktatja.
5. Menjünk mi is Betlehembe a kis Jézushoz, / Aki nekünk szent megváltást s
 örök üdvöt hoz, / Kérjük a szép Szűzanyát, Kérje értünk szent Fiát. / Hogy
 nekünk is nyissa meg majd az égi hazát.

13, 13, 7+7, 13

213.

ISTENGYERMEK

Az Istenek szent angyala mennyből I. dallamára

1. Istengyermek, kit irgalmad közénk lehozott, / Angyaloknak énekével néked
 áldozok, / Terjeszd fölém kezedet, Hogy az Isten szeretet / Töltse el ma szívem,
 lelkem jászolod tövén.

2. Bár nem látom gyermekarcod szent vonásait, / Hiszen mégis rendületlen, /
hogy már te vagy itt, / És mosolygón fölfogod Könnyemet, amit hozok /
Ajándékul jászolodnak trónusához én.
3. Istengyermek, nézd szívemnek forró vágyait, / Boldogságot adni másnak
nincs hatalma itt, / Csak te néked, Istenem, Óh ha arcod megjelent / Áldott
ostya szent színében, boldog vagyok én.
4. Betlehemi csillagodat ragyogtasd nekem, / Ki e sötét lelki éjben jászlod kere-
sem, / Add hitemnek fényedet, Akkor biztosan megyek / S meg nem állok,
míg a trónod el nem érem én.

13, 13, 7+7, 13

214.

A PRÓFÉTÁK ÍRÁSÁNAK LETELT IDEJE

Poco rubato

A pró-fé-ták i-rá-sá-nak le-telt i-de - je,

Az ég fé-nyes csil-la-gá-ban tündök-lik je - le.

A sze-gény pász-to-rok-hoz Angyal vi-gasz-ta-lást hoz:

—Di-cső-ség a magas-ság-ban!—így szól azok - hoz.

34-36mp

2. — Menjetek Betlehem felé hol a csillag van, / Ott találjátok a Jézust szegény
jászolban, / Mivel szegények vagytok, Titek kíván uratok, / Hogy mivélünk,
angyalokkal udvaroljátok.
3. Négyezer hosszú éveknek rabjai voltunk, / Bűncsatolta rabláncokat sírva hor-
doztunk, / Most itt van az alkalom, Jaj, de szörnyű fájdalom, / A megváltás
gyermekének sorsa siralom.
4. Egy eldobott rongyos posztó melegítője, / Ezt érdemli a világnak üdvözítője, /
Szívrendítő sírása, De nincs vigasztalása, / Így rendelte az Atyának irgalmas-
sága.

A PÁSZTOROK A TANYÁBAN

Parlando rubato

A pász-to- rok a ta-nyában mind ébren vol- tak,
 Egy- más kö- zött így beszéltek hogy mit álmod- tak.

E - gyik mondja, angyalt látott,
 A másik egy szép csillagot, Oly kü-lö- nő- sen ragyo- gott.

30 mp

2. Jön a bojtár nagy sietve, és kijelenti: / Betlehemben vár egy angyal, oda kell menai, / A messiás megszületett, Meghozta az üdvösséget, / Betlehemben talált helyet!
3. Elindultak a pásztorok nagyon sietve, / Egy különös, fényes csillag őket vezet- te, / Betlehem felett megállott, Az istálló fényt sugárzott, / Megijedtek a pász- torok.
4. Az angyalok, a pásztorok így énekelnek: / — Dicsőség a magasságban a jó Istennek, / Békesség a földieknek, Kik e nagy világban élnek, / A jószívű embereknek!

13, 13, 8+8, 17 (8+9)

216.

AZ ISTENNEK SZENT ANGYALA
MENNYBŐL II.

Sajópetri

Az Is-ten-nek szent an-gya-la mennyből le-jö-ve,
Pászto-rok-nak a me-ző-be ö-röm hírt vi-ve.
Hogy szü-le-tett a mes-si-ás, Melyben szó-lott,
Kít meg-jö-vendölt az i-rás,
melyben szó-lott Iz-ra-el-hez ősz I-za-i-ás.

2. Gyerünk mi is Betlehembe a kis Jézushoz, / Aki nekünk szent megváltást,
örök üdvöt hoz, / Kérjük a szép szűz anyát, Kérje értünk szent fiát, / Hogy
nekünk is, hogy nekünk is nyissa meg majd az égi hazát.

13, 13, 7+7+6+7+7+6+7

217.

DICSÉRETES A GYERMEK

Dí-csé-re-tes a gyermek ki ez nap szü-le-tett,
Egy szeplő-te-len szűztől, vi-gasztá-lá-sunk-ra,
Ha nem szü-le-tett vol-na, mi mind el-vesz-tünk vol-na,

Óh mi üd-vös - sé - günk, E-gyet-len egy Jé-zu-sunk ,
 Ki é-ret-tünk szü-let- tél, Ol-tal-mazz po-kol-tól !

2. Izaiás próféta ezt régen megírta, / Hogy születik egy szűztől — úgy mond — a Messiás! / Kinek szent születésén, az angyalok örülnek, / Mi üdvözítőnknek / Születéséről való örömet ők jelentnek, / Először pásztoroknak.
3. Vegyük azért eszünkbe angyalnak mondását, / Ki azt mondá Józsefnek, ötet vigasztalván, / — Ím, fogad Szűz Mária Szentlélektől magzatot, / Kit Jézusnak nevez, / Azaz üdvözítőnek, halálával ő minket / Kárhozattól megment.
4. Ezen mi mind örülünk és Krisztust dicsérjük, / Mert miértünk születék, hogy mi el ne vesszünk. / Hálát adjunk őnéki, erőt őtőle kérjük, / Hogy benne bizhassunk, / Mert kik Krisztusban bíznak, meg nem szégyenítettnek, / Ítéletnek napján. Ámen.

13, 14, 13

218.

SERKENJ LELKEM MÉLY ÁLMODBÓL

Rubato

Ser-kenj lel-kem mély ál-mod-ból, vi-gyázz ma-gad - ra,
 Mert ma u-rad jő ez vi-lág-ra szép váltsá-god - ra,
 Drága kincset hoz ma-gá - val or-vos-lá-sod - ra.

2. Teljes szívvel, víg örömmel ma az angyalok, / Pásztoroknak ím, megjelentik, hogy az ő urok / E világra születtenék égi királyok.
3. Erülj, ha voltál bánatban immár én lelkem, / Ne irtózzál tőle én szívem, mert égi kincsem / Elérkezett ma tehozzád, erős kegyelem.

4. Pásztorokkal egyetemben, menj Betlehembe, / Alázatos, víg éneklésben, zengedezésben, / Alleluját néki mondván ő eljöttiben.
5. Hegyen, völgyön, erdőn, mezőn lakozó vadok, / Égben játszadozó madarak, minden állatok, / Született édes uratok, jer, mind áldjátok!
6. Áronnak szép vesszőszála ma megvirágzott, / Angyaloknak szépséges raja akire szállott, / Kiről minden édességet magára rázott.
7. No tehát már oh, én lelkem, Jézus anyjával / Magasztaljad az angyalokkal, szép buzgósággal, / Örvedetes, vigasságos, szép muzsikákkal.
8. Úrjézus, Szűz Máriának édes magzatja, / Én lelkemnek erős oltalma, nagy bátorsága, / Indítsd szívem hozzád való óhajtságára.
9. Senki nem volt Betlehemben, ki befogadjon, / Ki ennyi jót világra hozzon, s meglátogasson, / Égi kinccsel s minden jókkal ajándékozzon.
10. Szállj be, kérlek, én szívembe édes Jézusom, / Rengő bölcsőd tedd bé lelkembe, édes Krisztusom, / Had gyulladjon szent tüzedtől én óhajtságom.
11. Áldott légy te, mennyországnak fényes csillaga, / Szűz Mária édes magzatja, világnak ura, / Én szívemnek és lelkemnek nagy vigassága.
12. Benned bízunk mindörökké, édes Krisztusunk, / Amíg élünk, téged dicsérünk, édes Jézusunk, / Holtunk után add meg, kérünk, mi boldogságunk.
13. Óh. Áronnak szép, zöldellő, kedves virága, / Mennyország királyné asszonya, szép Szűz Mária, / Imádj értünk, mindörökké, Jézus szent anyja.
14. Dicsértessél mindörökké édes fiaddal, / Mennyországnak gyöngyvirágával, jó illatjával, / Adja nekünk szent országát, minden javával.

Versfők: S T E P H A N U S S Z A B Ó D

13, 14, 14, 14

219.

BETLEHEMBE SIESSÜNK

- Bet-le-hem-be si-es-sünk rongyos is-tál-ló-ba,

Ott szü-le-tett a kis Jé-zus Jó-zsef Má-ri-á-val.

Minde - nek-től el - ha - gyat - va é - des Megvál - tónk - hoz,

A - ki né - künk mindnyájunknak szép üd - vös - sé - get hoz.

2. Örömkönnny-hullajtással essünk térdeinkre, / Hogy irgalmat osztogasson vétkes szíveinkre, / Mert ő nem néz a pólyára, sem a kemény télre, / Noha jutott a hidegre, ily nagy szegénységre.

13, 14, 10 + 11, 10 + 14

220.

HÓDOLJUNK MINDNYÁJAN

Hó - dol - junk mindnyájan az e - gek ki - rá - lyá - nak,
Ki szü - le - tett mint ember, váltságul e vi - lág - nak,

Kirá - lyoknak zengjen a ci - te - ra Fejedelmek - nek szóljon a

harso - na, Mert Krisz - tus szü - le - tett, dí - csér - je - tek,

Minden né - pek meg - ért - sé - tek mert ve - lünk az Is - ten!

A KERESZTÉNYSÉGBEN

A ke-resz-tény-ség-ben i-gaz-val-lás a hit-ben

Hogy higyjünk egy Is-ten-ben, A-tya, Fi-u és Szentlélek - ben.

Mennynek, földnek; ten-ger-nek, Ő te - rem-tő - je - ben.

2. Hiszünk a Krisztusban, Istennek egy fiában, / Mi kegyes szószólónkban, üdvö-zítő Jézus Krisztusban, / Kit Ádámnak ígére / Az Paradicsomban.
3. Gábrriel arkangyal Názáretbe küldték, / A szűz meggyümölcsözőék, Szentlélek-től teherbe esék, / Jó hír nekünk mondaték, / Hogy Megváltónk születnék.
4. Betlehembe születék, angyalok megjelenték, / Pásztoroknak hirdeték, hogy Úr Krisztus nekünk születék, / Békesség, Jóakarat / Földre hirdettették.
5. A Krisztus kint valla, a keresztfán meghala, / Ő szent vére kiomla, mi halálunk ottan megromla, / Harmadnap feltámadá, / Minket megigazíta.
6. Mennyekbe felméne, az örök dicsőségbe, / Ott nekünk helyet szerze. eljövendő az ítéletre, / Ott megfizet mindennek, / Ki-ki mint érdemlette.
7. Hiszek Szentlélekben, vigasztaló Istenben, / Hiszem a Szentegyházat, szentek-nek ő gyülekezetit, / Hiszem Krisztus kedvéért / Bűnömnek bocsánatját.

A dallam második felére:

Ez hittel bátorítom minden életemet, Ámen!

Kezdősor 14-szótagú

14, 3, 14, 3

222.

DICSÉRTESSEK A JÉZUS

Dí-csér-tes-sék a Jé-zus Ez új-esz-ten-dő nap-ján,
Ez új-ban, Hogy megtart-son bennün-ket,
Úgy mint va-la-mennyünket Ez új-ban!

2. Búzájuk is sok legyen, Hogy a kamra megteljen, / Ez újban, / Hogy megtartson bennünket, Úgy mint valamennyünket / Ez újban!
3. A boruk is sok legyen, Hogy a pince megteljen / Ez újban, / Hogy megtartson bennünket, Úgy mint valamennyünket / Ez újban!
4. A borjuk is sok legyen, A lányuk is szép legyen / Ez újban, / Hogy megtartson bennünket, Úgy mint valamennyünket / Ez újban!
5. Szálljon áldás e házra, Benne lévő családra / Ez újban, / Hogy megtartson bennünket, Úgy mint valamennyünket / Ez újban!

7+7, 6, 7+7, 6+7

223.

NAGY ÖRÖMNAP TÁMADOTT

Nagyö-röm-nap tá-ma-dott, Mert egy virág szár-ma-zott
Ez é-jel, ez é-jel, Egy szépszűznek kert-jé-ből,

2. Megnyílnak már az egek, Harmatoznak fellegek / E földre, e földre / Eljött az Isten fia, E világ megváltója, / Itt nyugszik, itt nyugszik Lelkünk drága záloga.
3. Óh szerencsés Betlehem, Lásd mily ritka kegyelem / Az égből, az égből / Szabadítód érkezett, Kebeledbe rejtezett, / Vezéred, vezéred Ma elődbe tétett.
4. Imádják az angyalok, Mondják az arkangyalok: / Dicsőség, dicsőség / A mennybéli Istennek, Imádandó felségnek: / Békesség, békesség Földön a jó lelkeknek!
5. Jöjjetek hát jámborok, Gyorsasággal pásztorok, / Lássátok, Lássátok / Betlehemben jászolban, Bétakarva pólyában / Királytok, királytok Született istállóban.
6. Áldjuk mi is urunkat, Eljött új királyunkat, / Siessünk, siessünk / Jézusunk jászolához, Lelkünk főpásztorához, / Ki nekünk, ki nekünk Óhajtott kegyelmet hoz.
7. Lábaidhoz borulunk, Néked szívből hódolunk, / Óh Jézus, óh Jézus, / El ne hagyd híveidet, Téged kérő népedet, / Óh Jézus, óh Jézus, El ne hagyd híveidet.

14, 14, 3, 5+5

224.

SÍR AZ ISTEN BÁRÁNYA I.

Bajmok

2. Ne sírj én kis alakom, Gyenge bimbóm, harmatom, / Szüzi méhem rajlépe,
Ég és föld ékessége, / Ej, ej, ej, / Csók kell-e, vagy tej? / Csók kell-e, vagy tej?
3. Jaj de kemény a jászol, Kisfiam jaj, de fázol, / Tél ellen itt nincs bátya, Csak
Szent József palástja. / Aj, aj, aj, / Süvölt a szélzaj, / Süvölt a szélzaj.
4. Ne sírj gyönyörűségem, Koronám, ékességem, / Szép bölcsődalt zengenek,
A mennyei szellemek, / Ah, ah, ah, / Lelkem sugara, lelkem sugara.
5. Szálljon rád édes álom, Zokogó kis bárányom, / Én szülöttem, teremtőm,
Álmodozz a jövődön! / Lá, lá, lá, / Jer szárnyam alá! Jer szárnyam alá!
6. Verjen az én keblemben A szív most csendesebben, / Hogy alvó kis galambom,
Fiam fel ne riadjon, / Áj, áj, áj, / Jézus aludjál! Jézus aludjál!

14, 14, 3, 5

225.

SÍR AZ ISTEN BÁRÁNYA II.

Szada

Sír az Is-ten bá-rá-nya, van-e ki őt saj-nál-ja?
Bü-ne-in-ket si-rat-ja, szűz anyja így csit-tít-ja:

Áj, áj, áj, Jé-zus a-lud-jál!

20-22mp

2. Ne sírj, én kis alakom, gyenge bimbóm, harmatom, / Szüzi méhem rajlépe,
Ég és föld ékessége, / Ej, ej, ej, / Csók kell-é, vagy tej?
3. Jaj, de kemény a jászol, Kisfiam, jaj, de fázol, / Tél ellen itt nincs bátya, Csak
Szent József palástja, / Aj, aj, aj, / Süvölt a szélzaj.
4. Ne sírj, gyönyörűségem, Koronám, ékességem, / Szép bölcsődalt zengenek,
A mennyei szellemek, / Ah, ah, ah, / Lelkem sugara.
5. Szálljon rád édes álom, Zokogó kis bárányom, / Én szülöttem, teremtőm,
Álmodozz a jövődön, / Lá, lá, lá, / Jer szárnyam alá!
6. Verjen az én keblemben a szív most csendesebben, / Hogy alvó kis galambom,
Fiam fel ne riadjon, / Áj, áj, áj, / Jézus aludjál!

KELJETEK FÖL, PÁSZTOROK, ÉJFÉLRE

Poco rubato

Kel-je-tek föl pásztorok, éj-fél-re jár az ó-ra,
A jó pásztor nem alszik, figyel a ko-lompszóra!

Jer-tek a já-szolyhoz kö-szön-te-ni,

Má-ri-át, Jé-zust, üd-vöz-le-ni! 40 mp

2. Ember, halljad ezt a szót, megjött már boldogságod, / Ha Jézusban nem hiszel,
üdvöd hiába várod, / Jertek a jászolhoz köszönteni, / Máriát, Jézust üdvözleni!

KELJ FEL KERESZTÉNY LÉLEK

Kelj fel keresz-tény lé-lek, Te-kints be a já-szolyba,
A nagy Is-ten-re kér-lek, Úr-jé-zus fek-szik abban,

Óh, én sze-rel-mes Jé-zu-som! 22-24 mp

2. Nézd, mely kemény az ágya, Tiszta szerelmünk tárgya, / Azért fekszik oly
ágyon, Hogy szerelmünk gyulladjon, / Óh, én szerelmes Jézusom!
3. Szűz anyának szent teje, Úrjézus eledele, / Kínálja szívünket, Hogy üzze vét-
keinket. / Óh, én szerelmes Jézusom!

4. Hirdessük egész földnek. Nagy voltát e gyermeknek, / Legyünk kedves hajléki, Szívünket adjuk néki, / Óh, én szerelmes Jézusom!
5. Csókoljuk meg kezeit, Törölgezzük szemeit, / Bűneinket utáljuk, Magunkat néki adjuk, / Óh, én szerelmes Jézusom!
6. Dicséret és dicsőség, Az Atyának, ki fölség, / Úrjézusnak tisztesség, Mondjon minden nemzetség, / Óh, én szerelmes Jézusom! / Amen.

7+7, 7+7, 6, 5+5

228.

AZ ISTENI GYERMEKET

Alsóór

Az is-te-ni gyermeket, A há-rom böl-csek e-lőtt
Ki ma ki-je-len-te-tett, I-mádjuk és áldjuk őt,
Szép jel és szép csillag, szép napunk támad, Szép napunk támad!

2. A zsidók őt üldözték, A bölcsek megtisztelték, / Arany-, tömjén-, mirhával, A szív imádásával, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt!
3. Szent hitünknek csillaga, Nékünk szinte jelt ada, / Hogy megjelent királyunk, Akit epedve vártunk, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt!
4. Hit, remény és szeretet, Mely tőle nyer életet, / Ím, a hármas áldozat, Mit szívünk imádva ad, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt!
5. Óh, istenember, király, Néped ím, előtted áll, / Kérvén szent malasztodat, Hogy áldja jóvoltodat, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt!

7+7, 7+7, 6, 5+5

229.

MIDŐN A SZŰZ MAGZATÁT

Poco parlando

Mi-dőn a szűz maga-zát, Já-szolyban sí - ró fi - át
El a - kar-ja al-tat-ni, Így é - ne - kel ő - ne - ki :
Óh,napfény, óh,é - let, Óh ,édes Jé - zus! Óh,édes Jé-zus!

2. Óh, édes napom fénye, Óh, életem reménye, / A barmok jászolában Aludj a lágy szénában, / Óh, napfény, óh, élet, / Óh, édes Jézus! Óh, édes Jézus!
3. Óh, én édes gyermekem, Csak téged kíván lelkem, / Aludj édes virágom, Zöldelő rozmaringom, / Óh, napfény, óh, élet, / Óh, édes Jézus! Óh, édes Jézus!
4. Óh, aludj én királyom, Aludj édes magzatom, / Aludj, aludj alakom, Míg hagynak ez világon, / Óh, napfény, óh, élet, / Óh, édes Jézus! Óh, édes Jézus!
5. Óh, atyának öröme, Óh, anyának szerelme, / Óh, anyád atyja aludj, Óh, anyád fia aludj, / Óh, napfény, óh, élet, / Óh, édes Jézus! Óh, édes Jézus!
6. Akarsz más éneklőket? Majd hívok juhőrzőket, / Ezeknél senki sincsen. Aki ékesben zengjen, / Óh, napfény, óh, élet, / Óh, édes Jézus!, Óh, édes Jézus!
7. Mihelyt kedved megértik, Ottan együtt rákezdik, / Óh, aludj Jézus. aludj, Itt a jászolban aludj, / Óh, napfény, óh, élet, / Óh, édes Jézus! Óh, édes Jézus!

7+7, 7+7, 6, 5+5

230.

HÁROM KIRÁLYOK NAPJÁN I.

Alsópáhok – Doroszló

Midőn a szűz magzatát dallamára

1. Három királyok napján, Országunk egy istápját / Dicsérjük énekkel, Viga-dozó versekkel, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt!

2. – Hol van zsidók királya, Mert megjelent csillagja ? / – Betlehemben találják,
Kis Jézust körülállják, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép
napunk támadt!
3. Királyok ajándékát, Aranyt, tömjént és mirhát / Vigyünk mi is urunknak,
Ártatlan Jézusunknak, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép
napunk támadt!
4. Kérjük a szép Szűzanyát, Kérje értünk szent fiát, / Békességben megtartsa,
Ellenség hogy ne ártson, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt!
Szép napunk támadt!

14, 7 + 7, 6, 5 + 5

231.

HÁROM KIRÁLYOK NAPIJÁT II.

Királyhelmec, New Brunswick, USA

Há - rom ki - rá - lyok napiját, Or - szá - gunk egy is - táp - ját
 Di - csér - jük é - ne - kek - kel, Vi - ga - do - zó ver - sek - kel

Szép jel , és szép csillag, Szép napunk támad ! Szép napunk támad !

30 mp

14, 7+7, 6, 5+5

232.

HÁROM KIRÁLYOK NAPJÁN III.

Vitka

Há-rom ki-rá - lyok napján, Országunk egy is - táp - ját

Di-csérjük é - ne - ke kkel,
Há-la - a - dó ver-sekkel, Szép jel és szép csillag,

Szép na-punk tá - mad! Szép na-punk tá - mad!

28-30 mp

7+7, 7+7, 6, 5+5

233.

IRGALMAZZ, KI SZÜLETTÉL

Ir-gal - mazz, ki szü-let-tél, Já-szolyba he - lyeztet-tél.

Mindnyájunkkal jót tettél
Vi-lág - vált-sá - ga lettél Nézz ránc a já - szoly - ból,

Óh, kegyes Jé - zus! Óh, é-des Jé - zus!

40 mp

2. Kegyelmezz szűz magzatja, Kit mennyből küldött atyja, / Mi szabadításunkra,
Pokolnak rontására, / Nézz ránc a jászolból, / Óh, kegyes Jézus! Óh, édes
Jézus!

3. Kegyesen hallgass minket, Bocsásd meg bűneinket, / Kik üljük születésed, Mutasd meg kegyességed, / Nézz ránk a jászolból, / Óh, kegyes Jézus! Óh, édes Jézus!
4. Dicsőség az Istennek, Mennyei szent fölségnek, / Béke jóakarató, És szelíd embereknek, / Nagy dicséret legyen / Ma született kisdednek, Víg éneket zengenek.
5. Hiszünk mi az Atyában, Ma született Jézusban, / Mi kegyes megváltónkban, Ki fekszik pólyácskában, / Rongyos istállóban, / Óh, kisded Jézus! Óh, édes Jézus!

14, 14, 11, 12

234.

PÁSZTOROK FEL, ÉJFÉL VAN

Pász-to-rok fel éj - fél van, nem il - lik már
A jó pász-tor éb - ren van, már nyá-ját le-
szunnyad- ni, gel - te - ti. Szűz Mári - a já-szo-lyá-hoz fussa-tok,
Ott az ég és föld u - rá - nak hó - dol - ja - tok!

2. Az égen angyalsereg vonul a dicsőségben, / Glóriát zengve lebeg, és siet örömében, / Szűz Mária jászolához fussatok, / Ott az ég és föld urának hódoljatok!
3. Pásztorok, ne féljete, nagy öröm jár reátok, / Az Úr eljön közétek, megszűnt a régi átok, / Szűz Mária jászolához fussatok, / Ott az ég és föld urának hódoljatok!
4. Betlehemben éppen most, Dávidnak unokája, / Istenember született, a világ megváltója, / Szűz Mária jászolához fussatok, / Ott az ég és föld urának hódoljatok!
5. S ím, az angyalt angyalok sok ezrei könnyezik, / A boldog égi lakók az Úr művét dicsérik, / Szűz Mária jászolához fussatok, / Ott az ég és föld urának hódoljatok!

ÖRVENDEZZÜNK, BETLEHEMBE MENJÜNK

Ör - ven - dezzünk , Bet - len be menjünk a - jándékok - kal,
Is - tál - ló - hoz, romlott paj - tá - hoz a pásztorok - kal,

Ott szü - le - tett Is - ten fi - a , szép kis gyer - mek - cse,

A - tyá - ink - től régtől fog - va várt kis - de - decs - ke.

40mp

2. Kemény ágyban, hideg jászolban sír jaj, Istenünk, / Kiskorában, első órában már szenved értünk, / Meztelen testcskéje hóval betelik, / Hideg szélről fejecskéje jaj, mint sértetik.
 3. Jaj, mint fázik, orcája ázik sűrű csöppekkel, / Szemeinek, két drága gyöngynek hév könnyeivel, / Mennyi csöppök, annyi gyöngyök értünk hullanak, / Ezek a mennybéli vizek lelkünkre hullnak.
 4. Bűnös lélek nézzed, a vétek mint bánt Istennel, / Dühösködik, kegyetlenkedik a szép gyermekkel, / Szeretetből jött hozzátok s ti megvetitek, / Ímé, befogadják barmok, s ti kiűzitek.
 5. Ezt látjátok, s mégsem szánjátok vajh jó emberek?! / Kemény szívvel és száraz szemmel hogy tűrhetitek, / Jézus világ vidámsága hogy siránkozik, / Angyaloknak vigassága hogy szomorkodik.
 6. Szívetekben mint jobb bölcsőben sírva kérdezik, / S hogy hozzátok befogadjátok, mint kívánczik, / Szánakodásra indítanak könnyes szemei, / Könyörülést tőlünk várnak fázott tetemi.
 7. Óh, jaj szánjuk vétkünket bánjuk édes Jézusunk, / Hogy szívünkben s bűnös lelkünkben szállást nem adtunk, / Háládatlanok nem leszünk ezután immár, / Jöjj el édes Jézus, jöjj el lelkünk készen vár.
- Ámen.

SZENT JÁNOSNAK TIZENKETTŐ VOLT A HIVATALA

Parlando

Szent Já-nos-nak ti-zen-ket-tő volt a hi-va - ta - la,

Ta-nit-vány volt, a-pos-tol volt, és é-van-gé - lis - ta,

Dok-tor, püs-pök és a Krisztus tit-kos ta - ná - cso - sa.

2. Próféta volt és a Krisztus igaz atyafia, / Szent János volt Máriának testálatott fia / Így öccse lett a Jézusnak, szerelmes barátja.
 3. Szűz és mártír volt Szent János, itt a tizenkettő! / Alkonyodik ezerkilencszáz-harminc esztendő, / Majd bejön ezerkilencszáz-harmincegy esztendő.
- Amen.

14, 14, 14, 14, (13, 13, 13, 13) 2. versszak

237.

AMOTT LÁTOK EGY CSILLAGOT

Amott lá-tok egy csillagot, jaj de szépen ra - gyog,
Alle - lu-ját zengedeznek az é - gi an - gya - lok.

Azt mutatja, azt susog-ja az egész ter - mé - szet,

Hogya meg-i - gért messi-ás már el is ér - ke - zett.

2. Fényes csillag, mondd meg nekünk, merre kövessünk? / Ma született Jézus-kánkat merre keressük? / Messze van az, nagyon messze, tán nem is lehet, / Nagy a pusztá, föltalálni kis Betlehemet.

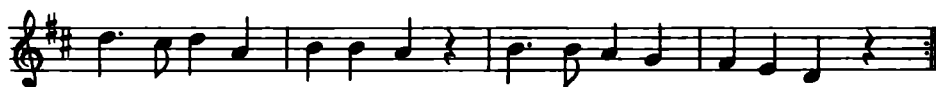
(A dallam második felére:)

Engedd meg, hogy gondolatban fölkereshessünk, / Születésed szent hajnalán veled ébredjünk.

14, 14, 14, 14

238.

MENJÜNK MOST A KISDEDHEZ

Menjünk most a kis-ded-hez, mert üd-vös-sé - get sze-rez,
Zen - ge-dezzünk ö - römmel az an-gya-li se-reg-gel:

Szent vagyé-des Jé-zus-ka, az ég és föld ezt mondja,
Szent vagyé-des Krisztuska, bü - ne-ink meg-vál-tó-ja.

KIRIE KIS JÉZUSKA

Ki - ri - e kis Jé - zus - ka , Ki fekszel a pó - lyá - ban ,
Meg - romlott is - tál - ló - ban , ö - kör , szá - már já - szlá - ban ,

Szalve, oh Szűz Má - ri - a , Kis Jé - zus - nak szent anyja ,

Te szül - ted a Jé - zus - kát , men - nyek földnek nagy u - rát !

2. Dicsértessél Jézuska, véle együtt Szűzanya, / József nevelőapja az Urat magasztalja, / Gyenge kisdéd mint fázik, Könnyeitől mint ázik, / Talán a mi vétünkért szenved nagy bűneinkért.
3. Hiszem hogy e világra, bűnösök váltságára, / Kis Jézuska születik, íme megáláztatik. / Betlehemnek városa, Mit gondolsz te magadban, / Ily kevésre becsülöd Istenedet, tiszteld őt!

14, 14, 14, 14

240.

ELÉRKEZETT AMA BOLDOG I.

Sajópetri

Parlando

El-ér-ke-zett a-ma boldog és szeren-csés ó - ra,
Melyen Mári - a megváltót szül-te e vi - lág - ra

Nagy ö - römmel vit - te a hírt a pásztorta - nyá - ra

Az angyal az A - tya - is - ten pa - rancso - lat - já - ra.

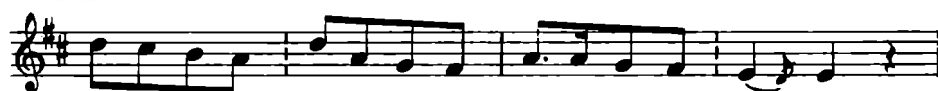
14, 14, 14, 14

241.

ELÉRKEZETT AMA BOLDOG II.

Pereg

Parlando rubato

El-ér-ke-zett a-ma boldog és szeren-csés ó - ra,

Melyen Má-ri - a megvál - tót szült nekünk vi - lág - ra.

Nagy ö - römmel vit - te a hírt a pásztorta - nyá - ra

Gábri - el, az A - tyá - is - ten parancso - la - tá - ra .

2. Pásztorok a fényes angyalt amidőn meglátták, / Dicsőséges, békességes szavát
hogy hallgatták, / A megváltó születése helyét tudakolták, / Betlehemben lenni
hallván, ott fel is találták.
3. Pásztori ajándékukat eleibe tették, / Összetévéen kezeiket, úgy dicsőítették, /
Jézust, az ő szent anyjával leborulva kérték, / Adjon áldást mindnyájunkra,
tőle meg is nyerték.
4. Leborulva kérünk mi is, Úrjézus, tégedet, / Segítsd ezen téged kérő ájtatos
népedet. / Örömsajra fakadozva szent születéseden, / Tisztelni óh, engedd
végre, s szemlélni tégedet.
5. Mi is szerelmes megváltónk, akik összegyűltünk, / Hogy tégedet, mi urunkat
szívünkől dicsérjünk, / Nyújtsad édes üdvözítőnk, te szent kegyelmedet, /
Áldd meg most, itten egybegyűlt ájtatos népedet.
6. Úrjézusnak szűz szent anyja, tégedet is kérünk, / Isteni szent szülöttednél ese-
dezz érettünk, / Nyerj kegyelmet, hogy éltünkben őnéki szolgáljunk, / Holtunk
után szent fiaddal és veled vigadjunk.
7. Dicsőség a magasságban légyen az Atyának, / Értünk született Jézusnak, szent
vigasztalónknak, / A teljes Szentháromságban, egy uralkodónak, / És sok
ezernyi üdvözlét Isten szent anyjának!

14, 14, 14, 14

242.

BEVALÓSULT A PRÓFÉTÁK

Elérkezett ama boldog II. dallamára.

1. Bevalósult a próféták örömtelt jóslata, / Leküldötte egyszülöttjét az ég és föld
atyja, / Születésén messiásnak angyalok örvendnek, / Földre szállva glóriáznak,
szent örömdalt zengnek.
2. Betlehemnek szép virányán pásztorok valának, / Kik virrasztva s imádkozva
őrizék a nyáját. / Amint hallják örvendezve szavát az angyalnak, / — Jertek,
menjünk nagy sietve! — egymáshoz így szólnak.

3. A buzgalom sebes szárnya volt, melyen ők szálltak, / Odaérvén, térden állva áldják a régvártat. / — Te is szállj el, jámbor lélek, s borulj jászolyára, / Betlehemben az út s élet, mellette szűz anyja.
4. Az egek nagy urasága íme, szolgál mostan, / Szívünk édes vidámsága ott sír a jászolyban. / — Mi készítetett téged erre, angyalok szépsége? / Nemdeszíved nagy szerelme s irgalmad mélysége!?
5. Menny ura, mit adjunk néked, sugalld meg lelkünkben, / Hogy beoltád istenséged emberi nemünkbe? / Óh, por fia, nézd meg jobban, ki fekszik a szalmán? / Ahányszor a szíved dobban, bámulj nagy irgalmán!
6. Az angyalok zengve áldják e drága szülöttet, / Mint reményünk édes tárgyát, áldjuk mi is őtet, / Zengjünk hálát végtelenszer a kisded királynak, / Zengjünk hálát százezerszer az Isten anyjának!

14, 14, 14, 14

243.

ÓH, TE ÁLDOTT JUTKA ASSZONY

Óh, te ál-dott Jut-ka asszony, kelj fel az á - gyad-ból,
Szolgá - i - dat, lánya - i - dat keltsd fel az á - gyá - ból,

Si - es-se - tek turós,- má-kos,- szilvás - le - pényt süt - ni,

Ha a - kartok ve-lünk együtt Bet - le - hem-be ér - ni!

2. Szaladj Panni a padlásra, fogj egy pár galambot, / Te meg Jóska a pincében töltsd meg a kulacsot, / Egy kulacsot, egy palackot mézes borocskával, / Ha elmegyünk Betlehembe, úgy sem vész az árba.

14, 14, 14, 14

244.

AZ ISTENT SZÜLŐ SZŰZ ANYA I.

Pereg

Poco parlando

Az Is - tent szü - lő szűz a -
nya, ily ké - ső éj - sza - kán Ke -
res Szent Jó - zsef - fel szál - lást Bet -
le - hem tá - jé - kán, Szűz kar - ja -
it ősz - sze - té - vén ké - ri a
né - pe - ket, Hogy az Is - ten szent
ne - vé - ért ad - ná - nak eny - he - lyet.

2. Óh, de senki sem könyörül, telve minden hajlék, / Hová legyen a terhes szűz, irgalmas istenség? / Míg egy rongyos istállóban a városon kívül / Szülé isteni gyermekét kín s fájdalom nélkül.
3. Szívemnek drága szülötte, sok fáradság után, / Nem kaphattam méltó szállást Betlehem tájékán, / Aludj hát szűz karjaimon, kínoknak gyermeke, / Édes szendergést okozzon szűz anya érdeme.

14, 14, 14, 14

245.

AZ ISTENSZÜLŐ SZŰZ ANYA II.

Sajópetri

Parlando rubato

Az isten-szü - lő szűz a - nya ily ké - ső éj - sza - kán,
Szent Józseffel ke - res szállást Bet - le - hem tá - je - kán.

Szűz keze - it össze - vén ké - ri a né - pe - ket,

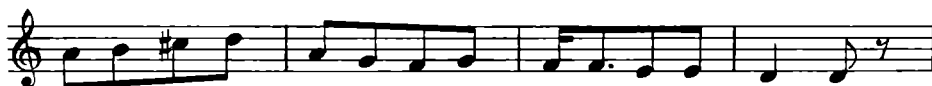
Hogy az Isten szentnévé-ért ad - ná - nak men - he - lyet.

2. Óh, de senki sem könyörül, telve minden hajlék, / Hová legyen a szegény szűz, irgalmas Istenség? / Még egy rongyos istálló van a városon kívül, / Szülvén isteni gyermekét, kín, fájdalom nélkül.
3. — Nyugodj hát szűz karjaimon, kínoknak gyermeke, / Édes szenvedést okozó, szűz anyád érdeme, / Szívemnek drága szülötte, sok fáradság után / Sem lelhettem méltóbb szállást Betlehem tájékán.

FÉNYES BETLEHEM VIDÉKÉN

Fényes Bet - le - hem vi - dé - kén mindenhol zaj hal - lik,

A pászto - rok vi - ga - doznak, ho - zsannát é - nek - lik,

A bá - rány - kák ugrán - doznak, még a - zok is ér - zik,

Hogy Jé - zus, az üd - vö - zí - tő, imnár el - ér - ke - zik.

2. Fényes Betlehem vidékén nincs egyéb csak vígság, / Mindenfelé azt éneklik
óh, aranyzabadság, / Mondjunk mi is dicséretet édes Jézusunknak, / Betle-
hemben ma született kegyes Megváltónknak.

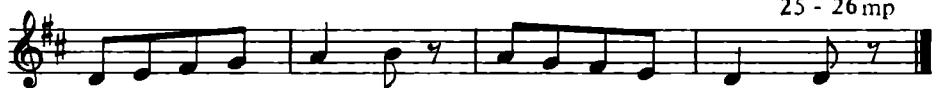
ÖRÖMNAPOT ADOTT NÉKÜNK

Örömná - pot a - dott nekünk az e - gek jó - sa - ga,
Szüle - tett egy kisdéd nekünk, Dávid vá - ro - sa - ban.

Megfoghat - lan is - tensé - ge, Csodá - la - tos embersége,

Óh, áldott szép gyer - mek, Szívemre ö - lel - lek.

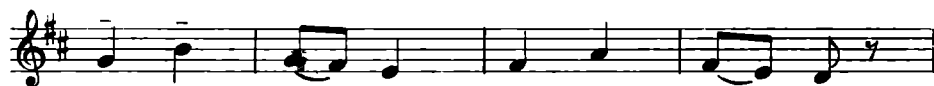
2. Egy szűz ma szép fiat rajzolt, ki az égnek ura, / Fehér liljom rózsát hajtott, az elme bámulja. / A világok teremője, Egy szűznek lőn csecsemője, / Ez vigyáz, mint őre, a gondviselőre.
3. Angyal volt a pásztoroknak örömhír-hozója, / A nyáj mellett vigyázóknak biztatva így szóla: / – Megszületett messiástok, Menjetek el, imádjátok, / E kisdéd lesz néktek majdan üdvösségetek.
4. Halandó lőn a halhatlan, emberré az Isten, / E csoda, bár megfoghatlan, légy erős a hitben. / Ki itt fekszik széna-szalmán, Ott fenn ragyog aranytrónján, / Szolga itt közelben, király, ott fenn mennyben.
5. Az üdvösség fényvilága a sötétben fázik, / Az angyalok vigassága könnyeitől ázik. / Bepólyázva a kezecske, Mely az egyet teremtette, / Óh, áldott kis gyermekek, nagy a te szerelmed.
6. Légyen e nap, bűnös ember, örömednek napja, / Habár vétke, mint a tenger, itt a menny rajzatja, / Teéretted jött e földre, Bánatkönnyed, óh, töröld le, / Megbocsát ő néked, csak hagyd el a vétke.

ELJÖTTÉL MÁR, ÉDES JÉZUS,

Poco rubato

El-jöttél már, édes Jézus, aj, de nincsen szállá - sod,
Ki gondolta, hogyerre jutsz, jászoly legyen az á - gyod?

Jaj, mint fá - zol, és kint á - zol,

Já - szoly - ban si - rán - ko - zol.

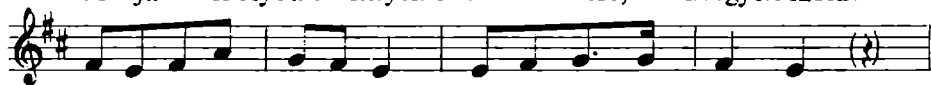
2. Más kisdedek a bölcsőben szép csendesen alusznak, / A meleg ház közepében édesdeden nyugosznak, / De te fázol, és künn ázol, / Jászolban siráncozol.
3. Érted jönnek az angyalok, szavuk édes, mint a méz, / Kiért jöttél a világra, édes Jézus, rád sem néz, / Nincs kegyelem, nincs irgalom, / Az embernél, megvallom!

SZŰZ MÁRIA E VILÁGRA NÉKÜNK I.

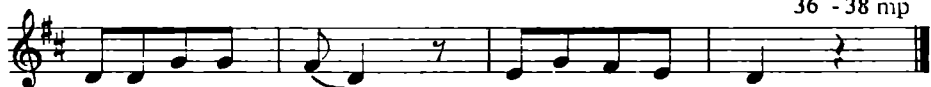
Pereg

Szűz Má - ri - a e vi-lágra né - künk szent fiát ho - zá,
A já - szolyban helyezte - té ő - tet, imígyen szóla:

— Aludjál én magzatom, nyugod - jál vi - rá - gom!

Igy é - ne - kel vén, és örven - dez - vén.

2. Ökör, számár reája lehelvén, mintha mondaná: / Úr és Isten most közöttünk fekszik együtt vigadjunk, / Már az égi madarak és erdei vadak / Őtet imádják és magasztalják.
3. Azért mi is, halandó emberek, őtet dicsérjük, / Dicsőséges születése napját vígan szenteljük / Az Atyaúrstennek, nekünk kegyelmesnek / Hálákat adjunk, szívből vigadjunk.
4. Aki hozzánk irgalmasságából szent fiát küldte, / Hogy ő minket, bűnös embereket üdvözítene, / Ki mihelyt születették, ottan elkergeték, / Kegyes királyunk, édes Jézusunk.
5. Óh, e kegyes asszonyunk Mária, Istennek anyja, / E világnak te vagy esedező oltalmazója, / Ne feledkezzél rólunk óh, édes gyámolunk, / Te légy oltalmunk, erős paizsunk.

15, 15, 13, 10

250.

SZŰZ MÁRIA E VILÁGRA NÉKÜNK II.

Józseffelva

Poco rubato

Szűz Mári - a e vi - lát - ra nékünk szent fi - át ho - zá
A jászolyba helyez - tet - vén ő - tet, i - mi - gyen szóla:

A - ludjál én magza - tom nyu - god - jál, vi - rá - gom,

Így é - ne - kel - vén és ör - vendez - vén.

15, 15, 13, 10

251.

ÓH, SZÉP JÉZUS EZ ÚJ ESZTENDŐBEN

Szűz Mária e világra nékünk I. dallamára

1. Óh, szép Jézus, ez új esztendőben légy híveidben, / Óh, Mária esedezz érettünk édes reményünk, / Hogy ez új esztendőben minden ügyeinkben, / Lehessünk Jézus drága kedvében.
2. Óh, szép Jézus, drága szent nevedért kelj föl népedért, / Óh, Mária, tekints híveidre te szent fiadért, / Hogy ez új esztendőben minden ügyeinkben, / Lehessünk Jézus drága kedvében.
3. Óh, szép Jézus, tartsd meg híveidet mint tieidet, / Óh, Mária, Jézusnak szent anyja, országunk tornya, / Adjad kérnünk hogy ebben az új esztendőben / Lehessünk épek testben, lélekben.

A PRÓFÉTÁK ELHALLGATTAK

Poco rubato

A prófé - ták el - hallgat - tak, Krisztus a test - ben el - jött
A - ki - ről nyil - ván szót - tak, az í - rá - sok az - e - lőtt,

Minden betel - je - se - dett, a mint megí - gér - te - tett,

Az Isten - től még kezdetben, ős szüleink É - de - né - ben.

2. A Krisztus születésével oszlott a nagy sötétség / S tudománya kezdetével derült az emberiség. / Mint egy szép reggel, fellegek sereggel / Eloszolván az áldott nap, világos fényére kikap.
3. Megtartó Krisztus légy áldott, te bírnád szíveinket / Tégedet az Isten adott, hogy idvezíts bennünket. / Nincs próféta kívüléd, idvesség jön tetőled / Bűneink enyhítésére, s jövődönk keresésére.

ÓH, ISTEN BÖLCSESSÉGÉNEK

Mint a szép híves patakra dallamára

1. Óh, Isten bölcsességének mélységes gazdagsága, / Kegyelmes ígérétének változhatatlansága, / Amit öröktől fogva mély titok tartott fogva, / Azt az idők rendi szépen kinyilatkoztatták éppen. /
2. A sötét éjnek homálya hajnali fénné leve, / Amit az igazság szája megígért volt eleve, / Maga frígyes népének, hívei seregének / Amaz asszonynak fiáról bizonyosságokat tett arról.
3. Óh, Jézus, ha így szerettél s így kedveltél bennünket, / Ha üdvözítőnké lettél. / segéld gyengességünket, / Hogy mi is szerethessünk. tégedet követhessünk. / Te általad lelkünk végre menjen fel a dicsőségre.

ÁLDATTASSÁL KISDED JÉZUS

Parlando rubato

Áldattas-sál kis-ded Jé - zus vi - lág minden részé-ben,
Ki leszálltál az e - gek - ből Szüz Mári - a mé - hé - be,

Szentlé - lek - től fo - gantat - tál és ma em - be -

ri testben Szü - let tél Bet - le - hem - ben.

2. Angyalaid megjelennek, s dicsőítnék tégedet. / A hűséges pásztorok is, hallván születésedet, / Útra kelnek, felkeresnek, imádják felségedet, / S hálálják kegyelmedet.
3. Dicsőség mennyben Istennek, béke a föld népének, / Így zeng az angyalseregnek ajkán az örömeinek. / Zengjük mi is örvendezve, dicsőség megváltónknak, / Kinek ég s föld hódolnak.
4. Hiszünk tebenned, mi atyánk, ki válságunkra fiad / Küldéd, hogy el ne kárhozzunk ósatyánk bűne miatt. / Hisszük együtt Szentlelkesedet, ki által Jézus testet / Mária méhében vett.
5. Áldott légy kegyességedért, melyet hozzánk mutattál, / Áldott légy szeretetedért, melyből a földre szálltál, / Hogy lelkünknek, mely a bűnnek rég sínylette fogását, / Meghozád szabadságát.

15, 15, 15, 15

255.

AZ ÉJ ÉRT KÖZÉPPONTJÁBAN

Parlando

Az éj ért kö - zéppontjá - ban a termé - szet megpi - hent,

Isten testet vett ma - ga - ra, s ez vi - lá - gon megje - lent,

Óh, boldog éj, e sö - tét - ség drágább e - zer na - poknál,

Melyet a hosz - szú sö - tét - ség je - kent va - ló - sa - ga - nál.

2. Istennek a magasságban légyen minden dicsőség, / S egyetemben ez világon jó
szíveknek békesség! / Nagy Isten, hát elvégezted, hogy megszánol bennünket, /
Önnön fiad elküldötted orvosolni sebünket.

15, 15, 15, 15

256.

SZENT AZ ATYA, SZENT A FIÚ

Szent az A-tya, szent a Fi - ú, szent a Szentlé - lek-is-ten,
Kit di - csérnek az an - gya - lok mennyben és föl - dőn minden.

Di - csérjük hát mi is ő - ket szent, szent ének - lé - sé - vel :

Örven - dezzünk kisded Jé - zus drága szü - le - té - sé - nek!

15, 15, 8+8, 14

257.

ÖRVENDETES NAPRA FELVIRRADTAM

Örven - de - tes napra felvir - rad - tam, teljes vígság - ban,
Mert szü - le - tett nekünk üdvö - zít - tőnk, teljes malaszt tal.

Azért mondjuk mi mindnyájan Jézust szívből magasztal - va :

Üdvöz - légy mennyei - i ki - rályunk, édes Jé - zu - sunk!

2. Betlehemben született kis Jézus, Istennek fia, / Mert Gábiel arkangyal jelenti, Isten szolgája, / Azért mondjuk mi mindnyájan Jézust szívből magasztalva: / Üdvözlégy mennyei királyunk, édes Jézusunk!
3. A pásztorok nagy világosságtul mind megijedtek, / – Ne féljete, -- úgy monda az angyal, – vígan legyetek! / Azért mondjuk mi mindnyájan Jézust szívből magasztalva; / – Üdvözlégy mennyei királyunk, édes Jézusunk!

15, 15, 10 + 10, 15

258.

ÓH, HÁLÁDATLAN BÖTLEHEM

Óh há - ládat - lan Bet - lehem, ki szü - le - ten - dő Jé - zust

Szállás - ra bé nem fo - gadtad, a meny - nyei örök just,

Aki régen meg - jövendöl - tetett, Igaz messi - ás megígér - tett,

Ime a bű - nös vá - rosból mostan kire - keszte - tett.

2. Istállóban rossz pajtában született a Megváltó, / Alázatos pólyácskája rongyos ruha és posztó, / Új nyoszolyája barmok szalmája, Hideg párnája, szoros pólyája, / Kemény ágyban siránkozik világnak megváltója.
3. Ökör, szamar kétfelül áll, szenvedését szemléli, / Reá lehül, ágyacskáját párával melegíti, / Hidegtől reszket kisdedecskéje, Könnyhullajtással sír szemecskéje, / Istálló lón palotája, baromjászoly bölcsője.
4. Induljunk meg pásztorokkal, menjünk föl Bötlehemig, / Hol az Úrjézus szüle - tett, – a Dávid városáig! / Mondván: – Dicsőség mennyben Istennek, Béke a földön jó embereknek, / Köszöntsük a várt messiást örömebül szívünknek!

5. Ott született, akit régen szent atyák óhajtottak, / Ki által bezárt kapui az egeknek megnyíltak, / Kit Ádám itke, bécsukott vétké, Íme, megnyitott testté lett ige / És váltságunk várásának már egyszer lenne vége.

Néhány tájszót ejtés szerint meghagytunk a szövegben:

Bötlehem = Betlehem, lehül = lehel, itke = étke

15, 16, 7, 7

259. a

HALLJÁTOK, ÚJ HÍRT MONDOK

Hall - já - tok, új hirt mondok, pásztor bará - tim nagy dolgot,

A pajtá - nál tör - té - né - nek, hol angyalok é - ne - kelnek.

Tán fő-pásztor szü - le - tett, Isten bá - rá - nyá - vá lett!

2. Nosza, siessünk immár, hol áll az ökör és szamar, / Bizonyosan feltaláljuk, akire már régen várunk, / Tudom, örülni fogunk, / Ha kis Jézust meglátjuk.
3. Óh, mélységes ítélet, oly nagy úr ily kicsinnyé lett, / Ki betölti mennyet földet, elfér szoros jászoly mellett, / A bűn és a szeretet, / Ilyeneket követ el.
4. Szép, fehér báránycám lett, akit anyja nemrég ellett, / Nincsen annak itten mása, akárki nyájunkat lássa! / Azt én, noha kedvelem, / Néki adom szívesen.
5. Van egypár galambocskám, kivel játszik kis fiacskám, / Tudom, szegény megsiratja, ha elviszem hogy meglátja, / De nem bánom, hadd sírjon, / A kis Jézusnak adom.
6. Én lépesmézet viszek, melléje friss vajat teszek, / Remélem, azt meg nem veti, mert a vajat mézzel eszi, / Azt mondják a próféták, / Ezt felőle megírták.
7. András, fogd muzsikádat, te meg Józsi furulyádat, / Betlehemben elől álljunk, kis Jézusnak muzsikáljunk, / Ez lészen a mi nótánk: / — Aludj édes Jézuskánk.

8. Nagy Isten kiseded urunk, előtted földre borulunk, / Meg ne utáld ajándékunk,
vedd kedvesen áldozatunk, / Már a nyájhoz indulunk, / Áldj meg minket
Jézusunk.

Kezdősor 16-szótagú

16, 16, 7, 7

259. b

PÁSZTORTÁRSAIM, ÚJ HÍRT MONDOK III.

Halljátok új hírt mondok dallamváltozatára

1. Pásztorársim új hírt mondok, Gyertek vélem, csudát láttok, / Egy szép szűz az
éjszakán, fiacskát szült a szénán. / Hej, hej, hej-hej-hej, / Lett szűz emlőjében tej!
2. Az angyal azt hirdeti, Pásztorokat elvezeti, / Nosza, mi is keljünk fel, Betle-
hembe menjünk el, / Haj, haj, haj-haj-haj, / Úgy repüljünk, mint a raj!
3. Íme a jászolyban fekszik, Barmok között szendén nyugszik, / Vannak ott sok
angyalok, Melegítik a barmok, / Óh, oh, oh-oh-oh, / Boldog az az istálló!
4. Üdvözlégy óh, kisedecske, Betlehemi hercegecske, / Ez élet után kérünk,
Légy mennyekben vezérünk, / Úgy, úgy, úgy-úgy, úgy, / Áldott kis Jézus aludj!

8+8, 7, 8+8, 7

260.

BETLEHEMNEK PUSZTÁJÁBAN

Parlando

Betle - hemnek pusztája - ban, Pásztorok vi - gyázata - ban

Nagy öröm hir - det-te-tett, Mert a barmok pajta - ja - ban,

Ökör, szamár jászo-lá - ban, Üdvö - zi - tönk szü-le-tett.

2. Eljön — úgy mond — a Messiás, Kit megjövendölt az írás, / Sír a kemény hidegben. / Szállást nem talált magának, Inkább rendelték azt másnak / Az egész Betlehemben.
3. A paloták főrendekkel, Megteltek nagy vendégekkel, / Nincs maradása másnak. / Megszállták a fölházakat, És a vendégfogadókat, / Nincs helye a Jézusnak.
4. Óh, te József, mit gondoltál, Hogy istállót választottál / Ilyen kemény hidegben?! / Szállj be hozzánk Máriával, Született kis Jézuskával, / Lakjatok mi szívünkben,
5. Hogy mi is az angyalokkal, Az együgyű pásztorokkal, / Dicséretet mondhasunk, / Régen várt Messiásunknak, A mi édes Jézusunknak, / Glóriát kiált-hassunk.

8+8, 7, 8+8, 7

261.

ISTÁLLÓBAN, KINT A PUSZTÁN

Betlehemnek pusztájában dallamára

1. Istállóban, kint a pusztán Születtél szép, kis Jézuskám, / Óh, Istennek szent fia, / Hol fiaddal jaj, nem szántak, Szállást néked nem találtak / Szent József, Szűz Mária.
2. Hideg szalmán jaj, de fázol, Mert nem keblem volt a jászoly, / Nem fáznál kis, gyöngé lény, / Fűtőzhetnél, égi gyermek, Szerető, hív szívem mellett, / Melegedben érzemény.
3. Mért nem voltam ottan szolgál, Ama rongyos istállóban, / Hol született Istenem, / Készítettem volna ágyat, A királyi ágy sem lágyabb, / Bár ha bársony, vagy selyem.
4. Könnyeidet máris hinted, Siratod sok bűneinket, / Óh, hogy meg ne szánjanak, / Két karom, ha volna pólya, Édesdeden átkarolna, / Aranybimbó, gyöngyalak.
5. Bárcsak dajka lettem volna, Mária kis szolgálója, / Mikor Jézus született, / Megdajkáltam volna szépen, Mondott volna örömeiben / Lelkem édes éneket.
6. De mit akkor nem tehettem, Megtehetem most legszebben, / Néked, kisdéd Jézusom, / Szent vágygal átölelgetlek, Szívem, lelkem mellé teszek, / Mennyvirágom, Jézusom!
7. Szolgálók szép Jézuskának, S veled, édes szűz anyának, / Megtündöklök csillagom, / S ha éltemet fölcserélem, Nagy lesz mennyben érte bérem, / Jézus anyját láthatom. Amen.

8+8. 7. 8+8. 7

262.

NAPKELETI HÁROM BÖLCSEK

Betlehemnek pusztájában dallamára.

1. Napkeleti három bölcsek, Csillag lévén útvezérek, / Jézust mentek keresni, / Kit írásoknak folytában, Betlehemnek pusztájában / Hallották megszületni.
2. Napkeletről jön a csillag, A három király már útnak / Indult messze országból, / A csillagot nézvének, Rendkívüli jelt szemlélik, / Isten sugallatából.
3. Ámbátor ők távol voltak, De fáradhatlan haladtak / Három egész országon. / Mégis tizenharmad napra, Rátaláltak a hajlékra, / Istennek jóvoltából.
4. Hogy Jézushoz eljutának, Fejet és térdet hajtának, / Jelentvén hívségüket, / A kisded Jézust imádván Néki tiszteletet adván, / Megnyiták kincseiket.
5. Gáspár aranyt, mint urának, Menyhárt tömjént, mint királynak, / Boldizsár mirhát adott, / Jézusnak istenségéről, Egyszersmind emberségéről / Így tévén bizonytságot.
6. Hogyha nekünk nincsen kincsünk, Mellyet kis Jézusnak vigyünk, / Áldozzuk fel szívünket, / Arany, tömjén, mirha helyett Hit, reménység és szeretet / Ékesítsen bennünket.
7. Óh, királyoknak királya, Ki fekszel posztó pályában, / Kit a három királyok / Ajándékkal megtisztelnek, Énekel örvendeztetnek, / Leborulva imádunk!

A dallam második felére:

Mi is itten leborulunk, Szíveinket feláldozzuk, / E szentségben imádunk.

8+8. 7. 8+8. 7

263.

ÖLTÖZZÉL FEL, ISTEN NÉPE

Öltözzél fel Isten népe, Boldogi - tód megje - lent,
Dicsőséged köntö-sébe,

A szüzesség szép virága Ez új fény mást nem je - lent.
Istent hozott e vi-lágra.

2. Bölcs királyok elindultak, Udvarolni a nagy Úrnak, / Kit az égi fény jelez, / A csillagban felismerték, Az ég néma hívójelét, / Sejtve, hogy a várt jel ez.
3. Megy a három szent zarándok, Kezeikben dús ajándok, / Nem hallgatnak senkire. / Jászolára a kisdednek, Aranyt, tömjént, mirhát tesznek, / Hit képes csak ennyire.
4. Kisdéd Jézus, hitünk fénye, Üdvösségünk szent reménye, / Küldj lelkünkbe sugarat. / Hogy kik hisznek örömtelve, Mint a bölcsek Betlehembe, / Fény-hazádba jussanak.

8+8. 7, 8+8, 7

264.

ÚJ ESZTENDŐ KEZDETÉVEL

Parlando rubato

2. Adjon áldást, békességet, Adjon erőt, egészséget, / Kérjük szívből mindnyájan, / Hogy ezen új esztendőben, Fogadjon, tartson kedvében, / És lakjék mi szívünkben.
3. Tartsa meg jóakarónkat, A mi lelkipásztorunkat, / Kérjük szívből mindnyájan, / Hogy ezen új esztendőben, Fogadjon, tartson kedvében, / És lakjék mi szívünkben.
4. Tartsa előljáróinkat, És ezekkel mindnyájunkat, / Kérjük szívből mindnyájan, / Hogy ezen új esztendőben, Fogadjon, tartson kedvében, / És lakjék mi szívünkben.
5. Tartsa meg mi mezeinket, Áldja meg veteményinket, / Kérjük szívből mindnyájan, / Hogy ezen új esztendőben, Fogadjon, tartson kedvében, / És lakjék mi szívünkben.
6. Oltalmazza életünket, Mentse bűnöktől lelkünket, / Kérjük szívből mindnyájan, / Hogy ezen új esztendőben, Fogadjon, tartson kedvében, / És lakjék mi szívünkben.
7. Kívánjunk boldog újévet, Egymásnak jó keresztények, / Kérjük szívből mindnyájan, / Hogy ezen új esztendőben, Fogadjon, tartson kedvében, / És lakjék mi szívünkben.

NE FÉLJETER PÁSZTOROK

Ne félje- tek pásztorok, pász-to-rok, örömet hir - de - tek,

Mert ma néktek szü - le - tett, Ki meg-jö-ven - döl - te-tett

Egy szűz- nek mé- hé- ből, Szűzen szült vé-ré- ből,

Megvál - tó is - ten - ség, ál - le - ál - le - lu - ja!

2. Hogyha pedig e csodát, e csodát, akarjátok látni, / Betlehembe menjetek, És ott léssen jelenek, / Fogtok ott jászolban takarva pólyába / Kisdedet találni, alle-alleluja!
3. Város-kívül nem messze, nem messze van egy istállócska, / Barmok között ott nyugszik, Száraz szénán ott fekszik / Mellette szűz anyja, És az ő vélt apja, / József és Mária, alle-alleluja!
4. Ismervén a barmok is, barmok is urok jászolkáját, / Amint lehet tisztelik, Térdet hajtván, lehelik, / A hideg derektól, Csikorgó szelektől / Mentvén tagocskáját, alle-alleluja!
5. Azért ti se késsetek, késsetek, sietve menjetek, / A lett dolgot lássátok, Istenfiát áldjátok, / Piciny lábocskáját, Rongyos pólyácskáját, / Csókkal tiszteljétek, alle-alleluja!
6. Óh, szerencsés éjszaka, éjszaka, boldog azon óra, / Melyben a szent gyermek-két, És mennyei kincsecskét, / Drága gyémántocskát, És virágszálócskát / Hozta e világra, alle-alleluja!
7. Nosza tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt nyájat és a csordát, / Menjünk oda mind-nyájon, Az Úr szeme a nyájon, / Nem félős most a juh, Mondjuk, hogy du-dá-du, / Most a tolvaj nem lop, Vígan mondjuk hopp-hopp-hopp!

- 16, 14, 12, 12**

16,16, 10, 16

233

3. Zárd kérlek szívembe, zárd kérlek szívembe félelmedet, / Hogy minden léptemben, jártomban, keltemben dicsérjelek, / Oh, kegyes Istenem, ez új hóban / Vigyázz, őrizz engem, hogyha ellenségem jön házamba.
4. Erős reménységgel, erős reménységgel hozzád térek, / Tőled ez új hóban s minden napjaiban áldást kérek. / Oltalmaz a bűntől, édes atyám, / Téríts szent utadra és akaratodra, ha botlanám.
5. Irgalmas atya vagy, irgalmas atya vagy, hát ne hagyj el, / Bár sokat vétettem, örködjél fölöttem kegyelmeddel, / Hogyha elérkezik végső órá, / Megérdemelhessem, tőled elnyerhessem szent koronám.

Újévi ünnep elmúltá után az 1. versszak utolsó sorában így énekeltek minden hónap elején: Áldd meg e hónapban, stb.

16, 16, 10, 16

267. b

A HÁROM BÖLCS KIRÁLY

Mennyei szent Atyám dallamára

1. A három bölcs király, A három bölcs király messze földre, / Siet Gáspár, Menyhért, Úgyszinte Boldizsár Betlehembe. / Indulnak született Úrjézushoz, / Ki vala jászolba, Takarva pólyába, Messiáshoz.
2. Egy csillag ragyogott, Egy csillag ragyogott Napkeletre, Amely is jel vala, Hogy az örömöra Elérkezett. / Három szent királyok arra nézve / Próféták írásit, Látták jós szavait Teljesedve.
3. Azonnal indultak, Azonnal indultak És magukkal / Vivének aranyat, Tömjént, szinte mirhát Jó szándékkal. / Melyet ott nyújtanak a kisdednek, / Aranyat királynak, Tömjént, mint Istennek, Mirrhát embernek.
4. És ott leborulva, És ott leborulva, Hódolattal / Imádták messiást, Világ megváltóját Buzgósággal, / És onnan örömmel hazájokba / Menve, hírül viszik, Ötet dicsőítik Magasztalva.
5. Azért mi is itten, Azért mi is itten Most imádjuk, / Három szent királyok, Buzgó áhítattal ötet áldjuk! A kiváltságunkat eszközölte, / Kérjük, hogy magához, Örök trónusához vigyen mennybe. Amen.

16, 16, 10, 16

268.

MENNYBŐL ALÁSZÁLLOTT

Mennyei szent Atyám dallamára

1. Mennyből alászállott, mennyből alászállott Úr anyyala, / Joakhim lányának, Szép Szűz Máriának ekképp szóla: / — Üdvözlégy, áldott légy óh, Mária, / Mert téged anyjának választott magának Isten fia.

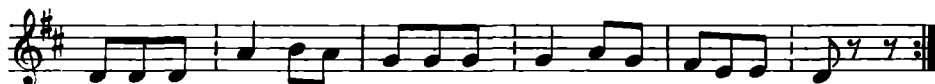
2. Engem azért küldött, engem azért küldött követségbe / Isten, hogy megmondjam és tudtadra adjam Názáretben / Az ő akaratját, melyet végzett, / Mert téged mindennél, a többi szűzeknél jobban szeret.
3. Zárd föl azért kérlek, zárd föl azért kérlek kebeledet, / Szentlélek ereje, árnyékoz kegyelme most tégedet, / Szűzen szülsz, ezt mondom én, Gábiel, / Emlékezz szavamra, nézz e liliomra, ez lesz a jel.
4. Egekben mindenek, egekben mindenek óhajtanak, / Téged Szűz Mária, hajnal szép csillaga, kiáltanak, / A dicső angyalok kerubimok / Mennységben udvarló s reád várakozó szerafimok.
5. Íme, tehát az Úr, íme, tehát az Úr szolgálója, / Hódolok szavadnak, teljék szent atyámnak akaratja, / Jöjj számból Istennek dicsérete, / Ki rólam, lányáról és szolgálójáról ezt végezte.

16, 16, 6+6, 16

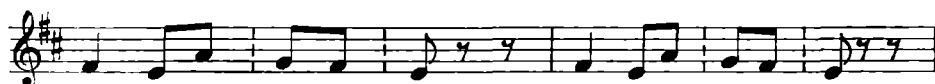
269.

BETLEHEM VÁROSBAN

Parlando

Bet-lehem vá-rospan, rongyos is - tál - lóban ma szüle - tett,
Egy szűznek mé - héből, drága szent vé - réből megváltónk lett,

Kit angyal hir-de - tett, Pásztornak je-len - tett,

Ki ő-tet i - mádni és dicső - í - te-ni méltóvá lett.

2. Öreg bojtár mondja, hogy bárány és gida készen legyen, / Ő harmadmagával, sípos és dudással már elmégyen, / Mindeneknek lészen Ajándéka készen, / Mivel a kisdedet, mint üdvözítőnket megtiszteljük.
3. Üdvözlégy született, jászolba tétetett kisded Jézus, / Tehozzád járulunk, elődbe borulunk, tőlünk ne fuss. / Halálunk óráján, Életünk fogyatán / Vedd hozzád lelkünket, ne hagyj el bennünket, kisded Jézus.

AZ ÉG ÉS A FÖLD

Az ég és a föld, az ég és a föld, mostan ün-ne-pel-nek,
Angyal és ember, angyal és ember, vi-gan ör-vendez-nek.

Krisztus szü-le-tett, Is-ten em-ber lett,

Parlando

a tempo

angya-lok ének-lik, ki-rályok tiszte-lik, Pász-torok i-mádva,

térd-hajtvá é-nek-lik, a nagycsodát hir-de-tik

2. Kis Betlehemben, kis Betlehemben nagy a vigalom ma, / Mert Isten fiát, mert Isten fiát szülte a Szűzanya, / Krisztus született, Isten ember lett, angyalok dicsérik, királyok tisztelik, / Pásztorok imádva, térdhajtva éneklik, a nagy csodát hirdetik.
3. Isten igéje, Isten igéje testet vett magára, / A sötétséget, a sötétséget elűzte sugára. / Krisztus született, Isten ember lett, angyalok dicsérik, királyok tisztelik, / Pásztorok imádva, térdhajtva éneklik, a nagy csodát hirdetik.
4. Ég királyának, ég királyának angyalok szolgálnak, / És örvendeznek, és örvendeznek szent akaratának, / Krisztus született, Isten ember lett, angyalok dicsérik, királyok tisztelik, / Pásztorok imádva, térdhajtva éneklik, a nagy csodát hirdetik.
5. Kelet tájiról, kelet tájiról három király jött el, / Arany és mirha, arany és mirha s illatos tömjénnel, / Krisztus született, Isten ember lett, angyalok hirdetik, királyok tisztelik, / Pásztorok imádva, térdhajtva éneklik, a nagy csodát hirdetik.
6. Mi, Krisztus előtt, mi Krisztus előtt térdeinkre essünk, / Dicsőségéről, dicsőségéről imígy zengedezzünk, / Krisztus született, Isten ember lett, angyalok dicsérik, királyok tisztelik, / Pásztorok imádva, térdhajtva éneklik, a nagy csodát hirdetik.

ITT VAGY ÓH, SZENT KARÁCSONY ESTE

Itt vagy óh, szent kará-csony es - te, / Kint reszket-nek a csil-la-gok,
A szívem örömtől re-pes - ve vár, míg amaz egy felra-gyog

66 mp

Te, fényes hajnal - csillagom, / Megvál-tó Jé - zus Krisztusom!

2. Siralomvölgye ez az élet, sötét búbanattal tele, / A vándor itt könnyen eltéved,
Uram, ha te nem jársz véle, / Te világíts én utamon, / Megváltó Jézus Krisztu-
som!
3. Nem ütközik meg a sötétben, ki véled jár s kivel te jársz, / Óh, vezesd az én
gyöngye léptem, hű pásztorom, reám te vigyázz! / Hiszek benned, míg bujdo-
som, / Megváltó Jézus Krisztusom!
4. Mint e fölséges éjszakára, a nagy ünnepnap fölvirradt, / Lefolyik életem nem-
sokára, s elhagyom sok sírásomat, / Kihajnalodik szent napom, / Megváltó
Jézus Krisztusom!
5. Ott a szent angyalokkal zengem tisztább hangon énekem, / Dicsőség tenéked
a mennyben, én áldott, édes Istenem! / Addig buzgón imádkozom, / Megváltó
Jézus Krisztusom!

JÓ HÍRT PAJTÁS MOND NEKÜNK

Jó hirt pajtás mond nekünk, mond nekünk, az angyal, hogyne féljünk
Hogymessi - ás ér - kezett, ér - kezett, egyszüztől szü - lette - tett.

Fogjad a-zért a du-dát, Fúj-jál egy kis vig nótát,

Hogy kedvére ez na-pon, ez na-pon a kis Jézus vigadjon.

2. Vigadnak az angyalok, angyalok, tapsolnak a pásztorok, / Ajándékot nyújtanak, nyújtanak, Édes megváltójuknak / Fogjad azért a dudát, Fújjál egy kis víg nótát, / Hogy kedvére ez napon, ez napon, a kis Jézus vigadjon.
3. Egy rongyos istállóban, jászolban, fekszik urunk pólyában, / Fázik a szent testecske, testecske, Ím, áldja egy szüzecke, / Fogjad azért a dudát, Fújjál egy kis víg nótát, / Hogy kedvére ez napon, ez napon, a kis Jézus vigadjon.
4. Széna, szalma párnája, párnája, jászol a nyoszolyája, / Kit az ég fel nem foghat, nem foghat, most a pólya takargat. / Fogjad azért a dudát, Fújjál egy kis víg nótát, / Hogy kedvére ez napon, ez napon, a kis Jézus vigadjon.
5. Édes Jézus, hozzád végy, hozzád végy, minket kegyelmedbe végy, / Add hogy mennyben láthassuk, láthassuk szent színedet Krisztusunk. / Fogjad azért a dudát, Fújjál egy kis víg nótát, / Hogy kedvére ez napon, ez napon, a kis Jézus vigadjon.

Kezdősor 18-szótagú

18, 18, 9, 9

273.

FEL NAGY ÖRÖMRE

Fel nagy ö - röm - re, ma szü - le - tett,
Má - ri - a kar - ján é - gi a lény,

A - ki u - tán a Föld e - pe - dett,
Is - te - ni Kís - ded szűz - nek ö - lén.

Egy - sze - rű pász - tor jöjj kö - ze - lebb,
Nézd a te é - des Is - te - ne - det!

40 mp

2. Nem ragyogó fény közt nyugoszik, bársonyos ágya nincs neki itt, / Csak ez a szalma, koldusi hely, rá meleget a pára lehel, / Egyszerű pásztor térdeden állj, / Mert ez az égi s földi király!

NAGY ÖRÖMET HIRDETEK

Poco parlando

Nagy örömet hirde - tek , néktek minden nemzetek , vigadja - tok !

Mert született ti - nék - tek , ma - i nap egy gyermektek , újjongja - tok !

Megvál - tó - tok a - ki lé - sen , Is - ten fi - a ,

Jé - zus lé - sen ő szent ne - ve , angyal mond - ja .

2. Keljete fel pásztorok, amit mondok halljátok magasságból, / Betlehembe menjete, ott helyben keressétek buzgóságból, / Nem fekszik ő ama fényes palotában, / Hanem sír és sóhajtozik egy pajtában.
3. Csillag fénylik felette, vigyázzatok e jelre e vidékben, / Nyugszik ő szent fölsége, rémisztő szegénységben egy fészkerben, / Barmok szája melegítő kályhácskája, / Durva szalma, rongyos pólya nyoszolyája.
4. Pásztorok hogy intetnek, útnak indulva mennek sietséggel, / Egyik veszi dudáját, másik pedig a sípját serénységgel, / Ugrándozva, vigadozva elérkeznek, / A született kis Jézushoz beköszönnek.
5. Ott látunk egy virágszált, buslakodó szent anyát, Szűz Máriát, / Ápolgatja szent fiát, takargatja magzatát, szép harmatját, / Nincsen semmi rokonsága és barátja, / Örök, számár minden nevű mulatsága.
6. A pásztorok, hogy látván, ajándékokat nyújtván szent uroknak, / Ajánlván ő szívöket és együtt mindenöket a Jézusnak, / Oltalmába és gondjába barmaitkat, / Hazatérvén elbeszélvén, amit láttak.

Kezdősor 20-szótagú

10 + 10, 10 + 10, 16, 10 + 10

275.

SÖTÉT ÉJJEL BETLEHEM VÁRÁBAN II.

Koroncó

Sö - tét éj - jel Bet - le - hem vá - rá - ban
Ott a ta - nyán pász - to - rok va - lá - nak,
an - gyal szál - lott a pásztor - ta - nyá - ra,
kik vir - raszt - va ő - ri - zék a nyá - jat,
Láttá - ra a csodás fénynek szívök - ben meg - félem - lé - nek,
De az an - gyal így szól é - des ajk - kal:
—Kel - je - tek fel, in - dul - ja - tok gyor - san!

2. — Keljete fel, menjete el gyorsan, keresséte rongyos istállóban! / A pásztorok gyorsan elsiettek, a városban kisedet lelének. / Vittek néki ajándéket, tiszta szívet, jószándéket, / És amelleit ami tölük tellet, áldjuk őtet, az egekből jöttet!

SZÍVÜNK VÍGSÁGGAL MA BÉTÖLT

Szívünk vígság - gal ma be - tölt, mert í - gé - ret szerint felkölt
Az i - gázság fényes nap - ja, ujtes - tamen - tonnak papja.

1. isten - fé - lők szá - má - ra 2. eljött, kit sok szent vá - ra .

Csil - log, vil - log, ra - gyog már rám, melyet Bá - lám

lá - ta ré - gen: Fénylik, mint szép nap az é - gen. 60 mp

2. Megszánná az Úr estünket, felöltöze por testünket, Szent kegyelme mily drága / Győzelmei már megszűnnek, a kárhozatszerző bűnnek, / törvénynek nem sújt átka. / Mérge, férge a pokolnak, megromolnak ma végképpen, / Nem árthatnak semmiképpen.
3. Jézus engedj hozzád mennem, éljek benned és te bennem, ha te hozzánk eljötél, / Hagyjad legyek igaz híved, óh essék meg rajtam szíved, ha kegyedbe bevettél, / Mert nincs más kincs, mely hívekkel, bús szívekkel, jót tehetne, / Boldogságot szerezhetne.

PÁSZTORI TÁRSAIM ÚJ HÍRT MONDOK IV.

Pász-to-ri tár-sa-im, új hírt mondok, új hírt mondok, gyertek vélem,

csudát lát-tok, csudát lát-tok, Mert egy szép szűz az éj-sza-kán,

az éj-sza-kán fi-acskát szült a szé-nán, a szalmán.

Üdvöz-légyszépgyermekecske, gyermekecske, bet-lehemi

her-cegecske, her-cegecs-ke, É-let után mit ké-rünk,

mit ké-rünk? Légy mennyekben vezé-rünk, vezé-rünk!

Hibajegyzék :

146. *Óh, gyönyörű szép titokzatos éj* kotta alatti szövegében: „Kisdéd kép” helyett: Kisdedként...

198. *Dicsértessék a Jézus aki ma született I.* kotta alatti szövegében: „Született Betlehemek” helyett: Született Betlehemnek...

228. *Az isteni gyermeket* kotta alatti szövegében: „Szép jel” stb. helyett: Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt!

258. *Óh, háládatlan Bötlehem* kotta alatti szövegében: Óh háládatlan Bötlehem...

277 KARÁCSONYI ÉNEK
JEGYZETEI

1.

HARMATOZZATOK EGEK

Pereg (Pest m.) 1952 óta Kiskunlacháza II. kerülete; 1929. Fekete István (72) napszámos, előénekes, búcsúvezető.

Advent hetében naponta felzendült a hajnali mise előtt és a misén, rorátén.

Hat órakor az első harangszóra elindultak a sötétruhás férfiak, asszonyok a templom felé. Ballagtak a ködöt szitáló havas hajnalon. Beültek padjaikba, balra az asszonyok, jobbra a férfiak. Ki-ki elővette hóna alól öregbetűs nyomtatott vagy kéziratos énekszöveg-könyvét, pl. „Pokornyik Béla Énekeskönyve, Virág-Peregen 1896.” vagy „Gránicz Péteré 1903-ból”. E kéziratos énekeskönyvekben az első énekszöveg a Harmatozzatok egek. Kinyitják, de kívülről tudják már a szöveget, emlékezetből a dallamot. Az előénekes kezdi.

A dallam gregorián jellegű. A templomokban tanulta a nép. A dur-tercen lebegő énekbeszéd néha-néha meggyorsul, a sorvégeken ismét énekké válik.

A zsolozsma befejezéseként bizonytalan magasságú éneklős hangon mondják: Dicsértessék... A misén ez elmarad, az orgona veszi át a vezetést.

Advent négy hete után a Harmatozzatok egek elnémul. A következő karácsonyig legfeljebb egy-egy szófűzése bukkan fel a közbeszédben, szárazság idején így sóhajt a gazda: „Harmatozzatok egek!” — A hallgatókra rászólnak: — „Nyilatkozzon már!”

2.

A TE SZÜLETÉSED KRISZTUS I.

Ungvár (Ung m.) Szovjetunió. Az 1910-es években a görögkatolikus papnevelésben tanulta, és Kótaj (Szabolcs m.) templomában 1920–40 táján énekelt Szemerszky János lelkész, Radványi Sándor öregkantor és a hívek. Szemerszky Gabriella görögkatolikus énekes közlése 1980.

Hodászi (Szabolcs-Szatmár m.) 1934. Komoróczy József (50) énekelt Budapesten.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1967. A templomi hívek közös éneke, dr. Bacsóka Pál magnófelvétele. Az 1 versszak szülőben 45 másodperc, a közös éneklés szokatlanul lassú, 1 perc 35 másodperc.

Hagyományosan elhangzik a karácsonyi éjféli istentiszteleten, a két karácsony-ünnepi misén, a III. antifona után, a délutáni vecsernyén, alkonyi zsolozsmán. A pap kezdi, a nép nagy kedvvel énekl.

Szöveg „Karácsonyi Tropár 4. hang” — Dicsérjétek az Urat! Szertartáskönyv, Nyíregyháza, 1959. 1974. 628. A hívek számára Emeljük fel szívünket! Ima-énekszövegkönyv, Nyíregyháza 1967. 1978. 272.

Dallamát közli IRMOLOGION, Ungvár 1903. ó-szlávból fordított magyar szöveggel, újabb kiadása Eperjes—Prešov 1970. (fonetikus ó-szláv szöveggel). A Roskovics-féle énekeskönyv már 1862-ben a magyar szöveget közli a hívek számára.

3. A TE SZÜLETÉSED KRISZTUS II.

Bodrogzsadány (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1946. Görögkat. férfiak és asszonyok kisebb-nagyobb csapata éneкли karácsonyeste házról-házra járva. Először a rokonokhoz mennek, azután sorban az utcán. 9 óra tájban már zeng a falu a kántálástól. Katolikus házaknál megkérdik: — Szabad-e Istent dicsérni? Bemennek a szobába, énekelnek, és rigmust mond a vezető. Reformátusok házánál kérdezés nélkül énekelnek az udvaron. A végén kiszólnak a háziak: — Köszönjük szépen!

Bár a magyar népdal és népének hagyományosan egyszólamú, helyenként mégis előfordul, hogy tercelnek, mélyebb és magasabb hangok kísérik a fonóházi és lakodalmas népdalt, (Mikóháza, 1934. A paszulya szára... menyasszonybúcsúztatót), méginkább a görögkatolikus templomi éneklést, kántálást. Akik értenek hozzá, szívesen rögtönöznek, a hallgatók pedig dicsérik — „Milyen szép!” Kialakuló, fejlődő jelenség, eddig kevésbé ismerjük.

4. VÍGAN ZENGEDEZZETEK CITERÁK I.

Fonyód (Somogy m.) 1931. Fejes Pál (60) öreg regös és betlehemes. Legénykorában a bábtáncoltató betlehemes játékokban énekeltek a játék kezdetén. Utána nyomban több karácsonyi ének következett.

A szöveg Kiss Sándor kéziratós ÉK-ben, 1839. 48.

A dallam Kájoni 1676, 105. Királyoknak királyának kezdetű énekszöveggel DPP édes Hazámnak 1979. 345.

A dúr-hangsor 5. fokára feltörő dallam tk. zenei közhely: kora és elterjedése meghatározhatatlan. A parlando dallamnak kantilénás „feldobott befejezése” az 5. fokra, csakis a régi betlehemesből ismeretes, másutt nem hallottuk.

5. — JÓNAPOT KÍVÁNOK EZEN NEMES HÁZNAK

6. — A MENNYBÉLI ISTEN

Lövete (Udvarhely m.) Románia, 1938. VII. 29–31. Két napig tartott, amíg a majdnem fél órás betlehemes játékot részletesen elmondták, az idősebb betlehemesek, 30–40 éves pásztorok, földművesek, munkások. Szinte elejétől végig énekbeszéd, ünnepélyes szó, csak a pásztorok évődnek egymás közt mulatságos szavakkal.

Szöveg és dallamok: Népi Játékok, II. 1938. 3–24.

Lövétén régi kézirat őrzi a játékszöveget és a „Betlehemi rendtartás”-t. Domokos Pál Péter szerezte meg az 1930-as években. „... akik Krisztus születése emlékéen, vagyis a karácsonyi szent ünnepekre betlehemi folytatásban tagok akarnak lenni, azok csak úgy lehetnek, ha a következő feltételeket betartják: nem szabad a kocsmahelyiségekben forogni, fonóseregbe lányokhoz járni, az utcákon néma csendben kell járni, továbbá nem szabad világi éneket énekelni. Mindezeket be kell tartani attól a naptól, amikor próbálni kezdik, és tart egészen Vízkereszt napjáig. . . Aki ezen alapszabálynak nem tesz eleget, annak büntetése nem lehet egyéb, minthogy abból a szobából, amelyben gyakoroltak a Kócsár és Huszár nevű tagok kihúzott karddal kísérik az illető személyt, mezítláb és hajadonfővel, a templomot háromszor megkerülik. Bármilyen zord idő esetén megtartandó, és ekkor az elkövetett bűn meg lesz bocsátva”. Nyilván ez az „alapszabály” biztosította a hagyomány évszázados épségét.

Két kengyelfutó, Huszár, Kócsár, két nemesember, József, hét pásztor, egy Furulyás, 20–30–40 éves férfiak és két leányosképu, szopránhangú legényke az Angyal és Mária megszemélyesítői adják elő a betlehemes játékot.

Pirossal szegett bő fehér köpönyeget visel a két Nemes, a Kócsár és József. A falu menyasszonyi népviseletét az Angyal és Mária, régi huszárruhát, kék atillát, piros nadrágot a Huszár, és gyapjúból szőtt földigérő ujjas, csuklyás babót (bundát) a pásztorok, akik arcát pirossal szegett szem-, orr- és szájníylásos bundaálarc takarta. A 7 pásztor kezében csörgős bot „muzsikált” tánc közben. A Furulyás fújta a lassú „mars”-ot és táncnótát. Hosszú sorban vonultak az utcán, elöl a csilaghordó pásztor vitte a fából faragott jelképes istállócskát, kettő a jelképes templomos várost. Kengyelfutók jelezték érkezésüket, tágasabb szobában, a bútorokat falhoz téve fogadták a népes társaságot.

Az I. Nemesember az ajtótól az asztalig oda-vissza sétálva mondja végig. Jónapot kívánok . . . négyet lép odafelé 6-szótagra, visszafelé is négyet 6-szótagra: Közben melle előtt tartott kezeit kitarja, forduláskor összezárja. A versek értelmét is „megjátssza” pl. „ezen nemes háznak” éneklésekor a hallgatókra mutat, „pásztorok járnak” – a pásztorok felé int fejével, „gazda” – a házigazda felé fordul, „Jézus” említésekor minden szereplő meghajtja a fejét, megemeli süvegét, az „istálló”, „város”, „Betlehem” említésekor a jelképes tárgyakra mutat vagy tekint, miközben állandóan sétál.

József és Mária később jön be, szoborként állva mondja énekbeszédét, melyre a többiek természetesen szóval válaszolnak.

A Kócsár is karját tárogatva, sétálva éneklí búcsúversét, de iránya keresztezi az I. Nemesember útját.

Bizonyos rögtönzések, szövegrövidítések megengedettek a játék gyorsítására. Megbomlik a verssorok száma, hossza. Dallamos beszéddé válik, miként a Szent János köszöntő, melyet gyermekek énekelnek, június 24-én, a nyári napforduló reggelén Csíkszentdomokoson:

– Ma Szent János napja, Isten felvirrasztja, / Szent Jánoson kívül egy kerek dombocska, / Azon nevelkedik egy édes almafa. / Édes az almája, cukros a levele, / Alatta ül vala szűz leány, Mária, / Úgy köti, úgy köti ékes koszorúját, / Fehérből, vörösből, Ha fehér nem éri, / aranyból befejezi. . .

A dallam módosulásai: sfff/sf-/sfff/sf-/dfff/ss-/lfff/fd-/ stb.

Csikszentdomokos, 1942. Négy kisangyal fehérben – és a király pántos koronával jár házról-házra jókívánságokkal: Az Isten áldása tireátok szálljon, / Áldja meg az Isten (a) ti koronátokat!

Volly István: Népi leányjátékok, 1944. 65.

7.

LUCA, LUCA KITTY-KOTTY (LUCÁZÁS)

Zalamerenye (Zala m.) 1935. Mihácsi Antal (13) Czöndör Károly (14).

Luca napján, december 13-án hajnali sötétben kezdték a lucázást, régebben a legények, manapság a gyerekek. Bottal járnak, az egyiküknél fűles „cekker” az aszaltgyümölcs számára. Tűzifatuskót szereznek a ház udvarán, beköszönnek: – Szabad-e lucázni? A küszöbön, vagy bent ráülnek törökülésben a tuskóra és énekelnek. Vezetőjük – a „gazda” recitálja a jókívánságokat, litániázó hangon, mire a többi rámondja a refrént. Litániázó szerkezetű énekes szokás a lucázás, egyben jókívánság varázslás. Dél-dunántúli tájon, nagyjában a regöléssel közös területen ismerős. Első följegyzés Kiskanizsáról, Magyar Nyelvőr, 1879. 526.

Néhol botot tartanak keresztben, erre ráguggolnak és ide-oda ugrálnak éneklés közben. Másutt szalmaköteget visz a legény a sötét szobába, rátérdel, kapingál, mint a tyúkok, széthinti még az ágyon fekvőkre is, és mondja a jókívánságokat, a népes csapat pedig a refrént. Sebestyén Gyula: Dunántúli gyűjtés, 1906: 149. Az 5. és 7. versszak innen való. Huncut rögtönzéseik: Akkora disznója legyen, mint egy elefánt! Ha nincs ajándék: – Egy csirkéjük legyen, az is vak legyen!

A szokást kotyolásnak, palázolásnak is nevezik.

A néphit szerint Szent Luca különösképpen szerette a háziállatokat, ezért emlegetik nevét a tyúkok kotyolását utánzó éneken.

Dunántúli változatok: Jeles napok, 1953. 329 – 337. sz. egyéb 338 – 347. sz.

8.

ERRE LELTŰK („REGÖS-MYSTERIUM”)

Búcsú (Vas m.) 1898. I. és 1899. I. Sebestyén Gyula gyűjtése és elnevezése. (Regös-énekek, 1902. 25–41 szöveg, 341–346 dallamrészletek.) A fonográf-felvétel teljes lejegyzését 1930-as évek derekán készítette el Lajtha László. Ugyanakkor egyszerűsített, könnyen énekelhető kottaképet is készítettünk. Figyelembe vettük Sebestyén Gyula utógyűjtését, jegyzeteit (Regös énekek, 1902. 39–41). Utógyűjtést végeztünk 1938-ban. Idősebbek – részben „az utolsó búcsúi regösök” családjából – rákérdezésünkre módosítottak néhány kérdéses szót. A romlott vagy elavult tájszót maival cseréltük: „lötték” = lelték, „asztóná” = asztalnál, „hegye” = hölgye, „miháncs” = mihelyt, „ehen” = íme, „ledégegéljen” = lelelészgessen, a „lövís” értelmét nem tudták, „Tolbársos”-t se, Sebestyén Gyula szerint bársonyost jelent. (I. mű. 29. o.) „Én nem vagyok” helyett a fonográfból és

Sebestyén 30. old. „Hanem vagyok” valószínűleg tévedés, mivel 1938-ban az előbbi hagyta helyben. Kialakult a versek sorrendje, dallamrendje. Szöveg és dallam először így jelent meg gyakorlati célra Népi játékok I. 1938. 22–26. Lajtha László tovább pontosított eredeti lejegyzése Jeles napok, 1953. 855. sz. 856. sz. és jegyzetek.

A falu érdekesebb, házasuló legényei regöltek karácsony és újév közötti estén, leginkább azoknál a házaknál, ahol eladósorban levő leányt találtak, vagy ahol mulatságra összejöttek. A csapat vezetője a Hadnagy, rendszerint ő tanította az éneket. Tollas csákót viselt, vasláncokkal teleaggatott bottal verte az énekritmust: a negyedkottákra ütött, tetszés szerint cifrázott. A csapatbeliek öten, tízen, fölpántlikázott, rozmaringággal körüldíszített, asztragán sapkát viseltek. Az egyikük zsákot vitt a hátán, abba gyűjtötte az ennilót. A regölés múltával elfogyasztották, a pénzüket pedig borra és muzsikusra költötték.

Ahol eladó leány volt a háznál, ott „hajgattak” is: Azt hallottuk, hogy egy eladó lányuk van. Hajgassuk, hajgassuk! De kinek hajgassuk? – N...N-nek hajgassuk: belesodorodjék, belesödörödjék, mint a kis nyúl farka!

A regösöket megkínálták borral. Gyakran zenéssel jártak, és az eladó lányt és a ház asszonyát megtáncoltatták.

Utoljára az 1860–70-es években regöltek Bognár József, Szakály István, Jelenics István, Pomokovics István és Ferenc (50–65 éves). Öreg fejjel elmesélték a regölést Kiss Péter helybeli tanítónak és Balogh Istvánnak a szomszédos dozmati tanítónak, aki leírta, dr. Sebestyén Gyula pedig fonográfra vette egyes részeit. Kiss Péter tanító buzgólkodására az iskolás gyermekek is betanulták, de el is rontották: „S ahol az égen három szép madár” helyett már ezt énekelték: „Sahol az égen három téglagyár”...

Ez az egyetlen megmentett regös misztérium: regölés és misztérium, melyben Jézus születéséről énekelnek, és három madár képében az Úristent, Szent Pétert és Szent Mihályt idézik. Ugyanezeket sorolja fel a Halotti Beszéd is, az első fennmaradt nyelvemlékünk a XIII. századból.

A borostyán-út és római kövesút közelében, Sabaria (Savaria) Szombathely mellett rejtőzik Búcsú község, közelében a határon németek, Olaszfalun olaszok, Jákon francia templomépítők települtek. Az énekszöveg erre vonatkoztatható.

„Az első szép madár” dallama a közép-európai népének kezdősora: „Szent vagy Uram szent vagy” szöveggel címadója a hivatalos énekgyűjteményünknek (SzvU 1932. 129. sz.).

9. GYERMEK SZÜLETÉK BETLEHEMBEN I.

Csikszereda (Csík m.) Románia, 1942. A nyári továbbképző kántortalálkozóan énekeltek az idősebb csíkiek, gyergyóiak.

Hallomásaik szerint misekezdetre énekelte a kántor vagy az előénekes a szabad szótagszámú kezdősort, ismételték és folytatták az ének 8-szótagos második felét a hívek.

A gregorián dallam -- latin szöveggel -- Közép-Európa egyik legnépszerűbb éneke volt a XV. században. Középkori eredetű dallam. Mintája, előképe az európai népdalnak, a négysoros szerkezetnek és a boltozatos dallamépítésnek.

A dallamot és latin szövegét őrzi a Pálos Antifonale (Zágráb), a Budai Psaltérium (Esztergom), XV. századbeli kéziratok. (Rajeczky Benjamin szóbeli közlései.)

Szövegfordítását először közli a protestáns Huszár Gál: A keresztényi gyülekezetben való Isteni dicséreték és Imádságok, Komjáti, 1574. CXC^a és a katolikus Telegdi Miklós Az Evangéliomoknak ... magyarázattyanac Elsoe Resze, Bécs 1577, 89. A katolikus és protestáns változatok közt van eltérés.

Több dallamát közli latin és magyar szöveggel (változataival) a CC 1651. 9–10. és 42–44. Ez az egykori hazai népszerűségét is jelzi. A karácsonyi és újévi ünnepek kezdőéneke volt mind a katolikus, mind a protestáns templomokban.

Erdélyen kívül a Zoborvidéken (Menyhe, Nyitra m.) Csehszlovákia, találtak nyomát az élő hagyományban.

10.

GYERMEK SZÜLETÉK BETLEHEMBEN, II.

Menyhe (Nyitra m.) Csehszlovákia, 1939. Fülöp Ilona (60) és Gál Ilona (63) előénekes, neves hagyományőrző asszonyok.

Szövege (latinul is) és dallama CC 1651. 42. „ÚJ ESZTENDŐRE VALÓ ÉNEKEK”

A templomban már nem énekelték, de az újévi házszentelés hagyománya megőrizte napjainkig 1–2 versszakát. Mindegyre kötöttebb szótagszámúvá válik.

Valószínűleg a századkori szokás szorította ki a templomi gyakorlatból, melyről Kodály Zoltán így írt:

„1911-ben a nyitramegyei Menyhe községben megtudtam, hogy még úgy ötven esztendő előtt, a karácsonyi templomozás vígabb volt, mint manapság. Különösképpen az éjfél mise alatt szokás volt néhány olyan nóta, amilyenre »táncolni is lehetett volna«. Ahogy pedig az akkori kántor megeresztette hozzá az orgonát: tisztára úgy szólt, mint a duda”. / Kodály Zoltán: Régi karácsonyi énekek. Ethn. 1916. 227. Visszatekintés. 1964. II. 60.

Újévi házszentelés Menyhén.

Koledálásnak nevezték az újévi házszentelés szertartását. Házról-házra járt a pap, a kántor, az egyházi és 2–3 ministráns gyermek. A szobába belépés előtt csengettek és elénekelték Gyermek születék Betlehembben.

Ezután beléptek a szobába, a pap leült az asztal mellé, a többiek álltak. Egyenként beszólították a háziak a kisgyermeküket. A pap kikérdezte őket:

- Vess keresztet! –
- Hány Isten van? –
- Imádkozz! –

Ha háromnál több gyermek volt, a legkisebbeket elbújtatták az ágy alá, különben szégyellték volna.

A pap 20 krajcárt, a kántor 10, az egyházi 4 krajcárt kapott. Borral is megkínálták őket, a ministráns gyerekek a csengőből itták a pár cseppet.

Kezdősor 3 szótagú

11. KIRIE ELEJSZON

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót (63) rózsafüzéres korona, előénekes, a kántortól tanulta, de több változatát is énekelte (lásd a 6-szótagúaknál!)

Kétségkívül a legkisebb karácsonyi népének. Visszavezethető az ősi gyermekdallamra, a naphívogató-ra:

– Süss fel nap, / Fényes nap, / Kertek alatt a ludaim, / Megfagynak. /

A legegyszerűbb – egyben legrégibbnek látszó dallama két hangon mozog:

2/4 s 1/s – /s 1/s – /sssl/sssl/s 1/s – / /

Közli Kiss Áron: Magyar Gyermekjáték Gyűjtemény-e 1891. 22. (Tapolcafő). Közli a könyv Sztankó Béla zenei szerkesztő gyűjtésében azt a változatot is, amelyik a Kiriehez hasonlóan az alaphangra megy le:

Süss fel nap / Szent György nap, / Kertek alatt a kis bárány / Majd megfagy. Ennek dallama:

2/4 s 1 /s – /s 1/s – /slsf /mrmf/ m r/ d – / /

Eldöntetlen, vajon a gyermekdallam vált-e templomi népénekké, vagy a templomi ének hatására, példájára zárul a naphívogató gyermekmondóka manapság már az alaphangon.

A naphívogatókat közlik az énektankönyvek (Kodály Zoltán – Ádám Jenő: Szó- mi, 1945. I. 3. II. 13.).

Érdekes tapasztalatunk, hogy a templomi előénekesek nem kedvelik ezt a gyermekdalhoz hasonló Kirie-t. Annál népszerűbbek a kétszer akkorára bővült formái, lásd a 6-szótagosoknál!

Kezdősor 4 szótagú

12. SZÉNA, SZALMA

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Vankó Józsefné (72), Mészáros Jánosné (53).

Szövege is, dallama is ritkaság, másutt nem hallottam.

Az előénekes vezetésével lassú tempóban éneklük a templomban. Az első két dallamsort feltehetően mindig az előénekes, vagy kántor énekelte, és a hívek folytatták; erre mutat a szövegismétlés is. (Vö. 9. Gyermek születék Betlehemben előadásmódjával!)

A dallam a gyermekjátékok jellegzetes motívumaiból alakul, formálódik.

13.

AZ ÚRISTENNEK CSUDA HATALMA

Csiksomlyó (Csík m.) Románia, 1942. Nyári kántortalálkozón énekelte több falu kántora: — „Ismerős, tudtuk régebben” — mondták többen is. Adventi ének.

Szövegét és dallamát közli a CC 1651. 4–5.

A dallam második felét „feldobott befejezés”-nek érezhették, mert előfordult, hogy oktávval mélyebben énekelték. Ilyenképpen a dallam ereszkedővé vált, a régi magyar dallamstílushoz hasonlult.

Kapossy 1887. 281. énekgyűjteménye felújította e régi dallamot Szemenyei Mihály szövegével:

1. Örvendezetek / Völgyek és hegyek, / Örvendj Isten népe, / Jön az új király, / Menjetek elébe!
2. Örvendezz Sion, / A szűz liliom, / Kivirágzik immár, / Fia lesz aki / a szél-szárnynai jár stb.

A dallam jellegzetesen adventi szövegekkel társult.

14.

ÜDVÖZLÉGY SZENT SZŰZ

Pereg (Pest m.) 1930. Gránicz Péter (43) földműves, előénekes.

Adventi miscének, általánosan ismert, kedvelt.

Szöveg és dallam CC 1651. 7. Német eredetű.

Ave Mária, Grácia pléna . . . latin szavakkal kezdődik, magyarral folytatódik, a 2. verse hasonlóan: Dominusz tékum . . . A latin szavakat még az 1930-as években is énekelték a paraszti kézírataikból. Néhány latin szót őriznek az ének-könyveink. Napjainkban tűntek el a falvakban.

Szeged vidékén adventben kántálók énekelték: — „Szabad-e kántálni? vagy — Dicsértessék a Jézus Krisztus! möghal'gatik-e az angyali vigasságot?” — Ha megengedték, a kisded csapat rázendített a latin kezdősorral Áve Márija! Grácia pléna . . . (Kálmány Lajos: Szeged népe, I. 1881. 97.)

A 5, 5, 6+6, 8 szótagos szerkezet utóélete folytatódik a 15–17. sz. adventi énekekkel.

15.

ISTEN BÁRÁNYA, BŰNNEK RONTÓJA

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (73) öreg előénekes, napszámos.

Adventben a misén Agnus Dei-re énekelték.

Szövegét rózsafüzéres ponyvanyomtatványban olvasták.

16. JÖJJ EL MEGVÁLTÓNK

Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1942. Samu Istvánné Örzse (68) elő-
énekes.

Adventben énekelték litániák után.

A szöveget Szemenyei Mihály írta.

„Dallama Kapossy Györgytől” közli Kapossy 1887. 277. azonban Kapossy
moll-dallama nem terjedt el. A népszájon az ereszkedő dúr-dallammal él a szöveg.

17. HARMATOZZATOK ÉGI MAGASOK

Vác (Pest m.) 1920. Diákmiséken kedvelt adventi miseének. Országszerte
elterjedt.

Szövegét Tárkányi Béla írta. Más dallammal közli Zsasskovszky 1855. 81.

Dallammal együtt közölte Szepesi Imre: Áhítat gyakorlatai, Pest, 1853. 183.
Karsai – Szentgály: Imádságos és énekeskönyv, Kassa, 1913. 75. A négyszólamú
kórus- és orgonaletétet diákmiséken használtuk.

Az 5, 5, 6 + 6, 8 versszakszerkezet ereszkedő moll-jellegű dallammal, német for-
rásból honosodott meg nálunk (CC 1651. 7.). Az 1850-es években az új parasztzene
stílusra jellemző kvintváltó szerkezetek a vallásos énekekben is jelentkeztek, pl.
Pásztorok, pásztorok örvendezve (Zsasskovszky, 1855. 99.) Ez időben föltűnt
a kvintváltó szerkezettel a fenti versszerkezet is. Valószínűleg Szepesi Imre dallama.
A 8-szótagú zárósor mintegy kibővített kezdősornak tekinthető, a dallamvonala és
fekvése megegyező.

A kvintváltó visszatérő szerkezet Európában már előbb is előfordult. Hazai
elterjedésében éppen a népéneknek jelentős szerepe lehetett.

„Az európai kultúrában már régóta ismert dallamformálási elvet, – az első sor-
nak kvinten magasabban való megismétlését és végül a visszatérését – főleg cseh
minták alapján, elsősorban a gyülekezeti ének közvetítette széles néprétegekhez”.
(Papp Géza kandidátusi értekezésének tézisei, 1971. január 13.)

Szepesi Imre Léván született 1811-ben. Pesten a Kegyesrendi Gimnázium
igazgatója, egyetemi előadó és énektanár. Híres tanítványa volt Bignió baritonista.
Énekeskönyve több kiadást ért meg. Pl. 1853 – 79 között ötször jelent meg.

18. HOZZÁD EMELEM

Vác (Pest m.) 1920 k. Diákmiséinken énekeltük adventben, sokfelé elterjedt.

Szöveg és dallam Zsasskovszky 1855. 81.

Az 1800-as években a népszínművekben gyakrabban feltűnnek az A A₃ tercvál-
tással építő dallamok. Valószínűleg szlovák közvetítéssel érkeznek gyakrabban,

pl. Azt mondják nem adnak engem galambomnak (Szigligeti: A csikós, 1847).
E dallam a szlovák himnusz.

Hozzád emelem szómat Istenem dallama is tercváltásos és visszatérő szerkezet, legalábbis sorai elhelyezkedését tekintve. Zsaskovszky 1855. közöl először több kvint- és tercváltós, visszatérő szerkezetű népének-dallamot, — pl. Pásztorok, pásztorok örvendezve — nyilvánvalóan összefüggésben van parasztszenénk új stílusának kibontakozásával.

19—22. CSORDAPÁSZTOROK

Szövegelemzés

Cím nélkül közli 16 versszakát CC 1651. 265—266. Kájoni 1676. 83. (szintén 16 versszak) DPP édes Hazámnak 1979. 310.

A Csordapásztorok időközben még egy szakasszal bővült. Ez azóta a 10. versszak. — Aki az ég s föld / Sarkait fenn tartja stb. Fennmaradt betlehemes játékokban is, és ezzel együtt 17 versszakos a Csordapásztorok szövege.

Párbeszédéből épül fel, dramatikus mozzanatokat sejtet. A kutatók felismerik benne feltehetően a legrégebbi betlehemes játékunk szövegét, melyet több-kevesebb szereplő énekelve adott elő, mai olvasatban valószínűleg így:

Egyik szereplő, *narrator*:

1. Csordapásztorok, / Midőn Betlehemben / Csordát őriznek / Éjjel a mezőben,
2. Isten angyali / Jövének melléjük, / Nagy félelemmel / Telék meg ő szívők.

Angyal:

3. Örömet mondok / Néktek, ne féljete, / Mert ma született / A ti üdvösségetek.
4. Menjete el-bé / Gyorsan a városba, / Ott találjátok / Jézust a jászolyban!

narrator:

5. Elindulának, / És el-béjutának, / Szűz Máriának / Jó napot mondának!

I. pásztor:

6. — Hol fekszik Jézus, — / Mondd meg, a jászolyban, / Kit betakartál / Mostan a pólyában.

Szűz Mária:

7. Isten titeket / Hozott uratokhoz, / De nem szólhatok / Mostan szent fiamhoz
8. Mert ő aluszik, / Pólyában nyugoszik, / Hideg jászolyban / Szénán bágyadozik.

I. pásztor:

9. Nem fekszik ágyban, / Sem Friss Palotában, / Hanem jászolban, / Romlott istállóban!

II. pásztor:

10. Aki az ég s föld / Sarkait föltartja, / Nem lel egy helyet, / Hol fejét lehajtsa!

III. pásztor:

11. Serkentsd fel Jézust, / Pásztorok eljöttek, / Szent angyalidtól, / Kik hozzád küldettek!

Szűz Mária:

12. Serkenj fel, fiam, / Pásztorok eljöttek, / Szent angyalidtól, / Kik hozzád küldet-
tek!

I. pásztor:

13. Idvezlégy Jézus, / Pásztorok pásztora, / Mennynek és földnek / Teremtő szent
ura!

II. pásztor:

14. Ha nem utálsz meg, / Te szolgálid vagyunk, / És azért jöttünk, / Hogy téged
imádjunk.

III. pásztor:

15. Kérünk, tégedet, / Mint üdvözítőnket, / Bűnünkért előled / El ne üzz bennün-
ket!

IV. pásztor:

16. Mária, te is / Könyörögi érettünk, / Hogy e világból / Boldogul kimenjünk!

V. pásztor:

17. Dicséret neked / Örök Atyaisten, / Kicsinyded Jézus / És Szentlélekisten!

Mindnyájan együtt:

Kicsinyded Jézus / És Szentlélekisten!

Amen.

A szöveg régiségét sejteti mindjárt az első szó: csordapásztorok. A pásztor szó 1086-ban, a csorda szó pedig 1291-ben szerepel először írott nyelvemlékben. (Bárczi Géza: Magyar szófajti szótár, 1942, 44, 237.) A csordapásztorok kifejezés az 1300–1400-as évek tájára tehető. Ma már alig használatos, csakis ez énekbe foglalva tér vissza évről-évre karácsonykor.

Az ének régiségére vonatkozó feltevésünket Papp Géza is alátámasztja így írván: (A csordapásztorok) igen régi középkori eredetre utaló szövege és a gregoriánumból sarjadó dallama a népszokásból kerülhetett bele énekeskönyveinkbe. RMDT. II. 1970. 38.

Az 1930-as években megtaláltam a CC 1651. 16–17 versszakát többeknél, mégpedig a helyesírási hibák tanúsága szerint nem valamiféle nyomtatványból másolták, hanem hallomásból írták le, pl. „Szent Egyházi könyv, (Pokornyik Béla) Virág-Pereg 1895” 32. lapon.

Érdekes további költés is előkerült: a 11. versszaktól kezdve 8 eltérő versszakkal bővült a régi szöveg, (mai helyesírásban) közöljük:

9. Nem fekszik ágyban, / Sem Friss Palotában, / Hanem jászolyban, / Rongyos istállóban.
10. Aki az ég s föld / Sarkait fönn tartja, / Nem lelt más helyet, / Hol fejét lehajtsa.
11. Mindenek élte, / Áldása e kisdéd, / Ő mindenekben / Mily szükségét szenved.
12. Ki a mezőket / Ékesen ruházza, / A gyermek, alig / vagyon bepólyázva.
13. Kinek a Nap s Hold / Fejedelmi széke, / Jászolyban fekszik / Az ég dicsősége.
14. Oh, Istenünknek / Végtelen kegyelme, / Mely az elveszett / Embert így szerette
15. Üdvözlégy Jézus, / Világ megváltója, / Bús szíveinknek / Megvigasztalója!
16. Hozzád sietünk, / A hív pásztorokkal, / Kívüled minket / Senki sem vigasztal!

17. Add kegyelmedet, / Buzgó szívvel kérünk, / Hogy születésed, / Légyen üdvösségünk!
 18. És akit itt a / Jászolyban imádunk, / Egykor az égben / Színről-színre áldjunk.

19—22. CSORDAPÁSZTOROK Dallamelemzés

Rendszeres népének-gyűjtéseim során a Csordapásztorok-ra legalább száz helységben rákérdeztem: ismerik-e, és idéztem azt a dallamot, amelyet szülőfalumban, Peregen, gyerekfejjel szívtam magamba. (20. sz.) Kiderült már 1938-ban — az erdélyi utam után — hogy a régi szöveg a Nagyalföldön valóban az „alföldi frig” dallammal él, de Dunántúl a „dunántúli dúr” és Erdélyben az „erdélyi dor” dallam található! A hivatalos népénekkiadás csakis az alföldi friget ismerte el mindmáig. (SzvU, 1932. 20. sz.) Megfigyelésünket közzétettük, márcsak a táji népénekek, dallamok fennmaradásáért is. (Az egyházi népének-gyűjtés, A zene, 1938. V. 214.)

Ma már 200-nál több feljegyzés van a Csordapásztorok táji dallamairól, de az érdekes, egyedülálló jelenség titka még nincs megfejtve, sőt vitákat kavár. (RMDT. II. 1970. 425—431. és Szendrei Janka—Dobszay László—Rajeczky Benjamin: A XVI.—XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben, 1979. I. 101. 102. 104. és II. 49.)

Bartók Béla zenedialektus-területekre osztotta a Kárpátokon belüli magyarlakta tájakat: I. Dunántúl, II. Felvidék, III. Nagyalföld, IV. Erdély. Ezekhez járult még a Kárpátokon túli magyar szórványterület: V. Bukovina—Moldva. A Csordapásztorok *táji dallamait* ebben a sorrendben vesszük szemügyre.

19. CSORDAPÁSZTOROK I. „Dunántúli dúr” dallam

Galambok (Zala m.) 1935, Székesfehérvár (Fejér m.) 1938, Pannonhalma (Győr m.) 1940, Koroncó (Győr—Sopron m.) 1980. Betlehemes gyerekek és köszöntők élénk tempóban 2—3 versszakot énekelnek, az idősebbek a templomban, orgonakísérettel 4—5 versszakot, rendszeresen kimenőre, amikor a friss, derűs dúr dallam mintegy felfokozza a karácsony örömét.

Budapesten az 1930-as években szívesen látott volt a betlehemes játék. December 8—24 között — az iskoláskorúak, kivált a külvárosokban, legalább annyian betlehemeztek, mint futballoztak. A budapesti betlehemesek is a Csordapásztorok „dunántúli dúr” dallamát énekeltek „kimenőre”: — Isten áldja meg / E háznak gazdáját, / Ökrét, szamarát, / Meg a legszebb lányát! (Volly István: Betlehemező fővárosi gyerekek, Gyermekek, 1935. 8.)

A dallam első közlése: Égi lant, a tanulóifjúság használatára, szerkesztette

Fojtényi Kászon, a pannonhalmi Szent Benedek rend tagja. Győrben jelent meg az 1900-as években, a 18. kiadása 1921-ben. A Csordapásztorok szövegét azonban átdolgozta Nyulassy A. bencés: Tiszta csendes éj vala / Midőn Betlehembben / Pásztorok legeltetik / Nyájuk a mezőben... stb.

A dallam egyik változata — a 6-szótagos 28. Nosza, pástortársaim, talán reneszánszkori, mindenesetre korhoz nehezen köthető nagymúltú tánczene, másik változata 11. Mária ... te köszöntésedre c. Mária-ének. „Karácsonyi dúrsext”-ugrással színezett változatát éneklik Koroncó (Győr-Sopron m.) 1980. karácsonyán Német Pál földműves neves előénekes unokája, Venesz Jánosné kántor és hívei (apró kottákkal jeleztük).

További változatok Jeles napok, 1953. 358—IX. sz. 422—430. sz. 649. sz.

20. CSORDAPÁSZTOROK II. „Nagyalföldi frig” dallam

Pereg (Pest m.) 1920 táján gyermekkori emlék, 1929—30. Fekete István (72) napszámos, Joó Andrásné (60) boltos, Gránicz Péter (43) földműves, mindnyájan előénekesek, Homokszentlőrinc pusztá 1930. Nagy István idős zsellér, Kunszentmiklós (Bács-Kiskun m.), 1933. Molnár József öreg kántor Esztergom, 1933. betlehemező gyerekek, Hajdúszoboszló (Hajdú-Bihar m.) 1937. Csicsári Györgyné (72) rózsafüzéres asszony, Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. leány-betlehemesek énekelték templomban, köszöntőben, betlehemes játéokban.

A 16 versszakos szöveget — a „nagyalföldi frig” dallamváltozattal CC 1651, 265—266. közli először, mégpedig a Cantus Catholici végén a függelékben (Appendix). — Miért maradhatott ki a karácsonyi énekek közül? — Az okát nem tudjuk, csak feltételezzük.

Pázmány Péter 1629. évi zsinati felhívására indult meg a katolikus népénekek gyűjtése és kiadási terve. Szőlősy Benedek jezsuita Nagyszombatban szerkesztette a gyűjteményt, és Kisdi Benedek egri püspök költségén nyomtatták Lőcsén. A Nagyalföld ekkortájt már egy évszázada török fennhatóság alatt elzárva élt. Nyilván késve tudták eljuttatni a „nagyalföldi frig” dallamot a Csordapásztorok szöveggel és egy másik jelentős jellegzetesen alföldi — dunántúli karácsonyi éneket is: Szűz Mária e világra nékünk. Ilyenképpen kerülhettek ezek a nevezetes énekek a már félig-meddig kinyomtatott könyv végére, láthatólag szűkösen beszorítva. Ez lehet az oka, hogy még a „REGI ENEK” feltüntetésére sem jutott hely e két valóban régi felett. Cím nélkül jelentek meg.

A dallam gregorián ihletésű. A 6-szótagos második sora egybevág a karácsonyi antifona közhelyszerű dallamfordulatával. (Werner Alajos utal erre, A gregorián ének a magyar nép dallamvilágában, A zene, 1938. V. 213). Egyébként sem a gregoriánban, sem más népek zenéjében nincs mása, rokonsága, e szerint sajátos magyarföldi dallam.

A CC 1651. kottaképe a „midőn” szó felett rövid-hosszú kottaértéket jelez. Zenetörténetünkben — úgy látszik — ez az első kottapélda arra, hogy a parlando-

rubato és az alkalmazkodó tempo giusto-ritmusban a kottapárok alkalmazkodnak a szöveghez, „alkalmazkodó tempo giusto”-nak nevezzük Bartók Béla szavaival, sajátos magyar jellegzetesség, másutt nem ismerünk ilyent. A „midőn”-t így ritmizálják ma is országszerte, még akkor is, ha az újabb kotta már nem jelzi (SzvÜ 1932. 20. sz.)

Szinte csodálatos, hogy az ilyen kis terjedelmű dallam mily sokféle változatban tud tovább élni. Dallamváltozatok vannak nemcsak falvanként, de még egy falun belül is! Peregen például az idősebbek így indították a dallamot: ssfm r, a fiatalabbak pedig egy hangnyi, de jellegzetes eltéréssel így: smfm r. Énekelték Fekete István (73) és Gránicz Péter (44) 1930-ban. Nem zavaró a kétféle dallamkezdet együtténekelése, ugyanis a helyi változatok rendszerint harmonikusan összecsengnek.

További változat Jeles napok, 1953. 414–421. sz.

21. CSORDAPÁSZTOROK III. Felső-Tisza táj, Pert Amboy, USA.

Ungvár (Ung m.), Szovjetunió. Az 1910-es években a görögkatolikus papnevelőben és Kótaj (Szabolcs-Szatmár m.) templomában 1920–40 táján, mint régi éneket énekelték Szemerszky János lelkész, Radványi Sándor öreg kántor és a hívek. Szemerszky Gabriella gkat. énekes közlése, 1980. A karácsonyéjféli istentiszteleten, a karácsonyünnepi miséken, a délutáni vecsernyén, alkonyi zsolozsmán rendszerint kimenőre hangzott el 6 versszak.

Ez a záróórában pentaton dallam él a Felső-Tisza táján, szórványos adataink szerint Kárpátalján, itt-ott Erdélyben.

Szöveg: Emeljük föl szívünket! 1967, 1978. 368. Egy idősebb g.kat. pap az 1930-as években megbotránkozva említette a régi szöveg „hibáját”: Szűz Máriának / Jó napot mondanak! — Hogyan mondhattak a szent éjjel „Jó napot?” E „hibát” a könyvben kijavították, de tovább él az énekben.

Pert Amboy (New York közelében) Amerikai Egyesült Államok, 1974. Horvát Józsefné, Vinnai Mária (78) és az öreg betlehemesek ugyanezt a felsőtiszai, kárpátalji Csordapásztorok-at énekelik hagyományőrzően.

Az 1900-as években vándoroltak ki a „szép lányt nevelő Vencsellő” községből, Szabolcsból, — szerencsét próbálni. A szabolcsi legények, férfiak odakint is betlehemeztek, amikor is a Csordapásztorok zendült fel. Ma hosszú utcákon át húzódnak a magyarok faházai, faragott kiskapukkal, utcai fapaddal: bányászok, gyári munkások lettek ők és utódaik. Karácsonytájt évről-évre fölcsendül a Csordapásztorok is a Mennyből az angyal és több más karácsonyi ének mellett, és a szülőhazát, az anyanyelv ápolását jelenti a családban és a közösségben. A magyarok jórészt egyazon utcákban laknak ma is.

A Pert-Amboy-i magyarok betlehemes játékát 1939-ben írta le dr. Heighl László újságíró. — „Óh, lord, mi ez?” — kérdezik egymástól a pásztorok, — „Ébren

vagyok, vagy álmodok?” A jóízű hazai mondatokba néhány angol szó keveredett (Közöltük: Magyar Hírek, 1970. XII. 1.) 1974-ben a helyszínen még hallottuk töredékét, dallamait. Öreg betlehemesek emlegették.

22. CSORDAPÁSZTOROK IV. „Erdélyi dor” dallam

Csikszenttamás (Csík m.) Románia, 1942. Török Jánosné (60) betlehemes játékbán, kántálásra és templomban énekelték.

Kájoni János 1676-ban Cantionale Catholicumába átvette a „nagyalföldi” 5, 6, 5, 6 szótagos versszakokat. (DPP édes Hazámnak 1979. 310.) Amikor ez a szöveg találkozott az erdélyi 5, 6, 6, 6+6 szótagos dallammal, az énekesi gyakorlat rögtönözve pótolja a hiányzó szótagot, a harmadik verssorban ilyenképpen: Csordát őrizének / És nagy félelemmel / stb.

A terjedelmében és ambitusában is tágabb Csordapásztorok dallam előadásmódja ünnepélyesen visszatartott, teltebben zengő. Talán a protestáns dicséretnek előadásmódjához hasonlítható.

A betlehemes játékokban azonban feloldódik ez az ünnepélyessége, felcsillan a humor:

– Csordapásztorok, / Midőn Betlehemben, / Csordát őrizének / Éjjel a mezőben, / Nappal az erdőben.

Nevetnek a tréfán, hiszen Betlehemben nincsenek erdők!

A távolságok leküzdésével, a zárt hegyi tájak kinyílásával természetesen együtt jár az egyház törekvése, hogy a népelemek egységessé váljanak, és ha tömegek találkoznak, együtt, ugyanazt énekeljék. A Csordapásztorok hagyományos, táji változatai kérdésessé teszik az ilyen törekvést. A Csordapásztorok rendületlenül él a dallamváltozataival. Erdélyi dallamváltozatok a Jeles napok, 1953. 407–413. sz. Érdekes, hogy az 1940-es évek táján föltűnt Hajdú megyében és Szilágyságban, Erdély észak-nyugati tájain szórványosan a „dunántúli dūr” dallam. Szépkenyerűszentmárton faluban (Szolnok-Dobka m.) gyűjtötte Lajtha László, köszöntőként énekelte Varga Györgyné Tuli Anna (kb. 70) és Koncz Andrásné Vincze Rózsi (60) cigányasszony. Lajtha megjegyezte, hogy a cigányasszonyok a „szomszédos tájakról hoznak köszöntőéneket”. (Szépkenyerűszentmártoni gyűjtés, 1954. 3. sz. „Karácsonyi kánta”. Jeles napok, 1953. 426. sz.)

1940 táján a közeli Szék (Szolnok-Doboka m.) táncos fiataljai is énekeltek, helyenként templomban is. Kide (Kolozs m.) ifjúsága köszöntőként énekelte a „dunántúli dūr” dallamot.

Újabb keletű dallamvándorlásra gondoltunk.

Lajtha körületekintő megjegyzése nyomra vezetett. Dunántúlról egy lelkes tanítónő került Erdélybe, valahol Kide és Szék közelében, talán Bodonkútra. A gyerekek tőle tanulták a dunántúli dallamot, s mint „újat” felkapták a betlehemesek és kántálók, jobban kerestek vele. Vajon tovább él-e?

Az erdélyi havasok között készült 1942-ben Nyirő József–Szóts István klasz-

szikus magyar filmje: Emberek a havason. A főszereplő Görbe János a Hargita-havasi filmbeli tanyáján az „alföldi” Csordapásztorokat énekli, mivel ezt tudta. A film záróképe, az erdei sziklabarlangi karácsonyeste, már a budapesti műteremben készült, de Erdélyből hozott pásztorszereplőkkel. Ők az erdélyi Csordapásztorokat énekelték. Mint néprajzi szakértő – mit tehettem? A film eleje már készen volt, a nem odavaló alföldi dallammal. Az illetékesek és a közönség valószínűleg máig sem vette észre, hogy kétféle Csordapásztorokat hall egyazon tájon.

23. VÉLÜNK AZ ISTEN

Ungvár (Ung m.) Szovjetunió, az 1910-es években a papnevelőben tanulta és Kótaj (Szabolcs m.) templomában 1920–40 táján énekelte Szemerszky János lelkész, Radványi Sándor öreg kántor és a hívek. Szemerszky Gabriella g.kat. énekes közlése, 1980.

„Izaiás prófeta éneke”, a pap kezdi, a nép folytatja. Elhangzik „karácsony szent éjjelen”, a karácsonyi ünnepi miséken, és a „nagy esti zsoltószma litániával” kezdetén.

Szöveg: Dicsérjétek az Urat!, 1959, 1974, 615. a hívek számára: Emeljük fel szívünket, 1967, 1978, 372. sz. hasonló kezdettel de aztán más szöveggel.

A dallam felfelé dur-terccel indul, lefelé moll, sejteti a régiségét. Meglepő előadásmód, hogy kétszer egymás után éneklik, de másodszor már más az énekkezdet: a dallamcsúcsra lépve indul lefelé, új erőt öntve a kisméretű, de nagy erejű karácsonyi énekbe, mely a Csordapásztorok mellé méltán sorakozik.

Kezdősor 6-szótagú

24. RÉGI SZENT PRÓFÉTÁK

Báta (Tolna m.) 1937. Merényi Jánosné Babos Anna (51) adventi énekként idézte.

Szövegét és dallamváltozatát közli Kapossy, 1887. 266. „Népének a XVII. századból, dallam: Mikor Máriához az Isten angyala” – jelzéssel; e szerint 12-szótagos énekverseket alkalmaz a kiadvány is, a népének is 6-szótagos dallamra.

25. a BETLEHEM, BETLEHEM I.

Sók-Szelőc (Nyitra m.) Csehszlovákia, 1938. betlehemesek énekelték. Pongrácz Zoltán gyűjtése az 1–4 vers. A további versei Szigetközből kerültek elő. Sok változata él templomokban is.

A szöveg és dallam a vitnyédi bölcsőske 12 szótagos változatából csonkult,

annak első fele. A nagyobb forma csakis onnét ismeretes. Gyakori jelenség, hogy a terjedelmesebb, sorismétlő dalformából a névtelen alkotó kiemeli a dallam és szöveg jellemző fordulatait, és tömöríti félakkora formába.

25. b BETLEHEM, BETLEHEM II.

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1980. VI. 9. Venesz Jánosné (29) kántor, szüleitől tanulta, nagyapja híres búcsúvezető, előénekes volt. A családi hagyományban kitágult a dallam ambitusa, kiteljesedett a szöveg, és sajátos szótag-szaporulattal „népi codá”-val zárul a népének.

26. A HÁROMKIRÁLYOK BETLEHEMBE

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Csirmaz Jánosné Fehér Erzsébet (53) a fáklyahordó éneketanító mondta el. A szöveg ponyvanyomtatvány-levélkén olvasható, Bartalis Imre nyomdájában készült, 1850 táján.

A dallam a Csordapásztorok „nagyalföldi” dallamának egyik legtávolabbi változata, páratlanul érdekes ritmussal! Csak a leány-háromkirályoktól hallottuk Kövesden.

A 3 király, 14–16 éves leányok, fehér matyószoknyát, földig érő, höndörgőt és fehér ingvállat, fehér rózsás rojtos vállkendőt, pártaszerű fehér virágos, gyöngyös fejdísz viselnek, néha papírsüveget. Kis ajándékokat visznek: arany koronát, tömjént és kis kancsóban mirhát. Így indulnak útra, előttük a fáklyahordó idősebb asszony halad, mutatja az utat.

Vízkeresztkor, miután a Szent Család-jarást a házaknál befejezték, egy nagyobb parasztházban összegyűlnek a plébános és az asszonyok. Ide hozzák a Szent Család képét. A szobából kiviszik az asztalt, padot, ágyat, hogy többen elférjenek. Így is szörnyű a tolongás. Ájtatos beszéd, ének és ima váltja egymást.

Végre belép a háromkirály, megáll a Szent Család képe előtt és élénk beszédtempóban mondja az éneket. E közben a parasztház mennyezetére láthatatlan fonálon felfüggesztett szárnyas matyó angyalbáb elkezd fel-alá mozogni, mintha röpülne, vagyis táncol az ének ritmusára. A fonal végét ugyanis egy asszony rángatja ügyes, kedves játékosággal örömet szerezve, kivált a kicsinyeknek. (A játék leírása és rajza: Népi leányjátékok, 1944. 27.)

27. NOSZA PÁSZTORTÁRSIM

Baja (Bács-Kiskun m.) 1934. Csanádi Jenő (40) hentes, betlehemes vezető, és a betlehemes gyermekek.

Szövege csakis a betlehemes játékokban szerepel, dallama a Csordapásztorok

dunántúli dallamának változata, szöveghez alkalmazkodó úgynevezett lassú csárdás ritmussal.

Régebben dudás kísérte a betlehemesek énekét, táncát. Az 1900-as évek elején készült fényképen még ott van a felnőtt betlehemesek után a dudás is. (Népi játékok II. 1938. 32–38.)

A dallam valószínűleg régi, reneszánsz kori tánczene, rövidsége miatt többször ismételte a zenész és ilyenkor a dallamot nem zárta az alaphangon, hanem nyitva hagyta a második vagy az ötödik fokon. Ezt a nyitott, befejezetlen alakot őrzi a betlehemes játék dallama.

28. MENNYORSZÁG PIACA

Esztergom (Komárom m.) 1933. Horváth Rózi (16) cigánylány.

Szövege és dallama a cigányok karácsonyesti köszöntőénekeként ismeretes az ország legtávolabbi tájain, Dunántúltól a Felvidéken át Erdélyig.

Esztergomban a cigánylányok házról házra járva énekelték karácsony este, némi ajándék reményében. Végül mindegyikük a maga nevében kívánt boldog ünnepeket.

A Kisjézust emlegető verseket elhagyva névnapi köszöntőként is alkalmazták.

Kodály Zoltán 1913-ban a Felvidéken – Lévárt (Gömör-Kishont m., Csehszlovákia), faluban gyűjtötte dallamváltozatát, az ott élő öreg cigányoknál: A piac közepén (Jeles napok, 1953. 436. sz.)

Bari Károly költő 1972-ben a máriapócsi búcsún énekelt a karácsonyi köszöntő további szép verseit: 3. Hej, mennyország kapuja, / Sarkig ki van nyitva / Be is vitték rajta / Az aranyos bőcsüt. 4. Be is vitték rajta / Az aranyos bőcsüt, / Bele is fektették / Az ártatlan Jézust. 5. Csucsujj el, burujj el / Te ártatlan Jézus, / Mert addig nem nyugszik / Boldogságos Szent Szűz. (Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtöt lépék, 1976. 712.)

29. A SZŰZ EGY FIAT SZŰLT I.

Lövete (Udvarhely m.) Románia, 1936. Betlehemes pásztorok énekelték. A betlehemes játékban hagyományos (Népi játékok, II. 1938. 19) egyébként kántálnak is vele, miseénekként is előfordul.

Szövegét közli Kájoni, 1676. 64. DPP édes Hazámnak 1979. 273. 11 versszakal, melyet a templomokban mindvégig el is énekelték.

Dallama Deák – Szentes kéziratós ÉK. 1774. 20.

Változataiban csak a kezdősor azonos, mint pl. Kájoni 1676. 63. DPP édes Hazámnak 1979. 271.

Istensegíts bukovinai faluból énekelt az onnan elszármazott Gáspár S. Antal is DPP édes Hazámnak, 1979. 273. – dallamán. Lásd DPP jegyzetét i. mű 1256.

További változatok: Jeles napok, 1953: 384–V. sz. Nagybajom, Somogy m. ez az egyetlen eddig közölt dunántúli adat. Talán mert a nagybajomi betlehemest még a múlt század végén (1898) gyűjtötte Hoehrein, és akkor még élhetett e vidéken is. Jeles napok, 1953: 456. sz. Csíkmenaság 1943. 457. sz. Lövéte jelen dallamunk főleg tempó-ritmusváltozata 458. sz. Homoródremete, Udvarhely m. 615. sz. Andrásfalva, Bukovina, gyűjtés: Hant. Tolna m. 1950. Itt Csiszér Imre (63 é.) elmondta, hogy egykor Andrásfalván a legények ezzel az énekkel köszöntöttek karácsonyra. Egy-két hegedű kíséretében néhány katonának öltözött legény énekelt végig a falun főleg a leányok ablaka alatt. A dallamot a hegedűsök is játszották. Ének után beköszöntek a házba, betlehemes rigmusokat, majd táncnóta hangjai mellett táncszavakat is mondtak. Vö. 615. sz. ének jegyzete: 1145. old.

A CC 1651. 25. első kottás katolikus énekeskönyvben közölt latin és magyar énekszöveg kezdő sora: — En Virgo parit Filium: Jubilemus, A Szűz szülé szent Fiát: örvendezzünk. — és dallama indító, ihlető hatása mutatkozhat ezen énekekben:

a 6-szótagos 29. A szűz egy fiat szült I.

a 10-szótagos 153. A szűz egy fiat szült Alleluja II. és

a 11-szótagos 164. Krisztus Jézus született örvendezzünk.

Az első és a második származék Erdélyben gyökeresedett, Keletre Bukovináig, Moldváig követhető, a harmadik pedig Erdélytől-Dunántúlra országosan elterjedt. Ez a nyugati elágazás friss erővel átnyúlik a magyarlakta területekre Őrségig, Felvidékig, továbbá a szlovák, cseh, morva és lengyel nyelvterületre is, mindenütt népszerű.

30. CSODÁKNAK CSODÁJA

Tiszavasvári (Szabolcs-Szatmár m.) 1980. „Kedves éneke minden magyar görögkatolikusnak, Kárpátaljai eredetű, szövege magyarra fordítva.” (Timkó Mihály kántor közlése.)

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1967. A sajópetri templomban magnóra felvett karácsonyi ének, dr. Bacsóka Pál lelkész közlése, 1980. „Mise után a hívek az oltárhoz járulnak miroválásra, azaz kenyérosztásra és olajjal kenésre, eközben szüntelenül énekelnek. Ahogy fogynak a hívek és eltávoznak, gyengül az énekszó, végül az is elfogy.”

A templomban felvett csoporténeklés tempója: egy versszak ideje 24–26 másodperc. Régi hagyomány szerint orgona nélkül szól.

Szöveg: dr. Krajnyák Gábor: Lelki kenyér, 1931. 512. Emeljük fel szívünket, 1967, 1978, 368.

A régebbi kiadvány 9, az újabb már csak 5 versszakot közöl.

31. ELINDULT MÁRIA

Medgyes (Nagyküküllő m.) Románia, 1942. Medgyesről elszármazott gyermekek énekelték Kolozsvárott. Nagyon kedvelt karácsonyi kántáló, elterjedt Kolozs megyétől Szilágyságon át Csík megyéig. (Jeles napok, 1953. 460. sz.)

Egyes változata feltűnt a Zemplén megyei Mikóházán is, 1977.

Pusztakamaráson (Kolozs m.) Románia, még két szép versszakkal bővült:
6. Ébredj kovács, ébredj, / Egy jeles éjszakán, / Nézd meg mi van kapud előtt, / Egy aranyalmafa. 7. Madarak repkednek, / Angyalok hirdetik, / Megszületett Isten fia, / Világ megváltója. (Faragó József gyűjtése 1945. Jeles napok, 1953. 461. sz.)

Karácsonyi kántáláskor megtoldják még több karácsonyi énekkel és jót kívánó rigmusokkal. (Népi leányjátékok, 1944. 9.)

32. ÜDVÖZLÉGY MÁRIA

Pereg (Pest m.) 1930. Gránicz Péter (43) előénekes. Adventben mise előtt énekelték, több dallamát is tudták.

Adventi énekek között ritkaság a hazát, a magyar népet említő, tehát ún. hazafias Mária-ének.

33. MEGSZÁLLOTTUK HÁZÁT

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. A leányok betlehemes játékának egyik éneke. Valószínűleg az 1920-as években Erdőssy Gyula káplán, a betlehemes játék gondozója írta, vagy legalábbis illesztette bele a játékanyagába. (Népi játékszín 1935. 18 – 22. azután a régi játékból az újba vándorolt. Népi játékok II. 1938. 49 – 54.)

34. a KIRIE, ELEJSZON II.

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót (63) cipésmester, előénekes és rózsa-füzéres korona, — ahogy ő maga vallotta. A 3-szótagos Kirie (11. sz.) itt egyszerű ismétlésekkel bővült 6-szótagosra.

34. b

KIRIE, ELEJSZON III.

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót (63) a sokat olvasó és meglepően sok dallamot tudó előénekes a 6-szótagos Kirie elejszonnak szokatlan hajlítással – mely 4 hangot köt össze – énekelt formáját is gyakran énekelte. Érdekes, hogy ezt is elfogadta a falu népe, karácsonyi mise előtt vele énekelték.

35.

KIRIE, ELEJSZON IV.

Menyhe (Nyitra m.) Csehszlovákia, 1938. Fülöp Ilona (60), Gál Ilona (63) előénekes asszonyok. A 6-szótagos Kirie elejszont karácsonyi misekezdetre énekelték.

A kántor néhány leánynak énekszólót tanított be, és így tette ünnepélyesebbé a karácsonyt a templomban.

36.

KIRIE, ELEJSZON V.

Csikszentmiklós (Csík m.) Románia, 1973. Énekelte odavaló születésű kántor. A misekezdetre éneklük, ma is használatban van. „Gyermekkoromban emlékszem, hogy a kántor egy régi kótáskönyvből énekelte, azonban lehetett az kézi bejegyzés is” – írja a falu szülötte.

A koroncói és csikszentmiklósi templom – a magyarlakta tájnak a nyugati és keleti szélén –, meglehetősen távol van egymástól. Közös forrásra utal, hogy a Kirie elejszon kezdetű énekeik szokatlan szótagszáma 6, 9, 6+6, 3 és 6, 9, 5+5, 8, szerkezeti egyezést mutat. Nagy múltrol tanúskodik. Kájoni János: *Cantionale Catholicum* 3. kiadásának, 1805. függelékében a „Katolikus Kántorok Tzeremóniás könyvében” szerepel a fenti ének latin nyelvű szövege: 1. Kirie eleiszon, / Natus est nobis Salvator / Sunt pastores, cuius testes / In Betlehem, in Betlehem. 2. Kriszte eleiszon, / Verbum Pátris altissimus, / Ecce tacet foeno jacet, / In Betlehem, in Betlehem. (Kézírtos közlés.)

37.

KIRIE, ELEJSZON VI.

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1973. Jámber Imre (78) ácsmester, időnként kántor, parasztiénekkar batánítója és vezetője.

Régebbi kántorkönyvek nyomán ismerte, már az 1890-es években énekelték a faluban, misekezdetre orgonakísérettel.

38. MÁRIA, MÁRIA, JÖN ISTEN KÖVETE

Pereg (Pest m.) 1931. Fekete István (74) napszámos, előénekes. Adventi reggeleken, mise előtt énekelték.

Szövegét kéziratos énekkönyveik őrzik, Pokorniyk Béla: Szent Egyházi Könyv, Virág – Pereg, 1895. Az énekszöveg végén: „Amen, 1896. február 5-n.”

Pátria néprajzi hanglemezre énekelte Gránicz Péter (50) peregi előénekes 1938-ban. Az anyagot válogatta Bartók Béla, Lajtha László és Bárdos Lajos, szervezte Ortutay Gyula mint a rádió munkatársa.

Kezdősor 7 szótagú

39. TISZTA CSENDES ÉJ VALA

Koronóc (Győr-Sopron m.) 1972. Jámor Imre (79) ácsmester, aki időnként kántori teendőket is végzett.

Szöveg: Ima és énekeskönyv, Orsolyiták kiadása Győr, 1905. 12 verse a Csordapásztorok verseinek átköltése – valószínűleg Nyilassy A. bencés szövege. a múlt századi nyelvújítás szavaival. 6 versét szokták énekelni.

A dallam a vitnyédi Bölcsőske játékból ismeretes, 12-szótagos, 192. Betlehem, Betlehem a te határidban éneknek az első feléből alakult, átvéve a nagyívelésű verbunkos dallamnak szöveghez alkalmazkodó lassú csárdás ritmusát.

Karácsonyeste a mendikálók, felnőtt és gyermekcsapatok házról-házra járva énekelték és a köszöntésért ajándékot kaptak, almát, diót, pénzt.

40. ÍME, MIDŐN MINDENEK

Gyergyószentmiklós (Csík m.) Románia, 1971. „Gyergyószentmiklóson és környékén, egyszerűen Gyergyóban karácsony estéjén ezzel az énekkel kántálják meg egymást a szomszédok, rokonok, – az ajtóban énekelve az összes szakaszokat, – azután bemennek, vagy behívják őket és egymásnak boldog ünnepeket kívánnak, egy kis tisztelettel egybekötve. A templomban éneklik ma is. Legközismertebb és legkedvesebb karácsonyi ének” – közli az énekes.

Szövegét közli Kájoni 1719. 34–35. Ím midőn mindeneket Bírósággal hívatna . . . kezdettel.

A dallamot először Domokos Péter Pál jegyezte le a Csíksomlyói betlehemes játékban 1929-ben.

Az 1930-as években Tamási Áron: Székely betlehemes játékában a közreműködő József Fiárvaház gyermekkarának maga az erdélyi író tanította a gazdagon díszített dallamot, közvetítette a Magyar Rádió.

A mai dallamunk egyszerűbb, helyszíni lejegyzés, bár a díszítések szabadon alkalmazhatók. A verssorok eleje gyakran meggyorsul, a kötőív az előző ütem két utolsó hangjára kerül.

Csakis Erdélyből ismerjük. (Jeles napok, 1953. 434 és 480. sz. mindkettő a 3. verssel kezdődik: Elindula József, a 481. sz. pedig csonkult sorral: Midőn mindeneket . . . Vikár Béla 1902. évi fonográffelvételétől 1953-ig nem sikerült hibátlan felvételt készíteni.)

41.

ÉNEKELJÜNK MINDNYÁJAN

Kide (Kolozs m.) Románia 1942. Kiss Sándor (73) öreg kántor énekelte meglepő biztonsággal. Segítette két asszonylánya, parasztfelések és sok-sok unokája. Régi zenei jellegzetesség, hogy a dallam fölfelé menetben dūr-, lefelé menetben moll-terceket intonál. Egy másik jellegzetessége a 7-ik fok hasonló módosulása, tehát lefelé menetben leszállítva, csakis erdélyi dallamokban hallottuk napjainkban; 155. Jer mi dicsérjük a szép Szűz Máriát.

Szövegváltozatát Kájoni 1676. 6. őrzi dallamutalással.

A dallamot Istensegíts bukovinai faluban énekelte Gáspár S. Antal, született 1895-ben — Nagyvejke (Tolna m.) községben lejegyezte Domokos Pál Péter: édes Hazámnak 1979. 179.

42.

PÁSZTORTÁRSÁK MIT JELENT

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. VII. 6. Idősebb asszony közlése, betlehemes játékban, karácsonyi kántáláskor és templomi karácsonyi éjféli misén énekelték.

43.

SZERETETT PÁSZTORTÁRSÁK

Nógrádbercel (Nógrád m.) 1933. Kapala Péter (80), Felsőszemeréd (Hont m.) 1940. táján Bálint Ferenc gyűjtése. Az előbbi énekünknek háromütemes, nyugodtabb ritmusú alakja. A szöveg mintegy az előbbinek folytatása.

44. a

PÁSZTOROK VIGADJATOK I.

Bő (Győr-Sopron m.) 1948. Simon József (50), betlehemes játékban énekeltek, éjféli misén templomban is. Az előbbi dallam 3/4-es ritmusban.

44. b PÁSZTOROK VIGADJATOK II.

Bő (Győr-Sopron m.) 1948. Csallóközből menekült idősebb nő énekelte, kántáló ének.

45. JERTEK AZÉRT KELJÜNK FEL

Lövete (Udvarhely m.) Románia, 1938.

Szövegét a lövetei betlehemes játék évszázados kézírata őrzi, dallamával együtt az öreg betlehemesek énekelték, emlékeztető, telt hangon, súlyosan ejtve minden szót, ahogyan a protestáns templomokban szokás.

Egy-egy versszak éneklése után a furulyás elfújta közjátékként a rubato „mar-sot”, aztán folytatták az éneket a betlehemesek. (Népi játékok II. 1938. 3–24. Jeles napok 1953. 492. sz.)

46. ÜDVÖZLÉGY KIS JÉZUSKA

Szabadbattyán (Fejér m.) 1937. Makk Alajos (64) öreg bíró, Magyar Istvánné Panni idősebb énekes asszony.

A költői szöveg Magyarországra, Bicske mezővárosba invitálja a Kisjézust, – mézre, vajra, édes tejescskére – a szívtelen Betlehem helyett.

A szöveg első forrása: Egyházi énekek / mellyek / az esztendőnek különbféle / részeire alkalmazva vagynak, / és eddig ugyancsak / a Székes- Fehérvári Püspöki / Megyében Helyheztetett / Bicske Mezővárosában lakozó keresztény híveknek / buzgó ájtatosságokra / nagy haszonnal szolgáltatnak, / ennekutána pedig / minden egyéb magyar helységekben / levő keresztényeknek is / hasznokra szolgálhatnak. / Kiadta / néhai főtisztelendő / Spetykó Ferenc / ercsi apátúr, s székes- fehérvári / káptalanbéli úr. / Pesten, Trattner Károly tulajdona, 1850.

Az ima és énekeskönyvben 23 karácsonyi – vízkereshti énekszöveg között a 12-ik Idvezlégys kis Jézuska! Idvezlégys óh kis Baba! Az énekszöveg valószínűleg Spetykó Ferenc költeménye, feltehetően a szabadságharc után hatalmi szóval elfojtott nemzeti, hazafias érzésnek karácsonyi énekbe rejtett megnyilatkozása.

30 évvel később ismét megjelentette Ács Benjamin ferences szerzetes: A Hét-fájdalmú B. Szűz Mária nyomdokait követőknek mennybevezető Kis Arany Koronája, Bicskén 1880.

Szövegét és dallamváltozatát Iszkaszentgyörgyön egy múlt századi kántorkönyv-kéziratban is megtaláltuk 1939-ben, a fogyatékosan lejegyzett dallamra is a tercismétlés jellemző.

A szabadbattyáni énekeseink nehezen emlékeztek a dallamra. (Népi játékok I.

1938. 13.) Kerényi György még két másik dallamváltozatot talált Bicskén. (Jeles napok, 1953. 493. sz. jegyzete 1132).

Manapság a határainkon kívül élő magyarok is szívesen éneklik pl. Alsóőrön (Vas m.) Ausztria, 1971-ben így: Óh, ha mi országunkban, / Alsóőr kis faluban / Jöttél volna világra, / Akadnál jobb országra...

47.

JÓ HÍRT, PAJTÁS, MOND NEKÜNK

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1972. Jámbor Imre (79) ácsmester, időnként kántorhelyettes is. Szöveget, dallamot emlékezetből mondta.

A szöveg további verseit paraszti kézzel írt énekeskönyvben találtuk meg Bata községben 1937-ben. A kézirat 1860. táján készült.

Az eredeti dallama 14 szótagos sorokból állt, a koroncói dallam 7 szótagos lévén, a versszakonként ismétlődő sorokat — Fogjad azért a dudát — ugyancsak a 7 szótagos dallamra éneklik. A 14-szótagú dallamváltozata Csanádpalota, 1900 táján, Vikár gyűjtése. (Jeles napok, 1953. 661. sz.)

A 7-szótagosok között ritkaság szöveghez alkalmazkodó, 4/4-es dallamritmus.

48.

ELMÚLT AZ Ó-ESZTENDŐ

Nógrádbercel (Nógrád m.) 1933. Kapala Péter (80) előénekes.

A szöveg Szemenyei Mihály verse, Kapossy 1887. 350., de az ott jelzett dallam más.

A mai dallam az ún. „pócsi dallam”. Búcsúsok ajkán vándorol, 101 Mária-ének 23. Óh Mária, aranyág szöveggel is éneklik. Lásd még a 11-szótagosoknál a 163. Hóruhába öltözködött a talaj jegyzetét az új stílusú dallamokról!

49.

MENNYBŐL AZ ÚR ANGYALA

Pereg (Pest m.) 1931. Fekete István (74) napszámos, előénekes, adventi misék előtt és a misén is énekelték.

Szövegét kéziratos könyveikből, dallamát emlékezetből tudták.

A dallamforma a magyar népzene új stílusában fogant, változata Megindítom nyelvemet (101 Mária-ének, 24. sz.)

A versfők: MEZEI — elárulják, hogy Mezei János kunszentmártoni kántor írta, az 1850 táján, valószínűleg a dallamot is. Ima és énekeskönyve 1853-ban jelent meg (Lásd 267/a sz. ének jegyzetét!)

50. JER MINDNYÁJAN ÖRÜLJÜNK I.

Régi dallam újabb unitárius szöveggel

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Horváth Lenke (22).

Unitárius fiatalok leginkább köszöntőbe énekelik, az idősebbek a templomban.

Különös jelenség, — de Erdélyben előfordul —, hogy egy régi, három-négyszáz éve honos dallamra egyazon helységben a három vallásfelekezet háromféle szöveg-változatot énekel, és mindhárom szövegváltozat ugyanazzal a versszakkal kezdődik: Jer mindnyájan örüljünk. . . lévén a IAM CANTEMUS HODIE kezdetű XVI. sz.-tól nagyon népszerű ének fordítása. Különböző vallásúak is éltek vele.

Erdélyben kiváltképpen kedvelte a nép ifja-öregje, olyannyira, hogy még a székel regös népszokásba is beleszőtték 2., 3. és utoljára az 1. szakát. Ezt régebbi változatában: Jer, mindnyájan örüljünk, És szent ünnepet szenteljünk, Mert született Úr Jézus nekünk, Kénos, Lokod, Udvarhely megyei falvakban (Sebestyén Gyula: Regös énekek, 1902. 318. o.) Kriza János 1863 Vadrózsák I. kötetében még nem szerepel v.ö. M. N. Gy. Új folyam. Vadrózsák I. 1911. 173–174. old.

Jelen szövegváltozat megtalálható: Unitárius énekeskönyv, Cluj-Kolozsvár, 1924. 155–156. „Átírta Pálfi Márton”.

A dallam REGI ENEK, CC 1651. 22.

Pálfi Márton erdélyi parasztszülők gyermeke, 1897-től a Kolozsvári Unitárius Gimnázium latin-magyarszakos tanára. A századfordulón felújított kuruc dalok hatására Pálfi szövege bujdosó dal, a tanítványai terjeszthették.

51. JER MINDNYÁJAN ÖRÜLJÜNK II.

Régi szöveg

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941.

A régebbi szövegváltozatot már csak töredékesen tudják az idősebb reformátusok. Emlékeznek rá a katolikusok, de a templomban már nem énekelik. A 20 versszaknak fele sem él már.

Szöveg először Váradi ÉK (1566, 134) Szöveg és dallam együtt CC 1651. 22–23. DPP édes Hazámnak 1979. 237.

Újabban megismétlik a harmadik dallamsort, sőt helyenként erre új szöveget rögtönöznek:

— Jer mindnyájan örüljünk, / És szívünkben vigadjunk, / Mert született Úrjézus nekünk, / Jákobnak és Dávid királynak.

Ilyenképpen válhat négysorossá a magyar népdalok megszokott mintájára az eddig háromsoros, nagymúltú és több vallási felekezet templomait végigjárt „REGI ENEK”.

52.

KEZDET BEN VOLT AZ IGE

Jer mindnyájan örüljünk dallamára

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Eredetileg Debreceni Ék. 1569. 97.
Krisztus Jézus születik... kezdetű éneknek 7, 8, 10, 13, 14, 15. szakasza de Váradi ÉK-ben is 1566. 136.

53.

POGÁNYOK, NEMZETSÉGEK

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót (63), Vízkereszt ünnepére való az ének, mise előtt énekelték a templomban az idősebb templomjárók.

Szövegforrásuk régi énekeskönyv, valószínűleg a Bicskei ima és énekeskönyv 1850-ből. A szöveg legrégebb előfordulása Kájoni 1676. 108: DPP édes Hazám-nak 1979. 351. és CC 1703. 75.

Ugyanott a jelzett dallama: Jer mindnyájan örüljünk. (CC 1651. 22.) Ez a dallam azonban csak Erdélyben maradt fenn máig, Ráckeresztúron a tercváltó háromsoros dallamon éneklék a régi szöveget.

A dallam eredetéről, sem a szöveg múltjáról nem tudnak. Sehol másutt nem hallottam sem szövegét sem dallamát.

54.

SZÜLETETT SZŰZ LEÁNYTÓL

Pereg (Pest m.) 1931. Joó János (50) előénekes. Templomban énekelték.

A szöveg Sziber Nándor: Orgona virágok, Gyula, 1874. 179. A perei kéziratok néhány régiesen írt szava: -tsak, lábotskád, fiatskám — azt jelenti, hogy Szibernél régibb, — múlt század eleji nyomtatványból, ponyvairatból másolhatták.

A dallam eredete ismeretlen.

A 4/4-es ütemekben a szöveghez alkalmazkodik a lassú táncritmus. A dallam közepén — a harmadik sorban — jelennek meg a 2/4-es, nyolcadmozgásos iker-sorok, és a dur- és moll-tercek játékos váltakozása.

55.

NOSZA PAJTÁS, KELJÜNK FEL

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74) előénekes. Templomban énekelték. Szövegét énekeskönyvéből olvasta, a dallamát emlékezete őrizte.

A harmadik dallamsorban belépő tempóváltozás erősíti az érzést, hogy a dallamot négy sorosnak tekintsük.

56.

ÚJ ESZTENDŐ, VÍGSÁGSZERZŐ I.

Nagyszalonta (Bihar m.) Románia.

Az 1820-as években a gyermek Arany János már ismerhette. 1916-ban, Arany János születésének 100. évfordulójára készülve, gyűjtötték Szendrey Zsigmond gimnáziumi igazgató és tanítványai, fonográfra felvette Kodály Zoltán. (Nagyszalontai gyűjtés, 1924. 3.)

1977. decemberében Arany János szülőházában újra hallottuk a köszöntőt a nagyszalontai idősebb emberektől.

A szöveg és dallam változatai a Nagyalföldön és Dunántúlon nyomkövethetők. A cigányoknál is megvan a sajátos dallam és szövegváltozata (57. sz.). Rendkívül elterjedt. (Jeles napok, 1953. 1 – 16. sz.). Első írásos adata Beregszászi Tóth Péter gyűjteményében 1736 – 38. 71a. Debrecen. (RMDT. II. 1970. 36.)

Gergely pápa naptárreformja választotta el egymástól karácsony és újév napját. Az újév köszöntésére az első adatunk 1574-ből egy énekelt vagy mondott verses szöveg, melyben ilyen alliteráló (betűrímes) sorok olvashatók: Békösség, boldogság, — Bor, búza, gazdagság! (Jeles napok, 1953. 3.)

57.

ÚJ ESZTENDŐ, VÍGSÁGSZERZŐ II.

Esztergom, (Komárom m.) 1935. Horváth Rózsi (15).

A cigányleányok kis csapata házról-házra jár, az ajtóban megáll és elénekli a köszöntőt, végül ki-ki a maga nevét mondva kíván boldog új évet.

A régi dallam (56. sz.) ambitusát sajátosan kitágították a cigány énekmondók. Másutt nem tapasztaltuk.

58.

ÚJ ESZTENDŐ, VÍGSÁGSZERZŐ III.

Fonyód (Somogy m.) 1931. Fejes Pál (60) földmíves, öreg betlehemes és regös.

Legénykorában a regöléssel kezdték, nyomban utána karácsonyi éneket recitáltak (4. Vigan zengedeztetek citerák), majd újesztendőt köszöntőt is: Újesztendő, vígságszerző. . .

Szövege az 1500-as évek óta mind a katolikusoknál, mind a protestánsoknál éltetett, mégpedig különböző, régi dallamokkal.

Dallama más régi szöveggel ismert Erdélytől Dunántúlig: Királyoknak Királynak „Víz-kereszt napjára való énekek”-ből. Kájoni 1676. 105. DPP édes Hazámnak 1979. 345.

Regösének áldást kérő verseivel folytatódik az újévköszöntő. (Volly István: Népi játékszín, 1935. 17.)

59.

RESZKET, FÁZIK KEZE-LÁBA

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1968. Veres Lukácsné (80) ,karácsonyi ének, magnóra vette dr. Bacsóka Pál lelkész.

A 80 éves asszony meglepően tisztán, érthetően énekli a 6 versszakot, megismétli az 5–6-ot, végül szóval mondja: Dicsértessék! Aztán derűsen szól: „A másik kanonok úr is mondta, gyönyörű... Oly szép ének! Én éjszaka is elénekülöm az ágyon. Tessék elhinni, úgy szeretek éneköni”. 1–9-re ugrást a második dallamsorban, mindig biztosan énekli, pedig ilyennél szokott bekövetkezni az oktavtörés.

Szövegét írta Jószy Gábor kántortanító, Poroszló (Heves m.). Nefelejcsszál Kisjézusnak c. színdarabja betétdala, 1912-ben.

A dallam nem azonos a szerző által közölt 12-szótagúval (Lelki gyöngyök, Eger, 1912. 166), hanem Erkelhez vezet, népdalok közvetítésével: Szépen szól a kis pacsirta fent a levegőben. Bartók Béla gyűjtése Sámson (Hajdú m.) 1906. A magyar népdal, 1924. 285. sz. további változatok Kodály Zoltán: Erkel és a népzene (1921–1960). Visszatekintés II. 91–96. Bartók szerint: „Alighanem egy, Erkel »Hunyadi László«-ból való jól ismert témának a 2. részéből származik — írja és idézi Meghalt a cselszövő dallamának második felét. — Van egyébként egy, az eredetihez közelebb álló variánsa is, mely a tót anyagból is ismeretes. — Csak a példában közölt szöveggel éneklik”.

Ezzel a szöveggel énekelték 1914-ben a háborúba induló katonák is. Az 1950-es években belekerült az énektankönyvbe.

A népénekünk követi a népdal dallamvonalát. A karácsonyi szöveggel érdekes ritmust nyert: a 3/4-es ütemek, a megrövidült sorvégek jellemzők a görögkatolikus népénekekre.

60.

MIDŐN A SZŰZ BEPÓLYÁZZA

Tokaj (Zemplén) 1937. Énekelte görögkatolikus előénekes, rózsafüzéres asszony.

Szöveg és dallamváltozatait mindenütt emlékezetből tudják, írott vagy nyomtatott szövegét nem keresik.

Szokássá vált, hogy fehérruhás kislányok ketten-négyen éneklik az 1. 3. és 5. versszakot és egy kisebb leányka — Szűz Mária szerepében — a földre térdelve ringat egy kis bölcsőt, énekli a 2. és 4. versszakot. Ezt nevezzük bölcsőske játéknak. Hanglemez is készült róla 1938 táján.

A dallamnak vannak szlovák változatai is. Bartók Béla megjegyezte: „A tót variánsok egyáltalán nem karácsonyiak”.

Amikor az úttörővasút megépült a budai hegyekben (1949), erre a népszerű dallamra születtek a következő versek:

Megy a vonat vezeti az / úttörő, úttörő, / Túl a bérceen hívogat a / Zöld erdő, zöld erdő.

2. Gyorsan váltsunk mi is jegyet / Gyerekek, gyerekek, / Fut a vonat, kattognak a / kerekek, kerekek.

Weöres Sándor verse: Fut a vonat . . . Ének-kézikönyv II., és Kodály Zoltán – Ádám Jenő: Énekeskönyv IV. 1957.

Énekkönyv általános iskolák V. osztálya számára, 1979. 93. „Ismert dal hangjegyről” címén újabb szövegváltozatot közöl a népénkünk dallamára:

1. / Fut a vonat, vezeti az / úttörő, úttörő, / Csillebércen bólogat a zöld erdő, zöld erdő.
2. / Megy a vonat sebesebben, / mint a szél, mint a szél, / Csillebércre egykettőre odaér, odaér.

Az énekkönyv Lugossy Magda és Petneki Jenő munkája, bírálta Hettmanek László, Kovács Lajos, Rápolthy Viktor, Strohner Józsefné, szerkesztője dr. Papp Géza. Példányszám 151.000.

61.

ÓH, SZERENCSES ELÉRKEZETT ÉJSZAKA

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Mészáros Jánosné (53)

A 60. sz. 8-szótagos dallamra alkalmazták az eredetileg 11-szótagos karácsonyi énekszöveget. További verseit lásd a 11-szótagosoknál (161.). Az eredetileg 7 és fél versszak ilyenképpen 15-re emelkedett.

62.

UJJONGJATOK, ÖRÜLJETEK GYERMEKEK

Nyírvasvári (Szabolcs-Szatmár m.) 1956. VI. Könnyű Györgyné (76).

Cigányul kezdi: „Eleve szisz bepóhálé. . .”, de folytatni már nem tudja. Szinte rögtönzésszerűen kitalált magyar szöveggel énekli a dallamváltozatot (apró kottákat), különösen a 9–10-ik ütemben jóízű dallamfordulatot hallunk.

63.

KELJETEK FEL SIETSÉGGEL PÁSZTOROK

Pereg (Pest m.) 1941. Fekete István (74).

Az előbbi dallamnak variált ismétléssel bővült alakjai. Dobó Sándor kántor hozta Peregre az 1900-as években. Élénken, dudaszzerű kísérettel játszott az orgonán, szinte indulószerűen szólt. A karácsonyünnepi miséken, kivált a gyermekek szerették, és szívesen énekelték.

64.

KIS JÉZUSKA BETLEHEMBEN

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1980. Venesz Jánosné (29) kántor a szüleitől tanulta. Dallamváltozata: 58. Újesztendő, vígságszerző.

A dallam kétszer nagyobb változata: 197. Királyoknak királyának Jézus Krisztusnak.

65.

MEGSZÜLETETT A JÉZUSKA

Jánk (Szabolcs-Szatmár m.) 1930. Kapcsos Erzsébet (16), Kapcsos Ferenc (18) tanítójelölt.

Karácsonyesti köszöntőének. Előfordult, hogy — amikor kissé több bort kapott a kántáló legény — összetévesztette a városneveket, és Debrecent énekelt Betlehem helyett.

A karácsonyi ének változata elterjedt Erdélyben is. A széles ívelésű dallamra egyéb 8-szótagos karácsonyi énekszöveget is „ráhúztak”, hogy hosszabb legyen a kántálás.

66.

A KIS JÉZUS ARANYALMA

Ásványráró (Győr-Sopron m.) 1947, karácsonyi köszöntő, gyermekek énekelték. Sur (Komárom m.) 1954. Klupács Antal (60) öreg amerikai odakint is énekelte. Az éneknek több verse volt, de már nem emlékezett rá.

Az 1950–60-as évek táján óvodákban, iskolákban szokássá vált, hogy december 6-án a Télapót várták a gyerekek, amikor is A kis Jézus aranyalma dallamára a következő szövegeket tanulták:

- Pattanj pajtás, pattanj Palkó, / Lassan nyílik már az ajtó, / Kint pelyhekben hull a hó, / Itt van, itt a Télapó!
2. Meg-megrázza ősz szakállát, / Puttony nyomja széles vállát, / Benne dió, mogyoró, / Itt van, itt a Télapó!
3. Oly fehér a rét, a róna, / Mintha porcukorból volna, / Kint pelyhekben hull a hó, / Itt van, itt a Télapó! (Szőnyi Zoltán: Pattanj pajtás, Ének-zene az óvodában 1957. „Télapó dal”).

A karácsonyi szöveg 2 versszaka és a dallam első feljegyzése Ráró (Győr-Sopron m.) 1929. gyermekek éneke, Kerényi György gyűjtése. (Jeles napok, 1953. 521. sz.: 555. sz. csak szövegé).

67.

JERTEK MENJÜNK BETLEHEMBE I.

Helyes kezdet: Menjünk mi is Betlehembe

Vitnyéd (Sopron m.) 1938. Horváth Angéla (17), Tóth Rozália (14), Simon Anna (14), Magyar Ágnes (14), Németh Matild (14), Németh Erzsébet (12), Simon Gabriella (10), a bölcsőske karácsonyi népi játék szereplői.

A több énekből álló Vitnyédi bölcsőske záróéneke. Általában a Menjünk mi is Betlehembe kezdettel éneklük (Népi játékok II. 1938. 77.), de a hanglemez-felvételek összetévesztették Szemenyei Mihály – Kapossy György szerzeményével, melynek dallama is hasonló kezdetű, lásd 104. Jertek menjünk Betlehembe, Kapossy 1887. 311.

Karácsonyi köszöntőként is alkalmazzák az éneket. Házról-házra járó gyermek-csapat éneklí, majd vesszőcskével megveregetik a házbeliék hátát, mondogatják: – Kelésesek ne legyenek! –

A Vitnyédi bölcsőskét országszerte és a határokon kívül is sokfelé előadták. (Népi játékok II. 1938. 73–78. fényképpel.) A népi játék énekeinek eredeti hangsúlyozása, változó gyorsulásai, a hangvétel, a díszítőhangok, a kántáló beszéd és nyelvjárási színezés – tehát kottával és betűvel szinte megfoghatatlan sajátosság – a néprajzi hanglemezeiről megfigyelhető. (Jeles napok, 1953. 522. sz.)

Vitnyédén évekig nem játszották. Az 1960-as években felújította Timárné Énekes Lenke tanár. 1972. decemberében például két csapat is játszott. „A falut két részre osztottuk, hogy senkit ki ne hagyjunk” – írta Ivánkovics Margit, Németh Margit, Horváth Ilona, Nyikos Anna, Vörös Mária, Ősze Mária. 10–14 éves leányok, akik az 1938. évi bölcsőskézők lányai, sőt unokái voltak.

68.

SZÁLLJ BE JÓZSEF MÁRIÁVAL

Székesfehérvár (Fejér m.) 1938. Énekelték 8–14 éves bölcsőringató leányok. A sorkezdeteknél a négy angyal-szereplő megrázza a kis csengettyűjét, ezért tartják a szünetet, kitölti a csengettyűszó. (Népi játékok II. 1938. 78–81.) A szöveg és dallam a 16-szótagos nagyobb énekből csonkult: 260. sz. ének. Betlehemnek pusztájában.

69.

AZ IGE MÁR MEGTESTESÜLT

Pereg (Pest m.) 1930. Joó János (60). Mise előtt és misén is énekelték.

A szöveget kéziratos énekeskönyvek őrzik.

A dallam a 16-szótagos 260. sz. Betlehemnek pusztájában kezdetű énekből rövidült 8- és 7-szótagos sorokra.

70.
BETLEHEM KIS FALUCSKÁBAN I.
Jézus élete

Vitnyéd (Győr-Sopron m.) 1938, a bölcsőzkéző leányok énekelték. Köszönőként alkalmazták.

A szöveget az 1900-as évek katolikus iskoláiban a hittan könyvből tanulták, a dallamát hallás után. A szöveg írója valószínűleg Mohl Adolf győri kanonok. Betlehemes játékokat is írt.

A verset és dallamát Dunántúltól-Erdélyig sokfelé tudják ma is, kántálnak véle. Az énekelt szöveget gyorsabban és könnyen tanulja a gyermek, és legtovább megőrzi emlékezetében a felnőtt.

A vitnyédi leányok néprajzi hanglezre énekelték (Jeles napok, 1953. 523. sz.)

71.
BETLEHEM KIS FALUCSKÁBAN II.

Almásmálom (Szolnok-Doboka m.) Románia, 1938. Székely Pál közlése (Makkai Endre — Nagy Ödön: Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez, Kolozsvár, 1939. 167. Erdélyi Tud. Fü. 103. Volly István: Erdélyi karácsonyi játékok 1940. 84.).

Katolikus és protestáns énekek — Mennyből az angyal, Ez karácsony éccakája — éneklése után rigmusokat mondanak a kántálók:

I. Adjon Isten sokakat, / Sok karácsony napokat, / A szekérnek kereket, / S a pohárnak feneket, / Hogy ihassunk eleget!

II. Az asztalon az üveg, / Mellette ül az öreg, / Addig iszik belőle, / Míg félredül mellőle.

III. Ma karácsony napjára szépen vigadjatok, / Első órájában békébe jussatok.

Nyírvasvári (Szabolcs-Szatmár m.) 1956. Könnyű Tamás (14) cigány kántáló az ének 1–2. versszakát énekelte, és várta az ajándékot. Rigmust csak akkor mondott, ha késett a jutalom.

72.
MEGJÖVENDÖLVE VOLT RÉGEN

Pereg (Pest m.) 1931. Fekete István (74) előénekes.

Szövegét a kéziratos énekeskönyvből, dallamát emlékezetből tudta. Sem a szöveg, sem a dallam múltjáról többet nem tudtak a faluban, minthogy régi adventi ének.

A dallam kétrétegű, kvintváltó, az élő egyházi népénekek között rendkívül ritka.

73. SERKENJETEK FEL PÁSZTOROK

Csikszenttamás (Csík m.), Románia, 1942. Tamás Jánosné Tatár Anna (77) elmeséli, hogy az angyal énekli a csikszenttamásiak és csikszentdomonkosiak betlehemes játékaiban, de egybeült is Csíkban és Háromszékben. Éneklés közben az angyal felemeli kezét, integetve, mutogatva énekli: Oda azért elmenjete! ... Jézus szónál kardjával tiszteleg.

Szöveg és dallam első gyűjtője Csíkban és Moldvában 1929-ben Domokos Pál Péter. (Jeles napok, 1953. 545. sz.)

74. FELJÖTT IMMÁR AZ A CSILLAG Paradicsom kis kertjében dallamára „paradicsomozás”

Kolozsvár, Románia, 1941. A környékbeli gyermekek énekeltek, heteken át be-bejöttek a városba karácsonyt köszönteni. Gyakran a harmadik verssel kezdik: „Paradicsom kis kertjében...” Ezért nevezik a szokást paradicsomozásnak.

A kétsoros dallam és ritmusa emlékeztet egy régi magyar adventi énekre: 75. Ó fényességes szép hajnal. Román szöveggel Bartók Béla mintegy 30 változatát gyűjtötte. (Melodien der Rumänischen Colinde, Weihnachtslieder, Wien, 1935. 45/a. — 45. v-ig és 106 l.)

Budapest környékén, Érden letelepült székelyek és csángók ma is tartják a szokást: karácsonykor az eladó lányait „a paradicsomozással” köszöntik — közli Kóka Rozália, a népművészet ifjú mestere, Érd (Pest m.) 1975.

75. ÓH, FÉNYESSÉGES SZÉP HAJNAL

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (73), Gránicz Péter (44) földműves előénekes. Adventben éneklik a misén, régebben kántálóban is.

Szöveg és 3/4-es dallam: CC 1651. 7. „Hajnali Enek, Bóldog Aszszonyról.”

A dallam első sora szerepel már 1480 táján egy trubadúrjellegű terjedelmesebb énekben. (Erk-Böhme, Leipzig 1893–1894).

A háromsoros 3/4-es dallamot egyházi szöveggel a cseh énekeskönyvek közlik először. (Prágai Kódex, 1505. Szomjas György szóbeli közlései.)

Valószínűleg magyar szöveggel is éneklik már ebben az időben. Másfél évszázad múlva Szőlősy Benedek — aki szlovák énekgyűjteményt is szerkesztett — nyilván cseh énekeskönyvekből veszi át a 3/4-es dallamot, mely azóta gyűjteményről gyűjteményre öröklődik, bár a magyarok, — de még a magyarországi szlovákok sem fogadják el a folyamatos 3/4-es dallamritmust. (Kunszentmiklós, 1933. Tárnok, 1933. lásd: 101 Mária-ének 1948. 13–14.)

Várvirrasztó és órákiáltó énekek születtek e régi ének dallamváltozataira, évszázadokon át szinte napjainkig szóltak, (Szomjas György: Hajnal vagyon szép piros, 1972), Erdélyben pedig kétsoros karácsonyi köszöntők, pl. 72. Feljött immár az a csillag, — Paradicsom kis kertjében és román kolinda-szövegek. (Bartók Béla: Melodien der Rumänischen Colinde, Weihnachtslieder, Wien, 1935. 45a—45v és 106. l.).

A dallam mindegyre a parlandó rubato ritmusforma felé oldódik, a szövegével összeforrott. Ritka kivétel, hogy Erdélyben helyenként a 76. Hiszek én az egy Istenben kezdetű adventi ének dur-dallamára is éneklik.

76.

HISZEK ÉN AZ EGY ISTENBEN

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Veres Sándorné Nemes Biri (62), Jakab István (47) előénekes szerint adventi miseének.

Szöveg: Kájoni 1676, 510. DPP édes Hazámnak 1979. 895.

Dallama helyi jellegű, Másutt nem találtuk.

77.

ÉBREDJ EMBER MÉLY ÁLMODBÓL

Általánosan ismert miseének.

Egyenletes, negyedmozgásos ritmusa emlékeztet a protestáns dicséretes előadásmódjára, de a végén szabályozott lassítás (ritardando) jelentkezik. A harmadik dallamsor VII zárata egyedülálló ritkaság. Először közölte Zsaskovszky 1855. 121.

Az ének szerzője Simon Jukundián (1813—1894) csíksomlyói tanítóképző igazgató.

(Bővebb életrajza Dicsőség mennyben az Istennek-kezdetű éneknél.)

78.

ÜDVÖZLÉGY ÓHAJTOTT VENDÉG

Tihany-Aszfő (Veszprém m.) 1938. Éneklik a karácsonyi misén.

Szöveg és dallam Kovács Márk: Énekeskönyv, Kelt „Tihonban, 1842” Pest, 1842. 43. Kapossy 1887. 291.

Kovács Márk (1782—1854) bársonyosi jobbágycsalád gyermeke, Sopronban tanult. 1804-től Pannonhegyen (Pannonhalma) Sopronban, Győrben, Bakonybélben jószágkormányzó, majd paptanár. Nyalka, Tényő, Kapoly, Balatonfüred, Tihany plébánosa, 1848-ban mondott beszédéért főbelövással fenyegetik. Egyházi éneket tanított híveinek, aki nem tudta, — így hírlík Tihanyban — azt bottal is fenyegette. Az érzelmes, hajlításos énekekre mondotta: „Ha akarod, hogy örüljön a templomban édes magyarod, ríkasd meg!”

79. ÜDVÖZÍTŐNKNEK SZENT ANYJA

Pereg (Pest m.) 1931. Gránicz Péter (44)

Adventi litániákon énekelték. Az egyenletes, negyedmozgásos ritmust változtatossá teszi a harmadik dallamsor nyolcadmozgásos felgyorsulása.

Szövegét közli: CC 1651. 6, de más dallammal.

Dallamát közli Bozóki, 1797. 229. Megváltónk Szentséges Anyja szövegkezzettel Zsaskovszky 1855. 234. SzvU. 1932. 203. sz. Mennysországnak királynéja szöveggel.

80. KARÁCSONYI ÉJSZAKÁJA I.

Pereg (Pest m.) 1929. Fekete István (73)

Az öreg előénekes két-három versszak után azt mondta: — „Tovább már nem tudom, csak a gyerekek mondják”. — Az 1918–20-as évek karácsonyán alkonyatkor, 4–5 óra tájban több iskolásgyermek köszöntött kisebb-nagyobb csapatokban. Mentek a havas utcán, betértek az udvarunkra, megálltak, ahol kivilágított ablakot láttak, és bekialtott az egyik gyermek: — Meghallgassák-e az Isten igéit? — Feleletet sem várva kezdték az éneket, jóval több verssel, mint az öreg énekes tudta.

További versszakokat találtam Gránicz Péter kéziratos énekeskönyvében, írta Peregen 1903. január 8-án. Ismét más versszakokat őrzött Pokornyik Béla kéziratos énekeskönyve, írta Virág-Peregen 1895 előtt.

Az énekeskönyveket a templomban használták, tehát a gyermekek szájára sodródott versszakokat az öregek régebben a templomban is énekelték. A sok-sok versszak valaha egyetlen karácsonyi ének lehetett, hiszen a régi karácsonyi énekeknek nem ritkán húsznál is több versszaka volt. Mivel emberöltők során széthullott, érdemes lenne a teljessége visszaállításával foglalkozni. Első kísérletként összeállítottunk 8 verset.

A dallam — főleg az idősebbek előadásában — olyan díszítőhangokkal ékes, amelyeket valószínűleg régebben a dudás cifrázott. Feszés ritmusa is hangszeres zenére emlékeztet.

A peregi dallamváltozattal meglepően egyezik ritmusban is és dallamvonalban is egy orosz-ukrán néptáncdallam, mely Áll egy ifjú nyírfá a réten szöveggel az iskolai énekkönyvekben is megtalálható. Ádám Jenő fordítása. (Kodály–Ádám: Szó-mi, 1945.)

Ádám Jenő zeneszerző az 1914–18-as első világháborúban, mint hadifogoly megfigyelhette, hogy e dallamot a Volga partvidékeitől az Ural hegyvonulatáig, és azon is túl, sokfelé dalolták, pengették, harmonikázták, és táncoltak mellette.

Csajkovszkij (1840–1893) is táncdalként alkalmazta ezt a dallamot a IV. szimfóniája utolsó tételében, amikor is egy népünnepély vidámságát idézi fel a szimfonikus zenekara. Azonban a kelet-európai néptánc-dallam jellegzetes három-

ütemes dallamsorait négyütemesre nyújtja két harsány dobütéssel megtoldva, ugyanis akkortájt a nyugat-európai zenében teljesen szokatlan a háromütemes motívum. A IV. szimfoniát Olaszországban komponálta; az 1878. évi bemutatója után az első igazi nemzetközi sikert hozta számára.

Peregen ugyanezekben az években még buzgón írkálják a paraszt-kéziratos énekeskönyvekbe a magyar dallamváltozat karácsonyi énekszövegeit: 80. Karácsonyi éccakája...

Az Alföldön és a Felvidéken lakodalmas szövegei vannak a rendkívül nagy területen elterjedt rövidke dallamnak: — Mért jöttetek, vidékiek? — Csak jöttünk mi szép lányt kérni? Nyitra m. 1912, 1940. Kodály Zoltán és Manga János gyűjtései.

A dallamváltozatok tehát egyidőben rendkívül nagy területen burjánzanak, a világi és vallásos szövegekkel egymás mellett élnek.

Szöveg- és dallamváltozataink 80—86. számig, továbbá Jeles napok, 1953. 551—557. sz.

81.

TEGNAP JÉZUS KÖZÉNK LESZÁLLT

Karácsonyi éjszakája I. dallamára

Pereg (Pest m.) 1931. III. 12. Szekeres István (54) földműves, templomi énekes. „Szent István mártír napjára való ének” olvasható Pokornyk Béla templomi előénekes „Szentegyházi könyv (Virág—Pereg) 1895” című kéziratában. Istvánok felköszöntésére alkalmazták. Templomban énekelték nyugodtabb tempóban, díszítőhang nélkül.

82.

KIRJE, KIRJE KISDEDŐCSKE

Szeged (Csongrád m.) 1928. Szakáll Veron (58), Bálint Sándor gyűjtése, 2 versszakkal. További versszakai a peregi gyűjtésből kerültek elő.

Megjelent a Szegedi Kis Kalendáriumban 1931-ben.

Kerényi György egynemű kari átiratában, majd Dienes Valéria versével: Szűz Mária várja, várja, / Aludjon el Jézuskája... Bárdos Lajos vegyeskari feldolgozásában visszakerült a templomi kórusokra. Kerényi György — Rajeczky Benjámin: Énekes abc-je 1938, közölte iskolai használatra majd 1945-ben Kodály Zoltán — Ádám Jenő: Szó-mi énekeskönyve az általános iskolák számára. Visszaszállt a gyermekajkakra.

Az 50-es években új szöveggel terjedt el az óvodások és általános iskolások karácsonyfa ünnepélyein:

1. Fenyőünnep immár eljő, / — Érkezik az új esztendő, / — A fenyőfa csak pompázik. — / Míg a többi ázik, fázik.

2. Szép a fenyő télen nyáron, — / Sose lepi dermedt álom, / Míg az ágán jég szikrázik, / — Üde zöldje csak pompázik.

(Weöres Sándor verse, jóval az elterjedése után közölte Ének és zene az óvodában, 1957.)

83.

KARÁCSONYI ÉCCAKÁJA II.

Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1942. Samu Istvánné (68).

Szövegét és dallamát régi hagyományként emlékezetből tudja a falu népe. Néhány tájszó van a szövegben: „kő”, vagy „kuj” annyit jelent, mint: siess; „égő” — „földön” — őz rimszó is szemlélteti a tájszólást.

A dallam sajátos, 5/4-es ritmusát még a 8–10 éves gyermekek is tudták az 1940-es években.

Népszerű szokás volt a bölcsőjárás. Két kislány járt együtt, a kisebbik a hóna alatt kis bölcsőt vitt, felpántlikázott Jézus-babával. Házról házra járva az asztalra tette a bölcsőt és énekszóra ringatta. Összetett kezében a batura kötött kiskendővel állt mellette a másik. Az ének végén összegyűjtötték az ajándékot és kimenetkor énekeltek a búcsúzó versszakot: Adjon Isten jóéjszakát...

Ha nagyobb lányok köszöntöttek, tréfásan megkérdezték: — Minek gyűttök?! Legényeket keresni? ... A nagyobb lányok engedélykéréssel kezdték: Szabad-e karácsonyestét köszönteni?

84.

KARÁCSONYI BIBLIÁJA

Felsőtárkány (Heves m.) 1935. Juhász Józsefné Erdélyi Zsuzsa (71). Karácsonyesti köszöntőének.

85.

KIS JÉZUSNAK NINCS KÁLYHÁJA

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. 16–18 éves leányok énekeltek a Mezőkövesdi leánybetlehemes játéokban. (Népi játékok II. 1938. 82.)

Valószínűleg az 1914–18-as világháború alatt történt, hogy a legények betlehemes játékát — amíg ők a harctéren voltak — átvették a leányok, és e szokás továbbra is megmaradt. A frontról, hadifogságból végre hazakerült legények elelnézték a leánybetlehemeseket, és akkor mondta egy-egy legény: „Azért az anyalért átúsznám a Tiszát!”

Ugyanerre a dallamra a Tisza vidékén képviselőválasztási, kortes szöveg-rögtönzéseket énekeltek a vígkedvű, italozó választók:

— Burik István nem kell nekünk, / Szederkényi a követünk, / Szederkényi felment Pestre, Száz forintost tett a zsebbe.

86.

E MAI NAP EGY KIS GYERMEK

Öreglak (Somogy m.) 1931. IX. 2. Babina Istvánné (47) előénekes.

A szöveg Luther Márton karácsonyi énekének, Mennyből jövök most hozzátok 3–6 verse.

A dallam a 80–85. sz. karácsonyi énekeknek 4/4-es dallamváltozata. Az egyenletes negyedeket nyomatékka, nyugodt tempóban zendítik, hasonlóan a protestáns dicséretnek előadásmódjához.

87.

NAGYKARÁCSONY ÉCCAKÁJA I.

Homokszentlőrinc (Pest m.) Feketehalompusztá. 1930. IX. 21. Nagy István (60) uradalmi cseléd.

Gyermekkori emlékeként elmondta, hogy karácsony este gyermekcsapat köszöntötte a cselédlakások népét. A közös konyhás cselédlakásban egyik ajtóról a másikra mentek és énekelték a karácsonyi köszöntőt:

1. Nagykarcsony éccakája, / Krisztus Jézus születése, / Szűz Mária édesanyja, / József is volt édesapja.
2. Szűz Mária édesanyja, / A jászolyban ápolgatta, / Hideg szénán testecskeje, / Száraz szalmán fejecskeje.
3. János pajtás menj előre, / Te meg András fordítsd össze, / Mert a Máté igen öreg, / Nyája után lassan siet.

– „Vót több verse, de csak ennyit mondunk, hogy hamarább kisz legyünk.” –

Néhány töredéken kívül több karácsonyi ének nem is tudott a pusztá népe. Az uradalmi istállókat és a cselédházakat fehérre meszelt vastag kőfal kerítette körül, két kocsibejáratral, egyik az intéző háza elé vezetett, a másikon a csorda járt ki és be. Körülvette a homokpusztaság, amelyből várszerűen emelkedett ki a fehér kőfal. (Ma is megvan!) A kunszentmiklósi és a szalkszentmártoni templom több órájárásnyira volt innét, téli hóban szinte elérhetetlen messzeségben. A harangszó sem hallatszott idáig. A tanyai népnek nem volt karácsonyi ének-élménye, hagyománya. A népdalok mégcsak jöttek-mentek, de népének alig.

Verseg (Pest m.) 1935. Mészáros Gáborné (35) rózsafüzéres korona, azaz vezető, előénekes.

Karácsonyi köszöntőben énekelték gyermekkorukban.

Nagykarcsony éccakája 4 versszakát énekelte. A zárósort 2 szótaggal megtoldva, sajátos dallamfordulattal, „népi kódával” fejezte be. (Népi játékszín, 1935. 6. Népi játékok, I. 1938. 12. Jeles napok, 1953. 561–564. sz.)

Tura (Pest m.) 1934. Benke Marika (8) kisiskolás, könnyedén és biztosan énekelte a Nagykarcsony éccakája néhány versét. Ekkor tapasztaltuk, hogy ezt az énekét a legkisebbek is tudják, gyorsan megkedvelik.

Ugyanebben az évben ifjúsági előadássorozatot terveztünk: a karácsonytáji népi játékok és népének kórusfeldolgozásainak bemutatását a Zeneakadémián,

olyan műsort, amelynek minden szava, dallama a gyűjtésekből való. Kifejező címet kerestünk, s így jutottunk el a fenti népénekhez, mely címadója és közös éneke lett az ünnepélyes bemutatónak: „Nagykarácsony éccakája”. Az éccakája szó hangsúlyozta, hogy a műsorban minden szó, minden dallam népköltészet.

A „Nagykarácsony éccakája” címen 1934-től 1947-ig minden év december első felében (kivéve 1944-ben) 10–15 népi játékot adott elő mintegy 50–60 jelmezes gyermekszereplő, és karácsonyi népének feldolgozásokat 10–12 ifjúsági énekkar, összesen 1000–1500 szereplő. A közös énekük volt a 3/4-es alföldi Nagykarácsony éccakája I., 1939-től pedig a 2/4-es erdélyi Nagykarácsony éccakája II. népének. A növekvő szereplő seregnek és közönségnek 1940-től az Erkel (Városi) Színház, 1946–1947-ben az Operaház adott otthont.

A dallam — Kiskarácsony, nagykarácsony szöveggel — az óvodások között is elterjedt.

A 3/4-es lejtésű, gyermekiesen egyszerű dallam nem árul el sem régiséget, sem nemzeti hovatarozást. Erre a dallamra énekeli a mesemondó a Jávorfa-mesében: — Én is voltam jávorfácska, / Jávorfából furulyácska. . . A megölt gyermek sírján felnőtt fáról vágott furulyácska így árulja el a gyilkos idősebb testvért. Mint-hogy a Jávorfa-mesetípus az Uraltól–Szicíliáig, Portugáliától–Izlandig elterjedt európai őshagyomány, feltehető, hogy a kis dallam is az. (Solymossy Sándor térképes tanulmánya, Ethn. 1920. 1925. 105. sk. Magyarság Néprajza, III., 1935. 297–298.)

88.

KISKARÁCSONY, NAGYKARÁCSONY

A szöveg — mint a 2. vers és ajándékkérő rigmus is — szerepelt a népi játékokban, majd az óvodások és a kisiskolások ajkán önálló énekké vált.

Az 1950-es években újabb versekkel a legnépszerűbb óvodás-kisiskolás dallá vált:

1. Jaj de szép a karácsonyfa, / Ragyog rajta a sok gyertya, / Itt egy szép könyv, ott egy labda, / Jaj de szép a karácsonyfa!
2. Minden gyermek lesi-várja, / Jön-e már a jézuskája / — Ideér-e ma estére, / Mindnyájunknak örömére?

Ének és zene az óvodában 1957. Valószínűleg közösségi alkotás, a szövegíró ismeretlen.

Időnként fel-feltűnik szövegváltozat is, pl. Itt egy csengő, ott egy alma. . . Köztulajdonnak tekintik a verseket, hozzátesznek, elvesznek belőle, szóval népdali módon élnek vele.

1978 óta az általános iskolák I. osztályának kötelező anyaga lett a Kiskarácsony, nagykarácsony versszak. (Olvasni tanulok, Romankovics András, Romankovicsné Tóth Júlia tanítók és Meixner Ildikó pszichológus munkája, Tankönyvkiadó: 1978.) Vajon tudják-e, hogy a kiskarácsony újévet jelent a népszájon? A gyermekek ösztönösen újévi rigmust is énekelnek folytatásként:

2. Béke szálljon minden házra, / Kis családra, nagy családra, / Karácsonyfa fenyőága / Hintsél békét a világra!
(A szerzői munkaközösség készítette.)

3. Kicsi vagyok, székre állok, / Onnét egy nagyot kiáltok, / Hogy mindnyájan meghalljátok: / Boldog újévet kívánok! (Kemence, Hont m. 1939. Volly István: Népi leányjátékok 1944. 26.)

Dunántúl több falujában régebben a karácsonyi héten mendikáltak, azaz karácsonyt köszöntöttek énekszóval a falu gyermekei. Az 1980-as évek óta ismét mendikálnak, főleg a cigánygyerekek. A köszöntő énekük a tankönyvből frissen tanult szöveg. Jól is keresnek vele. Két-három cigánytestvér a karácsonyfa díszítés délutánján az egyik kis faluban közel száz forintot keresett. — Mire költöttek? — kérdezték tőlük, — Édesanyánknak veszünk ajándékot! — mondták.

A mendikálás leírása M. Csapó Piroska — Volly István: Koronóc zencélete. Régi és új népköltési alkotások egy dunántúli faluban. (Életünk, Szombathely, 1976/3. 260.)

89.

NAGYKARÁCSONY ÉCCAKÁJÁN II.

Almásmálom (Szolnok-Doboka m.) Románia, 1938. A szöveget Ez karácsony éccakája kezdettel énekelte M. I. és V. E., lejegyezte Székely Pál ref. teol. hallg. (Makkai Endre — Nagy Ödön: Adatok téli hagyományaink ismeretéhez, Kolozsvár, 1939. 168. Erdélyi Tud. Füzet. 103.)

A dallamlejegyzés kisebb ritmushibával történt, ugyanott. „Kántáló ének, korábban az iskolás fiúk-lányok, későbbben a legények, sőt idősebb férfiak, asszonyok is elmennek megkántálni jóbarátaikat. Az ablak alatt énekelnek egy-két éneket, rigmust is mond valamelyik: Kiskarácsony, nagykarácsony, / Kisül-e az én kalácsom? / Eljött a karácsony fejér szakállával, / Kijukatt a csizmám, nem győzőm szalmával, / Aggyanak egy almát, akár egy kalácsot, / Hogy tőjthessem meg jól eszt az ürezs zsákot. Ezután a házigazda behívja és megvendégeli a kántálót. A gyermekek köralakú kiskalácsot kapnak.”

Tíz évig kutattunk ez ének helyes ritmusa után Dunántúltól a Felvidékig, hogy a dallamlejegyzési hibát megnyugtatóan kijavítsuk.

Károlyfalva (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1947. VIII. 2–3-án Brogli Ignác (47), Kati néni (77), Hokhard Pista bácsi, Suták György, Rák Vendel gyermekkoruk óta ismerik 2 versét és dallamváltozatát, újabban Nagykarácsony éccakáján kezdettel énekelik. Sátoraljaújhelyen és a szomszédos Vajdácskán is énekeltek régebben. Az utógyűjtés igazolta az itt közölt ritmusjavításunkat.

Kántáláskor megkérdezték: Szabad-e az Istent dicsérni? Az ének után „mondóka” következett: Adjon Isten több karácsony estétet elérni! Nem olyan szomorút, hanem öröndetesebbet! Bort, búzát eleget, atyafi szeretetet! Holtunk után lelki üdvösséget! Ezt kívánjuk az egész háznépnek!

— Amíg a pénzre várakoztak, többször is elmondták: — Amennyi szarka-barka billegeti a farkát, / Annyi ezres bankó verje a gazda markát!

Csikszentdomokos (Csík m.) Románia, 1940. IX. Bara Lajos (12) éves gyermek énekelte Nagykarácsony éjszakája szövegkezdettel. Az ének valószínűleg a rádión keresztül jutott el Erdélybe. 1939 decemberétől gyakran közvetítették e népéneket, viszont Erdélyben meglepő gyorsan folklorizálódott, egy 3. versszakot csaptak hozzá, sajátos erdélyi népköltést:

3. Feljött már a hajnalcsillag, / Keljenek fel kik alusznak, / Vidám szellők lengedeznek, / Az angyalok énekelnek.

(Jeles napok 1953. 546. sz.) A dallamlejegyzés – sajnos – ismét ritmushibával történt.

A Nagykarácsony éccakáján ünnepélyes lejtésű népének, valószínűleg protestáns templomi ének, de az egyházi gyűjteményekben nem találtuk nyomát. A helyes ritmusát a károlyfalvi öreg énekesek éneklék hagyományosan.

90.

BOLDOG HÁZ HOL KRISZTUS LAKIK

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Pál Ignácné Kiss Anna (63).

A szöveg forrása Kájoni 1805. 78. A dallam CC 1651. 6. „Üdvözítőnknek szent Anyja, Mennyeknek megnyílt kapuja” szöveggel.

Kide faluban régebben szokásban volt vízkeresztkor a házszentelés. (Leírását lásd 121. Óh lelkünket ébresztő új csillag éneknél!) A házszentelés szertartása után ezzel az énekkel távozott a pap, a kántor, az egyházfi és néhány ministráns gyermek.

91.

HEJ, VÍG JUHÁSZOK, CSORDÁSOK I.

Pereg (Pest m.) 1918–20-as évekből gyermekkori emlékem, hogy karácsony este az ablakunknál énekelték a köszöntők. Akkor még felnőttek is csapatosan jártak a szomszédokhoz, rokonokhoz, ismerősökhöz és a tanító házáat is megtisztelték.

Az éjféli misén a kántor orgonán intonálta, mire öregek, fiatalok, férfiak, nők telt hangon zendítették. Karácsonytól-Vízkeresztig a misék előtt is énekelték előénekes vezetésével. Vízkeresztkor elnémult ugyan, de minden következő karácsonykor friss erővel zendült az utcán is, templomban is.

A Hej víg juhászok, csordások — énekkel örömmel találkoztunk a csíki kántorok körében is. Egész Erdély-szerre elterjedt anélkül, hogy hivatalos énekgyűjtemény segítette volna.

Peregen az előénekesek kéziratos énekeskönyveiben találtuk a legtöbb versét.

92.

HEJ, VÍG JUHÁSZOK, CSORDÁSOK II.

Kunszentmiklós (Pest m.) 1933. Molnár József (63) kántor, Orgona hangok 452. ima és énekeskönyv szerkesztője énekelte.

93. HEJ, VÍG JUHÁSZOK, CSORDÁSOK III.

Boldog (Pest m.) 1938. Ujváry Ferenc (25) kántor énekelte.

A közismert ének helyi szöveg és dallamváltozata a boldogi templomban emberöltők óta él. — „Én könyvekben nem találkoztam vele — írja a közlő 1979-ben. Sok egyházi dalt ismertem, hisz kántorkodtam is, próbáltam — mint Mécs László írta — Jámbor népek zúgó ösztön-vágta énekáradását kottás, szent mederbe dirigálni. . . Ha ezt intonálta az orgona, megmozdult a népség. Olyan lelkesedéssel énekelték, mint egyetlen más éneket sem. Én népi eredetűnek tartom. Egyetlen egyházi ének mely Hej! felkiáltással kezdődik”. (Van több is, lásd gyűjteményünkben 152., 168. sz.) — „Volt egy kézzel írott kántorkönyvünk, amibe 150 éven át a volt kántorok feljegyezték azokat az énekeket, amelyek nem jelentek meg nyomtatásban. Sajnos a háború alatt elveszett, pedig micsoda érték volna ma! Ebben szerepelt, de Boldogon minden karácsonykor sokszor énekeltük. Akkor tanítás nélkül mindenki tudta. A népben élt.”

94. AZ ISTENNEK SZENT ANGYALA I.

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. általánosan ismert.

A szöveg bevezető szakasz (Triller Bernáttól, 1555) Luther Márton: Mennyből jövők most hozzátok énekéhez. Először katolikus énekeskönyv közli együtt a két szöveget: CC 1674. 76. Nagy Istennek szent angyala. . . változatban és Náray, 1697. 155. Az Istennek szent angyala kezdettel, majd Kolozsvári ÉK 1744. 139. sz. Az Istennek szent angyala szövegkezdettel.

A dallamot a reformátusok jobbára kiegyenlített negyedhangokkal énekelték.

95. MENNYBŐL JÖVŐK MOST HOZZÁTOK

Lövéte (Udvarhely m.) Románia, 1938. Öreg pásztorok énekelték hagyományos betlehemes játéukban, amelyet hétvéenként ismételnék a régi „alapszabály” szerint.

Nyár derekán lejöttek a környező Hargitáról és két napon át szinte éjjel-nappal énekelték a dallamokat, mondták a szöveget.

A 20–25 perces játékszöveget egy-egy idősebb betlehemes tanította a fiatalabb korosztálynak. „Történt, hogy az öreg vezető éppen a betlehemezés másodnapján meghalt. A betlehemesek temették. A pásztorok botjukon vitték a koporsót. A havas hegyoldalon Mária és József ment előtte és a nemesemberek, az Angyal, a Huszár és Kócsár teljes díszben. S a temetési menet előtt forgott és világított a betlehemi csillag. . .” (Népi játékok II. 1938. 3–24.)

A régi betlehemes játékszövegbe évszázadokkal ezelőtt épülhetett bele: Menny-

ből jövök most hozzátok 4 versszaka. Az Angyal énekli, amikor a pásztorokat Jézus születésére figyelmezteti.

Luther Márton: Gyermekeknek való ének Krisztus estéjére, Es kam ein Engel, a Wittenbergi Képeskönyvben jelent meg 1537 körül. Világszerte elterjedt. Sikerrült magyar fordítása már az 1500-as évek végén ismert, dallamával együtt mind a katolikusoknál, mind a protestánsoknál él.

Legkorábban: Ráday Graduale, 1596–1607, 238, 233–235. és Petri A. ÉK. 34b. 1630–31. csak a szövegét közli CC 1703, 56. MAS REGI ENEK – dallamjelzés nélkül: tehát már régi ének a katolikusoknál is.

A sokversszakos szövegből kiváltak egyes versszakok, és más dallammal önállóan ének. Dunántúl tűnnek föl: 86. E mai nap egy kis gyermek Öreglak (Somogy m.) 1931.

Az ereszkedő dúr-dallam régi európai örökség. Dallamvonala egybevág a régi stílusú magyar népdalokéval.

Luther dallama világszerte folklorizálódik, pl. az angol-amerikai protestánsok 6/8-os lejtéssel éneklék, (San Francisco, 1974), az erdélyi katolikus betlehemesek pedig sajátos 5/8-okban. (Lövete, 1938).

Az erdélyi betlehemes-játékokban kitágították a dallam ambitusát: 3 hanggal magasabbról indítják, miáltal a magyar népzene jellegző ereszkedő vonal még jobban kitűnik. (Apró kottával jeleztük az evangélikus templomokban szokásos dallamváltozatot.)

96.

BETLEHEMBEN A KRISZTUSNAK

Pereg (Pest m.) 1929. Fekete István (73) előénekes. Mise előtti órában énekelték a templomban, misén már ezt a dallamot nem. Régebben kántáltak vele, hangos volt tőle a havas falusi utca.

Szövegét a paraszti kéziratos ének szövegek könyvek őrizték. Schol másutt nem találtam nyomát. Nagy múltat sejtet az ódon zengésű szöveg, úgyszintén a középkori hiedelmet idéző költői kép: „Ördögök a földet nyalják”.

A dallam dúr hangneme párosulva a soronkint alább-alább szálló szerkezettel szintén nagy európai régiséget sejtet.

A fiatalabb korosztály a rubató dallamot az 1900-as években felcserélte egy frissütemű dallamra: 91. Hej, víg juhászok, csordások. A régi dallam ezután teljesen eltűnt. Édes testvére volt dúr-hangsorban a 130. Mostan kinyílt egy gyönyörű virág... ereszkedő moll-dallamának.

97.

SZÁLLÁST KERES A SZENT CSALÁD

Alsóőr (Vas m.) Ausztria, 1970. XII. 14. Énekelték 14–15 éves gimnazista lányok, a Szent Családjárás dallamaként.

Helyenként régebben december 14-től 23-ig 9 napon át minden este más-más

házhoz vitte az asszonysereg a Szent Család berámázott képét. A szobába belépve énekeltek, és a szoba legszebb sarkába helyezték el a képet. A háziasszony, akinek a házat megtisztelték, reggel gyónt és áldozott, délben megvendégelte a falu szegényeit. Este a következő házba vitték a képet.

A szokás nyugatról terjedt kelet felé, sokfelé máris feledésbe merült. Alsó- és Felsőőrött a leánygyermekek ajkán a régi ének visszatért. (Jeles napok, 1953. 349. I. sz. 351. sz.)

98.

CSILLAG GYULLAD MAGAS ÉGEN

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1967. A templomban énekli a hívek serege, dr. Bacsóka Pál magnófelvétele.

A 2. verssel kezdik: Betlehem kis városában... és mint önálló éneket énekelik, hozzávéve olyan versszakot, amely nincs a hivatalos énekkönyvükben: Nem királyi fényes lakban...

Szöveg: Emeljük fel szívünket! 1967, 1978. 367.

1931-ben a régibb énekeskönyvben még nincs nyoma.

A dallam hagyományként él. Mérsékelt, nyugodt tempóban egy versszak ideje 36 másodpercre is lelassul, ha csoportban éneklük.

Tiszavasvári (Szabolcs-Szatmár m.) 1980. „A ritmus eredetéről nem tudnak, de pontosan éneklük csekély visszatartással.” — közli Timkó Mihály karnagy.

99. a

ISTEN FIA SZÜLETETT MA

Ungvár (Ung m.) Szovjetunió. A papnevelőben tanulta és Kótaj (Szabolcs-Szatmár m.) templomában, mint hagyományos éneket énekelte Szemerszky János lelkész, Radványi Sándor öreg kántor és a nép. Szemerszky Gabriella g.kat. énekes közlése, 1980. Karácsonyi istentiszteleti ének. Általánosan ismert.

Tiszavasvári (Szabolcs-Szatmár m.) 1980. „Kárpátalji ének, igen kedvelt” — közli Timkó Mihály karnagy.

Szövegváltozat: Emeljük fel szívünket! 1967, 1978. 369.

A dallam hallás útján terjed. Néhány hajlítással díszítik.

99. b

ÖRÖK ISTEN MA SZÜLETETT

Tiszavasvári (Szabolcs-Szatmár m.) 1980. Timkó Mihály közlése: „Karácsonyi ünnepi ének”. Kissé szabadon, parlando énekli a nép.

Szöveg: Emeljük fel szívünket! 1967 és 1978. 370.

Dallama hagyományosan terjed.

100. HOVÁ MENTEK HÁROM KIRÁLY

Bodrogzsadány (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1946. Énekelték 12–14 éves gyerekek.

Vízkeresztkor a háromkirályok jelmezében házról-házra járnak. A középső király kezében kirúgós, kivilágított csillag van. Belépve a házba eléneklik: 3. A te születésed Krisztus Urunk, Istenünk... Ezután nyomban: Hová mentek három király, ezalatt a középső király háromszor három irányba felrúgja a kivilágított csillagot.

Szövegváltozatok: Emeljük föl szívünket, 1967 és 1978. 369 és 370. 99/a. Isten fia született ma és 99/b Örök Isten ma született.

101. REPÜLJ SZELLŐ LÁGYAN LÁGYAN

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Idősebb asszony és a leány-betlehemesek énekelték. Templomban nem szokták énekelni.

A szöveg és dallam szerintük Erdőssy Gyula egykori mezőkövesdi káplán szerzeménye, legalábbis ő szőtte bele a régebbi és az újabb betlehemes játékokba az 1920-as évek táján.

A betlehemes játék szövegét, fényképeit és dallamait a helyi kántor vázlatos lejegyzésben közölte, Ébner Sándor Ethn. 1929. 48–52. Idézett ének 51.

A helyesbített dallamot közli: Népi Játékszín, 1935. 21. o. és Népi Játékok II. 1938. 54. o. A teljes énekszöveg pedig itt jelenik meg először.

102. PÁSZTORTÁRSAK, ÚJ HÍRT MONDOK I.

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1972, Jámbor Imre (78) ácsmester, helyettes kántor. Miséken énekelték az 1920-as évektől gyakrabban.

Szövegét több ima- és énekszöveggönyv közli. Újabb javítás, simítás látszik rajta. Régebről és gyakrabban a betlehemes játékokban tűnik fel. Rímjátékai és humoros szóismétlései odavalók. Nyomon követhetők Dunántúltól a Nagyalföldön át Erdélyig.

Dallamváltozatai közül valószínűleg ez a legújabb. A dallamindítása hasonlít Údvözlégy Oltáriszentség miseének első dallamsorához (Bozóki 1797. 94. SzvU 1932. 136. sz.) A templomokban megszokott dallamindítással nyilván könnyebben belesimult a miseénekek sorába. (Jeles napok, 1953. 362–I. sz., 384–IV. sz. 532–536. sz. 706–707. sz.)

103.

PÁSZTORTÁRSÁK, ÚJ HÍRT MONDOK II.

Lövete (Udvarhely m.) Románia, 1938. Énekelték az öregbetlehemesek (50–60) a hagyományos betlehemes játékokban egy vagy több versét.

Szövege a kéziratos Örmény–magyar Énekeskönyvben, Kolozsvár, 1763. I. továbbá Mindszent-káli kéziratos karácsonyi énekek, 1815-ből (Közli Sebestyén Gyula: Dunántúli gyűjtés, 1906. 519. 81. továbbá Peregi kéziratos énekeskönyv, 1895. 4 versszak).

Dallamával a betlehemes játékok őrizték, majd innen kerülhetett a templomokba.

Változatai Jeles napok, 1953. 362–I. sz., 384–IV. sz., 532–536. sz. 706–707. sz.

104.

JERTEK MENJÜNK BETLEHEMBE II.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980, Drótos Sándorné (67) énekelte, dr. Bacsóka Pál felvétele.

Szövege Szemenyei Mihálytól eredetileg 5 versszak.

„Dallama Kapossy Györgytől”. Kapossy 1887. 311.

A dallam népies átformálása, kivált átritmizálása jellemző a görögkatolikus népi előadásmódra. Orgonakíséret nélkül érvényesül a tömegéneklésben is.

105.

CSÖNDES, CSÖNDES AZ ÉJSZAKA

Székesfehérvár (Fejér m.) 1938. 10–14 éves lányok énekelték a Bölcsőske játékban.

A nyugodt, lassú lejtésű ének szokatlan a gyermekajkakon. Az ének végén csengetnek. (Népi játékok I. 1938. 79)

Szövegét, dallamát sehol másutt nem találtuk.

106.

NOSZA JANKÓ, NÉZZ AZ ÉGRE

Esztergom (Komárom m.) 1935. Betlehemes gyermekek énekelték.

Valószínűleg közép-európai vándordallam jellegzetes ritmussal és a harmadik dallamsor szótagszaporulatával.

107. KELJ FEL KÉRLEK, BŰNÖS LÉLEK

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74). Miseének.

Az előénekes szerint Dobó Sándor kántor hozta a faluba az 1890-es években a közeli Alsónémediből. A karácsonyi miséken Hiszekegyre vagy Fölajánlásra énekelték.

Szövege és dallamvázlata a peregi kántorkönyvben, az 1890-es évekből.

Az élő dallamban különféle ritmusok jelentkeztek: parlandó és pásztorkürt-szerű motívumok, végül 3/4-es táncritmus, mindezt „eklektikusan” magába olvasztja e karácsonyi ének.

Kezdősor 9-szótagú

108. AZ ÚRISTEN ÁDÁM ATYÁNKNAK

Csíkszereda (Csík m.) Románia, 1942. A csíki kántorok énekelték, több faluban ismerték, miseénekként is felújították. A szövegét közli a Gyöngyösi toldalék, 1628–35. 9a–b. Erdélyben közreadta Kájoni 1676, 21. „MAS REGI ENEK” jelzéssel, melynek néhány ódon zengésű verse így hangzott:

1. Az Úristen ím az Ádámnak / Az ő nagy vétke miatt, / Szabadítót igirt, hogy ad / maradékinak.
2. Mikor az álnok kígyónak mondá: / Paradicsom kertében, / Hogy az Aszszony ember magva, / őt meg-rontaná.

DPP édes Hazámnak 1979. 204–205.

Mivelhogy néhány régi versszak szótagszaporulata nem énekelhető rá a dallamra, kapóra jött a SzvÜ javított szövege, és ezután ezzel kelt új életre a régi ének (SzvÜ, 1932. 6. sz.)

A dallamát a Csíkszobotfalvi kézirat, (1675. körül. 17.) mentette meg, melyről Domokos Pál Péter – a kézirat felfedezője – megállapította, hogy Kájoni János eredeti kezevonása. DPP édes Hazámnak 1979. 127.

A SzvÜ 1932. 6. egyszerűsítette a ritmust. Az éneket lendületesebb dallam-indítással, néha frig zárlattal hallottuk, kissé rubato előadásban.

Betlehemesek rögtönzésének látszó további versei giusto ritmusban:

1. Keljünk fel hát valamennyien, / Angyal nekünk es izen, / Induljunk a küs Jézushoz, frissen iziben, / Induljunk a küs Jézushoz, frissen iziben!
2. Fogjuk szíves ajándékunkat, / S merre a csillag mutat, / Túrót, ordát, küs báránkát vigyünk Jézusnak, / Túrót, ordát, küs báránkát vigyünk Jézusnak!

Uzon, (Háromszék m.) Románia, 1941. IX. énekelte Bujdosó József (34); (Jeles napok, 1953. 570. sz.).

A magyar népéneklés négy sorosságra törekszik. A régi háromsoros dallamokat idővel négy sorosra formálja.

Ennél az eredetileg háromsoros dallamnál vagy a harmadik sor válik ketté kis rubato visszatartással a jelzett helyen, és szakad két-két ütemes rövid sorokra, vagy

– miként a giusto ritmusban a mai betlehemesek teszik – megismétlik a harmadik dallamsort és így válik négysorossá a jövevény háromsoros forma.

A nyolc versszakot szerencsésen lezárja a régi Kájoni közlés 15. versszaka:

Hálát adjunk Atyaistennek, / És a Fiúistennek, / Mindörökké a Szentlélek / Nagy Úristennek. Amen.

109.

DICSÉRTESSÉK A KISDED JÉZUS

Úrhida (Fejér m.) 1932. Peczkó György (31)

Szöveg és dallam a falu régi hagyománya. Erdélyben históriás éneket énekelnek e dallamra, másutt temetési éneket.

Úrhidán, meglehetősen feszes tempóban, – újesztendő köszöntőként hagyományozódik. Az újesztendő köszöntő szövege valószínűleg a reformkorban vagy a szabadságharc utáni elnyomás idején született, vagy alakult át. Első két verse vallásos, a megszokott áldástkérő szavakkal. A harmadik versszakban azonban váratlanul a nemzeti érzés zendül:

Áldd meg Isten a magyar hazát, / Vedd le róla ezt a rabigát, / Adjál néki szabad életet.

Ugyanaz a hang és gondolat szállt le a néphagyományba, melyet Kossuth, Arany, Petőfi öntött szárnyaló szónoklatokba, költeményekbe. Paraszti hagyományban „a haza” emlegetése legnagyobb ritkaság. Régi népdalban is szinte egyedülálló szép példa: Fölszántom a császár udvarát, / Belévetem hazám búbáját...

Az ó-év utolsó estéjén köszöntenek a zengő énekkel, régebben a felnőttek, manapság a gyermekek. Ajándékozás előtt megkérdezik tőlük: – Hányan vagytok? – és feleletre sem várva – rámondják a rímet: – Annyifelé szaladjatok! – Az ajándékot ezután persze odaadják a gyerekeknek.

A dallam változata a 110. sz.

110.

EZ ÚJ ÉVBEN ISTEN ÉLTESSE

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1969. A sajópetri asszonyok újévkor felköszöntötték papjukat. Szokás szerint a köszöntőének szövegét az alkalomhoz formálták: Kanonok úr (az) Isten éltesse... (Dr. Bacsóka Pál magnófelvétele és közlése.)

Szöveg és dallam hagyományos, a köszöntés is.

111. ÚJ ESZTENDŐBEN MI VIGADJUNK I.

Apáti (Szabolcs-Szatmár m.) 1957. VI. 27. Énekelte Honti Bertalan tanító (80) és 10–14 éves gyerekek.

A szöveg három régi ének: Nékünk születék mennyi király / Kit Idvezítőnek monda az angyal... (2. szaka: Régen megírták ezt a Próféták) – Váradi ÉK. 1566. 137. Kájoni 1676. 96. DPP édes Hazámnak 1979. 335. – és: Nékünk születék mennyi király / Szűz Máriának tiszta méhéből... (2. szaka: Őtet követé Boldog Szent István...) – Teleldi Miklós Prédikációs könyve Bécs 1577. 181. (Az Evangeliomoknak... magyarázatának) CC 1651. 44. Kájoni 1676. 96. DPP édes Hazámnak 1979. 334. továbbá a Fényességén ez máj napnak CC 1651. 45. REGI ENEK azonos refrenjével indul. Dallamkezdeté a Fényességén ez máj napnak quintlépésére emlékeztet.

Manapság a cigánygyerekek újévi köszöntőül éneklék az ó-év estéjén az ablakok alatt, majd boldog új évet kívánnak és ajándékot várnak.

112. ÚJ ESZTENDŐBEN MI VIGADJUNK II.

Vitka (Szabolcs-Szatmár m.) 1956. VI. 27. Varga Mária (30). Újév-köszöntők énekelik, ma már rendszerint csakis a cigányok, ketten-hárman csapatban. Az ének után rigmust mond valamelyikük:

– Adjon az Isten több újesztendőt! De ne ilyen szomorút, ennél is öröndetesebbet!

Mind rámondja:

– Ezt kívánjuk!

Édesanyjától tanulta Nagydobos faluban, a közelben. Tempósan mondja. Az ablak alatt szoktak köszöntőt énekelni. Az elmúlt évben is megtartották a szokást. Bort, süteményt adnak a köszöntőknek.

E változat dallamindítása Mennyből az angyal jellegzetes motívumával indul, a dallamvonal végig hasonló. A Régen megmondták (Régen megírták) szöveg-töredék ismét más régi éneknek a 2. versszaka (Váradi Ék. 1566. 137. lásd 111. sz. éneket.) A hagyomány-töredékeknek ez a szabad keverése manapság csakis a cigányok rögtönző-változatteremtő készségére jellemző.

113. MÁRIA, MÁRIA, SZŰZ MÉHE

Pereg (Pest m.) 1930. Rózsafüzéres asszonyok kedvelték, kérték a kántortól. Misén nem, csak a litániák után, kimenőre énekeltek orgonakisérettel, mely ilyenkor úgy szól, mint a duda.

A csiki kántorok közlése szerint (1942) Erdélyben is hasonlóképpen kedvelték és

éltek vele. Eljutott a bukovinai magyarok közé is. Bács-Józseffalva (Bács-Bodrog m.) 1942. énekelte a Bukovinából idetelepült Péter Vilmos (43).

Szövege és dallama 1901-ben kelt útra egy színpadi pásztorjáték, a Betlehemi bakter betétdalaként. Ebben egy szegény ember énekli e dallamra a sanyarú sorsát panaszoló szöveget:

– Istenem, Istenem segíts meg, / Oly bajos élni a szegénynek, / Az én bátyám Gyurka, Isten, ember tudja, / Ő keres számunkra kenyeret.

A Betlehemi bakter egy-két évtizeden át bejárta az egész országot, és vele együtt terjedt a rendkívül könnyen megjegyezhető karácsonyi énekszöveg is, amely versszakról-versszakra ismétlődő keretszöveg, benne egy-egy szó, egy mondat változik. Szerzőjeként Udvard (Komárom m., Csehszlovákia) főtanítóját, Szabó Jánost említik az ima és énekes könyvek.

114.

TIZENKETTŐT VERT MÁR AZ ÓRA

Baja (Bács-Kiskun m.) 1935. Betlehemesek énekelték 2–3 versét, a továbbit az énekeskönyvek őrizték.

Bácskában és Baranyában a Duna mindkét oldalán elterjedt. Az ereszkedő vonalú, dūr dallamok közé tartozik, másfelé nem hallottuk. (Népi játékok II. 1938. 32–38. Jeles napok, 1953. 572. sz.)

115.

ÓH ÉDES, MENNYBŐL SZÁLLOTT GYERMEK

Lébény (Győr-Sopron m.) 1972. Szabados Mária (70) földműves feleség, templomi előénekes.

Szövege Szemenyei Mihály verse, dallamváltozata Kapossy 1887. 337. Újévi ének misekezdetre.

A dallam tudatos vagy tudattalan átalakítása, változata Simon Jukundián: – 116. sz. ének – Dicsőség mennyben az Istennek kezdetű karácsonyi énekének, közölte Zsaskovszky 1855. 92. Az eltérés – pl. az első két dallamsor 3-as zárata –, tercelésre alkalmas. Ebben a közeli németiség hatása érződik. Az énekes feltűnően kedvelte a németes dūr dallamokat. Mintegy tíz olyan karácsonyi éneket tudott, jobbára németes dallamokat, melyet máshol nem vagy másképp hallottam

116.

DICSŐSÉG MENNYBEN AZ ISTENNEK

Csiksomlyó (Csík m.) Románia, 1942. Énekelték a csíki kántorok találkozóján éppen ott, ahol az ének szerzője egykor működött. Kázonújfaluban Borbák András (60) igen gazdag díszítőhangokkal, rubatosítva énekelte 1912-ben Kodály Zoltán fonográfjába (Jeles napok, 1953. 573. sz.)

Simon Jukundián (1813–1894) ferences szerzetes, a csíksomlyói tanítóképző igazgatója, író és orgonista volt.

Szövegét és dallamát közli Zsasskovszky 1855. 100. Egy-két emberöltő alatt dallamának már változatai születtek a katolikusoknál, 115. sz. ének Őh édes mennyből szállott gyermek, a görögkatolikusoknál 117. sz. ének Őh, aki szent Miklóst szereti.

1948 óta a hivatalos protestáns énekeskönyvekben is szerepel Dicsőség mennyben az Istennek.

117.

ŐH, AKI SZENT MIKLÓST SZERETI

Ungvár (Ung. m.) Szovjetunió. Az 1910-es években a papnevelőben tanulta és Kótaj (Szabolcs) templomában énekelte Szemerszky János lelkész, Radványi Sándor öreg kántor és a nép. Szemerszky Gabriella g.kat. énekes közlése, 1980.

December 6-án „Szent Miklós püspök ünnepén az előesti alkonyati zsolozsmán emlékeznek Szent Miklóstra, aki Krisztus főpapja „úgy nappal, mint éjjel jelentkezvén” gyors segílyt nyújt a hívőknek. A róla szóló ének közismert, kedvelt a templomban.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1966. A gyermekek is kedvelik, hiszen Szent Miklós nékik a „Mikulás bácsi”.

Szöveg: dr. Krajnyák Gábor: Lelki kenyér, 1931. 507. 6 versszak. Emeljük fel szívünket! 1967. 1978. 366. — már csak 2 versszakát közli.

Dallam és ritmusváltozata Simon Jukundián karácsonyi énekéből ered: 116. sz. ének. Dicsőség mennyben az Istennek...

Kezdősor 10-szótagú

118.

SZÉP VIOLÁCSKA

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Horváth Ádámné Barta Ilona (56), Pál Ignácné Kiss Anna (63), Kiss Sándor öreg kántor (75), Csíkmenaság (Csík m.) 1941, Csadó György betlehemes öregpásztor, Csikszentlélek, Csikpálfalva 1942. több idősebb parasztnékes, végül Csíkszeredán 1942-ben a csíki, gyergyói kántorok énekelték.

Betlehemes játékokban, kántálóban és templomban misén énekelik. Előjáróban jegyezzük meg, hogy van egy másik Szép violácska, más szöveg és más dallam. A Magyar Cantionale 29. XVII. századvégi kéziratból újította föl a SzvU 1932. 33. sz. Jóval nagyobb dallam, 20, 20, 8+8, 9+9 szótagszámú, műzenei gyorskeringő jellegű.

A Szép violácska erdélyi szövegét és dallamát más forrásokból ismerjük.

A szöveget először közli Kájoni 1676. 85. Ez a közlés a döntő az Erdélyben szinte csodálatos szépségben élő, népdalszerű dallam kibontakozásában. DPP édes Hazámnak 1979. 314.

Dallamutalása NOTA: JESU Salvator, Mundi etc.

Ez a dallam is 3/4-es lejtéssel él az írott-nyomtatott kottákban, de félakkora. Német földön kéziratban tűnt föl először 1589-ben. RMDT. II. 1970. 506. Nálunk latin szöveggel és magyar szövegfordítással CC 1651. 119. Jézus szerelmünk és üdvösségünk kezdettel. Előadásmódja litániaszerű. Mai helyesírással, négysoros tagolással így képzelhető el:

Előénekes: Jézus, szerelmünk, És üdvösségünk! /

Nép: Te vagy virágszál! /

Előénekes: Ó kegyes Jézus, Kit Mária szült! /

Nép: Hallgass meg minket! /

2. Teremtő Isten, Kinél jobb nincsen / Te vagy virágszál! / Istennek anyja, Bűnnek rontója, / Hallgass meg minket! /

A litániaszerűség rendkívül könnyűvé tette és népszerűsítette a dallamot. Sok-sok szöveget „ráhúztak” mind a katolikusok, mind a protestánsok, sőt idővel diák-nótákat is.

Szép violácska szöveggel is lehet litániaszerűen bánni, a refrének: Szerelmes Jézusom! – Irgalmaz nekünk / minékünk! /

A hagyományban nem találtuk nyomát a litániaszerű előadásnak, sem a 3/4-es lejtésnek, de őrzi a népének az ikersorokat tercváltással, szekvenciás emelkedéssel, mindvégig felismerhető a dallamvonal, szerkezet, ráakódott a rubato előadásmód gazdag díszítőhangokkal. A szótagszám 5 + 5, 6, 5 + 5, 6 kiegyenlítőddött a második és negyedik sorban, ami szintén a magyar népdalra jellemző vonás. Dallamindítása, boltozatos formálása a Csordapásztorok legszebb változatai mellé emeli.

A századforduló óta minden neves népdalgyűjtő felfigyelt reá, Vikár Béla, Kodály Zoltán csodálatosan szép és bonyolult díszítőhangokkal, egyéni ritmizálással vette fonográfra idős énekesek érett előadásában. Kolossa Tibor 1942-ben megjegyzi: „Kedvelt ének, még a gyermekek is éneklék, bár kevesebb melizmával” (Jeles napok, 1953. 402. sz. 403. sz. 404. sz.)

Szinte érthetetlen, hogy ez a háromszáz éve jóváhagyott, hivatalos népénektárba felvett karácsonyi ének — egykorú szövegével — mindeddig nem került vissza az újabb kiadványba, közhasználatra.

Kájoni János (1629 – 1687) Kiskájonban (Szolnok-Doboka m.) vagy Jegenyén (Kolozs m.) született, teológiát Nagyszombatban tanult, ferences szerzetesként a mikházai, gyergyószárhegyi, csíksomlyói rendház főnöke. Orgonaépítő; zenetudós, nagyműveltségű muzsikus. Magyar, román, cigány népzene is gyűjtött. Énekszövegkiadványába 820 éneket, litániát, passiót szedett egybe. Három évszázad múltával is őrizték egyik kéziratát, és mindenütt énekelték népénektárát. Csíksomlyón 1676-ban nyomdát állított fel. Énekes könyve „Nyomtatott Cassai András által 1676-ban”.

119. MENNYBŐL AZ ANGYAL

Általánosan ismert. A tempója is kiegyensúlyozott. Például a budapesti Szent Margit templomban 1979 karácsonyán egy-egy versét 25 másodperc alatt énekeltek, a négy versét egyfolytában 100 másodperc alatt. Az éjféli miséken általában gyorsabb, a délelőtti misén az ünnepeken lassúbb.

Ritka, kivételes előadásmód, hogy a Budapesttel szomszédos Szigetmonostor (Pest m.) régi templomában az éjféli misére bevonuló 13–14 éves bölcsőskéző leányok parlandó énekeltek 5/8-os ritmusokkal. (Szigetmonostor 1937. Szigetmonostori bölcsőske, Volly István: Magyar Karácsonyok, Bécs 1973. 72–74.)

Szövegét már a XVII–XVIII. sz.-ban több kéziratot ÉK őrizi, így a Patai Gradual 1666. 56/a, a Dőri ÉK 1763–1774. 74–75. stb. Dallamát a Gimesi kéziratot ÉK közli először 1844-ben. 189.

Szöveget és dallamot együtt Zsaskovszky 1855. 104.

Ezalatt a fél évszázad alatt honosodott meg hazánkban a karácsonyfa-állítás és díszítés nyugati divatja.

A karácsonyfa állítás — protestáns szokásként — Németországból Bécsbe, onnét hozzánk vándorolt. „Nálunk Brunswick Teréz (1824), továbbá József nádor harmadik neje, Mária Dorotya, illetőleg a Podmaniczky család (1826 táján), majd Fertőszentmiklóson a Bezerédi család állít karácsonyfát Flóra leányának (1834). Jáky Ferenc osli plébános, a gróf Hunyady család egykori házipapja, 1855-ben a falu iskolás gyermekei számára rendez karácsonyfa ünnepélyt.” (Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösöd, 1973. 36.)

Az új szokás és a Mennyből az angyal éneklése ilyenképpen egyidőben terjed. Véle együtt a gyermeki hit, hogy a fényes karácsonyfát „mennyből az angyal” hozza csengetyűszóval. 1855-ben, amikor Osli községben, a Hanságban az iskolás-gyermekek karácsonyfája először kigyullad, — megjelenik Zsaskovszky hivatalos énektárában is a Mennyből az angyal, — először együtt a szöveg és dallam, és felzengetett az orgonán a templomokban mindenütt.

A magyarok karácsonyfája alatt leginkább Mennyből az angyal csendül. Nemcsak itthon, hanem határainkon túl is. Bartók Béla önkéntes amerikai száműzetésében is felidézte. A szövetséges csapatok franciaországi partraszállásakor 1944 nyarán a kottapapírára felvázolt néhány ejtőernyős katonát, és a ceruzarögtönzése alá kottázta „Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok” kottafejeit. (Bónis Ferenc: Bartók Béla élete képekben 1972. 363. sz.) A rajzból és kottafejekből nemcsak egyházi népének ismerete, hanem hazavágyódása is kitűnik.

Zsaskovszky először még a rövidebb formát közli, amelyben a második és negyedik dallamsor 3 szótagos: „Pásztorok” és „lássátok”. Nincs ismételve! Azóta országszerte szokássá vált e szavak megismétlése. Vagyis a négy dallamsor egyforma hosszúvá vált, — ami úgy látszik — a magyar nép összessége számára megnyugtatóbb forma. Hiszen népdalaink túlnyomó többsége is négy egyforma dallamsorból áll.

A variáló kedv azonban ezen a négysoros formán is játékosan változtatgat. A „pásztorok”-at így is éneklük: f l / s — / m l / s — / , pl. Bartók is így kottázta.

A „lássátok”-ra pedig: m r s – / m r / d – / , sőt Erdélyben hajlítással megcifrázva így is hallani: m r / slsf / m r/d – /.

Két évszázad során megszorodtak a Mennyből az angyal versszakai is. A peregi kéziratos énekeskönyvben (1895) a 4-ik verstől így módosul a szöveg:

4. Mondja egy pásztor előre menvén / Sietve, sietve / Menjünk mindnyájan köszöntést mondván / Nékie, nékie!
5. Így elmenének köszöntésére / Botokkal, botokkal, / Szép ajándékot vivén szívőkben / Magukkal, magukkal.
6. Egyik egy bárányt, vive a másik, / Egy juhót, egy juhót, / Harmadik tejet, negyedik hozott / Egy sajtot, egy sajtot.

Még érdekesebb szöveg került elő Báta községben Pozsgai Róza (45) előénekes-nél, a mestergerendán elhelyezett családi kéziratai között (1935). E nyilvánvalóan múlt századi szövegtörödékből kitűnik, hogy ekkortájt még a régi, rövidebb dallam élt, de arra adventi szöveget is énekeltek. A töredék 1–7-ik versszaka elveszett, folytatása így szól (íráshibák javítva!)

8. Sohasem láttam nem is hallottam / Oly csodát / Hogy aki szűz lány az szült volna egy / Kis babát.
9. Ez sohasem volt, de nem is lészen / Mária, / Csak rajtad történt, szűzek virága, / A csuda.
10. A kegyes, szent szűz áldott karját ki- / terjeszti, / Nagy sóhajtasát az egek felé / Ereszti.
11. – Jöjj hozzám Jézus, szüzességem ko- / ronája, / Én életemnek ékesen pengő / Hárfája.
12. Szívesen adok szállást én tiszta / Méhemben, / Ha az én Atyám rendelte magos / Egekben.
13. Dicsőség legyen magos mennyeiben / Atyának, / Ki Szűz Máriát rendelte Jézus / Anyjának.
14. Kérjed érettünk, óh áldott Szent Szűz / Fiadat, / Hogy szemlélhessük, hol láthassuk szent / Arcodat.

Ugyancsak a régebbi, rövidebb dallamra énekelték a századforduló táján ezt is:

1. Mennyből az angyal, Nagy sokasággal / Leszálla, / A pásztoroknak Kik ott vigyáztak / Így szóla:
2. – Örömet mondok Néktek pásztorok, / Halljátok: / Kik jelen vagytok, Elinduljatok / Lássátok!
3. Már elérkezett, Most született / Új király, / Egek szépsége, Föld kereksege / Kit csudál.
4. Betlehem felé Csak menjete b é / Sietve, / Ott meglátjátok, Feltaláljátok / Könnyezve.
5. Jászolban fekszik, Pólyában nyugszik / A kised, / Rongyos pajtában, Kis posztócskában / Tűr, szenved.

(Tizennégy szép karácsonyi ének. 204. sz. Nyomtatott és kapható Bartalis Imre könyvnyomdájában, Budapest. III. Remetehegy. évsz. n.)

Mennyből az angyal 12-szótagú dallamváltozatát találjuk a Felvidék peremén (Szokolya. Nógrád megye 1940). Kizárólag köszöntőként éneklük újévkor: 222. Dicsértessék a Jézus az új esztendő napján, / Ez újban!

Csáktornya (Zala m.) – Jugoszlávia – 1943. Kolarics István (61), Csizmazia – Liszák Gábor (60) vendül énekelte a Mennyből az angyal-t. Vinkó Zganec zágrábi folklorista gyűjtéseiből tudjuk (1929), hogy a muraközi vendek a régi és új stílusú magyar népdalokat feltűnően nagyszámmal vették át és éneklék vend szöveggel. (Bartók Béla: Népzene és a szomszéd népek népzeneje. 1934. 34.)

120.

KIRIE-LEJSZON, EMBER VIGADJON

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót (63). Itt született, itt hallotta a régiektől. A szöveg néhány emberöltőre megy vissza, a zenés karácsonyi éjjeli misék emlékét őrzi.

121.

ÓH, LELKÜNKET ÉBRESZTŐ ÚJ CSILLAG

(Ő te fényes kis csillag)

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Pál Ignácné Kiss Anna (65).

Kivilágított csillaggal járó gyermekek énekelik karácsonyesti köszöntőként néhány versét. Vízkeresztkor a házszentelés szertartásában éneklék a kántor és a ministránsok. Szövege először latinul, ugyanott magyarul is megjelent Kájoni 1676, 107. ill. 108. O Praeclara lucidaque Stella, Ó te fényes kis Csillag. DPP édes Hazámnak 1979. 349. ill. 350. dallampótlással.

Dallama Deák – Szentes 28. kéziratos ÉK, 1774. Baka János: Erdélyegyház-megyei Énekeskönyv. Gyergyószentmiklós 1921. 141.

Vízkereszti házszentelés Kide községben

A katolikus templomban január 6-án kismisést mond a pap, azután karingben, stólával a nyakán, skapuláréval a fején, kezébe veszi a „szentkeresztet” és 9 óra tájban kezdi a házszentelést a faluban fent, 4 óra tájban jár a közepén, és estére befejezi lent. Mindenütt megkínálják téstával és meleg borral, ez pótolja az ebédet. Két iskolás gyermek lépked a pap előtt, a „csengettyűsök”, a régi többharangos csengővel jelzik a ház ajtaja előtt, hogy megérkeztek. Belépve köszönnek és kántálva verselnek:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus! Beengedik-e a szentkeresztet?
- Be! Virágozzák a csengettyű! – hangzik a válasz.

Almát, diót, vagy aprópénzt adnak a csengettyűsöknek és azok sietnek tovább a következő házhoz.

A ház „tisztaszobájában” az asztalon meggyújtanak 1–2 szál gyertyát. –

Két ministránsgyermek karingben, piros körgallérral a nyakán belép és versel:
– Láttuk csillagát napkeleten, / eljöttünk ajándékokkal imádni őt!

Ez a rigmus a régi vízkereszti „háromkirályok” mondókájának a visszhangja. Az egyik ministráns kezében szenteltvíz-szóró és a szenteltvíz-tartó, a másíknál

a tömjéntartó és a parázssal töltött, leeresztett födelű füstölő lóg láncon. A kántor az udvaron énekli a házszentelés szertartásos énekét:
Óh lelkünket ébresztő új csillag /
Ki ez nap támada. . .

Rendszerint az első és negyedik verset éneklik. Ezután a pap és kántor is belép a szobába, és a misében használatos kántáló hangon kezdi a pap:

- Áldd meg Uram ezt a házat!
- És a benne lakókat! – mondja rá a kántor. –
Legyen benne békesség, egészség,
tisztelet, szeretet és törvénytisztelet!

Ezután a háziakkal együtt elmondják a Miatyánkot.

Végezetül pap a szenteltvíz-szóróval megpreckeli keresztalakban a szoba négy sarkát, megfüstöli tömjénnel és a jóillatú füstben a „szentkeresztet” csókra nyújtja a házigazdának, az asszonynak és a gyerekeknek. Kehelytörő van kötve a szentkeresztre, és minden csók után a pap gondosan letörli az érintett helyet.

Régen a pap leült egy székre, sorban letérdeltek előtte, és úgy csókolták a keresztet. Még régebben latinul mondta a pap a szertartást.

Keresztcsókolás közben a kántor krétával felírja az ajtófélfára felül a bibliai háromkirályok nevének kezdőbetűit és az évszámot, mely jövő ilyenkorig ottmaradt, nem törölték le:

+ G M B + 1941 +

A másfelekezetű szomszédok tréfásan ezt olvasták ki belőle: Gábor Menj Borért! A régi pap még a más felekezetű gyerekeknek is adott szentképet. Sok református szomszédgyerek alig várta, hogy ő is megcsókolhassa a szentkeresztet, és kapjon színes képet. A református szomszédasszony is átjött, mondván, hogy ő szereti a tömjénzagot. A tömjénfüst illata sokáig betöltötte a „tisztaszobát”. A házszentelőket megkínálták enni-innivalóval. A sekrestyés is eljött, félvékás kosarába kettő-hat tojást adott minden család, ráadásul almát. A ministráns-gyerekek számára 10 fillért dobta a szenteltvíztartóba. Este a pap vette ki és elosztotta közöttük. A tojásokból félrész volt a papé, negyed-negyed rész a kántoré és az egyházfié.

– Boldog ház hol Krisztus lakik kezdetű éneket zendítve távoztak. (90. sz. ének). 1941-ben az új pap már nem fogadta el a tojásajándékot. Talán azért is nem, mert a másvallásúak azt mondták, hogy „koldulni járnak”. A kántor nagyon bánta, mert hiszen szűkös fizetését az ilyen adományok kiegészítették. Ezután a környékbeli birtokosokhoz jártak, ott egész sonkát és pénzt is kaptak.

Emlegetik az asszonyok, hogy akkortájt még a leghíresebb erdélyi író is elvárta házába a házszentelést Vízkresztkor.

122.

NÉKÜNK SZÜLETETT MENNYEI KIRÁLY I.

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót (63) cipésmester, rózsafüzéres koronabúcsúvezető, előénekes, A faluban rögtön hozzá irányítottak. Mondja, hogy sokfelé eljárt, énekszövegeket leírt, dallamokat tanult. Valósággal gyűjtött. Nem derült ki, hogy alkotott-e.

Templomban énekelték az éneket az öregek. Újévtől-vízkeresztig köszöntöttek véle a gyerekek.

A dallam ugyancsak két REGI ENEK-re, az újévi Nékünk születék mennyei király és a vízkereshti Fényességén e mái napnak dallamára vezet. (CC 1651. 44. és 45.) Egyeznek a dallamcsúcsok, a zárósor, legfeltűnőbben az „újévi szinkópa” az Új esztendőben szókezdésnél (CC 1651. 45.).

Az újévi-vízkereshti énekszövegekre és dallamokra nagyfokú és régi széttöredezés, változatgazdagság jellemző. A szövegváltozatok 9–11-szótagosak:

9-szótagos a 111. Új esztendőben mi vigadjunk I.

112. Új esztendőben mi vigadjunk II.

Ezek a régi ének refrénjével kezdődnek, és a 2. versszakkal folytatódnak. Régen megmondták ezt a próféták... rendszerint egy versszakosak, mindig alkalmi köszöntők.

10-szótagos a 122. Nékünk született mennyei király I.

123. Nékünk született mennyei király II.

124. Szép kelet, szép nap

templomi énekek, több versszakkal, köszöntőként is alkalmazzák 1–2 versüket.

11-szótagos a 155/b Nékünk született mennyei királyunk III. templomi ének.

Tapasztaltuk, hogy az énekes nem jön zavarba, ha több vagy kevesebb szótag-számú szöveg kerül szeme elé. Olvassa és rögtönözve átigazítja, a falujában élő dallamváltozatra ráénekl.

A dallamváltozatok alakulására hatással lehetett az újévi Nékünk születék mennyei király 1651-beli dallama: fölfelé dúr, lefelé moll lejtéssel, friges záróssorral, hajlításokkal. Igen gondos egykori kottairás! A vízkereszt napjára való Fényességén e mái napnak hullámszó dallamvonala, ritmusa és sortagolása, legfőképpen szinkópa a dallamcsúcsra szinte minden élő változatban felcsillan, néha kétszer is (124. sz. ének, Szép kelet, szép nap).

123.

NÉKÜNK SZÜLETETT MENNYEI KIRÁLY II.

Pereg (Pest m.) 1930, Joó János (52) előénekes, búcsúvezető, 1937-ben Gránicz Péter (50) előénekes.

A templomban énekelték a mise előtti órában újév és vízkereszt közötti napokon. Gyakran otthon is, a téli esteiken, amikor többen összegyűltek egy-egy jóbarátnál.

Szövegváltozat, — más dallammal, — 9 versszak CC 1651. 44–45. A peregi szövegváltozat Pokornýk Béla énekeskönyvében, bejegyezte 1895-ben.

A dallamritmus az úgynevezett volta, gyorskeringő, valószínűleg reneszánsz tánczene, Balassi Bálint is ismerhette, a verseiben leírt páros táncok erre vallanak. Dunántúl nyugati peremén és a Felvidéken máig ének 3/8-ad ritmusú népdalok, főleg a lakodalmas szokásokban: Hopp ide tisztán szép pallutt deszkán (Nagymegyer 1909. Bartók). Dalbetétként 1951 óta halljuk az Ecseri lakodalmas-ban.

124.

SZÉP KELET, SZÉP NAP

Alsóőr (Vas m.) Ausztria, 1974. X. 13. Tóth Erzsébet (60) templomi énekkari tag, előénekes.

Az énekkel köszöntenek és templomban énekelik újévtől-vízkeresztig.

Az őrségi szövegváltozatot őrzi a helyi énekeskönyv:

Imák és énekek, szerkesztette dr. Michael Károly plébános és Schwarcz Hermann tanító, Felsőőr, (Vas m.) Ausztria, 1928.

A dallamváltozatát és a jellegzetes szinkópát a 3. dallamsorban a CC 1651. 45. hozza először: Fényességén e máj napnak — szöveggel. A régi háromsoros dallam — az utolsó sora megismétlésével — négy sorossá vált. Ez él a hagyományban.

Szöveget és dallamot együtt közli Kovács Márk Énekeskönyve, 1842. I. 57. SzvU 1932. 39. sz.

Az „újévi szinkópát” a határainkon kívül élő magyarok is visszhangozzák — Új esztendőben új szívekkel... , sőt másodszor is belezengik: — Dicsérjük Jézust énekekkel!

125.

MILY RAGYOGÓ FÉNY

Öreglak (Somogy m.) 1931. Babina Istvánné Mária néni (47) rózsafüzéres előénekes. Élénken érdeklődő, tanulni vágyó, nagyon szegénysorsú asszony. Elmondja, hogy a faluban járt kezdő tanítóként Gárdonyi Géza, akkor még Zieglernek hívták. Ő szerezte az éneket. Talán éppen itt. „Ma már ez a falu slágere” — mondja pesties kiszólással. Az éjféli misén mindenki éneklei. A dallamot kissé variálják.

Szöveg és dallam Gárdonyi szerkesztésében a Tanítóbarát c. folyóirat kottamellékleteként jelent meg Győrben, 1884-ben együtt a másik karácsonyi énekével: Fel nagy öröme!... E szerint az 1880-as évek elején írhatta, amikor Öreglakon, Szőlőgyörökön, Karádon járt, állást keresett, vagy Devecserben, Győrben?

Szövegét közli újabban a görögkatolikus énekeskönyv: Emeljük fel szívünket (1967 és 1978, 371.), dallamát nem! Az él az emlékezetben, kissé eltérő dallamváltozatával feltűnően terjed a görögkatolikusok között.

Mily ragyogó fény... befejező dallamsora: — Megszületett a kis Jézus! — parlando rubato rövid zárósora jellemző néhány görögkatolikus karácsonyi éneke: — Uram, dicsőség néked! (pl. 2. 3. A te születésed, Krisztus) — Mert vélünk az Isten! (pl. 220. Hódoljunk mindnyájan). Ilyeneket manapság a görögkatolikusok énekelnek hagyományosan.

Gárdonyi 7–13 éves korában Borsod megyében, görögkatolikusok lakta tájakon nevelkedett. Édesapja 1870–76 között Sály, Hejőcsaba, Jajhalom, Tiszaluc helységekben gépkezelő. (vö. Gárdonyi József: Az élő Gárdonyi, 1934. 25.) Feltehető, hogy itt hallotta a görögkatolikusok sajátos énekeit, és ezek hatására komponálta pár évvel később Mily ragyogó fény kezdetű karácsonyi énekét.

126.

JÉZUS SZÜLETTÉL IDVESSÉGÜNKRE

Hejőpapi (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1977. Idősebb lelkész énekelte.

Szövege először Debreceni ÉK. 1590. 141. Szöveg és dallam Kolozsvári Énekeskönyv 1744. 246.

Kétszer felemelkedő boltozatos dallama, lefelé haladáskor bővített másoddal és frig zárlattal, „kurucos hangzású” — így mondják a felsőtiszai tájon. Ritmusát a különböző énekeskönyvek többször változtatták, megfigyelésünk szerint mindinkább közeledik Krisztus urunknak áldott születésén többévszázados, állandósult ritmusformájához.

A katolikusok is kedvelik. nyilván komoly szaváért, mely nem az „édes kis Jézuská”-ról szól, hanem a bűntől megváltó, szenvedő Üdvözítőt idézi karácsonyi énekben.

Kétségtől egyik legszebb régi énekünk mind a veretes szöveg, mind a „kurucos dallam”.

127.

SZAPORÁN KELJETEK, TI BOJTÁROK I.

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. VII. 6. Csirmaz Borbála (62) énekesasszony, summás.

A szöveg az egykori mezőkövesdi nyomda ponyvafüzetében maradt fenn, jelzett dallama „Ária: Tulajdon”. Mind a szöveget, mind a dallamot emlékezetből tudják a hívek; nyilván a századkori kövesdi nyomda a helyi szöveghagyományt adta közre.

A dallamkezdet első följegyzése a Kájoni Kódexben, 1634–1671. 200/b – 201/a. A nyúl a vetemények között fülel szöveggel.

128.

SZAPORÁN KELJETEK FEL, BOJTÁROK II.

Galambok (Zala m.) 1935. Pajor-Tóth László (44) kisgazda. Éjféli misén kimenőre énekelték, régóta a falu legkedveltebb népéneke volt. Szövege elterjedt, amerre pásztorélet volt a Nagyalföldön és Dunántúl, az ereszkedő dallammal Kiskunságtól-Baranyáig.

Gondos gyűjtések után is maradhat meglepő érték a tájon! Az 1920-as években Kodály Zoltán Kiskomáromban gyűjtött. 1935-ben arra kért, hogy kevésbé ismert karácsonyi éneket gyűjtsek számára feldolgozásra. Kiskomárom szomszéd falujába, Galambokra vezetett utam. Napokon át vagy 20–30 karácsonyi éneket hallgattam, de Kodály tollára való nem bukkant fel. Seregnyi énekmondótól búcsúztam, amikor a szomszéd szól, hogy kocsijával kivisz a vasútállomásra – gyalog két órajárás –, de ő is szeretne a fonográfba énekelni. – De mit? – Szaporán keljete fel bojtárok – mondja, mire a többiek lehurrogják: – Nem kell az, hiszen mindenki tudja, mint a Mennyből az angyal-t! Ez volt a táj legszebb népéneke! Fonográf-felvételem Kodály jegyezte le, a szövegét helyenként simította a feljegyzett változatok alapján. Napok alatt megírta Angyalok és pásztorok című kórusművét, nyolcszólamú kettőskarra. Tudunkkal a világirodalom legnagyobb méretű gyermekkarra szánt alkotása! Andor Ilona Női Kara énekelte Nagykarácsony éccakája operaházi bemutatóján 1946 és 1947-ben, majd Londonban és Budapesten hanglemezre is. Megjelent angol és német nyelven, maga a galamboki népének pedig 1978-ban finnül, Veikko Helpinen fordításában.

Pár évtized múltával hiába kerestük Galambokon a „galamboki népéneket”. Elfeledték, mivelhogy nem volt benne az „énekrendben”. Dr. Schusztter Lajos plébános 1979-ben megkísérelte felújítását. Betanította és magnóra énekellette. Kántor hiányában – mise közben – távkapcsolással megszólaltatta: Szaporán keljete fel... – így tért vissza a templomba Galambok faluban.

129.

SZAPORÁN KELJETEK FEL BOJTÁROK III.

Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia. 1942. Samu Istvánné (68) templomi előénekes.

A szöveget és dallamot emlékezetből tudják, a versszakokat már csak hiányosan.

Gyermekköszöntővé vált. 3–4 nagyobbacska leány és fiú járt alkonyat után, megkérdezték: – Szabad-e karácsonyt köszönteni? – Elénekeltek 2–3 versszakot, végül szóval mondták: – Dicsértessék a Jézus Krisztus, boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk! – Diót, almát kaptak a köszöntők.

130. AMODA LÁTOK EGY FÉNYESSÉGET

Báta (Tolna m.) 1938. Csontó Jánosné (56) templomi előénekes.

Karácsonyeste köszöntőként énekelték. Felnőtt csapatok járták a falut, megkérdezték: — Szabad-e Istent dicsérni?

Az 1900-as évek táján két éjféli mise is volt. Az oltár mellett kilenc fehérruhás nagyobb leány énekelt, 10–12 karácsonyi éneket is énekeltek, kiválasztott részeket szólóban. Ilyen lehetett a harmadik versszak:

— Ej, József, József, te vagy az ács, / Ej, kis bölcsőcskét mért nem csinálsz? / ...

A verssorok szótagszáma eléggé szabadon változott, cserélődtek a 10-es, 9-es, 8-as szótagszámok, szinte rögtönözve.

131. KELJ FEL PAJTÁS, NÉZD MEG

Baja (Bács-Kiskun m.) 1935. A betlehemesek énekelték.

A betlehemes játékokban csak két versszak szerepelt. A további verseit egy bátai kézíratos feljegyzés őrizte meg, melyet az 1880-as évek táján vetettek papírra. Nyilvánvaló, hogy a 7 versszakot nem betlehemes játékokban, hanem a templomban énekelték.

132. MOSTAN KINYÍLT EGY GYÖNYÖRŰ VIRÁG I.

Pereg, ma Kiskunlacháza II. kerülete (Pest m.) 1929–1931. Fekete István (73) napszámos, öreg előénekes, Répás András (72) napszámos és felesége ismert, szépen éneklő pár, Joó Andrásné (64) boltos, Jóó János (53) vásároló gazdálkodó, búcsúvezető, Gránicz Péter (43) földmíves, mindnyájan előénekesek is, és sokan mások, még a fiatalok is énekelték az 1940-es évek elején, pl. 1943 Nagykarácsony éccakáján. Jómagam gyermekfejjel hallgattam a karácsonyesti köszöntőket, az 1920-as években éjféli miséken a templomban énekeltem együtt a néppel.

Énekelték karácsony hetében köszöntéskor esténként az utcán, egy-egy ablaknál, ajtónál megállva; templomban a karácsonyi misék előtt, amikor az idősebb híveknek az előénekes egy-egy sort előénekelt, és utánamondták. Emlékezetfrissítő volt ez az éneklés. Az éjféli misén a kántor vezetésével, orgonakísérettel a zsúfolt templom apraja-nagyja együtt énekelt. Ez megismétlődött a karácsonyi-vízkereszt miséken és litániákon. Azután egy évig pihent a karácsonyi énekkincs.

A szöveg, — a „szép rózsavirág”, vagy „egy gyönyörű virág” hasonlattal a régi európai karácsonyi költészetnek bibliai nyelvű remeklése. Latin, német vagy cseh közvetítéssel kerülhetett hozzánk, de nem a német szöveg szolgai fordítása: Es ist ein Ros entsprungen aus einer Wurzel zart... (Köln, 1599), sok önálló változata van.

A hazai szövegváltozatok valószínűleg kéziratos szövegek könyvek, betlehemes játékok és köszöntők közvetítésével terjedtek, a templomokból áradtak. Az első nyomtatásban megjelent szövegváltozat, egyben a legterjedelmesebb is, 11 versszak, 1839-ben jelent meg egy ponyvanyomtatványban, Varga Péter: Nefelejts füzetében. Akkortájt már közkedvelt ének lehetett, hiszen a ponyváról az ismerőst vásárolták. (Jeles napok, 1953, 586. sz. jegyzet). Arany János gyermekkorában, az 1820-as években már biztosan énekelte, de más dallammal (138. sz.). Szövegének első ismert nyoma: Örmény-magyar ÉK. 1763. 47.

Több szövegváltozatát találtuk a peregi kéziratos szövegek könyvekben, a századfordulói ima- és énekeskönyvekben (130, 131. sz.). Egyéb karácsonyi, újévi énekszöveget is ráénekeltek Peregen. Így vált „vándordallammá”, szövegről-szövegre alkalmazva:

132. Mostan kinyílt egy gyönyörű virág I.	4 versszak,
133. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág II.	7 versszak,
134. Kelj fel bűnös ember mély álmodból	4 versszak,
135. Ez új esztendőben örvendezzünk	7 versszak,
136. Midőn a pásztorok Betlehemben	5 versszak,
Szaporán keljete fel bojtárok	7 versszak,

összesen 34 versszak. Ha egyvégbe énekeltek volna, kb. 17 percig tart. Mindenesetre ez az ereszkedő dallamritkaság valósággal kibélelte karácsonyidőben a kis barokk templomot!

A dallam a karácsonyi énekköltészetnek egyik legértékesebb, – sokak szerint legjobb dallama. Ilyenképpen nyilatkozott Ádám Jenő, aki 1931-ben Magyar Karácsony c. operaszínpadi népi játékába beleépítette, és Rajeczky Benjamin, aki először közölte énektankönyvben (Énekes ABC, 1939). 1980-ban írt levele szerint világviszonylatban is a legjobb karácsonyi dallamok között értékeli.

A dallam kétrétegű, ereszkedő, négy dallamsora az oktávra elindulva – az 5, 4, 2 és 1. fokon zárul. Az ősalakja a siratóének, szabálytalanul ismételtető dallamsorokkal, szabad szótagszámú verssorokkal, melyek hossza túllépheti a 20–30 szótagot is, parlando rubato rögtönzés.

A siratóéneket az elhunyt holtteste vagy sírja mellett rögtönzi az anya vagy feleség vagy ehhez jobban értő sirató asszony, esetleg fizetésért. Napjainkban ritka a siratás, titkolják, gyakran csak a dallam első felére rögtönöznek ilyen-féleképpen:

- Adjon Isten szerencsés jó estét, párocskám, / Nékünk szerencsés, néked üdvösségeset... / – Jaj, de nem hittem volna párocskám, hogy ilyen hamar elmaradunk egymástól / Jaj még tegnap ilyenkor is csak úgy biztattá engemet: /
- Ne fíj asszon, nem halok meg, nem hagyólok meg tited... /
- Jaj, párocskám, mé hattá itt, ebbe a szomorú világba... /

Ghymes, (Nyitra m.) 1915. (Kodály Zoltán: A magyar népzene, 1937. 56. A Magyarság Néprajza IV. k.)

Az „ősdallam” szabályozott alakját, 12-, 12-, 12- és 6- szótagos állandósult versszakkal, mint menyasszonysíratót éneklük a lakodalom éjszakáján az asszonyok, mielőtt a menyasszony leveszi a szűzkoszorúját, fátyolát.

— Jól meggondold kislány, elejét -utolját, / Hogy hová teszed le lányságod virágját! — Fölteszik a kontyot, alá a sok gondot, / Nehéz búbanatot...

Lelőhelyei és megszólaltatói az 1950-es években Erdőkővesd (Nógrád m.) Farkas Berci (30) primás és idősebb asszonyok, Szébény (Baranya m.) a lakodalmas népség, sőt Budapest—Újpest legöregebb primása, Lakatos Árpád (79) is rázendített az ereszkedő parlando dallamra (1973) a palotai lakodalmában.

Mostan kinyílt egy gyönyörű virág, ereszkedő dallama a siratóénekekhez kapcsolódik.

Egyébként a karácsonyi népelemek között megvannak a giusto moderato dallamváltozatai is ennek az ősi dallamvonalnak: 129. Szaporán keljtek fel, bojtárok (Doroszló, Bács-Bodrog m. 1942.) 130. Amoda látok egy fényességet (Báta, Tolna m. 1937), 128. Szaporán keljtek fel, bojtárok (Galambok, Zala m. 1935), 131. Kelj fel, pajtás, nézd meg hány az óra (Baja, 1934), sőt dúr dallamváltozata is van: 96. Betlehemben a Krisztusnak (Pereg, Pest. m. 1931).

133.

MOSTAN KINYÍLT EGY SZÉP RÓZSAVIRÁG II.

Pereg (Pest m.) „Szent Egyházi könyv / Pokornyik Béla / Virág Pereg 1895” 51. old. kézirat őrzi az énekelhető, ép szöveget. E szerint ez régibb szöveg lehet, mint amelyet közöl Varga Péter: Nefelejts, 1839, telve szótaghibákkal. (Jeles napok, 1953. 1144. old. Jegyzetben közli a szöveget).

134.

KELJ FEL BŰNÖS EMBER

Pereg (Pest m.) 1930. Répás András (74) és felesége. Téli estéken a hóval borított, nádtetős, alacsony kis házukból kihallatszott a szentének. Órákig énekelgettek könyv nélkül, kívülről tudták a verseket.

A szöveg egyetlen forrásaként a kéziratos énekeskönyveiket mondták. Feltűnően régies szóösszetételek, kifejezések — „lelked sárlaka”, „iten léte”, „helyhezette”, továbbá a versszakok négyes rímelése régi vagy tán régies paraszti költészetet sejtet.

135.

EZ ÚJ ESZTENDŐBEN ÖRVENDEZZÜNK

Pereg (Pest m.) 1930. Répás András (74) és felesége.

A szöveg alkalmi rögtönzésnek hat, szabálytalanul váltakoznak benne a 8- vagy 10-szótagos verssorok.

Néhány kiskunsági tájszóval is találkozunk: „híl” azaz hív, „köllött” azaz lett. Régiségről vall a négyes rím, a szótagszám szabadsága.

136.

MIDŐN A PÁSZTOROK BETLEHEMBEN

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (73) napszámos, előénekes. Karácsonyi misék előtt énekelték a Mostan kinyílt egy gyönyörű virág dallamára.

A szöveg, midőn a pásztorok Betlehembben 5 versszaka, végén a középkorias bűnbánó könyörgéssel, méltán keltette azt a látszatot, hogy egyidős az ősi sirató jellegű dallammal. Bemutattuk a Magyar Tudományos Akadémián. Közölte az Eth. 1931. IV 178 és a Jeles napok, 1953. 581. sz. jegyzet szerint 1143. old. A szak kutatás nem vette észre, hogy Mezei nevét őrzik a versfők. Csak félszáz év után figyeltünk föl e tényre.

Mezei János Petőfi és Arany kortársa volt.

Az énekszöveget énekelték, ha az előénekes más dallamra fogta, félakkora, könnyebben énekelhető, beszélgetős dallamocskára. A szöveg tartalmi, nyelvi értéke ilyenkor még jobban érvényesülhetett.

137. a

KINYÍLOTT A LEGÉKESEBB RÓZSA

Rimóc (Nógrád m.) 1937. Balog Istvánné Virág Emera (62) előénekes, rózsafüzéres és siratóasszony.

Mint a legtöbb siratóasszony, nemcsak hagyományápoló, hanem kiváló rögtönző is. Kérésünkre a fonográfom előtt elsíratta apját, anyját, férjét és két fiát, de csak amikor magunkra maradtunk, és alkonyodni kezdett. Mások előtt ma már nem szokás siratni. Döbbenetes hatást vált ki, a sirató annyira beleéli magát, hogy fonográfhenger-cserére sem vár. A háromperces fonográfhengereimre csak részleteket tudtam felvenni. 15 évvel később Kertész Gyula hanglemezre vette Virág Emera siratóénekeit, bár addigra az idő már megfakította azokat. (Siratóének, 1966. 270.)

Kinyílt a legékeesebb rózsza „szövege Balla M. Károlytól. Dallama Kapossy Györgytől”. Kapossy 1887, 313. Ezeket az adatokat megkérdőjelezi, és közép-európai régi dallamra és szövegre megy vissza: Es ist ein Ros entsprungen. ... (Köln, 1599), melyet a református templomokban évszázadok óta énekelnek. A legújabb szövegfordítása: Szép rózsabimbó nyílt ki hajdan egy rózsatőn. (Lányi Viktor fordítása.)

A közép-európai dallam és szöveg volt az ihlető. A magyar népi átköltés követi a dallamvonalat rubato előadásban. A kántori átköltés mesterkelt, a siratóasszonyé – miként a siratóénekei – rögtönzésnek hat és népdalszerű.

137. b MOSTAN KINYÍLT EGY SZÉP RÓZSAVIRÁG III.

Kunszentmiklós (Pest m.) 1935. Molnár József (67) nyugalmazott kántor.

Mostan kinyílt „peregi szövegét” tudta, de dallamát nem, pedig ott élt a szomszédban. Valószínűleg összetévesztette a Kinyílt a legékesebb rózsza — kétségkívül rokonszöveggel — és „ráhúzta” annak a dallamára, a 8-szótagos zárósornál variálta.

138. MOSTAN KINYÍLT EGY SZÉP RÓZSAVIRÁG IV.

Nagyszalonta (Bihar m.) Románia, 1977. I. 3. Arany János szülőházában és egykori iskolájában énekelték idősebb emberek, asszonyok.

Szövegét és dallamát Szendrey Zsigmond és Kodály Zoltán 1916. évi gyűjtéséből ismertük meg. (Nagyszalontai gyűjtés 1924. 16.) Elterjedt Dunántúltól Erdélyig.

A dallam északi szláv népdaltípus. Hasonló szerkezetű népdalok az 1800-as évek első felében terjedtek el az Alföldön: Azt mondják nem adnak engem galambomnak (ma a szlovák himnusz dallama), Hogyha nékem száz forintom volna. Ezek a dalok a népszínművekben is szerepeltek.

A karácsonyi népének dallama feltevésünk szerint idegen hatásokra, de Magyarországon született.

Arany János utcájában ma is járnak karácsonyi köszöntők, kettő-három nagybotos kisgyerek énekel.

1827-ből származó szegedi kéziratban találtuk az ének negyedik versszakát (Bálint Sándor szíves közlése).

Óh én édes gyöngye alakocskám, / Jó illattal teljes patikácskám, / Szűz tejemet szopó kis báránycám, / Sorsom tekintsd violám, Sorsom tekintsd violám!

139. SZÁLL AZ ANGYAL FALURÓL VÁROSRA

Nyírvasvári (Szabolcs m.) 1956. VI. Könnyű Tamás (14) cigány betlehemes.

A szöveget és dallamot emlékezetből tudják, a betlehemes játékban éneklük.

Éjfélre mise előtt a falu betlehemes csapatai bevonultak a templom szentélyébe az oltár elé. Helyenként legalább 4–5 csoport, egyenként 5–7 létszámmal, süldőlegények, 14–16 évesek. Angyalok a betlehemmél, pásztorok bajusszal, öreg a szakállal és a pléhdarabos csörgőbotokkal. Elénekeltek a meglehetősen indulószerű éneket. A görögkatolikus-görögkeleti tájon megengedettebb volt a vidám, kissé visszatartott csárdásütemű népének is.

PÁSZTOROK, PÁSZTOROK ÖRVENDEZVE I.

Nagydém (Veszprém m.) 1931. Nádas Margit (40) édesanya tanította hatéves kislányának.

Elterjedt a városokban és falvakban, templomban miseénekként, köszöntőben és betlehemes játékokban.

Szövegét Tárkányi Béla írta, közölte Zsaskovszky 1855. 99.

A dallam talán a Zsaskovszky testvérek szerzeménye, vagy gyűjtése. A dallam-forma A A⁵ B A, — az akkortájt már erősen hódító magyar parasztzene újstílusának a jele. Hivatalos népénektárban ez időtájt tűnik fel nagyobb számban és jelentőséggel: 17. sz. ének: Haramatozzatok égi magasok (Szepesi Imre: Áhítat gyakorlatai, Pest, 1853). 183. Pásztorok, pásztorok (Zsaskovszky 1855, 99. o.).

A Pásztorok, pásztorok ritmusa 1855-ben az első közlésben 3/4, úgynevezett „csoszogó”-gyorskeringő, de ennek a 3/4-nek semmi nyoma a hagyományban. Ma 2/4-ben éneklük, gyakrabban titi-tá, ritkán ta-titi ritmusban.

„Megjegyzendő: 2/4 (tá-titi) ritmus *teljesen hiányzik* a magyar parasztzeneből! Mintha ezt a magyar paraszt zenei érzése nem tűrné meg” figyelmeztet Bartók. — „Ez a tétel A) B) C) osztályra egyformán érvényes”. (Bartók Béla: A magyar népdal 1924. XXV. old.) A fordította, — amikor elől a két rövid nyolcad, — rubato változatban is (nagyon jellemző). (XXX. old.).

A Pásztorok, pásztorok éneklésekor a budapesti templomok éjféle miséin is megfigyelhetjük, hogy az 1—2. versszak még úgy indul, ahogy a hivatalos énekkönyv tanítja, — ta-titi, — de amint többen és többen bekapcsolódnak, menthetetlenül áttérnek a magyar fülnek megszokottabb Bartók-i titi-tá ritmusokra: Értse meg / ezt tehát / minden hú / szív... Legfeljebb a harmadik dallamsorokban, — mintegy változatossággént —, hangzik kétszer tá-titi ritmus is: 2/4 Meghoytad / az igaz / hit vilá- / gát... De csakis itt! És itt sem mindig.

A dallam és a szerkezete beleolvad parasztzeneink új stílusába.

Nem közömbös, hogy a hivatalos énekgyűjtemény a magyar, vagy a magyartól idegen ritmus formáját terjeszti-e. A magyar ritmus-kezdetet megfigyelhetjük Debrecen, Hajdúszoboszló és a Felső-Tisza vidékén a görögkatolikus és görögkeletieknél, Kide, Lövéte falvakban és a csíki kántorok körében, Bajmok, Doroszló bácskai községekben. Alsó- és Felsőőr magyarjai között, Martos, Izsa, Nagyhind, Komárom és Nyitra megye felvidéki falvaiban, sőt New York közelében New Brunswick, Pert Amboy, továbbá Cleveland, Chicagó magyarjai között is. A közös ritmusérzék összeköt és nyelvőrző!

PÁSZTOROK, PÁSZTOROK ÖRVENDEZVE II.

Nyírvasvári (Szabolcs-Szatmár m.) 1956. VI. Könnyű Györgyné (76). A cigányok énekelik jó ízzel, biztossággal karácsonyi köszöntőként.

142.

ÓH, GYÖNYÖRÖSÉGES SZENT ÉJSZAKA

Bodrogzsadány (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1946. Görögkeleti tájról való, idősebb asszony énekelte, visszaemlékezve leánykorára, a fonóéletre. A dallam és szöveg nehezen állt egybe.

December 14–24. között az „egy csatába tartozó”, azaz egy fonóba járó, egyazon korosztálybeli nagylányok estéenként, gyertyával a kézben kántáltak rokonaiknál, ismerőseiknél végig a falun. Az égő gyertyákat el-elfújták a huncut legények. December 24-én fehérbe öltözve, égő gyertyákkal éjfél előtt körüljárták libasorban a templomot, majd az ajtóban ki-ki meggyújtotta csillagszóróját, és szikrázó fényekkel, énekszóval körüljárták az oltárt. Beharangszóig karácsonyi énekeket énekeltek az oltár előtt. A kisebb lányok, a következő korosztálybeliek ilyenkor álltak be a nagyok közé.

Hasonló gyertyás kántálást jegyzett fel Somodi (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) falucskából Juhász Péter Kassa-egyházmegyei áldozópap, 1948. A falu a háború alatt bombázás és tűzvész áldozata lett.

143.

JÉZUS SZÜLETÉSÉN ÖRVENDJETEK

Pereg (Pest m.) 1930. Joó János (50).

Szövegét kézíratos énekeskönyvéből, dallamát emlékezetből tudta. Mise előtt szokták énekelni.

Ugyanerre a dallamra mondták: 144. A szép Szűz Mária a szent fiának.

Bozóki 1797. énekeskönyve népszerűsített néhány ereszkedő dúr-dallamot, barokkosan tagolt versformákkal, belső rímekkel.

144.

A SZÉP SZŰZ MÁRIA SZENT FIÁNAK

Székesfehérvár (Fejér m.) 1938. A bölcsőske játékban énekelték 10–14 éves leányok néhány versét. További versei: Bozóki 1797. 136. SzvU. 1932. 19. sz.

145.

AZ ISTEN FIA EZ HIDEG TÉLBEN

Pereg (Pest m.) 1930–31. Gránicz Péter (43) Joó János (50) élőénekesek. Mise előtt énekelték e szokatlan, élénk beszédritmusban.

146.

ÓH, GYÖNYÖRŰ SZÉP TITOKZATOS ÉJ

Dallama Gimesi kéziratos gyűjtemény 1844. 183. Szövegét Czikéné Lovich Ilona írta, közreadta SzvU 1932. 29. sz. Elterjedt főleg mint felajánlási miseének.

Bárdos Lajos népszerű kórusátiratában az „erdélyi” népének dallam negyedik, a többinél rövidebb, félakkora dallamsorát „visszhangként” megismételtette, de kétszer lassabban: Szent karácsony éjjel. A templomokban, — ahol a kórusművet énekelték, — a közönség megszokta az ismétlést, sőt a dallamhoz tartozónak érezte. Később, — ha orgonakísérettel egyszólamra énekelték a hívek, — a kántort sokszor zavarba hozták, mert a versszakok végéhez a „visszhangot” is elénekelték. A négy dallamsor ezáltal egyforma hosszúvá vált, ami a magyar népdalokhoz tette hasonlónak.

Az ének további versszakait újabban gépelt példányokon terjesztik a falusi énekesek között. Érzelmősek és mindinkább a „Csendes éj” romantikáját hozzák.

147.

NAGY ÖRÖMET HIRDET A MENNYORSZÁG

Bajmok (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia 1942. Idősebb asszonyok a templomban szokták énekelni mise előtt és misén.

A szövegíró ismeretlen. A dallamváltozat: Kapossy 1887. 322., de Szemenyei Mihály szövegével: Angyalszózat visszhangzik le mennyből.

148.

BÁRCSAK RÉGEN FÖLÉBREDTEM VOLNA

Pereg (Pest m.) 1930. Gránicz Péter (43) Karácsonyesti köszöntőének, betlehemes játékokban is énekelték.

Szövege — eltéréssel — a Mindszent-káli kéziratban 1815-ben fordul elő először. (Sebestyén Gyula: Dunántúli gyűjtések 1908. 77.) Kodály Zoltán: Karácsonyi pásztortánc című kórusművében gyermekkarra írta át, furulya vagy fuvola kísérettel. Bemutattuk az 1935. évi budapesti Nagykarácsony éccakája előadásán. Megjelent angol, német nyelven, Svájcban pedig énektankönyvben. Világjáró énekké vált, kínai gyermekek is énekelték már (1940 táján Magyar Kórus közlése).

Országszerte elterjedt. (Jeles napok 1953. 373-I., 374-I. sz. 597. sz. 602. sz. 605. sz. 947. sz.) Helyenként a betlehemes pásztortánc éneke. Névnap-i köszöntő Tápén. Dallamváltozatát bordal szöveggel névnap-i köszöntőként éneklük, amikor a felköszöntött borát isszák (Tápé, Csongrád m.)

Nagy tisztelettel vonul föl a család apraja-nagyja István napkor az édesapa, nagypapa köszöntésére. Elébeállnak, ritmusokat mondanak, énekelnek.

- A névnap-i köszöntőként alkalmazott szövegváltozat így hangzik:
- Bár csak régen fölébredtem volna, / Istvánokat köszöntöttem volna, ...
 - Itt megállítja a köszöntőéneket az öreg István, és szól:
 - No-no, anyjuk, öncsétek má azt a bort!
- A férfiaknak bort, az asszonyoknak konty alá való pálinkát töltenek, kézben a pohárral megszólal egyikük:
- Mit csináljunk ezzel, apám?

- Az énekszöveg folytatásával felelnek:
- Ezt a boros poharat is üritettem volna, / Az én kedves jó apámat köszöntöttem volna!
 - Az ismétlést a kisunokák is éneklék, és mondják mind:
 - Aggy Isten egészségére!
- Ma is él még a köszöntés Tápén — közli Lele József helyi muzeológus, mégpedig azon a soron, ahol a kétszintes új házak sorakoznak, a falu peremén. (Jeles napok, 1953. 947. sz.)

149. SZERENCSES ÓRA, BOLDOG ÉJSZAKA

Csikszentlélek, Csikpálfalva (Csík m.) Románia, 1942. Kőszegi Domokos (39) kántor a dédapjától tanulta, aki — paraszt létére érettségizett, nagy kort ért, gyerekkorában énekelte, ilyenképpen az ének legalább száz éves. A táj egyik legkedveltebb köszöntőéneke, kéziratból ismerték. Éjféli miséről hazamenet utcahosszat énekelgetik a legények.

Csikpálfalván Sánta Kálmánné Nagy Anna (52) ugyancsak faluja régi énekének mondta.

150. SÖTÉT ÉJJEL BETLEHEM TÁJÁRA

Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1942. Samu Istvánné (63).
Miséénekként kedvelik.

Szöveg: Kapossy 1887. 205. Szerzője nincs feltüntetve, dallamváltozat „Schöber József gödrei kántortanítótól” jelzéssel ugyanott.

A doroszlói népi változat lesimultabb, egyszerűbb. Szerintük ismerős az amerikai magyarok között is.

Az amerikai magyarok között a századforduló táján az Orgona hangok 445. terjesztette és egy bácskai kiadvány, mely ugyancsak gazdag szöveganyagot tartalmazott: M. kat. nép imádságos és énekes könyve közhasználati jeles ájtatossági könyvekből összegyűjtötte és kiadta Molnár Péter földesgazda törökbecsei Szentháromság Rózsafüzéres társulat elnöke. Sajtó alá rendezte dr. Szentklárai Jenő plébános. Nyomta Lóvy Lajos Óbecse, 1890.

151. PÁSZTOROK NYÁJAKTÓL

Baja (Bács-Kiskun m.) 1935. Betlehemes gyerekek énekelték: Tököli Kovács Antal (15), Tököli Kovács István (14), Kusztor János (14).

Szövege a betlehemes játékból ismert, dallamával együtt. (Népi játékok II. 1938. 34–38., Jeles napok 1953. 584. sz.)

Dallamváltozata a diákok között honos, játékos társasének, melyben a közlegény és a kapitány énekpárbeszéde folyik:

- Mikor masírozunk, kapitány uram? / – Mikor masírozunk, kapitány uram? /
– Holnapután, meg azután, Csötörtökön ebéd után, / Kedves katonám!
- Mit viszünk az útra, kapitány uram? / Egy kulacs bort. . .

Ezt a szöveget éneklik a betlehemes játékokban is, rögtönzésszerűen átalakítva:
– Mit viszünk Jézusnak ajándékba? / – Egy bárányt! – Egy sajtot!

152. HEJ, PÁSZTORTÁRSAKKAL EGYETEMBEN

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74).

Nagyon kedvelték az öregek. Űtötte talpuk a ritmust a pad alatt, amikor a templomban együtt énekelték a mise előtti órában.

A 7/8-os ritmus „bolgáros” jellegű, tréfásan sántikáló.

Sehol másutt nem hallottuk.

153. A SZŰZ EGY FIAT SZŰLT, ALLELUJA! II.

Csikszereda (Csík m.) Románia, 1942.

A csíki-gyergyói kántorok találkozóján énekelte több falu kántora. Ismerik a bukovinai hazatelepült és moldvai magyarok is. (Domokos Pál Péter közlése, 1979.).

Karácsonyi kántáló, miseének.

Szövegét közli Kájoni, 1676. 63. DPP édes Hazámnak 1979. 271. A nótajelzése: Virgo parit Filium, Jubilemus. Kájoni 1676. 44. DPP édes Hazámnak 1979. 241. – fordításban: A szűz szülé szent Fiát, örvendezzünk, Kájoni 1676. 45. DPP édes Hazámnak 1979. 242. Ma már nem található a hagyományban, csak a régi kiadvány őrzi (CC 1651. 25.) A régi szövegből mindössze a kezdősor néhány szava hasonlít a mai énekszövegünkhöz, mely önálló alkotás, versfői: A V E M Á R J A.

A mai dallam az 1651. évi dallamnak érdekes változata. Minden sora hasonlít a régihez. Attól eltérő változatok, hogy a kezdősora 10-szótagos, lépcsősen indul, kitágul az 1–7 ambitusra, mixolid fordulattal. Hajlításokkal, ritmus-alakzatokkal gazdagodott. Előadásmódja parlando rubato. Ezáltal vált Erdély egyik legszebb népénekévé. Elterjedt Moldvában és Bukovinában is. Ez a régi dallamnak a mai, keleti változata.

Van nyugati is.

Krisztus Jézus született, örvendezzünk, 11-szótagos, lépcsősen indul, de a negyedik foka felemelt, ezáltal lides fordulatot vett fel, ambitusa 1–6. A zárósorában felcsendül a „karácsonyi dúrsext”. Előadásmódja élénk, pasztorella-jellegű. Valószínűleg ez volt a régi dallam előadásmódja is. Elterjedt Erdélyben szórva-nyosan, attól Nyugatra Magyarországon, szlovák, cseh, morva, lengyel területeken, egészen a Balti tengerig. A líd jellegével egyedülálló a mai karácsonyi énekeink között. (Lásd 164. sz. éneket).

A szűz egy fiat szült szövegkezdettel van egy másik ének is Erdélyben. Az előbbivel azonos a kezdősora, de más vers és dallam. 8-szótagos, rubató, 1–7 ambitusú, mixolid jellegével és kivált előadásmódjával igen közelállnak egymáshoz. Lásd 29. sz. éneket.

A régi dallamot, — Sík Sándor új szövegfordításával: Szülte a Szűz szent Fiát, felújította a SzvU 1932. 34. sz. Népszerűsítése szinte reménytelennek látszik. Kivált Erdélyben, ellene áll az élő és kedvelt mai változat évszázados hagyománya. Talán kár is lenne, ha kiszorítaná, ha elfedné az évszázadok során megszépült, fejlettebb, színesebb változatokat.

154.

KARÁCSONY VAN MA

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74).

A gyűjtés idején már csak néhány idősebb énekes tudta. A templomban akkor-tájt már nem énekelték. Valószínűleg ezt az éneket a kántor szólóban kezdte és a hívek az ének második felét énekelték. Mindnyájan örvendezzünk...

Szövege, dallama sehol másutt nem került elő. Egyetlen töredéke — az első és második verssora — felbukkant Kemence (Hont m.) községben, 1937-ben Kalácska Ferencné, valószínűleg cigány asszony, köszöntő énekében. Dincsér Oszkár gyűjtése, Jeles napok, 1933. 769. sz. „Társult dallamok, mozaikszerűek és töredékek”, jegyzetben: „A dunántúli pünkösddőlő «Elhozta az Isten» dallama (a regösénekek között is előfordul), vegyül a Vietorisz-dallammal”. Lásd 207. sz. éneket, Vígan zengjetez citerák, III.

155. a

JER, MI DICSÉRJÜK A SZÉP SZŰZ MÁRIÁT

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Horváth Andrásné Barta Klára (56).

Adventi miseének.

Szöveg: Kájoni 1676. 27.

Dallama: Csíksobotfalvi kézirat, 1675. körül Kájoni kézírata. Felfedezte Domokos Pál Péter: édes Hazámnak 1979. 197.

155. b **NÉKÜNK SZÜLETETT MENNYEI KIRÁLYUNK III.**

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Kiss Lajos (73) öreg kántor.
Újévtől Vízkeresztig miseének, kissé élénkebben, mint ahogy adventi szöveggel szokás.

Szövegét és dallamát az öreg kántor kidei híveitől tanulta.

156. **BETLEHEMI KISDED**

Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1942.

Karácsonyi misén Úrfelmutatás után énekelték.

Szövegét Szemenyei Mihály írta, dallamváltozatát közölte Kapossy 1887. 293. Bácskában népszerűsítette az Orgona hangok, 442. és Molnár Péter földesgazda, törökbecsei rózsafüzéres elnök úgynevezett óbcesei ima és énekeskönyve 1890.

157. **FÁZIK A KIS JÉZUS**

Báta (Tolna m.) 1937. Betlehemező legénykék énekelték.

Szöveg és dallam rögtönzésnek hat, két dallam összevonásából született: első fele 2/4-es 156. sz. ének Betleheimi kiseded, kegyes Istenünk, illetve 162. sz. ének. Téli éjszakában alszik Betlehem dallama.

A második fele 4/4-es, Sarkon van, dombon van lassú csárdás dallamsorára emlékeztet. Ilyenképpen ritmusváltás jelentkezik a dallam közepén. Népzeneinkben ezidáig ritka jelenség.

158. **AZ IGE MEGTESTESÜLT**

Budapest több templomában, éjféli és karácsonyi misén, az 1970-es években közének.

Általánosan ismert, kedvelt karácsonyi miseének. Úrfelmutatás után éneklik.

Szövegét Simon Jukundián szerzetes, csíksomlyói tanítóképző intézeti igazgató írta.

Dallamával együtt először közölte Zsaskovszky 1855. 98. lásd SzvU 1932. 18. sz.

A harmadik dallamsorban a 3/4-es ütem országos jelenség, bár a hívek és az orgonakísérők észre sem szokták venni, hogy jelen van. Pedig kellemes változatosságot hoz a 2/4-es ütemek sorában, lüktetésében a betoldott 3/4-es ütem.

Több karácsonyi énekben, pasztorellákban is előfordul hasonló ütemváltás, ritmus-gazdagodás. A templomi énekekre jellemző.

159.

KRISZTUS URUNKNAK ÁLDOTT SZÜLETÉSÉN

Szada (Pest m.) 1938. idős férfi énekelte. Az evangélikus templomok dallamváltozata. A reformátusoknál szokásos dallamindítást apró kottával jeleztük.

Szövege az 1630. táján írt Csurgói Gradualében tűnik föl, 44b. Dallamával együtt közli egy évszázaddal később – a Debreceni ÉK 1744. 137. sz. A ritmusa megvan már Tinódinál is: Siess keresztény lelki jót hallani (1549.)

Szerzője Pécseli Király Imre, a balatonmelléki Pécsely jobbágyfaluban született 1590 táján. Pápán járt iskolába. Itt írta első versét 1608-ban. 1609–1613-ig Heidelbergben tanul. Marburgban és Oppenheimben Szenczi Molnár Alberttel munkálkodik. Valószínűleg együtt jönnek haza. Komáromban rektor, iskolája vetekedik a pataki főiskolával, de háborúskodások és kétszeri leégés után megszűnik. 1622-től Érsekújváron húzódik meg, ABC-t ír. 1641-ben halt meg.

– „Távozzék tőlünk mindenféle mordság, / Légyen vidámság!” – óhajtja éneke zárósorában; ez vonatkoztatható küzdelmes életére is. Éneke karácsonyi kántálóként még a gyermekek ajkán is él.

1797-ben Bozóki Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyvébe is felvette, – 135. – kissé mérsékelt átköltéssel, nyilván, hogy feledtesse protestáns eredetét.

Helyenként az öreg református énekes még ritmizálja, de a fia már majdnem egyenletes negyedeket énekel, sorvégi szünetekkel. Kötse – Nagycsepely balatonmelléki (Somogy m.) falu 1940.

160.

A KIS JÉZUS MEGSZÜLETETT

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74) napszámos, előénekes.

Karácsonyi miseének.

Szöveg és dallam benne volt Gerecs István (1803–1903) peregi kántortanító kéziratos kántorkönyvében, melyet a múlt század első felében írhatott, az 1848–49-es szabadságharc után kerülhetett Peregre, Gerecs mintegy fél évszázadig működött a falu templomában.

A kis Jézus megszületett versét, dallamát Gerecs a kántorkönyvbe még metszett lúdtollal írta és kottázta, hibátlanul.

Szöveg és dallam eredetét nem sikerült felkutatni. A versforma 11-szótagos, négysoros, gyakran aaaa négy egyforma rímmel, és a nyolcadmozgásos dallam-sorokkal, – ismeretes már az 1500-as években. Tinódi Sebestyén gyakran használta, pl. az Egervár viadaláról szóló énekében: Ti magyarok már Istent imádjátok, ... 1553-ban írta „nagy betegös voltában, / Kéncsös Kassában, egy füstös szobában.” – Füstös szoba, amelyikből a nádtető résein távozott a füst.

A kis Jézus megszületett éneklése teljesebb karácsonyi élményt jelent, ha a teljes szöveg, 7 és fél versszak megszólal, mely itt jelenik meg először.

Bemutattuk a Néprajzi Társaság gyűlésén a Magyar Tudományos Akadémián, énekelte a József Fiárvaház gyermekkara, és a peregi karácsonyi énekekre ekkor

figyelt föl az egyházi zeneéletünk. Főleg A kis Jézus megszületett és Mostan kinyílt keltett érdeklődést, mintegy szálláscsinálója lett az új gyűjtésű népéneknek.

161.

ÓH, SZERENCSES, ELÉRKEZETT ÉJSZAKA

A kis Jézus megszületett dallamára

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74) előénekes, Gránicz Péter (40) fiatal előénekes.

Főleg éjféli misén énekelték, néhány versszak belefért a szertartásba.

A templomi szöveg utolsó versszaka hazafias érzelmeket idéz: Imádd Istent, nemzetünkért könyörgünk! Valószínűleg az 1700-as években, vagy 1849 után születtek ilyenféle versszakai jónéhány karácsonyi énekünknek is.

A szöveg- és dallamvándorlás, találkozás érdekes esete, hogy ezt a 11-szótagos szöveget „ráhúzták” félakkora, 8, 6, 8, 6-szótagos — dallamra: 60. Midőn a szűz bepólyázza / gyermekét, gyermekét... Az alkalmazás módját lásd 61. sz. éneknél.

162.

TÉLI ÉJSZAKÁBAN ALSZIK BETLEHEM

Pereg (Pest m.) 1932. Joó János (57) előénekes.

Szövegét, dallamát emlékezetből tudták, templomban nem énekelték, csak köszöntőben.

A dallam változatai több népének-szöveggel, de világi népdalként is fellelhetők, felemelt 4. fokkal: Hol háltál az éjjel cinegemadár? Felsőíreg (Tolna m.) 1907. Bartók Béla gyűjtése (Úgynevezett kanásztánc. Szlovák dallamváltozatai is vannak. Bartók Béla: A magyar népdal 1924. 305. sz. és jegyzet.)

163.

HÓRUHÁBA ÖLTÖZKÖDÖTT

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980. Drótos Sándorné (67). Valószínűleg a szálláskeresés — szállást keres a Szent Család — adventi népszokás éneke. Az adventi Kisjézus-várás hangulatából a karácsony felé vezet. Magnóra vette dr. Bacsóka Pál lelkész.

Szöveg és dallam eredetéről nincs adatunk.

A dallam az újstílusú népdalok A B B A formája, újkeletű, néhány emberöltőre megy vissza.

Bartók Béla szerint: „A B B A látszik — legalább is mindeddig, *csak* magyar anyagban található szerkezetnek”. (Néphenék és a szomszéd népek néphenéje 1934. 5.)

Az A B B A szerkezet először a rövid, 7-szótagos formában jelentkezett nép-

énekeink között vallásos szöveggel, valószínűleg a múlt század derekán kiterjedt búcsújárások során. Ilyenek a 101 Mária-ének közül: 22. A pócsi szép templomban, 23. Óh, Mária, aranyág, 25. Jertek Jézus hívei, Mária tisztelői, 27. Óh, májusi szép rózsza, majd nagyböjtben, amikor orgonaszó nélkül énekelnek az asszonyok a templomban Krisztus koporsójánál: 26. Szűz Mária gyászvirág. Valószínűleg Szemenyei Mihály újévi énekszövegét alkalmazzák először templomban, orgonaszóval A B B A szerkezetű „vándor-dallamra”, 48. Elmúlt az ó-esztendő (Kaposy 1887. 350. Az ottani dallamjelzése kétes.)

A hosszabb 11-szótagos A B B A szerkezet a görögkatolikusoknál most jelentkezik: 163. Hóruhába öltözködött a talaj. Nyilvánvalóan szokatlan, de figyelemre méltó újító törekvés tűnik föl vele, a sajátosan magyarföldi dallamszerkezet elfogadtatása a templomainkban. A megfelelő előadásmód már kialakulóban van. Népek közötti kölcsönhatás is elképzelhető. Bartók szerint: „Az A B B A szerkezet kétségkívül magyar földön termett jellemzően magyar alakulat: a tót (értsd szlovák) és morva anyagban csak a múlt század vége felé kezd tért foglalni (magyar hatás eredményeképpen).” A magyar népdal, 1924. XXXVIII. old.

164.

KRISZTUS JÉZUS SZÜLETETT

Az 1930-as évekig általánosan ismert, karácsonyi miseének, ma is sokfelé tudják, bár ötven éve nem szerepel az énekrendben.

Szöveg és dallam Zsaskovszky, 1855, 91.

A hagyományosan élő dallamot gyakran lídes fordulat színezi a felemelt 4. fokkal. A szlovák tájon ez gyakoribb, a mi karácsonyi énekeink között az egyetlen: figyelmet érdemel!

A dallam őse CC 1651. 25. En Virgo parit Filium, Jubilemus, — magyar fordításban ugyanott: A Szűz szülé szent Fiát: örvendezzünk szöveggel. A hagyományban már nem találjuk, de két leszármazottja él.

A mai dallamváltozatok eredetéről, kapcsolatáról lásd 153. A szűz egy fiát szült, alleluja jegyzetét!

165.

NINCSEN MÁR HELYE

Ócsa (Pest m.) 1948. III. 7. Balog Sándor (45), Varga Miklós (48) régi újévi kántáló. Két 6–12 gyermek éves megáll az ajtóban és kérdezi: — Szabad-e elmondani a rigmust?

Ezután eléneklik a 3 versszakot, és szóval mondják:

Adjon az Úristen — kívánom — bőséget,
Lelki-testi áldást, csendes békességet,
Senki az országban ne lászon szükséget,
A mező, hegy és völgy hozzon eleséget!

Én, hát jót kívánok szívemből mindennek,
Ez új esztendőben, minden embereknek,
Ifjúnak, öregnek, gazdagnak, szegénynek;
Szálljon rátok áldása mennyből az Istennek!
— Ez szóm és mondásom.

166.

ÁLDOTT LÉGY RÉGEN VÁRT

Pereg (Pest m.) 1930. Joó Andrásné (65), boltos, előénekes.
Tahitófalu (Pest m.) 1937. idősebb asszonyok.
„A versek éjfélt mondanak” — említették az énekesek. Az éjféli misén énekelték.

167.

KELTÜNK KERESZTÉNYEK

Pereg (Pest m.) 1930. Joó Andrásné (65)
Karácsonyi miseének.
Szövegét kéziratos énekeskönyvből, dallamát emlékezetből tudják.
Az első és második dallamsor azonos, de a második sor egy szótaggal több,
minden versszakban (11- és 12-szótagos). Szokatlan ez a versforma, de előfordul
más karácsonyi énekben is. Lásd 259/a Halljátok új hírt mondok 259/b Pásztor-
társim, új hírt mondok (15- és 16-szótagos) énekeket.

168.

HEJ! ANDRÁS PAJTÁS

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1973. Jámbor Imre (81) ácsmester, időnként kán-
tor, parasztkórus vezető. „Öreganyámtól tanultam 1910. táján”. Betlehemesek
énekelték.

Kezdősor 12 szótagú

169.

KEGYETLEN HERÓDES

Pereg (Pest m.) 1930. Joó János (57) előénekes, búcsúvezető.
Aprószentek napján, december 28-án énekelték.
Szövegét és dallamát Gerecs István kéziratos kántorkönyvében melizmákkal,
kissé elmosódott kézírással láttuk. Az énekelt dallam ettől kissé eltért. Kemény
ritmusok jellemzik. A balladaszerű éneket másutt nem hallottam.

170. VIGASSÁGOS, HANGOS

Alsóőr (Vas m.) Ausztria, 1970.

Felújított, újabban népszerű ének.

Szövege SzvU 1932. 36. sz. Az eredeti régi szöveg Én nagy vigasságos örömet hirdetek, 8 versszak. MAS REGI ENEK jelzéssel CC 1651. 26. fölsejlik ez erősen eltérő változatban.

Dallama ugyanott. Különös szerkezetű, nyugati eredetű, ereszkedő dúr dallam, a harmadik dallamsora ritmusszűkítéssel, melyet a szlovákok kedvelnek.

A javított szöveg terjed. A burgenlandi magyarok még a régi szövegkezdettel, régi javításokkal énekelik: Én nagy vigasságos örömet hirdetek. (171. sz. ének).

171. ÉN NAGY VIGASSÁGOS Vigasságos, hangos dallamára

Alsóőr (Vas m.) Ausztria, 1970. Az éjféli misén, kántoruk vezetésével, régebben az eredeti CC 1651-ből (26) való szöveggel énekelték, szótagszám-hibáit kijavítva, a dallamhoz igazítva.

A templomdomb oldalában terül el a temetőkert. A hóval borított sírokat égő gyertyákkal, lámpásokkal kivilágítják az éjféli mise előtt. Beharangozáskor a csillogó temetőből vonul be a templomba a falu népe, „vigasságos, hangos” éneklésre.

172. AZ ÚRNAK ANGYALA KÖSZÖNTÉ

Pereg (Pest m.) 1931. III. 12. Gránicz Péter (44). Mise előtt énekelték adventben.

Szövegének több változatát írták az énekeskönyveikbe, egyik előénekesnél ezt, másikonál azt találtuk. Aki soros volt a templomban, a maga változatát – gyakran rögtönzését – énekelte: a hívek soronként utána mondták.

Az 5. versszakban a holtakért könyörögtek: ezt már nem az allelujás refrénnel végezte be az előénekes, hanem így:

– Adj irgalmat, szent vigalmat, / Engedj nekik mennyben örök nyugodalmat!

Az egyik előénekes, – miután elimádkoztatott a társaival három „Üdvözlégy Máriá”-t, ezt a záróversszakot rögtönözte:

– Ez három angyali üdvözlét nyújtom, / A Szentháromságnak eztet bemutatom, / A Szűz Máriának szívből följajnlom! / Óh, hallgass meg, Kérünk áldj meg, / Bűnünk bocsánatját szent fiadtól nyerd meg!

Belekerült a könyvbe ez is, az is. A gyűjtéskor kérdeztem, hogy „eztet” helyett talán szebbet is lehetne énekelni? Mondták: „mostan”. Az előénekes rögtönzését figyelemmel kísérik a hívek, hisz utána kell mondani. Ha jól rögtönöz, helyeslőleg bólogatnak.

Volt aki 10-szótagos refrénsorral zárta a verseket: — Mondjuk tehát, Üdvözlégy Mária! — ezt a 10-szótagos harmadik dallamsorra énekelték. Talán éppen ez a refrénsor adta az ötletet, hogy ama bizonyos régi előénekes elmondatta a három „Üdvözlégy Máriá”-t.

A dallam gregorián jellegű, inkább parlando, mint rubato. Dallamsorai cserélődnek, szótagszámuk, ötsorosságuk is bomlik. Egyik változat 65/a Őh, áldott szűzanya, mennyei szép rózsza c. Mária-énekünk is idetartozik.

Ebből a gregorián jellegű dallamcsaládból származott Boldogasszony anyánk mai, ún. „új” dallama, Bogisich Mihály buzgólkodása folytán, tehát a városból került a faluba. (Lásd 65/b Mária-ének).

Az adventi énekünk három dallamsorából alakult Budapesten a Boldogasszony anyánk két dallamsora, és a folytatás is, csak az utolsó dallamsornál van eltérés, jó ha félütemnyi. Bogisich Mihály buzgólkodásával vált népszerűvé, Zsaskovszky 1855. 200. közölte először, majd Bogisich: Őseink buzgósága, 1888-ban 338. Százéves volt a szöveg és új a dallama, csak a variálódó paraszti dallamhagyományban volt „őseink buzgósága”.

173.

TEGNAP A KRISZTUSNAK

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74) előénekes szerint Gerecs István és a többi kántor nem mulasztotta el, hogy Szent István vértanú ünnepére, december 25-én el ne énekelje. „Ez sem található sehol” — jegyezte meg, mint aki sokfelé járt, olvasott, kutatott népénekek után.

A dallam érdekessége, hogy az új stílusú parasztdalok formájában jelentkezik, A A⁵ B A/2, vagyis a kezdő dallamsornak csak fele tér vissza.

174.

GÁBRIEL ARKANGYAL LESZÁLLOTT I.

Pereg (Pest m.) 1930. Joó Andrásné (65).

Adventi misék előtt, néhány versét a misén is énekelték. Legenda Szűz Mária gyermekkori álmáról.

Szövegét kéziratos énekeskönyveikből az 1900-as évek táján újítták fel, dallamát emlékezetből tudták. Az új stílusú parasztdalok visszatérő formája: A A b + b A.

175.

GÁBRIEL ARKANGYAL LESZÁLLOTT II.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980. Drótos Sándorné (67), Adventi ének, dr. Bacsóka Pál magnófelvétele. Szövege az előbbinek változata (174. sz.), dallama hagyományból ismert.

176. GYÖNYÖRŰ SZÉP LEÁNY

Pereg (Pest m.) 1929. Fekete István (73).

Valószínűleg templomban is énekelték régebben, de a legöregebbek emlékezete szerint ők már csak kántáláskor és köszöntőénekként. Szinte az utolsó percben sikerült megmenteni ezt az egyedülállóan szép karácsonyi dallamot: a fölfelé menetben dúr-, a lefelé haladásban moll-terc között ingadozik.

Mindössze néhány ilyen ingadozó terces dallamunk került elő a templomok tájáról, mindegyik régiség.

Elsőül Szőlősy Benedek közöl változó terces, fölfelé dúr-, lefelé menetben moll-jellegű népének dallamot: Nékünk születék mennyei Király, REGI ENEK az „UJ ESZTENDŐRE VALÓ ENEKEK” sorából, CC 1651. 44.

Meglepő, hogy már akkor kottába rögzíti az egy dallamon belüli változó dúr és moll terceket!

Többet is megőrzött a hagyomány, például a karácsonyi énekek között:

176. Gyönyörű szép leány,

a Mária-énekek közül:

49. Angyaloknak nagyságos asszonya (Vásárhelyi András éneke 1508-ból)

66. Boldogasszony anyánk dunántúli dallama (szövegét Lancsics Bonifácus pannonthalmi szerzetes írta 1715 k.)

68. Óh, szívem meghasad, fájdalmas szűzanyám,

továbbá a halottas énekek sorából:

Megszabadultam már én a testi haláltól (Balassi Bálint nótajelzésként idézi 1580. k. A dallam pereg változata őrzi a változó terceket).

Az orgonák meghonosodásával falun is el kellett tűnnie — a felismerés hiányában — az ingadozó terces dallamoknak. Viszont megmaradtak ott, ahol az énekesek orgonakíséret nélkül élhettek, szabadon intonálhattak: tehát a karácsonyi kántálásnál, a búcsúban, a temetéseken.

A karácsonyi ének szövegét kéziratos énekeskönyvekből, a dallamát emlékezetből tudták. Szöveg és dallamváltozatok is voltak. Néprajzi hangplemezre énekelte 1938-ban Gránicz Péter (50).

Névnapokon köszöntő verset énekeltek a dallamra (177. sz.)

177. EZ ÖRVENDETES NAP Gyönyörű szép leány dallamára

Pereg (Pest m.) 1929. Fekete István (73.)

Szövegét a kéziratos énekeskönyvek, dallamát az emlékezet őrízte.

András, István, János napján este névnapot köszöntöttek a rokonok, ismerősök. Ablak elé állt az idősek kis csapata, és rázendített az énekre. Ezt a dallamot és szöveget már csakis az idősebbek tudták. Az idősebb köszöntőket behívta az ünnepeit a szobába, és pohár bor mellett elbeszélgettek.

178. ÉN SZERENCSES KÖVET

Pereg (Pest m.) 1930. Répás András (72) és felesége.

Mise előtt énekelték.

Szövegét kéziratos énekeskönyvek, dallamát az emlékezet őrizte.

Szövegtörödékei szerepelnek a régi dunántúli betlehemes játékokban. Néhány szava: „kulcsos vár”, „testlegeltető kincses tár” több évszázados régiségről vall.

Az Angyal szózata az 5 versszakos ének. Betlehemes játékokban csak töredékét énekelhették, az 5 szép versszakot pedig feltehetően templomi karácsonyi kórusjátékokban. Kisfaludy Sándor ifjúsága idején láthatott, hallhatott ilyen kórusjátékot, és a szép Angyalt, Lórit meg is verselte.

Csáktornya (Zala m.) Jugoszlávia, 1943. Kolarics István (61) és Csizmazia – Liszák Gábor (60) vend szöveggel énekelték. Már említettük, hogy a muraközi vendek az elmúlt évszázad során meglepően sok régi magyar dallamot vettek át. (Bartók Béla: Népzeneink és a szomszéd népek népzeneje, 1934. 31 – 34.)

179. A FALU KÖZEPÉN

Nógrád megye északi tájáról elvándorolt (50 – 55 éves) cigányasszony énekelt, Ecser, (Pest m.) 1947.

Szövegét országshozta ismerik, ilyenféle kezdetekkel is: A piac közepén..., Mennyország piacán..., A falu közepén... Névnapi köszöntőül is alkalmazzák némi átköltéssel.

Dallama búcsúsének szöveggel is ismerős.

Cigányasszonyunk karácsonyi köszöntőéneke után nyomban folytatja:

– Óh, szegény mint fázik, Könnyeitől ázik, / Nincsen néki párnája, Sem cifra nyoszolyája, / Csak széna, Csak szalma, / Barmok szája melegítő párája, Áldott gyermek szenved már kis korában. (191. Pásztorok keljünk fel 2. versszaka.)

Ezután az első kántáló szóval mondja: – Dicsértessék a Jézus Krisztus! Több karácsonyi ünnepeket érjenek, több számos éveket, erőben, egészségben! –

A cigányok karácsonyi köszöntője rendszerint részleteket, egy-egy versszakot ragad ki a karácsonyi énekekből, és tömöríti, egybeszövi azokat.

180. KEDVES ÁLMOT HOGY SZEREZNE

Gombos (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1941. Idősebb asszony énekelt. A templomban mise előtt, és újabban misén orgonakísérettel hallani.

Bölcsöske játékukba illesztették az 1 – 2. versét.

Kettő, vagy öt kisleány, 8 – 10 – 12 évesek, járnak köszönteni karácsony hetében, este. Közülük a legkisebb játékbölcsőt tart kezében, benne a kisbaba.

Öltözetük szép helyi népviselet, ünnepies.

Köszönnek, betérnek a szobába. Éneklik a fenti 1 – 2. verset, ezalatt a kislány ringatja a bölcsőt, ütemesen, vagy az asztalon vagy a földön, és mellette térdel.

A szöveg első változata Kiss Sándor kéziratában 55. 1839-ben: Hogy kedves álmodt szerezne... A mai szöveget Szemenyei Mihály írta, illetve átírta.

A dallam „német eredetű” dallamváltozata 1659-ben tűnik föl, de hozzánk „cseh vagy szlovák közvetítéssel érkezhettek”. Náray György: *Lyra Coelestis*, Nagyszombat, 1695. 113. közli először 3/4-es dallamváltozatát: A A B Bv formában: Üdvözlégy Atyaistennek szép leánya szöveggel.

A mai 2/4-es dallamváltozat elődjét, Szemenyei szövegével Kapossy 1887. 326. sz. közli „Bölcsődal” címen, A A B Av.

Még egyszerűbb a mai alak: A A B A népdalszerűen visszatérő.

Dunántúlon, Bácskában, Felvidéken, a szlovákoknál is elterjedt.

A népi játékkal leszívárgott a gyermekajkakra is.

181.

DICSÉRTESSEK A JÉZUS DRÁGA SZENT NEVE

Galgahévíz (Pest m.) 1935. VI. Godor Józsefné (41) előénekes.

Újévi ének, mise előtt, vagy a rózsafüzéres társaságban énekelték.

A szövege eredetileg 8 – 10 versszak, rögtönzésszerűen, évről-évre változtatták, a harangról szóló versszak akkor került sorra, amikor új harangot kapott a falu.

Dallama az ún. „Lurdi ének”, búcsúsok kedvelt dallama. A lourdesi látomásról szóló versekkel legismertebb. Dallamváltozata 64. sz. Megkondukt a kisharang... ritmusképlete 82. sz. Óh, te ékes gyöngyalak kezdetű Mária-ének.

182.

MIKOR MÁRIÁHOZ I.

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Kiss Sándor (74) öreg kántor.

Adventben énekelték, mise előtt és misén. A református templomokban is kedvelték.

Szövegváltozatai Kájoni 1719. 15. Bozóki 1797. 122. Zsasskovszky 1855. 126. sz. és több kéziratot énekeskönyvben találhatók.

Dallamváltozata Bozóki 1797. 122. Zsasskovszky 1855. 85.

A dallam a középkori gregorián *De Creatione* himnuszára megy vissza, melyet felvettek graduáljaikba a protestánsok is a magyar szöveggel. Ritmus- és dallamváltozata megvan már Tinódi Cronicájában, 1554-ben. Közelebbi változatok: Illyés István: *Soltari*... és halottas enek 1693. 46 – 47 és Rajeczky: *Melodiarium Hungariae Medii Aevi Hymn.* 90. Szendrei – Dobszay – Rajeczky: XVI – XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben, 1979. I. 32., II. 14. dallamok és jegyzetek.

Gazdagon díszített rubato változatai kerülnek elő ma is Erdélyből. Egyebütti a díszítések fogynak. A kidei ritmizálás negyedhangjai talán református hatást jeleznek.

183. MIKOR MÁRIÁHOZ II.

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74).

Adventben mise előtt énekelték.

Szövegének több változata van. Egyik teljes szöveg a perei kéziratos énekeskönyvekből került elő.

Dallama több is van. A 182. sz. nagyívelésű eredeti dallamot ismerték. De ha az nem jutott eszébe az öreg előénekesnek, vagy fárasztó lett volna, akkor kis ambitusú, 6-szótagos dúr- vagy moll-dallamra recitálta a verseket. Az Alföldön és Dunántúl így tapasztaltam. Erdélyben nem.

Minden előénekesnek volt néhány ilyen recitatív jellegű kis dallama, pl.: 12. sz. Asszonyunk, Szűzanyánk. . . (Erre énekelték 1931-ig Ah, hol vagy magyarok-at is), 15. sz. Feljött már a csillag. . . (101 Mária ének, 1948.)

A nép a „nagy” dallamhoz kevésbé ragaszkodott, az összes verset viszont megkívánta, mert ez nyújtott néki teljes élményt!

184. KICSINY BETLEHEMBEN

Kecsetkisfalud (Csík m.) Románia, 1940. X. 29. Kántálók énekelték, elterjedt protestánsok és katolikusok között: Kolozsvár, Kalotaszeg, Mezőpanit, Hejőpapi, Losonc, Újpest.

„Szövegét: Tóth L. dallamára dr. Kováts Lajos írta Kolozsvárott”. Megjelent füzetes kottában Magyar Dicsérek, Budapest, 1918.

A dallam első sora idézetszerű átvétel CC 1674. 249., ahol latin és magyar szöveggel szerepel: Kirie eleiszon! Kirie eleiszon! Irgalmazz nekünk örök Atya-isten! (Közli Bogisich Mihály: Őseink buzgósa, 1888. 29.)

Visszatartott rubato előadása férfihangokon kántálóban meglepő hatású: mintha „hallgató” lenne, pedig valójában komoly, régi hagyományokat hordoz.

185. ÓH, BOLDOG BETLEHEM I.

Alsópáhok (Veszprém m.) 1961. Idősebb kántor és a hívek énekelték mise végén kimenőre.

Szövegét Szemenyei Mihály írta, dallamát valószínűleg Kapossy György szerzte, Kapossy 1887, 325. Az ének tehát nemsokára száz éves lesz. Népszerűsége növekedőben van, bár manapság hivatalos énekeskönyvben nem található.

A karácsonyi ének kezdete, első dallamsora felismerhetően hasonlít egy világi dallamhoz, melyet Déryné Naplója szerint már 1815-ben énekeltek Miskolc környékén: „Mariskám, Mariskám, eszem a szemedet”... Manapság más szöveggel hallani: „Sarkon van, dombon van a szeretőm háza”... Kodály Zoltán is figyelmeztet a hasonlóságra: „Dallamát vö. Szerdahelyi: „Mariskám, Mariskám, 1833” (Jeles napok, 1953. 628 és 577. sz. jegyzete). Mint „népdal”, lassú csárdás dal, – a népszínművekben szerepelt, ma a néptáncosok kedvelik.

A népdal 4/4-es, A A b + bv A szerkezetű, tehát visszatérő. A karácsonyi ének 2/4-es, nyugodt tempóban éneklük. Eredeti, 1887. évi formája szinte keresetten műzeneies: az A sor először felkanyarodik az 5. fokra, álzárlat, és a visszatérésnél pedig az A, mint záró dallamsor, a felére rövidül.

A mai „népdal” és a karácsonyi ének dallama tehát eléggé eltér egymástól. Talán kántori tudatosság is van ebben.

A karácsonyi dallamot is országszerte variálja a nép, nem is az öregek, hanem a mindenkori fiatalság! Már a század elején eltűntették az „A” dallamsor álzárlatát, és „vissza népdalosították” az 1. fokra. (Ecseg, Nógrád m. 1922. Kodály Zoltán gyűjtése. Jeles napok, 1953. 628. sz.)

Az utóbbi évtizedekben már ezt énekelik a tömegek, mindegyre több templomban, miseénekként, vagy kimenőre, például Baja, 1978. Budapest, Angyalföldi és Pasaréti templom 1979–1980. A következő lépés várhatóan a záró félsor megváltoztatása lesz. Ez mutatkozik máris a legfrissebb változatban, a mai fiatalok ajkán! (186. sz.)

Szemenyei Mihály (1829–1908) énekszöveg-író, Szombathelyen, Székesfehérvárott és Győrben tanult. Végig küzdött az 1848–49-es szabadságharcot, ezután kérte fölvetelét a pécsi szemináriumba. Nak és Regöly plébánosa. Külföldi úti élményeit a búcsújáró helyekről népies füzetekben írta meg. Szerzőtársa és kántora volt Nakon Kapossy György. Költeményeit Mezei álnéven írta. Nem tévesztendő össze Mezei János kunszentmártoni kántorral, a 16-szótagos népének kölőjével, 1853. k. (v. ö. 266. sz. ének jegyzete.)

Kapossy György (1836–1912) kántortanító és népénektanár szerkesztő: 1860-ban Bukovinába (akkor az Osztrák-Magyar Monarchia része) küldik egy évre. Ezután végzi el a tanítóképzőt Esztergomban és Nagyváradon, majd több álláshely után „naki kántortanító s kiadótulajdonos”. 1864-ben írja a Tanodai lapok-ban „Nyílt levél Elemy Sándor úrhoz, egyházi énekeink ügyében”. 1870-ben az „Egyetemes szerkönyv”-ében figyelmeztet, hogy „Egyes buzgóbb, tehetségesebb kántorok előszedték a régi énekeskönyveket s több-kevesebb szerencsével, kisebb-nagyobb jóérzéssel javították ezek énekeit, vagy a szükség szerint maguk készítettek újakat”, és ezért van „nagy énekhajsz”. Főműve a 2 kötetes Egyházi Énekek, füzetekben 50–60 népénekkal, 1887–1893 között jelent meg az egri nyomdában, postai megrendeléssel terjedt. 635 énekével a legnagyobb orgonakottás népének-tárunk, elől a miseénekek, reggeli és oltáriszentségi énekek, majd az adventi, karácsonyi stb. — „eredeti szerzeményeink mellett egybegyűjtve s illő helyekre el, osztva vannak” CC 1675 és 1703, Bozóki 1797, Szentmihályi 1798, Kovács 1842–44, Zsasskovszky 1855 „által mellőzött jobb darabjai”. Ezek továbbélését segítette. (Schramm Ferenc: Bevezető népénekeinkhez, 1958, 32–34.)

186. ÓH, BOLDOG BETLEHEM II.

Héviz (Veszprém m.) 1961. Fiatal kántornő és a hívek énekelték esti mise után, kimenőre.

A legfrissebb változat, hogy a dallamzáró félsort felkanyarítják a 6-ik fokra „a karácsonyi dúr sext”-re és megismétlik a félsort az alapfokon zárva. E dallam-szerkezetnek A, A, b+b, c+c vagy c+d nagy múltja és sok szép példája van a karácsonyi énekköltészetben: 238. Menjünk most a kisdedhez..., 239. Kirie, kis Jézuska mért fekszel a jászolyban..., 178. Én szerencsés követ Betlehemből jöttem... Tehát a „vissza népdalosítás” nemcsak négysoros népdalforma felé közelít, hanem a még régebbinek tekinthető karácsonyi dallamokhoz, pasztorellákhoz is elvezet.

187. ALUDJ ÉN VIRÁGOM

Doroszló (Bács-Bodrog m.), Jugoszlávia 1942. Samu Istvánné (68).

Mise előtt, litánián énekelik, főleg az asszonyok.

Szövegét Orgona hangokból 459., dallamát emlékezetből tudják. Elterjedt Dunántúl és az Alföld déli táján.

Előadásmódja — a szöveghez alkalmazkodó érzékeny pontozott nyolcadok ritmusa és tempóvétele, — közeledik a hangszeres verbunkoséhoz, amilyen a nyolcadmozgásos Jaj, de nagyon régen volt és soká lesz, (Bihari János verbunkosából), vagy Gáti István verbunkosdallama 1802-ből, amely Kodály Zoltán: Közjáték a Hány Jánosból címen vált közismertté. Karácsonyi énekünkben ezt a ritmus-magyarosodást és vele a táncritmus kialakulását azonban szinte észrevétlenül megbontják a sorvégi, nyújtó, nyugtató szünetek.

188. PÁSZTOROK, KELJETEK FEL

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980. Drótos Sándorné Orosz Ilona (67). Karácsonyi ének, alkalmanként templomban is éneklük.

Szövege és dallama hagyományos, hivatalos gkat. szöveggönyvben nincs nyoma.

Ritmusa és szűk ambitusa a g.kat. énekek jellegzetessége, a rövid „rácsapó” zárósor is.

189. a ÓH, MILY SZERENCSESEN I.

Gyöngyöshalmaj (Heves m.) 1947. Idősebb asszonyok énekelték: „Éjféli misére való... Ismerik Abasáron is, Gyöngyös alsóvárosán Kóczián kántor énekelte.”

Szöveg és dallamváltozata az 1900-as évek elején jelent meg népszerű énekes-

könyvekben, Jósvay Gábor: *Lelki gyöngyök*, Eger (1913.) 1923. 167. sz. „A nép ajkáról”.

Énekelték kántálóban éjféli misén, misén.

Elterjedt a Felvidéken és az Alföldön (Tápé, 1940).

A 4/4-es lassú csárdás dallam, szöveghez alkalmazkodó ritmusával, kissé rubátós megállásokkal — úgy látszik — ekkortájt vonul be a kántálókba, majd éjféli misére. Jósvay Gábor közlése jelzi először az alkalmazkodó tempo giusto-t.

189. b

ÓH, MILY SZERENCSESEN II.

Galgahévíz (Pest m.) 1980. Berecz Sándorné és Hóka Mihályné előénekes kéziratából, „Éjféli misére” jelzéssel. Nagy Árpád lelkész közlése.

A szövegváltozatokban szerepel a „madárkám” is. Az ének keletkezése idején, kb. 1900 előtt — még sokfelé szokásban volt, hogy a legények madarat fogtak, és zsebben vitték az éjféli misére. Csillagszórót kötöttek a farkollaira vagy a lábára. Mikor a karácsonyi énekben felhangzott a „madárkám”, meggyújtották a csillagszórót, felrebbent a madárka, és szikrákat szórva szállt el a hívek feje felett a kórusra, vagy valamelyik ablakba, ahol megpihent és kiengedték a szabadba.

190.

ÓH, MELY SZERENCSESEN III.

Bodrogzsadány (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1946. „Ráskiné hozta a faluba 1924–25. táján — mondja az idősebb énekes — megtanította, és 3–4 asszony hajnalban elénekelt a karácsonyi köszöntőben. A férfiak felébredtek és mondták: — Angyalok énekelnek!”

Az új ének jó ideig frissen tartotta e szokást. Az 1–4. versszakát énekelték a templomban éjféli mise előtt, helyenként miseénekké is vált.

A nagyívelésű VII–7 ambitusú dallam, — a 4/4-es ütemekkel, szöveghez alkalmazkodó negyed-kottapárokkal — szinte észrevétlenül hordozza a reformkor nemesi táncának, a méltóságteljes, lassú csárdásnak ritmusát. A csárdás-jelleg azonban nem feltűnő, nem árulkodó, hisz kissé visszatartva, beszélgetve éneklük.

A 4/4-es alkalmazkodó kottapárokat jegyezte le Jósvay Gábor poroszlói kántortanító is a *Lelki gyöngyök* című kottás énekeskönyvében, Eger, (1913) 1923, 167. sz. Jelezte helyenként a sorvégi visszatartást is. „A nép ajkáról” Lásd 189/a.

Érdekes, hogy e kiadással egykorú és későbbi népzenei gyűjtések még 2/4-es és nem alkalmazkodó ritmussal találják a dallamot: Tolmács, Romhány (Nógrád m.) 1922, Kodály Zoltán, Szentistván (Borsod m.) 1947. Kerényi György gyűjtése, Jeles napok, 1953. 629. sz. 631. sz.)

Mi már lassú csárdás ritmussal találtuk (Gyöngyösvidék, 1946, Bodrogzsadány, 1947. stb.) Kántáláskor kivált. Úgy látszik, a lassú csárdás lassan eltűnik a falu zeneéletéből, de megmarad a templomok táján karácsonyi énekben.

Matyóföldről ismerős az 5–7. versszak, a Betlehembe ballagó pásztorok párbeszéde. Valószínűleg szerepekre osztva hangzott el az éjféli misén a kóruson, mintegy a régi misztériumok késői visszhangjaként.

191. PÁSZTOROK, KELJÜNK FEL

Pereg (Pest m.) 1929. Országosan elterjedt, kántálóban, betlehemes játékokban és miseénekként. Dunántúl a bábos betlehemesek erre táncoltatták pásztorbábjaikat.

A szöveg a rövidebb dallamváltozattal együtt található először egy kántorkönyvben: „Következnek egynehány Karátsonyi Pásztorella Énekek, melyek irattattak az 1783-dik Esztendőben Tószőghi cantorságomban”. (Bárdos Lajos: Magyar karácsonyi dalok a XVIII. századból, Zenei Szemle, 1929. II. 59.) Tószög (Pest m.)

Pálóczi Horváth Ádám: Ötödfélszáz énekek, ki magam csinálmanya ki másé 1813. 416. sz. kéziratában már a mai közismert dallamot kottázza és még egy versét is feljegyzí, mely valószínűleg a saját „tsinálmanya”:

— Nosza hát jőjjetek, Vélem siessetek, / Vigyünk néki báránykát, Egy kis írós vajacskát, / Tikmonyát, Túrócskát, / Éspediglen egy csutora borocskát, Így köszöntsük a született Jézuskát!

Pasztorella, azaz pásztorodal, dúr hangsorban, élénk tempóval, két- és három-ütemes dallamrészekből épül, ikersorokkal. (Bővebben a bevezetésben ismertettük.) A katolikus templomokban és a betlehemes játékokban 200–300 éve, főleg a barokkorban elterjedt. Lehetséges, hogy reneszánsz tánczenére megy vissza, vagy még régebbre.

Változatok: Jeles napok, 1953. 440–455. sz.

192. BETLEHEM, BETLEHEM, A TE HATÁRIDBA III.

Vitnyéd (Győr-Sopron m.) 1937–1938. Énekelték a bölcsőskéző lányok: Horváth Angéla (17), Tóth Rozália (14), Simon Anna (14), Magyar Ágnes (14), Németh Matild (14), Németh Erzsébet (12), Simon Gizella (10), továbbá a betanítójuk, Horváth Gáborné (66).

A bölcsőske népi játéukban énekelik hagyományosan, máskor legfeljebb kántálóban. Templomban nem.

A bölcsőringató karácsonyi köszöntővel karácsony hetében házról-házra, utcáról utcára járva, minden családot „megtisztelnek”.

Két-két angyal megy elől, utána két nagyangyal és két kisangyal között Mária, és a kísérőjük, valamelyik szereplő édesanyja.

Öltözetük bokros ingváll, rojtos, sötét zselikendő, bő fehér sokszoknya, csizma. Az angyalok haján színes szalag, Máriáén halványkék fejkendő ráterítve. Két kisangyal viszi a kis bölcsőt, benne a baba. A szoba közepére, vagy az asztalra teszik. énekszóra Mária ringatja. Régebben József szerepében fiú is ment velük,

szőrös bundában, asztragán sapkával, bottal. A kísérő asszonynál úti lámpa, üvegablakos ládácskában gyertya világított.

A játék leírását kottákkal, fényképekkel lásd a Népi Játékok 1938. II. 74. Népzenei hanglemezt is készítettünk, melyről az eredeti hangsúlyozás, táji ejtés, gyorsulások, díszítőhangok tanulmányozhatók. (Jeles napok, 1953. 632, 522, 523. 694. sz. és jegyzetek és Pátria hanglemmez.)

A szokás napjainkban is fel-felújul, sőt a határokon kívül élő magyar gyermekek is ápolják.

Az énekszövegnek sok változata ismert Dunántúlon és a Felvidéken. E 12-szótagos nagy dallamot másutt nem hallottuk.

A dallam szerkezete Av A B A — az első sor álzárlatával — nyugati, műzenei hatást jelez, vagy kántori beavatkozás is lehet. Viszont a 4/4-es, négyütemes dallamsorok, a négy egyforma hosszú dallamsor és a ritmus — a szöveghez alkalmazkodó negyed-kottapárokkal, — jellegzetes magyarföldi alakulat. Bartók szavaival: „A régi magyar paraszzenestílusból származó örökségnek tekinthetők: az alkalmazkodó tempo giusto ritmus, az izometrikus versszakszerkezet...” A karácsonyi népi játék dallama népzenénk olyan nagy dallamaival rokonítható, mint lakodalmass menyasszony-búcsúztató — Óh, én szegény kismadár (Kilyénfalva, Csík m. 1907) Bartók Béla: A magyar népdal (1924) 215. sz. és megtalálható Kodály Zoltán: A magyar népzene újabb kiadásában 288. sz. stb. vagy mint azénekelt verbunkosok: Huszárgyerek... szereti a táncot (Szentgál 1922, Lajtha László gyűjtése.)

Egyébként a „nagy ének” első fele — mint 6-szótagos kisszerkezet — több változatban különváltan él, és már a templomokban is fölcsendül (25a, 25b).

A népi játékban viszont a 13–14-szótagos változatai fejlődnek, önállósodnak (lásd 219. sz. éneket).

193. BETLEHEMI PUSZTÁN

Csikszenttamás (Csík m.) Románia, 1971. A falu szülötte, Márk József csíksomlyói kántor közlése: „Régóta a legkedvesebb karácsonyi énekek egyike”.

Népszerű, sőt közhelyszerű, karácsonyas dallamokból szerkesztett formakülönlegesség. Párbeszédes szövegei szerint karácsonyi kórusjáték éneke lehetett.

Kezdősor 13 szótagú

194. A KIS JÉZUS A JÁSZOLYBAN

Vitka (Szabolcs-Szatmár m.) 1956. VI. 27. Kis Péterné Ilona (53).

Dallamindítása két akkord felbontásából született, ahogyan az Erdő mellett estvéledtem kezdetű népdalé. Dallamindításként eléggé gyakori (vö. 103. sz. énekkel is.)

195. HALLOD EMBER, ANGYAL SZÓLAL

Bodrogzsadány (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1946. Gyermekek köszöntenek az énekkel, újabban a templomokban is terjed. Mikóháza (Borsod-Abaúj-Zemplén) betlehemes játékában a Gyöngyösbokrétában is szerepelt az 1940-es években, a faluban most is megtaláltuk, 1978. IV. 8.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén) 1980. Drótos Sándorné Orosz Ilona (67), Dr. Bacsóka Pál volt helyi lelkész magnófelvétele.

A görögkatolikus táj egyik legnépszerűbb karácsonyi éneke, bár a hivatalos kiadványokban szövege, dallama nincs felvéve.

Dallamunk 13-szótagos, a sajópetri szöveg első verse 14-szótagos, de ezt is rögtönzésszerűen ráéneklük, mondván: „hozzá igazítjuk”:

1. Hallod ember, az angyal szól, mely örömet hirdet, / Hogy a megígért Messiás már el is érkezett, / Hol találjuk fel E sötét éjjel? / – Majd elmegyünk Betlehembe teljes erővel!
2. Az egeknek királyának a palotája, / Egy istálló, barmok szája örök kályhája, / Széna az ágya, nincsen párnája, / Gyenge testét kemény szalma úgy megringatja.
3. Jézus ágyán nincsen paplan, sír az ártatlan, / Nincs palota, hanem nyugszik barmok jászlabán, / Könnyei hullanak A kis Jézusnak, / Így kell szenvedni érettünk a Megváltónknak.

196. JÉZUS ÁGYÁN NINCSEN PAPLAN

Galgahévíz (Pest m.) 1935. VI. 28. Maszlag Andrásné (56).

Betlehemes játékban és köszöntőként énekeltek.

Szöveg és dallam az előbbi éneknek a változata.

197. KIRÁLYOKNAK KIRÁLYÁNAK

Csikszereda (Csík m.) Románia, 1942.

A csíki-gyergyói kántorok közül jónéhányan emlékeztek a régi vízkereszt-i házszentelésre, idézték 1–2 versét, s mondták, hogy Kájoni-ban van több verse. Kájoni 1676. 105. DPP édes Hazámnak 1979. 345.

Dallamát emlékezetből tudták. Volt aki összetévesztette az erdélyszerte többször gyűjtött népdal dallamával: A malomnak nincsen köve, mégis lisztet jár... és mollban folytatta, sőt frigesen zárta.

A dallam 8-szótagos töredéke országszerte föltűnik újévi mondókákban, betlehemes játékokban – Fonyód 1930, Baja 1935, Esztérgom 1937., templomi énekként Koroncó (Győr m.) 1980. 64. Kis Jézuska Betlehemben...

198.
DICSÉRTESSEK A JÉZUS, AKI MA
SZÜLETETT I.

Bodrogsadány (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1946. Templomban éneklük. Nyugodt, ünnepélyes tempójával kitűnik a karácsonyi énekek közül. Újabb énekek mondják, a görögkatolikusok között terjed. A gkat. énekeskönyvekben 1931. 1967. 1978. nincs nyoma.

199.
DICSÉRTESSEK A JÉZUS, AKI MA
SZÜLETETT II.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.), 1980. Drótos Sándorné Orosz Ilona (67). Karácsonyi miseének. A befejezés előtti legmagasabb hangok remekül érvényesülnek a zengő templomban. Magnófelvétel: dr. Bacsóka Pál lelkész.

Szöveg, dallam hagyományos egy-két emberöltő óta.

200.
SZÁLLJ A FÖLDRE SZÁRNYAT ÖLTVE

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74)

Szövege Szemenyei Mihály verse, dallamváltozata Kapossy 1887. 265. Több adventi szöveget énekeltek a dallamra.

201.
MÁRIA, TISZTELETEDRE
Szállj a földre, szárnyat öltve dallamára

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (74)

Kézírtos énekeskönyvekből került elő a 11 versszakos adventi énekszöveg. Érdekessége, hogy a páratlan versek zárósora: Méltóztassál meghallgatni kegyes asszonyság; — a páros versek zárósora: Így köszöntünk Gábriellel kegyes pátrónánk.

202.
GÁBRIEL ANGYAL KÜLDETETT
ATYAISTENTŐL

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Mészáros Jánosné (53)

A dallam rögtönzésszerű. Az ilyenfélét az ismerős fordulatokból „szerkeszti” az előénekes, ha olyan szöveg kerül elé, amelyiknek dallamát nem tudja.

203. KÜLDETÉK A SZENT SZŰZHÖZ

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Maszlag Andrásné (56) előénekes, búcsúvezető.

Adventi ének, mise előtt és misén énekelték.

A bibliai jelenetet latin és magyar nyelven sokszor énekbe költötték. – Küldé az Úr Isten gyors és hű szolgáját szövegváltozatával kezdődik a CC 1651 2–4. A szövegünkhöz közelebb álló változat Kájoni 1676 15. DPP édes Hazámnak 1979. 194. Szövegünket közli Orgona hangok, 404.

A dallam gregorián eredetű. A nyugati kottás könyvekben egyetlen előfordulása ismeretes, a magyarban viszont a legvirágzóbb dallamhagyományunk egyike. „Feltűnő, hogy nemcsak a versforma (4×13), hanem a dallami felépítés is szinte a legapróbb részletekig megegyezik a »Patris sapientia« nálunk is ismert középkori dallamáéval.”

A CC 1651. 86. közli a dallamot, a pünkösdi énekek között, latin és magyar szöveggel: Minékünk adattassék Szent Lélek malasztja...

A dallamot közlik a későbbi énekgyűjtemények is: Bozóki 1797. 182. Zsaskovszky 1855. 88. Kapossy 1887. 284. Mindent a nagy világon – kezdettel SzvU 1931. 98. sz. Szállj szívünkbe nagy Isten (Sík Sándor szövege).

Bővebben ismerteti dallamváltozatait RMDT. II. 1970. 114–115. Szendrei – Dobszay – Rajeczky: XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben. 1979. I. 160, 164. II. 76. 77.

204. MÁR NÉGYEZER ESZTENDEIG

Kunszentmiklós (Pest m.) 1933. Molnár József (63) főkántor, az Orgona hangok szerkesztője.

Szövegét az Orgona hangok 469. közli, dallamának eredetéről semmit sem tudott a szerkesztő főkántor. Pedig ritka érdekesség, hogy a dallam első fele parlando recitativo, a másik fele cantabile, mintegy kétszer lassúbb, szélesen szárnyaló ének. A magyar népdalok között is egészen ritka az ilyenféle előadásmód, ritmusváltás, pl. Hej rózsá, rózsá ékes vagy... – rubato, a dallam második fele: Egyenes vagy rózsám – gyors táncütem.

205. ISTEN KI A IDŐKNEK

Tihany-Aszófő (Veszprém m.) 1938. Énekelte idősebb férfi. Évvégi hálaadásra való ének.

Szövegét Tárkányi Béla József írta, a dallamot Kovács Márk Énekeskönyvéből (23.) kölcsönözte, melyet a szerkesztő éppen itt, a gyűjtésünk helyén keltezett „Tihonban, 1842-ben”.

A dallamot akkortájt még sok hajlítással díszítették, melyek azóta is fogynak.

Szövegét dallam megjelöléssel: Jertek keresztény lelkek... közreadta Zsaskovszky 1855. 109. SzvU, 1932. 37. sz.

Tárkányi Béla József (1821 – 1886) Miskolcon született. Ott és Lőcsén tanult. Egri felszentelése előtt Wiperina családi nevét Tárkányira magyarosítja. Mint költőtárshoz megy hozzá Egerbe az ifjú Petőfi télvíz idején, gyalog, és ekkor írja:

Itt bent ülök, a melegben,
Környékez sok jóbarát,
Töltögetve poharamba
Egri bércek jó borát.

Jóbarátok, jó borocská –
Kell-e más?
Kebleinkben a kedv egy-egy
Óriás.

Egri hangok, Eger. 1844. február.

Erdélyben, néhány faluban szokássá vált, hogy az évvégi hálaadáskor a toronyból elénekelték a kórus, vagy elmondta valaki Petőfi költeményét:

Rég veri már a magyart a teremtő,
Azt sem tudja: milyen lesz a jövőendő?
Lesz-e még ezen a földön jó napja?
Örüljön-e, búsuljon-e? nem tudja.

Pest, 1845. június 25.

A templomban pedig elénekelték Tárkányi Béla József énekszövegét. Zsaskovszky 1855. 109. Isten, ki az időknek... Költészetük ily módon találkozott az erdélyi népszokásban, hagyományban.

206.

VÍGAN ZENGJETEK CITERÁK II.

Alsóőr (Vas m.) Ausztria, 1970. XII. 24.

Éjféle misén Sanctus-ra énekelték a zsúfolt templom. Régi hagyomány a faluban a dallamnak ez a szokatlanul ritmizált indítása és meglepő folytatása, mely több más karácsonyi énekre emlékeztet.

Sehol másutt nem hallottuk. Több versszakát nem ismerik. Mindig egy versszakát énekelték.

207.

VÍGAN ZENGJETEK CITERÁK III.

Bugyi (Pest m.) 1930. Virág Istvánné (72) előénekes, rózsafüzéres asszony. Templomban és köszöntőként is énekelték.

Szövegét az ima és énekeskönyvek sűrűn hozták, de csak a múlt század végén.

A betlehemes játékokban a múlt században még ritkán jelentkezik. (Vác 1890. k Sztankó Béla kéziratos feljegyzésében) Jeles napok, 1953. 365. sz. III. sz. A századforduló után már sűrűbben: pl. Pozsonycsákány 1902. 637. sz. Turricse 1921. 642. sz. Somogy 1925. 638. sz. Szentlőrinc–Tarcapuszta 1936, 641. sz., Mezőkövesd 1938. 646. sz., Balatonkeresztúr 1952, 378. VII. sz., Szakmár–Felsőerek 1952, 364. II. sz. Népi játékok II. 1938, 53.

A dallam múltja messzebbre nyúlik mint a karácsonyi énekszövege. Az első fel-tűnések a Vietorisz Kódexben 1680. táján táncdal, szöveg nélkül. Ez a gyűjtemény Galánta és Fraknó egykori magyarországi városok zeneéletét tükrözi, Bécs közelében.

Kolozsvárott írja valószínűleg „Áriák és Dallok versekkel” című kéziratát 1832-ben Tóth István deák. Nála (II. 178.) már formás szöveggel található a táncdal: – Ritka kertben találsz télben kinyílt virágot, / Avagy kellő, kellemes palma-faágot, / De ím, mely nagy szerencse, Bár akárki tekintse, / Nálam nagyon Istenünknek legdrágább kincse.)

Bartha Dénes: A XVIII. század magyar dallamai, énekelt versek a magyar kollégiumok diák- melodiáriumaiból, 1935. 128. sz.

A dallamforma visszatérő: A A B A, mely az 1800-as évek folyamán az új stílusú parasztzeneinkben a nagyobb szótagszámú népdalokkal egyik uralkodó népdalforma lett.

A szerteágazó dallamcsalád valószínűleg reneszánsz táncdalra megy vissza. Történetét ismerteti Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai 1970. d. 140. sz. és Szendrei–Dobszay–Rajeczky: XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben 1979. I. 158. II. 75. kottatábla.

Dallamváltozatunk egyedülálló érdekessége, hogy az A dallamsor három alakja szellemesen variált, mindegyik másképp.

208. a

KICSODA AZ KI OLY NAGYON

Vígan zengjetez citerák III. egyszerűbb dallamára

Fonyód (Somogy m.) 1930. öreg betlehemesek énekelték A A b + b A egyszerűbb dallamra a bábtáncoltató betlehemes játékokban az 1900-as évek elején. (Jeles napok, 1953. 643–645. sz.)

A dallam egyszerűbb alakja A A b + b A szerkezettel

$$\frac{2}{4} \text{ s s l l / s s f f / m m r r / d } - \text{ / m m r r / s s f / } - \text{ A}$$
 kétszer kétszer
 „Vietorisz-dallam”

A dallam egyszerűbb alakját közli Menyhe község régi kántorkönyvéből, az 1860-as évek tájáról Kodály Zoltán a következő énekszöveggel (melyet mai helyes-írással adunk 1. versét dunántúli betlehemesektől magunk is hallottuk, lásd 208/a. sz.).

1. Kicsoda, az, ki oly nagyon kiált fölöttünk, / Mind azt mondja, Betlehembe hamar siessünk, / Hogy kis Jézus született, Nékünk üdvözítőnk lett, / Ajándékot vigyünk néki s imádjuk őtet!
2. Varga Géci kelj fel hamar, vesd rá a bundát, / Te Hangostár derekasan fújd meg a dudát, / Hogyha mostan aluszik, Szénán fekvén nyugoszik, / Te Filipkó fogj hegedűt, húzz meg szép nótát!
3. Csiris Jankó fogj egy juhot, vesd a nyakadba, / Zácsik Jankó darab túrót kösd a hátadra, / Handró Joskó egy kecskét, Juhász Kacsó tejecskét, / Hrcsár kelj fel, mit aluszol, hozzá mézecsikét!
4. Peti, Ferkó, hol mulattál, nyúzz meg egy bárányt, / Saskó frissen a válladra vesd a kacagányt, / Gábor tele csobolyót, Gétci hozz mákoskalácst, / Te meg Dobos, nyújts amellet egész szalonnát!

„Szájhagyomány még ezt a töredékes strófát tartotta fenn (a dallam 2. felére):
Tik legények utána, kurjongassatok rája: me-e-e-e, e-e-e-e, be-e-e-e-e.”

„A falubeli öregek egybehangzó vallomása szerint a bennök előforduló személynevek viselői *valóban éltek*, közülük egyikre-másikra máig emlékeznek. Így *Varga Gergely* menyhei bíró volt, s egy nevezetes szép bunda birtokosa. *Hangostár* híres dudás volt abban az időben, a többi hangszerre szólított ember állítólag szintén játszott az illető hangszeren. Csiris, Peti, Ferkó, Handró és mindazok, akikkel bárányt, kecskét, juhot vitet az ének — tettenért *birkatolvajok* voltak. Az ő nyilvános megszegényítésük, úgy látszik, egyik fő érdekessége volt az éjféli misének. Erre vonatkozik az első dallamhoz tartozó töredékes versszak, melyet csak a szájhagyomány tartott fenn”. (Régi karácsonyi énekek, 1916. Visszatekintés, 1964. II. 60.)

208. b

HALLOD PAJTÁS, MI AZ ÚJSÁG

Vígan zengjetez citerák III. egyszerűbb dallamára

Báta (Tolna m.) 1937. Pozsgai Róza (60) előénekes kicsi parasztházában a mesztergerendára téve őrzött régi kéziratokat, ponyvanyomtatványokat. Az egyik kézirat, — parasztember írása az 1800-as évek derekáról — őrizte a fenti szöveget. Vígan zengjetez citerák dallamára énekelték a karácsonyi éjféli misén.

209.

ÉNEKELJÜNK VÍG ÖRÖMMEL I.

Galgahévíz (Pest m.) 1935. VI. 28. Maszlag Andrásné (56).

Szövegét Orgona hangok 453. dallamát emlékezetből mondják. Mise előtt és misén éneklük.

210. ÉNEKELJÜNK VÍG ÖRÖMMEL II.

Pereg (Pest m.) 1929. Fekete István (73) vallomása szerint már gyermekkorában hallotta, Gerecs István kántor énekelt Glóriára, mindig megkívánta a nép.

Szövegét a perei kéziratok énekeskönyvek és Csizmadia Gyula: Népénektár, Pozsony, 1892. Orgona hangok 453. őrzik. Dallamát a hagyományból tudjuk. 207. sz. ének: Vigan zengjete citerák III. dallamváltozata.

„Glóriára két verset énekelt a kántor. A többi verset odahelyezte, ahol hely volt rá a misén” – mondotta Fehér István öreg előénekesünk.

211. DICSÉRTESÉK AZ ÚRJÉZUS DRÁGA SZENT NEVE

Pereg (Pest m.) 1930. Főleg az asszonyok kedvelték, a rózsafüzéres összejöveteleiken énekelték adventben.

Szövegét ima- és énekeskönyvek (Orgona hangok, 453.) rózsafüzéres ponyvakiadványok terjesztették.

A dallamindítása hasonló: Nyugodj kised csendességben, stb.

212. AZ ISTENNEK SZENT ANGYALA MENNYBŐL I.

Dunántúl és az Alföldön általánosan ismert volt 1932-ig.

Szöveg és dallam: „A nép ajkáról”, közölte Kapossy 1887. 317.

A szövegkezdet azonban megegyezett Luther Márton – Triller Bernát énekszövegével, mely a református és evangélikus énekeskönyvek egyik legjelentősebb karácsonyi éneke: 94. Az Istennek szent angyala. A SzvU 1932. mellőzte a régi szöveget és az élénk dallamot ezután Pakots Károly versével énekelték: vö. 213. sz. énekkel: Istengyermekek...

213. ISTENGYERMEK Az Istennek szent angyala mennyből I. dallamára

Székesfehérvár (Fejér m.) 1938. Bölcsőskéző gyerekek énekelték.

Pakots Károly szövege (SzvU 1932. 23.) országsszerte gyorsan elterjedt, a gyermekek körében is népszerűvé vált, a népi játékokban is énekelték.

A PRÓFÉTÁK ÍRÁSÁNAK LETELT IDEJE

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1972. Jámbor Imre (78) ácsmester, időnként helyettes kántor. Halála után, 1976-ban a 3–4. versszakot testvére, Jámbor Sándor (70) közölte.

A szöveget följegyzésekből, a dallamot emlékezetből tudták. Eredetéről érdekes feltevése volt: — „Talán Perepatics Ferenc főtanító csinálta, nagy mestere volt a muzsikának. Gyerekkorunkban már énekeltük”. A Perepatics család híres kántorokat adott, már az 1800-as évek előtt is a környék falvainak, de a főtanító karácsonyi vagy egyéb énekszerzőségéről a leszármazottak nem tudnak.

— „Világi nótából lett átalakítva a dallam” — vélte a vándor ácsmester. Orosz hadifogságban paraszténekkarokban énekelt. 1920-ban hazatérve, barátaiból énekkart szervezett, télen az istállóban próbáltak. Népies nótákat, katonadalokat két-három szólamra énekelgettek: — „Nem szakítok róla, nem kell piros rózsa, / Barna kislány a szeretőm, nem tehetek róla...” / Ez és jónéhány akkori nóta dallamvonala, szerkezete valóban emlékeztette őt a karácsonyi ének dallamára.

A dallami és szerkezeti hasonlóság azonban nem ezekre a századfordulói, újabb keletű 4/4-es lassúcsárdás dallamokra megy vissza, hanem mindezeknek az őséire!

Kováts Ferenc egykori debreceni főiskolás kéziratosszerű ÉK-ben „1771–1801. dallamföljegyzése. 19a. 125. sz. Prussziának királya méltán haragszik...” az első adatunk olyan dallam hazai jelenlétéről, terjedéséről, mely A A5 B A szerkezetével parasztszenénk új stílusát, a kvintváltó visszatérő formát mutatja. (Bartha Dénes: A XVIII. század magyar dallamai, 1935. 37–40.)

A hiányos kottaföljegyzésből nem tűnik ki, hogy dūr- vagy moll-dallam-e. Az élő változatok nyomán Kodály Zoltán dūr-dallamra utal: „Amott megy egy kisleány, vizet visz a vállán” (Újszász, 1918. A magyar népzene, 40.), gyermekjátékként is él: „Barna kislány megy a kútra, korsó van a karján” (Csikszenttamas, 1942. Népi leányjátékok, 1944. 92.)

„Megy a juhász számaron” — dalolták régebben ugyanerre a dūr-dallamra (!) a dunántúli summáslányok Petőfi románcát (Koroncó, Győr-Sopron m. 1971. Volly). s minthogy a költő már régebben, 1847-ben, a felvidéki útján Gömörben is népdalként hallotta, a dūr-dallamváltozatok folyamatos élete bizonyosnak látszik: 2/4-es tánc-ritmusú világi dalocskák sorát eredményezte. Egyházi szöveggel bukkant fel a moll-dallam.

Koroncón a karácsonyi énekszöveggel élő moll-dallam nem tánc-, hanem 2/4-es beszéd-ritmusú templomi ének. Kétségtől ez áll legközelebb a történeti dalmémlekhöz, amely szintén elbeszél valamit, aligha volt táncdal.

215. A PÁSZTOROK A TANYÁBAN

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980. Drótos Sándorné Orosz Ilona (67), dr. Bacsóka Pál magnófelvétele.

Karácsonyi kántáláskor és istentiszteleten énekelik.

Szövege és dallama újabb keletű, hivatalos kiadványokban nincs nyoma.

A növekvő szótagszámú dallamok a parlando rubato helyett inkább a maibb „hallgató” előadásmódban jelentkeznek, szinte egyszerre tűnnek föl a görögkatolikus népénekek és a magyar népdaltípusok között. (Járdányi Pál: Magyar népdaltípusok, 1961. 123. 143. stb.)

216. AZ ISTENNEK SZENT ANGYALA MENNYBŐL II.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980. Drótos Sándorné Orosz Ilona (67), dr. Bacsóka Pál magnófelvétele.

Karácsonyi kántáló és templomi ének.

Szövegét közli Kapossy 1887. 317. „A nép ajkáról” más dallammal, lásd 212. ének szöveggel és 213. sz. ének: Istengyermekek.

A dallam negyedik sora formatágító lett az indulószerű kétütem betoldásával. Egy versszakot az énekes 36 mp, a templomi sokaság 50 mp alatt énekelt.

217. DICSÉRETES A GYERMEK

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (72), Joó János (48) és még sokan. 1937-ben néprajzi hanglemezre énekelte Gránicz Péter (50) földműves, előénekes.

December 25. és január 6. közötti ünnepeken mindig a prédikáció előtt énekelte a nép a templom régi hagyományaként.

Szövegváltozata már 1506-ban a Winkler kódexben 344. oldalon található, tehát még a reformáció előtti ének Váradi ÉK 1566. 126. Telegdi Miklós: Az Evangéliomoknak... magyarázatyanac Elseo Resze, Bécs, 1577. 87.

Telegdi 6 nagy énekünk szövegét közli:

Dicséretes az gyermek,
Nagy örömnep ez nekünk,
Gyermek születék Betlehemben,
Nékünk születék mennyei király,
Jer dicsérjük, jer dicsérjük a Krisztus Jézust,
Hálát adjunk mindnyáján.

továbbá 2 húsvéti ének szövegét:

(A) Krisztus feltámad,
Feltámadt Krisztus e napon.

Dicséretes a gyermek dallamát négysorosnak véve a kezdősor ritmusa a kanásztáncét követi: 7+6, 7+6, a dallam második felében a sor kibővül 7 szótaggal: 7+7+6, 7+7+6. A tempója azonban kétszer lassúbb, a nyolcadok helyett gyakran nagyon is kimért negyedek szólnak, ünnepélyes hangossággal. Dallamát közli először a Thuz—Osvát Antifonale, Zágráb, XV. század. Egyetemi Könyvtár.

Szövegét és dallamát együtt a CC 1651. 14. PREDIKATIO ELŐTT jelzéssel, majd csak a szöveget Kájoni 1676. 36. PREDIKACZIO ELŐTT jelzéssel. DPP édes Hazámnak 1979. 227. Valószínű, hogy e gyűjtemények valamelyik egykorú vagy későbbi kiadását használták a peregi templomban, innen a helyi hagyomány.

Ugyancsak CC 1651, 12. REGI ENEK Dicséretes a gyermek dallamának egyik változata Dies est Laetitiae. „A középkor egyik legnépszerűbb európai dallama a „Dies est Laetitiae” Magyarországon is meghonosodott, annál inkább, mert ritmusa, a vágáns-vers, a kanásztáncsorral azonosulva a magyar ritmusérzéssel jól felfogható.” (Szendrei—Dobszay—Rajeczky: XVI—XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben, 1979. F. 44. II. 20.)

A német és cseh dallamváltozatokat mélyjárású fordulatok jellemzik, a dallam három-négyszer is a alaphang (záróhang) alá kanyarodik. 1651-ben Szőlősy Benedek, a CC szerkesztője ezt a változatot közölte.

A magyar népdalok túlnyomó többsége azonban magasjárású, az alaphang alá nem, vagy ritkán kanyarodik le a dallamvonal. Ez felél meg közízlésünknek, és ez a törekvés, változtató kedv munkálkodik Dicséretes a gyermek magyarországi dallamváltozatain. Eltűntek a mélyjárású fordulatok, mindössze egy maradt, a változatosságért. A magasjárású dallam országszerte fellelhető, az élő hagyományban és megvan a régebbi gyűjteményekben is: Zsaskovszky, 1855. 95. Tárkányi Béla szövegével: Messiásunk született, kiért lelkünk epedett. . . Kaposy 1887, 287. Szemenyei Mihály szövegével: Csodadolgot hirdetek, örülj oh gyarlóság. . . A népszájon az eredeti szöveggel formálódott a magasjárású dallamváltozat, lelőhelyeink: Pereg, Bugyi (Pest m.), 1930. Ráckeresztúr (Fejér m.), Nógrádbercel (Nógrád m.), 1933. Rimóc (Nógrád m.), Bata (Tolna m.), 1937. Mezőkövesd, Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1942. Koroncó (Győr-Sopron m.), 1972. Erdélyben nem találtuk.

Az ének tempója is eléggé egységes, mérsékelt negyedkottákat énekelnek, a protestáns dicséretrekhöz hasonló. Ritkán mutatkozik a szöveghez alkalmazkodó negyed-kottapár, az alkalmazkodó tempo giusto.

A középkori dallam második fele „Ha nem született volna” stb. betlehemes dallamtöredékekben és Kaposy György népszerű dallamában él tovább, Szemenyei Mihály szövegével: Sír az Isten báránya, közli Kaposy 1887, 319. „Bölcsődal” „Dallama Kaposy Györgytől”, lásd 224—225. sz. énekeinket.

További változatok Szendrei—Dobszay—Rajeczky XVI—XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben I. 44. II. 20.

A SzvU 1932-ben Sík Sándor új szövegfordításával — 28. Nagy örömnep

ez nekünk — visszahozta az idegen jellegű mélyjárású dallamot, amikor annak élő hagyományát már sehol sem találtuk. Nem terjedt el a felújítás után sem a mélyjárású dallam.

218. SERKENJ LELKEM MÉLY ÁLMODBÓL

Csikszereda (Csík m.) Románia, 1942. A csíki kántorok találkozásánál énekelték az idősebbek.

Bács-Józseffalva (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1942. Péter Vilmos (43) Bukovinából hazatért székely és társai énekelték Budapesten.

Karácsonyi kántáló, 14 versét adventben és karácsonykor énekelték. A templomban is fel-felhangzott.

Az énekszöveg versfői rejtik a költő nevét: STEPHANUS SZABOD, azaz Szabó vagy Szabod István. Ez idáig nincs róla adat, valószínűleg erdélyi költő. A szokatlan szótagszámú, régi dallamra szárnyaló szép szöveget írt, szinte Balassira emlékeztetőt.

Először közli Kájoni 1676. 65. és a CC 1703. 81. majd kottával DPP édes Hazámnak 1979. 275.

A dallam — Kájoni jelzése szerint — NOTA: JER DICSIRJÜK EZ MÁI-NAPON etc. CC 1651. 19. MAS REGI ENEK felirattal található. Az egykori dallam negyedhangjai díszítőhangokkal gazdagodtak, gyorsuló és kiszélesedő rubato ritmusokkal nyerték el a ma élő alakot. A lehajló dallamsorai ma friges fordulattal régiesen zárnak, de nem mindig.

Ez idáig csakis Erdélyből és Bukovinából került elő. A magyar népénekanyag legjobbjai közé tartozik. (Szendrei—Dobszay—Rajeczky: XVI—XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben, 1979. I. 46. II. 21.) Éppen ezért értékeljük, hogy a bukovinai Józseffalva és Istensegíts falvakból 1941-ben hazatelepült székelyek, a „csángók”, — sátoros parasztszekereiken, kis vagyonuk töredékei mellett — ezt a nagy karácsonyi éneket is hazahozták. Bács-Józseffalva, 1942, énekelte Péter Vilmos (43), Nagyvejke (Tolna m.), 1957 énekelte Gáspár Simon Antal (60). Ez utóbbi gyűjtését közli Domokos Pál Péter: édes Hazámnak 1979. 275.

219. BETLEHEMBE SIESSÜNK

Vitnyéd (Győr-Sopron m.) 1938. Horváth Gáborné (66) és unokái, a bölcsőskés karácsonyi köszöntő szereplői, 10–14 éves lányok, felsorolásuk a 192. sz. ének jegyzetében.

Szöveg és dallam hagyományosan él a karácsonyi bölcsőske játéukban. Népi játékok, II. 1938. 74. fényképekkel.

Rendkívülinek tűnik föl a kezdősor szótagszámának csökkenése, a 14 helyett 13, de az ütemek hossza nem változik. Azonban hasonló „rendkívüli” szótagkihagyás előfordul a 14 szótagúaknál másutt is, például Huszárgyerek, huszár-

gyerek szereti a táncot / Az oldalán, oldalán —, csörgeti a kardot. Ezúttal a második verssor rövidebb egy szótaggal. Talán lélegzetvételre való szünet? Az ének-tankönyvben „kijavították”! Előfordul karácsonyi énekben is, a 16-szótagúaknál a kezdősor 15-szótagú, 259. Halljátok új hírt mondok. A népköltészetben élő jelenség, mindig énekelt szövegnél fordul elő. Remek ritmusváltás! Csakis az ilyen „nagy” dallamokban találjuk.

A 6-szótagos „kis” változatai a templomokban is feltűnnek: lásd 25a és 25b sz. éneket: Betlehem, Betlehem. További változatai a 7-szótagos 39. sz. ének: Tiszta, csendes éj vala és a 11-szótagos 168. sz. ének: Hej! András pajtás, a betlehemes játékban. Dunántúl és a Felvidék nyugati tájain gyakoribbak.

220.

HÓDOLJUNK MINDNYÁJAN

Debrecen (Hajdú-Bihar m.) 1937. Mátyai József (38). A görögkatolikusok karácsonyi éneke.

Szövegéről, dallamáról többet nem tudtak.

Egyetlen dallamváltozatát ismerjük betlehemes játékból: Kerub, szeráf, angyalok — énekelik a kalocsai betlehemes játék kezdetén, Kalocsa (Bács-Kiskun) 1952. Lelesz György (42) és családja hozta, akik gkat. tájról költöztek Kalocsára. (Jeles napok 1953. 388. I. sz.)

221.

A KERESZTÉNYSÉGBEN

Csikszereda (Csík m.) Románia, 1942. A csíki kántorok találkozóján énekelték. A dunántúli kántorok szerint „többfelé ismerős” miseének.

Szövege: Váradi ÉK 1566. 39. A szöveg és dallam CC 1651. 3. MAS REGI ENEK. A kottafejek 3–4 évszázaddal ezelőtt íródtak. Az egyszerű dallamvonal és ritmus szinte változatlanul él azóta. Ma is frissnek, újnak hat. A szöveg ódon szavaira inkább ráillik a „Régi ének” megjelölés. Felismerhetőleg a Hiszek egy Istenben kezdetű hitvalló imát szedték énekversbe és került első helyre az ének-könyvekben, advent idejére.

A SzvU 1932. 1. sz. kissé módosította a ritmust és szaporította a hajlításukat. Sík Sándor új szöveget írt, azóta ezt is énekelik Erdélyben, helyenként megtartva az egyszerűbb, énekelhetőbb régi dallamritmust.

Kezdősor 14-szótagú

222.

DICSÉRTESSÉK A JÉZUS

Szokolya, Kemence (Nógrád m.) 1940. Gyermekköszöntő újévkor.

Szöveg- és dallamváltozata hagyományos. A dallam Mennyből az angyal szótagszaporulatossá változata. A második és negyedik dallamsorban az echószerű

ismétlés elmarad, gyakran csak azért, mert a kis köszöntők sietnek, igyekeznek több házhoz eljutni.

Előbbi gyűjtések: Nyúlfalu (ma Nyúl, Győr-Sopron m.) 1929. Kerényi György, Szokolya (Nógrád m.) 1938, Dincsér Oszkár (Jeles napok 1953. 21. sz. 20. sz.) A többversszakos változatra a szomszédos kemencei iskolásgyermekek figyelmeztettek, 1940.

223.

NAGY ÖRÖMNAP TÁMADOTT

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (75). Karácsonykor mise előtt énekelték. A különös versforma dallamszerkezet! Szövegét csak a peregi kéziratos énekeskönyvekből ismerjük.

A dallamnak az ütemkezdő pontozott negyedei merevek, nem alkalmazkodnak a szöveghez.

Dallamát másutt nem hallottam.

224.

SÍR AZ ISTEN BÁRÁNYA I.

Bajmok, Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1942. Országszerte ismert, Bácskában kiváltképpen kedvelik.

Karácsonyi miseének, litánián, kimenőre is énekelik.

Szövegét Szemenyei Mihály írta.

„Dallamát Kapossy Györgytől” — „Bölcsődal” — Kapossy, 1887. 319.

A középkorig visszavezethető karácsonyi énekünk, 217. sz. Dicséretes a gyermek dallamának a második fele él tovább Kapossy szerzeményében. (Szendrei — Döbszay — Rajeczky: XVI — XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben, 1979. I. 44 — 45. II. 20.)

Kapossy első és második dallamsora között mintha rejtett kvarttváltás lenne lefelé. Ezt a nép — úgy látszik — nem fogadja el. Elhagyják, egyszerűsítik a dalt, rövidítik a szöveget.

A játékosan összecsengő, hangutánzó altatószócskákért viszont szívesen énekelik, variálják. (Jeles napok, 1953. 387 — III. sz. 497. sz. — 499. sz.)

Vitnyéd / Győr-Sopron m. / 1981. XII. Énekelte Kovács Andrea (11), Tóth Ildikó (11), Németh László (12), Kertes Katalin (12), Rabi Judith (12), Ivanics Éva (12), — a bölcsöske karácsonyi köszöntő előadói és Timárné Énekes Lenke tanárnőjük, a hagyományos helyi játék gondozója. / Népi játékok, II, 1938. 73 — 78. / Pár éve beillesztették „Sír az Isten báránya” 1 — 2. versszakát a nemzedékek óta változatlan játék utolsó éneke elé. A dallammódosulás nagyon érdekes:

2/4 slsf / mfs — / slsf / mrd — /
ddrm / ffm — / rrm d / lls — /
// : s f / m — / frdt / d — : //

A gyermekdalosok kiküszöbölték a magyar népzeneben nem kedvelt mélyjárású dallamfordulatot! A falu elfogadta. Budapesten már így énekelték a „Kiskarácsony” népi játék bemutatón december 20-án a Józsefvárosi Nagytemplomban és karácsonykor a televízióban.

225.

SÍR AZ ISTEN BÁRÁNYA II.

Szada (Pest m.) 1940. Énekelte idősebb asszony. Mise előtt énekelik.

Szemenyei Mihály szövege rövidebbre fogva, Kapossy György dallama a rejtett kvartváltás nélkül, és megrövidítve. A dunántúli szerzőpáros alkotását fél évszázad alatt a paraszti énekmondók tulajdonképpen csak tömörítették. (Jeles napok, 1953. 387 – III. sz. 497. sz. 499. sz.)

226.

KELJETEK FÖL PÁSZTOROK, ÉJFÉLRE

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1980. Venesz Jánosné (29). Néhány éve éneklük az éjféli misén, karácsonyi ünnepeken.

Szövegét és dallamát édesanyjától, illetve nagypapjától tanulta, aki előénekes volt a kántor mellett és búcsúvezető. Az éneket ő hozta „valahonnét”.

227.

KELJ FEL KERESZTÉNY LÉLEK

Kide (Kolozs m.) Románia, 1942. Énekelte öreg kántor és a templomjáró hívek.

A szöveg Kájoni 1676. 84. DPP édes Hazámnak, 1979. 313. NOTA: MIDŐN A SZÜZ MAGZATTYÁT etc.

A dallam először latin szöveggel jelent meg: Dum Virgo vagientem CC 1651. 257. majd Bozóki 1797. 128. Midőn a szűz magzatát szöveggel. Mélyjárású dallamváltozat: Az erdélyi és moldvai dallamváltozatok erre mennek vissza. Gajcsána (Moldva) 1962. Gyurka Istvánné (36) éneke azt is megmutatja, hogyan alkalmazkodik a szöveghez az egykori idegen lejtésű dallam.

228.

AZ ISTENI GYERMEKET

Midőn a szűz magzatát dallamára

Alsóőr (Vas m.) Ausztria, 1974. Idősebb előénekes énekelte. Dunántúlon és az Alföldön közismert miseének.

Szövegét Szemenyei Mihály írta.

Dallamváltozatával közli Kapossy 1887. 362. Alsóőrről mélyjárású dallamváltozat él.

MIDŐN A SZŰZ MAGZATÁT

Pereg (Pest m.) 1930. A Nagyalföldön és Dunántúlon többnyire ezt a magas-járású, kisambitusú, 2/4-es dallamváltozatot hallani. Mise előtti, mise- és köszöntő-ének. Gyermek is tudja, Háromkirályok napján szöveggel is köszöntenek véle.

Szöveg és dallam a CC 1651. 257. (Appendix a könyv végén.) Latin szöveggel – Dum virgo vagientem... és a nemzeti nyelveken szinte egyidőben tűnik fel Közép-Európában: Münchenben 1604-ben, Kölnben 1619-ben és 1651-ben Nagyszombatban. Kájoni 1676. 75. DPP édes Hazámnak 1979. 294.

Tehát a magyar szövegfordítás és dallamváltozat egyidős lehet a többi európai népével.

A magyar szövegfordítás három-négy évszázad alatt alig változott, maradandóvá vált. Ma már kiváltképpen ráillik a REGI ENEK felirat.

A nyugati dallamváltozatok kedvelik a mélyjárású fordulatokat, az alaphang alól indul a dallam, oda vissza-visszahajol. Ezt közli Bozóki, 1797. 130. SzvU 26. sz. Nálunk a mélyjárású fordulatokat valószínűleg kezdettől fogva mellőzték. A magyar népzenebe jobban beleillő a magasjárású dallamvonal. A szöveghez alkalmazkodó finom ritmizálás is magyar népzenei jelenség az élő dallamon. A magyar nyelvterület közepén, Dunántúl és a Nagyalföldön szívósan hagyományozódik a magasjárású, kisebb ambitusú, 2/4-es dallam.

Vándordallammá vált, több későbbi énekszöveget énekelnek reá: Három királyok napján, CC 1675, 72. Kelj fel keresztény lélek. Kájoni 1676. 84. DPP édes Hazámnak 1979. 313. Az isteni gyermeket Szemenyei Mihály verse, Kapossy 1887. 362.

A mélyjárású dallamváltozat feltehetően ott éledgél, ahol Bozóki 1797. 130. hatása érvényesült, továbbá a cseh, lengyel, német népénekekben.

HÁROM KIRÁLYOK NAPJÁN I.

Midőn a szűz magzatát dallamára

Alsópáhok (Veszprém m.), 1961. Hegyi Vilmosné (73) előénekes.

Doroszló (Bács-Bodrog m.) Jugoszlávia, 1943.

A határokon túl is sokfelé fölbukkan az énekszöveg mint miseének, és mint a csillaghordozó népi játékok éneke. Régi és nagyfokú elterjedése összefügg a keleti egyházak évkezdő ünnepével, mely vízkeresztre, január 6-ra esett régebben.

A háromkirály-járássra beköszöntő versszak is él a gyerekszájakon:

– Háromkirályok vagyunk, Három országban lakunk, / Gáspár, Menyhért, Boldizsár, Mind a három szent király, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt!

A régiség és szokatlan népszerűség jele, hogy a dunántúli játékokban már paródiája is született:

– Háromkirályok napján, Összeveszett két cigány, / Egyik tegnap, másik ma Meg-

fulladt a mácsikban, / Szép jel és szép csillag, / Szép napunk támadt! Szép napunk támadt! /
– Mert a mácsik zsíros volt, A cigány meg torkos volt, stb.

Háromkirály-járás csillaggal

A háromkirályok, — Gáspár, Menyhért és a fekete Boldizsár, aki arcát korommal festi, — fehér ingben, a kalapra vagy bundasapkára tett papírsüveggel jár házról-házra, Boldizsár kezében a kivilágított és magasba rugatható csillagot tartja, két kézzel fogja keményen. Gyors tempóban éneklik: Háromkirályok napján. . . A dallam közepén: Szép jel és szép csillag — ezt gyakran már csak egy hangon recitálják, hadarják, és ekkor löki föl a magosba a fekete király a kivilágított csillagát, háromszor, három irányban.

A 4 versszak éneklési ideje 72 másodperc, egy versszaké 18 mp.

Elmondta Varga József (13), Komáromi József (13) és Horváth Mihály (14) háromkirályok.

Székesfehérvárott az öreg énekes, — bár gyermekkori emlékként énekelte a Háromkirályok napján verseit, egy versszaka 40 másodpercre nyúlt. Lehetséges, hogy régebben nagyobb nyomatékot, tiszteletet kapott a szentének, és ünnepélyesebb volt a népi játék tempója is.

Csáktornya (Zala m.) Jugoszlávia, 1943. Idősebb vend férfiak részben magyarul, részben vend nyelven énekeltek a háromkirályok verseit. Ismeretes, hogy a muraközi horvátok-vendek az elmúlt évszázadok során szinte a teljes régi magyar népdalanyagot átvették a dunántúli magyarságtól. Bartók Béla: Népzeneink és a szomszéd népek népzeneje, 1934. 33. c. könyvében nyilatkozott erről, amikor a muraközi születésű dr. Vinko Zganec 600 dallamot gyűjtött és kiadott: „Bátran kijelenthetjük: aki minél alaposabban akarja megismerni a régi magyar népdalstílust, az tanulmányozza át ezt a muraközi horvát szövegű kiadványt”.

231.

HÁROM KIRÁLYOK NAPJÁT II.

New Brunswick, New Yorktól délre mintegy 100 km-re, jelentős magyar település, több szomszédos helységben magyarok utcásorai vannak. Van magyar templomuk is. Az idősebbek magyarul énekelnek ünnepeiken. A fiatalok ápolják a népi játékot. A karácsonyi hetekben telefon bejelentésre autóval házhozmennek és betlehemeznek.

New Brunswick, 1974. szept. 8-án, Kisasszony napján mise után énekelte Karabély Jánosné Demeter Erzsébet (60) templomi énekes.

A szöveg a CC 1675. 72 jelent meg. Egy-egy versszaka eljutott az óceánon túlra.

A dallam a görögkatolikusok lakta tájon nagy ambitusú, élénk ütemű, eltér a közismerttől. Demeter Erzsike Királyhelmecről (Zemplén m. Csehszlovákia,) szüleivel vándorolt ki 1922-ben. Még gyermek volt. Mintegy 20 karácsonyi-újévi-vízkereszt éneket tud ma is, közülük a közismerteket énekelgetik a templomban.

232. HÁROM KIRÁLYOK NAPJÁN III.

Vitka (Szabolcs-Szatmár m.) 1956. VI. 27. Koncz Béla (30).

Régebben köszöntöttek háromkirályt is. Ez a korosztály már nem folytatta, csak hallott róla.

Szöveg CC 1675. 72. első verse.

Dallam első fele egy népszerű pasztorella: 265. sz. ének. Ne féljetez pásztorok, a második fele pedig a 229. sz. ének. Midőn a Szűz magzatát refrénje. Az összevonások jellemzőek a mai cigányköltészetre.

233. IRGALMAZZ, KI SZÜLETTÉL

Pereg (Pest m.) 1929. Karácsonyi miseének, az első ünnepen, kezdetre. Már a múlt század 80-as éveiben hagyományosan énekelték így. A nép megkövetelte az újabb kántoroktól. Dudaszerű, ingabasszussal kísérte az orgona. Szövegét kéziratból, dallamát új kántor a régi kéziratok kántorkönyvből tanulta.

Echo-szerűen ismételt kétütemes motívumaival a pasztorellához, negyed- és félkottás ünnepélyesen visszatartott dallamával a régi, talán protestáns dicsérethez is hasonlítható, eklektikus dallamalkotás.

Karácsonyesti toronyzenének trombitások is játszhatták.

234. PÁSZTOROK FEL, ÉJFÉL VAN

Alsóőr (Vas m.) Ausztria, 1970. XII. 24-én éjfél misén énekelte a nép, 1–3. versét egyvégbe. A kántor kéziratok füzetéből kísérte, elődjétől örökölte.

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Csirmaz Jánosné (53) énekelte. Szövege Orgona hangok 473., dallamváltozatát emlékezetből tudták.

235. ÖRVENDEZZÜNK, BETLEHEMBE MENJÜNK

Csikmenaság (Csík m.), Kide (Kolozs m.) Románia, 1942. Énekelték idősebb asszonyok. Csíkban mosolyogtak azon, hogy Betlen nevű falu valóban létezik Erdélyben, a Bethlen család névadója.

Az eredeti szöveg: Örvendezzünk, Betlehembe mennyünk CC 1675. 284. Nota: O Pastores CC 1675. 51. de ez más dallam, szövegünk nem énekelhető arra.

A mai dallam két régi karácsonyi énekből ered. Az első része a 15-szótagos 249. sz. ének Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá, de jellegzetesen 14-szótagosra rövidült dallama, CC 1651. 262. A második fele a 13-szótagos 197. sz.

ének. Királyoknak királyának Jézus Krisztusnak, dallamváltozata. A csíksobotfalvi kézirat (1675 körül) 69. őrzi, Kájoni kezevonásával.

Elterjedt országszerte a betlehemes játékokban pl. Papos (Szabolcs-Szatmár m.), csak töredékei: Balatonkeresztúr (Somogy m.) Jeles napok, 1953. 48—II. sz. 378—VI. sz.

236.

SZENT JÁNOSNAK TIZENKETTŐ VOLT A HIVATALA

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (73). December 26-án, Szent János névnapján énekelték mise előtt.

Szövegét csakis a perei kézirat os énekeskönyvekből ismerjük. A közelgő újév évszámát mindig beleköltötték.

Dallama 197. sz. ének: Királyoknak királyának Jézus Krisztusnak dallamváltozata. Csíksobotfalvi Kájoni Kézirat, 1675. körül 69. Kájoni 1676. 105. DPP édes Hazámnak, 1979. 345.

237.

AMOTT LÁTOK EGY CSILLAGOT

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980. Drótos Sándorné Orosz Ilona (67), dr. Bacsóka Pál gk. lelkész magnófelvétele.

Karácsonyi köszöntő ének.

Szövege, dallama hagyományos, a hivatalos kiadványokban nincs nyoma.

238.

MENJÜNK MOST A KISDEDHEZ

Alsóőr (Vas m.) Ausztia, 1970. XII. 24-én éjféli misén énekelték Szent-szentre. A régi kézirat os kántorkönyvben egy-két hang eltér, talán régebbi változat, vagy téves bejegyzés.

239.

KIRIE, KIS JÉZUSKA

Koroncós (Győr-Sopron m.) 1972. Jám bor Imre (78) ács, helyettes kántor. A szöveg 5 versét közli az Ima és énekeskönyv, Orsolyiták kiadása Győr, 1905. A dallama emlékezetben él. Elterjedt Dunántúl, Szabadbattyán (Fehér m.) 1937. Makk Alajos (64) bíró énekelte.

240.

ELÉRKEZETT AMA BOLDOG I.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1967. Drótos Józsefné (82), dr. Bacsóka Pál magnófelvétele.

Istentiszteleti ének.

Szövegét közli Mezei János: Ima és énekeskönyve, 1853.

Dallamát a gyermekjátékok közé is leszivárgott egyszerű dallamrészek és szűk ambitus jellemzi.

241.

ELÉRKEZETT AMA BOLDOG II.

Pereg (Pest m.) 1929. Fekete István (73). „Éjféli misére való, mert akkor van a boldog óra!” – mondta az öreg előénekes.

A szöveg a peregiek kéziratos énekeskönyveiben és Gerecs István kántor múlt századi kéziratos énekeskönyvében már megvolt. Mezei János: Ima és énekeskönyvében 1853-ban jelent meg nyomtatásban. A vers négyes rímei, ódon szavai azonban régebbi eredetre mutatnak.

A dallamot Kapossy 1887. 299. Szemenyei Mihály újabb szövegével: Bevalósult a próféták örömtelt jóslata.

Érdekes, hogy a kezdő dallamsor a magasból háromszor is elindul lefelé: Elérkezett / ama boldog / és szerencsés óra . . . később ez a játékos dallamindítás föltűnik egy bakanótában is: Jó dolga van / a bakának / nincsen semmire se gondja . . . Dóczy József dala, Temesvárotról írta 1908-ban, de a háromszoros lefutást már csak a bakák, vagyis a népszáj szötte bele, talán éppen a karácsonyi dallam nyomán. (Járdányi Pál: Magyar népdaltípusok, 1961. 116. sz.).

A katolikus templomok karácsonyi zeneélete és a betlehemes játékok megengedték világias dallamok beáramlását, de a kölcsönös visszahatásokat eddig még alig vizsgáltuk.

242.

BEVALÓSULT A PRÓFÉTÁK

Pereg (Pest m.) 1931. Gránicz Péter (45) előénekes.

Karácsonyi misén énekelték.

Szövegét Szemenyei Mihály írta. Dallammal közli Kapossy 1887. 299. Az első dallamsor álzárata és a harmadik dallamsor modulációs kitérése Kapossy Györgytől, vagy a kántori gyakorlatból ered.

243.

ÓH, TE ÁLDOTT JUTKA ASSZONY

Baja (Bács-Kiskun m.) 1935. Betlehemes játékban énekelték. Régebben a betlehemező férfiakat dudás kísérte, erről fénykép van az 1900-as évekből. (Néprajzi Múzeum fényképtárából. Közli: Népi Játékok II. 1938, 32).

A szöveg Palócföldön tűnt fel előbb az 1890-es évek táján. A bajai szövegtörölkét ez után tudtuk helyreállítani.

244.

AZ ISTENT SZÜLŐ SZŰZANYA I.

Pereg (Pest m.) 1929. Az előénekesek tudták, de ritkán énekelték. „Uras”-nak tartották, meghagyták a kántornak.

A kántortól megkívánta a nép, hogy az éjféli miséken eddig ismeretlen, új éneket adjon elő szólóban, a felajánlásra vagy az áldozásra. Dobó Sándor hozta énekünket az 1890-es években Peregre. A szövege szerint egy akkortájt új népszokásba illik: a Szálláskeresés-be, melyet asszonyok ápoltak adventben.

A dallam emlékeztet „Amegfagyott gyermek” című, félakkora olasz – német eredetű énekre: – Ily késő éjszaka ki jár / Ott künn a temetőn. / Az óra már éjfélűt ütött, / A föld már néma lőn... Az 1910-es években iskolásgyermekek énekeltek. Bartók Béla: Népzene és a szomszéd népek népzeneje 1934. 8. írja: „A közvetlenül... szomszédos németeknek, az ausztriai és stájer németeknek népzeneje és a miénk közt úgy látszik semmiféle kapcsolat nincs és nem is volt: a magyar anyagban található németes dallamok t. i. minden jel szerint nem közvetlen átvételek, hanem a cseh, – morva – tót terület közvetítésével kerültek a magyar anyagba”.

A „Szálláskeresés”, vagy „Szentcsalád – járás” párbeszédeit és énekszövegét jobbra egyenesen németből fordították magyarra. A múlt század második felében és a századfordulón jelentek meg ponyvanyomtatványként mint új ájtatosságok.

245.

AZ ISTENSZÜLŐ SZŰZANYA II.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1980. Drótos Jánosné Orosz Ilona (67), dr. Bacsóka Pál magnófelvétele. „Éjféli misére való”.

Szövegét kb. 100 éve közlik imakönyvek, ponyvanyomtatványok. Eredeti dallama valószínűleg német (244. sz.)

A görögkeleti táji dallam előadásmódja parlando rubato vagy „hallgató” típus. Újabb termékként a nagyobb szótagszámúaknál jelentkezik. (Járdányi Pál: Magyar népdaltípusok, 1961. II. 143. Dombon van a, dombon van a kisangyalom tanyája...)

246.

FÉNYES BETLEHEM VIDÉKÉN

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1972. Jámbor Imre (78) ács: „Nagyanyánktól hallottuk, betlehemesek énekelték”.

A szöveg szokatlan kitétele, szólama „oh, arany szabadság” – talán az 1848-as időkre vezethető vissza.

A dallam ritka fordulata – a felemelt 4. fokkal belépő bővített másodlépés. A dallam Av A B A formája – az első sor álzárlatával – előfordul a dunántúli kanásztáncokban: – Csóri kanász mit főztél? – Tüdőt káposztával! / – Mivel rántottál bele? – Hasas szalonnával! stb. (Karád, Koppányszántó [Somogy m.] 1931. kanásztánc a Gyöngyösbokrétában.)

247.

ÖRÖMNAPOT ADOTT NÉKÜNK

Fonyód, Öreglak (Somogy m.) 1931. Az idősebbek énekelték, ismert miseének. Szövegét Szemenyei Mihály írta. Dallamvonalával közli Kapossy 1887. 307.

A hajlításai elfogytak. A zárósor fel- és lefutása több karácsonyi énekben fel-tűnik, pl. 154. sz. Karácsony van ma, 178. sz. Én szerencsés követ, 265. sz. Ne féljetek pásztorok énekekben.

Kezdősor 15-szótagos

248.

ELJÖTTÉL MÁR, ÉDES JÉZUS

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1972. Jámbor Imre (78) ács, kántorhelyettes Miseének és köszöntő.

Szövegét, dallamát hagyományként őrzik. Nyugat-Dunántúlról ismerjük: Bágyog (Győr-Sopron m.) 1950. (Jeles napok 1953. 665. sz.)

249.

SZŰZ MÁRIA E VILÁGRA NÉKÜNK I.

Pereg (Pest m.) 1930, Alsó- és Felsőőr (Vas m. Ausztria, 1970. XII. 25. Mise-énekként énekelték.

Országszerte közismert.

Szöveg első közlése: CC 1651. 262. Nem a latin szöveg fordítása, hanem önálló magyar versek.

Dallam: CC 1651. 261. Gratulare Virgo singulari privilegio. . . A dallam magas-járású, szűk ambitusú, mindössze 1–5. hangig terjed. Ritmusa is egyszerű, de változatos. Ez az a dallamtípus, melyet már a kisgyermek is megtanul és énekelni képes, de ugyanakkor a fáradt öregek kopott hangja is elbírja.

Balladákban, székely keservesben, régi katonanótákban szerepelnek „égi madarak, erdei vadak”, melyek a szerencsétlen hős tetemeit majd eltakarítják.

E régi karácsonyi énekszövegben is feltűnnek „az égi madarak és erdei vadak”, de itt a kisdedet köszöntik „őt imádják és magasztalják”.

Ditró erdélyi városkában régi szokás volt, hogy az éjféli misére madarat vittek a legénykék a zsebükben, és amikor énekelték, hogy „Már az égi madarak” – elengedték azokat a templomban. Felröppentek az apró madarak, ide-oda szálltak a szentképekre, oltárra, orgonára, amíg megszokták a fényt és megpihentek. Reggel aztán kiengedték őket a szabadba. Előfordult, hogy a hegyi pásztor nagyobbacska sasmadarat hozott. A vadmadár ijedten szálldogált szoborról-szoborra, virágcserepet tört össze, amíg a harangozó a falkefével megfékezte. Ezekután természetesen a szokást kordába fogták. Gyergyóalfaluban (Csík m.) „Már az égi madarak” éneklésekor sípval madárhangokat hallattak a gyermekek a misén, az élő madarakat a hangjuk pótolta.

250.

SZŰZ MÁRIA E VILÁGRA NÉKÜNK II.

Józseffalva (Bukovina) Románia, 1941-ben Bácskában letelepült magyarjai éneklik ezt a változatot.

A több évszázados dallamot kivételesen, néhány helyen ebben a szabadabb ritmusban és eltérő dallamváltozatban is hallani.

251.

ÓH SZÉP JÉZUS EZ ÚJ ESZTENDŐBEN

Szűz Mária e világra nékünk I. dallamára

Újévi misén vagy kimenőre énekelték.

Szövege CC 1675. 74

Dallama CC 1651. 261. országszerte elterjedt, egyetlen kivétel Kapuvár (Győr-Sopron m.) 1950. Vida Ferenc (26) közlése. (Jeles napok 1953. 34. sz.)

252.

A PRÓFÉTÁK ELHALLGATTAK

Mint a szép híves patakra dallamára

Kide (Kolozs m.) Románia 1941. Öreg kántor és a katolikusok énekelték kissé szabadabban, parlando rubato. A reformátusok tartják az egyenletes negyedeket.

Szöveg a Debreceni Énekeskönyv 1908. 1911. 1923. 83. sz. szerzője: Szentes István a Kolozs-megyei Szucsák község szülötte, 1816–1829-ig Szilágynagyfalu lelkésze. Az erdélyi Református Énekeskönyvben jelentek meg énekszövegei. A 60. dicséret: Szemeimből bánat könnyei hullanak, versfőiben olvassuk nevét: SZENTES

A dallam Loys Bourgeois francia zeneszerző, genfi kántor műve, Tinódi Sebestyén kortársa volt. A dallamait 1542–1552 között írja reneszánsz stílusban, világi népies dallam-magból, motívumokból fejleszti. A népdaloknál nagyobb dalformák, többé-kevésbé a népdalok módjára variálódnak. Legismertebb a Mint a szép híves patakra.

Szentes István karácsonyi szövegét a katolikusok is kedvelik. 1948 óta a református énekeskönyvből hiányzik.

253.

ÓH, ISTEN BÖLCSESSÉGÉNEK

Mint a szép híves patakra dallamára

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. Énekelte az öreg kántor és a hívek.
Szövege a Debreceni Énekeskönyvben 1908, 1911, 1923, 70.

254.

ÁLDATTASSÁL KISDED JÉZUS

Kide (Kolozs m.) 1941. Csíksomlyó (Csík) Románia, 1970. Énekeltek a kántor és a hívek.

Szövegét és dallamváltozatát közli Baka János, csíkszentmártoni nyugalmazott kántortanító kiadványa: Erdély-egyházmegyei Énekeskönyv, Gyergyószentmiklós, 1921. 117.

255.

AZ ÉJ ÉRT KÖZÉPPONTJÁBAN

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1976. Bali Istvánné (40) és Bali Edit (12).
Valószínű köszöntőénekként maradt fenn.
Szöveg és dallam eredetéről nincsen adat.

256.

SZENT AZ ATYA, SZENT A FIÚ

Pereg (Pest m.) 1929, Fekete István (73). A karácsonyi és újévi misén hagyományosan énekeltek Szent-szentre. Gerecs István kántor még lúdtollal írta a kézíratos kántorkönyvébe a múlt században. A harmóniabontásokból születő dallamfordulatok falusi elterjedése ekkortájt már erősen tapasztalható.

Feltűnt újszerűségével a modulációs, több és változatosabb harmóniákat vonzó nagyívelésű dallam, főleg a kevés harmóniával kísérhető, szinte dudaszerű orgonaponttal is jólhangzó „pasztorella” énekekkel szemben. Nagy erővel énekelte a nép és vezette a kántor.

257. ÖRVENDETES NAPRA FELVIRRADTAM

Galgahévíz (Pest m.) 1935. VI. 28. Mészáros Jánosné (53).

Szövege két verssorát az előénekes énekei, a refrént a hívek: — Azért mondjuk stb.

Dallamváltozata 249. sz. ének. Szűz Mária e világra nékünk I.

A negyedik dallamsorban megcsendül, mintha kürt fújná — a „karácsony dúrsext”, mint dallamcsúcs — sőt előlegezve már a dallam elején is. Szokatlan alkotás, másutt nem hallottuk.

258. ÓH, HÁLÁDATLAN BÖTLEHEM

Vitnyéd (Sopron m.) 1937. Tóth Jánosné Nyikos Rozál (57), Horváth Gáborné (66).

Szövege beleillik a vitnyédi bölcsőke játékba, de nem szerepelt abban. Szövegét és különös ritmusú dallamát hagyományosan őrizték. A szövegében meghagyott ódon és tájszavak nagy régiséget sejtetnek.

A dallam ritmusa 6/8, felezve 3/8-nak is tekinthető, volta, gyorskeringő jellegű. Dunántúl és a Felvidék nyugati peremén feltűnik a lakodalmas dallamokban is.

A versfők különös betűsora talán hangszeres hangutánzat: O—I—Ö—IO.

259. a HALLJÁTOK, ÚJ HÍRT MONDOK

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (75), Joó János (49) és még sokan. kissé eltérő változatokkal.

Betlehemeselek énekelték országszerte. Peregén templomi énekké vált.

Az első és második dallamsor dallami azonossága mellett, eltérő a szótagszám: Az első soré 15, a másodiké 16.

Hasonló versforma előfordul több karácsonyi énekben, de néhány 13–14-szótagos verbunkos lassúcsárdás népdalban is, hogy a második dallamsora második ütemben egy szótaggal kevesebb: Huszárgyerekek, huszárgyerekek szereti a táncot, / Az oldalán, oldalán — csörgeti a kardot... (Szentgál, Veszprém, 1929. Lajtha László gyűjtése. Volly: Útik a rézdobot, 1948. 20. sz.) Sajnos, a tankönyvekben „kijavították”.

A karácsonyi énekünk ritmusa 4/4-es, alkalmazkodó negyed kottapárokkal, sajátosan magyar népzenei jelenség. (Jeles napok, 1953. 363–VI. sz. egyetlen szöveg- és dallamváltozat a Mohácsi Betlehemeseben, 1951., ritmusa kérdéses.)

Kezdősor 16-szótagú

259. b

PÁSZTORTÁRSIM, ÚJ HÍRT MONDOK III.

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István (75), Joó János (49), Gránicz Péter (41).
Mise előtt és misén énekelték, kántor kísérte orgonával.

A szövegváltozatai országszerte feltűnnek. Ld. 102. 103. sz. ének és jegyzetei.

A dallamot a változó szótagszám szerint ritmizálják, a 9. ütemben két félhanggal: g-f-el éneklik: Hej, hej...

Kezdősor 16-szótagú

260.

BETLEHEMNEK PUSZTÁJÁBAN

Pereg (Pest m.) 1930. Joó János (50) és Gránicz Péter (43) együtt énekelt, egy vers ideje 24 mp. Miseének, mise előtt is énekelték.

Szövege és dallamváltozata Bozóki 1797. 134. Nagy népszerűsége jutott, talán azért, mert sortagolása: a+a, b, c+c, d emlékeztet a Balassi versformára és néhány régi stílusú ereszkedő, kvintváltó parasztdalunkra: Hej Dunáról fúj a szél, Szegény embert mindig ér, / ... Ma van húsvét napja, Másod éccakája, / Jól tudjátok. (Bartók Béla: A magyar népdal 1924. 242. sz. 243. sz. 244. sz.)

Évszázadok során sok változata született. (Jeles napok 1953.) Nagybajom (Somogy m.) 1898, 384–III. sz. Ráró (Győr m.) 1929. 520. sz. Csanádpalota századvég 539. sz., Boda (Baranya m.) 540. sz., Szakmár-Felsőerek (Pest m.) 1952, 541. sz. Szada (Pest m.) 1952, 543. sz.

261.

ISTÁLLÓBAN, KINT A PUSZTÁN

Betlehemnek pusztájában dallamára

Pereg (Pest m.) 1931. Gránicz Péter (44).

Mise előtt, misén énekelték.

Szövege a paraszti kéziratos énekeskönyvekben sok betűhibával szerepel, ponyvanyomtatványban ugyancsak sok hibával: Tudósítás a Szent Család utazásáról. Felszentelt képhordozás módja és egész eredete. A nyomtatvány az 1870-es évek táján készült.

Dallama Bozóki 1797. 134 Betlehemnek pusztájában...

262.
NAPKELETI HÁROM BÖLCSEK
Betlehemnek pusztájában dallamára

Pereg (Pest m.) 1931. Gránicz Péter (44).
Vízkeresztkor és utána következő vasárnap énekelték, mise előtt, misén.
Szövegét a kéziratos énekeskönyvek őrizték.
Dallama Bozóki 1797. 134. Betlehemnek pusztájában...

263.
ÖLTÖZZÉL FEL, ISTEN NÉPE

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1973. Jámbor Imre (79). Misén énekelték.
Szövegét Szemenyei Mihály írta.
Dallamváltozatával közli Kapossy 1887. 360. Jámbor Imre ácsmester, kántor-helyettes hozta a faluba az 1930-as években.

264.
ÚJ ESZTENDŐ KEZDETÉVEL

Galgahévíz (Pest m.) 1935. VI. 28. Énekelték idősebb asszonyok újévkor mise előtt.

Szövege litániaszerű előadásra utal: az első dallamsorok hozzák az új szöveget, — ezt énekli az előénekes, — melyre a hívek ráéneklük a háromsoros refrént: — Kérjük szívből mindnyájan, / Hogy ezen újesztendőben, Fogadjon, tartson kedvében, / És lakják mi szívünkben! —

A szilveszteresti évvégi hálaénekekben, régi szokás szerint, áldást kértek a királyra is. Ebben a szövegben már nincs király. Az utolsó magyar király, IV. Károly 1918 őszén mondott le a trónról. Az énekszöveg az évben jelent meg, de már a királyról szóló versszakot kihagyta az Orgona hangok 489.

265.
NE FÉLJETER PÁSZTOROK

Pereg (Pest m.) 1930. Joó János (60). Karácsonyi miseének.

Szövege a betlehemes játékokban és a templomi énekek között Dunántúltól-Erdélyig mindenütt felbukkan, bár szövegének, dallamának ezidáig nincsen nyoma hivatalos énekgyűjteményben. (Népi játékok 1938. 50–66.)

A legtöbb versét a perei kéziratos énekeskönyvekben találtuk. A 8-ik versszakban szereplő személyek és hangszereik régi időket festenek, rég eltűntek. Különben a zenészek felsorolása más években változott, valóságos személyek voltak. Az 1500–2000 lakosú faluban a századfordulón két cigányzenekar működött, magyar

parasztokból, zenészekből állt, nem cigányokból, továbbá 9–12 tagú fúvós-zenekar és ugyanakkora tamburazenekar. Karácsonykor válogatni lehetett közülük, volt vállalkozó bőven. Még az 1970-es években is két hegedűs muzsikált a pap karácsonyfája alatt, a karácsonyt zenével köszöntötték.

266.
BÁRÁNYT VIVŐ JANCSIKA
Ne féljetek pásztorok dallamára

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Betlehemező leányok énekelték, 16–18 évesek.

Az éneket a konyhában mondják. Az I. leány pásztor, mint „Jancsika”, elsőül megy be a szobába, fel- s alá járkál, csörgős bottal veri a földön az ütemet. Fején kúpos papírsüveg, fél méter magas. Emlékeztet Mátyás király korabeli udvari női fejdíszre, reneszánsz divatra. A süveget színes selyempapír-szalagokkal vonják be felülről lefelé haladva a „matyó szivárvány” színei: zöld, fehér, piros, narancs... Ezek hátul csaknem a földig érnek. Lépéskor, gyors forduláskor magosra lengedeznek. Hímzett mellű, lobogós ujjú legénying és bőráncú, fehér alsósoknya egészíti ki a leány-pásztorok öltözetét. Nyakukon piros és kék gyöngysor, a homlokon mirtuszutánzatú viaszkoszorú és zöld levelek között fényesen csillogó üveggyöngyök, kék virágok és színes fémpikkelyek ragyognak. Ez a dísz felnyúlik a süveg csúcsáig. Elöl a deréktól ugyancsak szalagok lógnak színesen. A jobbkezben a csörgős bot, szegre fűzött fémlemezek a zörgők. Balkézben zsebkendő. Az egy versszakos alkalmi szöveg friss dallama és a pásztorleány oda-vissza sétája adja meg karácsonyi énekünk szépségét, pompáját.

Jancsika név előfordult éjféli misén is. A Szeged-felsőtanyai juhászok éjféli misére vitték el adózásukat. Az alsóvárosi templomba a hófehér báránycát, mekegő gidácskát Jancsika bojtár vezette Jézuska jászolyához. A minorita atyák szakácsa a sekrestyeajtóból leste, van-e olyan kövér, mint a tavalyi volt. (Móricz Pál: Régi szegediek karácsony éjszakája. Szegedi Napló. 1904. 314. sz. Leírása novellisztikus, de hiteles — közli Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd 1973. 98.)

A barokk templomokban, Kecskeméten ma is van pásztorok oltára.

267. a
MENNYEI SZENT ATYÁM

Pereg (Pest m.) 1930. Joó Andrásné (63).

Újévtől kezdve minden hónap elején, első vasárnapján a mise előtt, délután a litánián vagy a litánia után énekelték.

A szöveg Mezei János kunszentmártoni kántor Ima- és énekeskönyvében jelent meg 1853-ban. A versfők rejtik a nevét: M E Z E I.

Mezei János neve fogalommá vált az előénekesek és kántorok körében, főleg az Alföldön. Petőfi és Arany kortársa volt. Ő írta a szokottnál már jóval nagyobb,

16-szótagos négysoros versszakokat. Mindegyik éneke 5 versszakból állt és M-mel kezdődött.

Az A A b A szerkezetű dallam, bár hosszú, de könnyen megjegyezhető. A ritmusa mérsékelt parlando rubato, a magyar fülnek kedves. Mezei János szöfűzése egyszerű, természetes magyar beszéde néha bibliásan régiesnek hat. Ilyenképpen szívesen várták és fogadták, ha „Mezei-ének” hangzott fel a templomban az előénekes, vagy a kántor ajkán. Régies zengése tévedésbe ejtő: 136. Midőn a pásztorok Betlehembben kezdetű énekszövegéről sokáig hittük, hogy több százados régiség, egyidős egyik legszebb karácsonyi dallamunkkal, a 132. Mostan kinyílt egy gyönyörű virág ereszkedő parlando rubato dallamával.

Mezei jónéhány „nagy” népéneket indított útra.

A számra és méretükre nézve is növekvő népénekeknek a nyelvapoló szerepe megnövekedett a templomokban, és a Bach-korszak németesítő politikája évtizedében ez nem volt közömbös.

267. b A HÁROM BÖLCS KIRÁLY Mennyei szent Atyám dallamára

Pereg (Pest m.) 1931. Pokorniyk Béla kézírásában, „1899. január 18-án” bejegyzéssel találtuk a szöveget. A helyesírási hibák szerint nem másolta, hanem hallás szerint írta a „Szent Egyházi könyv” vége felé, ahol még hely volt, a 469–470. oldalon. A szöveg ódon-sága figyelemre méltó.

Dallama „Mennyei szent Atyám” (1853) Mezei Jánosnak tulajdonított ún. „Mezei-dallam”. Csakis az ő szövegeivel ismerték országszerte.

Szöveg és jelzett dallam helyenként még az 1960–70-es években is együttélt a néphagyományban. (Erdélyi Zsuzsanna szóbeli közlése.)

268. MENNYBŐL ALÁSZÁLLOTT Mennyei szent Atyám dallamára

Pereg (Pest m.) 1930. Joó Andrásné (63). Adventben énekelték mise előtt, misén és litánia után.

A szöveg szerzője Mezei János. A versfők őrzik a nevét: M E Z E I.

269. BETLEHEM VÁROSBAN

Vitnyéd (Győr-Sopron m.) 1938. Énekelték 12–17 éves leányok. A vitnyédi bölcsőske játék második éneke. (Népi játékok II. 1938. 75.) Népzenei hanglemez is készült, melyről a díszítés, a táji ejtés megfigyelhető (Jeles napok, 1953. 694. sz.).

A szöveg eredetéről semmit sem tudtak, régi hagyomány a faluban, máshol nem találtuk.

A dallam első feljegyzése — Kettő a szeretet... Pálóczi Horváth Ádám: ... Ötödfél-száz Énekek, ki magam csinálmanya, ki másé”, 1813. 100. sz.

A dallam régebben az iskolákban is elterjedt, szövegét ponyvanyomtatvány őrzi, Magyaróvárrott adták ki, 1847-ben „Pittypalatty éneke” címen:

— Pittypalatty a nevem, ismerősök nekem minden helyek, / Sokat felébresztek, magam álmod veszték, sok megvallja, / Senkinek nem vétek, mégis félve élek, / Hogy káron ne kapjon, tollamtól ne fosszon, éhes lélek.

270.

AZ ÉG ÉS A FÖLD

Ungvár (Ung m.) Szovjetunió, az 1910-es években a papnevelőben tanulta, és Kótaj (Szabolcs m.) templomában 1920—40 között énekelte Szemerszky János lelkész és Radványi Sándor öreg kántor és a hívek. Szemerszky Gabriella görögkatolikus énekes közlése 1980.

Sajópetri (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1966. „A görögkatolikus istentiszteletek legkedveltebb éneke manapság”, — dr. Bacsóka Pál volt helyi lelkész közlése, 1980.

Szövegét közli Emeljük fel szívünket! görögkatolikus ima- énekszöveg-könyv. 1967. 1978. 366. Előbbi énekeskönyvek (1931) nem közlik, de szöveg- és dallamváltozatok bizonyítják, hogy régebbi ének.

A régebbi szövegváltozatok: Angyal és népek... térdeikre esnek... csodát, csodát, csodát hirdetnek.

Az indulószerű, élénk dallamot a szomszédos tájakon, lengyel, szlovák, orosz, ukrán nyelven is éneklék.

Kezdősor 17-szótagú

271.

ITT VAGY ÓH, SZENT KARÁCSONY ESTE

Sziget (Vas m.) Ausztria, 1974. X. 23. Pathy Mihály (48) dohányárus. Karácsony esti köszöntéskor és karácsony napi istentiszteleten éneklék.

Szövegét és dallamváltozatát közli: Keresztény Énekkönyv, Ágostai Hitv. Ev. hívek számára Budapest, 1924. 17—36. kiadás dallamokkal, „idősebb Pathy Mihály (72) és felesége” bejegyzéssel. A szöveg szerzője Sánta Károly. Sziget megőrizte magyar falunévét és anyanyelvét. Idegen eredetű templomi énekeik dallama, ritmusa magyarosodik.

272. JÓ HÍRT PAJTÁS MOND NEKÜNK

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Mészáros Jánosné (53). Templomban is énekelték, de inkább köszöntőben a gyerekek.

Szövegét, dallamát emlékezetből tudják.

A dallam első változata népszerű, népies juhásznóta: Ha valaki vígan él, vígan él, a juhász az csak úgy él . . . (Melodiárium, 1797. Melegh Dániel pataki diák kéziratosa énekeskönyve, Bartha Dénes: A XVIII. század magyar dallamai. 1935. 166. oldal, 93. sz.)

Kezdősor 18-szótagú

273. FEL NAGY ÖRÖMRE

Országszerte elterjedt, népszerűsége immár közel egy évszázadon át növekedik. Kisebb variálódás mutatkozik szövegén is, dallamán is, mindkettő az előnyére.

Szövegét és dallamát az ifjú Gárdonyi Géza írta.

Ziegler Sándor falusi gépkovács fia. 1881–82-ben Karádon tanít, éhezik és lázik.

„Elmentem az éjféli misére, hol Ilkám csodaszép vonásaiban gyönyörködék” — írja naplójába. Nyáron már Szöllősgyörökön, Öreglakon, Lengyeltótiban, Tabon és Pécsett próbálkozik álláshoz, esetleg kántorsághoz jutni. A devecseri iskolaszék 1882. szeptember 5-i tanácsülésén segédtanítói állást ajánl a 19 éves tanítónak, évi 300 forintot és egy szobát fűtéssel, takarítással. Tima Lajos kántor, jól zongorázik, Orbán káplán flótázik, és Ziegler Géza segédtanító hegedül. Ez a kis zeneegyüttes adhatott ihletet karácsonyi ének írására, miként pár évtizeddel előbb Gruber tanító és Mohl káplán zeneegyüttese adott a Stille Nacht komponálására. A tanteremből nyíló segédtanítói szobácskájában karácsonyeste hegedűjén pengeti és írja: Fel nagy örömmre ma született (Gárdonyi József: Az élő Gárdonyi, 1934. 97.) 1884-ben jelent meg a karácsonyi ének Győrben, Gárdonyi szerkesztésében, a Tanítóbarát mellékleteként, egy másik karácsonyi énekével: 143. Mily ragyogó fény . . . Szintén fiatalkori alkotása.

A magyar népzene régi stílusára jellemző az ereszkedő dallamvonal, az új stílusára a visszatérő. Az emelkedő dallamvonal — mint a harmadik lehetőség — a reformkorban jelenik meg népies műzenénkben. Egressi Béni — Vörösmarty Mihály: Szózat dallama 1843-ban hozza — legújabb stílusként — az emelkedő dallamvonalat. Kisfaludi és Petőfi dalszövegeivel születnek az emelkedő dallamvonalú nóták: Ne menj rózsám a tarlóra. A virágnak megtiltani nem lehet. . . Ez a világ amilyen nagy. . .

Európában az emelkedő dallamvonal már előbb meghonosodott, a reformkorban nálunk is népszerűsödik. Gárdonyi 1882-ben írja Fel nagy örömmre. . . Példaképe lehetett a Szózat dallama mellett egy osztrák Mária-ének: Mutter der

Gütigkeit... ma „linzi ének” néven ismert. Gárdonyi emelkedő dallama mindmáig egyedüli a karácsonyi énekeink sorában.

Népi változata 1–6 ambitusra zsugorított dallam, alkalmi rögtönzés lehet, Pozsonycsákány (Pozsony m.) Csehszlovákia 1902. (Jeles napok, 1953. 574. sz.) Egy-egy hang, szó cserélődéssel ma is variálódik.

274.

NAGY ÖRÖMET HIRDETEK

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Godor Józsefné (41) rózsafüzéres, előénekes asszony. Karácsonyi köszöntő, majd miseének a faluban. „Valaki hozta” – mondják. A szövegét kéziratból, dallamát emlékezetből tudták.

A dallam első följegyzése 1775–1785 között a Kulcsár-féle melodiáriumban, a legismertebb változata pedig: De mit töröm fejemet... Pálóczi Horváth Ádám gyűjteményében, 1813-ban 233. sz. 830. oldal. Egykori diákdal. (Bartha Dénes: A XVIII. század magyar dallamai, 1935. 53. sz. 121. oldal.)

Kezdősor 20-szótagú

275.

SÖTÉT ÉJJEL BETLEHEM VÁRÁBAN II.

Koroncó (Győr-Sopron m.) 1980. Vences Jánosné (29) kántor, szüleitől tanulta, az elmúlt karácsonyokon a templomban énekelték.

A szöveget és félekkora dallamát közli Kapossy 1887. 203. „Dallama Schéber József gödrei kántortól”, szövege Szemenyei Mihálytól, mint 10-szótagos változatot Bácskában hallottuk, lásd 150. sz.

Koroncón azonban – nem tudni mikor – kétszeresre nőtt a dallamvonal, kezdősora 10+10 szótagos ikersor (v. ö. pásztorella!) amilyent ezidáig még nem találtunk az országban. Feljegyzésre akkor is érdemes, ha csak rögtönzésként él ideig-óráig.

Kezdősor 23 szótagú

276.

SZÍVÜNK VÍGSÁGGAL MA BÉTÖLT

Kide (Kolozs m.) Románia, 1941. A katolikus kántor és hívei kissé parlando rubato énekelték, a reformátusok egyenletes negyedekben.

San Francisco (USA) 1974. IX. 25. idősebb magyarok énekelték egyenletes negyedekben. Ugyanott az angol-amerikai énekeskönyv ugyanezt az előadást tükrözte, mindössze a hangsúlytalan kezdőhang volt a különbség.

A magyar szöveg szerzőjét nem ismerjük.

A dallam szerzője Philip Nicolai (1556–1600) hamburgi főlelkész. Megjelent

Frankfurt/M. 1599. Eredeti szövege: Tündöklő hajnali csillag... Dallamával először közli: Maróthi György: A Sóltároknak Négyes Nótájik, Debrecen. 1743. 170–171. „...és tovább él a református énekes könyvek lapjain” (Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai 1970. 175. és szóbeli közlése.)

Világszerte elterjedt, 23-szótagos indítószoraival egyik legterjedelmesebb „európai népdalforma”. Nálunk bizonyos magyaros jelleget kapott a hangsúlyos kezdéssel, helyenként rubatós gyorsulásokkal és sorvégi nyújtásokkal.

Evangélikusok, reformátusok és katolikusok is éneklik. A református énekeskönyvekből az 1920-as években kimaradt, 1948-ban visszatért, javasolt, apróbb ritmusmódosítással.

Kezdősor 26 szótagú

277.

PÁSZTORI TÁRSAIM ÚJ HÍRT MONDOK, ÚJ HÍRT MONDOK IV.

Szatmárcseke (Szabolcs-Szatmár m.) 1930. Bábtáncoltató betlehemes játékban énekelik, erre ütemesen, „táncolnak” az apró bábok, 12–15 cm magasak, fahengerből formálva 2–2 fehérruhás angyal, inges-gatyás bojtár, báránybundás öreg. A betlehem 1–1,5 méteres láda, fenn két toronykereszt, köztük félkörös homlokzaton a magyar címer. A láda elejére keménypapírt szegeznek, ebbe van vágva a templom körvonala, körülötte a legelő nyáj a számmal, a juhász tűzoktollas kalappal, bottal, kutyával, szemben a másik pásztor, felettük a csillagos ég, nap, hold, üstökös, távolban a kárpáti fenyők. A ládában gyertyát gyújtva, kivilágosodnak a transparens alakok, alul kis ajtónyílásban megjelennek a mozgó bábok, és a parasztszoba sötétjében egyetlen képbe olvadnak, mintha élnének.

A játék református tájon maradt fenn. A reformáció nem fogadta be a betlehemes játékokat, legfeljebb elnézte. Ennélfogva feltehető, hogy bábos betlehemes játékok a reformáció előtt honosodott meg a szatmári faluban. (Népi játékok II. 1938. 55–56).

A szöveg és dallam első feljegyzése a debreceni tanítóképzősök gyűjtésében N. Bartha Károly vezetésével: Magyar néphagyományok, Debrecen. 1931. (Jeles napok 1953. 471. sz.)

A dallam verbunkos jellegét elárulják a szöveghez alkalmazkodó ritmizált negyed-kottapárok, a háromszótagos bokázó záróritmus, és a terjedelmes dallam-ívek, melyek belső, echo-szerű ütem-ismétlésekkel növekednek. A „karácsonyi verbunkos” ilyenképpen felsorakozik az énekelt, nagy verbunkos dallamok mellé.

A verbunkos nem ismeretlen immár a betlehemes játékban:

„– Verbunkosat ugráljunk, bugráljunk ma született királyunk!” – éneklük a somogyi betlehemesek, Csoma, 1941. (Jeles napok, 1953. 362–V. sz.)

277. KARÁCSONYI ÉNEK

SZÓTAGSZÁMSZERINTI MUTATÓ

Szabad szótagszámúak

1. Harmatozzatok egek
2. A te születésed Krisztus I. Ungvár
3. A te születésed Krisztus II. Bodrogsadány
4. Vígan zengedeztetek citerák I.
5. Jónapot kívánok
6. A mennybéli Isten
7. Luca, Luca kitty-kotty (Lucázás)
8. Erre leltük („Regös-mysterium”)
9. Gyermekek születék Betlehemben I. Erdély
10. Gyermekek születék Betlehemben II. Menyhe

Kezdősor 3 szótagú

11. Kirie Elejszon I. Ráckeresztúr 3, 3, 8 + 8, 3

Kezdősor 4 szótagú

12. Széna, szalma 4, 4, 8, 7

Kezdősor 5 szótagú

13. Az Úristennek csuda hatalma 5, 5, 6, 5 + 6
14. Üdvözlégy szent szűz 5, 5, 6 + 6, 8
15. Isten Báránya bűnnek rontója 5, 5, 6 + 6, 8
16. Jöjj el Megváltónk 5, 5, 6 + 6, 8
17. Harmatozzatok égi magasok 5, 5, 6 + 6, 8
18. Hozzád emelem 5, 5, 6 + 6, 8
19. Csordapásztorok I. Dunántúl 5, 6, 5, 6 (6)
20. Csordapásztorok II. Nagyalföld 5, 6, 5, 6
21. Csordapásztorok III. Felső Tiszatáj, Pert Amboy, USA 5, 6, 5, 6
22. Csordapásztorok IV. Erdély, Moldva, Bukovina 5, 6, 6, 6 + 6
23. Velünk az Isten 5, 7, 5, 6

Kezdősor 6 szótagú

24. Régi szent próféták 6, 6, 6, 6
- 25/a Betlehem, Betlehem I. Felvidék 6, 6, 6, 6

- 25/b Betlehem, Betlehem II. Koroncó 6, 6, 6, 6
- 26. A háromkirályok Betlehembe 6, 6, 6, 6
- 27. Nosza pásztortársim 6, 6, 6, 6
- 28. Mennyország piaca 6, 6, 6, 6
- 29. A szűz egy fiat szült I. Lövéte 6, 6, 7, 12
- 30. Csodáknak csodája 6, 6, 8, 6
- 31. Elindult Mária 6, 6, 8, 6
- 32. Üdvözlégy Mária 6, 6, 8, 6
- 33. Megszállottuk házát 6, 6, 6+6, 6
- 34/a Kirie Elejszon II. Ráckeresztúr 6, 6, 8+8, 5
- 34/b Kirie Elejszon III. Ráckeresztúr 6, 6, 8+8, 5
- 35. Kirie Elejszon IV. Menyhe 6, 6, 8+8, 6
- 36. Kirie Elejszon V. Csíkszentmihály 6, 9, 5+5, 8
- 37. Kirie Elejszon VI. Koroncó 6, 9, 6+6, 3
- 38. Mária, Mária jön Isten követje 6 //:6, 6, 6+3: //

Kezdősor 7 szótagú

- 39. Tiszta csendes éj vala 7, 6, 7, 6
- 40. Íme midőn mindenk 7, 6, 7, 6
- 41. Énekeljünk mindnyájan 7, 6, 8, 7
- 42. Pásztortársak mit jelent 7, 7, 7, 7
- 43. Szeretett pásztortársak 7, 7, 7, 7
- 44/a Pásztorok vigadjatok I. Bő 7, 7, 7, 7
- 44/b Pásztorok vigadjatok II. Bő 7, 7, 7, 7
- 45. Jertek azért keljünk fel 7, 7, 7, 7
- 46. Üdvözlégy kis Jézuska 7, 7, 7, 7
- 47. Jó hírt, pajtás mond nekünk 7, 7, 7, 7
- 48. Elmúlt az ó-esztendő 7, 7, 7, 7
- 49. Mennyből az Úr angyala 7, 7, 7, 7
- 50. Jer mindnyájan örüljünk I. Kide 7, 7, 9, (9)
- 51. Jer mindnyájan örüljünk II. Kide 7, 7, 9
- 52. Kezdetben volt az Ige 7, 7, 9
- 53. Pogányok, nemzetségek 7, 7, 9
- 54. Született szűz leánytól 7, 7, 7+7, 6+6
- 55. Nosza pajtás keljünk fel 7, 7, 8+8, 17

Kezdősor 8 szótagú

- 56. Új esztendő, vígságszerző I. Nagyszalonta 8, 5, 8, 5
- 57. Új esztendő, vígságszerző II. Esztergom 8, 5, 8, 5
- 58. Új esztendő, vígság szerző III. Fonyód 8, 5, 8, 5
- 59. Reszket, fázik 8, 6, 8, 6
- 60. Midőn a szűz bepólyázza 8, 6, 8, 6
- 61. Óh, szerencsés, elérkezett éjszaka 8, 6, 8, 6
- 62. Ujjongjatok, örüljétek 8, 6, 8, 9
- 63. Keljétek fel sietséggel pásztorok 8, 6, 8+3, 8+3

64. Kis Jézuska Betlehemben 8, 7, 8, 7
65. Megszületett a Jézuska 8, 8, 5, 5
66. A kis Jézus aranyalma 8, 8, 7, 7
67. Jertek menjünk Betlehembe I. Vitnyéd 8, 8, 7, 7
68. Szállj be József Máriával 8, 8, 7, 7
69. Az Ige már megtestesült 8, 8, 7, 7
70. Betlehem kis falucskában I. Vitnyéd 8, 8, 7, 7
71. Betlehem kis falucskában II. Erdély és Nyírség 8, 8, 7, 7
72. Megjövendölve volt régen 8, 8, 7, 7
73. Serkenjetek fel pásztorok 8, 8, 8, 6
74. Feljött immár az a csillag 8, 8
75. Óh, fényességes szép hajnal 8, 8, 8
76. Hiszek én az egy Istenben 8, 8, 8
77. Ébredj ember mély álmodból 8, 8, 8, 8
78. Üdvözlégy óhajtott vendég 8, 8, 8, 8
79. Üdvözítőnknek szent anyja 8, 8, 8, 8
80. Karácsonyi éjszakája I. Pereg 8, 8, 8, 8
81. Tegnap Jézus közénk leszállt 8, 8, 8, 8
82. Kirje, kirje kisdedöcske 8, 8, 8, 8
83. Karácsonyi éccakája II. Doroszló 8, 8, 8, 8
84. Karácsonyi bibliája 8, 8, 8, 8
85. Kis Jézusnak nincs kályhája 8, 8, 8, 8
86. E mai nap egy kis gyermek 8, 8, 8, 8
87. Nagykaraksony éccakája I. Dunántúl, Felvidék, Alföld 8, 8, 8, 8
88. Kiskaraksony, nagykaraksony 8, 8, 8, 8
89. Nagykaraksony éccakáján II. Almásmálom, Károlyfalva, 8, 8, 4+4, 8
90. Boldog ház, hol Jézus lakik 8, 8, 8, 8
91. Hej, víg juhászok, csordások I. Pereg 8, 8, 8, 8
92. Hej, víg juhászok, csordások II. Kunszentmiklós, 8, 8, 8, 8
93. Hej, víg juhászok, csordások III. Boldog 8, 8, 8, 8
94. Az Istennek szent angyala I. Kide 8, 8, 8, 8
95. Mennyből jövök most hozzátok 8, 8, 8, 8
96. Betlehemben a Krisztusnak 8, 8, 8, 8
97. Szállást keres a Szent Család 8, 8, 8, 8
98. Csillag gyullad magas égen 8, 8, 8, 11
- 99/a Isten fia született ma 8, 8, 6+6, 4
- 99/b Örök Isten ma született 8, 8, 6+6, 4
100. Hová mentek három király 8, 8, 6+6, 4
101. Repülj szellő lágyan, lágyan 8, 8, 6+6, 11
102. Pásztortársak, új hírt mondok I. Koroncó 8, 8, 7+7, 12
103. Pásztortársak, új hírt mondok II. Lővéte 8, 8, 7+7, 19
104. Jertek menjünk Betlehembe II. Sajópetri (Menjünk mi is) 8, 8, 14, 14
105. Csöndes, csöndes az éjszaka 8, 8, 10+7, 7+7
106. Nosza Jankó, nézz az égre 8, 8, 10+10, 8
107. Kelj fel kérlek, bűnös lélek 8, 8, 10+10, 10

Kezdősor 9 szótagú

108. Az Úristen Ádám atyánknak 9, 7, 8, 5
109. Dicsértessék a kisded Jézus 9, 9, 9, 9
110. Ez új évben Isten éltesse 9, 9, 6+6, 7
111. Új esztendőben mi vigadjunk I. Apáti 9, 9, 10, 9
112. Új esztendőben mi vigadjunk II. Vitka 9, 9, 5+5, 9
113. Mária, Mária szűz méhe 9, 9, 6+6, 9
114. Tizenkettőt vert már az óra 9, 9, 7+7, 4
115. Óh, édes, mennyből szállott gyermek 9, 9, 7+7, 6
116. Dicsőség mennyben az Istennek 9, 9, 7+7, 9
117. Óh, aki szent Miklóst szereti 9, 9, 8+8, 6

Kezdősor 10 szótagú

118. Szép violácska 10, 6, 10, 6
119. Mennyből az angyal 5+5, 3+3, 5+5, 3+3
120. Kirie-lejszon 5+5, 6, 5+5, 6
121. Óh, lelkünket ébresztő új csillag 10, 6, 14, 13
122. Nékünk született mennyei király I. Ráckeresztúr 10, 10, 8, 8
123. Nékünk született mennyei király II. Pereg 10, 10, 9, 9
124. Szép kelet, szép nap 10, 10, 9, 9
125. Mily ragyogó fény 10, 10, 9, 9+7
126. Jézus születéssel idvességünkre 10, 10, 9, 13
127. Szaporán keljetek, ti bojtárok I. Mezőkövesd 10, 10, 8, 8
128. Szaporán keljetek fel, bojtárok II. Galambok 10, 10, 8, 8
129. Szaporán keljetek fel bojtárok III. Doroszló 10, 10, 8, 8
130. Amoda látok egy fényességet 10, 10, 8, 8
131. Kelj fel pajtás, nézd meg 10, 10, 10, 8
132. Mostan kinyílt egy gyönyörű virág I. Pereg 10, 10, 10, 8 (8, 8)
133. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág II. Pereg 10, 10, 10, 8
134. Kelj fel bűnös ember 10, 10, 8, 8
135. Ez új esztendőben örvendezzünk 10, 10, 10, 8 (8, 10)
136. Midőn a pásztorok Betlehemben 10, 10, 10, 10 (8)
137/a Kinyílt a legékesebb rózsza 10, 10, 10, 10 (8)
137/b Mostan kinyílt egy szép rózsavirág III. Kunszentmiklós 10, 10, 10, 8
138. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág IV. Nagyszalonta 10, 10, 10, 7+7
139. Száll az angyal faluról városra 10, 10, 10, 10
140. Pásztorok, pásztorok örvendezve I. Nagydém 10, 10, 10, 10
141. Pásztorok, pásztorok örvendezve II. Felső-Tiszatáj 10, 10, 10, 10
142. Óh, gyönyörűséges szent éjszaka 10, 10, 10, 10
143. Jézus születésén örvendjete 10, 10, 6+6, 4
144. A szép Szűz Mária szent fiának 10, 10, 6+6, 4
145. Az Isten fia ez hideg télben 10, 10, 6+6, 10
146. Óh, gyönyörű szép titokzatos éj 10, 10, 7+7, 6 (+6)
147. Nagy örömet hirdet a mennyország 10, 10, 7+7, 10
148. Bárcsak régen fölébredtem volna 10, 10, 14, 14

149. Szerencsés óra, boldog éjszaka 10, 10, 8+8, 10
150. Sötét éjjel Betlehem tájára I. Doroszló 10, 10, 8+8, 10
151. Pásztorok nyájaktól 10, 10, 8+8, 4+4
152. Hej, pásztortársakkal egyetemben 10, 10, 12+12, (10)
153. A szűz egy fiat szült, Alleluja! II. Csíkszereda 10, 12, 6+6, 7 (11)
154. Karácsony van ma 5+5, 13, 7+7, 11

Kezdősor 11 szótagú

- 155/a Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát, 11, 9, 10, 11
- 155/b Nénkünk született mennyei királyunk III. Kide 11, 9, 10, 11
156. Betlehemi kised 11, 11, 7, 7
157. Fázik a kis Jézus 11, 11, 7, 7
158. Az Ige megtestesült 11, 11, 10, 10
159. Krisztus Urunknak áldott születésén 11, 11, 11, 5
160. A kis Jézus megszületett 11, 11, 11, 11
161. Óh, szerencsés, elérkezett éjszaka 11, 11, 11, 11
162. Téli éjszakában alszik Betlehem 11, 11, 11, 11
163. Hóruhába öltözködött 11, 11, 11, 11
164. Krisztus Jézus született 11, 11, 6+6, 7
165. Nincsen már helye 11, 11, 6+6, 5+5
166. Áldott légy régen várt 11, 11, 8+8, 11
167. Keltünk keresztények 11, 12, 8+8, 12
168. Hej! András pajtás 11, 12, 7+7, 8+8+6

Kezdősor 12 szótagú

169. Kegyetlen Heródes 12, 11, 6+6, 11+11
170. Vigasságos, hangos 12, 12, 6, 12
171. Én nagy vigasságos 12, 12, 6, 12
172. Az Úrnak angyala köszönté 12, 12, 10, 8, 12
173. Tegnap a Krisztusnak 12, 12, 12, 6
174. Gábrriel arkangyal leszállott I. Pereg 12, 12, 12, 12
175. Gábrriel arkangyal leszállott II. Sajópetri 12, 12, 12, 12
176. Gyönyörű szép leány 12, 12, 12, 12
177. Ez örvendetes nap 12, 12, 12, 12
178. Én szerencsés követ 12, 12, 6+6, 12
179. A falu közepén 12, 12, 12, 12
180. Kedves álmod hogy szerezne 12, 12, 12, 12
181. Dicsértessék a Jézus drága szent neve, 12, 12, 12, 12
182. Mikor Máriához I. Kide 12, 12, 12, 12
183. Mikor Máriához II. Pereg 12, 12, 12, 12
184. Kicsiny Betlehemben 12, 12, 12, 14
185. Óh, boldog Betlehem I. Alsópáhok 12, 12, 6+7, 6
186. Óh, boldog Betlehem II. Hévíz 12, 12, 6+7, 12
187. Aludj én virágom 12, 12, 8+8, 6
188. Pásztorok, keljete fel 12, 12, 8+8, 6

- 189/a Óh, mily szerencsésen I. Gyöngyös-vidék 12, 12, 8+8, 6+6
 189/b Óh, mily szerencsésen II. Galgahévíz 12, 12, 8+8, 6+6
 190. Óh, mely szerencsésen III. Bodrogsadány 12, 12, 8+8, 6+6
 191. Pásztorok, keljünk fel 6+6, 7+7, 3+3, 11+11
 192. Betlehem, Betlehem, a te határidbba III. 12, 12, 12, 12/13, 12, 12 12/14, 14
 193. Betlehemi pusztán 12, 20, 13, 14

Kezdősor 13-szótagú

194. A kis Jézus a jászolyban 13, 13, 5+5, 13
 195. Hallod ember, angyal szólal 13, 13, 5+5, 13
 196. Jézus ágyán nincsen paplan 13, 13, 5+5, 13
 197. Királyoknak királyának 13, 13, 13
 198. Dicsértessék a Jézus, aki ma született I. Bodrogsadány 13, 13, 13, 13
 199. Dicsértessék a Jézus, aki ma született II. Sajópetri 13, 13, 13, 13
 200. Szállj a földre szárnyat öltve 13, 13, 13, 13
 201. Mária, tiszteletedre 13, 13, 13, 13
 202. Gábiel angyal küldetett Atyaistentől 13, 13, 13, 13
 203. Küldeték a szent szűzhöz 13, 13, 13, 13
 204. Már négyezer esztendeig 13, 13, 13, 13
 205. Isten, ki az időknek 13, 13, 13, 13+5
 206. Vigan zengjeteke citerák II. Alsóór 13, 13, 6+6, 7
 207. Vigan zengjeteke citerák III. Bugyi 13, 13, 7+7, 13
 208/a Kicsoda az ki oly nagyon 13, 13, 7+7, 13
 208/b Hallod pajtás, mi az újság 13, 13, 7+7, 13
 209. Énekeljünk víg örömmel I. Galgahévíz 13, 13, 7+7, 13
 210. Énekeljünk víg örömmel II. Pereg 13, 13, 7+7, 13
 211. Dicsértessék az Úrjézus drága szent neve 13, 13, 7+7, 13
 212. Az Istennek szent angyala mennyből I. katolikus/Dunántúl, Alföld 13, 13, 7+7, 13
 213. Istengyermekek 13, 13, 7+7, 13
 214. A próféták írásának letelt ideje 13, 13, 7+7, 13
 215. A pásztorok a tanyában 13, 13, 8+8, 8
 216. Az Istennek szent angyala mennyből II. görögkatolikus/Sajópetri 13, 13, 8+8, 17 (8+9)
 217. Dicséretes a gyermek 13, 13, 7+7+6, 7+7+6 (7)
 218. Serkenj lelkem mély álmodból 13, 14, 13
 219. Betlehembe siessünk 13, 14, 14, 14
 220. Hódoljunk mindnyájan 13, 14, 10+11, 10+14
 221. A kereszténységben 13, 16, 7, 6 (7)

Kezdősor 14 szótagú

222. Dicsértessék a Jézus 14, 3, 14, 3
 223. Nagy örömnapp támadott 7+7, 6, 7+7, 6+7
 224. Sír az Isten báránya I. Bajmok 14, 14, 3, 5+5
 225. Sír az Isten báránya II. Szada 14, 14, 3, 5

226. Keljetek fel pásztorok, éjfélre 14, 14, 10, 9
 227. Kelj fel keresztény lélek 7+7, 7+7, 8
 228. Az isteni gyermeket 7+7, 7+7, 6, 5+5
 229. Midőn a szűz magzatát 7+7, 7+7, 6, 5+5
 230. Három királyok napján I. Alsópáhok-Doroszló 7+7, 7+7, 6, 5+5
 231. Háromkirályok napját II. Királyhelmece, New Brunswick, USA 14, 7+7, 6, 5+5
 232. Három királyok napján III. Vitka 14, 7+7, 6, 5+5
 233. Irgalmazz, ki születettél 7+7, 7+7, 6, 5+5
 234. Pásztorok fel, éjfél van 14, 14, 11, 12
 235. Örvendezzünk, Betlehembe menjünk 14, 14, 13, 13
 236. Szent Jánosnak tizenkettő volt a hivatala 14, 14, 14
 237. Amott látok egy csillagot 14, 14, 14, 14, (13, 13, 13, 13) 2. versszak
 238. Menjünk most a kisdédhez 14, 14, 14, 14
 239. Kirie, kis Jézuska 14, 14, 7+7, 14
 240. Elérkezett ama boldog I. Sajópetri 14, 14, 14, 14
 241. Elérkezett ama boldog II. Pereg 14, 14, 14, 14
 242. Bevalósult a próféták 14, 14, 14, 14
 243. Óh, te áldott Jutka asszony 14, 14, 14, 14
 244. Az Istent szülő Szűzanya I. Pereg 14, 14, 14, 14
 245. Az Istenszülő Szűzanya II. Sajópetri 14, 14, 14, 14
 246. Fényes Betlehem vidékén 14, 14, 14, 14
 247. Örömnapot adott nekünk 14, 14, 8+8, 12

Kezdősor 15 szótagú

248. Eljöttél már édes Jézus 15, 15, 8, 7
 249. Szűz Mária e világra nekünk I. Pereg 15, 15, 13, 10
 250. Szűz Mária e világra nekünk II. Józseffelva 15, 15, 13, 10
 251. Óh, szép Jézus ez új esztendőben 15, 15, 13, 10
 252. A próféták elhallgattak 15, 15, 14, 16
 253. Óh, Isten bölcsességének 15, 15, 14, 16
 254. Áldattassál kisdéd Jézus 15, 15, 15, 7
 255. Az éj ért középpontjában 15, 15, 15, 15
 256. Szent az Atya, szent a Fiú 15, 15, 15, 15
 257. Örvedetes napra felvirradtam 15, 15, 8+8, 14
 258. Óh, háládatlan Bötlehem 15, 15, 10+10, 15
 259/a Halljátok új hírt mondok 15, 16, 7, 7

Kezdősor 16 szótagú

- 259/b Pásztortársaim, új hírt mondok III. Pereg 16, 16, 7, 7
 260. Betlehemnek pusztájában 8+8, 7, 8+8, 7
 261. Istállóban, kint a pusztán 8+8, 7, 8+8, 7
 262. Napkeleti három bölcsek 8+8, 7, 8+8, 7
 263. Öltözzél fel, Isten népe 8+8, 7, 8+8, 7
 264. Új esztendő kezdetével 8+8, 7, 8+8, 7

265. Ne féljetez pásztorok 16, 7+7, 6+6, 12
 266. Bárányt vivő Jancsika 16, 14, 12, 12
 267/a Mennyei szent Atyám 16, 16, 10, 16
 267/b A három bölcs király 16, 16, 10, 16
 268. Mennyből alászállott 16, 16, 10, 16
 269. Betlehem városban 16, 16, 6+6, 16
 270. Az ég és a föld 16, 16, 22, 19

Kezdősor 17 szótagú

271. Itt vagy óh, szent karácsony este 17, 17, 8, 8
 272. Jó hírt pajtás mond nekünk 17, 17, 7+7, 17

Kezdősor 18 szótagú

273. Fel nagy öröme 18, 18, 9, 9
 274. Nagy örömet hirdetek 18, 18, 12, 12

Kezdősor 20 szótagú

274. Sötét éjjel Betlehem várában II. 10+10, 10+10, 16, 10+10

Kezdősor 23 szótagú

276. Szívünk vígsággal ma bétölt 23, 23, 16, 8

Kezdősor 26 szótagú

277. Pásztori társaim új hír mondok IV. 26, 22, 24, 20

101 MÁRIA ÉNEK

101 MÁRIA-ÉNEK TANULMÁNY A KATOLIKUS NÉPÉNEK KÉRDÉSEIRŐL

Gyűjtötte és jegyzetekkel közreadta:
VOLLY ISTVÁN 1948.

Néprajzi—népzenei doktori értekezés megjelent a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Intézete kiadványa: (szerkeszti Bálint Sándor) NÉPI MAGYARSÁG sorozat 1. számaként.

A dallampéldák a CSILLAG, VIRÁG, NAPSUGÁR című füzetekben külön is megjelentek; mint az Actio Catholica kiadása egyházi célra felhasználhatók.

Miután 2000 kötet a szerző és 30 000 füzet 33–34 népénekekkel az ACTIO CATHOLICA kiadásában részben vagy egészben megsemmisült, *a könyvforgalomban ez az első kiadás.*

Hogyan énekeljük a népi Mária-éneket?

1. A szöveget átélve beszélve!
2. A dallamot halkán-középerősen, kötve.
3. A ritmust — mind a szöveggel esetleg változó nyolcadpárokat, mind e zeneiségből eredő megnyitásokat (negyed; pontozott-negyed) gördülékenyen! 5–8 hangból álló ritmuscsoportokat (dallamsorokat) egybefogva, egy hangsúllyal!
4. A tempó megközelíti a beszédgyorsaságot.

Helyenként jeleztük 1 – 1 vers szokásos időtartamát mp-ben és a legmegfelelőbb hangfekvést. Díszítőhangot (apró kótát) nem kell énekelni. A pontozott ütemvonal nem, vagy csak alig érezhetően jelent hangsúlyt. Az énekeket úgy közöltük, ahogy azokat egy-egy parasztné énekelte. Ez irányadó: de nem kötelező. (Részletes adatok a „Ritmika” és a „Jegyzetek” alatt!)

A helyes előadásra rávezet, ha gregorián éneket, „Téged Isten”-t, vagy litánia-dallamot énekel a kar, vagy a vezető népi Mária-énekek megszólaltatása előtt, vagy közben:

A dallamok kíséret nélkül előadhatók: elhallgat az orgona és betétként megszólal az egyszólamú, parlandó népének. Ha kíséretet alkalmazunk, ez a gregorián-dallamok kíséretéhez hasonló lehet.

MÁRIA-ÉNEKEK AZ 1920-40-ES ÉVEKBEN

Bevezetés 101 Mária-ének jegyzeteihez*
(1948)

A NÉPÉNEK. Zalától-Csíkg és Bácskától-Zemplénig, faluról-falura járva tapasztalhatjuk, hogy a nép mást is énekel a vallásgyakorlatával kapcsolatosan, mint amit számára az egyházi énekeskönyvek előírnak, az iskolában, a templomban gyakorolnak, annak is egy részét következetesen másképpen éneklük, ritmizálják az élő hagyományban.

Ezt a mást, ezt a másképpen énekelt, — az eddigi kiadványokban alig-alig szereplő, vagy másképpen lejegyzett dallamanyagot vesszük itt elsősorban szemügyre.

Mellőzés, sőt üldözés ellenére is ragaszkodik hozzá a nép széles tömege,** különösen az idősebbek — énekelni akarják ezt a mást is. Testi és lelki szükségletük, hogy többet énekeljenek, mint amennyi az orgonaszóval kísért templomi ének pár verse. Többre vágyanak, és ez az erő elteti, őrzi és gazdagítja a népénekkincset.

A népéneklés jelentős területre kiterjed és egységes. Szinte minden faluban, megyében ugyanazokat a dallamokat, vagy azok változatait találja a gyűjtő.¹ Nagy érzésségi és lelki egység jele ez. Sőt e dallamok egyrésze a környező nemzeti ségek ajkán is fellelhető, és a régi, testvéri kapcsolatok nyomait mutatja. Különösen a hazai tótsággal*** sok a közös népének-dallamunk, de Muraköz vendjei,

„Ma Máriától jönnek a szívek,
Ma Mária-kép minden durva lábnyom.
Szívemben sír a pócsi Mária
Egy őszi, emlékes délutánon...

Tegnap volt az oláh Mária-nap,
Tegnap temettem minden életrangot.
S ma jönnek meg a pócsi búcsúsok,
S ma táncolnak a kicsi, móc harangok”.
A pócsi Máriához.

A * jellel kapcsolódnak a szerző utólagos jegyzetei az 1948. évi szöveghez.

** Az egyházi énekreform (Szent vagy Uram, 1932.) megvalósítása érdekében a jóváhagyott énekek belekerültek az ajánlott „Énekkönyv”-be és azt kifüggesztették a templomokban. Ami nem volt benne, mint például a helyi hagyomány, azt mellőzték, tilalmazták, helyenként üldözték.

¹ „Az egymáshoz rendkívül hasonló dallamok nagy tömege éppen a legfontosabb kritériuma annak, hogy kialakult paraszttzenestílussal tehát szűkebb értelemben vett paraszttzenével van dolgunk” Bartók Béla: A magyar népdal, 1924. X–XI. old.

*** A „tótság”, azaz szlovákiaság, A falvainkban ma is használják a régi szót; az idősebbek és szlovákok csak a Csehszlovákiában élő rokonaikra mondják.

vagy Bácska bunyevácai ajkán is fel-felcsendülnek ismerős dallamok. A románság és általában a görögkeleti világ felé való kapcsolatok Ady Endrének is feltűntek:

A népénekléstől lehangosabb tájak a búcsújáró helyek voltak a múltban és azok ma is; itt cserélődnek, népszerűsödnek a dallamok, a dallamváltozatok, nemcsak távoli faluk és tájak, hanem más nemzetiségek között is.

A népének a vallásos szöveggel élő dallamkincs. Bartók Béla² népdalrólszóló meghatározását alkalmazva: népének mindazon dallamok összessége, mely vallásos szöveggel él, kisebb-nagyobb idő- és térbeli elterjedtségben, a nép zenei érzésének ösztönszerű kifejezője.

A miseénekek és szentségi énekek jórésze nem lép ki a templomból, nem éli ezt a másik életet: ezeket templomi énekeknek nevezzük.

Gyűjtésünk természetszerűleg elsősorban azokra a dallamokra terjedt ki, amelyek gyakrabban orgonakiséret nélkül szoktak megszólalni: ezekben a népi előadásmód szabadabban érvényesül, ezek a szűkebb értelemben vett népének.

A GYŰJTÉS. A dallamgyűjtés megbízható eszköze a fonográf.³ Rögzíti az ének minden akár állandósult, akár pillanatnyi éltű előadásbeli sajátosságait. „A gép minden emberi fülnél, minden jelzési módszernél pontosabban tükrözi a dallam élteinek legalább egy percét” — hangsúlyozza Lajtha László — csak ez őrzi meg a kétséget kizáróan a népi előadásmód szavakkal és hangjegyekkel megfoghatatlan jellegzetességét, finomságait és szépségeit.⁴ Fonográf nélkül némelyik dallam megfogása szinte lehetetlen volna, mert az énekes nem ismétli pontosan, változtat a dallamon, a tempón. A fonográfba viszont elég az egyszeri eléneklés és kész a felvétel. Nyomban visszajátszható. (Sokan megkönnyezik saját hangjukat, hiszen soha vissza nem térő élményük!) Többszöri leadással a legaprólékosabban megfigyelhetők a ritmus, a díszítőhangok, a csúszások, sőt a kényes rész lassabban is hangoztatható és tetszés szerinti ismétléskor mindig ugyanúgy hallható.

A legtökéletesebb megoldás természetesen a hangosfilm volna, mely az énekes apró, de jellemző mozdulatait, sőt viseletét, és környezetét, a tájat is megörökítené.

² Bartók Béla: A magyar népdal, 1924. V.*

* Bartók Béla egy évtizeddel később újra fogalmazta meghatározását, hogy a népdal az, amit „sokan és sokáig” énekelnek, és közben „dallamvariánsok keletkeznek” és „egymáshoz hasonlóvá alakulnak át”. *Népzenénk és a szomszéd népek népzeneje*, é. n. (1934.) 3. Három évvel később Kodály Zoltán viszont ezt írta: „Mi a népdal? Erre a kérdésre kielégítő választ adni eddig senki sem tudott”. *A magyar népzene. A Magyarság Néprajza IV. 13 és sk. oldalak. 1937.*

³ Edison találmánya (1877). Az egykorú gyártmányokat használjuk még ma is, hengereket pedig német gyárak gyártottak. Ma hiány mutatkozik.**

** A fonográfgyártásra vonatkozó megállapítás 1948-ra vonatkozott. Vikár Béla világviszonylatban is első sikeres fonográf felvételétől — 1895. december 24-én — az 1940-es évek végéig Magyarországon fonográf felvételét. A magnetofon csak ezután vette át a fonográf szerepét.

⁴ Az 1930. évi népzene gyűjtések. Eth. Népelet. 1931.

Vikár Béla vett fel először fonográffal vallásos szövegű népdalokat az 1890-es években.⁵ Kodály Zoltán erdélyi és nagyszalontai (1912–14) gyűjtéséből közölt 14–15 vallásos éneket.⁶

Bartók Béla tudomásunk szerint következetesebben kerülte a vallásos szövegű népdalok felvételét.⁷ Lajtha László az 1930-as évektől kezdve vallásos szövegű dallamot is többet felvett (Szentegyházasfalu).⁸ A Felvidéken Manga János,⁹ Dincsér Oszkár¹⁰ és Vargyas Lajos¹¹, Baranyában Berze Nagy János¹², Dunántúl Kerényi György¹³, Erdélyben és Moldvában Domokos Pál Péter¹⁴, Balla Péter, Veress Sándor¹⁵ gyűjtött.

Újabban Kolossa Tibor és Vig Rudolf gyűjti¹⁶. Az eddig közölt és a Néprajzi Múzeumban leltározott egész anyag kb. 100 dallam (a közel 20 000 népdalnak csak

⁵ Néprajzi Múzeum fonográf gyűjtemény leltára szerint megyénként Zala: 1, Nyitra: 3, Heves: 1, Csanád: 7, Udvarhely: 3 + 34 számú szombatos dallam felvétel. –

⁶ Szendrey – Kodály: Nagyszalontai gyűjtések, 1924. Cecilia Naptár. 1942., a fonográfleltárban Nógrád: 4. számú dallam.

⁷ Szóbeli közlése. A fon. leltár is megerősíti ezt.

⁸ Szolnokdoboka: 3, Udvarhely: 3, Maros-Torda: 1, Pest: 6 számú dallam.

⁹ Ünnepi népszokások a Nyitra megyei Menyhén, 1942. Saját birtokában. Lédec: 2, Guta: 10, Pásztó: 15 fon. hengeren kb. 100 dallam és kb. 200 helyszíni lejegyzés.

¹⁰ Hont: 1, Nógrád: 3, Borsod: 1 dallam.

¹¹ Áj falu zenei élete, 1941.

¹² Baranyai magyar néphagyományok, 1940.

¹³ Madárka, 7., 12. sz. Győr: 1 dallam.

¹⁴ Moldvai magyarság, 1931., Moldva: 10 dallam.

¹⁵ Moldva: 9, illetve 3 dallam.

¹⁶ Koldusoktól 13, illetve 5 dallam.

* Bartók Béla 1909–1917 között összegyűjtötte az akkor még Magyarországhoz tartozó máramrosi, bihari és temeskői vegyes lakosságú tájakon a románok ősi karácsonyi köszöntőit, a kolindákat. A román nyelvű népdalokat a magyar gyűjtő német nyelven tudta kiadni: *Melodien der Rumanischen Colinde* (Weinachtslieder) 484 Melodien, mit einem einleitenden Aufsatz, Wien, 1935.

** Lajtha László az 1950-es években a hangszeres népzene mellett a legtöbb egyházi népdalt gyűjtötte. Munkatársai voltak Tóth Margit és Erdélyi Zsuzsanna, utolsó éveiben Volly István is. Gyűjtéseiből megjelent a Szépkényerűszentmártoni gyűjtés, 1954, amelyben közöl vallásos témájú énekeket is. Utolsó és legnagyobb műve a Sopron megyei virrasztó énekek, 1956, 262 virrasztó ének.

Kéziratban van a Dunántúli népdalok, I–II. kötete, Tóth Margit és Erdélyi Zsuzsanna gondozásában. Itt említjük meg, hogy többszáz dunántúli népdalt vett magnóra 1979-től Együd Árpád múzeumigazgató h. Kaposvár és 19 búcsús éneket adott közre. Együd Árpád: Somogyi népköltészet Kaposvár, 1975. (Somogy Néprajza I.), Bárh János múzeumigazgató, Kalocsa, Az illancsi tanyák népdalok hajósi búcsújárása, Népi kultúra – Népi társadalom XI–XII. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.

*** Kerényi György: *Jeles napok, 1953. az addig gyűjtött népdalok összefoglalását adja, saját gyűjtéseivel.*

**** Domokos Pál Péter népdalok – gyűjtéseit lásd még „... édes Hazámnak akartam szolgálni...” 1979. 100-nál több népdal, közte 3 adventi 14 karácsonyi, 6 Mária-ének, mely kötetünk anyagát is érinti és kiegészíti. Különös értéke, hogy Erdély és a távolabbi Bukovina és Moldva népdaljai a legrégebbi előadásmódot őrzik.

Bartók Béla utolsó magyarországi éveiben is foglalkozott ezzel az anyaggal. Domokos Pál Péter: Bartók Béla kapcsolata a moldvai magyarokkal, 1981.

0,5%-a!) Helyszíni lejegyzéseket többen végeztek: Orosz István, Papp Géza, Péczely Attila.¹⁷

A Néprajzi Múzeum és a Magyar Rádió kemény hanglemezre vett fel peregi, vitnyédi (Volly), szentegyházásfalui (Lajtha) és moldvai (Domokos Pál Péter) gyűjtésű adventi, karácsonyi, böjti, halottas, és Mária-énekeket. Összesen kb. 30 dallamot¹⁸.

A saját gyűjtésünk kb. 140 fonográfhangere¹⁹ mintegy félezer dallam, és kb. háromannyi helyszíni lejegyzés (1930-tól – 1948-ig).

AZ ÉNEKESEK. Társadalmi, szociológiai szempontból sem érdektelen, ha bemutatathatunk néhány híresebb énekest, akikkel gyűjtéseink során találkoztunk, összeismerkedtünk.

¹⁷ Magyar Kórus 1937, 1308.

¹⁸ Pátia hanglemezek. 1938 – 42. Tanulmányozásra alkalmasak, hozzáférhetők.

* *Újabb kiadása folyamatban: Magyar Népzenei Hanglemezek, Bartók Béla lejegyzéseivel 1981.*

¹⁹ Részben a Néprajzi Múzeumban, részben a gyűjtőnél.

** *Volly István népdal-népekegyűjtése fonográfhangereken 1962-től védett anyag.*

Gyűjtöttünk a következő megyékben (zárójelben a fonográfhangerek száma, egy hengeren 4 – 6 dallam).

Bács-Bodrog: Baja (2). Bajmok (magyar-bunyevác), Doroszló, Józseffalva-bukovinatelepek (1) – Baranya: Kiskőszeg, Püspökbogád. – Bars: Nagyhind (1). – Borsod: Mezőkövesd (6).

– Csikmenaság, Csikpálfalva, Csikszentlélek, Csikszenttamás. – Esztergom: Esztergom-Szentgyörgyváros (2). Cigánytelep (1). – Fejér: Iszcaszentgyörgy (1), Iváncsa (2), Ráckeresztúr (6), Szabadbattyán (5), Székesfehérvár (6), Tárnok (2 tót), Urhida (4). – Hajdú: Hajdúszoboszló (1), Debrecen (1). – Heves: Felsőtárkány (2). – Kolozs: Kide (3). – Nógrád: Nógrádbercel (2), Rimóc (5). – Pest: Bugyi (3), Csömör (magyar, tót), Galgahévíz (10), Homokmégy, Homokszentlőrinc, Kecskemét (1), Kunszentmiklós (2). Pereg (12), Szada (1), Szigetmonostor (3), Tahitótfalu (4), Tura (10), Valkó (4), Vácszentlászló (1), Verseg (3). – Somogy: Balatoncsehi (3), Buzsák (5), Fonyód (3), Öreglak, Somogyvámos (3). – Sopron: Szany (2), Vitnyéd (7). – Tolna: Bába (7). – Vas: Ivánc (4), Petőmihályfa, Rábagyarmat, Vascsehi (4). – Veszprém: Aszófő (1), Tihany. – Zala: Galambok (3), Gyenesdiás (1), Perlak (muraközi vendek), Vonyarcvashegy (1), Zalamerenye (4), – Zemplén: Tokaj (2).

Összesen 61 helységben gyűjtöttünk vallásos népekeket: ez Magyarország kb. 3000 helységének 2%-a. Viszont világi népdalgyűjtés folyt Nagy-Magyarország kb. 12 000 helységének mintegy 4%-ában, kb. 500 faluban járt népdalgyűjtő. (Kerényi György adata, 1943.)

*** *A gyűjtéseink 1948 óta is folyamatosak, mintegy 200 helységre terjedtek. Az 1950-es években alkalmanként gyűjthettünk Csehszlovákia és Szovjetunió magyarjai között, az 1970-es években a nyugati határainkon kívül burgenlandi magyarok (Alsóőr, Felsőőr, Sziget) és a nyugat-európai szórványok körében, Bécs, Linz, Regensburg, Burghastl, München, Frankfurt, Párizs, London „magyar templomában”, istentiszteleti helyiségében. Végül 1974-ben az Amerikai Egyesült Államokban és Kanada déli részén települt magyarok között, New York, Cleveland, Chicagó, San Francisco, Torontó közelében, továbbá 3 nyári ifjúsági nagytáborban, ahol az észak-európai, a dél-amerikai és ausztráliai idősebb és fiatalabb korosztályok is együtt énekeltek katolikus és protestáns népekeket. (Volly István: karácsonyi visszhangok külföldről, Vigilia, 1976. 3. 203.) Pert Amboy-i Betlehemes játék, közölte a Magyar Hírek, 1970. karácsonyi száma, az amerikai magyarok népi játéka, 1939-ből.*

A somogyvámosi Karádi Nagy Józsefet, 64 éves parasztembert Fonyódon, Buzsákon, Balatoncsehíben a gyűjtéskor állandóan emlegették. Felkerestük őt egy nyári délután. Szívesen invitált a hűs belsőszozába, és bár később a család tagjai gyenge célzásokat tettek, hogy így, meg amúgy, „a szénagyűjtéssel mi lesz, ha eső találna lenni”, — ő egész délután szent énekeket énekelgetett. „No még egyet, no még ezt tudja-e?...” — kérdeztük, „No még ezt ajánlom!” — folytatta ő, míg végül beesteledett. Határozottan jó ritmussal, egyéni ízzel és átéléssel adja elő az énekeit. (Lásd a 3., 12., 33. sz. éneket.) A búcsújárásokat szorgalmasan szervezi, beszéd némi költségeket. Kupeckedéssel is foglalkozik, tanul, tapasztal: erre jó a búcsújárás is. Keres ott hol lehet. Karádi Nagy József méltán megérdemli a jóhírért. Ő viszont igen elismerően nyilatkozott a fonyódi, buzsáki és balatoncsehi énekesasszonyokról, és névszerint ismerte mindegyiket.

Buzsákon két rózsafüzértársulati tagot énekellettünk meg. Kiültünk a szederfa alá, a kisszékre tettük a fonográfot. Körülöttünk legeltek a libák és kapdosták a magasból le-lepottyánó szederszemeket. Néha ránk is hullott az áldás! Özvegy Joó Mártonné 65 éves gazda-feleség és özvegy Trunkóné Nagy Zsófia 60 éves zselléraszony váltakozva énekel a fonográfba. Mindig előbb a gazda-feleség, csak azután, mintegy biztatásra, hogy „No, most mondjon egyet Zsófi is!” — merészelt érvényesülni a zselléraszony. Holott ő volt a jobb hangú, és biztosabb tudású, de megnyilvánult közöttük a társadalmi különbség, a vezetőhang a jobb módú volt, a kezdés joga őt illette.

Versegen (1933) Mészáros Gáborné 35 éves asszony aránylag fiatalon lett rózsafüzéres „korona”, azaz társulati vezető. Szeretett énekelgetni, néha titkon elment más falusiak után, amíg megtanulta énekeiket. Az előtte volt „korona” — mikor haldoklott —, őt hívatta magához és átadta az összes énekfüzetét, amelyet egy életen át gyűjtött, — mint örökséget, hogy legyen miből énekelnie az összejöveteleken. Így szállt rá az előénekesi tisztség — és egy sereg régi szövegfüzet, amelyeket a menyasszonyi koszorúja egykori dobozában, az ágy alatt őriz. Mindig újakat vásárolt hozzá. Lassan az egész búcsúhely és környéke énekei összegyűlnek így egy-egy énekesnél.

Bátán, Tolna megyében az iskolába hivatunk néhány énekes asszonyt. Három-négy feketeruhás asszony érkezett, megvárták egymást az utcán, egy magányos asszony talán be sem jött volna. Ma is elevenen él bennünk a kép, ahogy bejöttek. Köszönnek, kezét nyújtanak, és mondják: „Becsés nevem Babos Anna!” Bátán az a szokás, hogy az asszony tovább is használja a leánykori nevét, a teljes neve Merényi Jánosné és 51. éves. Előbb vonakodnak, hogy énekeljenek, lévén ugyanis nagybőjt ideje. Így hát beszélgetünk, hogy egy kis átmenetet teremtsünk. Babos Anna elmondja, hogy 24 éves kora óta énekel a búcsúban. Ha nem megy el a máriagyűdi búcsúra, akkor „úgy mennek a többiek, mint a vadludak”. Vagyis nincs összetartás, széthúzódik a menet ének nélkül. A könyve nincs kéznél, és anélkül nehezen jutnak eszébe az énekek. „Dunaszekcsőről” — mondja — „jött egy barátom, Szűcs János, elvitte leírni a könyvemet!” Ilyenképp megy a népének kézírata egyik énekestől a másikig, egyik faluból a másikba. Kedvenc éneke, — mivel hogy ő is Anna — ez:

Jaj mert nagy bűnös vagyok,
 Szűzanya benned bízok:
 A te szíved aranyoltár, drága Szent Anna,
 Te szülted a Szűz Máriát, Jézus nagyanyja!
 (29. sz. ének)

Pozsgai Róza, azaz Decsi Istvánné 60 éves bátai énekesasszonyt az otthonában kerestük fel. Betegeskedett, de azért szívesen kezdte az éneklést. Közben megkérdezzük, hogy mikor szokott énekelni. „A mezőben, énekelek. Éjjel felkelek: mondom. Leánykoromban is mondtam. Ma reggel is énekeltem. Este is mondom.” A lánya — az is már asszony — közbeszól: „Nagy beteg volt. Torka fájt. Négy-szer fővette az utolsó kenetöt, egy hónapig már nem is tudott beszélni. Akkor egy éjjel kettőkor Nagyboldogasszony virradására mongya ám:

... Banned van Szűzanyám, nagy reményöm,
 Mária, Mária ne hagyj engöm...

Gyöngén kezdte, csak súgta. Ezzel szólalt mög először.” Pozsgai Róza minden szent ének elmondása előtt keresztet vet magára és összetett kézzel énekel a fonográfba. Az előadásokban sok az átszellemültség, majdnem a révület határát súrolja. Sok benne a megilletődöttség, az ünnepélyesség; a közönségestől elütő a gégebeállítás is. Nem lehet elhallgattatni őt éneklés közben, minden megszakítás nélkül elmondja az ének összes versét. Csak az Ámen-nál áll meg — 10–12 vers után(!) — és utoljára mindig bemondja: „*Dicsértessék . . . Amen!*” Látszik, hogy nincs érzéke dallamvers iránt, egy versszak neki nem szent ének, csak elejétől-végéig az összes versszak ad élményt. Egyik éneket a másik után mondja, ajánlja, hogy hallgassuk meg. Az asztal körül nekünk énekel a férje, a lánya, sőt az unokája is. Három nemzedék, tele éneklési kedvvel! Jóval a déli harangszó után távozni szeretnénk már, de — még az udvarra is utánunk jön, és ott is új éneket kezd és el is mondja mind a 12 versét, az „Amen”-ig! Már az utcán járunk, de ott is halljuk, hogy Pozsgai Róza énekel az egész házanépével.

Bátán sokan és szívesen énekeltek. Pár nap múltán bejöttek a falusi asszonyok maguktól is az iskolába, és énekeltek: „Csak akkó vögye föl, ha teccik!” — mondták kedvesen. És hozták a régi kéziratokat, az apró-cseprő veszendő papírpajkait és keresték hozzá a dalemlékeiket.

1933 őszén felkerestük Kunszentmiklóson Molnár József 67 éves nyugalmazott főkantort, a legnagyobb magyar énekszóveggyűjtemény, az Orgona hangok (1903) szerkesztőjét. A közreadott 950 énekszóveg tizedrészének tudta tán a dallamát. A szövegeket levélben kérte el a kántoroktól dallam nélkül. Néhány éneket felvettünk. Érdekes, hogy a másfélszáznál több fonográfhangrunk felvételei közül mennyire kiválik az ő hangja. A fonográf különösképpen elárulja az „úri” és a „népi” előadásmód, kiejtés közötti különbségeket.

„DALOLÁS” és „ÉNEKLÉS”. Sokaknak egyenesen vigasztalás, ha sok szép éneket tudnak. Özvegyek és elesettek gyakran a legjobb énekesek; valóságos tárházai a népéneknek. Mások meg énekgyűjtésük, tudásuk révén érvényesülnek: búcsúvezetők lesznek. Kijárnak a faluból, látnak, tapasztalnak. Ezek a feltörekvők, néha költők is.

Érdekelt, hogy a lányok éneke-e népével. A lányok csak a templomban és a búcsún énekelnek, azt, ami a fülükbe ragad. Szent éneket ponyváról nem igen vásárolnak, kölcsönbe sem kérnek, le nem írnak. Éneklő-kedvüket a dalolásban élik ki, világi népdalokkal. — És mikor lesz a daloló leányból énekesasszony? — Keresetlenül utal a tarkaruhás, fehéríngvállas dalos leányélet változására a bátai lakodalmas ének:

„Megkötötték nekem a koszorút,
Ága-buga a vállamra borult,
Ága-buga a vállamra borult,
Az is nekem siralomra fordult . . .”

Ez a leányi élet „hattyúdala”. Ezzel búcsúzik minden bátai menyasszony a lányi sortól. És a fekete ruhás asszonyi életben, a szaporodó gondok közt — a dalolást lassan, észrevétlen felváltja — az éneklés.

„Dalolás” és „éneklés” — ez két külön jelenség a népeletben. Egy bizonyos koron túl, vagy egy bizonyos állapotba érkezve — pl. ha házas, vagy ha családos lesz az egyén, többé már nem szokott dalolni, hanem csak énekelni. „Dalolni” ugyanis világi nótákat szoktak, „énekelni” pedig a szent énekeket. A dalolást az idősebb nemzedék már csak a lakodalmakon, kissé beborozott fővel engedheti meg magának, különben megszólnák érte. Új nótát nem igen tanulnak, — ezért találunk náluk több régebbi dalt. Lezárul előttük a nótás világ, amikor elbúcsúznak a legényi vagy a lányi életüktől. Az éneklési ösztön azonban tovább lobog. Kielégítésére nyílik a búcsú, a társulati összejövétel, ahol azután kedvökre énekelhetnek — de csak szent éneket! Ez az ösztön élteti a sok népéneket, sokkal többet, mint amennyi a szokásos vasárnapi és ünnepnap misébe beleférhet!

Szokás volt, hogy a mise előtt egy órával a hívek, orgona nélkül, a maguk énekeit énekelgették a templomban. Helyenként ma is megvan.

„Idősebb emberek emlegetik, hogy valamikor vasárnap vagy ünnepnapokon litániák után összegyülekeztek egy-egy háznál, ott imádkoztak, énekelgettek” — írja Péczely Attila.²⁰ Ez a szokás általános volt. A népének éppen nem szorított kizárólag a vallásgyakorlatok keretébe. A perei Gránicz Péter mondotta, hogy az ő apja szántás-vetés közben taníttatta neki a szent énekeket, akkor is dúdolgatta, amikor a legnehezebb munkát végezték. Szegedről hozott az egyik asszony egy Mária-éneket. Ősszel, a kukoricafosztás idején, este, munka közben felhangzott az új ének is. Nagyon tetszett a kukoricafosztóknak. Pár hét múlva már a templomban énekelte az egész gyülekezet, és beírták többen az énekeskönyvükbe,

²⁰ Magyar Kórus 1947. 1309.

hogy el ne felejsék (94. sz. ének). A lakodalmakon, de a disznótorokon is felfelcsendült egy-egy vallásos népének, legalább így volt a múltban. És eszünkbe jut a jó Huszár Gál kifakadása 1574-ben azok ellen, akik nem átallották „kocsmán virágénekek között és részeg disznók előtt az Isten szent dicséretit” zengeni. Világi népdal és vallásos népének együtt élt a nép életében, ahogy a régi kéziratok daloskönyvekben is együtt találunk virágénekeket, táncdalt, vallásos énekeket.

A HIVATALOS ÉNEKESKÖNYVEK. A 300 év óta felsorakozó hivatalos templomi népénektárak aránylag kis részben forrásai a nemhivatalos, paraszti népénekkincsnek. A hatások méretére, arányára jellemző, hogy a legelső népénektárnak, a 129 dallamot tartalmazó Cantus Catholicinek (1651) eddig a — legalapossabb gyűjtéssel is — csak mintegy 20 dallamát sikerült a nép ajkán megtalálni.²¹ (12%). Jórészt éppen azokat, amelyek fölé odaírta a szerkesztő — Szőlősy Benedek —, hogy „Régi ének”, tehát nem a gyűjtemény adta a népnek, hanem inkább a néphagyomány a gyűjteménynek. A többi 110 gondosan összeválogatott dallam felett elmúlt 300 esztendő, és nem lett belőlük népének! Legalább is nem maradt fenn a nyomuk a néphagyományban.

Harmat Artúr — Sík Sándor: „Szent vagy Uram”-jában (1932) megjelent új szövegű vagy felújított anyagnak is alig pár százaléka vált igazán népszerűvé („Isten hazánkért”, „Boldogasszony édes” „Istengyermek” „Kezdődik az ének” „Óh gyönyörű szép”). Ha 15-öt kitesz ezek száma, akkor is a 305 éneknek csak 5%-a.

A hivatalos énektárak tehát nem túlságosan hatnak a tulajdonképpeni népénekre, döntően nem szaporítják az igazán népénekéletet élő dallamok számát. Az énekes könyvek kiadásához legtöbbször mecénás kellett: a kis füzeteket megfizette a nép.

A „SZERZŐK”. „Ezt a nótát csinyálta Nagy József hatvannégy éves Somogyvámoson” — mondotta a fonográfba Karádi Nagy József, miután beénekelte a „Jertek Jézus hívei” kezdetű éneket. (1933., megjelent a Magyar Cantualeban, 166. sz. tévesen peregi éneknek föltüntetve, és a szöveg kissé átírva, ritmusa simítva. Itt az eredetit közöljük. I. sz.)

A terjedelmes szöveg megjelent már 1885-ben, Budán. Karádi Nagy József — a 25. sz. dallammal — el is énekelte. Ebből „csinyálta” a saját énekét — és megtoldotta a szöveget néhány versszakkal. Az 1914–18-as világháború után sok hadiözvegy járt a búcsúkra, és akkor szívesen hallgatták ezeket a verseit, meg is könnyezték:

Eljöttek a bús árvák,
A kesergő özvegyek:
Köszöntsük a Szűz Máriát,
Az Úr Jézus anyját!

Elvesztették párjukat
A világháborúban...
Köszöntsük a Szűz Máriát,
Az Úr Jézus anyját!

²¹ Szőlősy-féle Cantus Catholici 1651. dallama a nép ajkán c. előadásunk Néprajzi Társaságban, 1933.

I. JERTEK JÉZUS HÍVEI... II. Ó, FÉNYESSÉGES SZÉP HAJNAL...

Somogyvámos, 1933., Karádi Nagy József, 64 é. V. I.

Moderato

[elsietve]

1. Jer-tek Jé-zus hí-ve-i, Má-ri-a tisz-te-ló-i,
2. Szívünk-ből i-mád-kozzunk, Zen-gó é-ne-kei-mondjunk!

Kö-szön-tsük a Szűz Má-ri-át
Az Úr Jé-zus any-ját!
Kö-szön-tsük a Szűz Má-ri-át
Az Úr Jé-zus any-ját!

Parlando

1. Ó, fé-nyes-sé-ges szép hajnal,

Ki né-künk men-ny-ből a-dat-tál,

Úd-vőz-légy tel-jes ma-laszt-tal.

2. Dí-cső-sé-ges Szűz Má-ri-a,

A-tya Is-ten-nek le-á-nya,

És a Szent-lé-lek-mát-ká-ja,

3. Te hoz-zád kül-de-tet men-nyből

Gáb-ri-el an-gyal kö-ve-tül,

Is-ten-nek ren-de-lé-sé-bül,

4. Ho-gy fi-at fo-gansz mé-héd-ben,

Szül-ni fo-god

Bet-le-hem-ben,

Ká-ri nem val-lasz szű-ze-ség-ben.

Kunszentmiklós, 1933., Bognár Imréné, 75 é. V. I.

A dallam is előkerült, mint országszerte elterjedt, régi melódia (Báta, Aszófő, Vitnyéd, Mezőkövesd, 1. 29. sz. énekünk). A refrén zárósora ötszótagos, Karádi ezt hatszótaggal énekelte. Tehát így „csinyálta” a nótát Somogy megye híres énekesvezére: 1. a 25. sz. régi szövegből vett 2—2 sort, költött 2 időszerű strófát, 2. a 29. sz. régi énekből vette a dallamot és a refrént, megváltoztatta a zárósort ötszótagosról hatszótagosra! Új kádencia-sort adott, — eddig ebben a dallamcsaládban nem fordult elő, csak öt- és hétszótagos sor.

A variálódás folyamatát, sőt egy „új” dallam születését a véletlen folytán — megörökítette egyszer a fonográfépünk. Az „Oh fényességes szép hajnal!” adventi ének dallama országszerte feltűnően ingadozó alakokban él. Ritmusa, dallama valahogy sehol sincs rendben. (Ugyanez tapasztalható a tárnoki tótoknál). A Cantus Catholici 1651-ben közölt „régí ének” dallama, Szent vagy Uram-ban 1932. 11. sz. csak bonyolultabbá teszi a helyzetet, mert azt mag sehol sem énekli a nép.

Bognár Imréné, Horváth Mária 75 éves kunszentmiklósi énekesasszony is ingadozva kezdte a dallamot, de aztán egészen nyugodtan, a következő módon síklott rá egy új dallamra: (II. sz.)

Az 1. versnél bizonytalan intonálással énekelte az országszerte általában ismert melódiát, a frig zárlattal;

a 2. versben megváltoztatta a zárósort, s 5 hanggal mélyebben mollban zárta;

a 3. versben a kezdősor hagyományos felmenő vonalát cserélte a váltóhangos „mai” motívummal;

a 4. verstől kezdve már állandósult az új dallam, a nagyjában sequenciás A—A—A szerkezet. Csak a középső sor emlékeztet „1651”-re, még a ritmusában is kissé! De a két szélső sor, ritmikában is, meghozta a mai, műzenei sablont.

Bognár Imréné láthatólag nem volt tudatában annak, hogy új dallamot teremtett: hagyta, hogy így jó a dallam.

Aki tudatosan „csinálja” a dallamot, — Karádi Nagy József —, az variál, aki újat teremt — Bognár Imréné — az nem tudatosan teszi: ez a kettő a népi jellegű alkotó.

Zsiros Ferencné Bankó Viktória galgahévízi gazda-feleség 1918-ban hadiözvegy lett. Magára maradvá sokat énekelgetett, ez lett a vigasztalása, a hivatása. Társai tudták, hogy szövegeket is ír. Különösebb eseménynek nem tartották. A 15. sz. dallamra írta egyszer, a „Hősök napjára”, és a gyászruhásszonseregnek a temetőben elénekelte a „maguknak való” éneket:

1. Gyászba öltözzetek, / Kik idejöttek / Kedves hőseinkről / Megemlékezzetek!
2. Mert fájós szíveket / Takar a gyászruha, / Szemünkből könnyeink / A földre hullanak.
3. Sírjatok özvegyek, / Sírjatok bús árvák, / Kik nem találjátok / Jó atyátok sírját.
4. Jaj, mert nagyon messze, / Idegen országban / El vannak temetve / Jeltelen sírokban.
5. Ez községben jaj, de / Sokan elhaltatok / Édesapák, fiúk, / Testvérek, rokonok.
6. A harcok mezein / vagy pedig fogságban, / Mink azt nem is tudjuk, / A jó Isten tudja!

7. Vitéz hőseinknek / Örök emlékére / Ezen ékes szobor / Ide van építve. 8. Itt van reáírva / Kedveseink neve, / Aranyos betűkkel / Vannak sorba verve.
9. Nap, Hold és csillagok / Szépen ragyogjatok, / A vitézek sírját / Körülragyogjátok! 10. Mennyből az angyalok / Földre leszálljatok, / Kedveseink sírját / Megkoszorúzzátok!
11. Óh hatalmas Isten / Árvák édesatyja, / Szárátsd föl könnyeink, Melyek itt hullanak! 12. Gyógyítsd a szíveket / Jaj, mert nagyon fájnak, / A hősöknek engedj / Örök nyugalmat!”

A téma új. Mégis a verselésben ott lüktetnek az ügyesen alkalmazott régi sorok: a 3. versben a 15. sz. ének 3. verse, A 9. versben egy közismert népdalsor: „Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok, / A szegény legénynek utat mutassatok”.

A szövegíró szabadon — talán tudatosan is —, merít innen-onnan: és variál. Minél több ismerős sort költ bele, annál könnyebben terjed az új énekszöveg.

Hogy miféle külső körülmények közt, helyen és időben születik meg egy-egy énekszöveg, erre OROSZ ISTVÁN jászladányi „szentember” (1838–1922) önéletrajzából²² idézünk egy jellemző részt. Besnyőre vezeti a búcsúsokat, tizennyolc éves (!) mindössze, s ekkor történik vele: „Útközben azon is törtem fejem, hogy ha beérünk Mária-Besnyőre, milyen szép énekkel és imával köszöntsem meg velek a drága Szűzet. Gondolkoztam és mikor csak egy vers eszembe jutott, egy papírra ceruzával mindig leírtam. Végre elkészítettem és egy este, ahol hálunk, letisztáztam, mely így kezdődött:

1. Köszöntünk szép Szűz Mária, / Besnyőnek ékes csillaga, / Akik ide hozzád jöttünk, / Képed előtt térdepelünk.
2. Óh, de nagy örömben vagyunk, / Hogy téged itt megláthatunk, / Óh, Mária, édesanyánk, / Szent áldásod adjad reánk.
3. Fordítsd szemeidet hozzánk, / Óh szerelmes édes anyánk, / Hogy beteljünk áldásiddal, / Gyönyörű szent látásoddal.
4. Kedves a te szent illatod, / Fénylik a te édes arcod, / Ezen ékes szép templomban, / Mária-Besnyő pusztában.
5. Régtől fogva itt tündöklelsz, / Jézus szent fiaddal fénylesz, / Ezen magas hegy tetején, / Besnyőnek ékes mezején.
6. Üdvözlünk kedves Szűzanya, / Szentséges szép Szűz Mária, / Tőlünk ezerszer áldott légy, / Minket szent kegyelmedbe végy.
7. Majd ha egykoron kimúlunk, / Túl a síron égbe jutunk, / Engedd, óh szép Szűz Mária, / Velel álljunk egy bokorba, amen”.

Vessük össze a 8. sz. „Üdvözlégy Szentkútnak tündöklő csillaga”, vagy a 16. sz. „Váci kápolnának ragyogó csillaga” szövegekkel: ismét a változat szép példáját látjuk.

Ezt a változat-teremtést, — mely a már meglevők mellé alig eltérőt hoz — Orosz későbbi idejében is folytatja.

²² Bálint Sándor: Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza 1942. 53. o.

Bálint Sándor így jellemzi szerzői tevékenységét: „a szerzői tulajdonjoggal nem törődik, a középkor, vagy a világi népköltészet fölfogásához hasonlóan személytelen közvagyonnak érzi a műalkotást... de sohasem ügyetlen másoló... biztos kézzel elégti ki kora népi vallásosságának igényeit... a régi szövegek megfelelő átköltésével.”²³

Orosz még önmagát is átkölti, újrakölti. A 39, 40, 41. és 43. sz. szövegeiben – a téma teljesen azonos –, de egyszer Máriával mondatja el, (39. sz.), majd a maga szavaival leírja (40. sz.), majd keveri a leírást a dramatikus idézetekkel (43. sz. ének). E közben mindig nyolcszótagos verset ír és a versszakokat OROSZ ISTVÁN betűkkel kezdi. Szinte teljesen fölszívja a versfői mögé az egész régi nyolcszótagos siralom-síratóballada énekszöveg-anyagot. Sok szép régi kifejezéssel él.

Így fordul aztán elő, hogy a gyűjteményünkben – minden különösebb válogatás nélkül – a 6 nyolcszótagos ének közül négy Orosz nevét hirdeti, s ezek a szövegek Orosz István alkotóidejénél – az 1870-es éveknél sokkal régebbnek tűnnek fel. Orosz István formában is archaizál: a régies nyolc-, tíz- és tizenkétszótagos dallamokra ír verseket. (59. sz. 77. sz. ének.)

Dunántúl vált népszerűvé Szemenyei Mihály néhány énekszövege. A Tolna megyei Regöly, község plébánosa, a Kapossy György-féle népénektár (1887, 1890) társszerzője, Orosz Istvánnal szinte mindenben ellentétes egyéniség. Míg Orosz István a régies nyolc-, tíz- és tizenkétszótagosokat gyarapítja verseivel, addig Szemenyei éppen arra a csoportra gondol, ahol a legfrissebb hangulat üti meg a fülünket; a tizenegyszótagúak számát szaporítja (60., 61. sz. énekszöveg). Ritmikában, formában is a legfrissebb levegőt áraszák a Szemenyei-szövegekhez kapcsolódó dallamok. Különben Szemenyei Mihály, a tanult papköltő sem jár el másként, mint a népénekköltők általában. Ő is régi énekszövegeket költ át újjá, felfrissíti új ötlettel. A virág-hasonlatokat hozó „Kössünk szép koszorút” c. szöveg már évtizedekkel előbb föltűnik ponyván. Szemenyei ügyesen folytatja a virág-hasonlatokat, megtoldja a sort néhány virággal, és készen az „új ének”, melyre a nép azonnal rázendít, hiszen már félig tudja is: Szemenyei változtatásai – Orosszal ellentétben – éppen olyanra teszik a változatot, mintha nem is változat, hanem egészen friss ének volna még akkor is, ha az tulajdonképpen egy régebbi ének folytatása csak.

Talán legjellemzőbb a kettejük közti különbség festésére, ha egy-egy záróversüket vesszük szemügyre. Orosz István záróverse a 43. énekben:

Nagyfájdalmú Szűz Mária,
Fogadj szent társaságodba,
Hogy akik veled kesergünk,
Egykor mennyben örvendezssünk

²³ Bálint Sándor: *Sacra Hungaria* 1944. Vallásos népköltészetünk egyéni ihletései.

Szemenyei Mihály zárverse a 61. sz. énekben:

Üdvözlégy Mária, kedves nefelejcs,
Tisztelő népedet, óh el ne felejtsd!
Szent István kertjének legszebb virága
Deríts fényt az édes magyar hazára!

Orosz István, a parasztköltő, a középkori himnuszokból és ószövetségi zsoltárokból áradó hangot hordozza és élteti tovább: ez a föld siralomvölgy, a boldogság csak odaát lehetséges. Szemenyei Mihály, a papköltő, a francia forradalommal ébredező hazafias, nemzeti költészet újkori hangját lopja be a népelemek előbbi világába, s a már nem középkori gondolatot, hogy igen is: e földön is boldog és szabad életet éljünk.

Mindkettőjük, – a „nagy összetevők” – szerzeményét aztán tovább változtatgatja a sok kicsit-változtató. Szemenyei eredeti szövegébe az „új fénye” helyett a parasztosabb „új napja támad”, „Gábor szavaira”, helyett a gördülékenyebb „Gábrriel szavára” került idővel, és egészen más dallammal száll a búcsúszok ajkán az ének, mint amivel a pap és kántorszerkesztők közreadták 1888 táján. Jobb dallama támad, és csiszolódik, esetleg változatokká oldódik és azokban él tovább. Személytelené válik, bárki magáénak vallhatja. Valamit hozzátesznek, valamit elvesznek: minden változtatásnak van apja, szerzője.

Ez az alkotás sorsa, ha nem jellegzetesen egyéni. Ha viszont erősen egyéni jellegű az alkotás, akkor társtalanul áll a változatokban bővelkedő formák közt: ilyen Vásárhelyi András nagy éneke, amely négy évszázad múltán is alig-alig változik, nem olvad szét közösségi kincsé. (49., 50. sz.)

AZ ÉNEKFÜZET. A szövegterjesztés főszköze a „levél”, az „istória” vagy énekfüzetke. Terjedelme mintegy pár évszázadra visszamenően hagyományosan 4–8 lap, nagysága a 8-ados alak. A falusi ember az énekesfüzetei nélkül ritkán énekel szent éneket.

Efféle füzetkéik körülbelül a Ratio Educationis (1777) után váltak népivé, azóta használja azokat a nép, nyilván párhuzamosan az írás-olvasás terjedésével. Bálint Sándor gyűjteményében a legrégebb füzet egy halottas énekesfüzet, 1780-ból, a saját gyűjteményünkben Jézusról szóló énekfüzet 1783-ból, melyet még 1935-ben is használtak Szanyban. A legtöbb füzet 1850–1900 között jelent meg, a tetőzésük az 1870-es években volt. Elapadtak 1930 körül, nyilvánvalóan a „Szent vagy Uram” megjelenési körülményei is közrejátszottak ebben. Az igény még megvan, de „szentember” és nyomda már nem vállalkozik. Legfeljebb egy lapos levelek jelennek meg.

Buda és Pest régi kis nyomdái (Bagó Márton, Bucsánszky Alajos, Rózsa Kálmán) és a Dunántúlon Kaposvár, Szigetvár, Keszthely, Magyaróvár, Délvidéken Szeged és Szabadka, az Alföld északi peremén pedig Hatvan, Mezőkövesd, Kassa, Erdélyben a csíki Klastrom nyomdája adott ki legtöbb kis füzetet. A kisnyomdák szerepét később átvették az Egri Lyceumi Nyomda, a budapesti Szent István Társulat és a máriapócsi Szent Bazil Rend nyomdája.

Érdekes paraszti személyek az énekfüzetek rendelői, „szerkesztői”. Legtöbb

nevet Somogyból és környékéről ismerünk: Kenderessy Danyi Péter Pál szőlősgyőröki, Zóka Antal toponári, Bedő Mihály sárbogárdi, Haraszi Veronika nagybajomi, Szabó Juli niklai, Vadál Antal és neje Molnár Katalin mesztegyői. Ezeres József és Baranyai István, Burián Mária, Müller Vendel kaposvári lakosok, Gerencsér János zarándok, komár-városi, Dunántúl távolabbi helyeiről Varga György urhidai (Fejér m.) és Giczi György kapuvári lakosok.

A ponyva-nyomtatók másik nagy csoportosulása a Jászság és vidékén mutatkozott: Orosz István Jászladány, Varga Lajos és Vak Émán Jászárokszállás, Ballagó Pál Jászszentandrás, Körtvély István Jászkiér, Ambrus Pál Csány, Sági István Hort, Szécsi Ignác Kömlő, Fejes András Bodony lakosa.

Az Alföld déli részéből csak szórványosan ismerünk neveket, Kopcsó Istvánt Bácsföldvárról, Erdélyből tudunk legkevésbé. Erdélyben és a Felvidéken viszont nagyobb volt a hivatalos énekeskönyvek hatása: a nép kezén is forogtak.

Említsük meg, hogy a nevek csak az 1870-es évektől kezdve szerepelnek rendszeresen a füzetekben, azelőtt legfeljebb ennyi: „Írta egy buzgó hívő”. Mi az oka a későbbi név-kiírásnak? Talán a szerzőjogi érzés kifejlődése, vagy a haszon biztosítása? „Utánnymás tilos!” Hiúság vagy érdek? Talán mindkettő! Mindenesetre egy-két emberöltővel ezelőtt jelentkezett és lassan meg is szűnt. Nem fejlődött odáig, hogy valamelyik paraszti énekköltő egy bizonyos verse fölött, mint szerző magát feltüntette volna. Esetleg a versfőkébe rejtette a nevét.

A TERJESZTÉS. A füzeteket rendszerint maga a szerkesztő terjesztette, néha a megbízottjai Bözse Miska és Bözse Jóska „istoriások”, aprólék-árulók, kis kocsijukon járták a somogyi, zalai és a tótországi (Szlavoniai) falvakat. A férfi vak volt, az asszony hajtotta a lovat. A falu közepén megálltak, a férfi énekelt, az asszony árulta a füzeteket.

Egyik énekük a 32. sz. Mária-legenda volt.

Csizmadia Boldizsár 63 éves zalamerényei lakos (1935), jól ismerte őket. Ő szintén vak, és messze földön híres széphanjú énekes koldus. Éneklésből él. Mindössze kilenc szent éneke van, böjtbe, karácsonyra és minden ünnepi alkalomra egy-egy, Böjtben az utcán a „Bíborpiros szép róza nyílik a Golgotán” c. énekét zendíti meg, (89. sz.). És hull a kalapjába az ajándék, odahozzák neki. Az ének megkezdésekor mindig keresztet vet — még a fonográfba énekléskor is, akárcsak Pozsgai Róza Bátán, — és az ének végén nagy hangon kiáltja: „Dicsértessék a pápisták Istene!” Bejárja a szomszéd falvakat is. Aztán ki-kiköt egy csárdában, mert igen izes ötfokú, de kissé huncut szövegű nótákat is tud, és a vendégeket azzal szórakoztatja. Közben „istoriát” szent éneket árul, egy kis tréfával fűszerezve:

„Adjatok, adjatok, amit Isten adott,
Megsegít az Isten: ti is megvakultok!”

Ahogy ő mondta: „Mindenhez volt fogalmam, tudtam magam moderálni urak előtt”. Átszellemülten, nyugodtan énekelt a fonográfba is, szélesen önti a dallamokat. Valami régi hagyományt őriz ebben.

Az erdélyi búcsúkon az 1940-es években föltűnt egy vak énekes koldusleány. Gyergyótól-Csíkiig tőle tanultak a székelyek néhány „új” éneket. (4. sz. ének)

Vállán csíkos kenyeres tarisznyával, egyik kezében magafaragta sárga kereszttel, a másikban felszentelt csengővel járta a búcsúkat a kömlői Szécsi Ignác, és terjesztette az énekeit. Legalább 30 énekfüzete jelent meg.²⁴

Hogy az eladott példányszámról is legyen fogalmunk, idézem Orosz István szavait az 1875. évi egri búcsúról, ahová ő maga Jászladányból 1213-ad magával vonult be:

„Sokezer nép volt egyrakáson, mert én meg mindég szebbnél szebb énekeket énekeltem, olyanokat, akit még a nép nem is hallott, egymástól kérdezték: hova való ez a szépszavú kántor, még életemben ilyent nem hallottam. Én, Orosz István, hogy a népet még nagyobb buzgóságra indítsam, szép énekeket szerkesztettem erre a búcsúra és kinyomattam. Magammal elvittem 4000 darabot. A népnek meg-eresztettem 4 krajcárjával darabját. Egymás kezéből kapták, majd letörtek érte. Azután a búcsús elöljárók szedték össze a népektől a rávaló pénzt, és úgy adtam át nekik 100 darabjával, ők osztották ki a népek között.

De már egy pár óra múlva nem volt belőle, elfogyott, de még annyi is kellett volna.”²⁵

Rá egy hétre az egri búcsún ismét egy óra alatt eladott 2000 darabot, 50 és 100-asával vették át tőle. (Íme, a jó szervezés és a nagybani eladás nem új dolog a népénekek terjesztésében!)

A búcsújáró helyek időszerű hangulatát mindig az ilyenféle „szentemberek” új énekei adták meg. Betegség, háború, természeti csapások idején mindjárt megszületett az időszerű ének. Ma is így van! „Az 1947. évi Nagyboldogasszonyi búcsún a mátraverebélyi Szentkúton annak az énekeskoldusnak volt a legnagyobb sikere, aki a hadifoglyok hazatérését kérte a Szűzanyától.”²⁶

A segesdi búcsún 1940 őszén a ponyvaterjesztők egész éjjel égő gyertyával a kézben énekeltek, tizen-tizenöten álltak mindig körülöttük, és tanulták az új éneket. Aztán megvették a szöveget. Sümegen 1947. szeptember 14-i búcsún minden eddigit felülmúló sokadalom volt. Hazatéréskor a vonatra várakoztak a csoportok, közben énekeltek, tanulták a friss ponyvát: „Segítsd haza foglyainkat!” Leginkább a fiatalok énekeltek az újat.²⁷

SZÖVEGGYŰJTEMÉNYEK. Bizonyos, hogy egy jóhangú férfi vagy nő könnyen elterjesztett a búcsún bármilyen dallamot, köréállnak és hallgatják. A szöveget pedig megveszik tőle és hazafelé menet kipróbálják: az előénekes énekel egy sort, a többi együtt utánamondja, aztán a következő sort, és így tovább. Mire hazaérnek, gazdagabbak egy „új” énekkel. Mert, hogy valóban új-e az ének, vagy felújított, azt nem keresik.

²⁴ Molnár Sándor: Kömlői Szécsi Ignác. Hajnalodik 1941.

²⁵ Önéletrajz, 138. o.

²⁶ Manga János: Magyar katolikus népelet képekben, 1948. 14. o.

²⁷ Vajkai Aurél közlése. —

A füzeteket aztán össze szokták gyűjteni és 30–40-esével könyvnyi vastagságban összevarrják cérnával, és elteszik az ágy alá, vagy az „ágyfűhöz”, a párna alá, hogy esténként kéznél legyen. Egy-egy parasztházban az 50–100 füzet, többszáz énekszöveg rendszerint megtalálható.

Több faluban kézírásban hagyományozódtak át a szent énekek. (Pereg, Kalocsa, Mezőkövesd.) Peregén – amikor a férfi megnősült, azon a télen elkezdte írni az öregek énekeskönyvéből a maga énekeskönyvét. Nemsokára a magáírta könyvvel ment a templomba. 300–400 énekszöveg is volt benne. A lassúbbkezü több télen is írta. Évek múltával egy-két énekkel mindig gyarapodott a törzsgyűjtemény.

Ahol sok szöveg gyűlik össze, ott több a dallam is. Ha elfelejtenek egy dallamot, akkor „paszitanak” a szöveghez az emlékezetükből egy másik „áriát”. Ezáltal a dallamok gyakran cserélődhetnek. A szövegeknek mindenképpen nagy a szerepük abban, hogy a régi dallamok megmaradnak-e, vagy sem.

SZÖVEGCSOPORTOK. A dallamok szépségéről ritkán beszél a falusi ember. Dallam-szépség legfeljebb a tudat alatt hat: elsírja magát az asszonyféle az énekszóra – aztán közelebb megy és keresi a szöveget.

A falusi nép szemében a szöveg a nagyfontosságú, nagyobb, mint az első pillanatra látszik. Hogy szép-e, tetszik-e nékik az ének, hogy él-e, száll-e a dallam: a szövegtől függ elsősorban! Szöveg nélkül – csak magát a dallamot – sokan el sem tudják dúdolni.

A Mária-énekek szövegei fájdalmas és örömteljes eseményekről szólnak, e szerint nevezzük azokat fájdalmas Mária-énekeknek, és boldogságos Mária-énekeknek, szomorú-énekeknek, illetve örömekeknek.

I. A fájdalmas Mária-énekek a földön járó uszonnyal, a fiát sirató szenvedő anyával foglalkoznak. Több-kevesebb dramatizálás jellemzi a szövegeket, és e szerint 3 alcsoport különböztethető meg:

1. Mária-siralom tiszta dramatikus forma: monológ. Mária jajgat, siránkozik Fia halálán, miként a magyar siratóasszonyok a siratóénekekben. A forma őse az Ómagyar Mária-siralom, az 1300-as évekből, az eddig ismert legrégebb magyar vers.²⁸ Népünk mindmáig kedveli a Mária-siralmakat, éneklük, variálják a siránkozó szavakat, azt a hangot, amelyet immár hétszáz éve, hogy megütött a magyar költészet:

„Siralomtól süppedek,
Bútól aszok, epedek...”

Mária siránkozó szavait esetleg pár soros bevezetés és befejezés keretezi. Énekszövegeink közül Mária-siralom a hatszótagos 6., 20., a nyolcszótagos 37., 38.,

²⁸ Felfedezték 1922-ben a Löweni-kódexben. (1982 májusában a Széchényi Könyvtár birtokába került.) Fordítás latinból. Egy 12. sz.-beli francia sequentiadallammal közli Szabolcsi Bence. A magyar zenetörténet kézikönyve, 1947. 10. o.

39., a tizszótagos 48., 51., a tizenegyszótagos 59., a tizenkétszótagos 77., 79., 81., a tizennegyszótagos 96. és tizenhatszótagos 100. sz. ének. Érdekes, hogy ebben az igazán régi műfajban a mai szerzőnek számítható Orosz Istvánnak (1838–1922) 3 szent éneke szerepel. Ez mutatja, hogy a nép mennyire kedveli ma is a témát, a hangot, akár évente elfogad új átköltéseket.

2. Mária-balladák-nak nevezzük — bizonyos balladaszerűségeik alapján — azokat az énekszövegeket, amelyekben a leíró-elbeszélő részeket megszagatták Mária szavai, siralmai, vagy párbeszéddek. Legalább a szöveg egy-egy részében drámai módon jönnek a gyors, villanásszerű összekötő részek és a közbeszólások, párbeszéddek.²⁹ Ilyen a hatszótagos 10., 15., a nyolcszótagos 42., 43., a tizszótagos 53. („Gyászbaborult Isten csillagvára” gyönyörű balladai képekkel!) 56., a tizenkétszótagos 68., 70., 76., 80., 85. és a tizenháromszótagos 86., 89. sz. („Úl Mária egymagában” szövegében finom művészi a szerkesztés, ahogy Mária két mondata meg-megszagattja az elbeszélést. Drámaivá, balladaivá teszi.) Teljesen drámaivá tett „kiszerepezett” énekszöveg a 70. sz.

3. Máriát sirató-nak nevezzük — jobb szó híján — azt a szöveget, melyben a tiszta leíró-elbeszélő hang jut érvényre. Talán a későbbi korok (barokk) tárgyilagosabb szemlélete, hogy a nézők a maguk szavait költik versbe a fájdalmas Szűzről, a „gyászvirág”-ról, és teljesen elmarad Mária dramatikus megszólaltatása. Őse az „Álla az keserves anya”, nyomtatásban 1629-ben jelent meg³⁰. Ez a leíró, szemlélődő hang jelentkezik a hétszótagos 26., a nyolcszótagos 40., 41., 44., a tizenkétszótagos 71., 72. és 73. sz. énekszövegben.

Mária-énekeinknek tehát egyharmada, kereken 30 százaléka szomorúének (101 közül 31). Rendszerint már az első szavak elárulják a fájdalmas Mária-ének jelleget, a sóhajtásszerű „Óh, jaj”-jal indul a vers. (Közbevetőleg megjegyezzük, hogy talán ezért is írt Orosz István legtöbbször fájdalmas Mária-éneket, mert Ő-val a legtermészetesebben a szomorúének kezdődik, s ő tudvalevőleg nevének kezdőbetűit tette a versfőkbe. Így az első verset Ő-val kellett kezdenie.)

A fájdalmas Mária-énekek mindegyike beszédritmusú, parlandó. Az ereszkedő vonalú dallamok, — egy esetet kivéve — mindig szomorú szövegekkel kapcsolódnak a nép ajkán. Leginkább böjtidőre valók. Nagypénteken, Krisztus koporsójánál, reggeltől-estig egyvégben mindig e szomorúénekeket éneklik, egészen a nagyszombati feltámadásig. Tavasztól-őszig a búcsúkon is fel-felhangzanak, de már ritkábban. Rendesen a fájdalmas Szűz képe, vagy egy-egy útszéli kereszt előtt, vagy a búcsús esték — éjszakák meghittségében.

II. A boldogságos Mária-énekekben nem a fájdalmas földi asszony, hanem a boldogságos égi királynő jelenik meg. Szólítja a lovagkor „Nagyasszony”-át, a hatalmas közbenjáró pátrónát, vagy köszönti a barokkor „kedves rózsácská”-ját, a „a kegyes asszonyság”-ot, a búcsújáró helyek csodálatos jötevőjét. Az öröme-

²⁹ A ballada és a középkori misztériumjáték kapcsolatára utal Ortutay Gyula a ballada eredetéről szólván. Ortutay – Buday: Székely népballadák (1935). 27. o.

³⁰ Hajnal Mátyás imádságos könyvében L. Horváth János: Magyar versek könyve, 1942. 112. Latin eredetije „Stabat Mater dolorosa”, szerzője Jacopone da Todi (a hosszú Jakab) (1268 után – 1306) olasz ferences szerzetes. Babits Mihály: Amor sanctus, 1933. 176–181.

kek témája a magasztalás és a köszöntés. Elkülönülnek még a versbe költött legendák. A boldogságos Mária-énekek is e szerint 3 alcsoportot adnak:

1. Mária-himnuszokat jellemzi, hogy a lovagok védőjéhez, a „Nagyasszony”-hoz szólnak. Súlyos szavakkal, aggódó kérések fordulnak ahhoz az asszonyhoz, aki a „férfiaknak tisztos győzedelme”. Ő a férfiak Máriája, a pogány ellen harcoló lovagoké, Szent István neki ajánlotta az országot. Irodalmunkban először Vásárhelyi András³¹ éneke üti meg ezt a himnikus, férfias és hazafias hangot az „Angyaloknak nagyságos Asszonya”-hoz, 1508-ban. Akkor a pogányság ellen induló vitézek énekelhették. A kései középkor hangja ez, az egyetemes kereszténységé. Később a nemzet fennmaradásáért, szabadságáért aggódó hazafiak zendítik meg újra. Ezek lesznek az ünnepélyes alkalmak „nemzeti éneke”-i. („Boldogasszony anyánk” kb. 1715-ből!) A későbbi hajtása pedig az a sok „hazafias” Mária-ének, amely egy időben elöntötte a kórusainkat („Bús magyarok imádkoznak”, „Nagyasszonyunk hazánk reménye”). A régi Mária-himnuszok hangját őrzi a hatszótagos 12., 17., a tízszótagos 49., 50., 55., a tizenkétszótagos 65., 66., 67., 69., 78., 80., 83. és a tizenhétosztagos 101. sz. énekünk. Érdekes, hogy az utolsót kivéve, mind páros szótagszámú vers; a legtöbb éppen tizenkétszótagos!

Az énekszövegeinknek mintegy 20 százalékát teszik, de a jelentőségük nő azzal, hogy az év minden szakában felhangzanak, kedveltek.

2. Mária-köszöntőket jellemzi, hogy a búcsújárók „kisasszonya”-hoz, a rózsafüzérek „piros rózsza”, „fehér lilium”, „szép csillag”-jához szólnak.

Az irodalomban ez a hang is egyidőben tűnik fel Vásárhelyi András himnuszával, a mohácsi vész esztendejében:

„Ó kegyes sziz Mária!
Te vagy szép tiszta rózsza . . .”

Kézirat, 1526-ból³²

De a teljes kivirágzása láthatólag összefügg a búcsújáró helyek felvirágzásával. A gyógyító, vigasztaló, kedvesen ránk mosolygó Máriát köszöntik ezek az énekek, akinek a szoknyája szegélyét elérik, csókolják. Aki néha-néha megjelenik a csodatevő források táján . . . Ő az asszonyok Máriája. Hozzá szólnak a rózsafüzéres énekek. A barokkor hatása legerősebb e szövegeken, de bőven merítenek, és bizonyára sokat őriznek az egykori virágénekek hangulatából, hasonlataiból, jelzőiből, díszítéseiből. Előfordulnak mindegyik szótagszámmal, de főképpen a páratlan szótagszámú verssorokban születnek a könnyed, derűs köszöntők: a három-, hat-, hét-, kilenc-, tizenegy-, tizenhárom- és tizenötszótagos sorokban: 1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., stb. számú ének.

3. Mária-legendák a Szűz életének egy-egy hiteles, vagy nem hiteles eseményét mondják el aprólékos részletezéssel, sok-sok versben. Ilyen a Mária haláláról szóló apokrif legenda (32. sz.) és nagyapáink idejében történt csoda, a lurdi látomás egy-két emberöltőnél még nem régebbi éneke. (1., 64. sz.)

³¹ Ferenczendi szerzetes volt Pesten. A törökök gyilkolták meg Mohács mellett 1526-ban.

³² A Peer-kódex 239. Horváth János Magyar versek könyve, 1942. 33. 761.

A Mária-köszöntők és legendák dallamai derűs, sokszor világias hangot ütnek meg, (22., 23., 24. sz.) még vidám karácsonyi motívum is belszövdik a dallam-vonalba (34. sz.). Mosolygó dallamok: szinte mosolyogva kell énekelni. Tavasztól őszig zengenek a búcsújárásokon és a rózsafüzéres összejöveteleken. A templomokban viszont nemigen jutnak el az ilyen dallamok. Mária-énekeinknek mintegy 50 százalékát teszik.

A boldogságos Mária-énekek ennek a gyűjteménynek a 70 százalékát teszik (20 százalék himnusz, 50 százalék köszöntő), a fájdalmas Mária-énekek pedig 30 százalékát. Tehát kétszer annyi az örömeinek, mint a szomorúéinak, kétannyi a vidám, mosolygós dallam, mint a bánatot festő! A 101 Mária – énekünk, – mint a magyar népének kincs kicsi tükre, – ezt a biztató képet mutatja. Talán népünkre ez is jellemző adat. Megemlítjük azonban, hogy a népet a szomorú, siránczó hang fogja meg inkább.

Az énekszövegek záróverse rendszerint a Szentháromság dicséretéről szól; doxológia, mely Szent Ambrus (340–397) éneke³³ óta jellegzetessége volt a középkori latin himnuszoknak is. Gyakori záróvers-téma, a halálunk órájára kért kegyelem említése is. Néha csak egyik, vagy egyik sem szerepel, hihetőleg idők folyamán elkoptak, elveszték a záróversek.

VÁLTOZNAK-E MÉG A SZÖVEGEK? A népéneklés mai gyakorlata alapján azt gondolhatnánk, hogy a szövegek már nem változnak, mert azokat majdnem minden esetben kis füzetekből, „levelek”-ről olvassa az énekes. A népéneklés csak félig szabad, félig variációs jelenség e szerint, mert csak a dallam változhat, a szöveg már meg van kötve. Új kiadásoknál azonban azt tapasztaljuk, hogy a „szerkesztők” szabadon bánnak a szöveggel. Frissítenek, változtatják legalább is a kezdősort – talán csak azért, hogy ne ismerjenek rá, a vevők, és mint „legújabb éneket” újra megvegyék a régit. Az új igényeknek megfelelően átalakul az új kiadásban a szöveg. Friss témák is beleszövdnek, Orosz Istvánok, Szemenyei Mihályok ihletéséből. Minden búcsúra kerül ma is valami „új ének”: 1945–47. esztendőkből hadifogoly Mária-énekek születtek és ezrivel keltek el. A népének-szöveganyag tehát még változik, néha csiszolódik, és gyarapodik is.

DALLAMCSOPORTOK. A dallamoknak az indulástól a zárlatig rajzolt vonala, a szerkezete (belső tagolása) és az előadásmódja ad jellegzetességet. Ezek alapján csoportosítunk:

1. Ereszkedő vonalú dallamok, moll-jellegű hangsorban, négysoros izometrikus³⁴ versszak, parlandó³⁵ előadásban. Élesen elkülönül az anyag mintegy 5 százaléka,

³³ Babits Mihály: *Amor Sanctus* 1933. 51.

³⁴ Dallamsor – egy verssorra énekelt dallamrész, utolsó hangja a zárlat. Izometrikus – egyforma szótagszámú, heterometrikus különböző szótagszámú verssorok vannak a versekben. Bartók, i. mű XII. o.

³⁵ Parlando, parlando-rubato – a szöveg ritmusához alkalmazkodó szabad előadásmód, egyes hangok emfaticusan (színnel, nyomatékkal) megnyúlhatnak, *Giusto moderato* – feszes ritmus, de nem táncra. Lásd még a ritmikánál.

a hatszótagos 3., 4., 6., 20. (heterometrikus!), a nyolcszótagos 39., 43. és a tizenkészótagos 80. sz. ének. Kétségtől régi réteget képviselnek és a magyar népdalok régi stílusú dallamaival, az A. osztállyal tartanak rokonságot.

2. Boltozatos vonalú dallam, a hangsor alsó feléből fellendül, rendszeren az 5 – 6-ik fokon tetőz és sequenciásan alászáll, dūr- vagy moll-jellegű hangsorban, izometrikus vagy heterometrikus versszak, parlandó előadásban. A főzárlat³⁶ rendszeren a 2. fok. Mint – főpilléren – ezen nyugszik a boltozat, pl. az 1., 8., 12., 13., 18., 21., 32., 35., 79. A főzárlat ritkán az 5. fok, pl. 15., 30. és 31. sz. énekben. A dallamok 20 százalékát teszik. Eleven életet élő dallamok, csaknem mindegyik ún. vándordallam, amelyet többféle szövegre szívesen alkalmaz az énekes. Ez is bizonyos régiség jele.

3. Hullámozó vonalú dallamok, dūr- és moll-jellegű hangsorban, gyakran fölfelé dūr- lefelé moll-jelleggel, ABCD szerkezettel izometrikus, vagy heterometrikus versszakok, parlandó előadásmódban. Bizonyos egyéni szerkesztés jellemzi e dallamokat, sorismétlés, sequencia kerülése. Ilyen pl. Tinódi: „Seregek közt kik vagytok hadnagyok” c. dallama. Három ilyen dallamunk van, a nyolcszótagos 40., a tízszótagos 49., és a tizenkészótagos 66. sz. ének. Bizonyára nem véletlen, hogy a 49. sz. Vásárhelyi András pesti ferences barát éneke, a 66. sz. pedig Lancsics Bonifác pannonthalmi bencés szerzetes éneke.³⁷ Mindkét szövegnek – a szokásos népies, általános hangtól elválasztó – egyénisége van. A versekhez kapcsolódó dallamoknak is. Sajátos vonása mindkét dallamnak, hogy fölfelé menetben dūr-, lefelé mollharmadot vesz, ami még érdekesebbé teszi a hullámozó mozgást.

4. Sorismétlő, nem zárt szerkezetű dallamok, dūr-, vagy moll-jellegű hangsorban, izometrikus vagy heterometrikus versszakok parlando, vagy giusto moderato előadásban. AABC szerkezettel a 17., 42., 46., 59., 83., 94., 96. sz. ének, AAvBBv szerkezettel a 28., 29., 33., 38., 41., 50., 53., 55., 73., 81., 100. sz. ének. Összesen 23 dallam, az anyagunknak kb. 30 százaléka. Megjegyezzük, hogy maga az AABB (északi szláv daltípus) mereven egyetlen egyszer sem fordul elő, hanem vagy AAkBBk – azaz változó *kádenciával*, zárattal térnek vissza a sorok, vagy pedig játékos módon kibővül a forma, pl. a 34. sz. dallam közepére egy pasztorálmotívum került, a 67. sz. dallam BB sorai elé egy szicíliai (?) népének,³⁸ az „Égi szűzvirág” kétütemes töredéke, legérdekesebb pedig a 65/a sz. dallam, az „Óh áldott Szűzanya”, melynél a BB sor közé egy ötödik sor csúszott, ezzel az ének sajátos szerkezeti jelleget nyert és a főzárlat a 3-ik sor végére került.

Középen ismétlő ABAC szerkezetű dallamforma egy fordul elő, a 11. sz. ének.

A boltozatos építkezés és a sorismétlés kombinációjából adódik két újabb forma, amikor a mollharmadon ismétlődik és amikor az ötödik fok régiójába emelkedik (quintel), a második sor dallama (dux-comes viszony).

A visszatérő sorismétlés – amikor az első sor dallama a negyedik sorban tér vissza, – egy egész korszakra jellemző stílust teremt. Ilyen szerkezetű magyar

³⁶ Főzárlat van a dallam közepén, tehát a négysoros dallamnál a második sor zárata a főzárlat.

³⁷ Elhunyt 1737. Gacs B. Emilián: Szoszna Demeter György énekeskönyve, 1938. 69. o. A Bol-dogasszony anyánk szerzője.

³⁸ Kersch Ferenc: Sursum Corda 1902. 154 szerint „Ó-szicíliai népének”.

dalt 1770 előttről nem ismerünk.³⁹ Ez az új stílus jellemzője: a két szélső sor azonossága: AXYA zárt szerkezet.

5. Mollharmadon ismétlődő zárt szerkezetű dallam a tót zenében nagyon gyakori, jellemző AA³ BA forma,⁴⁰ izometrikus versszak, parlando, giusto moderato előadásban, mindössze egy fordul elő, a tízszótagos 51. sz. ének. Változatai, a nyolc-⁴¹ és tizenkétszótagosak is, – viszont nagyon elterjedtek.

6. Ötre váltó (quintelő) zárt szerkezetű dallamok dūr-, vagy moll-jellegű hangsorban, izometrikus versszak, giusto moderato előadásban; ilyen a hétszótagos 22., 23., 24., 25., részben a 26. sz. ének, és a tizenkétszótagos 64. sz. ének. Feltűnő jelenség, hogy a vallásos szövegű hétszótagosak szinte mind a világi parasztzene B-osztályba illő szerkezetek. A világi népdalok B-osztályába viszont éppen a hétszótagosak játszóak a Benjamin-szerepet, mindössze 2 százalékot tesznek ki!⁴² Feltehető, hogy a nép – finom érzékkel – éppen azokat a típusokat éneкли val-lásos szöveggel, amelyek a legkevesebbet szerepelnek világi szöveggel, népdal-típusként.

Az ötre váltás (quintelés) tapogatózva jelentkezik a nyolcszótagos 37. sz. énekben és a tízszótagos 52. sz. énekben. Bár ezeknél nem tér vissza az A-sor, így nem zárt a szerkezet, de látható, hogy új stílusúvá, B-osztálybelivé fejlődő dallamok ezek, félig készen! Az új-stílus átformáló erői most jelentkeznek.

7. Sorismétlő, zárt szerkezetű dallamok, AAkBA, AkAkBA szerkezettel, dūr- vagy moll-jellegű hangsorban, túlnyomórészt heterometrikus versszakok, parlando vagy giusto moderato előadásban. Ez a legváltozatosabb és legnagyobb csoport, nyolctól-tizenhétszótagosakig, összesen 31 dallam, az énekeink kb. 40 százaléka.

A visszatérő sor változatlanul jön 19 esetben, pl. 47. sz., 101. sz. csonkán jön vissza 2 dallamban: 56. sz. 87. sz. kibővülve tér vissza 3 esetben: 44., 54. és 85. sz. énekben, az ismétléskor változik a záróhang 5 esetben: 45., 48., 62., 78. és 95. sz. énekben.⁴³

Megemlítünk még egy sajátos alcsoportot, a félsorral építő szerkezetűekét. Barokkos-rokókó⁴⁴ jellegű (?) dallamok, amelyek rövid 6–7 szótagos félsorokra tagolódnak, és a félsor visszatérése többé-kevésbé kialakítja, a zárt formát (vagy annak ővét?). Ilyen a 70., 71., 72., 96. sz. ének.

A dallamtípusok százalékos aránya valószínűleg jellemző és többé-kevésbé állandó: a népének-anyagot kombinációs összetétel jelenti, bizonyos típusú dallamok bizonyos számban való jelenléte.

³⁹ Kerényi György: Szép magyar dalok, 1946. 155. o.

⁴⁰ Ilyen nyilvánvalóan tót eredetű. „Azt mondják nem adnak engem galambomnak” c. nóta, mely a szlovákoknál régi nemzeti himnusz-melódia(!)

⁴¹ „Édes Jézus neked élek” Szent vagy Uram, 1932. 113. sz.

⁴² Bartók Béla: A magyar népdal. 1924. XLI. old. B-osztály 771 dallama közül mindössze 15 a hétszótagos.

⁴³ A nyugat-európai népi daltípus e formáját választja Beethoven: IX. szimfóniája „Örömdal”-ában, amelyben a legnagyobb közösség, a mindenki énekét szólaltatja meg.

⁴⁴ Nincs módunk a régi nyugat-európai és a környező népek vallásos szövegű népi dallamainak teljesebb áttanulmányozására. Megállapításaink feltételesek.

A dallamok fenti csoportosítása nagyjából a kialakulás történeti sorrendjét is szemlélteti: az 1–3. csoport a régibb, a 4–7. csoport az újabb és kevésbé népi anyag.

RITMIKA. E Mária-énekek orgonakíséret nélkül szoktak elhangzani. Sem a búcsújáráskor, sem nagypénteken nem szól az orgona. A népi ritmizálás éppen ezért ezeken a dallamokon szabadon érvényesül.

Gyakoribb a parlando előadásmód. Jellemzi, hogy a dallamnak egyes hangjai zeneiségből eredően (emfatikusan-színesen, kifejezően) megnyúlnak, — függetlenül az alája kerülő szótagtól. Gyakran épp a sorkezdő hang ilyen, pl. 3., 26. sz. ének negyed, pontozott negyed kótái, a 6. sz. ének harmadik hangja a megnyújtott pontozott negyed.⁴⁵

A nyolcadpárokon belül — gyakran finom ritmika jelentkezik, a szöveghez alkalmazkodva, az egyik nyolcadhang rövidül, a másik ugyanannyival nyúlik, tehát tizenhatod és pontozott nyolcad, vagy a lágyabban hangzó nyolcad-negyed triolapár lép fel. Finom gyorsulások és megnyújtások jelentkeznek, pl. 76., 77., 78. sz. ének.

A parlando előadásban az 5–8 hangból álló hangcsoportok általában egy hangsúllyal, egybefogva hangzanak el. Ezért a szaggatott ütemvonalaink nem, vagy csak alig jelentenek hangsúlyt. Általában feleannyi az ütemvonal — vagyis a hangsúly, mint azt a mostani kiadványok feltüntetik. Az ütemvonalak a „jozefiánus” (pl. „Ó szentséges”, Bozóki 1797. 112. Szent vagy Uram! 1932. 127. sz.) dallamok és az orgonakísérek megjelenésekor szaporodtak el. Sokszor kissé gépiesen! „Más zenei nyelvhez tartozik a kíséret, mint a dallam” A Cantus Catholici még nem használt ütemvonalakat.

Ritkább a giusto moderato előadásmód. A hangsúlyok sűrűbben és szabályos közökben jelentkeznek — ahogy ez a tánczenében szükségesség —, így azután 2/4-be, 3/4-be merevül többé-kevésbé a dallam. A páros és páratlan ütemek keveredése kellemes változatosságot hoz ilyenkor, pl. 60. sz. énekben, úgyszintén ha parlando és giusto moderato jellegű sorok keverednek, pl. 34. sz. énekben.

Talán feltűnik az olvasónak, hogy sem egyenletes 4/4-eket, sem egymást követő négy negyedkótát (kivéve a 100. sz.!) nem találunk a lejegyzésekben. Az „Áldozattal járul hozzád” szerű ritmusképletek, a kiléphető egyenletes negyedkóták, idegenek az igazi népénekülésben! (Karácsonyi énekeket kivéve!) Teljesen idegen — és sohasem hallható pl. felütéses 3/4-es dallam. A keringő-szerű 3/4-es (félkóta, negyedkóta) idegenszerű, de ritkán előfordul.⁴⁶ Elfogadott a mazurka-szerű 3/4 (két nyolcad, két negyed) ritmus, pl. 35. sz. ének. De ez az ütembeosztás nem szo-

⁴⁵ Alapegységnek vettük az egy lépésre eső egy negyed kótát, vagy két nyolcad kótát, két lépésre félkótát. Kótapéldáink mindig egy énekes szólóénekét, — és nem a tömegének ritmusát — szemléltetik, de figyelembe vettük a több versszak és több énekes meghallgatásával kialakuló általános dallamképet. Itt mondunk köszönetet Lajtha Lászlónak, a Néprajzi Múzeum v. igazgatójának a dallamlejegyzéseink egy részének átnézéséért, ellenőrzéséért.

⁴⁶ „Lurdi ének” variánsát pl. Aj faluban a cigányasszony még keringő-szerű 3/4-ekbe merevíti, a magyar asszony viszont ugyanott már 2/4-be hajló parlando előadásban éneklí ugyanazt, a dallamot a 64. sz. énekünk változatát.

kott a dal végéig mereven megmaradni, nem végigmenő. Általában idegenkedik népünk a végig érvényes merev ütembeosztásoktól. A 3/4-ek, vagy a 2/4-ek sorát legalább egy-egy szünet betoldásával megbontja, például 3/4 ütemet iktatnak be – igen üdén – a merev 2/4-ek közé: ilyenre szép példa az országszerte énekelt „Angyaloknak királynéja, tiszta Szűz” c. ének „virágszál” üteme. Mindig 3/4-ben éneklük, egy szünettel megtoldva! Ugyancsak 3/4-eket, sőt 2/4-eket énekelnek a „Boldogasszony anyánk” sorvégein, megbontva a merev 4/4-es ütembeosztást. (Szent vagy Uram, 1932. 284. sz.)

Hogy 7–8 egyenletesen kiléphető negyedkótát nem énekelnek, ez talán fiziológiai szükségesség is: lélegzetet kell venni közben, vagy kissé sietni!

A hatszótagú éneknél gyakori a négy nyolcad, nyolcad és pontozott negyed (pl.: 8. sz. ének), de gyakran előfordul egy sajátos „hangsúlyos jambikus” lejtés: nyolcad negyed, nyolcad negyed, nyolcad negyed... pl.: 72. sz. „A fájdalmas anya”.

A hét-, nyolc-, kilenc- és tízszótagú sorokban gyakori az első három rövid hang után a negyedik hang zeneiségből fakadó (emfatikus) megnyújtása: a három nyolcad után negyed, vagy pontozott negyed fellépte, mindegy, hogy milyenszótagra: pl. 28., 32., 37., 51. és 81. sz. énekben, e két utóbbiban csaknem végigmenően!

A tíztagúak családjában mindmáig él egy népszerű középkori latin himnusz-ritmus (49., 53. sz.)⁴⁷ Finom menüett-ritmus üt át egyes tíz-tizenkétszótagos dallamokon, pl. 54. sz. ének „Szeretném mondani, de nincs kinek” sorát olvassuk csak 3/8-ban!

Érdekesen jelentkeznek a pontozott ritmus képletei, pl. a 24. sz. énekben: „A szövegtől függetlenül csoportosulnak, bizonyos harmonikus egymásutánba; ez az egymásután a következő versszakokban változatlanul megmarad.”⁴⁸

Feltűnően nagy szerepe van a kolomejka ritmusoknak, dallamainak kb. 20 százalékat teszik: 21., 30., 31., 60., 61., 64., 67., 82., 84., 86., 87., 90., 91., 92., 93., 94., 95. sz. ének változatos formái. Szerepük feltétlenül érdekes Kelet és Nyugat zenéinek találkozáspontján!⁴⁹

*

ÖSSZEFOGLALÁS. 101 népének, 90 dallampéldával kicsi tükre az egész magyar népének kincsnek.

Az ország legtávolabbi részeiből gyűjtött anyag azt igazolja, hogy a népének kincs éppen olyan egységes minden magyarlakta tájon, mint a népdal. Éppen azok

⁴⁷ Népdalokban is van nyoma: „A bolhási kertek alatt, Kata”, Tinódi: „Seregök közt kik vagytok hadnagyok” (1550), Szabolcsi Bence: Tinódi zenéje. Zenei Szemle, 1929. 20., A magyar zenetörténet kézikönyve 1947. 12. o.

⁴⁸ Bartók Béla: Népzene és a szomszéd népek népzeneje 1934. 11. o. „A tótoknál” jellemző.

⁴⁹ Erősen módosíthatja Bartók Béla nagyfontosságú feltevését, amely így szól „A fejlődési menet – inkább érzésem, mint tudásom szerint – ez lehetett: rutén kolomejka – magyar kanásznóta verbunkos zene – új-magyar népi dallamok.” (Népzene és a szomszéd népek népzeneje, 1934. 19.)

az erők tartják életben, variálják, frissítik, mint amelyek a népzeneét kormányozzák. A vallásos szövegű énekeknek ez a csoportja a nép zenei érzésének ösztönszerű kifejezője, térben és időben elterjedt.

Forma, dallam és ritmus-elemek vándorolnak itt, amelyek ismerete nélkül a népdalról sem lehet teljes a kép, sem a teljes népzenéről.

Végül a népének éppen itt Magyarországon, Európa népi művészetét még éltető és megtartó övezetében — elérkezett egy olyan állapotba,⁵⁰ amikor már az írásbeliség is szerepet kap a fennmaradásban. Azt látjuk, hogy a nép teremtő ereje tovább él, alkalmazkodik az új eszközökhöz.

A népénekkincsünk jelentős szellemi, szellemtörténeti értéket jelent.

⁵⁰ „Az európai népek élete már századok óta megállás nélküli átmenet az írástalan, őstermelő népkultúrából a városi könyv- és gyárkultúra felé”. Kodály Zoltán: A magyar népzene, A Magyarság Néprajza IV. kötet. 9. o. (1937).

FORRÁSMUNKÁK

Népepektárak: Az első katolikus kótás énekgyűjtemény 129 dallammal. Cantus Catholici, (Lőcse) 1651. Megalkotója SZŐLŐSY Benedek jezsuita (1609–1656), a dallamokat szlovák szöveggel is kiadta 1655-ben. — SZELEPCSÉNYI György: Cantus Catholici, Nagyszombat, 1675, 1703, 1738, 1792. Az előbbi új, bővített kiadásai. — NÁRAY György: Lyra coelestis, Nagyszombat, 1695. — SZEGEDI Ferenc Lénárd: Cantus Catholici, Kassa, 1674. — ILLYÉS István: Soltári... és halottas enek. Nagyszombat, 1693. Még 1904-ben is újra kiadták! — DEÁK – SZENTES: Kéziratos énekgyűjtemény, 1774. — Kéziratos „Magyar Cationale” a XVII. sz. végéről — Turóci kéziratos „Cationale et Passionale Hung.” a XVII. századból. — BOZÓKI Mihály: Katolikus kar-béli kótás énekes könyv, Vác, 1797. A „jozefánus”, bécsies dallamok főforrása. — KOVÁCS Márk: Énekeskönyv, Tihany, 1842–44. I–IV. kötet — ZSASSKOVSZKY – TÁRKÁNYI: Katolikus egyházi énektár, Eger, 1855, 1874. — KAPOSSY – SZEMENYEY: Római katolikus egyházi énekek, Eger 1887, 1890. I–II. kötet. — BOGISICH Mihály: Őseink buzgótsága. Budapest 1888. — KERSCH Ferenc: Sursum Corda. Esztergom, 1902. — JÓSVAY Gábor: Lelki Gyöngyök, Eger (1913). — HARMAT Artur — SÍK Sándor: Szent vagy Uram, Budapest 1932.

Dalgyűjtemények, tanulmányok: PÁLÓCZI – HORVÁTH Ádám: Ötödfélszáz Énekek ki magam csinálmanya, ki másé, 1813. — BARTÓK Béla: A magyar népdal, 1924. — BARTÓK Béla: Népzenénk és a szomszéd népek népzenéje. 1934. — BARTÓK Béla — KODÁLY Zoltán: Erdélyi magyar népdalok, (1923) — KODÁLY Zoltán: A magyar népzene. A Magyarság Néprajza IV. kötet, (1937) — KODÁLY Zoltán: Árgirus nótája, tanulmány, 1921. — KODÁLY Zoltán: Néprajz és zenetörténet, Ethnographia, 1932. — SZABOLCSI Bence: Tinódi zenéje. Zenei Szemle, 1929. — SZABOLCSI Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve, 1947. — BARTHA Dénes: A XVIII. század magyar dallamai, 1935. — BABITS Mihály: Amor Sanctus, 1933. — HORVÁTH János: Magyar versek könyve, 1942. — HORVÁTH Cyrill: Középkori magyar versek, 1921. — DOMOKOS Pál Péter: A csikcsobotfalvi Kájoni-kézirat. — Zenei Szemle, 1929. 25–31. old. — GACS B. Emilián: Szoszna Demeter György kéziratos énekeskönyve. Pannonhalma, 1938. — PAPP Géza: A magyar katolikus egyházi népénekek kezdetei, 1942. — PETRÓ Sándor: A magyar nyelvű egyházi ének középkori emlékei, E. Ph. K. 1941. —

Vallásos néprajz: BÁLINT Sándor: Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza, 1942. — BÁLINT Sándor: Népünk ünnepei, 1938. — BÁLINT Sándor: Sacra Hungaria, 1944. — MANGA János: Magyar katolikus népelet képekben, 1948.

3, 6, 8, 6

1.
MÁRIA, TEKINTS REÁNK

2. Mária / Mennyből szállott virág, / Ki a lurdesi barlangban / Kijelenté magát.
3. Nem barlang, / Hanem szép palota, / A keresztény nemzetségnek / Gyógyító balzsama!
4. Mária, / Aki Bernadettnek, / Tizennyolcszor megmutattad / Szentséges képedet.
5. Mária, / Aki azt mondotta, / Én vagyok a szeplőtelen / Fogantatás titka.
6. Mária, / Ki fehér öltönyben / Mentél, hogy a tisztaságra / Minket emlékeztess.
7. Égcsínű / Szallagot viseltél, / Hogy bennünket mennyországra / Úgy emlékeztessél.
8. Mária, / Ki rózsákon álltál, / Hogy bennünket szenvedésre / Azzal buzdítanál.
9. Mária, / Ki a szent olvasót / Megmutatod, hogy mi is azt / Gyakran imádkozzuk.
10. Mária, / Ki szent szemeidet / Siralmasan bűneinkért / Az égre vetetted.
11. Mária, / Ki szent kezeidet / Összetéve, miértünk, / Imára emelted.
12. Mária, / Te jelenésedet, / Hisszük, valljuk, tapasztaljuk / Csuda-tetteidet.
13. Mária, / Örömnünknek oka, / Vakok, némák, nyomorultak, / Betegek orvosa.
14. Mária, / Özveggy, s árvák anyja, / A meghalt híveknek pedig / Örök nyugodalma.
15. Mária, / Szűzek királynéja, / Most és halálunk óráján / Siess oltalmunkra!
16. Mária, / Csak az a kérésünk, / Az ítélobíró, Jézust, / Engeszteld meg nekünk!
17. Mária, / Légy szószólónk nekünk, / Holtunk után Bernadettel / Téged szemlélhessünk.
18. Dicsőség / Légyen az Atyának, / Szentlélekkel egyetemben / Áldott szent Fiadnak! | : / Tisztelet adassék tőlünk / Szép Szűz Máriának!

3, 6, 8, 6

2.
MÁRIA, TÉGED KÖSZÖNTENI
(1. sz. dallamra)

1. Mária, / Téged köszönteni, / Szentséges képed elejbe / Jöttünk üdvözleni.
2. Mária, / Fényes piros hajnal, / Neked mondott üdvözlétet / Gábiel arkangyal,
3. Mária, / Ki öröktől fogva / Szeplő nélkül fogantattál, / Isten szép leánya!
4. Mária, / Jóillatú rózsa, / Melyre szállott a Szentlélek / És az ég harmatja.
5. Mária / Kivirágzott szíve / A teremő Atyaisten / Legszebb remekműve.
6. Üdvözlégy / Lelkünknek orvosa, / A teljes Szentháromságnak / Fehér lilioma.
7. Mária, / Malasztal vagy teljes, / Óh, légy, kérünk, mindnyájunkhoz / Irgalmas és kegyes.
8. Mária, / Imádd Istent értünk, / Most és halálunk óráján / Téged köszönthessünk.

6, 6, 6, 6,

3.
MÁRIA... HAJNALI SZÉP CSILLAG

Má - ri - a, Má - ri - a, Haj - na - li szép csil - lag,

Sze - gény bú - nő - sö - kön Mind - ő - rök - ké csil - logsz!

20mp

2. Mária, Mária, / Angyalok öröme, / Te vagy mindnyájunknak / Te vagy reménysége!
3. Mária, Mária / Kinyílt szép liliom, / Téged tiszteljenek / Ezer milliomon.
4. Mária, Mária / Frigynék szent szekrénye, / Te vagy mindnyájunknak, / Te vagy reménysége! (= 1p 10 mp)
5. Mária, Mária, / Összetett kezekkel / Elődbe borulunk / Hulló könnyeinkkel.
6. Mária, Mária, / Bűnösök oltalma / Szegény özvegy árvák - / nak vagy szószólója!
7. Mária, Mária, / Nézd, hogy sírnak árvák, / A sok sírásukban / Nevedet kiáltják...
8. Mária, Mária, / Egek királynéja, / Szegény bűnösöknek / Oltalom-városa.
9. Mária, Mária / Nyíló legszebb virág, / Illatárját érzi / Ez az egész világ.

10. Mária, Mária, / Atyaisten lánya, / Te vagy a Szentlélek / Ékes szép mátkája.
(= 3 perc)
11. Mária, Mária, / Gábrriel köszöntött. / „Áldott vagy örökkön / Az asszonyok között!”
12. Mária, Mária, / Te kiválasztattál, / Mert szent Fiat szültél, / Még is szűz maradtál.
13. Mária, Mária, / El ne hagyd népedet, / Kérünk e szent helyen, / Segélj meg bennünket!
14. Mária, Mária, / Nyújtsd ki jobb kezedet, / Fogadjál el minket, / Szegény bűnösöket. (= 4 p 10 mp).
15. Mária, Mária, / Májusi szép virág, / Kit értünk megkedvelt / Teljes Szentháromság.
16. Mária, Mária, / Irgalmasság anyja, / Tégedet tiszteljük / Jézusnak szent anyja.
17. Mária, Mária, / Jézust, szent Fiadat, / Kérjed miértünk / Kedves magzatodat.
18. Mária, Mária, / Dicsértessél tőlünk, / Légy irgalmas hozzánk, / Kegyes esedezőnk.
19. Mária, Mária, / (*Andocs*) nagyasszonya, / Hozzád folyamodók / Kegyes pártfogója.
20. Mária, Mária, / Hazánk védasszonya, / A búcsújáróknak / Vezérlőcsillaga.
21. Mária, Mária, / Legfőbb trónuson ülsz, / Tudjuk, hogy mirajtunk, / Anyánk, megkönyörülsz! (= 6 perc 20 mp)*

6, 6, 6, 6

4. MÁRIA... MENNYEI SZÉP VIRÁG

Má - ri - a, Má - ri - a, Meny-nye - i szép vi - rág,

Kit áld - va ma - gasz - tal, Szé - les ez nagy vi - lág.

16 mp

2. Mária, Mária, / Mennyei lilium, / Kinek illatától / Gyógyul sok milliom, —
3. Mária, Mária, / Mennyei nefelejcs, / Minket, bűnösöket, / Soha el ne felejts!
4. Mária, Mária, / Mennyei szép rózsza, / Sok bús özvegy, árva / Megvigasztalója.
5. Mária, Mária, / Üdvösség hajnala, / Kire felvirradott / Boldogságunk napja.

* Egy teljes énekszöveg előadási ideje.

6. Mária, Mária, / Mennyei szép csillag, / Ki a gyászos égen / Értünk szépen csillog!
7. Mária, Mária, / Hazánk védasszonya, / Özvegyek s árváknak / Megvigasztalója.
8. Mária, Mária, / Gyászban is fényesség, / Árva magyaroknak / Te vagy az ékesség.

6, 6, 6, 6

5. DICSÉRTESÉL TŐLÜNK (3. sz. dallamra)

1. Dicsértessél tőlünk / Mária, Szűzanyánk, / Fénylő trónusodról / Nézz örömmel reánk!
2. Eljöttünk tégedet / Tisztelni, áldani, / Anyai szívedért / Néked hálát adni.
3. Sok keserű jaj-baj / Éltünk napját nyomja, / Fájó szívvel kérünk, / Figyelj szavainkra.
4. Újul szívünk-lelkünk, / Ha képedre nézünk, / Kedves édesanyánk, / Ne hagyj keseregnünk.
5. Mártírok asszonya, / Egek királynéja, / Hozzád felsóhajtunk, / Bűnösök oltalma.
6. Fölsóhajtunk hozzád / Világ váltságáért, / Krisztus Jézusunknak / Vérehullásáért.
7. E siralom-völgyből / Néped hozzád kiált, / Hallgasd meg kérésünk, / Kegyelmes pátronánk.
8. Hallgasd meg, hallgasd meg / Bűnös szolgálodat, / Siránczó özvegy / S árva fiaidat.
9. Nagyhatalmú Isten / Kegyes édesanyja, / Ki a benne bízót / Soha el nem hagyja.
10. Ne hagyj el bennünket, / Óh kegyes gyámolónk, / Isten előtt mennyben / Te légy a szószólónk!

6, 6, 6, 6

6.

ÓH, ÉN ELHAGYATOTT, FÁJDALMAS

The musical score is written on two staves. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, and the second staff contains the melody for the second line. The tempo is marked as = 24mp. The lyrics are in Hungarian.

Óh én el- ha - gya-tott Fáj- dal-mas Szűz - a - nya ,

Ki - nek szí- vét jár-ja Hét he - gyes tör nyi-la.

2. Jaj, mert szent Fiamat / Látom a Golgotán, / Szörnyű kínok között / Szenved a keresztfán.
3. Sírjatok bűnösök, / Sírjatok olajfák, / Getszemáni kertben / Vért nyílnak a rózsák.
4. Ártatlan szent Fiam / Vérével öntözte, / Midőn harminchárom / Hóhér megkötözte.
5. Sírjatok angyalok, / Ott fenn az egekben, / Mert a kezemben függ / Világ teremője.
6. Nap, Hold és csillagok / Ti is gyászoljátok, / Most haldoklik Jézus, / Teremtő uratok.

6, 6, 6, 6

7.

A SZENTKÚTI TEMPLOM

(8. sz. dallamra)

1. A szentkúti templom / Ajtaja megnyílt, / Minket, bűnösöket, magához fogadott.
2. Az oltár fölött van / Szentkútnak csillaga, / Mátraverebélynek / Fehér lilioma.
3. Akinek szent nevét / Jöttünk köszönteni, / Angyali énekkel / Szüzet üdvözleni.
4. „Jöjjetek énhozzám, / Kiknek fáj szívetek, / Anyai kezemmel / Hogy megnyhítselek.
5. Jöjjön ide minden / Elhagyatott árva, / A bús özvegy, kinek / Sírban van már párja.
6. Óh, jöjjetek ide / Gazdagok, szegények, / Hogy együtt érezzük / Az égi örömet.
7. Mert nincs olyan élet, / — Legyen bár rózsza is, — / Hogy szívünk kertjében / Ne teremjen tövis.
8. Óh, jöjjetek ide, / Mert itt van azon kéz, / Amely szíveteket / Meggyógyítani kész.

9. Letörli az árvák / Gyászos könnyhullását, / Akinek itt senki / Nem fogja már pártját.”
10. Mindnyájan tudjuk ezt, / Szerelmes, Szűzanya, / Mert ide segített / Szent Fiad irgalma.
11. És ha sírba szállunk, / Emelj fel a mennybe / Égi szent karoddal, / Szentek seregébe.

6, 6, 6, 6

8. ÜDVÖZLÉGY SZENTKÚTNAK

Üd-vöz-légy Szent - kút-nak Tündök-lő csil - la - ga,

Szép ma-gyar ha - zánk-nak Ki-rály-né asz - szo - nya.

♩ 16 mp

2. Te köszöntésedre / Messziről fáradtunk, / Kedves édesanyánk, / Könyörülj mirajtunk!
3. Honnan érdemeltük / Ezt a nagy kegyelmet, / Hogy most megláthattuk / Drága szent képedet?!
4. Majd meghasad szívünk / Most a nagy örömben, / Orcáink megáznak / Szemeink könnyében.
5. Tekints le, Mária, / Hű tisztelőidre, / Add ránk áldásodat / Kedves vendégidre.
6. *Szentkútnak* csillaga / Ragyogj a szívünkben, / Kik hozzád sóhajtunk / Nagy keserűségben.
7. Szomorú a szívünk, / Bánattal telve van, / Kedves édesanyánk, / Reményünk benned van.
8. Mert te vagy az árvák / Kegyes szószólója, / A szomorú szívek / Megvigasztalója.
9. Az árvák, özvegyek / Sírását hallgasd meg, / Imádságainkat / Mária, ne vesd meg!
10. „Ne sírjatok árvák, / Itt van Szűzanyátok, / Örökre fordítja / Nagy szomorúságtok!”
11. Légy velünk, Mária, / E földi életben, / És ha majd kimúlunk, / Te vezess mennyekbe!

6, 6, 6, 6

9.
KÖSSÜNK SZÉP KOSZORÚT SZÉP
SZŰZ MÁRIÁNAK

(8. sz. vagy a 13. sz. dallamra)

1. Kössünk szép koszorút / Szép Szűz Máriának, / Olvasószemekből /
Rózsabimbók válnak.
2. Minden olvasószem / Szép bimbóvá válik, / Ha az ember buzgó / Szívből
imádkozik.
3. Mondjuk szépen, tisztán / Minden vers titkait, / Ezerszer megáldja / Neve
tisztelőit.
4. Minden vers végére / Reá vagyon írva: / „Ezernyi ezerszer / Áldassék Mária!”
5. Óh, kegyelmes Szent Szűz, / Hallgasd meg népedet, Aki szívből mondja. /
Áldott szent nevedet!
6. Az első olvasó / Örvendetes rózsa, / Mert a Szűz Máriát / Örökre gyullasztja.
7. A másik utána / Fájdalmas olvasó, / Az Úr Jézus Krisztus / Sok kínjáról való.
8. Harmadik utána / Dicsőséges rózsa, / Mert Szűzanyánk mennyben / Meg van
koronázva.
9. Szűzanyánk, Mária, / Fogadd e szent füzért, / Ajánld föl Jézusnak / Hű
tisztelőidért.

6, 6, 6, 6

10.
FÁJDALMAS SZŰZANYÁM

(8. sz. dallamra)

1. Fájdalmas Szűzanyám, / Te hozzád fordulok, / Szörnyű fájdalomdról / Mélyen
gondolkodom.
2. Mert tudom sértettél, / Fájdalmat éreztél, / Midőn szent Fiadat / Utadban
elvesztéd.
3. De mégis nagyobb volt, / Midőn már búcsúzott, / Midőn már szép szádra /
Édes csókot adott.
4. Jaj, akkor elhaltál, / Félholtan maradtál, / Édes szent Fiadtól / Ily szókat
hallottál:
5. – „Szerelmes Szűzanyám, / Hallgasd meg szavamat, / Köszönöm tenéked /
Minden jóvoltodat.
6. Mert már el kell válnom, / Téged itt kell hagynom, / Tanítványaimat / Tenéked
ajánlom.”
7. – „Jaj, szerelmes fiam, / Ne hagyj el engemet, / Fogadd meg csak egyszer /
Az én kérésemet.
8. Jaj, mert szörnyűt halok, / Ha tőled elválok, / Ez árnyékvilágban / Ha árván
maradok.”

9. Jaj, már elérkezett / Szent Fiad órája: / Elutazott tőled / Tanítványaival.
10. Getszemán kertjébe, / Olajfák hegyére, / És már ottan esett / Áldott két térdére.
11. Jaj, fájdalmas anyám, / Tudom, hogy elhaltál, / Midőn szent Fiadtól / Immár elmaradtál.
12. Jaj, felértek vele / A Kálváriára, / Ottan felszegezték / A nagy keresztfára.
13. Dicsértessél tőlünk / Fájdalmas Szűzanyánk, / Szomorú patrónánk, / Keserves Máriánk.
14. Dicséret, dicsőség / Légyen szent Fiadnak, / Ki a szent keresztfán / Miérettünk meghalt.

6, 6, 6, 6

11. **MÁRIA... TE KÖSZÖNTÉSEDRE**

Má-ri- a, Má - ri - a, Te kö-szön - té-sed-re,

Mi is meg-je - len - tünk Drá-ga szent ne- ved-re.

2. Mária, Mária, / Olvasók virága, / A Szentháromságnak / Kincses szép tárháza.
3. Mária, Mária, / Kinyílt ékes virág, / Akit megköszöntött / Teljes Szentháromság.
4. Mária, Mária, / Hajnali drága fény, / Mert csak te könyörögsz / Minden bűnösökért.
5. Mária, Mária, / Napnak vezetője, / A szép holdvilágnak / Fényes követője.
6. Mária, Mária, / Ki szent szemeidet / Siralmasan értünk / Az égre vetetted,
7. Engedd, Szűz Mária, / Hozzád fohászkodjunk / A szép olvasókkal / Téged koszorúzzunk.

6, 6, 6, 6

12.
ASSZONYUNK, SZŰZANYÁNK

Asszonyunk, Szűz a - nyánk, Űd - vőz - lünk té - ge - det,

Ké - rünk óh meg ne vesd Párt - fo - golt né - pe - det.

Te, kiben tiszteli / Honunk védasszonyát, / Őrizd meg s gyámolítsd / A jó magyar hazát.

6, 6, 6, 6

13.
HA ÉN KERTÉSZ VOLNÉK

Ha én ker - tész vol - nék, Ró - zsa - fát ül - tet - nék,

Vi - rág - já - val a szent Szűz - nek ked - ves - ked - nék.

2. A legjobb bimbóból / Fűzném olvasóját, / És azzal naponként / Tisztelném Máriát.
3. De kertész nem vagyok, / Tehát Gábriellal / Köszöntöm a Szület / És Szent Erzsébettel.
4. E kettőből fűzöm / Egyházunk imáját, / Hogy méltóképp áldjam / Hazánk pátrónáját.
5. „Üdvözlégy Mária, / Malasztal vagy teljes, / Malasztal vagy teljes, / Irgalmas és kegyes.
6. Áldott asszonyok közt, / Mert méhed gyümölcse, / Jézus által hullt le / A bűnnek bilincse.
7. Asszonyunk, Mária, / Istennek szent Anyja, / Szóljon miérettünk / Szűz ajkad imája.
8. Most és majd halálunk / Utolsó óráján / Veled örvendhessünk / Mennyben Jézus jobbján.”

6, 6, 6, 6

14.
TAVASZ VIRÁGÁBÓL
(13. sz. dallamra)

1. Tavasz virágából / Szép koszorút fűztem, / Melyben a szent Szűznek / Tiszteletet tettem.
2. A legelső bimbó: / „Üdvözlégy Mária, / Malaszttal vagy teljes, / Úr Jézus szent Anyja.”
3. Másik bimbó: „áldott / Vagy az asszonyok közt, / Áldott a gyümölcs, ki / Méhedbe költözött.”
4. E két bimbó oly szép / Virágkoszorúban, / Hogy örömet gerjeszt / Minden szomorúban.
5. A harmadik csokor / Gyöngyvirág-, ibolya- / Levelekre írva: / „Üdvözlégy Mária!
6. Imádkozz érettünk, / Szegény bűnösökért, / Most és végóránkon, / Hogy nyerjünk mennyben bért!”
7. Ilyen szép koszorút / Fűztem én számodra, / Óh, fogadd el tőlem / Szűzanyám, Mária!
8. Ének illatárja / Nyissa meg az eget, / Vezessen tehozzád / Minden bűnösöket!

6, 6, 6, 6,

15.
FELJÖTT MÁR A CSILLAG, DE NEM
AZ A CSILLAG

Fel - jött már a csil - lag, De nem az a csil - lag,

Má - ri - a Jé - zus-nak Szent út - ja - in bal-lag.

2. Mindenütt követi / Ő kedves magzatját, / Mindenütt jajgatja / Szerelmes szent Fiát.
3. Sírjatok emberek, / Sírjatok asszonyok, / Mária keservét, / Akik csak tudjátok!
4. Véle szent asszonyok / Hullatnak könnyeket, / Jajjal töltenek be / Hegyeket. völgyeket.

5. Ezt hallván Mária, / Mindig jobban zokog, / Újonnan összerogy, / Szíve szörnyen dobog.
6. Szent asszonyok jöttek, / Csókkal árasztották, / E helyről Máriát / Lakába vonszolták.
7. Ott is fel-feljajdult, / Csak Jézust kiáltá, / Egyetlen csillagát / Hogy már nem láthatá.
8. Iszonyú kínok közt / Ajka elkéküle, / A fájdalom alatt / Álomba merüle.
9. Álmában egy csillag / Kálvária hegyre / Vezette Máriát, / Szenvedés-helyére.
10. Hol előre látta, / Ami következett, / Szerelmes szent Fia / Fölfeszítettetett.
11. Álmából felriadt: / „Hol az én csillagom?” / Ismét ezt kiáltá: / „Hol az én magzatom?”
12. Jézus szent dajkája, / Ne sírj, ne keseregj, / Jézusnak halálán / Kérlek, óh, ne epedj!
13. Ha Jézus meg nem hal, — / Örökre elvesztünk, / Ádám vétke miatt / Kárhozatba estünk.
14. Szerelmes szent Anyánk, / Te valál megmentőnk, / Tetőled született / Jézus, üdvözítőnk.
15. Ezerszer áldott légy / Ezen jószágodért, / Hogy égi magzatod / Érettünk onta vért!
16. Inkább én kesergek, / S jajgatok szüntelen, / Bűneim siratva, / Mely úgysis végtelen!
17. Óh, én is keresem / Az én csillagomat, / Tégedet, szent Anyám. / S édes Jézusomat!
18. Ha töredelmesen / Megbánom vétkeimet, / Magas mennyországba / Fölvesztek engemet.

6, 6, 6, 6

16. TEHOZZÁD SIETÜNK (15. sz. dallamra)

1. Tehozzád sietünk, / Óh, gyönyörű anya, / (Váci) kápolnának / Ragyogó csillaga.
2. Üdvözlégy ezerszer, / Malaszttal vagy teljes, / Kinél sok fájo szív / Vigasztalást keres!
3. A te szép szavaid / Úgy halljuk zengeni, / Hogy tehozzád szabad / Mindenkinek jönni.
4. — „Kitárom karjaim, / Hiszen láthatjátok, / Hogy én vagyok néktek / Jó édesanyátok!” . . .
5. Halljuk szép szavaid, / Sietünk is hozzád, / Vigasztald meg anyánk, / A szívünk fájdalmát.
6. És ha sírba szállunk, / Vitess magadhoz fel, / Ott veled örvendjünk / Koronázott fővel.
7. Dicsőség, imádás / A Szentháromságnak, / Tisztelet adassék / Szép Szűz Máriának!

6, 6, 6+6, 5

17.
NAGY ISTEN KEDVÉBEN

Nagy Is-ten ked - vében, Ö-rök di-cső- ség-ben Örvende-ző
Anyá, Te-kintsszolgá - id-ra Óh, Szűz Mári - a!

2. Teáltalad nyernek / A bűnbánó lelkek, / Fiadnál irgalmat. / És örök jutalmat, / Óh, Szűz Mária!
3. Nálad menedéket, / Keres magyar néped, / Mert tebenned bízván, / Rád hagyott Szent István, / Óh, Szűz Mária!
4. Óh, ne hagyj magunkra, / Tekints országunkra, / A szív egyessége / Legyen hazánk éke, / Óh, Szűz Mária!

6, (6, 6, 9)

18.
MÁRIA... FÉNYESB A CSILLAGNÁL

Má-ri - a, Má-ri - a! Fé-nyesb a csil - lag-nál, Szebb a holdvi-
E - zer-szer kö - szöntlek, Szün-te-len dí -
lág - nál, Tisztább az a - ranynál, Má - ri - a!
csér - lek, Szí-ve-m-ből sze - ret-lek, Má - ri - a!

2. Mária, Mária! / Atya Isten lánya, / Fiúnak Szűz Anyja, / Szentlélek mátkája, Mária / Áldom szent nevedet, / Óhajtom kedvedet, / Mutasd kegyelmedet, Mária!
3. Mária, Mária! / Mennysország ajtaja, / Angyalok vigalma, / Emberek oltalma, Mária! / — Azért dicsérjenek / Az égi seregek / S földön az emberek, Mária! —
4. Mária, Mária! / Árvák kegyes anyja, / Betegek orvosa, / Szegények gyámola, Mária! / Tudod szükségünket, / Keserves éltünket, / Óh, szánd meg ügyünket, Mária! —

5. Mária, Mária! / Bűnösök oltalma, / Erős bizodalma, / Elhagyottak anyja, Mária! / – Esedezzel értünk, / Kik oly sokszor vétünk, / Hogy szívből megtérjünk, Mária! –
6. Mária, Mária! / Szeretett jó Anyánk, / Főképp, ha végóránk / Eljő, vigyázz reánk, Mária! / – Buzgó kérelmedre, / Szent Fiad kegyelme / Vigyen az egekbe, Mária!

6, 6, 6, 6

19.

SZÜZANYÁNK, MÁRIA HOZZÁD FOLYAMODUNK

Esőért, (12. sz. dallamra.)

1. Szűzanyánk, Mária, / Hozzád folyamodunk, / Szent pártfogásodért / Buzgón fohászkodunk.
2. Mert az Isten minket / Büntet szárazsággal, / Esedezésedet / Kérjük buzgósággal.
3. Szólj azért, Szűzanyánk, / Jézusnál mellettünk, / Száraz földjeinkre / Szép esőt nyerhessünk.
4. Szánd meg az árvákat, / És bús özvegyeket, / Kik általad kérnek / Istentől élelmet.
5. Holtunk után pedig / Mennyekben élhessünk, / S téged óh Szűzanyánk / Vígán dicsérhessünk!

6, 6, 8, 6

20.

JAJ, NAGY KEDVEN TARTOTT

Jaj, nagy kedven tar-tott Sze-rel-mes szü - löt-tem,

A-ki nélkül a vi-lágban Holtig ár - va let- tem!

2. Hol vagy szép szememnek, / Tündöklő világa, / Megepedett bús szívemnek / Csendes boldogsága?...
3. Mondjátok meg nekem / Óh, ti magas hegyek, / Szülöttemet keresni és / Vajon merre menjek?

4. Mutassatok utat / Óh, ti olaj-kertek, / Szülöttemet hol fogták meg, / S véle merre mentek?
5. Óh, ti nagy göröngyös / Éles kövű utak, / Szent Fiamnak vércseppjei / Látom, rátok hulltak!
6. Enyhítsd siralmadat, / Keserves Szűzanya, / Mert szent Fiad majd feltámad, / Mint megmondta vala!
7. Mi is siránkozunk, / Úr Jézus anyjával, / Lágyítsuk meg nagy fájdalmát / Szemünk harmatával.

7, 6, 7, 6

21. MENNYEI SZÉP VIRÁGSZÁL

Mennye - i szép vi - rág-szál, Fo-gadd kö-szön - té-sünk,

Mint Gáb-ri - el ark-an- gyal, Mink is úgy kö-szöntünk.

2. Üdvözlégy Szűz Mária, / Ékes liliomszál, / Akire a Szentlélek / Nagy ereje leszállt.
3. Szálljon ránk is, Mária, / A te nagy érdemed, / Mint felszállott mennyekbe / A te esdeklésed.
4. Végre szép Szűz Mária, / Most itt arra kérünk, / A halál végóráján, / Jöjj és maradj velünk.

7, 7, 7, 7

22. A PÓCSI SZÉP TEMPLOMBAN

A pó- csi szép templomban Kinyí- lott egy szép ró - zsa,

Si - es-sünk cso-dá- já - ra, Szü-le- té-se napjá - ra.

2. Szűz Mária e rózsza, / Ég és föld királynéja, / Szent Annának leánya, /
Kisasszonyunk, Mária.
3. Angyaloknál ékebb, / Csillagoknál fényesebb, / Köszöntésedre jöttünk, /
Tiszta szívvel üdvözlünk.
4. Atyaisten ültette, / Szentlélek eljegyezte, / Mennyből szállt e szép rózsza, /
Jézus lett a bimbója.
5. Jertek hívek, tisztelni, / Máriát köszönteni, / *Pócsnak* ékes csillaga, /
Üdvözlégy Szűz Mária!
6. Szent Annának jó szíve, / Máriának bölcsője, / Azért áldjuk Szent Annát, /
Mert ő szülte Máriát.
7. Szent Anna drága kincse, / Lelkünk édes reménye, / Názáret városában /
Ma jöttél a világra.
8. Mint egy ékes, szép rózsza, / Úgy nyílt ki számunkra, / Óh, mily boldogok
vagyunk, / Hogy hozzá fordulhatunk.
9. Jertek árvák, özvegyek, / Szomorúak, betegek, / Itt van édesanyátok, /
Gondot visel reátok.
10. Itt van a Szűz Mária, / A *pócsi* szép templomban, / Megvigasztal titeket, /
Letörli könnyeteket.
11. Nem hagy el ő titeket, / Anyai szívvel szeret, / Könyörög szent Fiánál, /
Értünk, hogyha lelkünk fáj.
12. Bánkódók, ne sírjatok, / Buzgón imádkozzatok, / Felvirrad őáltala / Remény-
ségünk hajnala.
13. Keresztények, örvendjünk, / Hálaéneket zengjünk, / A kinyílt rózsának,
Üdvözítőnk anyjának.
14. *Pócsnak* ékes rózsája, / Mennysorság királynéja, / Tekints le híveidre, /
Igaz tisztelőidre.
15. Szent áldásod harmata / Szálljon le mindnyájunkra, / Gazdagok-, szegényekre,
/ Árvák- és özvegyekre.
16. Majd a boldog hazában, / Hol senki sem lesz árva, / Takarjon mindnyájunkat /
Szűz Mária palástja.
17. Óh, kinyílt, ékes rózsza, / Kisasszonyunk, Mária, / Vonj szívedre bennünket, /
Mennyben örvendjünk veled.
18. Jertek hívek, tisztelni, / Máriát köszönteni, / Üdvözlégy *Pócs* csillaga, /
Kisasszonyunk, Mária!

7, 7, 7, 7

23.
ÓH MÁRIA, ARANYÁG

18mp

2. Óh, liliom bimbója, / Piros hajnal csillaga, / A *besnyői* templomban / Magát illatoztatja.
3. Sok ezren hozzád mennek, / A gyászbamerült hívek, / Tied azon drága kéz, / Mely szívet gyógyítani kész.
4. Hozzád siet az árva, / A gyászos özvegy anya, / Kinek atyja s hitvese / Nyugszik a temetőbe.
5. Az árvának élete / Fekete gyással tele, / Mert földi boldogsága / Sötét sírba van zárva.
6. Hullnak forró könnyei, / De jaj, föl nem keltheti / A szerető jó szívet, / Akit a sírhalom fed.
7. A kereső hív kezek / Összetéve pihennek, / A könnyzápor bármint hull, / Pihen mozdulatlanul.
8. Elmaradott bús árvák, / Szomorú özvegy anyák, / Szűnjön meg fájdalmatok, / Mert van édesanyátok.
9. Ez az égi jó anya, / Maga a Szűz Mária, / Meggyógyítja szívetek, / Megtörli könnyeteket.
10. Tudja fájdalmatokat, / Látja könnyhullástokat, / Oly szelíden néz rátok, / Hogy megvigasztalódtok.
11. Nincs meddig a Nap fölkel / Jobb édesanya ennél, / Aki őbenne bízik, / Soha nem csalatkozik!

7, 7, 7, 7

24.
MEGINDÍTOM NYELVEMET

Meg-in-dí - tom nyelvemet, El-zengem é - ne-ke-met

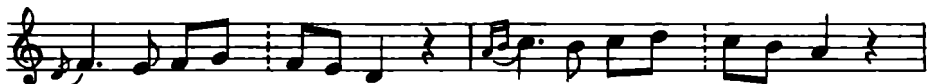
Tiszte-le - ted - re A-nyám, Óh, Má-ri - a, szűz daj-kám.

2. Életem felajánlom, / Szívemet leláncolom, / A te tiszteletedre, / Megpihenni örökre.
3. Fogadd anyám, kedvesen, / Vegyed tőlem szívesen, / Ha pedig út végőrá, / Akkor is légy pátrónám.
4. Óh, Mária, üdvözlégy, / Minket irgalmadba végy, / Mert irgalmas anya vagy, / Hozzám szereteted nagy.
5. Óh, Mária, szép rózsza, / Tisztaság lilioma, / Kérlek, oltalmadba végy, / Fiadnál szószólónk légy.
6. Mennysorság ékessége, / Bűnösök reménysége! / Ne hagyj el szerelmesem, / Jöjj hozzám én jegyesem.
7. Míg testem a sírba száll, / Szívem addig el nem vál, / Tetőled, óh, szép rózsza, / Üdvözítőnk szent anyja!
8. Édesanyám, hallgass meg, / Utaimban szentelj meg, / Légy őrzője lelkemnek, / Védelme mindenemnek.
9. Dicsőség az Atyának, / És az ő szent Fiának, / Véle a Szentléleknek, / Üdvözlét a szent Szűznek!

(Énekelik a 22. sz. dallamra is.)

7, 7, 7, 7

25.
JERTEK JÉZUS HÍVEI

Jer - tek Jézus hí - ve - i, Má - ri - a tisz - te - lő - i,

Szí - vünk -ből i - mádkozzunk, Zen - gő é - ne - ket mondjunk.

2. Jaj de boldogok vagytok, / Kik Krisztusnak szolgáltok, / Fáradságtok jutalma, / Bőség lesz mennyországban.
3. Elmémnek gondolatja, / Nyelvem is azt kiáltja, / Jézus könyörülj rajtunk, / Kik tehozzád sóhajtunk!
4. Bármerre is fordulok, / Szebbet nem gondolhatok, / Mintha Jézust szeretem, / Szent nevét emlegetem.
5. Mária, édesanyánk, / Jöjj el ide mihozzánk, / Karold át e sereget, / Mely tiszteli nevedet.
6. Vigadj szívünk és lelkünk, / Hogy mégis megláthattuk / *Csatka* ékes csillagát, / Úr Jézusnak szent anyját!
7. Kérjed Jézust érettünk, / Akik téged tisztelünk, / *Csatka* ékes rózsája / Angyalok királynéja.
8. Angyalok királynéja, / Szentháromság leánya / Kérjed Jézust érettünk, / Akik téged tisztelünk.
9. Jertek ide, özvegyek, / Mondok rátok egy verset, / Nincsen aki vigasztal, / Aki egy szép szót adna.
10. Szomorú a sorsotok, / Mert nincs néktek párotok, / Kérjétek a Szűzanyát, / Kérje értetek fiát.
11. Majd ha innen kimúlunk, / És a sírba leszállunk, / Fogadj palástod alá, / Márja, édes jó anyánk!

7, 7, 7, 7' 6, 7

26. SZŰZ MÁRIA, GYÁSZVIRÁG

Szűz Má-ri - a gyász-virág, Mély bá-na-tot ter-mő ág,
Mint összetört ró-zsa-szál, Jaj, de árván ma-radtál.
Má-ri - a, Má-ri - a, Hét fájdalom-mú Szűz - anya. (Május)

2. Nincs magasabb az égnél, / Nincs mélyebb a tengernél, / De a szűznek fájdalma / Eget-földet áthatja. / Mária, Mária / Hétfájdalmú Szűzanya!
3. Jaj, de árván maradtál, / Szomorú gyászvirágszál, / Meg vagy fosztva kincsedtől, / Egyetlen gyermekedtől. / Mária, Mária, / Hétfájdalmú Szűzanya!

4. Letört rózsza nem virul, / Hervadtan a földre hull, / Le van törve virágod, / Elhervadt anyaságod. / Mária, Mária, / Hétfájdalmú Szűzanya!
5. Szomorú az a tavasz, / Mely virágot nem fakaszt, / A te élted tavasza / Gyásszal van béborítva. / Mária, Mária, / Hétfájdalmú Szűzanya!
6. Nincs a csillagnak fénye, / Ha felhő borítja be, / Fényes csillagod lehullt, / Mert reá halál borult. / Mária, Mária / Hétfájdalmú Szűzanya!
7. De szomorú az a rét, / Melyen virág nem virít, / Szent szíved gyöngyvirága / Öledben van meghalva. / Mária, Mária / Hétfájdalmú Szűzanya!
8. Fájdalmak tengerébe / Vagy Szűzanya merülve, / A gyötrelem szívedbe / Lángbetűkkel van vésve: / Mária, Mária / Hétfájdalmú Szűzanya!
9. Óh, Szűzanyánk, ezeket / Mind mi okoztuk neked, / Kesergő szívvel kérünk, / Nyerj kegyelmet minékünk! / Mária, Mária, / Hétfájdalmú Szűzanya!

7, 7, 7, 7 | 6, 7

27. ÓH, MÁJUSI SZÉP RÓZSA (26. sz. dallamra)

1. Óh, májusi szép rózsza, / Szentséges Szűz Mária. / Százezerszer üdvözlünk, / Tiszta szívvel köszöntünk / Mária, Mária, / Május szép királynéja.
2. Óh, ki nem kedveskedne, / Téged ki ne szeretne, / A szeretet anyja vagy, / Kérünk, minket el ne hagyj, / Mária, Mária, / Május szép királynéja.

7, 7, 11, 11

28. DÍCSÉRTESÉK A JÉZUS

Dí-csértes-sék a Jé-zus, E szép szóval léptünk be a
Drága-lá-tos szent ne-ve!

templomba, Kedves é-des - a -nyánk meglá - tá-sod-ra.

2. Óh, *besnyői*, szép rózsza, / Tekints le mindnyájunkra! / Messze földről, akik hozzád siettünk, / Szűz Mária, mert mi forrón szeretünk!
3. Szívünk, lelkünk most vigad, / Hogy már téged megláthat. / Sírás nélkül nem is tudjuk kibírni, / Örömben alig tudunk dicsérni!

4. Sír az özvegy és árva, / Hogy már téged megláthat. / Csak te vagy, óh szentséges Szűz Mária, / A szomorú szívek vigasztalója!
5. Ez a világ nem hazánk, / Csak csupa nyomorúság, / Egyedül csak tebenned van örömünk, / Kérjed a te szent Fiadat érettünk.
6. Azért hozzád fordulunk, / Kérünk, könyörülj rajtunk, / Óh, *Besnyőnek* tündöklő szép csillaga, / Te vezesd be lelkünket mennyországba!

7, 7, 13, 13

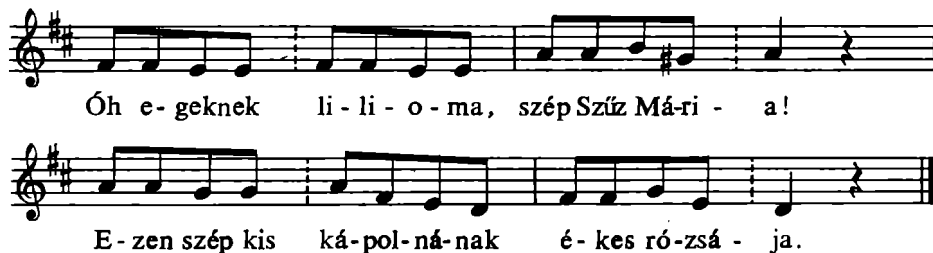
29. MINDEN HÍVEK JÖJJETEK

Min - den hí - vek jőj - je - tek, Kö - szöntsük a
Má - ri - át kö - szöntsé - tek,
Szűz Má - ri - át, Jé - zus szent any - ját, Szent - há - rom - ság
szép templomát, e - gek Asszo - nyát.

2. Hozzád futok, Mária, / Szívem legszebb virága. / A te szíved arany-oltár, drága szent Anna, / Te szülte a Szűz Máriát, Jézus nagyanyja.
3. Jaj, mert nagy bűnös vagyok, / Szűz Anya, benned bízom, / A te szíved aranyoltár, drága Szent Anna, / Te szülte a Szűz Máriát, Jézus nagyanyja.
4. Zöldelő szép rozmaring / Mária, reánk tekints. / A te szíved arany-oltár, drága szent Anna, / Te szülte a Szűz Máriát, Jézus nagyanyja.
5. Mennyből szállott szép rózsza, / Szentháromság temploma. / A te szíved aranyoltár, drága szent Anna, / Te szülte a Szűz Máriát, Jézus nagyanyja.
6. Mária, szép lilium, / Kihez siet milliomm. / A te szíved arany-oltár, drága szent Anna, / Te szülte a Szűz Máriát, Jézus nagyanyja.
7. Tárd ki szent karjaidat, / Ölelj meg mindnyájunkat! / A te szíved arany-oltár, drága Szent Anna, / Te szülte a Szűz Máriát, Jézus nagyanyja.
8. Ha eljön a végóra, / Akkor jöjj el Mária! / Végy föl a szűz karjaidba, egek asszonya, / Mutass be a szent Fiadnak, szép Szűz Mária.

8, 5, 8, 5

30.
ÓH, EGEKNEK LILIOMA

2. Én tehozzád idejöttem, / ékes szűz virág! / Méltóztassál meghallgatni, / kegyes asszonyság.
3. Mint a szarvas, kútforráshoz, / hozzád siettem, / Bűneimnek bocsánatját / hogy megnyerhessem.
4. Üdvözlégy óh százezerszer, / ékes szűz virág! / Ezen szép kis kápolnába / oltott rózsáág.
5. Amint és most itt tisztellek / e szent képedben, / Úgy légy jelen halálomkor, / végszükségemben.
6. E mostani verseimet, / ha nem mondhatom, / Szűz Mária, te légy nekem / kegyes pártfogóm.
7. Ajkim mostani szavait / írd szent szívedbe, / Vigyed a te szent szülötted / színeelejbe.

8, 5, 8, 7

31.
ÁLDJ MEG MINKET SZŰZ MÁRIA

1. Szerelmednek rózsálánca, / 1. Fűzzön minket egy bokorba, /
2. Gyöngykoszorúba, / 3. Te légy ezen koszorúnak, / 2. Ragyogó gyöngye, /
3. Ragyogjon ránk tisztaságod / 4. Tündöklő arany fénye.

(A szám mutatja, hogy a verssor melyik dallamsorra éneklendő!)

32.
EGYKOR MIDŐN SZŰZ MÁRIA
(Legenda Mária haláláról)

2. Imádkozik kívánsággal, / Szent szíve elbágyada, / Hogy ily soká szent Fiától / Árvaságra marada.
3. Azonnal Gábrriel angyal / Eleibe leszállott, / Fényességgel a kezében / Tart egy zöld olajágat.
4. Mondván: „Üdvözlégy Mária, / Én Uramnak szent Anyja, / Örülj, örvendj, mert szent Fiad / Kérésed meghallgatta.”
5. Mondá azért Szűz Mária: / „Édes őrzőangyalom, / Mit jelent e szép köszöntés, / Amit mondtál, nem tudom.”
6. „Te szent Fiad hozzád küldött, / Hogy neked megjelentsem, / Mert közel van az az idő, / Hogy magához fölvigyen.”
7. „Kérlek tehát alázattal, / Édes őrzőangyalom, / Mondd meg nekem, mely nap leszen / Az én boldog halálom?”
8. És jelentsd meg szent Fiamnak / Utolsó kívánságom, / Három dolgot kérnék tőle. / Hogyha kedvét találom.
9. Első: hogy én halálomra / Szent Fiam jöjjön hozzám, / Második: az apostolok legyenek a házámnál.
10. Harmadik: a gonosz lelket / Ne lássam az ágyamnál, / Hogy boldogul kimúlhassak, / Lelkemet vegye hozzá.”
11. Mond az angyal: Óh, Szűzanyám, / Megleszen kívánságod, / Mert szent Fiad hozzád eljön, / És a szent apostolok.
12. A gonosztól nem kell félned, / Hatalmad alatt vannak, / Mert a te szent lábaiddal / A fejét megtiportad.”
13. Ekkor a szép Szűz Mária / Szépen hazaballagott, / A szolgálólánynak mondá, / Szedjen le sok virágot.
14. Szobáját fölékesíté, / Meggyújtja a gyertyákat, / Előrakja halálára / Elkészített ruhákat.
15. Akkor szépen körülülték / Szűz Máriát ágyánál, / Három napot úgy töltöttek, / Imádkoztak házánál.
16. Míg jön érte Urunk Jézus, / Minden angyali karok, / Fényességgel minden szentek, / Látják az apostolok.

17. Az angyalok körülfogják / Az ágyát, jó illattal / Ékesítik szobácskáját, / Behintik virágokkal.
18. Ágyához ment az Úr Jézus, / Kegyesen megcsókolá, / Mondván: „Köszöntlek tégedet / Szerető édesanyám!”
19. Szeplőtelen szent testétől / Szent lelke így válik el, / Isten vévén a kezébe / És tartja nagy kegyesen.
20. Az angyalok fölviszik őt / Nagy örömmel a mennybe, / Szentháromság szép trónusa / Elejbe dicsőséggel!

8. 7, 8, 7, | 8, 7

33. ÓH, MÁRIA, LÁGYÍTÓJA VAGY TE A KŐSZÍVEKNEK

Óh Mári-a, lá-gyí-tó-ja vagy te a kő - szívek - nek,

Csak e - gye-dül or-vos-ló-ja vagy te a bú - nő-sök-nek.

Jöjj el, jöjj el, si-es-sél már, Márja, szí-vem té-ged vár.

2. Midőn hallom Márja nevét, lelkem is örvendezzen, / Midőn látom a szent képét, szívem csak úgy gerjedjen.
3. Szent angyalok az egekben a te szent neved zengik, Mert Jézusnak édesanyja szent vagy, ezt énekelik!
4. Márja, te vagy védasszonya a megtérő bűnösnek, / Óh, szép rózsza, gyógyítója vagy te minden hívednek.
5. Tied vagyok, tied leszek Istenem, tiéd vagyok, / Vidd egeknek szent honába lelkemet, ha meghalok.
(Minden vers végén: Jöjj el, jöjj el, siessél már, / Márja, téged szívem vár!)

8, 8, 3+3, 15, 11

34.
SZÜLETETT SZÉP SZŰZ MÁRIA

Szü - le-tett szép Szűz Má-ri - a, Má - ri - a,
Szép pi-ros haj- nal ha-sa-da. Má - ri - a,
Te vagy az az ol-to-vá-nyi ki-nyí-lott pi - ros ró - zsa,
Szent an-gya-lok ki - rá-ly-né - ja, Má - ri - a!

2. Mostan kinyílt egy szép virág, / Kit rég óhajtott a világ.
3. Feltetszik fényes csillagunk, / Fénylik a drága szép napunk.
4. Köszöntsük e kis leánykát, / Úgy nézzük, mint Isten anyját.
(Minden vers végén: Mária, Mária, / Te vagy az az oltoványi kinyílt piros rózsza, / Szent angyalok királynéja, Mária!)

8, 8, 7, 7

35.
BÚS SZÍVEMNEK NAGY ÖRÖME

Bús szí-ve-m-nek nagy ö-rö-me, Má-ri - á - nak drá-ga ne-ve:
Áldjad lel-kem Má-ri-át, Üd-vö-zí-tőnk szentanyját!

2. Én szívemet néked adom, / Lelkem, óh Szűz reád bízom.
3. Bűnösöknek szószólója, / Híveid vigasztalója.
4. Máriának említése / Számban méznek édessége.

5. Óh, mennyei szép liliom, / Áldva tisztel sok milliom!
 6. Színaranyból épített ház, / Melyre Szentháromság vigyáz.
 (Minden vers végén: Áldjad lelkem Máriát, / Üdvöztölk szent anyját!)

8, 8, 7, 7 | 7, 7, 7

36. ÓH MÁRIA, KINYÍLT VIRÁG

Óh, Má-ri - a, kinyílt vi-rág, Kit ál-dásul nyert a vi-lág, Mennyszág-nak
 aj-ta- ja, Boldogságos Szűz-a-nya! Száz-e-zerszer üdvözlégy,
 Száz-e-zerszer áldott légy, Minket ke-gyel - med-be végy!

2. Bűnösöknek pártfogója, / Híveid vigasztalója, / Megtérők segítsége, / Légy szívünk reménysége!
3. Csodálkozott ég s föld rajtad, / Midőn szülted Megváltónkat, / Hogy Isten anyja lettél, / Akitől teremtettél.
4. Egek drága ékessége, / Angyalok gyönyörűsége, / Lelkünk áldva magasztal, / Mert teljes vagy malasztal.
5. Téged hódolva tisztelnek, / Égben s földön minden szentek, / Bár oly tiszták lehetnének, / Hogy méltán dicsérhetnének.
6. Dicsérünk a szent atyákkal, / Akik lelkes buzgósággal / Hirdetői valának, / Jézus tanításának.
7. Mennyszágnak királynéja, / Szűz Mária, Krisztus anyja, / Atyaisten leánya, / a magyarok szószólója.
8. Általad sok megtért lelkek / Mennyekben koronát leltek. / Légy nekünk is oltalmunk, / Hogy egekbe juthassunk.
 (Minden vers végén: Százezerszer üdvözlégy, / Százezerszer áldott légy, / Minket kegyelmedbe végy!)

8, 8, 8, 5

37.
KÁLVÁRIA, VÉRES ORMA

Kálvá-ri - a vé-res orma Fe-ke-té-vel van be-von va,
Menjünk a Kál - vá - ri - á - ra, A szűz gyá - szá - ra .

1. Jaj, virágok, bú-virága, / Szűz szívem kitépott ága, / Én egyetlen egy reményem, / Szent fiam, vérem.
3. Nem, olyan nem jön az égre, / Hogy bánatom jutna végre, / Hogy szememből kiapadna / Könnyem patakja!
4. Óh, mostoha zsidó nemzet, / Mely nékem ily nagy gyászt szerzett, / Jaj, ki lesz már e világon / Az én istápotom?!
5. Szűz leányok, szép virágok, / Ültessetek gyász-virágot / Golgotának tetejére, / Hol elfolyt vére.
4. Míg fiamért itt ajangok, / Födjetek be pálmalombok, / A hóhérok hogy ne lássák / Könnyem folyását.
7. Óh, szerelmes boldogságom, / Szép vonásid már nem látom, / Karjaid már nem ölelget, / Kiadtad lelked.
8. Nem nyitod már az ajtómat, / Még csak hírt sem hallok rólad, / Kis kertem legszebb zöld ága, / Hervadt virága.

8, 8, 8, 8

38.
SÍR A SZENT SZŰZ

Sír a szent Szűz fájdalmá - ban, Mert szent Fiát nem ta-lál - ja,
Jaj, hát kihez fo-lyamodjak, Jaj, pa-naszom kinek mondjam?

2. Szánjatok meg jó barátim, / Kik tudjátok árvaságim, / Jaj, mert megszakad a szívem, / Mert meghalt már szép szülöttem.
3. Édes fiam, jaj, mit szólnak, / Jaj, de nagy kínokban látlak! / Szép szemeid felfordultak, / Szent testeid elsárgultak.
4. Testedet bár levehetném, / Karjaimmel ölelhetném, / Jaj, de magas a keresztfa, / El nem érlek fiam rajta.
5. Sírok ameddig csak élek, / Még csak bennem zeng a lélek, / Legszebb rózsám széjjelhullott, / Örömöm már mind elmúlt.

8, 8, 8, 8

39.

ÓH JAJ NÉKEM, SZOMORÚNAK

Óh, jaj né - kem, szo - mo - rú - nak, Bá - nat - tól tel -

jes A - nyá - nak, Megfosz - tat - tam szent Fi - am -

tól, Minden vígasz - ta - lá - som - tól,

2. Rakva vagyok fájdalmakkal, / Hová menjek ily bánattal, / Jaj már nékem minden léptem, / Halálig szomorú szívem.
3. Óh, mely árvaságban vagyok, / Szent Fiamért majd meghalok, / Óh, ti árvák, ne hagyjatok, / Bús szívem vigasztaljátok.
4. Zokogásom és sírásom, / Szaporodik nagy bánatom, / Szent Fiamat nem találom, / Oda van kedves magzatom.
5. Istenem, már hová legyek, / Árvaságomban mit tegyek, / Jaj az árvának élete, / Halálig szomorú szívem.

8, 8, 8, 8

40.
ÓH, FÁJDALMAS SZŰZ MÁRIA,
ELBÁGYADOTT

Óh, fáj-dal-mas Szűz Má-ri - a, El- bá-gya-dott Kegyes A-nya,
Jaj, mi-lyen nagy a bá-na-tod, Mert szent Fi-ad halva tar-tod.

2. Reá folynak bús könnyeid, / Nem szűnnek meg siralmaid, / Mindenkitől elha-
gyatva, / Szent Fiadtól megfosztatva.
3. Óh, angyalok királynéja, / Mért maradtál árvaságra, / Nincsen aki vigasztaljon, /
Bánatodban bátorítson.
4. Szomorúság az életed, / Midőn Jézusod keresed, / Még a nap is gyászban süt
rád, / Mutatja halovány orcád.
5. Zokogj, óh árváknak anyja, / Te, Jézus szülő dajkája, / Oszd meg velünk
fájdalmadat, / Hadd érezzük áldásodat.
6. Isten fiának szent Anyja, / Tekints reánk, bús árvákra, / Kik jöttünk
köszöntésedre, / Add lelkünk üdvösségére.

8, 8, 8, 8

41.
ÓH, FÁJDALMAS SZŰZ MÁRIA, TENGHER BÚ

Óh, fáj-dal-mas Szűz Má-ri - a, Jaj, mert szent Fi -
Tenger bú szí - ved bá - nat - ja.
ad ha - lá - lán Lát-tad lel - ke ki - a - dá - sát.

2. Reá nézván, elájultál, / Kereszt alatt leroskadtál, / Jaj, mert attól elmaradtál, /
Kit szűz tejjel tápláltál.

3. Ott a keresztről levették, / Szűz öledbe helyeztették, / Karjaiddal átölelted, / Könnyeiddel megöntözted.
4. Senki szemét le nem fogta, / Szemfedéllel nem takarta, / Szent arcáddal borítád be, / Jaj, hogy szíved nem szakadt le!
5. Zokogtál, hogy koporsóját, / Megláttad temetőboltját, / Nem hintettek reá rózsát, / Vércseppek ékíték tagját.
6. Itt a harangok nem szóltak, / És búcsúztatók nem voltak, / Fájdalmas Szűz, te búcsúztál, / Magdolnával csak zokogtál.
7. Sem nem volt halottköntöse, / Jaj, mezítelenül leve, / Gyászfátyolod borult rája, / Csak a Nap és Hold gyászolta.
8. Temetése mély gyász vala, / Jaj, nincs aki megmondhatja, / Téged is, fájdalmas Anyja, / Csak Szent János karja tartá.
9. Veled sírtak az angyalok, / Zokogtak a szent asszonyok, / Minden teremtet állatok, / Keseregtek a csillagok.
10. Árva Szent Szűz, fájdalmidat, / Közöld velük siralmidat, / Tárd ki anyai karodat, / Áldj meg minket, szolgálidat.
11. Nagy dicsőség az Atyának! / Kinszenvedő szent Fiának! / Vigasztaló Szentléleknek! / Tisztelet fájdalmas Szűznek!

8, 8, 8, 8

42. MENJ KÁLVÁRIA HEGYÉRE

Menj Kál-vá - ri - a he-gyé - re, Szánjad Úr Jé -
Jé - zus szen-ve - dő he-lyé - re.

zus nagy kín-ját, Szűz Má-ri - a nagy fáj-dal- mát!

2. Krisztus Jézusnak szent anyja, / Kereszt alatt így sír vala: / — „Óh, jaj nekem, szomorúnak, / Jaj, szomorú egy anyának!
3. Mert szomorú hírt hallottam, / Hogy Jeruzsálemben voltam, / Óh, jaj nekem, Máriának, / Jaj, szomorú egy anyának!
4. A Pilátus udvarában / Ott álltam, szomorú anya, / Óh, jaj nekem, szomorúnak, / Jaj, szomorú egy anyának!
5. Hogy szent Fiam elárulták, / A hóhérok meg is fogták. / Óh, jaj nekem, szomorúnak, / Jaj szomorú egy anyának!
6. Egy oszlophoz megkötözték, / Ostorral keményen verték. / Óh, jaj nekem, Máriának, / Hétfájdalmú egy anyának.

7. Tövisekkel koronázták, / Nádpalcát kezébe adták. / Óh, jaj nekem, szomorúnak, / Jaj szomorú egy anyának!
8. Felvitték Kálváriára, / Szegezik a keresztfára. / Óh, jaj nekem, Máriának, / Hétfájdalmú egy anyának.
9. Szent fiadnak kezét-lábát, / Nagy vasszegek általjárták. / Óh, jaj nekem, szomorúnak, / Jaj szomorú egy anyának!
10. Szomjúhozván kiáltotta, / Szent lelkét Atyjának adta. / Óh, jaj nekem, Máriának, / Hétfájdalmú egy anyának.
11. Szűz Mária siránkozván, / Kereszt alatt elájulván. / Óh, jaj nekem, szomorúnak, / Jaj szomorú egy anyának!
12. Óh, Jézusom! Szent Krisztusom! / Halálomkor légy orvosom. / Óh, jaj nekem, Máriának, / Hétfájdalmú egy anyának.
13. Szent nevedet mennyben áldom, / Úgy legyen, örökké mondom. / Óh, jaj nekem, szomorúnak, / Jaj szomorú egy anyának!

8, 8, 8, 8

43.

ÓH, JAJ NEKEM, BÚS ÁRVÁNAK

Óh, jaj né-kem, bús ár-vá-nak, Szo-mo-rú é - des-a-nyá-nak,

Drá-ga kincsem el-vez-tet-tem, Jé-zust egyet - len szülöttem!

2. Róla ha valamit tudtok / Te ékes Nap, Hold, csillagok, / Hegyek, völgyek és patakok, / Nékem azt hírül adjátok!
3. Óh, mert szívem kettéreped, / Tagjaim elbágyad, reszket, / Míg szent fiam föl nem lelem, / Az én szívem nem lesz helyen!
4. Szűz Mária így sír vala, / Szent fiára rátalála, / A hóhérok amint hozták, / Földhöz verték, arcul csapták.
5. Zörgött a lánc kezén, nyakán, / Csurgott a vér egész tagján, / Fájdalmas Szűz ezt hogy látta, / Leroskadva, elájula.
6. Ismét újra feljajdula, / Bágyadva indul utána, / Mindenütt nyomon követte, / A nagy kínokat szemlélte.
7. Szent fiához nem szólhata, / Csak keservesen siratta. / Midőn fiát, halva látta, / Szívét a tör általjárta.
8. Testét, hogy el nem érhetette, / A keresztfát átölelte, / Vércseppjeit csókolgatta, / A fájdalmas Szűz Mária.

9. Van-e, aki most ne sírna, / Máriával ne bánkódna, / Még az angyalok is sírtak, / Mi könnyeink is hulljanak.
10. Árván maradt Szűz Mária, / Keresztfán függő szent Fia, / Jertek árvák és özvegyek, / Jézuson keseregjete!
11. Nagy fájdalmú Szűz Mária, / Fogadj szent társaságodba, / Hogy akik veled kesergünk, / Egykor mennyben örvendhessünk.

(Töredék a 43. sz. dallamra.)

1. Imáinkat elvégeztük, / Fájdalmas Szűz, téged kérünk, / Mutass be te szent Fiadnak, / Kínszenvedő magzatodnak.
2. Akik a Jézus kínjáról / És a te hét fájdalmidról / Most itten megemlékeztünk, / Örök életet nyerhessünk.
3. Résztessed imáinkban, / Akik purgatóriumban / Szenvednek a tűzlángokban, / Várnak a szabadulásukra.
4. Dicsőség legyen Atyának, / Kint szenvedő szent Fiának, / Tisztelet Jézus anyjának, / A fájdalmas Szűzanyának!

8, 8, 10, 10

44.

ÓH, HÍV LELKEK, IDE JERTEK

Óh, hív lel-kek, i - de jer-tek, Gyászru- há - ba
öl - töz-ze-tek. A - kik Szűz Má - ri - át sze - re -
ti - tek, Sű - rűn hull-jon ma a könnyű - i - tek.

2. Tudom, meggyógyul szívetek, / Ha képre tekinthettek, / Jaj, mert nincs már semmiben öröme, / Halva fekszik szerelmes gyermeke.
3. Szent fiához nem bír szólni, / Csak kezével ölelgetni, / Hét hegyes tör a szívét átjárta, / Mert szent Fia testét halva tartja.
4. Jó anyák, kik őt látjátok, / Bús könnyeket hullassatok, / Szánjátok meg égi anyátokat, / Megenyhíti fájdalmaitokat.
5. Óh, mártírok királynéja, / Kérünk a hét fájdalomdra, / Szent kezeddal töröld le könnyünket, / Egykor mennyben nyerd meg örömünket!
6. Ha e búcsúnk lesz utolsó, / Eltakar majd a koporsó, / Óh, akkor se feledkezz meg rólunk, / Hétfájdalmú királyné asszonyunk!

9, 9, 9, 9

45.
DICSÉRTESSÉL ÉDES JÉZUSUNK

Dí- csér-tes-sél é-des Jé - zu - sunk, Szent ne- ved-ben
út-nak in-du - lunk. U - ram Jé - zus, se - gíts ú - tunk -
ban, Szűz Má-ri - a, légy ol-tal-munk - ra!

2. Jézusban lesz nagy bizodalmunk, / Hogy megadja mennyben jutalmunk, / Szűz Mária lesz a szószólónk, / Őrangyalunk a kalauzunk.
3. Szent válladra hajtjuk fejünket, / Kegyelmedbe fogadj bennünket, / Midőn lelkünk az ítéltre / Indul, vidd az örök életre!

10, 10, 9+9, 9

46.
KÖSZÖNTENI MEGYÜNK, ÓH MÁRIA

Kö- szön-te - ni me - gyünk óh, Má - ri - a,
vol - tunk
Né-ked há-lát ad - ni, Krisztus any-ja. Kö-szön-tünk
té - ge - det, Má-ri - a, Má-ri - a, Úr Jé - zus
szent any-ja, An-gya-lok ki-rály - né asz-szo - nya.

2. Nagy szeretetedért, óh Mária, / Sok könyörgésedért, Krisztus anyja.
 3. Drága szent nevedért, óh Mária, / Hét örömeidért, Krisztus anyja.
 4. Hét szívfájdalmidért, óh Mária, / Szíved gyötrelmiért, Krisztus anyja.
 5. Esedezz érettünk, óh Mária, / Buzgó szívvel kérünk, Krisztus anyja.
 6. Minden szükségünkben, óh Mária, / Késérőségünkben, Krisztus anyja.
 7. Halálunk óráján, óh Mária, / Nyerj kegyelmet nekünk, Krisztus anyja.
- (Minden vers után: Köszöntünk tégedet, Mária, / Mária, Úr Jézus szent anyja.
Angyalok királyné asszonya!)

10, 10, 10, 10

47. KÉSZÜL A KOSZORÚ ÜDVÖZLETBŐL

Ké - szül a ko - szo - rú üd - vöz - let - ből,
Mit Gáb - ri - el ho - zott az e - gek - ből.

Üd - vöz - légy Má - ri - a, Jé - zus any - ja.

Szent ol - va - só é - kes ki - rály - né - ja!

2. Midőn az olvasót imádkozzuk, / Minden apró szemnél csak ezt mondjuk: /
Üdvözlégy Mária, Jézus anyja, / Szentolvasó ékes királynéja!
3. Vegye hát mindenki a kezébe, / Szeretettel zengje örömeiben: / Üdvözlégy,
Mária, Jézus anyja, / Szentolvasó ékes királynéja!

ELMENT SZŰZ MÁRIA JÉZUS UTÁN

El - ment Szűz Má - ri - a Jé - zus u - tán, Hogy majd
 föl - ke - re - si a Gol - go - tán. Üd - vöz - légy, ál - dott légy
 szent Keresztfa, El - bá - gyadt Jé - zu - som szenved rajta.

2. Jertek szent angyalok, felkeresni, / Szent fiam halálán keseregni. / Zengjétek: üdvözlégy szent keresztfa, / Elbágyadt Jézusom szenved rajta.
3. Itten siránkozom keresztednél, / Szent szülöttem, szerelmes testednél. / Zengjétek: üdvözlégy szent keresztfa / Ártatlan gilicém meghalt rajta.
4. Jertek hát csillagok, felkeresni, / Hegyek és kősziklák repedezni! / Üdvözlégy. áldott légy, szent keresztfa, / Elbágyadt Jézusom szenved rajta.
5. Jöjj el szent Magdolna, bátoríts meg, / Fiam keresztjénél itt halok meg. / Üdvözlégy, áldott légy, szent keresztfa, / Ártatlan gilicém meghalt rajta.
6. Jertek óh, bűnösök, felkeresni, / Szegény özvegy s árvák velem sírni! / Zengjétek: üdvözlégy szent keresztfa, / Mert Isten báránya meghalt rajta.
7. Jertek szent asszonyok felkeresni, / Szent fiam testére gyolcsot húzni. / Zengjétek: üdvözlégy szent keresztfa, / Mert Isten báránya meghalt rajta.
8. Dicséret, dicsőség a Jézusnak, / Keresztfán kínlódo szent fiamnak! / Üdvözlégy, áldott légy szent keresztfa, / Mert Isten báránya meghalt rajta.

„Ezt szerzették Pestnek városában,
Ugyanottan Szent Péter utcájában:
Született után elmúlt időben,
Ezeröttszáz és nyolc esztendőben”.
(Vásárhelyi András éneke.)

49.

ANGYALOKNAK NAGYSÁGOS ASSZONYA

An-gya-lok-nak nagysá-gos asz - szo-nya, Úr Jé-zus-nak
dí - cső - sé - ges any-ja, Menn-yország-nak ki - rály-né asz -
szo-nya, Pa - ra - di - csom meg - nyílt szép ka - pu - ja.

27mp

2. Reád néznek árváknak szemei, / Özvegyeknek keserves szívei, / Szegényeknek nyomorult ügyei, / Bűnösöknek bánkódó lelkei.
3. Neked szólunk, szüzeknek virága, / Pátriárkák nemes unokája, / Apostolok igaz tanítója, / Minden szentek édes vigassága.
4. Asszonyoknak vagy tiszta tüköre, / Férfiaknak bajvívó fegyvere, / Királyoknak oktató mestere, / Magyaroknak választott vezére.
5. Gyönyörködöl angyali székedben, / Szerafimok víg szeretetében, / Kerubimok nagy bölcsességében, / Szent karoknak csendes seregében.
6. Áldott vagy te, Jézusnak dajkája, / Atyaisten szépséges leánya, / Szentléleknek szentséges mátkája, / Szentháromság legszebb alkotmánya.
7. Emlékezzél angyali karokról, / Emlékezzél Ádám fiairól, / Emlékezzél bűnös szolgálóidról, / Nagy óhajtva hozzád kiáltókról.
8. Rettenetes a mi bajvívásunk, / Rettenetes végső kimúlásunk. / Mert kegyetlen a mi ellenségünk, / Ha te Szent Szűz nem lész segítségünk.
9. Dicsértessél dicső Szentháromság, / Imádtassál örökkévalóság / Dicsértessél nagyságos Asszonyosság / Ki által száll reánk a gazdagság.

10, 10, 10, 10

50.

ANGYALOKNAK BOLDOG KIRÁLYNÉJA

$\text{♩} = 88$

Angyalok - nak boldog ki - rály - né - ja, Úr Jé - zus - nak
dicső - sé - ges anyja, Mennyszágnak é - kes, szép csil -
la - ga, Pa - ra - dicsom tündök - lő ka - pu - ja.

2. Néznek reád árváknak szemei, / Özvegyeknek szomorú szívei, / Szegényeknek nyomorult ügyei, / Bűnösöknek sóhajtó lelkei.
3. Üdvözlégy óh szűzeknek pálmája, / Pátriárkák nemes onokája, / A próféták öröme, vígsága, / Apostolok édes nyájassága.
4. Üdvözlégy te, Jézusnak dajkája, / Atyaisten kedves termőfája, / Szentléleknek szerelmes mátkája, / Szentháromság legszebb alkotmánya.
5. Ne feledkezz, Anyánk, árváidról, / Ne feledkezz bűnös fiaidról, / Emlékezzél minden szolgálidról, / Kik ismernek segítő karodról.
6. Nézz le mennyből reánk kegyelmesen / Mert kiáltunk hozzád keservesen, / Nyújtsd kezedet, Anyánk, mindenkinek, / Kik általad irgalmat keresnek.
7. Dicsértéssél, dicső Szentháromság, / Kitől ered minden lelki jószág! / Dicsértéssél, nagyságos Asszonyosság, / Ki által száll reánk a mennyország!

10, 10, 10, 10

51.

FÁJDALMAS, SZENTSÉGES SZŰZ MÁRIA

Fájdalmas, szent - séges Szűz Má - ri - a, A kereszt-fa
a - latt így sír va - la: Óh, jaj nékem, fájdal - mas a -
nyának, Mert szent Fiam a kereszt-fán meghalt.

2. Óh, szülöttem, méhemnek gyümölcse, / Jaj, hogy nézzek magos keresztedre! /
Meghalt rajtad az élet szerzője, / Szűz Mária egyetlen egy kincse.
3. Óh, szülöttem, ártatlan bárányom, / A keresztfán elkínzott magzatom, / Nem
érlek el, hogy levehetnélek, / Karjaimmal hogy megölelnélek.
4. Kezd az ég, föld sötétségben lenni, / A kösziklák kezdnek repedezni, / A Nap és
Hold elhomályosodni, / Szent urunkat így fogják gyászolni.
5. Mi is tehát lábadoz borulunk, / Megváltó Jézusunk, hálát adunk, /
Keresztfádnál bánatot mutatunk, / Szűzanyáddal mindenkor siratunk.

10, 10, 10, 10

52. ISTEN HOZOTT MÁJUS

Is - ten ho - zott május szép hó - nap - ja, Vi - rá - goknak
é - let - re ho - zó - ja. Minden gyökér készül fej - lő -
désre, Kivi - rul - ni a szép termé - szetben.

= 33mp

2. Szébbnél-szebb színekkel virítanak, / Különböző jóillatot adnak, /
Kedveskednek, néked, Szűz Mária, / Mert te vagy a rózsák szép rózsája!
3. Tündöklük már szerte egész világ, / Örvend, vigad az egész mennyország. / Szűz
Máriát mennek köszönteni / Az angyalok millió seregi.

GYÁSZBABORULT ISTEN CSILLAGVÁRA

Gyászba borult Is - ten csil - lag vá - ra.
Függönyt vontak mennynek ab - la - ká - ra.

Meghalt, meg - halt a szép - lőt - len. Bá - rány,
Vértől á - zott a kereszt ol - tá - rán.

2. Temetésre lejön a mennyország, / Könnytől áznak az angyali orcák, / Sír, zokog a fia-vesztett gerle, / Égig ér a Szűzanya keserve!
3. — „Kedves fiam, édes nevelésem, / Már végbúcsúm most tetőled vészem, / Jaj, mikor két szívnek meg kell válni, / Keserűvé szok a méz is válni.
4. Óh, keresztfa szép, piros almája, / Hú szerelmem drága oltoványa, / Nagy kint látott, meghalt boldogságom, / Szűz tejemmel öntözött virágom.
5. Gyöngye tested talpadiglan véres, / Az én szívem nagy gyötrelmet érez, / Mert megöklelt a kegyetlen dárda, / Az én szívem, mellem is ájtárta.
6. Bánat árja bekerített engem, / Feneketlen tenger nagy keservem...” / Meghajolva, mint a szomorúfűz, / Óhajtozik, sóhajtozik a szűz.
7. — „Bús fejemet, óh jaj, kire hajtsam, / Óh Jézusom, ki könnyörül rajtam? / Honfitársid hóhérok levének, / Bár keblemben eltemethetnélek.
8. Öltözzön ma az öröm is gyászba! / Jaj, — kínok közt nézek fel rád, gyászfa! / Óh, hajolj le szentséges terheddel, / Magzatomat éntőlem ne vedd el.”
9. Leszakajtják a vérfa gyümölcsét, / Édesanyja karjára helyezték. / Oly panaszban olvad fel fájdalma, — / A kőszikla megrepedne rajta:
10. — „Nyílj meg, nyílj meg ajkak szép rózsája, / Csókjaimnak édes harmatárja! / Óh, ölelj meg átlukasztott szent kéz, / Mely segíteni volt engem mindig kész.
11. Kelj fel, kelj fel, borulj a nyakamba!...” / — Kelti Jézust Libanon galambja. / Kelti, kelti, de szavát nem adja, / Véres haja vállára van fagyva.
12. Majd a testet koporsóba zárják, / Ráfolyatja Mária könny-árját, / Szól zokogva az egek harangja, / Mennyet, földet végigsírja hangja.
13. Sírba tették jaj közt a koporsót, / Máriának szíve sírt, szorongott, / Panasz-szóval a szent város bétölt, / Megindulván sorsán az ég és föld.

14. Éles tör dült a szent Szűz keblében, / Mind a hét seb megújult szívében. / Gyötrelmében tán összeomlana, / Ha nem fogná sírva Szent Magdolna.
15. Élet Ura, meghaltál lelkünkre, / A Sátánnak országa most dőlt le: / Szűzanyádnak fájdalomt tekintsed, / Add meg nekünk a mennyei kincset.

10, 10, 10, 12

54.

MÁRIA, SZŰZANYÁM, HALGASS REÁM

Má-ri - a Szűz A-nyám, hall-gass re - ám, Sze-ret-ném pa-
nasz-ra nyitni a szám, Szeretném mondani, de nincs kinek:
Is - te - nem, Is - te - nem, mért hagytál el en - gem?!

2. Látod, kedves anyám, hogy búsulok, / Ahol senki se lát, ott is sírok, / Jöjj el édesanyám, vigasztalj meg, / Ha meg nem vigasztalsz, halva találsz itt meg.
3. Tudom, hogy vétkeim száma nagyok, / Mégis igen türelmetlen vagyok. / Nem tudom bajaim felejtetni, / Panasz nélkül, anyám, nem tudom kibírni!
4. Rettentő a kereszt, amit hordok, / Szörnyű terhe alatt leroskadok, / Segíts édesanyám, hogy viseljem, / Szörnyű bűneimért, tudom, megérdemlem.
5. Istenemet híven nem szerettem, / Senkivel semmi jót sohasem tettem. / Hogy fogok éltemmel leszámolni? / Mária, Szűzanyám, ne hagyj elkárhozni!
6. Kérjed érettem az eget urát, / Ő adja a mennyek boldogságát, / Nem vagyok érdemes boldog lenni, / Istennel szeretnék, anyám, kibékülni!
7. Óh, bocsáss meg, kedves édesanyám, / Nem nyílik már többé panaszra szám, / Legyen bármily nehéz a kereszt, / Mária, Szűzanyám, te vigasztalj engem.

10, 10 | 12 |

55.

KEGYES JÓ ANYÁNK, NÉZZ MENNYBŐL REÁNK

Musical score for the hymn 'Kegyes jó Anyánk, nézz mennyből reánk'. The score is written for two voices (Soprano and Alto) and piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 10/10 with a 12-measure rest indicated. The lyrics are: 'Kegyes jó A - nyánk, nézz mennyből re - ánk! Adj e - rőt ne - kiünk, hogy dí - csér - hes - sünk. Anyánk vagy, anyánk vagy, anyánk vagy Má - ri - a!' The piano part includes a triplet and a marking '=34mp'.

Kegyes jó A - nyánk, nézz mennyből re - ánk!

Adj e - rőt ne - kiünk, hogy dí - csér - hes - sünk.

Anyánk vagy, anyánk vagy, anyánk vagy Má - ri - a!

2. Hogyha vétkeztünk, imádkozz értünk, / Mert az ég ura megbocsájt nekünk. / Anyánk vagy, anyánk vagy, anyánk vagy Mária!
3. Véd meg hazánkat, s benne falunkat, / Áldd meg népedet, ne hagyj el minket. / Anyánk vagy, anyánk vagy, anyánk vagy Mária!

11, 11, 8, 8

56.

JERUZSÁLEM UTCA

Musical score for the hymn 'Jeruzsálem utca'. The score is written for two voices (Soprano and Alto) and piano accompaniment. The key signature is one flat (Bb), and the time signature is 11/11 with 8-measure rests indicated. The lyrics are: 'Jé - ru - zsá - lem ut - ca vér - rel foly - do - gál, Mert a Szűz Má - ri - a be - ne sír - do - gál. Sír - va kere - si szent Fiát, A vi - lágnak megváltó - ját.'

Jé - ru - zsá - lem ut - ca vér - rel foly - do - gál,
Mert a Szűz Má - ri - a be - ne sír - do - gál.

Sír - va kere - si szent Fiát, A vi - lágnak megváltó - ját.

2. Mindenütt keresi szelíd magzatát, / Ekképp hangoztatja szomorú szavát: / — „Jeruzsálem, Jeruzsálem, / Benned a vér rózsát terem!”
3. Utcáról-utcára fiát keresi, / Hegyeiktől, völgyektől sírva kérdezi: / „Jeruzsálem, Jeruzsálem, / Nem láttad-e szép gyermekem?”
4. Ti hegyek és völgyek, ti is szóljatok, / Szomorú sorsomban vigasztaljatok, / Gyermekemről hírt mondani, / Nem tudom, merre kell menni?...”

(Töredék az 56. sz. dallamra.)

1. Szólnak a harangok zúgó nyelvei, / Jönnék Máriának buzgó népei, / Szomorú szívvel kiáltják: / Hol vagy Márja, édesanyánk?
2. Szívbeli fohással és nagy panasszal / Hangzik az egész völgy és minden oldal. / Szomorú szívvel kiáltják: / Hol vagy Márja, édesanyánk?
3. Te vagy óh, Mária, mi reménységünk, / Te vagy minden jóra hív segedelmünk. / Szomorú szívvel kiáltják: / Hol vagy Márja, édesanyánk?

*

1. Mennysországt ajtaja ki van már nyitva, / Annak közepén áll szép Szűz Mária, / Szűz karján az Isten Fia, / Ki a bűnöst megváltotta.
2. Te vagy a mennyország fényes csillaga, / A Szentlélek Isten ékes temploma, / Óh, Mária, édesanyánk, / Mindnyájunkat fogadd hozzád!
3. Dicsőség Atyának és a Fiúnak, / Szentlélekkel együtt Szentháromságnak, / Dicsértessék Jézus neve, / És legyen mindig szívünkben!

11, 11, 8, 8

57.

BOLDOG AZON LÉLEK

(56. sz. dallamra.)

1. Boldog azon lélek, mely Máriához / Fordul Isten után, mint jó anyához, / Mert oltalomnak városa, / A szentséges Szűz Mária!
2. Óh, mely sok ezren érezték hasznát, / Akik segítségül hívták Máriát, / Mert elhagyottaknak anyja, / A szentséges Szűz Mária.
3. Dicséretet mondunk e tiszta Szűznek, / Úgy, mint kedves hazánk szent védőjének, / Mert országunk pártfogója, / A szentséges Szűz Mária!
4. Magasztaljuk Istent szívvel-lélekkel, / De legfőképp igaz, jámbor étellel / Úgy, amint ő magasztalja, / A szentséges Szűz Mária!
5. Szenvedjünk Istenért buzgó lélekkel, / Mert így a szenvedés hozzávezérel, / Mint példájával mutatta / A szentséges Szűz Mária!
6. Jó kedvvel szolgáljunk jó Istenünknek, / S legyünk alázatos, tiszta szívűek, / Mint az Úrnak szolgálója, / A szentséges Szűz Mária!
7. Isten életünknek adjon jó véget, / Hogy mennyben nyerhessünk örök életet, / Kérjen áldást mindnyájunkra / A szentséges Szűz Mária!

11, 11, 10, 10

58. a
MÁRIA KERTJÉNEK NYITVA AJTAJA

Má-ri - a kertjé-nek nyitva aj-ta - ja. Ben-ne tündöklík a
szép koszo-rú - ja. Fe - hér, pi - ros , zöld a le - ve -
le - i. Szűz Má - ri - a ezt nagyon ked - ve - li!

2. Oly kedves e koszorúnak illata, / Hogy az egész világot elárasztja.
 3. Illatára föltárul a mennyország, / Örömmel zeng az angyali sokaság.
 4. Mily boldog, ki ezen koszorút fonja, / Annak Szűz Mária a pártfogója.
 8. Mi is, keresztények, kik idejöttünk, / Szép Szűz Máriának koszorút kössünk.
 9. Kössünk koszorút a hit virágiból, / Szívünk szerelmének szent fohászból.
 10. Végre Szűz Mária, tégedet kérünk, / Engedd, hogy mennyekben koszorút kössünk.
- (Minden vers végén: Fehér, piros, zöld a levelei, / Szűz Mária ezt nagyon kedveli!)

11, 11, 10, 10

58. b

ANGYALOKNAK KIRÁLYNÉJA, TISZTA SZÜZ

An-gya-lok-nak ki-rály-né-ja, tisz-ta szűz,
Kérjed a te szent fi-a-dat é-ret-tünk.

É-kes vi-rág-szál, hoz-zád esdek-lünk,
kit Szent Anna szült,

Szép Szűz Má-ri-a, kö-nyö-rögj ér-tünk!

=32 mp

2. Pátriárkák királynéja, tiszta szűz! /
3. Prófétáknak királynéja, tiszta szűz! /
4. Apostolok királynéja, tiszta szűz! /
5. Vértanúknak királynéja, tiszta szűz! /
6. Hitvallóknak királynéja, tiszta szűz! /
7. Minden szüzek királynéja, tiszta szűz!
8. Minden szentek királynéja, tiszta szűz!
9. Rózsafüzér királynéja, tiszta szűz!
10. Békeségnek királynéja, tiszta szűz!
11. Magyarország Nagyasszonya, tiszta szűz!

Előénekes, búcsúvezető, kántor vagy pap énekli az első verssort, és a hívek együtt folytatásként a refrént: Kérjed a te szent fiadat érettünk, / Ékes virágszál, hozzád esdeklünk, / Szép Szűz Mária, könyörögj értünk!

ÓH, SZOMORÚSÁGNAK GYÁSZOS ÓRÁJA

Óh, szomo-rú - ságnak gyászos, ó - rá - ja.
Megha - sad a szívem nagy bá - na - tá - ban.

Jaj, mert szent Fi - a - mat már meg-öl - ték,
A ma - gos ke - reszt - re fe - szí - tet - ték!

2. Reszketnek tagjaim, jaj, nem állhatok, / Mennyei angyalok, jertek, fogjatok! / Nincsen aki engem vigasztalna, / Mert a vigasztalóm meg van halva.
3. Óh, jaj, hová legyek, szomorú anya, / Mert már most jutottam nagy árvaságra! / Nem tudom, mit tegyek bánatomban, / Szerelmes szent fiam meg van halva.
4. Szánjatok meg engem, kedves híveim, / Kik idejöttetek hív tisztelőim, / Látjátok ölemben szent fiamat, / Fájdalmakkal teljes magzatomat.
5. Zápor módra hullnak reá könnyeim, / Nem szűnnek meg az én nagy keserveim, / Az ő szent sebeit csókolgatom, / Bágyadt karjaimmal ápolgatom.
6. Istenem, őt — akit nem is reméltem, / Szomorú anya, — kit gyengén neveltem, / Jaj, most halva fekszik az ölemben, / Nincs tovább örömem ez életben!
7. Szomorúan ütött nékem az óra, / Hová legyek, szegény, elmaradt árva? / Jaj, de gyászban vagyok én, Mária, / Hegyes tőr a szívem általjárt.
8. Ti, kesergő árvák, vélem sírjatok, / Én is árva vagyok, óh, ne hagyjatok, / Jaj, tudom, hogy fáj a ti szívetek, / Kik az árvaságban részt vettetek.
9. Velem együtt nyertek majd vigasztalást, / Találjunk Jézusnál majd üdvöt, áldást. / Ó bús szíveteket vigasztalja, / Bűnösöket magához fogadja.
10. Áldott szent nevedért kérek, szent fiam, / Tekints kegyes szemmel e társaságra, / Kik köszöntésedre idejöttünk, / Mennysországnak együtt örvendezzünk.
11. Nagyfájdalmú szent Szűz, köszönjük neked / Hozzánk megmutatott nagy kegyességed, / Hogy fájdalmas képed megláthassuk, / Mennyben veled egy bokorban álljunk.

60.
KEGYELEM TÁRHÁZA, MÁRIA

Kegyelem tár-há - za, Má - ri - a a - nyám,
Te - re - ád gondo - lok e nap haj - na - lán.

Kulcsolt két ke - ze - met hoz - zád e - me - lem.

Szí - ve - met lel - ke - met né - ked szen - te - lem.

2. Te kedves, szép napod a szombati nap, / Mely fiad kegyéből, íme ránk virradt. / Óh, áldd meg azokat, kik szép napodon, / Tehozzád sietnek ima-szárnyakon.
3. Új frigyre lépek én, anyám, teveled, / Isten után szívem csak téged szeret. / Óh, ne vess meg engem sok bűnöm miatt, / Légy anyám, s én leszek a te gyámfiad.
4. Óh, ne felejtse el hát, hogy tiéd vagyok, / S végső leheletig tied maradok, / Mivel tied vagyok, én édesanyám, / Szerető szívednek legyen gondja rám!
5. Hogy ne sértsem többé bűnnel Fiadat, / Bontsd reám anyai bő palástodat, / Földd el szépségeddel lelkem mocskait, / Segítsenek jóra kegyes karjaid.
6. Áldott Szűz Mária, mennyei anya, / Bűnbe merült világ védőasszonya, / Halálom óráján, kérlek, el ne hagyj, / Hisz te az irgalom édesanyja vagy.
7. Dicsőség, imádás Atyaistennek, / S Fiúnak, aki tetőled született, / Néked is Szentlélek, hív vigasztaló, / Három szent személyben egy örök való.

61.
KÖSSÜNK SZÉP KOSZORÚT
SZŰZ MÁRIÁNAK

Kössünk szép ko-szo-rút Szűz Mári-á-nak,
Ki-ben a vi-lág-nak új nap-ja tá-mad!

Üdvöz-légý Má-ri-a, nemünk cso-dá-ja,
De-ríts fényt az é-des magyar ha-zá-ra!

2. Üdvözlégý Mária, fehér liliom, / Bámulja szépséged az égi Sión! / Gábrriel szavára, hogy megijedtél, / Halovány liliom akkoron lettél.
3. Üdvözlégý Mária, szende ibolya, / Isten Bárányának őrző angyala, / Hogy Heródes elől elrejtezkedtél, / Titkos ibolyává akkoron lettél.
4. Üdvözlégý Mária, gyenge rózsaszál, / Ki ott Názáretben felvirágoztál, / Fehér rózsza voltál, pirossá lettél, / Hogy a keresztt alatt vérben fürödtél.
5. Üdvözlégý Mária, ezerjóvirág, / Benned talált gyógyszert az egész világ, / Te megorvosolod a föld sebeit, / S akik vétek által esnek sebbe itt.
6. Üdvözlégý Mária, menny örököldje, / Tebenned remél e siralomvölgye, / Üdvözlégý Mária, szép csillagvirág, / Boldog, ki mennyégben téged nyíltni lát!
7. Üdvözlégý Mária, kedves nefelejcs, / Tisztelő népedet óh, el ne felejtse! / Szent István kertjének legszebb virága: / Deríts fényt az édes magyar hazára!

11, 11, 6+6, 5

62.
EGEK KIRÁLYNÉJA, MÁRIA, SEGÍTS

E - gek ki - rály - né - ja, Má - ri - a, se - gíts!
Jé - zus - nak szent any - ja, Má - ri - a, se - gíts!

Óh, se - gíts mi - raj - tunk, kik hoz - zád só -

haj - tunk, Má - ri - a, se - gíts!

2. Szent fiadra kérünk, / Mert te vagy reményünk,
3. Hitünk védelmében, / Üdvünk szent ügyében,
4. Hogy az Istent féljük, / És kegyét megnyerjük,
5. Hogy neked tetszhessünk, / S téged követhessünk,
6. Irgalmasság anyja, / Megtérők oltalma,
7. Igaz bűnbánatra, / Élet-jobbulásra,
8. Erős bizalomra, / Lelki nyugalomra,

(Minden versben: Mária, segíts! ... Mária, segíts! / Óh segíts mirajtunk, kik hozzád sóhajtunk, / Mária, segíts!)

11, 11, 8+8, 11

63.

ÜDVÖZLÉGY ÓH SZENTSÉGES SZŰZ MÁRIA

Üd-vöz-légy ó szent-sé- ges Szűz Má- ri - a,
Szentfi - ad - nál bú - nő - sök szó - szó - ló - ja.

Ne hagyj minket, é-des Anyánk, Ezt só-hajt - ja szívünk és szánk,

Majd ha el - jön ha - lá - lunk-nak ó - rá - ja.

12, 12, 9, 12

64.

MEGKONDULT A KISHARANG

Meg-kon-dult a kis - ha-rang, é - pen dél va - la,

Mindnyájunkat ösz-sze hív „Úr-an-gya-lá” - ra:

Á - ve, á - ve, á - ve Má - ri - a!

Az er-csi ká - pol - ná - ban van a Szűz - a - nya.

2. Hív az angyal lágy szava, jön kis Bernadett, / Gáve partján pázsitos szép virág zöldel.

3. Fúj a felszél, zúgva szól: — „Itt várj, gyermekem, / Itt az óra, hol reád vár a kegyelem!”
 4. Massza-beli szirt kövén, jaj, mit lát szeme? / Mintha hajnal csillaga rajta fénylene!
 5. Égi kép ez, szép, miként anya-szeretet, / Hord ruhául hónyakán rózsafelleget.
 6. Pillantása mint a Nap, tünde, szende fény, / Szól mosolyogva, biztatón: — „Mit se félj, szegény!”
 7. Liliomszál leng kezén, legszebb ékszerül, / Derekára égszínű szalagöv terül.
 8. Lábaféjén koszorús rózsagally simul, / Óh, ilyen szép csak a menny kertjében virul!
 9. Rózsafüzér ujjain, csupa drágagyöngy, / Hő imája hint reá égi harmat-könnyt.
 10. Hajnali szép csillagunk, küldd fénysugarad, / Míg sírunk, e siralom-völgyében, alatt.
- (Minden vers után: Ávé, ávé, ávé Mária, / Az ercsi kápolnában van a Szűz-anya!)

(Töredék a 64. sz. dallamra.)

A besnyői zöld erdő csodavölgyében, / Ott van a Szűz Mária drága kegyképe. / Megkedvelte ezt a szent helyet, / Ezerivel hívja meg a bűnösöket!

12, 12, 10, 4+4, 10

65. a ÓH, ÁLDOTT SZŰZANYA

Óh ál-dott Szűz - a - nya, mennye - i szép ró - zsa,

Bol - dog mennyor - szág - nak drá - ga gyöngyi - rá - ga,

Bű - nő - sök-nek ke - gyes szó-szó - ló - ja: Vi-gyázz re - ánk,

É - des - a-nyánk, An - gya-lok-nak ki-rály-né asz - szo-nya!

2. Hajtsd hozzánk, óh anyánk, anyagi orcádat / Imádjad érettünk drága szent Fiadat. / Hogy láthassuk mennyben szent Atyánkat.

3. Mely boldogok azok, kik téged dicsérnek, / Buzgó szívvel néked vígan énekelnek, / Szent Fiadnál ők kegyelmet nyernek.
 4. Óh, Szentháromságnak szolgálóleánya! / Nyerj erőt énnekem dicséret-mondásra, / Szent nevednek örök áldására.
 5. Dicsérjenek téged, anyali seregek, / Boldog mennyországban tisztaságos szüzek, / Dicsérjenek téged minden szentek.
 6. Üdvözlégy, áldott légy, Úr Jézus dajkája, / Szegény bűnösöknek kegyes szószólója, / Híveidnek légy meghallgatója.
 7. Alázatos szívvel kérünk, édesanyánk, / Hogy midőn eljövend a mi végső óránk, / Kegyelemmel legyen Fiad hozzánk.
 8. Dicséret, dicsőség legyen az Atyának, / Kegyes Megváltónknak, a te szent Fiadnak, / Szentlélekkel a Szentháromságnak.
- (Minden vers után: Vigyázz reánk, édesanyánk, / Angyaloknak királyné asszonya!)

12, 12, 10, 12

65. b
BOLDOGASSZONY ANYÁNK I.
(Közismert, új dallam.)

Bol-dog asz-szony a - nyánk, ré - gi nagy pát - ro - nánk,
 Nagy in - ség - ben lé - vén, így szó-lít meg ha - zánk:

Ma - gyar - or - szág - ról, é - des ha - zánk - ról,

Ne fe - led - kez - zél el sze - gény ma - gya - rok - ról.

csoportban 46-50 mp

2. Óh, Atyaistennek kedves, szép leánya, / Krisztus Jézus anyja, Szentlélek mátkája! /
3. Nyisd meg az egeket sok kiáltásunkra, / Anyai palástod fordítsd oltalmunkra!

12, 12, 10, 12

66.

BOLDOGASSZONY ANYÁNK II.

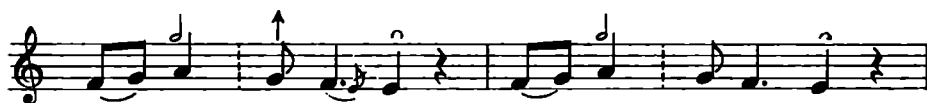
(Déldunántúli „régí” dallam.)

Bol - dog asz-szony A - nyánk, ré - gi nagy pá - t - ró - nánk,

Nagy ín-ség-ben lé - vén, így szó - lít meg ha - zánk:

Ma - gyar - or - szág - ról, é - des ha - zánk - ról,

Ne fe - led - kez - zél el sze - gény ma - gya - rok - ról.

2. Óh, Atyaistennek kedves, szép leánya, / Krisztus Jézus anyja Szentlélek mátkája!
3. Nyisd fel az egeket sok kiáltásunkra, / Anyai palástod fordítsd oltalmunkra.
4. Ime, ládd, mit kérünk, bűnünkől kitérünk, / Tehozzád sóhajtok, énekszóval intünk!
5. Fordíts el hazánkról ennyi sok ínséget, / Melyben torkig úszunk, s nyerj már békességet!
6. Sírnak és zokognak árváknak szívei, / Hazánk pusztulásán özvegyek lelkei.
(Minden vers után: Magyarországról, édes hazánkról / Ne feledkezzél el szegény magyarokról!)

12, 12, |: 5+5, 13 (12) :|

67.

GYERTEK A DRÁGALÁTOS SZŰZ MÁRIÁHOZ

Gyertek a drá - ga - lá - tos Szűz Má - ri - á - hoz,
A tel - jes Szent - há - rom - ság szép templomá - hoz.

Ösz - sze - tett kéz - zel mind i - mád - koz - zunk,

Jé - zus, Má - ri - a, Szent Jó - zsef, kö - nyö - rúl j raj - tunk.

É - gi szűz vi - rág, áld - jon a vi - lág.

Hogy le - gyen bé - kes - ség - ben szép magyar ha - zánk!

2. Jó Szent István király is tereád bízott, / A szép Magyarországod
mindig virágzott. / Ne hagyj elveszni, Jézus Mária, / Mert te vagy
a Szentléleknek szép lilioma. / Kérünk szent Anyánk, adj szent áldást ránk, /
Mert tégedet választott a Szentháromság.

12, 12, 6, 6

68.

ÓH, SZÍVEM MEGHASAD

Óh, szí- vem meg - ha - sad, fáj- dal- mas Szűz - a - nyám.

Lá - tom, mint ke - se - regsz szent Fi- ad - nak kín - ján,

Mert nincs nyu- go - dal - mad Je - ru - zsá - lem ut - cán.

2. Áruba bocsátja Júdás a Mesterét, / Dühösen készítik Úr Jézus keresztjét, / Melyre fölfüggesztik szent Fiadnak testét.
3. Nem gondol már Júdás tulajdon lelkével, / Pártot ütni indul, kedves Mesterével, / A zsidókhoz mégyen nagy, gyors sietséggel.
4. Pilátus nagy gyorsan a dobot vereti, / Megdühödt vitézit elébe gyűjteti, / Getszemáni kertbe mind harcra úgy küldi.
5. Kérdi ott Mária: „Hol a te Mestered, / Ki mint önnönmagát, úgy szeretett téged, / Miként az ő dolga, óh, jelentsd meg, kérlek!”
6. Feleli Szent János ily fájdalmas szókkal: / „Óh, édes Szűzanyám, hová megyünk mostan, / Egyedül maradtunk ez árnyékvilágban.”
7. Alig hogy elkezdi Szent János beszédit, / Legottan meglátja Pilátus vitézit, / Kik kötözve viszik szerelmes szülöttit.
8. Megbuzdult a vére fájdalmas szívében, / Elhervadt a színe, kesereg lelkében, / Ilyen szókra fakad szűzi ijedtében:
9. „Örök Atyaisten, nézzed szent Fiadat, / Poroszlók hurcolják kedves magzatodat, / Végy ki e világból, szánd meg szolgálódat!”
10. Ím, az Atyaisten őrző szent anyala / Eljövén Mária vigasztalására, / De az is szomorú hírt hozott, — így szóla:
11. — „Ennek így kell lenni, óh, fájdalmas anya, / Mert a Szentháromság ezt mind így akarta, / Emberi nemzetet vérével megváltsa”.

12, 12, 6+6

69.

ISTEN ORSZÁGÁNAK MÁSODIK SZÉPSÉGE

(68. sz. dallamra).

1. Isten országának második szépsége, / (*Magyar nemzetednek**) minden ékessége, / Üdvözlégy Mária, föld gyönyörűsége!

* Nagy celli határnak.

2. Elindulunk immár a csuda-képedtől, / Kegyelemmel fénylő, gyönyörű szép Szűztől, / De anyai áldást várunk szent kezedből.
3. Ne eressz el Anyánk minket áldás nélkül, / Megáldva bocsáss el ezen szent vidékről, / Amelyért könyörgünk, nyerd meg osztályrészül.
4. Akik szent nevedért messziről fáradtunk, / És tiszteletedre kész szíveket hoztunk, / Tudod édesanyánk, miért fáradoztunk.
5. Emeld hát fejünkre szűz szent karjaidat, / Írd bele szívedbe gyarló fiaidat, / Fogadd szárnyad alá bűnös leányidat.
6. Most jusson eszedbe, hogy anyánkká lettél, / A véres keresztnél, midőn keseregtél, / Fiad kéréséért minket általvettél.
7. Ismerj meg Szűzanyánk, minket gyermekidnek, / Irass be számába hív tisztelőidnek, / Ne vondd meg szerelmét tőlünk szent szívednek.
8. Tenéked ajánljuk drága Szűz, magunkat, / Fiaink, leányink, minden rokonunkat, / Rövid életünket, mindörökkön Amen!

12, 12, 6 + 6, 6

70. ÓH, EGEK SÍRJATOK

Óh, e-gek sír-ja-tok kősziklák nyíl - ja - tok,
Si - ral-mimlás-sá-tok, kínja - im szán - já - tok,

Né - kem Má - ri - á - nak, szo - mo - rú a -

nyá-nak. Mint sze-gény ár - vá-nak.

2. Jézus: Mit sírsz, édesanyám, oly sűrű könnyekkel, / Miért sóhajtozol fölemelt kezekkel? / Szívem megsértette, mélyen általverte / Siralmidnak töre.
3. Mária: Óh, szeretett fiam, nagy az, mért jajgatok, / Keserűségmentől szívemben ájulok, / Mivel hogy örömem te voltál, mindenem, / S most elszakadsz tőlem.
4. Jézus: Ne sírj édesanyám, bár ha elhagylak is, / De nagy gondom lesz rád mindenkoron úgy is, / Szívemben hordozlak, kedvemben tartalak, / És megvigasztallak.
5. Mária: Ámbár fenntartasz is, Jézusom, szívedben, / De mégis mit tegyek keserűségemben?... / Mivel nem láthatlak, velem nem tarthatlak, / Tőlem elszakasztnak.

6. Jézus: Atyám akaratját be kell teljesítenem, / Amit reám bízott, azt végbe kell vinnem, / Ámbár sérelmesen, igen keservesen / Essék ez szívedben.
7. Mária: Mivel immár látom, hogy elválsz éntőlem, / Mint lesz dolgod tovább, óh, édes szülöttem? / Mondd meg, hogy érthessem, szívémbé véshessem, / El ne titkold tőlem.
8. Jézus: Mint latort megfogván, utcákon hordoznak, / Iszonyú kínzásra hóhéroknak adnak, / Tövissel sértenek, igen megvesszőznek, / Keresztre feszítnek.
9. Mária: Most jut már eszembe Simeon mondása, / Be is telik rajtam ő prófétálása, / Hogy szívem kín éri, hegyes tűr átveri, / Keményen megsérti.
10. Jézus: Vigasztalódjál meg, mert én harmadnapra / Épen feltámadok szemeid láttára, / Azután ment leszek, semmit sem szenvedek, / Veled örvendezek.
11. Mária: Kérlek mindazáltal, téged, szülöttemet, / Ne vedd meg anyai szíves kérésemet, / Tartsd meg te magadat, küld el angyalodat, / Vagy gondolj más módot.
12. Jézus: Meglehetne ugyan ez sokféleképpen, / Mert minden hatalom van Atyám kezében. / De mint a próféták rólam megjósolták, — / Ezt meg nem másolják.
13. Mária: Óh, mely nehéz léssen ártatlan szívednek, / Mely kínos gyötrelem a te szent testednek / A hóhérok keze, kínzó sok eszköze / És kegyetlensége.
14. Jézus: Ám de a szeretet meggyőzi ezeket, / Édessé változtat minden keserveket, / Kínok közt örvendez, fájdalmat nem érez, / Halált is meggyőz ez!
15. Mária: Tisztességes halált válassz hát magadnak, / Ne vedd keresztfáját a gonosz latornak, / Nem illik, hogy ontsák, száraz földnek adják / Szent véred, s tapodják.
16. Jézus: Mózes a pusztában keresztfát támasztott, / És az ő népének rézkígyót mutatott, / Ez engem példázván a magas keresztfán: / Azt választom tehát.
17. Mária: Fájdalmas szívemért, mellyel úgy szeretlek, / Két szűz emlőimért, mikkel neveltelek, / Ne vedd meg kérésem, halld esedezésem, / Nézd sok könnyezésem!
18. Jézus: Engedelmes voltam te akaratodnak, / Szavad megfogadtam, mint édesanyámnak, / Ah, de most nem lehet, fiad nem követhet, / Atyám mást végezett.
19. Mária: Tehát vedd el akkor érzékenységet, / Szeretetedben úgy meríts el engemet, / Mert megreped szívem, el nem viselhetem, / Mint szenved gyermekem.
20. Jézus: Érzékenység nélkül ha akkor hagynálak, / Hév szeretetemmel úgy elragadnálak, / Vajon ki siratna, akkor ki szánhatna, / És vigasztalhatna? . . .
21. Mária: Kedves tanítványid, kik mindig szerettek, / Végső órán is hozzád hívek lesznek, / És akik ismernek, óh, ártatlan lélek, / Mind szánóid lesznek,
22. Jézus: Nem lesz akkor senki, csak magam maradok, / Tőled is immáron Szűzanyám, elválok, / Elvégeztem tehát szenvedésem útját, / Atyám akaratát.
23. Mária: Legyen tehát amit szent Atyád végezett, / De adj erőt fiam, add rám kegyelmedet, / Melletted maradok, el sem is szaladok, / Bár veled meghalok.
24. Jézus: Isten hozzád anyám, bízlak szent Atyámra, / És testamentomban hagylak szent Jánosra, / Már bűnös Ádámért, annak váltáságáért / Megyek fizetni bért.

25. Ádám: Én nyomorult bűnös, Ádám, mi szót hallék, / Hogy arra szívemben én úgy megindulék?! / Kinek kell vétkemért, egy engedetlenségért / Fizetni súlyos bért?
26. Jézus: Énnékem, Jézusnak, nem kénytelenségből, / Hanem hozzád való nagy kegyességemből, / Mert igen szeretlek, haláltól féltelek, / S attól most megmentlek.
27. Ádám: Óh, mely csodadolog, én bűnös, vétettem, / Mégis Jézus kíván szenvedni helyettem, / Ezt egek lássátok, Nap, Hold csodáljátok, / S Jézust imádjátok!
28. Mi bűnösök: Ádámnak vétkeiben mindnyájan résztvettünk, / Akik testiképpen őtől születtünk. / Így hát a keresztet értünk is viselted, / Óh, égi szeretet!
29. Óh, kegyes megváltónk, szent véred hullása / Legyen a mi bűnös lelkünk újulása. / Add, hogy megtérjenek, kik szent keresztednek / Híveivé lettek.
30. Foglald el szívünket szent szeretetteddel, / Éleszd lelkeinket drága szent véreddel, / Rejts el sebeidben, tarts meg kegyelmedben / És üdvözíts. Amen.

12, 12, 6+6, 6

71. BÁGYADT SÉRELMTŐL

Bá-gyadt sé-rel-mé-től már-tí-rok asz-szo-nya,
Ol-vad sze-rel-mé-től szű-zek Ki-rály-né-ja.

Oh, jaj ha lát-ná-tok, Hí-vek

meg-szán-ná-tok Szűz szent a-nyá-to-kat.

2. Szelíd galambformán / Zokog édes fián, / Hogy kereszt oltárán / Látja végső órán.
3. Óh, kesergő anya, / Szüzesség virága, / Általveré szíved / Fiad nehéz kínja.
4. Sok kínban elmerült / Fájdalmas Jézusom, / Ne hadd szent Anyádat, / Szenvedő Krisztusom.
5. Óh, keresztény lélek, / A te váltságodért / Anya szent Fiával / Tűr, szenved éltedért.

6. Sírjunk hát mindnyájan / És kövessük sírván, / Úgy lesz ő védanyánk / Most és holtunk után.

(Minden vers után: Óh, jaj, ha látnátok, hívek, megszánnátok, / Szűz szent anyákat!)

12, 12, 6+6, 6

72.
A FÁJDALMAS ANYA

A fáj - dal - mas a - nya szent Fi - a mel - lett áll,
Ki - nek szí - vét gyöt - ri ke - reszt - fán a
ha - lál, Át - jár - ta szent mel - lét
egytör - nek fáj - dal - ma, Nagy az ő si - ral - ma.

2. Zokog szegény anya, mélyen sóhajtozik, / Fájdalmas jajjai szívét szétrepesztik, / A sok ájulások öldöklük kebelét, / Szomorítják szívét.
3. Minden szív megakad, mely látja kínjait, / És nagy búra olvad, fontolva bánatit, / Latrok közt feszítve látja ő szent Fiát / Megnyitni oldalát.
4. Véled, óh Szűzanyánk, fiad előtt sírunk, / Kérünk, tekints reánk, kik hozzád sóhajtunk, / Rejts minket szívedbe fájdalmas Szűzanyánk, / Ne vess meg, pátrónánk!

73.
KÖSZÖNTENI JÖTTÜNK, FÁJDALMAS
SZŰZANYA

Kö-szön-te-ni jöt-tünk fáj-dal-mas Szűz - a - nya
Ki-nek a he - gyes tör szí-vét ál - tal jár - ta.

Jaj, mert szent Fi - a - dat kí-nok közt meg - hal-ni

Lát - tad a ke - reszt-re fel is fe-szí - te - ni.

2. Látjuk már szent Fiad szűz öledben halva, / Szentséges tagjait mind
összeroncsolva, / Majd meghasad szíved, óh fájdalmas anyánk, / Drága öt
sebeit csókjaid áztatják.
3. Mondjátok meg mostan, kik idejöttetek, / A fájdalmas anyát akik szemlélték, /
Lehet-é találni ilyen nagy fájdalmat, / Csak kigondolni is a kerek ég alatt ?!
4. Nincs toll, amely fájdalmaid mind leírja, / Nincs nyelv, amely azt mind meg is
magyarázza, / Valamennyi szív van az egész világon, / Mind összeroskadna
ilyen nagy fájdalomon.
5. Óh, fájdalmas Szent Szűz, tekints híveidre, / Kik megjelentünk fájdalmas
ünnepedre; / Add ránk áldásodat, ne hagyj el bennünket, / Vigasztald meg a mi
bánatos szívünket.
6. Egy év múlt felettünk, hogy itten szemléltünk, / Fájdalmaid felett sokat
keseregtünk. / Azóta már sokan föld alatt nyugosznak, / Akik akkor velünk
e szenthelyen voltak.
7. Jaj, de sokan árván, özvegyen maradtak, / Akik éjjel-nappal sírnak és
zokognak, / Öröm-napjaikat ők fel nem találják, / Óh, Mária, néked
panaszukat sírják.
8. Ne hagyj el hát minket fájdalmas Szűzanyánk, / Most és halálunkkor kérünk,
siess hozzánk, / Kik megemlékeztünk hét fájdalmaidról, / Jézus jobbán egykor
veled álljunk jobbról.

ISTEN HOZZÁD ANYÁNK, MÁR MI ELINDULUNK

Is - ten hoz-zád A - nyánk, már mi el - in - du - lunk.
Ta - lán mos-tan tő - led u - tol-szor bú - csú - zunk.

Ke - se - reg a szí - vünk, el kell men - ni,

Drá - ga kegy-ké - pe - det itt kell hagy-ni.

2. Elédbe borulunk, kedves édesanyánk, / Anyai áldásod, kérünk, add most reánk. / Terjeszd ki felettünk szent kezedet, / S áldd meg azt, ki téged híven szeret.
3. Ha innen elmegyünk, ó jöjj te is velünk, / Nélküled mindnyájan, szegény árvák leszünk. / Szándd meg az árvákat, s özvegyeket, / Kik vigasztalásért hozzád jöttek.
4. Nagy szeretetedet szívünkben köszönjük, / Sok bajjal terheltén, leborulva kérünk, / Mutass be bennünket szent Fiadnak, / Szent öledbe hordott magzatodnak.
5. Megnyugodott szívünk feltörő sóhaja, / Nincs e földön, mint te, nincs olyan jó anya. / Csak azt kérjük tőled ajándékba, / Vigasztalj meg minket, Szűz Mária!
6. Isten veled, anyánk, sírva felkiáltunk, / E szent helyen talán utoljára látunk, / Halálunkban jöjj majd segélyünkre, / Isteni Fiadhoz vigy mennyekbe!

12, 12, 6+6, 12

75.
ZÖLDELŐ VIRÁGSZÁL

Zöl-de - lő vi - rág-szál te vagy, óh Má - ri - a.
Ke-gyes ir - gal-mas-ság; an - gya-lok asz - szo - nya.
Vi - ga-doz-zál menny-ben e - gek ki - rály - né - ja.
Szent Fi - ad szé - ké - ben lel - künk párt-fo - gó - ja.

2. Áldott vagy Mária az asszonyok között, / Áldott a Szent Anna, a te édes szülőd, / „Szent méhed gyümölcse, áldott minden fölött”, – / Szent Erzsébet asszony téged így köszöntött.
3. Óh, te, a limbusban kinyílt legszebb rózsa, / Áron vesszejének szép, ékes virága, / Te szülted a Jézust nekünk e világra, / Ezernyi ezerszer üdvözlégy Mária!
4. Óh, kegyes Szűzanya, ki senkit el nem hagyysz, / Minden bűnösöket kegyesen meghallgatsz, / Szomorú szíveknek vigasztalást te adsz, / Minden megtérőket kegyelmedbe fogadsz.
5. Hozzám is, Szűzanyám, légy irgalmassággal, / Engeszteld Fiadat kegyes szavaiddal, / Nem szűnsz te dicsérni zengedező szóval, / Fordulj édesanyám hozzám víg orcával!

(Éneklik a 15. sz. dallamra is, félversszakonként.)

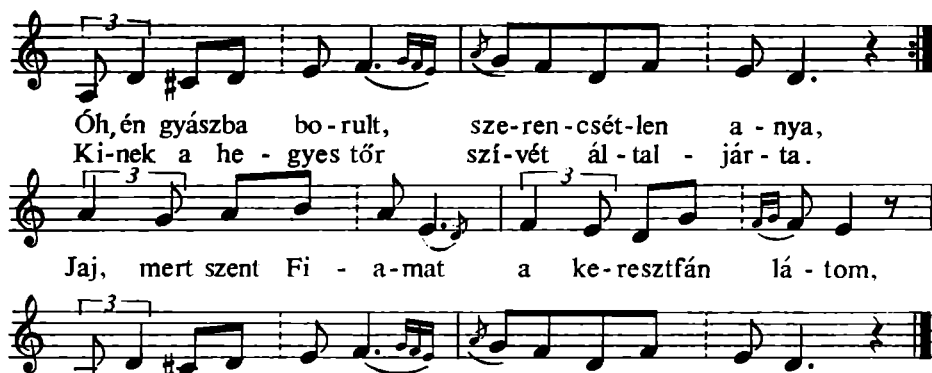
MÁRIA... ÉDES, KEDVES ANYÁNK

Má-ri - a, Mári - a, é - des ked-ves a-nyám,
Ke-ser-ves pana-szid mint-ha még hal - la - nám

Tün - dök-lő csil-la-god még most is ke - re - sed,
Ü - res a ke-resztfá, ott meg nem lel - he - ted.

2. Siess hamar, siess ama kősziklához, / Siess a szent helyre, ama szép új sírhoz, / Ott van hű magzatod, fehér patyolatban, / Ott fekszik holt-teste a megszentelt sírban.
3. Arimatéai József temette el, / Jó Nikodémusszal, most az elmúlt éjjel. / – „Óh, jaj, jaj, énnékem, hisz én is ott voltam, / Hideg tetemeit mind összecsókkoltam!
4. Megcsókoltam az ő drága szent sebeit, / Rászórtam szemeim áradó könnyeit, / Hajammal mostam meg halványult orcáját, / Magamhoz szorítva szívemnek magzatját.
5. Jertek, világ népe, boruljatok rája, / Hullassatok ti is könnyet szent arcára! / Hullassátok csókot kéklő sebeire, / Visszaemlékezvén szenvedéseire!
6. Kelj fel szép csillagom, kelj fel tulipánom, / Hiszen csak aluszol, szerelmes magzatom! / Ne aludj oly soká, siess az ölembe, / Borulj édes fiam, szenvedő keblemre.
7. Nézzétek csak Jézust, bárányak képében, / Magas mennyeekben ül az Atya székében, / Kezében nád helyett királyi pálca van, / Ott az én csillagom ragyog minduntalan!”

ÓH, ÉN GYÁSZBABORULT, SZERENCSETLEN ANYA

Óh, én gyászba bo - rult, sze - ren - csét - len a - nya,
Ki - nek a he - gyes tör szí - vét ál - tal - jár - ta.

Jaj, mert szent Fi - a - mat a ke - resztfán lá - tom,

Meg - ö - lel - ném, óh, de le - ven - ni nem tu - dom.

2. Reszketnek tagjaim, mindjárt leroskadok, / Ártatlan bárányom, éretted meghalok, / Óh, drága keresztfa, hajolj le a földre, / Kedves szülöttemet add vissza ölembe.
3. Óh, mert a szívemnek ketté kell repedni, / Hogyha meg nem tudlak szent Fiam ölelni, / Szállj le a keresztről Szűzanyád ölébe, / Hadd rakjam csókjaim drága sebeidre.
4. Sírjatok angyalok ott fent a mennyekben, / Mert halva fekszik a világ teremtője, / Nap, Hold és csillagok, ti is gyászoljatok, / Ti minden állatok velem bánkodjatok.
5. Zokogjatok ti is, óh, bűnös emberek, / Akik szent Fiamat most is feszítitek, / Óh, mivel sértett meg, hogy őt nem szánjátok, / Sok jótéteményit ezzel háláljátok?!
6. Így fizettek neki nagy szeretetéért, / Melyet mennyből hozott lelketek üdvéért, / Hogy még most is a bűnt-bűnre halmozzátok, / Gonosz élteteket meg nem jobbítjátok.
7. Siessetek ide, óh, bűnös emberek, / A szent keresztfára sírva tekintsetek, / Nézzétek, szent Fiam karjait kitarja, / Ha megtértek, nektek ölelésre nyújtja.
8. Térdre hullva kérünk, szerelmes Jézusunk, / Bocsásd meg bűnünket, könyörülj mirajtunk, / Fogadjuk Jézusunk, hogy többé nem bántunk, / Szívvel és lélekkel tégedet imádunk.
9. Vigasztald meg a mi bánatos szívünket, / Ne hagyd el, óh Jézus, bűnös gyermekeidet, / Óh, mert ha te elhagysz, örökre elveszünk, / Őt mély sebeidért irgalmazz minékünk.
10. Árvák és özvegyek kegyes szószólója, / Szólj értünk Jézusnál, / Fájdalmas Szűzanya, / Anyai karokkal ölelj át bennünket, / Amint megölelted drága szülöttedet.

11. Nagy dicsőség legyen szép Szűz Máriának, / Mennybéli nagy Isten egyszülött Fiának, / Békesség a földön szelíd embereknek, / Kiknek szívében él magva a szent hitnek.

12, 12, 12, 12

78.

NINCS MÁS REMÉNYSÉGEM

Nincs más re-ménysé-gem, e - gye-dül Má - ri - a.
 Ez az én szí-ve-m-nek ke - gyes szó-szó - ló - ja.
 Et - től szü-let - te - tett vi - lág meg-vál - tó - ja,
 Eh - hez si - es - se - tek Á - dám bű - nös fi - a!

2. Már sok földi bűnöst magadhoz fogadtál, / Mert szent Fiad előtt szószólója voltál. / Sok hozzád térőket kegyesen fogadtál, / Vigasztalás nélkül csak egyet sem hagytál.
3. Én is hozzád jöttem, kegyelmes Szűzanyám, / Bánatos sorsomban ha megvigasztalnál. / Tudom, kérésemet Fiad meghallgatja. / Mert halála előtt néked megmondotta.
4. Nézd a sok özvegyek sűrű zokogását, / Elhagyott árváknak hullatott könnyeit, Mária Szűzanyám, én kegyes gyámolóm, / Szomorú napomban te légy vigasztalóm!
5. Nyújtsd hát édesanyám, segítő kezedet, / Fordítsd rám anyai kegyes szemeidet. / Hallgasd meg szívemből forró kérésemet, / Halálom óráján vedd hozzád lelkemet.

12, 12, 12, 12

79.

FELJÖTT MÁR A CSILLAG, MÉGSEM TALÁLHATOM

Fel - jött már a csil - lag, még sem ta - lál - ha - tom,
Az én szent Fi - a - mat, sze - rel - mes mag - za - tom.
A csil - la - gok ve - lem e - gyütt szo - mor - kod - nak,
Úr Jé - zus Krisz - tu - sért e - ped - ve bán - kód - nak.

- Ah, hol vagy édesem, én szívem gyémántja? / Hol vagy kedves fiam, lelkemnek rubintja? / Mondd meg, kérlek, József, egyetlen jegyesem, / Hol az én jó fiam, isteni gyermekem?
- Szerelmes szent anyánk, te valál megmentőnk, / Tetőled született Jézus, üdvözítőnk! / Ezerszer áldott légy ezen jóságodért, / Hogy égi magzatod érettünk ontá vért.

12, 12, 12, 12

80.

ÜDVÖZLÉGY KESERVES, FÁJDALMAS SZŰZANYA

Üd - vöz - légy ke - ser - ves, fáj - dal - mas Szűz - a - nya,
Ki - nek a he - gyes tör szí - vét ál - tal - jár - ta.

2. Jaj, mily sok bús könnyek folynak szemeidből, / Keserves fohászok jönnek szent szívedből. / Óh, van-e olyan szív, aki most ne sírna, / Van-e olyan lélek, ki téged nem szánna.
3. Csak egy szent Fiad volt, az is megöletett, / A magas keresztre fel is feszítettett. / „Óh, sok édesanyák, akik engem láttok, / Ilyen nagy bánatban kérlek, ne hagyjatok.
4. Jaj, hát én mit tegyek, elhagyatott árva, / Hová folyamodjam, egek alkotója?” / — Óh, szomorú anya, de gyászba borultál, / A nagy árvaságra te is elmaradtál.
5. Jaj, gondoljátok meg, a ti fiatokat / Valaki elvonná tőletek azokat, / Mondjátok meg nekem, nem siratnátok-e, / Ily szomorú gyászbán nem jajgatnátok-e?
6. Az árva kenyerét te is megkóstoltad, / A szegény árváknak örömmel nyújtottad, / Ne sírjatok árvák, él még Szűzanyátok, / Örömmel fordítja nagy szomorúságotok.
7. Kérésünk, Mária, fájdalmas Szűzanya, / Tekints reánk mennyből, tisztelő nyájadra. / Vedd kedvesen tőlünk kis imádságunkat, / Fájdalmas Szűzanyánk búcsújárásunkat!
8. Nem tudjuk Szűzanyánk, látjuk-e még képed, / Anyai áldással bocsáss el bennünket, / Jaj, de nagy öröm volt képedet szemlélni, / De most nagy bánattal kell tőled elválni.
9. Szomorú szívünket te megvigasztaltad, / Árva özvegyeket kegyesen fogadtad; / Tekints ránk Mária, fájdalmas Szűzanya, / Nézd, mint esedezünk, képednél zokogva.
10. A sok szegény árvák kulcsolt kezeiket / Hozzád felemelik könnyező szemüket, / Köszönjük Mária, kegyelmességedet, / A szegény árvákkal üdvözlünk tégedet.
11. Vesd ránk szemeidet fájdalmas Szűzanya, / Segíts meg bennünket búcsújárásunkban, / Kik most képed előtt térden esedezünk. / Holtunk után mennyben véled örvendezzünk.
12. Dicséret, dicsőség legyen az Atyának, / Szentlélekkel együtt áldott szent Fiával / Tisztelet adassék a Szűz Máriának, / Az Úr Jézus Krisztus szentséges anyjának.

ÓH, ÉN ELHAGYATOTT, FÁJDALMAS SZŰZANYA

Óh, én el - ha - gya-tott fáj-dal-mas Szűz - a - nya,
 Ki-nek szí-vét jár-ta hét he-gyes tör nyi-la.

Jaj, mert szent Fi - a-mat lá-tom a Gol - go - tán,
 Ször-nyű kí - nok kö - zött szen-ved a ke - reszt-fán.

2. Jaj nekem, jaj nekem, szomorú anyának, / Kit még az egek is bámulva csodálnak, / Jaj, az én szívemnek nagy kint kell érezni, / Látom szent Fiamat keresztfán vérezni.
3. Jaj nekem, jaj nekem, mit nem is reméltem, / Keserű órákat, gyásznapokat értem, / Jaj nekem, jaj nekem, szomorú anyának, / Mindennap könnypatak öntözi orcámat.
4. Megfosztottak engem örömöm, kincsemtől, / Szentséges szűz méhem drága gyümölcsetől, / Nincs hová lehajtsam árva bús fejemet, / Hét hegyes tör nyila verte át keblemet.
5. Jaj nekem, jaj nekem, szomorú Mária, / Kinek a keresztfán meghalt kedves fia, / Jaj de nagy árvaság fogott engem körül, / Szívem keserőség tengerébe merül.
6. Szánj meg engem, Jézus, seregek Istene, / Kinek a csillagos égben van lakhelye, / Vigasztalj meg engem, édes jó anyádat, / Ki kilenc hónapig méhemből hordtalak.
7. Sírjatok bűnösök, sírjatok olajfák, / Getszemáni kertben vért nyílnak a rózsák, / Ártatlan szent fiam vérével öntözte, / Midőn harminchárom hóhér megkötözte.
8. Sírjatok angyalok ott fenn az egekben, / Mert a kereszten függ világ teremője, / Nap, Hold és csillagok, ti is gyászoljatok, / Most haldoklik Jézus, teremő uratok.
9. Így fizet a világ nagy szeretetéért, / Melyet nekünk hozott a lelkünk üdvéért, / Fölszegezték végre magas keresztfára, / Szikrázó szemekkel úgy néznek reája.

ÓH, TE ÉKES GYÖNGYALAK

Óh, te é-kes gyöngya-lak, szép Szűz Má-ri - a,
Hozzád re-pül mennyek-be szí-vünk i-má - ja.

Ró-zsák legszebb ró-zsá-ja, szép li-li-om - szál,
A Szenthárom-ság e - lött ki-vi-rá-goz - tál.

2. Mint a szarvas forráshoz, hozzád siettem, / Bűneim bocsánatát hogy megnyerhessem. / Áldást hintő karodat tárd ki Szűzanyánk, / Fogadd tőlünk kedvesen forró, hő imánk.
3. Százezerszer üdvözlégy, ékes Szűzanya, / Angyalok királynéja, Jézus szent anyja, / Esedezzel érettünk, kegyes Szűzanyánk, / Te édes szent Fiadnál légy jó pátronánk!
4. Óh, márciusi virág, szagos ibolya, / Kinek elterjed szaga széles világba, / Szébb virág még nem nyílt a mi számunkra, / Mint te vagy, óh szentséges, szép Szűz Mária!
5. Szépségedet semmi nyelv ki nem mondhatja, / Mert minden angyalokat felül haladja, / Téged példáz május hó, szép Szűz Mária, / Tenéked kedveskedik minden ibolya!
6. Szép virágokat kötünk mi is számodra, / Tiszta szívünk fohásza lesz a bimbója. / Rózsák legszebb rózsája, szép liliomszál / Ki a sok dicsérettel elharmatoztál.
7. Én is hozzád eljövök, ékes Szűzanyám, / Méltóztass meghallgatni, kegyes pátrónám. / Ne hagyj el minket soha, szép Szűz Máriánk, / És ha innét kimúlunk, nyerd meg koronánk!
8. Amint itt most tisztellek, te szent képedben, / Úgy légy jelen halálom végszükségében, / Versem mostani szavát vésd szent szívedbe, / Vigyél a szent szülötted színe elejbe.
9. Midőn fülem nem hallja emberek szavát, / Az ajkam nem mondhatja Jézust, Máriát, / Akkor te, szép Szűzanya, szóljál helyettem, / A te édes Fiadnál esedezz értem.
10. Halálom végóráján hogy kiálthassam, / Jézus, Márja szent nevét akkor mondhasam, / Jöjj el akkor, óh Szent Szűz, te szent Fiaddal, / Vidd el szegény lelkemet szent országodba.

83. MONDJUNK DICSÉRETET

Mondjunk dí-csé - re - tet szép Szűz Má - ri - á - nak,
Te - gyünk tiszte - le - tet Jé - zus szent any - já - nak.
Üd - vöz - légy e - zer - szer e - gek Ki - rály - né - ja,
Óh ke gyel mes, óh ke gyes, óh é des Szűz Má ri a!

2. Üdvözlégy szűzvirág, ki el nem hervadtál, / Malasztok harmatja által ápolttattál.
 3. Te, ki jámborságban, mint napfény ragyogtál, / S az alázatosság tiszta tükre voltál.
 4. Óh, fölséges Isten választott leánya, / Kit a Szentléleknek ereje megszálla.
 5. Tetőled születék az Isten Bíránya, / A bűnben elmerült világ váltságára.
 6. Engedd, hogy híveid hozzád futhassanak, / S neked üdvözetet szívből mondhassanak.
 7. Nagy méltóságra vitt az Isten tégedet, / De nagyobb szívedben hozzánk a szeretet.
 8. Azért folyamodunk hozzád, óh Szűzanya, / Tekints kegyes szemmel bűnös fiaidra.
 9. Irgalmasság anyja, tudod esetinket, / Téríts kéréseddel szent Fiadhoz minket!
 10. Nem kérünk mulandó fényt és gazdagságot, / Hanem megtérésben hív állandóságot!
- (Minden vers végén: Üdvözlégy ezerszer egek királynéja, / Óh kegyelmes, óh kegyes, óh édes Szűz Mária!)

12, 12, 8+8, 12

84.

EGY GYÖNYÖRŰ KERTBE VEZETLEK

The musical score is written on three staves in a single system. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 7/8 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the staves, aligned with the notes. The second and third staves continue the melody and lyrics. The lyrics are: 'Egy gyö-nyö-rű kert-be ve-zet-lek ti-te-ket, A-mely kert-ben so-ha el nem té-ved-het-tek. Mert Úr Jé-zus a ker-té-sze, Szűz Mári-a ker-tész-nő-je, Szent Domonkos a - tyánk a gond-vi - se - lő - je.'

Egy gyö-nyö-rű kert-be ve-zet-lek ti-te-ket,
A-mely kert-ben so-ha el nem té-ved-het-tek.
Mert Úr Jé-zus a ker-té-sze, Szűz Mári-a ker-tész-nő-je,
Szent Domonkos a - tyánk a gond-vi - se - lő - je.

2. E gyönyörű kertben három virág nyílik, / Fehér, piros, sárga szépen illatozik.
3. Ez a gyönyörű kert körül van kerítve, / És legszebb rózsákkal föl van ékesítve.
4. Akik e szép kertbe be akarnak lépni, / Az elvállalt titkot buzgón kell végezni.
5. Mindenki szedheti a kertben a rózsát, / Ha szívből szereti a szép Szűz Máriát.
6. Azért e mai nap újuljon a rózsza, / Égi jó anyáknak kössük koszorúba.
7. Midőn a zord halál ránk veti fátyolát, / E gyönyörű kertből nyerhetünk egy rózsát.

(Minden vers után: Mert Úr Jézus a kertésze, Szűz Mária kertésznője, / Szent Domonkos atyánk a gondviselője!)

12, 12, 8+8, 14

85.

GYÁSZBABORULT CSILLAG

The musical score is written on four staves in a single system. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 7/8 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the staves, aligned with the notes. The second, third, and fourth staves continue the melody and lyrics. The lyrics are: 'Gyász-babo-rult csil-lag, hét fáj-dal-mú a - nya, A - ki-nek szent szí-vét a bú-bá-nat nyom-ja. Ke-ser-gő szív - vel szemléllek, Hogy hét tör ve - ri át szíved: Ez lett hát a sú-lyos bér me-lyet az ég re-ád mért.'

Gyász-babo-rult csil-lag, hét fáj-dal-mú a - nya,
A - ki-nek szent szí-vét a bú-bá-nat nyom-ja.
Ke-ser-gő szív - vel szemléllek, Hogy hét tör ve - ri át szíved:
Ez lett hát a sú-lyos bér me-lyet az ég re-ád mért.

2. Jaj, de árva lettél, de árván maradtál, / Drága gyermekedtől megfosztott a halál. / Ott állsz a kereszt tövében, / Amely isten-vérrel festve: / Mély gyászbavagy borulva, hétfájdalmú Szűzanya.
3. Zokogva zeng a jaj halavány ajkadról; / „Szállj le gyöngyvirágom halálos ágyadról, / Ne hagyj árván bús anyádat, / Mert szívem gyötri a bánat, / Lelkem régi reménye, óh borulj a keblemre!”
4. „Hozzád mennék anyám, jaj, de nem mehetek, / Nem bocsátanak el a tompa, vas-szegek! / Szeretnélek megcsókolni, / Karjaimmal megölelni, / Jaj, de ütött végórám, Isten veled, Szűzanyám!”
5. Kiadá a lelkét az Isten béránya, / Mint letört liliom, úgy hervad Mária, / Letört bimbó, bánat-virág, / Rád hajlik a szomorúság, / Árván maradt Szűzanya, nincs ki megvigasztalja.
6. Nem beszél már hozzád gyermeked ajaka, / Összeroncsolt testét leteszik a sírba, / A hét fájdalomnak töre, / Most ütött sebet szívedbe: / Égigérő fájdalom, tündöklék koronádon!
7. A szent úton, melyen a vérharmat hullott, / Hétfájdalmú Szent Szűz, tehozzád járulok, / Fiad sírjánál zokogva, / Bűneimet megsíratva / Hozzád jussak, Szűzanya, az égi boldogságba!

13, 13, 8+8, 5

86. ŰL MÁRIA EGYMAGÁBAN

Űl Má - ri - a egy - ma - gá - ban: „Hol vagy csil - la - gom?”
 A - la - csony kis, haj - lé - ká - ban: „Szép gyöngyala - kom!”

Vár - ja, vár - ja, Jé - zust vár - ja, Tej - re, méz - re, 1
 va - cso - rá - ra: „Hol vagy csil - la - gom?”

2. Sejtelemmel szíve telve: „Hol vagy csillagom?” / Mint kő nyomja ennek terhe: „Szép gyöngyalakom!” / Néki a legszebbik estve / Feketével van befestve: „Hol vagy csillagom?”
3. Kitekint kis cellájából: „Hol vagy csillagom?” / Szíve-lelke búban gyászol: „Szép gyöngyalakom!” / Rozmaring van ablakában, / Nem jó fia, mindhiába: „Hol vagy csillagom?”

4. Míg Jézust így várva-várja: „Hol vagy csillagom?” / Holló száll az ablakába: „Szép gyöngyalakom!” / Egy sötét hír, mely azt mondja, / Édes fia el van fogva: „Hol vagy csillagom?”
5. Óh, ezerszer gyászos posta: „Hol vagy csillagom?” / Mely a szűznek e hírt hozta: „Szép gyöngyalakom!” / Megy, repül, mint sebzett gerle, / Viszi szárnya, hű szerelme: „Hol vagy csillagom?”
6. Ott van már a szent városban: „Hol vagy csillagom?” / Hol keresse Jézust mostan: „Szép gyöngyalakom!” / Börtönök vas-rostélyára / Ráhajol, de nem találja: „Hol vagy csillagom?”
7. Kérdi égtől, kérdi földtől: „Hol vagy csillagom?” / Gyötrelmében kékül-zöldül: „Szép gyöngyalakom!” / Az sem mondja, aki tudja, / Az utcákat mind befutja: „Hol vagy csillagom?”
8. Bőszült néppel jó ím össze: „Hol vagy csillagom?” / Édes fia is ott közte: „Szép gyöngyalakom!” / Látja, látja hű galambját / Az ölyük mint üzikhajtják: „Hol vagy csillagom?”
9. Krisztus mint a bárány, reszket: „Hol vagy csillagom?” / Földreejti a keresztet: „Szép gyöngyalakom!” / „Hadd búcsúzzam el fiamtól!...” / Esd az anya, a nép tombol: „Hol vagy csillagom?”
10. Vércseppet lát az útfélen: „Hol vagy csillagom?” / „Jaj, fiam, jaj édes vérem, szép gyöngyalakom!” / Elalél a bágyadt rózsza, / Eszméletre jaj, ki hozza: „Hol vagy csillagom?...”

13, 13, 9, 11

87.

VAN-E, AKI NE SZERETNÉ SZÉP SZŰZ MÁRIÁT

Van - e a - ki ne sze - ret - né szép Szűz Má - ri - át,
Mi - dőn így in - té - zi hoz - zád a - nya - i sza - vát:
Mind - nyá - jan én - hoz - zám jőj - je - tek,
Le - tör - lőm bá - na - tos köny - nye - i - te - ket!

2. Jöjjön ide a kesegő özvegy és árva, / Itt az árvák édesanyja megvigasztalja. / Mindnyájan énhozzám jöttetek, / Letörölöm bánatos könnyeiteket.
3. Jöjjön ide, kit betegség régen kínoz már, / A betegek gyógyítója rá kegyesen vár. / Mindnyájan őhozzá menjete, / Letörli bánatos könnyeiteket.

13, 13, 12, 13

88.
EZEN KEDVES HAJLÉKBA

E-zen kedves haj-lék-ba a - kik el - jöt - te - tek,
Egyszóval és lé - lek-kel így é - ne - kel - je - tek:
Üd-vöz-légý Má - ri - a e - gek gyöngývi - rá - ga,
Ki ma a menny-or-szág-ban ne - ve - nap - ját tart - ja.

2. Ugyan ki ne örülne ezen kedves névnek, / És ekképp ne zengene ajkáról az ének:
/ Üdvözlégý Mária, egek gyöngývirága, / Ki ma a mennyországban nevenapját
tartja.

13, 13, 6+6, 13

89.
BÍBORPIROS SZÉP RÓZSA

Bí - bor pi - ros szép ró - zsa nyí - lik a Gol - go - tán,
Ott áll a fáj - dal-mas Szűz, ár - va li - li - om - szál.
Né - zi, hogy szent Fi - a szen - ved a ke - resztfán.
Óh légy ve - lem, el ne hagyj fáj - dal - mas Szűz - a - nyám!

2. Nagy fájdalmak közt néz fel a szent keresztfára, / Látja, hogy ott haldoklik
szerelmes szent Fia, / Kínok tengerében elhagyatottan áll, / Óh, el ne hagyj,
légy velem, fájdalmas Szűzanyám!

3. Nagy jajszóval fölkiált: Mennyei angyalok, / Fiam kínos halálán ti is zokogjatok! / Megsebzett szívére kínok tengere száll, / Óh, el ne hagyj, légy velem, fájdalmas Szűzanyám!
4. Szent János és Magdolna karjaira dülve / Végtelen fájdalom közt föltekint az égre / Szent fiam már meghalt, árvaság maradtam! / Óh, el ne hagyj, légy velem, fájdalmas Szűzanyám!
5. Végtelen nagy bánatok szent szívét szaggatják, / Midőn a keresztfáról levették szent Fiát, / Szűz ölébe vette, szent sebét csókolván. / Óh, el ne hagyj, légy velem, fájdalmas Szűzanyám.
6. Kálvária hegyének kinyílt virága, / Te légy az én örömöm, éltem boldogsága. / Ha mindenki elhagy halálom óráján, / Te mindenkor légy velem, fájdalmas Szűzanyám!

13, 13, 6+6, 13

90.

ELÉRKEZETT NAGYASSZONY

El - ér - ke - zett Nagy - asz - szony gyönyö - rű szép nap - ja,
Ma ment föl menny - or - szág - ba a szép Szűz Má - ri - a.

Föl - ment az e - gek - be szent Fi - a e - lé - be.
Az an - gya - lok fo - gad - ták ő - tet ör - ven - dez - ve.

30mp

13, 13, 11, 13

91.

ÓH, MILY ÉDES, ÖRVENDETES

Óh, mily é - des, ör - ven - de - tes nap - ra éb - red - tünk,
É - gi a - nyánk drá - ga ne - ve ra - gyog e - lőt - tünk.

Szűz Má - ri - a drá - ga ne - ve leg - el - ső,
Ví - ga - szunkra ad - ta né - künk ezt a Te - rem - tő.

2. Fenn az égből a szent szüzek, koszorút kötnek, / A mennyei trónus körül így énekelnek:
3. Jertek, hívek, szedjük le a legszebb virágot, / Hódolattal köszöntsük meg égi anyánkat.
4. Árva s özvegy, ki elveszté földi támaszát, / Pártfogóul válassza a drága Szűzanyát.
(Minden vers után: Szűz Mária drága neve legelső, / Vigaszunkra adta nekünk azt a Teremtő.)

13, 13, 13, 13

92.

AZ ÚR ANGYALA KÖSZÖNTÉ

Az Úr an - gya - la kö - szön - té szép Szűz Má - ri - át.
És szűz mé - hé - be fo - ga - dá ál - dott szent Fi - át.

Üd - vöz - légy szép Szűz Má - ri - a ma - lasztal tel - jes,
Ki le - szál - lott mennyből hoz - zád a ke - gyes Krisz - tus,

Ál - dott vagy az asz - szo - nyok közt, az Úr van ve - led.
Ál - dott le - gyen szűz mé - hed - nek gyümöl - cse, Jé - zus!

• 42 mp

2. Íme, én vagyok az Úrnak hív szolgálója, / Légyen nékem igéd szerint szent akarata.
3. És az Ige testté lett és köztünk lakozék, / Szentlélekisten malasztja ránk harmatozzék.
4. Imádkozzál miérettünk Istennek anyja, / Szent angyali seregeknek szűz királynéja,
5. Méltók legyünk szent Fiadnak ígéretere, / Bemehezzünk tehozzád az örök életbe.
6. Majd ha eljő életünknek végső órája, / Szent nevedre kérünk téged, szép Szűz Mária.
7. Jöjj el akkor, vigasztald meg bús szíveinket, / S holtunk után mennyországba segítsd lelkünket.

(Minden vers végén: Üdvözlégy szép Szűz Mária, malaszttal teljes, / Áldott vagy az asszonyok közt, Úr van tevéled, / Ki leszállott mennyből hozzád, a kegyes Krisztus, / Áldott legyen szűz méhednek gyümölcse, Jézus!)

(Töredék a 91. sz. dallamra.)

Dicsértessék az Úr Jézus drága szent neve, / Az október szép hónapja már elérkezett, / Jertek, kössünk Szűzanyánknak koszorút, / Piros rózsá, kék nefelejcs virágaiból!

13, 13, 13, 13

93. ENGEDELMEK KÉRÜNK MOST A HÁZIGAZDÁTÓL

The musical score is written on four staves. The first two staves form the first line of music, and the last two staves form the second line. The melody is simple, using a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes.

En - ge - del - met ké - rünk most a há - zi - gaz - dá - tól,
 Ne saj - nál - ja a há - zát Jé - zus szent Any - já - tól,
 Mert ju - tal - mat kap ér - te meny - nye - i A - tyá - tól:
 Ha nem saj - nál - ja há - zát e - zen tár - sa - ság - tól.

2. Óh, mennyei szent Atyánk, áldd meg ezt a házat, — / Akik itt imádkozunk benne szent Anyánknak, / Óh, koronás társaim, engedelmet kérek, — / De szívesen eljöttem, kedvesen vegyétek!

3. Dicséret és dicsőség legyen az Atyának, — / A Szentlélekkel együtt áldott szent Fiának, / — Tiszteletünket tegyük Jézus szent Anyjának, / — Szentolvasó-társulat szűz királynéjának!

13, 13, 7+7, 12

94.

SZŰZ MÁRIA, FOGADD EL

Szűz Má-ri - a fo - gadd el a mi kö - szön - té - sünk,
Kér-jél Is - ten - től ál - dást, szent malasz - tot né - künk.

I - me, Gáb - ri - el u - tán, mi is kö - szön - tünk, mondván:
Üd - vöz - légy Má - ri - a. Jé - zus ál - dott any - ja!

2. A mennyei Atyának kedves, szép leánya, / Megtetszettél Istennek, lettél Jézus anyja, / De ez javunkért történt, mondjuk tehát angyalként: / Üdvözlégy óh kegyes, óh malasztal teljes!
3. Óh szerelmes Szűzanyánk, tekints híveidre, / Akik itt megjelentünk te tiszteletedre. / Tekints reánk mennyégből, a te dicsőségedből, / Bűnös gyermekidre, te tisztelőidre!
4. Méltóztasd kegyelmedre tisztelő nyájadat, / Add reánk, híveidre te szent áldásodat. / Vezess mennyország felé, helyezzess magad mellé, / Óh, rózsák rózsája, mennyek királynéja!

ATYAISTEN SZÉP LEÁNYA, MÁRIA, SEGÍTS!

A - ty a - is - ten szép le - á - nya, Má - ri - a, se - gíts!
 Fi - ú - is - ten é - des - any - ja, Má - ri - a, se - gíts!

Té - ged me - gyünk vol - tunk kö - szön - te - ni, Mí - nen - den - ne - mű
 Mél - tó - z - tas - sál meg - hall - gat - ni.

szük - sé - günk - ben, Má - ri - a, se - gíts!

2. Szentlélekisten mátkája, Mária, segíts! / Szentháromságnak tárháza, Mária segíts!
3. Üdvözlégy édes reményünk, Mária, segíts! / Üdvözlégy szép menedékünk, Mária, segíts!
4. Ha mi rólad gondolkodunk, Mária, segíts! / Tisztább örömeinkben úszunk, Mária, segíts!
5. Szent Fiadra buzgón kérünk, Mária segíts! / Kit öröm közt szültél nekünk, Mária, segíts!
6. Hogy az Istent szerethessük, Mária, segíts! / És szent kedve szerint éljünk, Mária, segíts!
7. Hogy a vétket gyűlölhessük, Mária, segíts! / Erényidet követhessük, Mária, segíts!
8. Igaz öröm nélkülöd nincs! Mária, segíts! / Veled nem ér fel semmi kincs! Mária, segíts!
9. Lelkünk tisztántartásában, Mária, segíts! / Lelki aggodalmainkban, Mária, segíts!
10. Betegség és szenvedésben, Mária, segíts! / Vagy más keserűségünkben, Mária, segíts!
11. Hogy végünkre jól készüljünk, Mária, segíts! / Szentségekben részesüljünk, Mária, segíts!
12. Az ítélőbíró széknél, Mária, segíts! / Pokol kapujától mentsél, Mária, segíts!
 (Minden vers végén: Téged megyünk* köszönteni, / Méltóztassál meghallgatni**, / Mindennemű szükségünkben, Mária, segíts!)

* Jöttünk, vagy voltunk.

** Bűneinket megsiratni. Szent Fiadtól áldást kérni, (versszakonként váltogatva mondják mindhármat!)

14, 14, 8, 4+7

96.

FÁJDALMAS, JAJ, ÉNNÉKEM

Fáj-dal-mas, jaj, én-né-kem, Má-ri-á-nak
Mert sze-rel-mes szü-löt-tem hal-va fek-szik
é-le-tem, Jaj, már né-kem, re-mény-sé-gem,
e-löt-tem
Nincs ö-rö-mem, meg-halt é-des szü-löt-tem.

2. Jaj, édes reménységem, kibén bízott életem, / Nincsen már kire vetnem siralmas, bús, két szemem.
3. Árvaságra jutottam, már egyedül maradtam, / Szerelmemtől megváltam, halva fekszik szent Fiam.
4. Jaj, édes fényes napom, meghervadt szép virágom, / Már homályba hagy szemem, koporsódra néz lelkem.
5. Behunyódtak szemeid, mellyel kegyesen néztél, / Megsárgultak karjaid, mellyel engem öleltél.
(Minden vers végén: Jaj, magzatom, szép rajzatom, / Jaj, megepeszt érted való bánatom!)

15, 15, 15, 15

97.

KIZÖLDÜLT MÁR

Ki-zöl-dült már a ró-zsa-fa, bimbók fa-kad-nak raj-ta,
Rá-szál-lott az ég har-mat-ja, szagos az ő il-la-ta.
Ó, mely é-kes, kel-le-me-tes, szép ró-zsá-vá fej-lő-dik:
Mi-kor a nap reg-gel rá-süt, gyönyö-rű-en ki-nyi-lik.

2. Szűz Mária a rózsafa, Úr Jézus a bimbója, / Akinek ékes illata széthullott a világba. / Nincs ennél ékeesebb rózsza, nem is lehet gondolni, / Jertek hát, ti buzgó hívek, Máriát üdvözleni!
3. E rózsafát az Úristen nekünk maga ültette, / Ezrek közül kiválasztván magának, megkedvelte, / Szerelmének harmatával kegyesen ápolgatta, / Óh, mily gyönyörűséges lett e rózsafa bimbója!
4. Vegyük fel a rózsafüzért, a megáldott olvasót, / Kössünk rajta Máriának legékeesebb koszorút. / Fehér, piros, sárga legyen ennek minden bimbója, / Zöld levelek ékesítsék: „Üdvözlégy, Szűz Mária!”
5. Nincsen ennél kedvesebb szó: „Üdvözlégy Szűz Mária!” / Minden szemem ezt rebegjük az áldott olvasóban. / Reggőszálas aranyvesszőt rakjunk bele, szebb legyen, / Kérjük kedves Szűzanyánkat, előtte kedves legyen!
6. Rózsafüzér királynéja, szentséges Szűz Mária, / Nézd, mily sok a te tisztelőd e roppant nagy világban! / Milliókra megy a száma, kik téged üdvözlenek, / Az áldott szent olvasókon minden percben tisztelnek.
7. Rózsafüzér királynéja, nézz ránc, óh, Szűz Mária, / Anyai szent áldásodat kérjük, add mindnyájunkra! / A szentolvasó-társulat virágozzék, míg élünk, / Holtunk után mennyországba engedd, veled örvendjünk!

15, 15, 8+8, 15

98.

INDULJ SZÍVEM, SIESS LELKEM

In - dulj szí - vem, si - ess lel - kem,
Mily ke - gye - sen, sze - rel - me - sen
nézz most Jé - zus any - já - ra, In - dulj a nagy ki - rály - né - hoz,
re - á - te - kint fí - á - ra,
Szent - há - romság templo - má - hoz, Hadd vi - gad - jon,
gyö - nyör - köd - jön, hogy ö - vé vagy, ö - rül - jön!

2. Hogy lehessen, történhessen, őtet meg ne szeressem. / E jó anyát, menny ajtaját igazán ne kedveljem?! / Ő Atyaisten leánya, Áldott Jézusnak dajkája, / Vigasztaló Szentléleknek választott szép mátkája.

3. Hajnalcsillag miként ragyog, e nagyasszony tündöklék. / Napunk fénye, Hold keréke ettől elboríttatik. / Itt a teremtetett állatok, Mennyben sok számos írókusok, / Sőt a teljes Szentháromság e szűzben vigadozik.

15, 15, 8+8, 15

99.

ISTEN HOZOTT E SZENT HELYRE

Is - ten ho - zott e szent hely - re, áj - ta - tos buz - gó hí - vek,
Hol az é - des jó Szűz - a - nya ö - römmel vár ti - te - ket.
Szűz Má - ri - a, e - gek gyöngye, add ál - dá - sod hí - ve - id - re,
Drá - ga - lá - tos ke - ze - id - del ö - lel min - ket szí - vedre.

2. Itt a *pócsi* szép templomban osztja dúsan áldását, / Kinek szíve igaz, s tiszta, meghallgatja fohászát.
3. Vedd kedvesen égi anyánk ezen búcsújárásunk, / Melyet most e szent helyeden neked itt felajánlunk.
(Minden vers végén: Szűz Mária, egek gyöngye, / add áldásod híveidre, / Drágálátos kezeiddel ölelj minket szívedre.)

ÓH, JAJ NÉKEM, MÁRIÁNAK, NÉKEM SZOMORÚ

Óh, jaj né-kem Má-ri-á-nak, Né-kem
Óh, mely nagy bá-nat-ban va-gyok, Jaj mert
szo-mo-rú a-nyá-nak, Meg-fog-ták szent
be-től-tek a-na-pok:
fi-a-mat, Sze-rel-mes mag-za-to-mat.

2. Óh, anyák, vélem sírjatok, / Óh, szüzek engem szánjatok! / Ne mondjatok engem szépnek, / Hanem keserűségesnek: / Keserűség tengere / Környülvelt bús örvénye.
3. Óh, édes, szemem világa, / Jézus, édes, méhem rajza, / Hol vagy édes reménységem, / Óh, édes drága napfényem? / Hol vagy édes magzatom, / Hol vagy édes Jézusom?
4. Hallom: vasláncok zörögnek, / Látom; vasszegeket visznek, / Egy vitéz visz köteleket, / Talán az én szülöttemnek: / Fiamat megkötni, / Szegekkel általverni.
5. Amott látok oszlopokat, / Mellette sok ostorokat, / Látom a sok korbácsokat / Közökben a hóhéroknak: / Fiamat mezítelen / Ott verik kíméletlen.
6. Jaj, látok egy nagy keresztfát, / Talán az ártatlan bárányt / Akarjátok feszíteni, / Keserves kínnal megölni?! / Óh, miért meg nem szüntök / Óh, kegyetlen bűnösök!
7. Látom keresztfán fiamat, / Felfeszítve magzatomat, / Megkékültek ajakai, / Elsárgult egész tetemi. / Halál-színre változott, / Jaj, látom, hogy már megholt!
8. Meghomályosodott a nap, / Mindent elfogott a bánat, / Óh, bár csak levehetnék, / Kezeimmel ölelnék!... / Már tenéked ajánlom / Életem és halálom.

17, 17, 4+4, 17

101.
MAGYAROK NAGYASSZONYA

Ma - gya - rok nagy - asz - szo - nya, bol - dog - sá - gos
Né - ked ál - doz ma - gyar szív, mely hoz - zád ö -
Szűz - a - nya, Má - ri - a, Óh, Má - ri - a,
rö - ké hív Má - ri - a.
Jé - zus any - ja, E - se - dezz hí - ve - i dért,
a te ma - gyar né - pe - dért, Má - ri - a.

2. Ím, tehozzád fordulunk, tebenned van bizalmunk, Mária, /
Segíts szenvedésinkben, bokros keserveinkben, Mária.
3. Tekints le országodra, te árva fiadra, Mária, / Néked élünk és halunk, te híveid
maradunk, Mária.
4. Magyarok szószólója, híveid pártfogója, Mária, / Hallgasd könyörgésünket,
nagy ínségben ügyünket, Mária.
5. Légy utolsó óráinkban segítőnk, a halálban, Mária. / Légy halálunk óráján
velünk ez élet után, Mária.
(Minden vers végén: Óh Mária, Jézus anyja, / Esedezz híveidért, a te magyar
népedért, Mária.)

**101 MÁRIA ÉNEK
JEGYZETEI**

A jegyzetekben szerepel a gyűjtés helye, (felsorolása a „Gyűjtés”-nél), ideje, az énekes neve és életkora.

Sz = a szövegre vonatkozó,

D = a dallamra vonatkozó adatok,

* jellel az 1948 utáni szerzői kiegészítések.

1.

MÁRIA, TEKINTS REÁNK

Somogyvámos (Somogy m.)* 1932. Karádi Nagy József, 64 éves. (L. Szerzők.)
Mintegy 30 énekét gyűjtöttem. Sz. „A batyki, vagyis csehi elrejtőzött lány mennyei látomása”. Buda, 1885. A lurdi csoda magyar földre helyezése. D. Somogy-Fehér megyében jól ismerik, valószínűleg vándordallam, azaz más szövegekkel is énekelik, pedig ritka a 3, 6, 8, 6-szótagszámú vers! A dallam második felét v. ö. 11. sz.

2.

MÁRIA, TÉGED KÖSZÖNTENI

1. sz. dallamra

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót, 63 éves kisiparos, búcsúvezető.
Az 1. sz. dallam sorkezdő pontozott negyedei helyett nyolcadokat énekel, kicsi nyomatókkal. 26 énekét gyűjtöttem. Sz. D. emlékezetből.

3.

MÁRIA... HAJNALI SZÉP CSILLAG

Somogyvámos (Somogy m.) 1932. Karádi Nagy József, 64 éves. Sz. Kiadta Zóka Antal toponári lakos, Keszthely, 1880. D. Magyar és tót szöveggel kedvelt vándordallam: Doroszló, 1942. „Egy hegedűs húzta a nagyharsányi hegyen” (Siklós – Máriagyűd között, 1896.) Buzsák, Ráckeresztúr, Balatoncsehi, Tárnok (tót szöveggel: „Ja som zarno ceni”), Sasvár, (Nyitra m.) tót búcsúsai is éneklék. (Manga János közlése.) Változata a 4. sz.

4.

MÁRIA... MENNYEI SZÉP VIRÁG

Csikszenttamás (Csík m.) Románia, 1942. Gyergyószentmiklósi vak kolduslánytól tanulták a búcsún. Sz. „új” ének, emlékezetből kissé bizonytalankodva. D. Változatai: özv. Jakócs Jánosné, Cepelus Angéla 64 éves vak asszonytól,

* Az 1948-as kiadásban nem jeleztünk megyét. Most föltüntetjük, de a kötet egysége miatt, a jelenlegi közigazgatási határok szerint.

Zetelaka, (Udvarhely m.), 1941. — Lajtha László gyűjtése — közli P. G. (Papp Géza), Magyar Kórus 1947. 69. szám 1314. Dénes Józseftől és feleségétől Menaságon, (Csík m.) 1943. hallotta Papp Géza. Ő is megjegyzi, hogy „egy kolduló vak leánykától tanulták” a csíksomlyói búcsúsok. Feltevésem, hogy — mint szent ének — most került Erdélybe, amikor ott a világi szövegű változat elmúlóban van: — „Az hol én elmegyek . . .” Kásonimpér, (Csík m.) 1912. Kodály. A dallam régi feljegyzése: „Rákóczi László balladája”, Pálóczi Horváth Ádám gyűjteményében, 1813. 368. és 630.

5. DICSÉRTESSÉL TŐLÜNK

3. sz. dallamra

Buzsák (Somogy m.) 1931. Joó Mártonné, 65 éves. D. Érdekes, hogy nem a somogyvámosi (3. sz.) változatot, hanem többé-kevésbé a csíki-t (4. sz.) éneklik. 1. 1. 1 zárlattal. Sz. „Istenes énekek, kiadta Kenderessy Danyi Péter Pál, Somogy megye, Szöllősgyörök, Kaposvárott, 1892. Hagelmann Károlynál”.

6. ÓH, ÉN ELHAGYOTT, FÁJDALMAS

Báta (Tolna m.) 1937. Merényi Jánosné Babos Anna, 51 éves. Sz. Csak töredék, a teljes szöveget lásd 81. sz. D. Alföldön is ismert vándordallam, halottas szöveggel. (Galgahévíz és Szent vagy Uram, 1932. 242. sz. Kapossy 1876. Gyászmiseénekek. 19. nyomán). Lásd még 20. sz. Jaj, nagy kedven tartott jegyzetét!

7. A SZENTKÚTI TEMPLOM

8. sz. dallamra

Verseg (Pest m.) Búcsúsének.

8. ÜDVÖZLÉGY SZENTKÚTNAK

Verseg (Pest m.) 1933. Mészáros Gáborné, 35 éves. Sz. Egri Lyceum Nyomda, 1929. D. Egyik legelterjedtebb dallam, mind világi, mind népének-szövegekkel országszerte él. Halottas, böjti (10. sz.), rózsafüzéres (9. sz.), búcsús szöveggel (Galgavidék), betlehemes ének (Fonyód), „Paneka Mária” tót szöveggel (Tárnok), Sasvár-Máriavölgy, (Pozsony m.) Manga János közlése. Világi szöveggel: „A búza mezőben háromféle virág,” Gyergyócsomafalva, (Csík m.) 1907. Bartók, „Bátori

Ferenc-ballada”, Nagyszalonta, 1914. Kodály. Legrégibb kotta-lejegyzése 1748-ból, — „Az országunkban kárt tevő sáskák tábora” c. nyomtatványban: „Csendes ékes nótám, mint fülemilécske” szöveggel. Versfő: Cider Szabó Pál írta. (Zenei Lexikon 1931. II. 67.)

9.
KÖSSÜNK SZÉP KOSZORÚT SZÉP
SZŰZ MÁRIÁNAK

8. vagy a 13. sz. dallamra

Valkó (Pest m.) 1933. Gugó Andrásné Szirák Örzse 59 éves. D. Kissé elhúzva énekelte a 8. sz. dallamra: „A búza mezőben” erdélyi változathoz hasonló ritmusban és díszítésekkel. Sz. 1886-ból.

10.
FÁJDALMAS SZŰZANYÁM

8. sz. dallamra

Tura (Pest m.) 1934. Lajtósné Kuti Rozál, 64 éves. Az eredeti szöveg mintegy 60 versszakos, aprólékosan részletező. Több kiadása forog közkézen.

11.
MÁRIA ... TE KÖSZÖNTÉSEDRE

Galambok (Zala m.) 1935. Péter Jánosné 45 éves. Sz. Énekeskönyvből. D. Csodapásztorok szöveggel egész Dunántúlon ismerik (Népi játékok 1938. 44. Fojtényi-féle énekeskönyv, Győr 1900–1922 között). Az ABAB formára egyetlen példa a gyűjteményünkben.

12.
ASSZONYUNK SZŰZANYÁNK

Kide, 1940. (Kolozs m.) Románia, Veress Sándorné Nemes Biri, 63 éves. Sz. D. Zsaskovszky 1855. 200 Vándordallam, adventi (Pereg), esőért könyörgő (19. sz.), halottas ének (Kecskemét, 1940), névnapi köszöntő (Galgahévíz) szöveggel az év minden szakában szerepel, nagyon népszerű. De csak ez a rövid dallam Zsaskovszky 1855. 258. 3/4 beosztása és Bogisich 1888. 376. hosszabb 12-szótagos alakja (lásd Szent vagy Uram, 1932. 294. sz.) vitatható. (Ah hol vagy magyarok)

13.
HA ÉN KERTÉSZ VOLNÉK

és

14.
TAVASZ VIRÁGÁBÓL
13. sz. dallamra

Balatoncsehi (Somogy m.) 1932. Czár Józsefné Cili 58 éves. Sokat olvasott, járt-kelt gazdafeleség, pap fia jár a házhoz. Nem akart énekelni, csak a fonográf nyitotta meg torkát: kíváncsi lett, és saját hangját meg is könnyezte. 22 énekét vettem fonográfra, élmény volt egy-egy szépen, átélve, lassan zengett éneke, pl. 68. vagy a 80. sz. végtelen egyszerű, majdnem csak beszélve mondott ritmusa, dallama. Sz. „Négy igen szép ének az élő rózsafüzérhez. . .” Keszthely, 1886. Kardos Gábor-nyomda. Újra kiadta Ambruzs Pál tanító, Jászárokszállás, 1880 táján D. Vándordallamként alkalmazta több szövegre, pl. pünkösdre: „Vasárnap hajnalban”. Féldallamnak érezhető.

15.
FELJÖTT MÁR A CSILLAG, DE NEM
AZ A CSILLAG

Vácszentlászló (Pest m.) 1935. Varga Lászlóné, 47 éves. Sz. ponyvárol, Erdélyben a 79. sz. dallamra énekelik. D. Vándordallam (Balatoncsehi, Buzsák).

16.
TEHOZZÁD SIETÜNK
15. sz. dallamra

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Zsíros Ferencné Bankó Viktória, 42 éves. Testvérével, anyjával énekeltek, mintegy 100 éneküket vettem és jegyeztem fel.

17.
NAGY ISTEN KEDVÉBEN

Rimóc (Nógrád m.) 1937. Balog Ferencné Virág Emera, 62 éves. Siratóénekét is felvettem. Fiát, lányát, férjét siratta el. Egyedül él. Mint jó siratót ismerik a faluban. Nyugodtan, egyszerűen énekel. Sz. Jósavay: Lelki Gyöngyök, (1913.) 335. sz. dallamvariáns is. D. Vándordallam, versszerzők kedvenc melódiája, pl. 1879-ből „Bús hazánk védszentje” (Iváncsa, 1937.). 1890-ből (419.) Szemenyei Mihály

szövege „Magyar hazánk fénye”, 1879-ből Ambrus Pál Csány-tanyai tanító szerkesztésében „Zendüljön meg ajkunk” (Rimóc, 1937). Érdekes, hogy *mindegyik szöveg Szent István királyról szól*, sőt egyik a másiknak szövegváltozata. Kapossynál 3 Mária-ének szöveggel szerepel. Lásd még Szent vagy Uram, 1932. 174. sz. Tóth Béla lejegyzése (?) Letenye. Kérdéses, mert olyan sima negyedeket nem szokott énekelni a nép, – s mi az eredeti szöveg?

18. MÁRIA ... FÉNYESB A CSILLAGNÁL

Pereg* (Pest m.) 1931. Fekete István, 74 éves. Sz. Jósvay 1912. Alaphangról induló kezdéssel. D. Vándordallam, adventi szöveggel, Pátria néprajzi hanglemezen 1938. (Pereg). Esteli-ének (Buzsák, Somogyvámos, Urhida.). A tótoknál is elterjedt (Harmat Artúr közlése).

19. SZŰZANYÁNK MÁRIA HOZZÁD FOLYAMODUNK Esőért, 12. sz. dallamra

Régi énekfűzetből. (Fedőlap hiányzik)

20. JAJ, NAGY KEDVEN TARTOTT** „Mária siralma”

Báta (Tolna m.) 1937. Csentes Jánosné, 56 éves. A szöveg valószínűleg ő-ző nyelvjárásban született, vagy élt, 12 és 14-szótagos verssorokkal, ugyanis erre mutat a rímelése:

Jaj, nagy kedven tartott szerelmes szülöttem,

Aki nélkül e világon holtig árva löttem.

A szövegkezdet így is előfordul: „Hol vagy édes Jézus”, Szent vagy Uram, 1932. 68. sz. Hivatkozik Kájoni CC 1676-ra, de ez nem helytálló. (Lásd RMDT, II. 1970. 39. sz.)

Sz. és D.: Eperjesi Gradual 1635, 1652, 185/b. „Maria Siralma” majd Deák Imre és Szentes Mózes ferences kéziratos kántorkönyve, 1774. Az értékes dallam szöveggel együtt él a néphagyományban, Báta, 1937. Áj (Abaúj m.) ma Csehszlovákia, 1940. Vargyas Lajos gyűjtése. Szentegyházsfalu (Udvarhely m.), ma Románia. 1944. Papp Géza gyűjtése (RMDT, II. 1970. 39. sz.). Szabolcsi Bence:

* Pereg 1962 óta Kiskunlacháza II. kerülete (Pest m.)

** Ez az ének teljesen új jegyzettel (1980).

A magyar zenetörténet kézikönyvében, 1979. 174. az 1774. évi dallamföljegyzést a 6. sz. Óh, én elhagyatott népénekünkkel hasonlítja össze. Szintén bátai gyűjtés, de újabb, moll-változat.

21. MENNYEI SZÉP VIRÁGSZÁL

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Zsiros Ferencné, 42 éves. Sz. ék-ből. Nagyon elterjedt adventi és böjti szöveggel is (Ráckeresztúr, Pereg, Öreglak). Zsasskovszky 1855. 121. Szent vagy Uram 1932. 64. sz. Az Atyának egy fiát ... és változatai kezdettel.

22. A PÓCSI SZÉP TEMPLOMBAN

Debrecen, (Hajdú-Bihar m.) 1938. Görögkat. hívek. Sz. Máriapócsi zarándok-ájtatosság, 1932. D. „Pócsi-ének” mondják a dallamára is, még Szanyban is. A harmadik sor gyakran lehajlik a 3. fokra, sajátos ritmusa országszerte él. Vándordallam, „Megindítom nyelvemet” szöveggel (Szany) „A hajnal felszikkadt már”, fél-vallásos pásztorének (Pereg), „Kis Jézus megszületett” karácsonyi ének (Zemplén m.)*

23. ÓH, MÁRIA, ARANYÁG

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Zsiros Ferencné, 42 éves. Sz. Kéziratból. D. Vándordallam, „Megjött az újesztendő”, Nógrádbercel, 1933. Simább változatban a 6. hang – itt „cisz” – helyett a kellemesebben hangzó „f” szerepel.

24. MEGINDÍTOM NYELVEMET

Balatoncsehi (Somogy m.), 1932. Czár Józsefné, 58 éves. D. Vándordallam, „Piros pünkösöd napjára” szöveggel uo. és adventivel (Pereg, Pest m. 1930.)**

* A szöveg 5 versszaka újabban megtalálható a görögkatolikus ÉK-ben: Emeljük fel szívünket 1978., 365. o.

** A dallam azonos 49. Mennyből az Úr angyala adventi énekével, melynek szerzője Mezei János kunszentmártoni kántor (1853). A versfők őrzik a nevét: M E Z E I. Lehetséges, hogy Mária-énekünket is ő írta. Az 1-2. versfők: M E és talán csak a szövegvariálás során tűntek el a Z E I versfőkkel írt szakaszok. A dallam a magyar parasztzene új stílusának formáját követi.

25. JERTEK JÉZUS HÍVEI

Somogyvámos (Somogy m.) 1932. Karádi Nagy József, 64 éves, Sz. „Legújabb búcsújárási ének”, Buda, 1885, Bagó Mártonnál, tót szöveggel Tárnok, 1937. A refrénes formát (26. sz.) viszont csak az Alföldön hallottam.**

26. SZŰZ MÁRIA, GYÁSZVIRÁG

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István, 73 éves. Egyszerű parasztember, de sokat járt-kelt az Alföldön, Dunántúl, mint általában a kereskedő, kupeckedő peregiek. Nagy búcsújáró, búcsúvezető volt, és nagy énekeskönyvével állandó templomlátogató. Ő volt az első, akitől népénekeket gyűjtöttem, és sok sok olyan szép dallamot, szöveget köszönhetek neki, mint pl. 18., 38. sz. Halála után talán már senki sem tudja ezeket a faluban. Sz. kéziratból. D.: A dallam tulajdonképpen a 25. sz. refrénnel megtoldása. Vö. még Cantus Catholici 1652. 72. o. mint refrénes ős-minta.* Változatai: „A magas mennyország” (Szigetmonostor, 1937.) 1. még 27. sz. mindkettőnél a „Május” jelzésű változat szerepel.

27. ÓH, MÁJUSI SZÉP RÓZSA 26. sz. dallamra

Verseg (Pest m.) 1933. Papp Józsefné, 52 éves, Sz. kézirat.

28. DICSÉRTESSEK A JÉZUS

Tura (Pest m.) 1934. Lajtósné Kuti Rozál, 67 éves. Orosz István szerkesztése. Szentkútra is alkalmazzák a szövegét. Buda, 1886. Bagó Mártonnál.

** D: A magyar parasztzene új stílusának jellemző formája először az A A⁵ A⁵A, vagy ABBvA kis formákkal, vagyis rövid 7-szótagos verssorokkal jelentkezett a templomok táján, mint szentének.

* Az „ős-minta” a CC 1651. 71. egyetlen ilyenképpen formált dallama – A „Krisztus feltámadá”. Két középső sora az 5. fokon helyezkedik, és refrénnel van megtoldva. Valószínűleg nyugati jövevény, 1651 előtti. Az 1651. évi szerkezet: A B C A + refrén, az új stílusú népénkünk szerkezete már sajátosan magyar: A B Bv A + refrén. A szótagszám a régivel megegyező, a 7-es.

29. MINDEN HÍVEK JÖJJETEK

Báta (Tolna m.) 1937. Merényi Jánosné Babos Anna, 51 éves. Sz. füzet. D. Dallamváltozata: 1. Magyar Cantuale, 1933. 166. sz. tévesen pereginek jelezve. (Magyar Kórus, XIX. 230.) helyesen a somogyvámosi Karádi Nagy József „csinyálta” L. Szerzők.

30. ÓH EGEKNEK LILIOMA

Szabadbattyán (Fejér m.) 1937. Magyar Istvánné, 60 éves. Sz. 1850 tájáról töredék. D. Valószínűleg féldallam. Így él országszerte, adventi szöveggel, (Öreglak), „Újesztendő vígságszerző” szöveggel (Fonyód, 1930).

31. ÁLDJ MEG MINKET SZŰZ MÁRIA

Buzsák (Somogy m.) 1932. özv. Trunkóné Nagy Zsófi, 60 éves. Érdekes a 2. versként csatlakozó dallam alakulása. Másfelé is így él (Áj, 1940. Vargyas Lajos gyűjtése), állandósult „torzó” hétsoros alak! Kombinált kolomejka ritmus.

32. EGYKOR MIDŐN SZŰZ MÁRIA Legenda Mária haláláról

Zalamerenye (Zala m.) 1935. Csizmadia Boldizsár, 63 éves vak énekeskoldus. Sz. Mária haláláról. . . Összeállította Bedő Julianna, Budapest, 1890. összesen 64 vers, az eredetiben 2–2 vers ad egy szakaszt. 15-szótagos sorokkal. D. Refrénus variánsa a 33. sz.

33. ÓH, MÁRIA, LÁGYÍTÓJA VAGY TE A KŐSZÍVEKNEK

Somogyvámos (Somogy m.), 1932. Karádi Nagy József, 64 éves. Egyes szavakat régiesen ejt, — szinte úgy, ahogy a moldvai székelyek: szießszél (siessél), szüvem (szívem), Márja (kéttagúnak ejti többször!). Sz. emlékezetből. Peregén is kézirat. D. Változata 32. sz. mely itt érdekesen alakul 3-soros, 15-szótagossá; a szokásos ismétléssel pedig 4-sorossá, vagyis a kis forma kétszer nagyobbá.

34. SZÜLETETT SZÉP SZŰZ MÁRIA

Urhida (Fejér m.) 1937. Horváth Istvánné Kis Katalin, 83 éves. Sz. „istoriából”. Változat Fonyód, 1931. hasonló sajátos szótagszámú szöveggel. D. Érdekes szerkezet: a közepére beiktatott karácsonyi motívummal ötsorossá vált, mosolygós karácsonyi hangulatot áraszt. Vö. 67. sz.

35. BÚS SZÍVEKNEK NAGY ÖRÖME

Pereg (Pest m.) 1931. Fekete István, 74 éves, Változat: Zsaskovszky, 1855 nyomán, Szent vagy Uram, 1932. 179. sz. 4/4-ben közli; ezt a ritmust sehol sem hallottam népéneklésben.

36. ÓH MÁRIA, KINYÍLT VIRÁG

Nógrádbercel (Nógrád m.), 1933. Kapala Péter, 80 éves. Sz. régebbi változata „Négy istenes ének”, Budán, 1851. Bagó Mártonnál. Azóta csaknem minden énekgyűjteményben, dallama is, 4/4-be egyszerűsítve. Országszerte kedvelt ének. Érdekes, hogy tulajdonképpen 8, 8, 7, 7 szótagszámú ének az ősalak, de állandósult a második fele ismétlése, ügyes bővítéssel, így 8, 8, 14, 21 négy soros alaknak fest.

37. KÁLVÁRIA, VÉRES ORMA

Fonyód (Somogy m.), 1931. Koronics Györgyné, 58 éves. Fiát nemrég temette, még friss a gyásza, így nem akar énekelni. (Mintha az ének örömet jelentene és az nem illeti a gyászolót!) Bús énekkel mégis elkezd, így jön elő ez az ének. Mintegy 20 énekét gyűjtöttem. Sz. Csak kézirat. Sehol másutt nem találtam. A forrásul megjelölt somogyvámosi Karádi Nagy József se tudta! Egyik legszebb siralom. Utolsó verse az erdélyi balladák tiszta hangja, az „ajangok” szót „jajgatok”-nak értette. Az ötszótagos zárósor régi örökség; Tinódi (1549). „Siess keresztény”.

38. SÍR A SZENT SZŰZ

Pereg (Pest m.) 1931. Fekete István 74 éves. Sz. Csak kézirat. A faluban sem ismerték pár évvel később. Dallama szinte egy motívum négy szeri ismétlése.

39.

ÓH JAJ NÉKEM, SZOMORÚNAK

Tura (Pest m.), 1934. Lajtos Rozál, 67 éves. Sz. Orosz István versfőivel, eredetileg 11 vers. D. Variánsai (Galgahévíz), 5, 1, 1 zárlattal.

40.

ÓH, FÁJDALMAS SZŰZ MÁRIA,
ELBÁGYADOTT

Tura (Pest m.) 1934. Tóth Máté Mária, 64 éves. Sz. Orosz István versfőivel, teljes vers 11 szakasz „Legszebb új énekek...” Orosz István szerkesztése, Bagó Márton kiadása, Buda, 1886. D. Vándordallam, leginkább halottas szöveggel éneklük.

41.

ÓH, FÁJDALMAS SZŰZ MÁRIA,
TENGER BÚ

Buzsák (Somogy m.), 1932. Joó Mártonné, 65 éves. Sz. Orosz István: „Istenes énekek”. Nádai kiadása, Keszthely, Vándordallam, változatai „Adjon Isten jó éjszakát” Balatoncsehi, 1932. egyszerűbb ritmussal Kerényi György közlése. 102 népdal, 12. sz. Karácsonyi változatai is gyakoriak, (Áj, 1940) Vargyas Lajos gyűjtése „E mai nap egy kis gyermek” (Öreglak, 1930.).

42.

MENJ KÁLVÁRIA HEGYÉRE

Nógrádbercel (Nógrád m.) 1933. Kapala Péter, 80 éves. Sz. Orosz István énekeivel egy füzetben, Pest, 1875. Változatai nem kerültek elő. Egyetlen lid dallamunknak ismerem.

43.

ÓH, JAJ NEKEM, BÚS ÁRVÁNAK

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Mészáros Jánosné, 53 éves. Sz. Orosz István versfőivel, töredék. Vándordallam, halottas szöveggel (Káson*, 1912. Kodály, Cecília Naptár, 1942). „Imáinkat elvégeztük” szövege valószínűleg galgahévíziek „szerzeménye”. Orosz István: „Óh jaj nekem Máriának, Jaj keserves egy anyának” szöve-

* Kodály helynév jelzése valószínű Kásonújfalu.

gét is erre éneklik (Felsőtárkány, 1936). Érdekes, hogy Orosz István saját maga megcsinálta a szövegváltozatot, és a szövegek élő dallamai és változatai egymásnak.

44.

ÓH, HÍV LELKEK, IDE JERTEK

Vácszentlászló (Pest m.) 1935. Varga Lászlóné, 47 éves. Sz. füzet, 1880 tájáról. Érdekesen átalakuló változatnak látszik. Az 52., 53. sz. — szintén alakulóban levő dallamok változata. — Megrövidült a kezdősor nyolcszótagúra, és visszatér. Ezzel a zárt formát közelíti meg. L. még 52. sz. jegyzetét!

45.

DICSÉRTESSÉL ÉDES JÉZUSUNK

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Gódor Józsefné Bankó Anna, 41 éves. Sz. kézirat. Lajtha László gyűjtése Szeged, 1931. Batori püspök története c. história dallamaként, Csíkszenttamás, 1942. újévi köszöntő. Urhida, 1936. Népi játékok I. 1938. 17. Gyakoribb az AABB alakja.

46.

KÖSZÖNTENI MEGYÜNK, [†]ÓH MÁRIA

Aszófő (Veszprém m.)* 1936. Sz. Rózsafüzéres ájtatosság, összeállította Németh Menyhért, Izsa, 1929. Országszerte kedvelt búcsúének, mindig búcsúszöveggel. A „Köszöntünk”-től gyakran 2/4 helyett 3/8-adok jelentkeznek e két középső sor meggyorsul, idejéből veszít, és összetett sornak hat. Ezzel az egész dallam négy-sorosnak hat, holott ötsoros volna, A kezdősor a 73. sz. megrövidült sora.

47.

KÉSZÜL A KOSZORÚ ÜDVÖZLETBŐL

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Zsiros Ferencné Bankó Viktória, 42 éves. Sz. kézirat.

48.

ELMENT SZŰZ MÁRIA JÉZUS UTÁN

Balatoncsehi (Somogy m.) 1932. Czár Józsefné, 58 éves. Sz. Zóka Antal toponári lakos kiadása. Kaposvár, 1885. Ritka forma, szinte egy sornak a variált ismételté. Változata adventi szöveggel, böjti szöveggel Pereg, 1931.

* Itt az 1948-as kiadásban: Zala m.

49.

ANGYALOKNAK NAGYSÁGOS ASSZONYA

Pereg (Pest m.) 1931. Joó János, 50 éves. Sz. Már az első katolikus énekeskönyvben CC 1651. 106. „REGI ENEK” jelzéssel, dallamával együtt. A szöveg szerzője Vásárhelyi András ferencrendi szerzetes, 1508-ban írta. Nevét a versfők őrzik: ANDREAS DE VASARHEL, a vers keletkezési helyét és idejét a záróversből olvassuk. Szent Péter utcája a mai Kossuth Lajos utca Pesten. Szövegén sokat változtatnak, majdnem minden új kiadásban, mégis eredeti jellegét el nem veszíti, csak megrövidül. Dallama jellegzetes egyéni dallam. „Szent vagy Uram” – a CC nyomán – moll dallamot közöl. A nép ajkán viszont fölfelé mindig dúr, lefelé moll jellegű. Alföldön él bőjti szövegekkel is, pl. „Óh én népem, öltsd fel gyászruhádat”, Pereg. 1930. „Urunk menvén olajfák hegyére” (Tura, Galgahévíz, Esztergom).*

50.

ANGYALOKNAK BOLDOG KIRÁLYNÉJA

Nógrádbercel (Nógrád m.) 1933. Kapala Péter, 80 éves, Sz. Vásárhelyi András énekének változata, Jós vay: Lelki gyöngyök (1913) 300. sz. Dallamát vö. 45. sz. kilenc szótagos változattal.

51.

FÁJDALMAS, SZENTSÉGES SZŰZ MÁRIA

Pereg (Pest m.) 1931. Répás András, 72 éves. Eléggé éles 5/8! Sz. 1890 körül „kiadják és felelőség Ezeres József és Baranyai István”. Zalamerenye, 1935. „Mostan kinyílt egy szép rózsavirág” szöveggel Domokos Pál Péter: Csíki betlehemes, 1930. Kásonújfalú, 1912. Nagyszalonta, 1914. Kodály.

* „Angyaloknak nagyságos asszonya” szöveget a dallamával együtt már nem találta meg az 1960-as években (1966–74) a Szendrei Janka–Dobszay László–Rajeczky Benjamin gyűjtő- és munkaközösség. Ebből ezt a következtetést vonták le: „A Vásárhelyi András-féle »Cantilena« (Angyaloknak nagyságos asszonya) révén különleges becsben tartott e szépvonalú, 4+6 szótagszámú, legkésőbbben XVI. századi darab. A szövegalkalmazásban azonban a CC magában áll: sem az énekeskönyvek, sem az élő hagyomány nem támogatja”. Szendrei–Dobszay–Rajeczky: XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben 1979. I. 34. II. 15. Ez utóbbi következtetés talán elhamarkodott. A szöveget és dallamot együtt őrizte a néphagyomány is. Együtt találtuk a szöveget és dallamot az 1920-as években Erdélyben Domokos Pál Péter és az 1930-as években az Alföldön, például Peregén mi magunk is.

1975 nyarán Stuttgartban találta meg Borsa Gedeon Huszár Gál eddig csak adatok alapján ismert 1560-as énekeskönyve egy példányát. Eddig a szakirodalom Huszár Gálnak csak az 1574-ben Komjátiban megjelent énekeskönyvét ismerte. Az 1560-as énekgyűjteményben találkoztunk először az Angyaloknak nagyságos asszonya kezdetű ének dallamával. Ez alátámasztja Szőlősy CC 1651. évi közlését. Az 1560-ban rögzített ritmus valószínűleg az akkor élő ritmizálást jelzi (Papp Géza szóbeli közlése). E Mária-himnuszról és szerzőjéről lásd még 396. old.

52. **ISTEN HOZOTT MÁJUS**

Galgahévíz (Pest m.) 1935. Gódor Józsefné, 71 éves. Sz. „Valaki itt csinálta” – mondták. V. ö. Szerzők! Minden május vasárnap éneklük. Dallamváltozata 53. sz. Láthatólag az új stílus felé haladó, alakuló forma, csak az első sor visszatérése következik be, s kész az új stílus törvénye szerint fogant népének-dallam. Ez annál könnyebben bekövetkezhet, mert csak a „Kivirulni” szavak dallama kell, hogy lecsússzék az alsó ddgg-re. Ilyenféle a 44. sz. dallam is.

53. **GYÁSZBABORULT ISTEN CSILLAGVÁRA**

Pereg (Pest m.) 1932. Joó Andrásné, 65 éves. Földművesfeleség, fűszerüzletet szereztek. Nem búcsúvezető, még csak előénekes sem, de jóemlékezetű, tiszta hangú, nyugodt énekes. A Néprajzi Múzeum és a Rádió Pátria néprajzi hang-
lemezre is felvette néhány énekét, közöttük ezt is. Sz. füzetkében országszerte elterjedt. Az írója ügyesen vette át a balladák hangját. Dallamváltozatai rendkívül sokfelé ágazók, l. 52, 44. sz.

54. **MÁRIA, SZŰZANYÁM, HALLGASS RÁM**

Hajdúszoboszló (Hajdú-Bihar m.) 1937. Nagy Józsefné, 35 éves. Kissé tartózkodó, de mikor belejön, nagy átéléssel énekel. Társai is megkönnyezték. Mikor a fonográf visszaénekel, még jobban... Sz. Máriapócsról hozta kéziratban. D. Tízszótagos változata. Áj. 1940. Vargyas Lajos gyűjtése. Tizenkétszótagos a 76. sz. Ritmusban bizonyos menüett-lejtés érezhető, ha pl. 3/8-as tagolással vesszük.

55. **KEGYES JÓ ANYÁNK, NÉZZ MENNYBŐL REÁNK**

Csikszenttamás (Csík m.) Románia, 1942. Guzrán Péterné Márk Erzsébet, 50 éves. Sz. Gyergyószentmiklóson tanulta. Műdal, talán az énekszerző hírében álló gyergyószentmiklósi kántor műve. De érdekes a régi gyökerű 5+5 szövegtagolás felújítása.

56. **JERUZSÁLEM UTCA**

Buzsák (Somogy m.) 1932. Joó Mártonné, 65 éves. Sz. füzetekből. A legelterjedtebb dallamok egyike. Szinte minden faluban többféle szöveggel ismerik: „Szólnak a harangok” (Somogyvámos), „Mennyország ajtaja” (Galambok, 1935 a Szent család-járás éneke), „Üdvözlégy Mária” (Ráckeresztúr, 1933), búzaszentelési ének (Pereg, 1930), szentségi ének, Szent vagy Uram 1932. 134. sz. Világi szövegű változatai: a) egy nagyszalontai bordal, b) egy XVIII. sz. kézirat tréfás dala, c) egy zomborvidéki balladaszerű darab, d) a Rákóczi-nóta több változata. (Kodály Zoltán: A magyar népzene, 48. old. A Magyarság Néprajza 1937. IV. Táncdal-változatai: Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve 1947. 50. old.)

57. **BOLDOG AZON LÉLEK** 56. sz. dallamra

Sz. Keszthely (Zala m.) 1880 tájáról.

58. a **MÁRIA KERTJÉNEK NYITVA AJTAJA***

Urhida (Fejér m.), 1935. Horváth Istvánné Kiss Katalin, 83 éves. Fiatalasszony korából ismeri. „Rettenetesen kedves volt, mikor hoztuk” ti. a búcsúból. Sz. Németh Menyhért: Ájtatos búcsújárás, Izsa, Komárom m. 1930. A dallam őse a francia „lurdi-ének”, első jelentkezése „A kis harang szépen szól...” „Ave, ave...” Fojtényi Kászon, Égi lant, Győr, 1921. 111. sz. A felütéses motívumok alakulásáról lásd 77, 80, 89. sz.

58. b **ANGYALOKNAK KIRÁLYNÉJA** **TISZTA SZŰZ****

Máriapócs (Szabolcs-Szatmár m.) 1947. A pócsi búcsújárók hangos éneke, országszerte ismerik.

Az előénekes, búcsúvezető vagy maga a pap éneklí az első verssort, a hívek pedig a refrént: — „Kérjed a te szent fiadat érettünk, Ékes virágszál hozzád esdeklünk, Szép szűz Mária Könyörögj értünk!”

* 1948-ban 58. sz. alatt közöltük.

** 1948-ban még nem közöltük.

Litániaszerűen éneklik az összes verset.

Szövege vidéki nyomdák ponyvakiadásában, „levél”-en, továbbá a máriapócsi kisebb-nagyobb imakönyvekben többször megjelent: „Emeljük fel szívünket” 1967, 1978. 353. A görögkatolikusoknál a 6. versszak: „Égnek, földnek királynéja”, a 7. „Magyar hazánk pátronája”, 8. „Árvák és özvegyek anyja”. A refrénben így: „Ékes virágszál, kit Szent Anna szült”, stb. Népszerűsége az 1930-as évek óta növekszik.

A dallama hagyományosan él országszerte. A második ütemben felugró szeptim valószínűleg oktáv törés eredménye, de meggyökeresedett. Jellegetes a 2/4-es ütemezés megtörése az „Ékes virágszál”-nál: beugrik egy 3/4-es ütem. Ez is országos jelenség, bár a kották nem jelzik, az éneklők észre sem veszik, csak azt, hogy így jobb.

59.

ÓH, SZOMORÚSÁGNAK GYÁSZOS ÓRÁJA

Pereg (Pest m.) 1931. Gránicz Péter, 44 éves. Sz. a versfők: Orosz István. Dallamváltozata „Hol vagy én szerelmes Jézus Krisztusom” Szent vagy Uram 1932. 146. sz. Zsaskovszky, 1855. 279.

60.

KEGYELEM TÁRHÁZA, MÁRIA ANYÁM

Galambok (Zala m.) 1935. Péter Jánosné, 45 éves „Szombati ének”. Sz. Szemenyei Mihály regölyi plébános 1890-ben megjelent 230. énekének változata. D. „Máriát dicsérni” egyszerű formája. Bozóki 1797, 228. 3/4-ben Zsaskovszky 1855. 212. Szent vagy Uram, 1932. 292. sz. 4/4-ben közli.

61.

KÖSSÜNK SZÉP KOSZORÚT SZŰZ MÁRIÁNAK

Székesfehérvár – Öreghegy (Fejér m.) 1937. Liszti János, 70 éves. Sz. a Kapossy – Szemenyei Énektár szerint Szemenyei Mihály verse, megjelent 1890-ben, 232. A „virágok” megéneklése nagyon a nép kedvére lehetett, de nem eredeti, mert szövegváltozatát közli a Varga Lajos szerkesztette füzet, Jászárokszállás, 1869.

62.

EGEK KIRÁLYNÉJA MÁRIA, SEGÍTS

Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Demkó Jánosné, 40 éves. Sz. Mária-pócsi zárandokájtatosság. 1932. Sok-sok verse van még. Érdekes a szerkezete és az előadásmódja.

Előénekes: „Egek királynéja...” Gyülekezet: „Mária, segíts!”

Előénekes: „Jézusnak szent anyja...” Gyülekezet: „Mária segíts! Óh segíts”
stb.

Tehát közbülső refrénsor is van, akárcsak a 95. sz. énekben. Litániaszerkezet. Hasznos, mert menet közben sokáig énekelgethető, elég ha az előénekes tud, vagy olvas mennél több szöveget.

63.

ÜDVÖZLÉGY ÓH SZENTSÉGES SZŰZ MÁRIA

Szabadbattyán (Fejér m.) 1937. Magyar Istvánné, 60 éves. Sz. emlékezetből. D. Egerszegi kézirat 1804 után. Szent vagy Uram, 1932. 273. sz.

64.

MEGKONDULT A KISHARANG

Pereg (Pest m.) 1935. Kátai Mária, 20 éves. Ercsi-i búcsúsok éneke. Sz. Orgona hangok 1903–1918. 800. „Szépen szól a kisharang...” AABA formában is nagyon kedvelt. Fonyód. 1931. Ez a frissebbnek látszó, új változat. A dallam ősc talán egy francia ének: „Au clair de la lune” (Szabolcsi Bence szóbeli közlése).

65. a

ÓH, ÁLDOTT SZŰZANYA*

Nógrádbercel (Nógrád m.) 1933. Kapala Péter, 80 éves. Szövege csaknem minden ék-ben, dallam Deák – Szentes (1774), Zsasskovszky 1855. 225, változó szövegekkel, még halottassal is. Szent vagy Uram 1932. 269, 271. sz. Néprajzi hanglemezen Moldvából, Pátria felv. 1938. Érdekes az AABB szerkezete, melybe a BB közé iktatódik az ötödik sor a c+c! Népi változatban mindig másodlépéssel zárulnak az AA sorok, szemben a Szent vagy Uram-félé közléssel. L. még 65/b. sz.

65. b

BOLDOGASSZONY ANYÁNK I.*

Az „új” dallam

Országszerte és a határokon kívül is szinte úgy ismerik, mint a Himnuszt. Mintegy száz éve a városokban terjedt előbb, kivált Magyarország ezer éves fennállása ünnepein, 1896-ban.

* 1948-ban 65. sz. alatt közzöltük.

* 1948-ban még nem közzöltük.

A szöveg eredeti versszakai rejtik a szerző nevét, a versfők: B O N I F Á C I U S. Mind a 10 versszakot énekelték régebben. (A „régí” dallamot és múltját lásd 66. sz. és jegyzetet, továbbá 172. sz. karácsonyi ének jegyzetét is.)

Az „új” dallam egy kiterjedt, régi, gregorián-jellegű dallamcsaládhoz vezet; 65/a Óh, áldott szűzanya c. Mária-ének, és 172. Kájoni 1676. 395. DPP édes Hazámnak 1979. 721. Harcz ember élete etc. „nota” jelzéssel. Az Úrnak anygala köszönté Máriát c. adventi népénekünkhöz. Mindkettő ötsoros. A „Boldogasszony anyánk” három dallamsora innen ered, a negyedik újonnan komponáltak tűnik. Az ötsoros dallamcsaládból eszerint a négysoros jutott a legnagyobb népszerűségre, főleg Bogisich Mihály munkálkodása folytán. Először közölte Zsasskovszky 1855. 200., majd Bogisich: Őseink buzgósa, 1888, 338. Szent vagy Uram 1932, 284. sz. a 12 versszak nem az eredeti.

Ünnepélyes alkalmakon a teljes szöveg visszaállítása, mintegy felmutatása történhetne olyképpen, hogy a kántor, vagy előénekesei énekelik szólóban a versszakok első két sorát, majd a hívek a refrént: „Magyarországról, Édes hazánkról”.

66.

BOLDOGASSZONY ANYÁNK II.

Déldunántúli „régí” dallam

Báta (Tolna m.) 1937. Csentő Jánosné, 56 éves. Sz. versfő BONIF(ácus) S. Lancsics Bonifácus, pannonhalmi bencés szerzetes írta 1715 körül. Vácott 1793-ban már „nationalis cantio,” azaz nemzeti ének — írja róla Szirmay Antal (Gács B. Emilián: Szoszna Demeter György kéziratos énekeskönyve Pannonhalmra 1938. 52.) Déldunántúl Vodica-búcsúvidéken ez az általánosan ismert dal. Ha a „Boldogasszony anyánk”-at kérjük, megkérdezik, hogy az „új” vagy a „régí” dallamra mondják-e (Püspökbogád), mindkettőt éneklük akár a templomban, akár a búcsún. Köztudomású, hogy a „Boldogasszony anyánk” mai dallamát (l. 65/b. sz.) senki sem találta együtt a szöveggel. Zsasskovszky 1855. 200, majd Bogisich 1888, 338. népszerűsítette. V. ö. Szent vagy Uram 1932. 284. jegyzetét. Alapos a feltevésünk, hogy ez az eredeti dallam. Variánsát közli Kersch 1902. 196. o. Dúr és mollnak ehhez hasonló szép váltakozása az „Angyaloknak nagyságos asszonya” c. énekben tapasztalható.

67.

GYERTEK A DRÁGALÁTOS SZŰZ MÁRIÁHOZ

Buzsák (Somogy m.) 1832. Joó Mártonné, 65 éves. Sz. „Legújabb imák és énekek”, kiadja Zóka Antal toponári lakos, 1880 táján. Érdekes szerkezete: AABB közepére — a B elé — helyezi a szicíliai (?) ének, „Égi szűzvirág” töredékét. V. ö. 34. sz. Idegen dallamsor beolvadására érdekes példa ez.

68.

ÓH, SZÍVEM MEGHASAD

Balatoncsehi, (Somogy m.) 1932. Czár Józsefné, Cili, 63 éves. Sz. balladaszerűen szép. Írta (?) Bebősi Vendel, Pest, 1870. Bucsánszky kiadása. A dallam háromsoros. Változata Kovács 1842. III. 76. Szent vagy Uram, 1932. 248. sz. közlésével szemben Vitnyédén is a dallam fölfelé dūr, lefelé moll-jellegű.

69.

ISTEN ORSZÁGÁNAK MÁSODIK SZÉPSÉGE

68. sz. dallamra

Vitnyéd (Győr-Sopron m.) 1935. Horváth Gáborné, 60 éves, Sz. füzetkéből.

70.

ÓH, EGEK SÍRJATOK

Bugyi (Pest m.) 1930. Virág Istvánné, 72 éves. Régiesen énekel, díszítőkkel és talán öregségénél fogva szokatlanul lassan. Sz. „Szűzanya végbúcsúja fiától” Buda, 1836. — Több énekeskönyvben, füzetkében feltűnik így „kiszerepezve”. Ilyenféle „kiszerepezés” az Atya, a Fiú és a Nép közt már a IX–X. századi szentgalleni szerzetesek húsvéti latin himnuszában is előfordul. Valószínűleg passió-szerűen énekelték, de ennek már nem találtam nyomát. A nagypénteki impro-periumok magyarba költése. Barokkos fél sorok, középrímekkel, ráütő szaffikus sorral.

71.

BÁGYADT SÉRELMÉTŐL

Pereg (Pest m.) 1931. Fekete István, 74 éves. Sz. ék-ben általános. Dallammal együtt CC. 1675. 68. mixolid-hangsorral. Bozóki 1797. 167. dūr-hangsorban közli. I. Szent vagy Uram, 1932. 67. sz.* Népi változatai mintegy 12 helyen mind mixolidok. Sőt változatunk a szűkített ötödben mozgó középrésszel még jobban alá-húzza a mixolid jelleget! Barokkos fél sorokkal építő szerkezet.

* Szelepcsényi, 1675. 68. és Deák–Szentés kéziratok kántorkönyv 1774. 33. évi kottáit tévesen dūr-dallamként közölte a Szent vagy Uram, 1932. 67. sz. A következő kiadásban (újra nyomtatban) az 1930-as években kijavította Harmat Artúr a dūr-dallamot mixolidra, hivatkozva a gyűjtéseinkre, vagyis az élő néphagyományra. Kiderült, hogy a régi kották megfejtése „szinte csatlakozatlan zenei megítélése” az élő néphagyomány ismerete nélkül nem lehetséges.

72.
A FÁJDALMAS ANYA

Pereg (Pest m.) 1931. Gránic Péter, 44 éves. Sz. kézirat. Dallamváltozata tót szöveggel Tárnok 1934. Ötszótagos záróssal, barokkos félsorokkal építő szerkezet.

73.
**KÖSZÖNTENI JÖTTÜNK FÁJDALMAS
SZŰZANYA**

Pereg (Pest m.) 1931. Fekete István 74 éves. Sz. kézirat. Erdélytől a Felvidékig, Zaláig a legelterjedtebb „koldus-dallamok” egyike, tréfás kolduscáfoló szövegei is vannak „lóbúcsúztató”.

74.
**ISTEN HOZZÁD ANYÁNK, MÁR MI
ELINDULUNK**

Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Demkó Jánosné, 40 éves. Sz. „Mária-pócsi zarándokajtatosság”, 1932. A tízszótagos szöveghez alkalmazott csonkult változata a 73. sz. dallamnak. Tulajdonképpen előbb volna a helye, a 65–66. között. Tízszótagos változata Áj, 1940. Vargyas Lajos gyűjtése.

75.
ZÖLDELŐ VIRÁGSZÁL

Pereg (Pest m.) 1930. Fekete István, 73 éves. Sz. Ék-ben általános.

76.
MÁRIA ... ÉDES, KEDVES ANYÁNK

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót, 63 éves. Sz. Keszthely, 1886. A fonográf felvételnél a triolákat később simább nyolcadokkal cserélte fel. Böjti szöveggel: Felsőtárkány, 1936. Panaszos Mária-szöveggel a tízszótagos változata 54. sz.

77.

ÓH, ÉN GYÁSZBABORULT SZERENCSETLEN ANYA

Pereg (Pest m.) 1931. Joó Andrásné, 64 éves. Tíz- és tizenkétstótagos változatai Áj. 1940. Vargyas; Lányi—Greksa: Cantate 1898. 117. Szent vagy Uram, 1932. 175. sz. Tót halottas szöveggel Tárnok, 1935. A dallamnak a (88, 89. sz.-nak is) jellegzetessége a megnyújtott hangra felugró kezdőlépés. Talán felütés (auftakt) magyarba oldása? Sz. Orosz István versfőivel. Orgona hangok 1903—1918. 737.

78.

NINCS MÁS REMÉNYSÉGEM

Balatoncsehi, (Somogy m.) 1932. Czár Józsefné Cili, 58 éves. Sz. „Alapos ének az andocsi Boldogságos Szűzhöz”, kb. 1890. Dallam tulajdonképpen egy sor négyzseri variált ismétlése. Eléggy gyors énekbeszéd, a sorzáró éles ritmus egyéni előadásmód. Változata Kovács 1842. I. 220. II. 11. és 145. Szent vagy Uram, 1932. 55. sz.

79.

FELJÖTT MÁR A CSILLAG, MÉGSEM TALÁLHATOM

Csikszenttamás (Csík m.) Románia, 1942. Tamás Jánosné Tatár Anna, 77 éves. Sz. füzetből. Litánia-dallamból keletkezett, egyedülálló alak. A tagolatlan zsoltár-dallamból kiemelkedő tagolt, strofikus magyar dallamosság. Alkalmazták a 15. sz. szövegünkre is.

80.

ÜDVÖZLÉGY KESERVES, FÁJDALMAS SZŰZANYA

Balatoncsehi (Somogy m.) 1932. Czár Józsefné Cili, 58 éves. Egyik legtökelete-sebben előadott népének. Gregorián egyszerűségű a ritmusa, nemes a vonala. Feltűnő, hogy másfelé is hasonló egyszerűséggel éneklük. Sz. „Legújabb (!) szent énekek Krisztus temetésére”. Kiadják és felelősök Ezeres József és Baranyai István 1890. Egyik legtöbbet lejegyzett dallamunk. Bogisich 1888. 412. Utoljára. Szent vagy Uram, 1932. 247. sz. negyedkottákkal. Ritmusa az „aszimmetrikus tizenkettes”, mint az „Árgirus-nóta” és Tinódi: „Szalkai mező” ritmusa. (Kodály Zoltán: Árgirus nótája, Budapest, 1921. 6—8, 9—10.)

81.

**ÓH, ÉN ELHAGYATOTT FÁJDALMAS
SZŰZANYA**

Galambok (Zala m.) 1935. Péter Jánosné, 45 éves. Sz. füzet. Figyelemre méltó a 6 hangból álló félsor, „a fájdalmas anya” szavak lehajló dallama, mely kétszer sorzáró, kétszer sorkezdő. Jellegzetes lehajló vonalával négyszer jelentkezik a rövid dallamban. Barokkos félsorokkal építő szerkezet. V. ö. 70, 71, 72 és 96. sz.

82.

ÓH, TE ÉKES GYÖNGYALAK

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. id. Zsigmond István, 60 éves. Sz. ék-ből a 30. sz. szöveg átköltése 13 | 8 + 5 | -szótagról 12-re | 7 + 5 |. Kolomejka ritmus.

83.

MONDJUNK DICSÉRETET

Nógrádbercel (Nógrád m.) 1933. Kapala Péter, 80 éves. Sz. ék-ből. Bozóki 1797. 183. Szent vagy Uram, 1932. 105. sz. „Szentháromságnak az én életemet” c. ének recitativ jellegű 1 – 6 ambitusú zsugorodott változata.

84.

EGY GYÖNYÖRŰ KERTBE VEZETLEK

Pereg (Pest m.) 1926. búcsús-ének. Sz. Máriapócsi zarándokájtatosság. 1932. A fiatalok éneke. Országszerte felkapták, nyilvánvalóan fülbemászó, behízelgő dallama és a hallgató-jelleg jelentkezése miatt. Kolomejka ritmus, kissé rubátósítva! Énekelte Gubonis Erzs (20)

85.

GYÁSZBABORULT CSILLAG

Tura (Pest m.) 1934. Lajtosné Kuti Rozál, 67 éves. Sz. füzet. A legszebb szövegek egyike. A szerkezeti szépsége a kiszélesedő zárósor.

86.

ÜL MÁRIA EGYMAGÁBAN

Mezőkövesd (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Simon Istvánné Takács Margit, 30 éves. Sz. „Kiadta Réthy Gergelyné, Bartalis nyomda, kb. 1890. Avatott költő munkája a visszatérő sorok elhelyezkedése. „Hol vagy csillagom?” Változata is

van: Jézus menyegzőjéről szól, hasonlóképpen visszatérő sorokkal. (Bálint Sándor: Népünk ünnepei, 1938. 203. o.) Dallama tulajdonképpen egy 8-hangból álló ív és egy 5-ből álló záróív ismétlése. Bővebb forma: 12, 12, 8+8, 8+8, 5 Bozóki 1797, 168. Zsaskovszky 1855, 133. nyomán a Szent vagy Uram, 1932. 72. sz. még tizenkétsoros szótagokkal közli, viszont a nép már tizenhárom-szótagosra költötte át és áthidalta a kényelmetlen, idegenszerű hajlításokat így: „Mily keservesen siratja Mária fiát”. (Kide, Kolozs m. 1942.) Annyira megy ez, hogy — a 12 szótagos szöveget olvassák — és 13 szótagot énekelnek, kapásból „javítják” mintha csak sajtóhiba lenne a tizenkétszótagos szöveg!

87.

VAN-E AKI NE SZERETNÉ SZÉP SZŰZ MÁRIÁT

Hajdúszoboszló (Hajdú-Bihar m.) 1937. Nagy Józsefné, 35 éves. Sz. kézirat. Dallamváltozata a 86-nak, de új motívummal bővült.

88.

EZEN KEDVES HAJLÉKBA

Verség (Pest m.) 1933. Mészáros Gáborné, 37 éves. Sz. emlékezetből. L. 77. sz. jegyzet.

89.

BÍBORPIROS SZÉP RÓZSA

Zalamerenye (Zala m.) 1935. Csizmadia Boldizsár, 63 éves vak énekeskoldus. Sz. emlékezetből. V. ö. 77. jegyzet. Változat Áj, 1940. Vargyas Lajos gyűjtése.

90.

ELÉRKEZETT NAGYASSZONY

Valkó (Pest m.) 1934. Zséli Gáborné, 48 éves. Sz. emlékezetből. Tizenkétszótagos dallamváltozata 82. sz. Középrésze pasztorál jellegű. Kolomejka ritmus.

91.

ÓH, MILY ÉDES, ÖRVENDETES

Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Demkó Jánosné, 40 éves. Sz. „Mária-pócsi zarándokajátatosság”, 1932. Országszerte kedvelt, Szatmártól-Zalaig zengik. „Dicsértessék az Úr Jézus” c. szöveg „helyi szerzemény” (Galgahévíz, 1935.)

92.
AZ ÚR ANGYALA KÖSZÖNTÉ

Csikszenttamás (Csík m.) Erdély, Románia, 1942. Török Jánosné Kiss Jula, 71 éves „Templomban, de leginkább a nagy mezőn énekeljük búcsúban. Kilenc olvasót jelent az elmondása.” Érdekes, hogy az ismétlésre is új szöveget hoz. A 91-el összehasonlítva látjuk, hogy Erdélyben mennyivel simább, kimértebb forma él.

93.
**ENGEDELMET KÉRÜNK MOST A
HÁZIGAZDÁTÓL**

Tura (Pest m.) 1934. Tóth Máté Mária, 64 éves. Mikor a búcsúsok megérkeznek estefelé egy faluba, a szokásos szálláshelyüket felkeresik és akkor éneklük. Félig világinnak érzik, oltárnál nem éneklük. Kolomejka ritmus. Sz. kézirat.

94.
SZŰZ MÁRIA, FOGADD EL

Szeged-Alsóváros, (Csongrád m.) 1930., idősebb asszonyoktól tanulta Szikora Károlyné, 60 éves. Pereg; Dallamváltozata: „Nem lesz mindenkor így”. Pálóczi Horváth Ádám, 1813. 138. o.

95.
**ATYAISTEN SZÉP LEÁNYA MÁRIA,
SEGÍTS**

Verseg (Pest m.) 1933. Mészáros Gáborné, 37 éves. Sz. Kiadja Gitzi György Kapuvár, 1891. Változata: Orgona hangok 1903–1918. 869. Litániázó előadási forma. V.ö. 62. sz. jegyzetét.

96.
FÁJDALMAS JAJ, ÉNNÉKEM

Pereg (Pest m.) 1931. Gránicz Péter, 44 éves. Sz. kézirat. D. Barokkos fél-sorokkal építő szerkezet. A dallam és minden egyes félsora egy-egy „fájdalmas lehajlás!” Csaknem azonos dallam latin szöveggel „Passionem Domini”, Szelepcsényi 1675, 290. Vándordallam, de csak bőjti szövegekkel él. „Jézus vérontásodnak”. (Tihany, 1932). „Jertek ájtatos hívek az Olajfák hegyére” (Áj, 1940. Vargyas Lajos gyűjtése.)

97.
KIZÖLDÜLT MÁR

Tura (Pest m.) 1934. Lajtosné Kúti Rozália, 63 éves. Sz. Orosz István szerkesztése, Budapest, 1889. 10 vers. Dallama kissé torzult, alakulóban levő forma. Beletartozik az „Örülj, vigadj” Bozóki 1797. 213, Gimesi 1844, 138. és 240. Szent vagy Uram, 1932. 168. sz. 1–6 ambitusú, moll hangsorban mozgó dallamcsaládba annak izometrikussá alakult – tehát magyarosodó – formája. Közismert országszerte.

98.
INDULJ SZÍVEM, SIESS LELKEM

Ráckeresztúr (Fejér m.) 1933. Bilik Lipót, 63 éves. Sz. „Legújabb ének a bold. Szűz tiszteletére”. Nyomatta Mazuráné, Budán, 1869. Bucsánszky. Kezdősora rokon Bozóki 1797. 268. „Uram hiszlek”, Szent vagy Uram, 1932. 263. sz.

99.
ISTEN HOZOTT E SZENT HELYRE

Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén m.) 1938. Demkó Józsefné, 40 éves. Sz. Mária-pócsi zarándokájtatosság, 1932. Bőáradású, kedvelt ének.

100.
**ÓH, JAJ NEKEM, MÁRIÁNAK,
NÉKEM SZOMORÚ**

Buzsák (Somogy m.) 1932. Trunkóné Nagy Zsófi, 60 éves. Sz. „Öt szép új ének”, kiadja Orosz István, Buda, 1888. Bartalis. Dicséretére legyen Orosznak, hogy nemcsak a saját, kb. 70 szövegét, de a szép régi szövegeket is újra kiadta. Dallamát egyebütt nem hallottam. A kezdősorát vö. „Virágom véled megyek”. Szentivánéji ének, (Népi leányjátékok, 1944. 73. o.)

101.
MAGYAROK NAGYASSZONYA

Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén) 1938. Demkó Jánosné, 40 éves. Sz. Mária-pócsi zarándokájtatosság, 1932. Változata Áj, 1940. Vargyas Lajos gyűjtése, Bozóki 1797. 217. Zsasskovszky 1855. 196. Szent vagy Uram, 1932. 172. sz.

Tizenhétszótagosnál hosszabb élő népénekekkel nem találkoztam.*

* E megjegyzés 1948 előtti gyűjtői tapasztalatra vonatkozik.

Az „Óh dicsőült szép kincs” CC 1651, 112. Szent vagy Uram, 1932. 193. sz. vagy a huszonkét szótagos „Egek ékessége” Bozóki 1797. 196. Szent vagy Uram, 1932. 285. sz. mamut-dallamokat csak a kántori gyakorlat élteti. A tizenhét szótagos versforma viszont előfordul már 1467-ben a zágrábi misekönyv himnusz-szövegében: „Te honorant superi: / matrem omnis gratiae, / Maria”, magyarul: „Téged egek áldanak / minden kegyek asszonyát / Mária!” (Babits Mihály fordítása.) Amor Sanctus. 1933. 222 – 223.

HELYSÉGNÉVTÁR

A kötetben előforduló, jelenleg *Ausztria* területén levő községek. (városok):

Alsóőr, Vas m. Unterwart,
Felsőőr, Vas m. Oberwart,
Sziget, (Őrisziget) Vas m. Siget in der Wart,

A kötetben előforduló, jelenleg *Csehszlovákia* területén levő községek (városok):

Áj, Abaúj-Torna m.: Háj,
Eperjes, Sáros m. Prešov,
Felsőszemeréd, Hont m.: Horne Semerovce,
Ghymes, Nyitra m.: Gymes / Ghymes,
Guta, Komárom m.: Guta
Izsa, Komárom m.: Iza,
Királyhelmec, Zemplén m.: Kralovský Chlumec,
Máriavölgy, Pozsony m.: Marianka,
Martos, Komárom m.: Martoš,
Lédec, Bars m.: Ladice,
Lévárt, Gömör-Kishont m.: Lévárt,
Menyhe, Nyitra m.: Mechenice,
Nagyhind, Nyitra m.: Velké Hydčice,
Nagymegyer, Komárom m.: Velký Meder,
Pozsonycsákány, Pozsony m.: Čakany,
Sasvár, Nyitra m.: Saštín,
Sók-Szelőc, Nyitra m.: Sók Selice,
Udvard, Komárom m.: Dvory nad Žitavou,

A kötetben előforduló, jelenleg *Jugoszlávia* területén levő községek (városok):

Bajmok, Bács-Bodrog m.: Bajmok, Dunavska Banovina,
Csáktornya, Zala m.: Čakovec,
Doroszló, Bács-Bodrog m. Doroslovo, Dunavska Banovina,
Gombos, Bács-Bodrog m.: Bogojevo, Dunavska Banovina,
Kiskőszeg, Bács-Bodrog m.: Batina, Dunavska Banovina,

A kötetben előforduló, jelenleg *Románia* területén levő községek, (városok):

Almásmalom, Szolnok-Doboka m.: Malin,
Betlen, Szolnok-Doboka m.: Beclean,

Csíkmenaság, Csík m.: Armaseni,
 Csíkpálfalva, Csík m.: Pauleni,
 Csíksomlyó Csíkszeredával egybeépült már, Csík m. Mercurea – Ciuc
 Csíkszentdomokos, Csík m.: Sandominic
 Csíkszentlélek, Csík m.: Leliceni,
 Csíkszenttamás, Csík m.: Tomesti,
 Ditró, Csík m.: Ditrâu,
 Gyergyóalfalu, Csík m.: Joseni
 Gyergyócsomafalva, Csík m.: Ciumani,
 Gyergyószentmiklós, Csík m.: Gheorgheni,
 Homorodremete, Udvarhely m.: Calugareni,
 Jegenye Kolozs m.: Leghia,
 Kászonimpér, Csík m.: Imper,
 Kászonújfalva, Csík m.: Casinul – Nou,
 Kecsetkisfalud, Udvarhely m.: Satul – Mic,
 Kénos, Udvarhely m.: Chinusu,
 Kilyénfalva, Csík m.: Chileni,
 Kolozsvár, Kolozs m.: Cluj-Napoca,
 Lókod, Udvarhely m.: Cocodeni,
 Lövete, Udvarhely m.: Lueta,
 Medgyes, Nagyküküllő m.: Medias,
 Nagyszalonta, Bihar m.: Salonta,
 Pusztakamarás, Kolozs m.: Camarasul,
 Szentegyházasfalva, Udvarhely m.: Vlahita,
 Szépkényerűszentmárton, Szolnok-Doboka m.: Sanmartin,
 Szilágynagyfalva, Szilágyménfalva m.: Nusfalau.
 Szucsák, Kolozs m.: Suceag,
 Uzon, Háromszék m.: Ozun,
 Zetelaka, Udvarhely m.: Zetea.

A kötetben előforduló, jelenleg a *Szovjetunió* területén levő községek, (városok):
 Ungvár, Ung m. Uzshorod.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
A karácsonyi énekek élete, gyűjtése hagyományozása	9
A szövegek sorolása	14
A dallamok sorolása	16
Forrásmunkák	17
Bevezetés jegyzetei	19
277 KARÁCSONYI ÉNEK ÉS JEGYZETEI	25
179. A falu közepén	164, 327
267/b. A három bölcs király	234, 362
26. A háromkirályok Betlehembe	57, 263
221. A kereszténységben	198, 346
194. A kis Jézus a jászolyban	177, 334
66. A kis Jézus aranyalma	85, 277
160. A kis Jézus megszületett	149, 320
187. Aludj én virágom	170, 331
6. A mennybéli Isten	34, 248
130. Amoda látok egy fényességet	128, 308
237. Amott látok egy csillagot	210, 352
215. A pásztorok a tanyában	193, 343
252. A próféták elhallgattak	222, 356
214. A próféták írásának letelt ideje	192, 342
144. A szép Szűz Mária szent fiának	137, 314
29. A szűz egy fiat szült I.	59, 264
153. A szűz egy fiat szült, Alleluja! II.	144, 317
2. A te születésed Krisztus I.	28, 247
3. A te születésed Krisztus II.	29, 248
270. Az ég és a föld	236, 363
255. Az éj ért középpontjában	224, 357
69. Az Ige már megtestesült	87, 278
158. Az Ige megtestesült	148, 319
145. Az Isten fia ez hideg télben	138, 314
228. Az isteni gyermeket	203, 348
94. Az Istennek szent anygala I.	102, 289
212. Az Istennek szent anygala mennyből I.	191, 341
216. Az istennek szent anygala mennyből II.	194, 343

244. Az Istent szülő Szűzanya I.	215, 354
245. Az istenszülő Szűzanya II.	216, 354
108. Az Úristen Ádám atyánknak	112, 294
13. Az Úristennek csuda hatalma	45, 254
172. Az Úrnak angyala köszönté	159, 324
254. Áldattassál kisdéd Jézus	223, 357
166. Áldott légy régen várt	154, 323
266. Bárányt vivő Jancsika	233, 361
148. Bárcsak régen fölébredtem volna	140, 315
25/a. Betlehem, Betlehem I.	55, 262
25/b. Betlehem, Betlehem II.	56, 263
219. Betlehembe siessünk	196, 345
192. Betlehem, Betlehem, a te határidba	175, 333
96. Betlehemben a Krisztusnak	103, 290
156. Betlehemi kisdéd	146, 319
70. Betlehem kis falucskában I.	87, 279
71. Betlehem kis falucskában II.	88, 279
193. Betlehemi pusztán	176, 334
260. Betlehemnek pusztájában	228, 359
269. Betlehem városban	235, 362
242. Bevalósult a próféták	213, 353
90. Boldog ház, hol Jézus lakik	99, 288
98. Csillag gyullad magas égen	104, 291
30. Csodáknak csodája	60, 265
19. Csordapásztorok I.	50, 256
20. Csordapásztorok II.	51, 256
21. Csordapásztorok III.	52, 256
22. Csordapásztorok IV.	53, 256
105. Csöndes, csöndes az éjszaka	109, 293
217. Dicséretes a gyermek	194, 343
222. Dicsértessék a Jézus	199, 346
198. Dicsértessék a Jézus, aki ma született I.	180, 336
199. Dicsértessék a Jézus, aki ma született II.	181, 336
181. Dicsértessék a Jézus drága szent neve	166, 328
109. Dicsértessék a kisdéd Jézus	113, 295
211. Dicsértessék az Úrjézus drága szent neve	190, 341
116. Dicsőség mennyben az Istennek	117, 297
240. Elérkezett ama boldog I.	212, 353
241. Elérkezett ama boldog II.	212, 353
31. Elindult Mária	61, 266
248. Eljöttél már, édes Jézus	219, 355
86. E mai nap egy kis gyermek	97, 285
48. Elmúlt az ó-esztendő	73, 271
8. Erre leltük („Regös-mysterium”)	36, 250
177. Ez örvendetes nap	163, 326

135. Ez új esztendőben örvendezzünk	132, 310
110. Ez új évben Isten éltesse	113, 295
77. Ébredj ember mély álmodból	92, 281
41. Énekeljünk mindnyájan	68, 269
209. Énekeljünk víg örömmel I.	189, 340
210. Énekeljünk víg örömmel II.	189, 341
171. Én nagy vigasságos	158, 324
178. Én szerencsés követ	163, 327
157. Fázik a kis Jézus	147, 319
74. Feljött immár az a csillag	90, 280
273. Fel nagy öröme	239, 364
246. Fényes Betlehem vidékén	217, 355
202. Gábrriel angyal küldetett Atyaistentől	183, 336
174. Gábrriel arkangyal leszállott I.	161, 325
175. Gábrriel arkangyal leszállott II.	162, 325
9. Gyermek születék Betlehemben I.	42, 251
10. Gyermek születék Betlehemben II.	43, 252
176. Gyönyörű szép leány	162, 326
259/a. Halljátok új hírt mondok	227, 358
1. Harmatozzatok egek	27, 247
17. Harmatozzatok égi magasok	48, 255
195. Hallod ember, angyal szólal	178, 335
208/b. Hallod pajtás, mi az újság	188, 340
230. Három királyok napján I.	204, 349
232. Három királyok napján III.	205, 350
231. Három királyok napján II.	206, 351
168. Hej! András pajtás	156, 323
152. Hej, pásztortársakkal egyetemben	143, 317
91. Hej, víg juhászok csordások I.	100, 288
92. Hej, víg juhászok csordások II.	100, 288
93. Hej, víg juhászok csordások III.	101, 289
76. Hiszek én az egy Istenben	91, 281
220. Hódoljunk mindnyájan	197, 346
163. Hóruhába öltözködött	151, 321
100. Hová mentek három király	106, 292
18. Hozzád emelem	49, 255
40. Íme midőn mindennek	67, 268
233. Irgalmaz ki születél	206, 351
261. Istállóban, kint a pusztán	229, 359
15. Isten Báránya, bűnnek rontója	47, 254
99/a. Isten fia született ma	105, 291
205. Isten, ki az időknek	186, 337
213. Istengyermek	191, 341
271. Itt vagy óh, szent karácsony este	237, 363
155/a. Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát	145, 318

50. Jer mindnyájan örüljünk I.	74, 272
51. Jer mindnyájan örüljünk II.	74, 272
45. Jertek azért keljünk fel	71, 270
67. Jertek menjünk Betlehembe I.	86, 278
104. Jertek menjünk Betlehembe II.	109, 293
196. Jézus ágyán nincsen paplan	178, 335
126. Jézus születéstől idvességünkre	125, 306
143. Jézus születésén örvendjeteK	137, 314
47. Jó hírt, pajtás mond nekünk	72, 271
272. Jó hírt pajtás mond nekünk	238, 364
5. Jónapot kívánok	31, 248
16. Jöjj el Megváltónk	47, 255
154. Karácsony van ma	145, 318
84. Karácsonyi bibliája	96, 284
83. Karácsonyi éccakája II.	96, 284
80. Karácsonyi éjszakája I.	94, 282
180. Kedves álmod hogy szerezne	365, 327
169. Kegyetlen Heródes	156, 323
134. Kelj fel bűnös ember	131, 310
227. Kelj fel keresztény lélek	202, 348
107. Kelj fel kérlek, bűnös lélek	111, 107
131. Kelj fel pajtás, nézd meg	129, 308
226. KeljeteK föl pásztorok, éjféltre	202, 348
63. KeljeteK fel sietséggeL pásztorok	84, 276
167. Keltünk keresztények	155, 323
52. Kezdetben volt az Ige	75, 273
184. Kicsiny Betlehemben	168, 329
208/a. Kicsoda az ki oly nagyon	187, 339
137/a. Kinyílótt a legékesebb rózsa	133, 311
197. Királyoknak királyának	179, 335
120. Kirie-lejszon	120, 302
11. Kirie Elejszon I.	43, 253
34/a. Kirie Elejszon II.	63, 266
34/b. Kirie Elejszon III.	63, 267
35. Kirie Elejszon IV.	64, 267
36. Kirie Elejszon V.	65, 267
37. Kirie Elejszon VI.	65, 267
82. Kirje, kirje kisdedöcske	95, 283
239. Kirie, kis Jézuska	211, 352
64. Kis Jézuska Betlehemben	84, 277
85. Kis Jézusnak nincs kályhája	97, 284
88. Kiskarácsony, nagykarácsony	98, 286
164. Krisztus Jézus született	152, 322
159. Krisztus Urunknak áldott születésén	148, 320
203. Küldeték a szent szűzhöz	184, 337

7. Luca, Luca kitty-kotty (Lucázás)	35, 250
38. Mária, Mária jön Isten követje	66, 268
113. Mária, Mária szűz méhe	115, 296
204. Már négyezer esztendeig	185, 337
201. Mária, tiszteletedre	182, 336
2. Megjövendőlvé volt régen	89, 279
33. Megszállottuk házáat	62, 266
65. Megszületett a Jézuska	85, 277
238. Menjünk most a kisdedhez	210, 352
268. Mennyből alászállott	234, 362
119. Mennyből az angyal	119, 300
49. Mennyből az Úrangyala	73, 271
95. Mennyből jövők most hozzátok	102, 289
267/a. Mennyei szent Atyám	233, 361
28. Mennyország piaca	58, 264
136. Midőn a pásztorok Betlehemben	132, 311
60. Midőn a szűz bepólyázza	82, 275
229. Midőn a szűz magzatát	204, 349
182. Mikor Máriához I.	166, 328
183. Mikor Máriához II.	167, 329
125. Mily ragyogó fény	124, 305
132. Mostan kinyílt egy gyönyörű virág I.	130, 308
133. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág II.	130, 310
137/b. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág III.	134, 312
138. Mostan kinyílt egy szép rózsavirág IV.	134, 312
87. Nagykarácsony éccakája I.	98, 285
89. Nagykarácsony éccakáján II.	99, 287
147. Nagy örömet hirdet a mennyország	139, 315
274. Nagy örömet hirdetek	240, 365
223. Nagy örömnapp támadott	199, 347
262. Napkeleti három bölcsek	230, 360
265. Ne féljete pásztorok	232, 360
122. Nékünk született mennyei király I.	122, 304
123. Nékünk született mennyei király II.	123, 304
155/b. Nékünk született mennyei királyunk III.	146, 319
165. Nincsen már helye	153, 322
106. Nosza Jankó, nézz az égre	110, 293
55. Nosza pajtás keljünk fel	78, 273
27. Nosza pásztortársim	58, 263
117. Oh, aki szent Miklóst szereti	118, 298
185. Oh, boldog Betlehem I.	169, 329
186. Oh, boldog Betlehem II.	170, 331
115. Oh édes, mennyből szállott gyermek	116, 297
75. Oh, fényességes szép hajnal	90, 280
142. Oh, gyönyörűséges szent éjszaka	136, 314

146. Oh, gyönyörű szép titokzatos éj	138, 315
258. Oh, háládatlan Bötlehem	226, 358
253. Oh, Isten bölcsességének	222, 357
121. Oh, lelkünket ébresztő új csillag	121, 302
189/a. Oh, mily szerencsésen I.	172, 331
189/b. Oh, mily szerencsésen II.	172, 332
190. Oh, mily szerencsésen III.	173, 332
61. Oh, szerencsés, elérkezett éjszaka	83, 276
161. Oh, szerencsés, elérkezett éjszaka	150, 321
251. Oh, szép Jézus ez új esztendőben	221, 356
243. Oh, te áldott Jutka asszony	214, 354
263. Öltözzél fel, Isten népe	230, 360
247. Örömnapot adott nekünk	218, 355
99/b. Örök Isten ma született	105, 291
257. Örvedetes napra felvirradtam	225, 358
235. Örvendezzünk, Betlehembe menjünk	208, 351
277. Pásztori társaim új hírt mondok IV.	243, 366
234. Pásztorok fel, éjfél van	207, 351
188. Pásztorok, keljetek fel	171, 331
191. Pásztorok, keljünk fel	174, 333
151. Pásztorok nyájaktól	142, 317
140. Pásztorok, pásztorok örvendezve I.	135, 313
141. Pásztorok, pásztorok örvendezve II.	136, 313
44/a. Pásztorok vigadjatok I.	70, 269
44/b. Pásztorok vigadjatok II.	70, 270
42. Pásztortársak mit jelent	69, 269
102. Pásztortársak, új hírt mondok I.	107, 292
103. Pásztortársak, új hírt mondok II.	108, 293
259/b. Pásztortársaim, új hírt mondok III.	228, 359
53. Pogányok, nemzetségek	76, 273
101. Repülj szellő lágyan, lágyan	106, 292
59. Reszket, fázik	82, 275
24. Régi szent próféták	54, 262
73. Serkenjete fel pásztorok	89, 280
218. Serkenj lelkem mély álmodból	195, 345
224. Sír az Isten báránya I.	200, 347
225. Sír az Isten báránya II.	201, 348
150. Sötét éjjel Betlehem tájára I.	141, 316
275. Sötét éjjel Betlehem várában II.	241, 365
128. Szaporán keljete fel bojtárok II.	127, 307
129. Szaporán keljete fel bojtárok III.	128, 307
127. Szaporán keljete fel, ti bojtárok I.	126, 306
139. Száll az angyal faluról városra	135, 312
97. Szállást keres a Szent Család	104, 290
200. Szállj a földre szárnyat öltve	182, 336

68. Szállj be József Máriával	86, 278
256. Szent az Atya, szent a Fiú	225, 357
236. Szent Jánosnak tizenkettő volt a hivatala	209, 252
149. Szerencsés óra, boldog éjszaka	141, 316
43. Szeretett pásztortársak	69, 269
12. Széna, szalma	44, 253
124. Szép kelet, szép nap	124, 305
118. Szép violácska	119, 298
276. Szívünk vígsággal ma bétölt	242, 365
54. Született szűz leánytól	77, 273
249. Szűz Mária e világra nekünk I.	220, 355
250. Szűz Mária e világra nekünk II.	221, 356
172. Tegnap a Krisztusnak	160, 325
81. Tegnap Jézus közénk leszállt	95, 283
162. Téli éjszakában alszik Betlehem	151, 321
39. Tiszta csendes éj vala	66, 268
114. Tizenkettőt vert már az óra	115, 297
111. Új esztendőben mi vigadjunk I.	114, 296
112. Új esztendőben mi vigadjunk II.	114, 296
265. Új esztendő kezdetével	231, 360
56. Új esztendő, vígságszerző I.	79, 274
57. Új esztendő, vígságszerző II.	80, 274
58. Új esztendő, vígságszerző III.	80, 274
62. Ujjongjatok, örüljetek	83, 276
79. Üdvöztönnéknek szent anyja	94, 282
46. Üdvözlégy kis Jézuska	72, 270
32. Üdvözlégy Mária	62, 266
78. Üdvözlégy óhajtott vendég	93, 281
14. Üdvözlégy szent szűz	46, 254
23. Velünk az Isten	23, 262
4. Vigan zengedeztetek citerák I.	31, 248
206. Vigan zengjetez citerák II.	186, 338
207. Vigan zengjetez citerák III.	187, 338
170. Vigasságos, hangos	158, 324
277. Karácsonyi ének szótagszámszerinti mutató	367

101 MÁRIA ÉNEK

Mária-énekek az 1920 –40-es években

379

64. A besnyői zöld erdő	453, 504
72. A fájdalmas anya	461, 507
31. Áldj meg minket, Szűz Mária	425, 496
50. Angyaloknak boldog	440, 500
58/b. Angyaloknak királynéja	447, 502

49. Angyaloknak nagyságos	439, 500
22. A pócsi szép templomban	418, 494
7. A szentkúti templom	409, 490
12. Asszonyunk, Szűzanyánk	413, 491
95. Atyaisten szép leánya	481, 511
92. Az Úr angyala köszönté	478, 511
71. Bágyadt sérelmétől	460, 506
89. Bíborpiros szép rózsza	476, 510
65/b. Boldogasszony anyánk I.	454, 504
66. Boldogasszony anyánk II.	455, 505
57. Boldog azon lélek	445, 502
35. Bús szívemnek nagy öröme	428, 497
28. Dicsértessék a Jézus	423, 495
45. Dicsértessél édes Jézusunk	436, 499
5. Dicsértessél tőlünk	408, 490
62. Egek királynéja	451, 503
84. Egy gyönyörű kertbe	473, 509
32. Egykor midőn Szűz Mária	426, 496
90. Elérkezett Nagyasszony	477, 510
48. Elment Szűz Mária	438, 499
93. Engedelmet kérünk most	479, 511
88. Ezen kedves hajlékba	476, 510
96. Fájdalmas jaj, énnem	482, 511
51. Fájdalmas, szentséges Szűz	440, 500
10. Fájdalmas Szűzanyám	411, 491
15. Feljött már a csillag, de	414, 492
79. Feljött már a csillag, mégsem	468, 508
85. Gyászbaborult csillag	473, 509
53. Gyászbaborult Isten	442, 501
67. Gyertek a drágalátos	456, 505
13. Ha én kertész volnék	413, 492
98. Indulj szívem, siess lelkem	483, 512
74. Isten hozzád, anyánk,	463, 507
99. Isten hozott e szent helyre	484, 512
52. Isten hozott május	441, 501
69. Isten országának	457, 506
20. Jaj, nagy kedven tartott	417, 493
25. Jertek Jézus hívei	421, 495
56. Jeruzsálem utca	444, 502
37. Kálvária véres orma	430, 497
60. Kegyelem tárháza	449, 503
55. Kegyes jó anyánk	444, 501
47. Készül a koszorú	437, 499
97. Kizöldült már a rózsafa	482, 512
9. Kössünk szép koszorút szép	411, 491

61. Kössünk szép koszorút Szűz	450, 503
73. Köszönteni jöttünk, fájdalmas	462, 507
46. Köszönteni megyünk	436, 499
101. Magyarok Nagyasszonya	486, 512
58/a. Mária kertjének	446, 502
76. Mária... édes, kedves	465, 507
18. Mária... fényesb a	416, 493
7. Mária... hajnali szép csillag	406, 489
4. Mária... mennyei szép virág	407, 489
11. Mária... te köszöntésedre	412, 491
54. Mária, Szűzanyám	443, 501
2. Mária, téged köszönteni	406, 489
1. Mária, tekints reánk	405, 489
24. Megindítom nyelvemet	421, 494
64. Megkondult a kisharang	452, 504
42. Menj Kálvária hegyére	433, 498
21. Mennyei szép virágszál	418, 494
29. Minden hívek jöjjetek	424, 496
83. Mondjunk dicséretet	472, 509
17. Nagy Isten kedvében	416, 492
78. Nincs más reménységem	467, 508
65/a. Óh, áldott Szűzanya	453, 504
30. Óh, egeknek lilioma	425, 496
70. Óh, egek sírjátok	458, 506
6. Óh, én elhagyatott (I)	409, 490
81. Óh, én elhagyatott (II)	440, 509
77. Óh, én gyászbaborult	466, 508
40. Óh, fájdalmasan elbágyadott	432, 498
41. Óh, fájdalmas... tenger bú	432, 498
44. Óh, hív lelkek, ide jertek	435, 499
43. Óh, jaj nekem, bús árvának	434, 498
100. Óh, jaj nekem, Máriának	485, 512
39. Óh, jaj nekem, szomorúnak	431, 498
27. Óh, májusi szép rózsza	423, 495
23. Óh, Mária, aranyág	420, 494
36. Óh, Mária, kinyílt virág	429, 497
33. Óh, Mária, lágyítója vagy te	427, 496
91. Óh, mily édes, örvendetes	478, 510
68. Óh, szívem meghasad	457, 506
59. Óh, szomorúságnak	448, 503
82. Óh, te ékes gyöngyalak	471, 509
38. Sír a Szent Szűz	430, 497
34. Született szép Szűz Mária	428, 497
19. Szűzanyánk, Mária	417, 493
94. Szűz Mária, fogadd el	480, 511

26. Szűz Mária, gyászvirág	422, 495
14. Tavasz virágából	414, 492
16. Tehozzád sietünk	415, 492
80. Üdvözlégy, keserves	468, 508
63. Üdvözlégy óh, szentséges	452, 504
8. Üdvözlégy Szentkútnak	410, 490
86. Ül Mária egymagában	474, 509
87. Van-e, aki ne szeretné	475, 510
75. Zöldelő virágszál	464, 507
FORRÁSMUNKÁK	513
HELYSÉGNÉVTÁR	515

ISBN 963 360 190 8

A KIADÁSÉRT FELEL: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ

**82/1182 FRANKLIN NYOMDA BUDAPEST
FELELŐS VEZETŐ: MÁTYÁS MIKLÓS IGAZGATÓ**

